This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Ams. 80212.2.13

Harvard College Library

BOUGHT WITH INCOME

FROM THE BEQUEST OF

HENRY LILLIE PIERCE,

OF BOSTON.

Under a vote of the President and Fellows,
October 24, 1898.

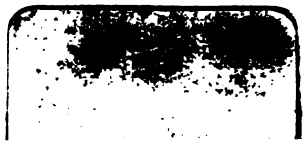

49. sz.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍROK.

HUSZONHETEDIK KÖTET.

Ára 4 frt.

BUDAPESTEN, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALÁBAN, AKADÉMIA-UTCZA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

ARCHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival. I. kötet: 1705—6. Buda, 1872. XXVIII és 688 l. — II. kötet 1707—1709. 656 l. — III. köt. 1710—1712. X. és 748 l. Mindenik kötet ára 4 frt.

— — II. Oszt. Diplomatia. I. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Sáfonyi Ernő*. I. Pest. 1871. 639 l. — II. köt. 1873. 642 l. Mindenik kötet ára 4 frt.

TÖRÖK-MAGYAR-KORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX. és 458 és 480 l. 5 frt.

— — — III.—VIII. köt. 1868—71. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár, szerk. és jegyzetekkel ellátták Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—V. k. 1868—71. Külön mindenik kötet 3 frt.

M. TÖRTÉNELMI TÁR. I. köt. X. és 266 l. egy pecsétmással 2 frt 10 kr.

— — — II. köt. 215 l. száz pecsétmással 2 frt 10 kr.

— — — III. köt. 264 l. egy czímmetszéssel 1 frt 40 kr.

— — — IV. köt. 260 l. 2 frt 40 kr.

— — — V. köt. 231 l. 1 frt 40 kr.

— — — VI. köt. 264 l. egy pecsétrajzzal 1 frt 60 kr.

— — — VII. köt. 266 l. 1 frt 60 kr.

— — — VIII. köt. 259 l. 4 kőirati táblával 1 frt 60 kr.

— — — IX. köt. 244 l. 1 frt. 40 kr.

— — — X. köt. 240 l. aranybullák s okm. hasonmásaival 1 frt 60 kr.

— — — XI. köt. 240 l. 1 frt 40 kr.

— — — XII. köt. 292 l. frt 70 kr.

Az egész tizenkét kötetes folyam ára tizenöt forint.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. XIII. v. Új folyam I. kötete 1868. 252 l. 1 frt 40 kr.

— — — XIV. v. „ II. kötete 1869. 282 l. 1 frt 80 kr.

— — — XV. v. „ III. kötete 1871. 265 l. 1 frt 50 kr.

— — — XVI. v. „ IV. kötete 1871. 268 l. 1 frt 50 kr.

— — — XVII. v. „ V. kötete 1871. XII. és 270 l. 1 frt 50 kr.

— — — XVIII. v. „ VI. kötete 1871. X. és 273 l. 1 frt 50 kr.

— — — XIX. v. „ VII. kötete 1874. VIII. és 247 l. frt 50 kr.

MAGYAR LEVÉLESTÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX és 432 l. kilencz kőirati hasonmásos táblával 4 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymutatója Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 3 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 40 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől, I.—V., VI. l. és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 65 kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.)

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE, fő tekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek s azokban létezett egyházi intézetek, püspökmegyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. Első kötet két darabban. Az esztergami egyháztartomány s hozzá tartozó püspökmegyékkel együtt. Pest 1870. XVIII és 807 l. 5 frt.

— — Második kötet: az egri érseki egyháztartomány, a hozzá tartozó püspöki megyékkel együtt. Pest 1872. XIV. és 473 l. Ára 3 frt.

BUDAPEST és környékének helyrajzi története, Rupp Jakabtól. Két térképpel. 306 l. 2 frt.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA. Magyar Történelmi Emlékek, egy-egy kötet ára 3 frt 15 kr. kivéven a következőket: I. osztály, XI. XVII. köt. (Árpádkori Okmánytár, VI. és IX. k.) s XIX. k. (Pázmány), úgy: II. oszt. XII. k. (Brutus I.), XVI. köt. (Forgách). — XXVII. k. (Tört. Naplók.) 4—4 frt. — XV. k. (Tököly, Nagy Iványtól) 4 frt 50 kr. — XVIII. köt. (Tököly, Tormától) 1 frt 20 kr.

Lásd a részletes tartalmat a boriték két hátulsó lapján.

36

MONUMENTA
HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXVII.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY : ÍRÓK.

HUSZONHETEDIK KÖTET.

BUDAPESTEN, 1875.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD. EGYETEM NYOMDÁJÁBAN.

TÖRTÉNELMI

NAPLÓK.

1663—1719.

KÖZLI

THALY KÁLMÁN.

ÖTTLYK GYÖRGY ÖNÉLETÍRÁSA. – BÁRTFAI KÖVETEK NAPLÓJA AZ ÓNODI GYŰLÉSRŐL. – GR. TELEKI MIHÁLY ÉS PÁPAI JÁNOS NÁNDOR-FEJÉRVÁRI KÖVETSÉGÉNEK DIARIUMA. – UJABB TSÉTSI JÁNOS HAVI KRÓNIKÁJA. — BIVOLÍNYI ISTVÁN TÖREDÉK-NAPLÓJA. — RITTER GYÖRGY JÁNOS SOPRONYI EMLÉKIRATA.

BUDAPESTEN, 1875.

A MAGY. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALÁBAN.

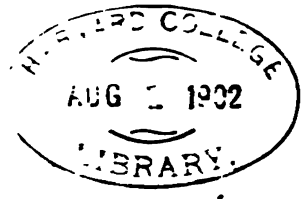

Ins 80212.2.3

HARVARD COLLEGE
AUG 1 1902
LIBRARY.
Pierce fund.

ELŐSZO.

Az utókor által eléggé nem méltányolható ama dicséretes szokás, vagy divat, mely hazánkban, különösen annak erdélyi részein, a XVI-ik század második felében annyira lábra kapván, a két Rákóczi György uralkodása ideje táján tetőpontját érte, — hogy t. i. majd minden főbbrendű és jelentősebb állású férfiú, sőt sok csekélyebb hivatású egyén is, a körűle történt eseményekről rendes naplót vitt, önéletrajzot vagy emlékiratot szerkesztett, avvagy legalább némi családi följegyzéseket hagyott hátra; e dicsérendő szokás ugyanis, nem kis mérvben segíti elő ama nevezetes kornak ismeretét, és jelentékeny számú maradandó becsű művel ajándékozá meg történetirodalmunkat.

De a jeles divat a lenyúgovó XVII-ik századdal — fájdalom — mindinkább elhanyatlott, kiveszésnek indúlt, kivált a szoros értelemben vett Magyarországon; sőt az öreg Apafi fejedelem halála óta Erdélyben is hovatovább megritkúltanak az efféle művek, — úgy, hogy már a XVIII-ik századdal fölvirradt eseménydús Rákóczi-korrúl a kisebb terjedelmű naplók- és emlékiratoknak is aránylag csak csekély számát ismerjük, nagyobb szabású erdélyi történelmi munka pedig épen nem maradt ránk e korból, az egyetlen Cserey Mihály „Siralmas Krónikáját“ kivéve, a

mely pedig, szerzőjének gyakor pártváltoztatásai, politikai jellemtelensége, és egész a vak szenvedélyességig menő elfogúltsága következtében, szintén csak nagy óvatossággal, s éber kritikával használható.

A másnemű történelmi forrásokban, úgymint had- és belügyi levelezésekben s diplomatiai iratokban példátlanúl gazdag II. Rákóczi Ferenczféle kor, a nagyszabású emlékiratok és naplókban szintoly szegény Magyarországon is, mint Erdélyben. Ugyanis maga a fejedelem Emlékiratain és legújabban fölfedezett Vallomásain kívül egyetlen magasabb szempontból felfogott s a dolgoknak mélyébe hatoló egykorú jelentősebb történelmi művet nem bírunk. Mert Károlyi Sándor hézagos napló- és naptári jegyzetei, ha tetemes hiányosságuktól eltekintünk is, már csak laconicus természetű, s minden szemlélődést, indokolást mellőző följegyzéseiknél fogva is alig számíttathatnak a magasb becsű irodalmi alkotások közé; a többiek pedig, — bár magokban és a specialis tárgy történetére nézve, a melyet felölelnek, értéköket kétségbevonni épen nem lehet és hálátlan méltánytalanság lenne, — mindazáltal ezek már részlegességök és csekélyebb terjedelmöknél fogva is a nagyalkotású művek közé soroltatni igényt nem tarthatnak; s még ily kisebb naplóval is aránylag igen korlátolt számban rendelkezünk a Rákóczi-korból.

A még kiadatlanokat felkutatni s napfényre hozni igyekezvén, csekély tehetségéhez képest, alólirott is: 1866-ban a „Rákóczi Tár" I-sö kötetében Beniczky Gáspár, Szathmári Király Ádám, Ráday Pál, és ifj. Keczer András, — a „Századok" 1873-ik évi folyamában pedig Bay Mihály és Pápay Gáspár naplóit adta volt ki ezen korból, melyek mind magyar-

országiak; míg Thököly- és Rákóczi-korbeli Irodalomtörténeti Adalékaim (1872.) II-ik kötetében Dálnoki Veres Gerzson verses-krónikáját juttattam napfényre, a ki viszont erdélyi születésű író, de vegyest tárgyal erdély- és magyarországi eseményeket.

Ezen hat történelmi naplóhoz és emlékirathoz újabb hattal van szerencsém járúlni ímé, a jelen kötettel, a m. tud. Akadémia mélyen tisztelt Történelmi Bizottsága határozatából, illetőleg megtisztelő szíves megbízásából. Ez mind a hat magyarországi, tárgyaikra úgy, mint — félig-meddig az egy gr. Telekit kivéve — szerzőikre nézve is; és pedig hárma magyar, ketteje latin, s egyike német nyelven iratott.

Mielőtt azonban magokat e Történelmi Naplókat előterjesztenénk: szóljunk rövideden nehány jellemző szót külön-külön mindegyikről, úgy tartalmok és történelmi becsök, mint szerzőik és kéziratáik tekintetében.

I. *Ottlyk György önéletírása.* Egyik legterjedelmesebb darabja kötetünknek, s historiai értékére, nemkülönben előadásának élénkségére nézve egyes részleteiben, a legkiválóbb. Felöleli a Thököly- és egész Rákóczi-kort, a közbeneső időkkel. S minthogy szerzője, a Trencsény vármegyei protestáns vagyonos nemes, Thököly udvari lovas karabélyos testőr-ezredének ezredese, később a császáriaknál is decretált ezredes, és Salm herczeg, a ministerelnök, magyarországi jószágainak kormányzója, majd Rákóczinak lovas-ezredese, brigadérosa, és utóbb, — Bercsényi gróf ajánlata folytán — főudvarmestere, s udv. gazdasági tanácsának elnöke vala: mindezen elfoglalt magasb-rendű és befolyásos állásainál fogva, az irány-

adó vezérférfiakkal sűrűn érintkezvén, a dolgokrúl jól értesűlve lehetett; a minthogy följegyzései közt számos igen becses és jól felhasználható új adatot, vagy ismert tényeket bővebben, más oldalról megvilágító részletet találunk. Ilyenek pl. a Thökölyi 1683, 1684. és 1685-ik évi austriai és felső-magyarországi hadjárataira, Kassa 1685-iki capitulatiójára, — majd az 1686-iki budai ostromra, — az Ottlykot is tömlöczre vettetett és kínpaddal, hóhérral ijesztő Caraffa eperjesi vértörvényszékére, — az 1687-iki országgyűlés tárgyalásaira, — végre a Rákóczi-korbúl különösen a szomolyáni diadalra és a trencsényi vereségre vonatkozó (főként helyszínrajzilag megbecsűlhetlen) részek, az udv. gazdasági tanács szervezete, stb.

De van Ottlyk művének ez előnyei mellett egy szembeszökő hátránya is, — épen az, a mi a Csereyének. A bátor, ügyes, tehetséges ember ugyanis épen nem volt jellem. Ottlyk nem tudta: mi az állandóság; ő is, Csereyként, az idők viharai szerint forgó politikai szélkakas volt, és a mellett nagyszájú dicsekvő, háládatlan, ocsmány rágalmazó. Nem a közügyet, hanem csupán saját hasznát tekintvén: urait olyképp változtatja, a mint azok szerencséje szolgál; 1683-ban a szorongatott császári pártot odahagyván: a mint a diadalmas Thökölyi hadai Trencsény felé közelednek, — önként beáll kurucznak. S midőn 1685. őszén Thökölyi ügyei határozott hanyatlását látja: egyet fordít a köpönyegen, és nemcsak hogy maga árúlóvá lesz, — hanem jó jutalom fejében még másokat is hitszegően átcsal Caprarához, s Kassának német kézre juttatásában aljas eszközzé alacsonyítja magát. Buda alatt a császárt szolgálja, — de a mint

egy dicsérő-oklevélre szert tesz : megszökik a veszedelem elől, odahagyja az épen legkomolyabbá vált ostromot. Azután ő, a nyakas lutheránus, nem átall — busás anyagi haszonért — a bigott katholicus Salm hg magánszolgálatába lépni, és a saját elismerése szerint is Salm által törvénytelenül acquirált hatvani uradalom magyar jobbágyait a német minister — és saját zsebe — javára nyomorgatni. (L. a 80. és 82. lapokat és v. ö.).

De jőnek Rákóczi kuruczai, a kik elül Ottlyk elszalad Trencsénybe. Táborozik Ricsán és Schlick cs. generálisokkal, — azonban ezek az országból ki-, s ő Trencsény várába bészoríttatván, midőn látja, hogy a kuruczok hatalmassá lettek, — csak hogy jószágait odakünn ismét birtokba vehesse, s ő is grassálhasson: egyet gondol, és felcsap újra kurucznak, letevén a hűségesküt Bercsényi kezébe. Ez először hazafiatlanságáért jól leszidja, azután pedig a múltakra feledés fátylát vetve : úrrá, előbb ezredessé, dandárnokká, majd a fejedelem főudvarmesterévé teszi Ottlykot. És mégis, ez a háládatlan, épen Bercsényit rágalmazza naplójában — mely már a szatmári béke után iratott — a legtöbbet : mivelhogy ő volt az ezen békekötéssel ismét uralomra vergődött királyi párt előtt a leggyülöltebb, őt kelle tehát mindenért okozni! — 1711 elején Ottlyk, észrevévén Rákóczi ügyei balrafordulását : mint egész orczátlansággal maga elbeszéli, még bent Munkács várában titkosan conspirál és izgat jóltevő ura, fejedelme ellen, a kit aztán balszerencséjében gyalázatosan, szökve hágy el Lengyelországban, — hogy eljőjjön hizelegve hódolni Pálffynak és Károlyinak. Szóval, ő mindig a hatalmat imádta.

A jellem ezen hiányát Ottlykban szükségesnek véltük kissé tüzetesebben vázolni, némi kritikai tájékoztatásúl naplójához; s ugyanezen okért nem mulasztottuk el a szembeszökőbb helyeken magyarázó vagy helyreigazító jegyzetekkel is kísérni önéletiratát. E mű különben, — leszámítva szerzője kirívó jellemtelenségét s ennek palástolásáúl sűrűen közbeszőtt szájas öndicséreteit és viszont másoknak rút rágalmazását, — mint már föntebb is mondók, igen becses részletekkel bír, s elég élénk előadású, noha irmodora nem ment a naivságnak bizonyos affectálásától, nyelvezetén pedig itt-ott kiérzik a tót accentus.

A napló eredeti kézirata jelenleg a m. tud. Akadémia tulajdonát képezi, s egyike a legborzasztóbbaknak. Még boldogúlt Kazinczy Gábor elkezdte volt sajtó alá rendezni : de össze-vissza kúszált, s minden jelleg és következetesség nélküli rút írásának nehézségeivel egész biztossággal meg nem birkózhatván, — mint a Rákóczi-kor palaeographiájával gyakorlatilag legtöbbet foglalkozókkal, a gr. Károlyi-archivum levéltárnokával t. Waltherr Géza úrral és alólirottal közölte volt azt, összehasonlítás, illetőleg a sűrűn kihagyogatott olvashatlan helyek megfejtése végett. Így sikerült azután, hármas erővel, azok feloldása, — mi közben Kazinczy, irodalmunk nem kis veszteségére, jobblétre szenderűlt, s a kiadást alólírtra hagyta.

Annyi bizonyos, és ezt azóta tett levéltári búvárlataim tapasztalatai nyomán is erősíthetem, hogy a kuruczvilág szereplő férfiai között, gr. Pekry Lőrincz után legrútabb, legnehezebb olvasatú írása Ottlyknak van; azután jőnek gr. Forgách Simon és Szent-Iványi János. A szintén Ottlykéval vetekedő rútságú naplóíró b. Berényi Ferenczet most

számítom, minthogy ő nem vala szereplő férfiú, másodszor, labancz volt.*) Hanem az bizonyos, hogy a ki ezen öt ember írásával boldogúlni tud: annak nem sok oka lehet aztán félni akár I. Ferdinánd, vagy I. Rákóczi György sajátkezű fogalmazatáitól sem, — melyekről pedig az illető korszakok búvárai tanúságot tehetnek: mily kétségbeejtő módon roszak és ocsmányok!

Ezeket csak mintegy zárjel között akarám elmondani, inkább azok kedvéért, kik eredeti búvárlatokkal nem foglalkozván, fogalmuk sincsen, s nem is lehet arról: mily és mennyi, — sokszor ily lélekölő, türelemfárasztó, szemrontó nehézséggel is kell az illető közlőknek megküzdeni addig, míglen az ilyes régi irományok szépen kinyomatva, s eredeti ingadozó orthographiájok burkaiból kihüvelyezve, történelmi tájékozással s a kellő helyeken felvilágosító jegyzetekkel kísérve, az olvasó elé kerülnek.

Most térjünk át a második darabra.

II. *Bártfai követek naplója az ónodi gyülésről.* Közismeretű dolog: mily nagyfontosságú epizódját képezi a Rákóczi-fölkelésnek az emlékezetes ónodi országgyűlés, mely a trónvesztést declarált fenyegető határozatának, s a túrócziak gyászos végét előidézett rémjelenetének hírével a maga korában nemcsak hazánk határait: de egész Európát, Pétervártól az Escurialig, és Londontúl Konstanczinápolyig betöltötte; úgy, hogy a ki eme zajos gyülésnek roppant sensatiót keltett hatását bent és künt a maga

*) Ennek különben érdekes naplójára még nem találkozott eddig másoló. Alólirott ugyan egy ízben, vagy három havi kínlódással, vont ki belőle mintegy 40 ívnyi jegyzetet, — ámde ezzel e munkát meg is elégelte.

egész teljében ismeri : kénytelen bevallani, hogy a debreczeni 1849 april 14-ike csak gyenge utánzata volt amaz ónodi napnak és viharos szózatnak : „„Él a fakó! József császár többé nem királyunk!!!....““

E nagyhírű gyülés eseményeinek folyamát elfogúlatlanúl nyomozni és gáttalanúl leírni, könnyen elgondolható okok miatt, csakis a legújabb idők óta, t. i. a szabad sajtó korától kezdve lehet; — s ez fejti meg ama körülményt, hogy ezen országgyülésről még eddig sem önálló tanúlmány nem jelent meg, sem pedig tüzetesen róla irott terjedelmesb egykorú kútfő nem került napfényre. Még legbővebben maga Rákóczi szól róla Emlékirataiban, és Beniczky Gáspár, általam kiadott naplójában. Azt is természetesnek fogja kiki találni, hogy a császári párt által oly roppant elszörnyűködéssel fogadott s elannyira veszélyes és kárhozatos jellegűnek kikiáltott ónodi gyülés lefolyásáról, s különösen pedig az abrenunciatio és a véres jelenet részleteiről tüzetesen, szabadon és elfogulatlanúl írni az egykorúak nagyon óvakodtak, vagy ha írtak is : följegyzéseiket a császáriak későbbi elhatalmazásával, — megtorlástól tartván, — jónak látták megsemmisíteni. Ezért fedte mindeddig kivált a trónvesztést illető határozat történetét s részleteit meglehetős sürü homály; úgy, hogy ha e nagy horderejű végzésnek a kormánytanácsban Rozsnyón történt előleges megbeszéléséről, s a Rendek elé leendő terjesztése még ott lett elhatározásáról maga a fejedelem nem szólna Emlékirataiban. — majd teljességgel mitsem tudnánk annak keletkezése és érlelődése felől.

Még azon egykorú kútfők is, melyek a véres jelenetet inkább részletezik : a trónvesztési oly ké-

nyes természetű határozaton, könnyen megfogható okokból, csupán annak rövid megemlítésével sikamlanak át, óvakodva genezise és részleteinek tárgyalásába bocsátkozni. Ekkép, még azt sem tudhattuk eddig: ki indítványozá tulajdonkép az abrenunciatiót a Rendek előtt? miután Rákóczi Emlékiratai szerzésekor már többé nem emlékezett határozottan vissza: ha valjon ő-e, vagy Bercsényi tette az indítványt? — Most, az alább közlendő naplóból kiderül, hogy a formaszerű indítványt maga a fejedelem tette meg, és rögtön utána felállván Bercsényi, „bővebb beszéddel" indókolta azt, — mire a Rendek az indítványt vita nélkül, egyhangúlag elfogadták, s törvénycikkbe foglalni rendelék. Sőt, a mi fölötte érdekes, Bercsényi e szónoklatának főbb indokai is föl vannak jegyezve naplónkban. Már maga ez az egyedüli körülmény kiadásra méltóvá s nevezetessé tenné e naplót: ha azt már terjedelménél, teljesen tárgyilagos tartásánál, s minden egyes ülés tárgyait és lefolyását pontos részletességgel vázoló tartalmánál fogva is, az ónodi gyűlés mostanáig tudva levő legfőbb kútfőjének nem mondhatnánk. Telve van az újdonat érdekes részletekkel, pl. csakis innét tudjuk meg, mert sem Rákóczi Emlékiratai, sem semmi egyéb forrás nem említi, — hogy midőn a fejedelem a túrócziak ellen emelt vádja után, a Rendeknek félreértésből származott általános hallgatását maga ellen magyarázván, heves felindúlásából fakadt néhány fájdalomteli szóval vezérlő-fejedelmi méltóságától búcsút véve, a trónról lelépett: a higgadt báró Sennyey István főcancellár álla fel, és az ország törvényeire hivatkozva, ezek szerinti rendszeres büntető eljárást javaslott a túróczi árúlás tényezői ellen. De a viharban

Aus 80212.2.13

HARVARD COLLEGE
AUG 1 1902
LIBRARY.

Pierce fund.

ELŐSZO.

Az utókor által eléggé nem méltányolható ama dícséretes szokás, vagy divat, mely hazánkban, különösen annak erdélyi részein, a XVI-ik század második felében annyira lábra kapván, a két Rákóczi György uralkodása ideje táján tetőpontját érte, — hogy t. i. majd minden főbbrendű és jelentősebb állású férfiú, sőt sok csekélyebb hivatású egyén is, a körüle történt eseményekről rendes naplót vitt, önéletrajzot vagy emlékiratot szerkesztett, avvagy legalább némi családi följegyzéseket hagyott hátra; e dícsérendő szokás ugyanis, nem kis mérvben segíti elő ama nevezetes kornak ismeretét, és jelentékeny számú maradandó becsü művel ajándékozá meg történetirodalmunkat.

De a jeles divat a lenyúgovó XVII-ik századdal — fájdalom — mindinkább elhanyatlott, kiveszésnek indúlt, kivált a szoros értelemben vett Magyarországon; sőt az öreg Apafi fejedelem halála óta Erdélyben is hovatovább megritkúltanak az efféle művek, — úgy, hogy már a XVIII-ik századdal fölvirradt eseménydús Rákóczi-korrúl a kisebb terjedelmű naplók- és emlékiratoknak is aránylag csak csekély számát ismerjük, nagyobb szabású erdélyi történelmi munka pedig épen nem maradt ránk e korból, az egyetlen Cserey Mihály „Siralmas Krónikáját“ kivéve, a

nal vizsgálat alá vettem a folianst. A már századunkban összeszedett és beköttetett ezen gyűjtemény többnyire publico-politikai actákból áll: országgyűlési irományok, követi naplók és jelentések; országos egyezmények, tractatusok egykorú másolatai, törvényczikkek, békekötések stb., a XV-ik századtól a XVIII-iknak első negyedéig. Címe: „Pacificationes, Tractatus et Concursus Regni Hungariae, Annorum 1447—1721.“ Régibb részeinek nevezetesebb darabjaira, pl. Hunyady Jánosnak Giskrával kötött egyezményére, — mely a legrégibb acta benne, — úgy tudom, már más történetbúvárok is figyelmessé lettek. A legutólsó darabot az 1721-ik évi országgyűlés irományai képezik. Ezt korrend szerint megelőzőleg, nem kis örömömre leltem föl a könyvben Bártfa városának 1707-ben az Ónod melletti sajó-körömi mezőn tartott híres országgyűlésre küldött követei magyar nyelvű, terjedelmes*) naplóját, — s még nagyobb örömmel győződtem meg csakhamar, hogy itt teljesen ismeretlen, nagybecsű történet-irodalmi forrásra akadtam.

A folianst a fönttisztelt urak szivességéből magammal vivén: ki nem mondhatom, mily kellemes munkám volt az említett év julius 25-étől 30-káig e naplót a regényes bártfai fürdő sötét fenyvesei alatt tőlem telhető gonddal lemásolni. Szintoly örömömre szolgál most, hogy vele, ímé, történelmi kútfőkészletünket gazdagíthatom.

III. *Gr. Teleki Mihály és Pápai János nándorfejérvári követségének diariuma, 1709.* Ifjabb gróf Teleki Mihály, Rákóczi egyik legelőkelőbb és

*) Tiz sürü iv, a mellékelt ügyiratok nélkül.

legbuzgóbb erdélyi főhíve : fejedelmi tanácsúr, dandárnok és ezredtulajdonos, Kolozs vármegye főispánja s Kővár vidék és vár főkapitánya, — a fejedelem azelőtti főtitkárának, utóbb udvari tanácsosai egyikének, a Konstanczinápolyban követi minőségben már többször megfordúlt, tehát a keleti ügyekkel és török szokásokkal, szertartásokkal ismerős Pápai Jánosnak társaságában. 1709. elején fényes kísérettel s gazdag ajándékokkal küldetett követségben a nándor-fejérvári szerdárhoz, s eshetőleg tovább, Sztambul és Velencze felé, a portán és a köztársaságnál Ládonyi Horváth Ferencz, illetőleg gr. Tournon és b. Vajnovich által megindított negociatiók folytatása, siettetése végett. Hosszas volna e messze kiterjedő diplomatiai müveletek szálait ismertetni, és nem is tartozik e helyre: légyen elég tehát ezúttal csak arra hivatkoznunk, hogy magának a nándor-fejérvári küldetésnek legközelebbi és közvetlen célja volt a fejedelem számára a bosnyák részeken Vajnovich és Omer Aga, Szerbia és Havasalföldе felől pedig Csáky András és Draguly kapitányok által már huzamosb idő óta toborzott, és koronként, de csak egyes kisebb csapatokban, lopva, az országba tényleg be is juttatott albániai zsoldosok — az úgynevezett arnótok — tömeges általbocsátására a szerdárt mindenekelőtt rábírni. Rákóczi ugyanis e már fajuknál fogva bátor és harczias szokásaiknál fogva gyakorlott katonákúl ismert hadak megnyerése és felfogadása által törekedik vala a trencsényi csapás óta összeszedhetlenül elszéledett gyalogságát szaporítani.

Telekiék e követségéről már tíz évvel ezelőtt, Bottyán tábornok életrajzában emlékeztem futólag (l. az id. mű 378. l.). — két év múlva pedig azután, t.

i. 1866-ban, midőn a Rákóczi-Aspremont-Erdődy-levéltárban Vörösvárott első ízben búvárkodtam volna: ezen a maga idejében nagy titokban tartott, s ugyanazért a történetírók által még ma is úgy szólván alig ismert követségnek diariumát és összes irományait föltalálván, — azonnal az egész fasciculust lemásoltam. Ez ügyiratok egykoron II. Rákóczi Ferencz „titkos levéltárá"-nak 160-ik csomagát képezték. L. e levéltár eredeti lajstromát az „Archivum Rakocziánum" I. oszt. 1-ső kötetében 46. l., mely lajstromban e csomag így van bejegyezve:

„Fasc. 160. Negociatio Nandor-Albensis, Anno 1709. Joannis Pápai", — tehát a Beniczky Gáspár fejedelmi belső-titkár kezével magára a fasciculusra vetett czímirattal (l. alább, 177. l.) majdnem szó szerint egyezőleg.

Miután pedig e fasciculus, — melynek tartalma a kuruczvilági levelezések közt homályos czélzásokban oly gyakran emlegetett albán, másként arnót hadak dolgát tiszta világításba helyezi. — a tulajdonképeni fődarabon, ú. m. követi „Reportum-"on, vagy „Diarium-"on (XIV-ik darab) kívül, számos egyéb e tárgyra vonatkozó, s bár rövidebb, de szintén nagyfontosságú actákat is (ú. m. a követek utasításait, esküformuláját, útközben írt jelentéseiket stb.) foglal magában: természetesen, a Diariummal együtt ezeket is közlöm, ekkép adhatván csak lehető teljes képét az egész negociatiónak; és pedig annálinkább, minthogy ezen acták közt kiváló érdekűek is vannak, mint pl. Rákóczi tervezett athnáméjának föltételei (XIX. sz. a.), továbbá a fejedelemnek ama mégeddig épen nem ismert tervét tartalmazó titkos utasítás, (II. sz. a.), mely szerint Rákóczi a háború rosz kimenetele ese-

tében a porta engedelmével Moldvát akará megszállani kuruczaival, és onnan tenni folytonos beütéseket a császáriak háborgatására, a határos és hozzá oly híven ragaszkodó Székelyföldön át. De eme nagyérdekű sajátlagos részletek megismerése mellett, a kurucz-török viszonyok helyes megítélésére nézve általánosságban is sokat tanúlunk e fasciculusból; mire vonatkozólag légyen elég csak arra útalnunk: miért bíztatták a törökök a kuruczokat folytonosan arra, hogy a határvárakat, Szegedet, Aradot, Eszéket stb. foglalják el, s viszont ezek miért hagyták abba a két elsőnek ostromát, midőn a török titkos czélzatáról értesültek? Látjuk, hogy a török menynyire kívánta még 1709-ben is e várak valamelyikének megszállását, avagy Eger átengedését, melynek birtokáért nemcsak arnótokat bővséggel ad vala, de ha másként nem, a kárlóczi békét is kész leendett fölbontani. Azonban Rákóczi hazafias lelkének, ügyei bármily hanyatlott állapotában sem kellett ily áron a török segítség. Hasonló ok készteté főképen lemondani a fejedelmet Buda ostromáról is, — melyet 1705 tavaszán tervezett, — nehogy a török ezen erősséget, urának változtával, mint 1686 előtt az övét, valamiként visszakövetelje, s ilyképen az ország kebelében netalán ismét állandóúl megfészkelje magát. Ezért nem akarák a kuruczok a kárlóczi béke fölbontását, hanem Bocskay és Bethlen Gábor megsegítésének példáira hivatkozva, csak mintegy alattomban, 10—12,000 fogadott török haddal leendő megsegíttetésöket sürgették.

Szóval, a Teleki-Pápaiféle követségi diarium és irományok nemcsak főtárgyukra: az arnót-ügyre, hanem a Rákóczi-kori török-magyar viszonyokra nézve általában is jelentékeny becscsel bírnak.

A kéziratokat külön-külön, az egyes darabokhoz függesztett apró jegyzeteimben ismertettem.

IV. *Ifjabb Tsétsi János havi krónikája a Rákóczi háborúról.* E latin nyelven írt terjedelmes mű szerzője ifjabb Csécsi. — vagy hasonnevű apjának, a nagyhírű sáros-pataki tanárnak a *cs* betűre nézve divatba hozott és fia által is hűn követett orthographiája szerint — Tsétsi János, túdós atyja nyomdokait követvén, szintén jelentős író és nagynevű pataki tanár volt, akkor azonban, midőn legelső munkáját, t. i. ezen mensiariumot írta, még csak tanúló, s illetőleg segédtanár, ugyanazon collegiumban. Ifj. Tsétsi János ugyanis 1689 junius 11-kén születvén, († 1769) mikoron 1705 elejével a jelen krónikát írni kezdte, alig múlt el 15 éves, — s még 20-ik évét nem tölté be: midőn tovább-képeztetése végett külföldi egyetemekre indúlván, 1709 april 23-kán, nagy szorgalommal folytatott följegyzéseinek végét kelle szakasztania. A mű elején, oly gyermek-ifjúnál ritka dícséretes alakítási tapintattal és meggondolással, egész a háború keletkezésére visszamenve Rákóczi 1701-iki fogságán kezdi, s már a mozgalom első két évét, 1703 és 1704, is hónapok-számra, rendszeresen tárgyalja, bár a következő évekhez képest aránylag rövidebben, ahogy t. i. gyermeki visszaemlékezéseitől, utólagos tudakozódások és olvasás által pótolva, telhetett. A miért is a „Befejezés"-ben (395. l.) akkori zsenge korára hivatkozva, mentegeti magát. 1705 elejétől fogva azonban, a mióta t. i. a korán érett, komoly ifjú önállólag naplót vitt és minden lefolyt hónak történetét egymásután, részletesen, gondosan beírta, jelentékenyen kibővűl krónikája. Tsétsi adataiban, melyeket a közügyek iránt oly

élénken érdeklődő, tudvágyó fiatalember, bizonyára nagytekintélyű jeles atyjának széles összeköttetései nyomán, továbbá az időközileg már akkoriban megjelent kurucz hirlapok („Mercurius Veridicus ex Hungaria") olvasgatásából merített. (l. erre nézve a 383-ik l. 2-ik bekezdését,) láthatólag törekszik az igazság- és pártatlanságra; s e tekintetben czélját el is éri ott, a hol Patak, Tokaj és Kassa vidéki, vagy tágabb értelemben: felső-magyarországi eseményekről van szó, melyeket igen használhatóan, számos eredeti adattal, új részlettel gazdagítva, s a legtöbbször találó, józan felfogással ír le; így pl. Rabutin 1706-iki kassai és hegyallyai hadjáratát, vagy az 1708-iki sárospataki gyűlést, a mikor Tsétsi már teljesen érett ifjú volt, és oly pontos följegyzéseket tett, hogy e gyűlés lefolyására nézve sok tekintetben az ő műve a főforrás.

Másként áll a dolog az erdélyi és kivált a dunántúli eseményekkel, melyeket majd mindig zavartan, tájékozatlanúl, s számtalan kósza hírrel elegyítve ad elő; ennek oka azonban legkevésbbé sem a jó és igaz törekvésű ifjuban: hanem ama vidékeknek az ő lakhelyétől távol esésében, s ennek folytán értesülései hiányosságában, hamisságában, valamint az ottani helyi viszonyok nem ismerésében keresendő. Különben ő maga, a mint valamely értesülés hibás voltát észreveheti: siet azt a következő hóban helyreigazitni, vagy módosítva helyesebben előadni, — és egy részről innét erednek művében a gyakori ismétlések.

Hogy Tsétsi felfogásában, ítéleteiben itt-ott naív, vagy elhamarkodott, hogy irálya sok helytt patheticus, föllengző phrazisokkal teljes: ki vehetné azt rosz néven az egyébként oly jeles igyekezetű, oly szép

tehetségű. s oly szeretetreméltó 15—19 éves ifjútól! Sőt akkor kellene csodálkoznunk, hogyha ama, serdülő korával járó tulajdonságokat művében föl nem találhatnánk. Hogy továbbá a katonai rangok és érdemrendek fokozataival az egyszerű pataki diák tisztában nem volt, nem lehetett, és ennek folytán példának okáért, a császáriaknál ezredesi rangot s aranyláncot nyert szökevény Ocskay Lászlót császári tábornagygyá s báróvá emeli, és az aranygyapjas rend jelvényeivel ékesíti föl. (373. l.) azon sem csodálkozhatunk; végre, hogy a pataki országgyűlés (1708) legbölcsebb határozatául az országszerte elrendelt bőjtöt tartja: (383. l.), az privát nézet, és egy theologus-ifjúnál, kivált ama vallásos korban, megjárja. Hanem ezeknél mindenesetre feltűnőbb, és Tsétsink democraticus irányú nevelésére nyújt következtetést azon, művének számtalan helyében élesen, — olykor igenis élesen — kirívó jelenség, mely a mágnási rend iránti határozott gyűlöletét mutatja. Ugyanis sokszor ismételve, a hol csak teheti, leplezetlen, kemény szavakban hányja szemére a főuraknak, és a valónál jóval sötétebb szinekkel festi azok bűnös kincsszomját, határtalan fényűzését, képtelen dorbézolásaikat, részegeskedéseiket, tétlenül honn heverésöket, — sőt olykor még maga a fejedelem sem ment ollyas vádjaitól, hogy vadászatokkal tölti idejét a haza dolgai elhanyagolásával, s megrójja, hogy az 1707-iki farsangon Kassán, avagy olykor Ungvártt barátjánál Bercsényinél, Miklós napján, s Munkácson, kedves rokona Siniawska herczegnő látogatása örömére maga Rákóczi is tánczba elegyedvén, fordúlt egyet-kettőt a szép úrnőkkel, s búfelejtésül koczintott pár pohár bort az urakkal. A fejedelem ekkor 30—32

éves, erő- és életteljes ifjú férfi volt, s helyzetében természetesen nem élhetett úgy, — mint egy pataki theologus vagy philosophus diák képzelete szerint mindenben és mindenkor kellett volna.

Midőn tehát fiatal szerzőnk ezen irányára is felhívnók a figyelmet: egyszersmind jeleznünk kell e tekintetben saját democraticus és a világi gyönnyörök rideg megvetését ajánló nevelési irányánál fogva elfogúlt, ifjúkorának megfelelően elhamarkodott ítéleteit, s már helyzetéből folyólag korlátolt látkörét. Másrészről el kell ismerni: az az erkölcsi bátorság, melylyel ez az egyszerű fiatal tanúló az ország leghatalmasabbjai ellen oly élesen kikelni merészel, — őszinte, mély meggyőződésre mutat, és mint ilyen, becsülésre méltó. Az is igaz továbbá, hogy némely mágnásokra csakugyan ráfért egy kis vád a dobzódás és kényelmes otthonn-ülés kedveléséért.

Tsétsi művének saját kezével írott eredetije a sáros-pataki reformált collegium könyvtárában létezik, Kovachich Márton György által vett és sajtó alá készített másolata pedig, ez elévülhetlen érdemű tudós férfiú gyűjteményével a nemzeti muzeum kézirattárába került. (159. VII. Fol. Lat. „Martini Georgÿ Kovachich Senquiciensis Scriptores Minores Rerum Hung. inediti. Tomus IX.“) Én ezen utóbbit használám, és ámbátor különben elég gonddal készültnek találtam: mindazáltal itt-ott, kivált a nevekben oly evidens hibákat vettem észre, melyeket mint a Rákóczi-kor tüzetes vizsgálója, kötelességemnek tartottam positiv tudomásaim alapján helyreigazítani. Lehet különben, hogy e hibák az eredetiben is bennfoglaltatnak: mert maga Tsétsi is könnyen összetéveszthette vagy roszúl írhatta a ritkábban előfordúló,

kevésbbé ismert neveket. Azon helyeknél pedig, hol Tsétsi szövegében, a már jelzett okoknál fogva valótlan, téves, vagy feltünőleg összezavart tudósítások foglaltatnak, — s ez leginkább a túl a dunai eseményekre nézve áll, — zárjel közе tett kérdőjelekkel figyelmeztettem a munkát használni akarókat.

Végre még egy kiegészítést kell a kézirathoz e helyütt csatolnom, Kovachich másolatában ugyanis, mint utólag feltünt előttem, az *1704*-ik évnél az *october* és *december* hónapokra szóló följegyzések hiányoznak. E végett az eredeti kézirat megvizsgálása czéljából t. Emődy Dániel sáros-pataki tanár úrhoz fordúltam, a ki is szives volt a dologrúl rögtön meggyőződést szerezni, és engem a kimaradt két havi följegyzés hű másolatának megküldése mellett értesíteni, hogy a hónapok bejegyzése az eredeti kéziratban e helyütt nem a szokott rendben fordúl elő, továbbá, hogy épen itt két levél annyira össze volt ragadva, miszerint Kovachich igen könnyen átfordíthatta azt, és így keletkezett a hézag, — melyet ímé, a jelen pótközléssel kitöltünk.

A 267-ik laphoz.

„*Mense Octobri.* Arx Agriensis subiit deditionem Hungaris, (Commendante eorum nomine Czinczendorf); unde emissi praesidiarii versus Budam, ob aliquas suas rationes sunt magnam partem caesi per Hungaros, capto eorundem Commendante. In Transylvania fuit magna pugna Hungarorum cum Germanis Generale Rabatin, quae pugna Germanis valde cessit, occumbentibus multis centenis ex numero Hungarorum, ob eorum inprudentiam; qua victoria facta, Germani Transylvanienses rerum Transylvanicarum

potiti sunt magnam partem, magnum timorem undique incutientibus Hungaris. Trans-Danubium magna pugna cum Hajzter ad sylvam Bakon, plurimis centeris Germanis et Rascianis caesis. Die 20. Urbs Regia Cassovia fecit deditionem Comiti Simonio Forgács, exeuntibus inde Germanis circiter 2000, cum integro apparatu, tormentis 10, curribus circiter 600, et comitantibus eos Hungaris usque ad Jablonkam Urbem Silesiae, milliaria 36.

Mense Decembri. Die 4. hujus Mensis Urbs Regia Fragopolitana jam diu obsessa, eidem Simonio Forgács deditionem fecit, emissis inde Germanis libere, quorum tamen multi fugerunt ad Hungaros. In Transylvania Hungari modo ingressi magnam de Germanis reportarunt victoriam, aliquot centenis tum ex Germanis, tum ex Rascianis caesis, et sic aliquantum depresserunt Germanorum superbiam. Aliqua pars Rascianorum etiam ad Hungaros transiit.

26. Hujus Mensis, ipso die S. Stephani, magna et memorabilis Germanorum cum Hungaris et Principe pugna et victoria ad Tyrnaviam Generale Hajzter, ubi plus 500 Hungari occubuere, et tota Castra mota et fugata sunt (vix remanente etiam vita Principis) per dolum et fraudem Colonelli Germani Sarodi, qui cum Germanorum 5 Companiis jam partium Hungaricorum, defecit ad Germanos, et ivit Viennam. Quo facto, etiam obsidio Leopoldstadiana soluta est, et tormenta adepta sunt.“

Midőn e pótközléssel Tsétsi mensiariumát a maga eredeti teljességére kiegészíteni igyekeztünk volna: egyszersmind a fönttisztelt jogakadémiai tanár úr szives értesítése nyomán megjegyezzük, hogy Tsétsi János e krónikájának czíme, saját kéziratán, ez:

„Memoria rerum quarumdam Belli Hungarici adversus Domum Austriacam Anno MDCCIII. suscepti.“ Tehát az ezen, nálunk is (259. l.) látható czímet megelőző „Historia Rebellionis Rakocziana, seu“ szavakat Kovachich önkényűleg toldotta oda, — nem is lévén az Tsétsi szellemével s álláspontjával megegyeztethető, hogy ő, Rákóczi híve, ennek törvényszerű fegyverfogását „rebellió“-nak keresztelje. Nem akartuk ezt sem elhallgatni.

V. *Bivolkyi István töredéknaplója, 1710—1711.* E kisebb terjedelmű napló szerzője, azelőtt Bercsényi hadi cancellariáján vala irnokkép alkalmazva; s midőn 1709 augustus első napjaiban a főtábornagy egy rész hadaival gr. Csáky Mihály és Andrássy Pál tábornokok alatt a császáriak által elsánczolt Liptó vármegyét Szepesből és Gömörből megrohantatta volt: hadirnoki szolgálatok teljesítése végett e cancellista is Csáky oldala mellé adatott. Császári részről Liptóban a sopronymegyei származású b. Ebergényi László altábornagy, s alatta Viard és Tollet tábornokok vezényeltek. A kuruczok hadsorai között, mint önkéntesek, a Bezerédy Imre árulásában bűnösöknek talált s vele egyetemben hadiszékileg halálra ítélt, de Rákóczi által egy évi fogságbüntetésre megkegyelmezett. sőt később ez alól is felszabadított vasvármegyei Szegedy Ignácz és Újkéry István tisztek is részt venni kívánván a támadásban: e kegyelemre érdemetlenek az ellenséghez közel férkőzésüket arra használák fel, hogy általszöktek Ebergényihez; azonban a nemezis boszúló karja csakhamar utolérte őket: mert alig pár hét múlva Divínynél Bercsényi portyázói által elfogatván, hadi törvényt láttak reájok, s Hajnácskő várában fejök vétetett.

Szegedy Ignácz nemcsak maga szökött volt által: de többeket fogva vivén magával, labanczságra csábítá vagy kényszeríté őket. Ezek között vala Bivolínyi is. *) Ez az irodai szolgálatban gyakorlott s Bercsényi cancellariájának számos titkát ismerő ember aztán, labanczczá lévén, ollyas tudósításokkal kedveskedhetett Ebergényinek, hogy ez őt jutalmúl maga mellé fogadta, mint magyar és latín secretariust.

Ekkép lőn Bivolínyi Ebergényi tábornok titkárává, és mint ilyen, az 1710—1711-iki táborozás alkalmával urával járván, vezette az alább közlendő naplót. Ennek följegyzései, bár nagyon is laconice tartvák, mindazáltal datumaik pontosságánál fogva (melyik nopon hol voltak Ebergényi, Pálffy stb. tábornokok? hová, mikor, mely órában érkezett Rákóczinak vagy Károlyinak ez és ez a levélhozó küldötte?) a történetíró által, kivált a békealkudozás folyamának kültörténetét illetőleg, használhatók lesznek. Úgy nemkülönben egyes érdekesebb új részleteket is tartalmaznak, pl. a császári kézbe akadt Béri Balogh Ádám kurucz dandárnok főbenjáró perére, Debreczennek a császári sereg által miként történt megszállására, a fejedelem és Pálffy vajai találkozására, továbbá Kassa capitulatiójára nézve, mely utóbbinál Ebergényi volt a főtényező.

Valószínű, hogy Bivolínyi mindjárt Ebergényi szolgálatába léptétől kezdve vezeté naplóját: azonban ebből csak két (kis 8-ad rétű) füzet maradt fenn, a melyeknek tartalma 1710. november 12-kétől 1711. május 28-káig terjed. Hogy azonban ezeknél több is

*) „Szögedi Ignácz több társaival együtt hitetlenül elpártolt, meg egy cancellistámot is, Bivolínyit, rabúl vitte az ellenséghez." (Bercsényi levele Károlyihoz, Rákóczi-Tár, II. köt. 277. l.)

volt: mutatja az első darabra még a múlt században, Ebergényi levelezéseinek rendezésekor vetett czímirat: „Fragmentum Diarii“ stb. (l. 399. l.) Eredeti kézirata jelenleg a gr. Csáky-család szepes-mindszenti ágának, — b. Ebergényi László leánya Ilona, gr. Csáky Györgyné, utódainak — levéltárában (fasc. CXXXII. nro 21 sz. a.) létezik, hol is a Magyar Történelmi Társulat 1872-ik évi szepesi kirándulása alkalmával fölfedeztetvén s Horváth Mihály társulati másodelnök úr által a tulajdonos gr. Csáky Albín szepesi főispán úr szives engedélyéből Budapestre hozatván, alólirottnak adatott át, tudományos értékesítés végett. Melyet midőn gondosan lemásoltam volna: a kézirat eredetijét köszönettel visszavivém s régi helyére betettem, egyszersmind számos egyéb becses jegyzetet tevén az említett levéltárban.

VI. *Ritter György János krónikája, 1701—1719.* Tschánÿ János derék „Ungrische Chronik“-jának, — melyet t. Paur Iván úr, akad. tag, gondos közlése szerint a m. tud. Akadémia Történelmi Bizottsága a Magyar Történelmi Tár V-ik kötetében 1858-ban kiadott volt, s mely 1670-től 1704-ig terjed, — mintegy folytatását képezi a Tschánÿhoz hasonlóan sopronyi németajkú polgár: Ritter György János által 1701-től 1719-ig terjedőleg írt krónika, melyet ezennel vesz a t. olvasó. Ritter művének főtárgyát ama viszontagságok, ostromok, támadások, harczok, sarczok, öldöklések, pusztítások, kárvallások, — s viszont a mindezek elkerülése czéljából tett erőfeszítő védintézkedések és visszatorlások képezik, a melyek véres, vészes jeleneteinek a Rákóczi-háború tartama alatt szab. kir. Soprony városa és a körül terülő vidék színhelye, — határszéli fekvésénél

fogva, éveken át úgyszólván naponkénti színhelye — vala.

Ritter, a ki ezen változatos eseményekben gazdag, és Soprony városára nézve oly válságos, oly viharos idők rémjeleneteit szemeivel látta, fáradalmait, sanyarúságait keresztülszenvedte: azok emlékezetét fenn akarván tartani az utókor számára, — mindent, a mi a föntebbieket illetőleg tudomására jutott, lelkismeretes buzgalommal följegyzett naplószerű házi-prothocollumába („Haus-Protockoll.“ l. az 1710-ik évnél 571. l.), mely följegyzéseiből aztán jelen krónikáját szerkesztette.

Ritter nem emelkedik magasabb szempontokra, nem ítéli meg az eseményeket a történész, a philosoph, az államférfiú nézpontjából: Ritter még csak nem is politikus, nem is hazafi: Ritter György János egyedűl becsületes sopronyi nyárspolgár. Mitsem törődik a haza érdekeivel, s bár császárjának, mivel épen a viszonyok úgy hozzák magokkal, híve, harczosa, — biz azért az ő érdekeiért sem igen rajong. Előtte csak szülővárosának békéje, virágzása, polgárainak jóléte a fő: a ki ennek — bármily okért — hátramozdítója, a ki a lakosoknak kárt és bajt okoz: azt ő egyaránt kárhoztatja, légyen az német vagy magyar, labancz vagy kurucz. Ily felfogásból kiindúlva, s különben az események előadásában őszinte és az igazságot kedvelő erkölcsi érzetétől, szűk látkörű, de egyenes, becsületes szellemétől vezéreltetve: ritkán kedvez egyik vagy másik félnek. S ámbár az 1705—1706-iki kurucz megszállás és ostrom idején, mint Sopronynak minden fegyverfogható férfia, ő maga is harczolt — és pedig mint tüzér — Bottyán tábornok hadai ellen: dícsérendő pártatlansággal

ismeri el, emeli ki a kuruczok ügyességét, melylyel az ostromot intézik vala, és serény vitézségöket, melylyel a le sem lőtt falak ellen a rohamot véghez vitték. Ritter sohasem vádolja gyávasággal az ellenfelet, sőt többször nyiltan bevallja a császáriak vereségeit, hátravonúlását; s midőn 1709 vége felé némely zabolátlan, kóborló „kuruczok" kártételeiről s megbüntetéséről szól: igazságérzete nem engedi elhallgatnia a különbséget, hogy ezek nem igazi, zászlós kuruczok, — hanem csak kurucz név alatt erdőkön lappangó martalóczok voltak. (563. l.)

Ez a ritka elfogulatlanság, ez az elismerésre méltó igazságra törekvés, nagy mértékben emeli hitelét és becsét Ritter kivált saját tudomásából szerzett följegyzéseinek. — melyek ekként Soprony város és vármegye majdani monographusának e korra nézve főforrásúl szolgálandnak, a mint alólirott is sűrűen és igen jól felhasználhatta azok illető részeit Bottyán Életéhez. Fölötte becsesek és érdekesek pl. Ritternek az 1705—1706-iki ostromra vonatkozó elbeszélései, melyek a legapróbb részletekig kiterjednek; s csodálandó őszintesége, melylyel a császárpárti tüzér bevallja (512. l.), hogy parancsnokló cs. ezredesének „sváb szíve" volt; de méginkább, hogy ő, a szülővárosa előljáróit különben annyira magasztaló, tisztelő, rendeleteiknek készséggel engedelmeskedő polgár, mily határozottan kárhoztatja őket, midőn megtudja, hogy Bottyán a hódolás megtagadása után csak tüzváltságot kért vala a várostúl, mint ellenséges helytől, melyet ha megfizetnek: megmenekűlnek az óriási kártól, mindenük porrátételétől, — de a tábornok ezen ajánlatát az előljárók a polgárság előtt eltitkolták, és így magok hozák a veszedelmet a

virágzó városra, (513—514. l.) Valamint a felett sem nyomhatja el Ritterünk keserű panaszát, hogy lám, midőn a kuruczok ellen harczolni, vért, vagyont áldozni, képtelen sanyarúságot tűrni kellett: akkor kétszeres kárpótlás, új kiváltságok s mindennemű jeles és hasznos kedvezmények Bécsből jutalmúl leendő nyerésével tüzelték, buzdították — ámították! — Dobner polgármester és tanácsnokai a polgárságot (s csakis ilyféle ígéretekkel lehetett a bár idegen ajkú sopronyiakat a haza ügye elleni oly bámulatos kitartó és hosszas küzdelemre bírni), — azonban midőn a veszély elmúlt: hű szolgálataikról, roppant erőfeszítésökről, áldozataikról megfeledkezének, és a sok szép ígéret — puszta szó maradt, sőt adóik és egyéb terheik évről évre nagyobbodtanak, (514. l.)

Ritter kuruczvilági krónikájához az 1716—17-iki török hadjáratokról is csatolt némi adatokat, melyek a Savoyai Eugen életét tárgyazó stb. munkákban ugyan szintén föllelhetők: mindazáltal a mű megcsonkítása nélkül nem hagyhattuk volna el innen sem, főként mivel önálló, eredeti, és pedig nem érdek nélküli részletek is vannak közöttük, mint pl. az 1717-ki nándor-fejérvári győzelem örömére tartott sopronyi népünnepély leirása.

Ritter krónikájának eredeti kézirata a sopronyi városházán őriztetik, s több másolati példányokban forog az ottani polgárok kezén. Én. közlésemnél azon 1815-ben vett pontos másolatot használám, mely a m. tud. Akadémia kézirattárának tulajdona, s ugyanott a történelmi szak 4-ed rétű codexei között 108. sz. a. van iktatva.

* * *

Végül kútfő-történelmi tájékozásképen megjegyzem még, hogy a jelen kötetben napvilágot látott források közül Ottlyk György, gr. Teleki Mihály és Pápai János, úgy Bivolínyi István naplói, nemkülönben az ónodi napló, mint teljesen ismeretlen, soha történetíró által mégeddig föl nem használt művek lépnek itt elő, s Tsétsi krónikájából is csak ama kis rész jelent meg eddigelé, melyet belőle az 1708-iki pataki gyűlésről Jászay Pál az 1843-ik évi Országgyűlési Almanachban, magyarra fordítva tett közzé, míg Ritter művéből a Pesti Hirnök tárczájában közölt volt némi részleteket az 1705-ik év végéről s az 1706-iknak elejéről Paur Iván: máskülönben e hírlapi közlésen, s az én Bottyánomban megjelent idézeteken és hivatkozásokon kívül, ez a mű sem használtatott föl még tudtom szerint történész által, — annál kevésbbé ki nem adatott. Használjuk föl most mind a hat naplót mennél többen, hazánk történelmének gyarapodására! . . .

Budapesten, 1874. november végén.

Thaly Kálmán.

FELSŐ-OZORÓCZI ÉS KOHANÓCZI

OTTLŸK GYÖRGY

ÖNÉLETÍRÁSA.

1663--1711.

OTTLÿK GYÖRGY ÖNÉLETÍRÁSA.

(1663—1711.)

IN NOMINE JESU.

Descriptio vitae meae a pueritia usque ad senium, in variis casibus adversae fortunae agitatae, et per misericordiam omnipotentis DEI ex iisdem liberatae, cum diario multorum actorum et factorum, plurimum in occasionibus bellicis gestorum; ita, ut cum Sancto Jobo vere dicere possum, cap. 9. v. 25:

Et dies mei veloces fuerunt, praecurrente fugerunt, et non viderunt bonum.

Ast quia in omnibus actionibus meis spes mea in vulneribus Salvatoris mei dulcissimi Jesu Christi fixa erat, observando sequentia:

Funde preces, confide Deo, procedite caute,
Semper et hoc ipso praeside tutus eris.

Igitur

Spes confisa Deo nunquam confusa recedit.

Superavi multa pericula, subsequenter declaranda per me —

Georgium Ottlÿk m. p.

Hogy constáljon maradékimnak gyermekségemtűl fogvást az én fölnevelésem, többire sok szerencsétlenségekben, veszedelmekben, kárvallásokban, nyomorúságban fordulván életem : méltán ennek leírásában példát vehetnek fiaim, hogy az Úr-Isten csudálatosképen azt, a ki benne bízik és igaz idvösséges hitben állhatatoskodni igyekez, el nem hágy, hanem hatalmas kezeivel segít, és minden gonosztúl szabadít.

Istenben elnyugodott édes atyám Ottlyk János uram, nemes Trencsín vármegyének vice-ispányságában és 1663. esztendőben, ama török híres nagy háborújában, újvári veszedelemkor, nemes vármegye kapitányságában, ednéhány rendbeli törökkel és tatárokkal Trencsín körül szerencsés harczai után, sok rabot, fejet behozván Trencsínbe, 1664. esztendőben ugyan Trencsínben súlyos betegségben esvén, ipso festo ascensionis Salvatoris nostri, szép istenesen s áhítatossan e világbúl kimúlt; kinek testit kohanóczi templomunkba való eltemetésire, ugyan régi vitéz magyaroknak szokása szerint, azon városban akkor sok úri rend beszorulván, circa 150 lóval, gyászos zászlóval, trombiták és dobszó alatt elkísírték. Engem nyolcz esztendős koromban árvájúl hagyván, az édes kedves anyámmal Mednyánszky Illona asszonynyal és egy Borbála húgommal. Azután csakhamar az Úr-Isten megadván békességet országban, haza szállottunk, puszta s pogányság által porrá tött lakóhelyeinkbe Ozoróczon. Anyám-asszony hat esztendeig

tartó özvedsége alatt engem egy Taborita nevű privatus praeceptorral taníttatott; volt ugyan valamely inspectiója én reám atyám-uramnak egy testvér-öcscse Ottlyk Miklós uram által, de a híjával, anyám-asszonyomnak nagy conniventiája miatt igen gyengén tanúltam. Azután férjhezmenvén anyám-asszony Bosányi György uramhoz : akkor nagyobb árvaságra jutottam, húgomat Borbálát magával elvitte, és jószágom török háború után lassan épűlvén, annyival-inkább azután, hogy anyám-asszony másutt lakott, esztendeig csak száz forintot hasznot sem importált per malam administrationem, naturálék mind Nagy-Ugróczon inkább consummáltatván. Engem körmeczi oskolába küdtek, az hol ha Parsticius híres magisternek recommendáltak volna, lettem volna szerencsés; de mivel csak várostúl egy vicenotariusnál, Dániel Justininél volt szállásom, és ahhoz publicus praeceptorom negligentissimus ember lévén, a mit tudtam is, elfelejtettem. Hanem fölállván nagy híres oskola Eperjestt 1670., oda felküldettem, az hol grammaticában non quidem ex merito studiorum, sed ob respectum familiae, collocáltattam, Szántó András publicus, és privatus Hosztóti István ferulája alatt voltam, és valóban kemény tanúlásba estem; de az sem tartott esztendeig. Mert felföldön nagy támadás, rebellio nagy tüzet vetvén, arra nézve Generál Spork circa 12 ezer német lovasnéppel feljött Eperjeshez, arra nézve oskolából eloszlottunk. Ott penig némely főrendek fogságba esvén, kuruczokat Abaújvármegyében Spork megvervén, nagyobb zűrzavarok következtek; mert az első Rákóczi Ferencz is abban intricatus levén, nagy nehezen kétszerte való százezer forintokkal complanálhatta dolgát, amnistiáltatván csele-

kedeti; Veselényi Ferencz penig, akkori palatinus, legnagyobb factora ezen háborúnak, bújában Murány várában megholt. Én Eperjesrűl legyűvén, nem tudván hová lennem, trencsíni oskolában, Helvajd elég túdós trencsíni oskolamester ferulája alá, együtt Gosztoni András, Miklós, és Bosányi János uramékkal mentünk, ott is csak in privato annál tanúltunk, in publico penig egy collega negligentissimus ember tanított bennünket, ki alatt semmit nem proficiáltunk, hanem deficiáltunk. Ezen idők és háború alatt Dunántúl Nádasdi Ferencz, Zríni Péter, Frangepán-Terzaczki megfogattattanak ő Felsége népe által; ez ilyen nagy tumultusban ő Felsége delegata commissiót Pozsonba felállani parancsolt, sub praesidio Domini Archi-Episcopi Strigoniensis Georgii Szelepcséni, eotum Locumtenentis vacante Palatinatu. Ezen delegata commissióba citáltattanak az egész hitünken való praedicatorok, mind Dunán túl, s mind Dunán innen, és elfoglal tattanak az egész templomok a potiori, kivált királyi városokban és a praedicatorok, kik ad triremes condemnáltattanak, kik az országból erga reversales kiüzettettenek. Akkor én is elhagytam az oskolát, még csak syntaxist sem absolválhatván annak rendi szerint. Anno 1672. Gróf Illésházy György uram kohanóczi templomunkot erőhatalommal elfoglalta; első nap vitetvén Vág-Újhelybűl, érvén Trencsínbe, akkori cancellárius és nitrai püspek Pálffy Tamás uramtúl, délután circiter 3 óra tájban megszállván Biróczon akkori Jeszenszky Mihály uram házánál, a ki kohanóczi korcsma előtt van, onnan szolgáival czemitrembe felmenvén, és bátyám Ottlyk Miklós uramot felhívatván, templom kulcsát kívánta; arra felelt Ottlyk Miklós uram : ha ő Felsége parancsolatját mutat ő

Nagysága, nemcsak templomot, de saját házát is ingyen kész odaadni. Ezt nagyon appraehendálván Illésházy uram: fegyvert húztak a szolgái és templom ajtaját ostromolni kezdték; akkor bátyám-uram czimeteremből hazafelé recipiálván magát, a parasztság penig proprio suo instinctu föltámadván, kivált asszonyemberek, nagy számosan concurráltak, és kövekkel, botokkal annyira persequálták az úr szolgáit, hogy senki ütetlen nem salválhatta magát Jeszenszky házához, maga penig Illésházy uram parochiára recipiálta magát, és ha praedicator Rudíni nem conserválta volna ő Nagyságát: egy nagy tőkét nyakába eresztette volna parochia folyosójárúl egy parasztember. Azután harmadnapra trencsíni quardisonbúl száz muskatérost Kohanóczra kommandíroztatott, és ugyan Illésházy György uram dispositiojábúl, maga jelenlétében templom elfoglaltatott, és bátyám-uram háza egészlen felraboltatott; szekereken elvitette a jó Gróf az egész borait, gabonáját Illyésre, (?) legalább 50 szekeren. Szegény kohanócziaknak nagy kára lött akkor. Nekem ugyan, a hol most Riba lakik, majorom volt, ott megmaradt holmim; keresztapám lévén Illésházy uram: magam mentem hozzá pro protectione.

Ennekutána ilyes országos tumultusban, kiben evangelicusok nagy odiumban voltak, nem tudván hová lennem: Bessenyei János uramhoz, Bars vármegyei notariushoz recommendáltattam, kinél másfél esztendeig laktam. Onnan 1674. Osztrosith Mátyás uram ő Nagysága udvarába recommendáltattam inassúl. Kitöltvén esztendőt, látván forgolódásomat Osztrosith uram, komornyikká tett, abban három esztendeig ő Nagyságát szolgáltam; azután nagyobb jóviselésemet experiálván ő Nagysága, mert írásban is

sokszor applicálván, főember-szolgájává lévén, négy jó paripára verődém. Innen-hazúl igen csekél segétségem volt : mert Istenben elnyugodott anyám-asszony rosz helyre és rosz gazdához, Bosáni Györgyhez, férjhez menvén, Nagy-Ugróczon még csak kenyerek sem volt, mindent Ozoróczrúl vittek. Hat esztendeig szolgálván Osztrosith uramot, két lovat vehettem házamtúl, és két selyemposztó dolmányt csináltatván szegény anyám, magam industriájából mindenemet szerzettem, még pompásos és tisztességes ruhákot csináltattam magamnak. Akkor az urak szép udvarokat tartottak, sok helyre hivatalos voltam szolgálatra, de vallásomnak kedvéért csak egy helyen maradtam egész 1680 esztendeig. Azon esztendőben, Istennek bölcs rendeléséből megszeretvén néhai Nemzetes Vitézlő Czébáni Imre uram árva leányát Évikát, kit Osztrosithné asszonyom gyermekségétűl fogvást nevelte és szép virtusokra oktatta, németűl, és sok szép niederlandi munkákra tanítatta, Kammer-Frauczimerének tette. Jóllehet szegény árva volt, minden jószág nélkűl való : de hozzám való szeretetit és szép istenes virtusit nagyra böcsűlvén, azon esztendőben 1680. 21. Julij házastársúl elvettem, böcsűletes lakadalmot szolgáltatván Osztrosithné asszonyom Szent-Jánostt, Gróf Czobor Ádám és Gróf Kolonics urak ő Nagyságok praesentiájában. Akkor oly szegénységben lévén, hogy jószágombúl még csak egy sézát nem tudtam szerezni, hanem szerzésire öreg Kwassai István anyámasszonytúl megvévén trencsíni házát, adott kétezer forintot, abbúl valamely száz forint jutván nékem, a többi húgom-asszonynak, és némely része ad imputationem terrarum arabilium inchypothecatarum ad eandem domum spectantium menvén, abbúl hat sze-

keres-lovat hozzá vettem magamnak. Hazahozván feleségemet, igen vékonyan voltunk: mert húgom Bosáni Jánosné mindjárt engem osztályra szorított, és megosztozkodván elsőben marhával, nékem jutott 6 tehenem, 30 juhom és 2 ökröm az atyám acquisitiojából, mind egészlen felét elvette a húgom. Ha mi költséget akartam szereznem, parasztoknak adtam renden árúltatni italt, sert, bort; de az utólsó jövedelmem volt, mert azoktúl is nehezen tudtam kifacsarni, a mit árúltak italért. De mindezeknél keservesebben esett, hogy hazahozván feleségemet, azt gondoltam, hogy már csendesen mind olyan szegénységben is megmaradhatok, Szent-Mihály-napi vásárra Nagy-Ugróczra indultam azon esztendőben, feleségemet hat lovon sézámon az országútján expediálván, magam penig paripákon Szulovszky Gáspár urammal, agarakkal s madarakkal nyúlászva és fürészve Szkacsán felé vevén utunkat. Itt Szkacsánhoz közelygetvén, láttuk háztetejeken ülő embereket, kikhez rugaszkodván, végére jártunk: mi hirek légyen? minthogy azon esztendőkben gyakran újvári török egész Simoniig seregesen följárt. Mondották az emberek, hogy valami fekete seregek takarodnak nagy-ugróczi völgyen. Erre nézve szegény feleségem eleibe inasomat Ravojicz felé elnyargaltattam, hogy visszatérjen, magunk penig Szulovszky urammal benyargaltunk hamarjában Dolinai Gábor uramhoz, az honnan megint Kardoss Istvánt expediáltam Ozoróczra, hogy mindjárt, időhalasztás nélkül takarodjanak Trencsín felé mind feleségem, mind bátyám Ottlyk Miklós uram. Magunkat penig Szulovszky Gáspár urammal ott lepte Tököli Imre, maga sereggel érkezvén Hatvan tájárúl mintegy hatezer lovas kuruczczal és háromszáz törökkel. Itt

már megakadtam; mert hogy el ne vigyem hírit azon kuruczságnak, engem magokkal elvittek. Ide Ozorócz felé érkezvén, már Ottlÿk Miklós bátyám-uram feleségemmel elmentek; de valóban szerencsétlen járások lett: mert árkokon, sánczon túl az előljárója kuruczságnak elérte őket, és megfosztották mindenekből őket, csak rajta-valójok hogy megmaradott. An én lovaimból egyet, és bátyám-uramébúl egyet meghagytak, csak azért, hogy az üres kocsikat behúzhattuk az erdőben, — ott kellett hálni szegényeknek; kire magam is későn érkezvén, majd a gutta megütött, hogy láttam szegény feleségemet mindenből megfosztva. Engem semmi úttal magoktúl elbocsátni nem akartak, hanem azon étszaka sánez mellett jasztrabei mezőben megszállván az egész had, és megabrakolván lovaikot, indúltak éfél után Turna felé, és onnan egyenesen Adamóczig gázlottak, úgy, hogy hajnalhasadtkor megütették Karaffa hat compagniából álló vasas-rajterokot, kik Birócztúl fogvást egész Zablátig a falukon elosztva quártélyoztak; azokat egészlen felverték, sokat levágván, és két kapitányt, valamely lajtinantot egynehány rajterekkel rabságba vittek. Engem penig Tököli uram mind avval bíztatott (minthogy Eperjestt együtt tanúltunk, megösmervén), hogy lovaim visszatérnek. Egész Zsolnáig jártam velek, onnan eljöttem, megvonván magamat útban egy völgyben. Nem volt több öt garasomnál, és feleségemnek négy garas; ahhoz bíztunk, hogy trencsíni házunk árában maradt négyszáz forint leszen segítségünk, kit szegény feleségem ozoróczi pinczébe beásta vala: de azt is a kuruczok in transitu feltanálták s elvitték. Alig tudtam szegény feleségemet kölcsönös lovakon Beczkóbúl azon harcz után ozoróczi házunkhoz elhozatnom, sok nyomorúság

akkor szegény fejemet megborítván, de az kedves symbolumon: Spes confisa Deo nunquam confusa recedit, mindenkor elmémet és szívemet erigáltam; non obstante tanta calamitate et miseria, Istent imádtuk, és annak segítségével iparkodtunk egész 1682. esztendeig. Akkor Kassát megvette Tököli, török segítségével, Füleket hasonlóképen. Fölbomolván törökkel való békesség: nagyobb tűz-veszedelem támadt hazánkban, mert 1683. ő Felsége népe mintegy 30 ezerig való, Kepcsénnél randevojt tartván, és török erőre vigyázván, el nem hitette ő Felsége magával, hogy a míg császári residensét Kaprarát török Porta vissza nem bocsátja, addig békességnek bomlását hinni nem akarták; a csillag-vezér penig kimondhatatlan nagy erővel Eszékhez érkezvén, onnan visszabocsátotta Kaprarát, és valameddig Tököli Fejdelem (kit Füleknek megvétele után budai vezér Fejdelemnek declarálta) Eszékhez nem érkezett, addig eszéki hidakon senki nem kőtezkedett; oda penig Tököli csak ötszáz válogatott hűsíges magyar urakkal és felföldi förendekkel érkezett vala. Dívánt tartván harmadnapig, úgy kezdett költözködni azon fővezér megszámlálhatatlan hada; egy egész hétig éjjel nappal szüntelen költözött a sok had, és a ki azt látta, megszámlálhatatlan barom-erőnek mondta. Azon 1683-dik esztendőben, említett fővezér directe Fejérvárnak vette útját, és onnan Győr felé; ő Felsége hada penig, míg Eszéktűl megindult a fővezér, addig Lotharingus herczeg commendója alatt megszállotta Érsek-Újvárát és azt vínni kezdette: de mihent megértette török tábornak Győr felé való nyomúlását, Győrhez szállott a német tábor, és ott megvárván az előjáróját töröknek, meg is ütették az orrát a németek. De avval

nem gondolván, hanem Dunántúl széltfogván az elöjáró, annyira ment, hogy a német tábort csaknem megelőzte, a ki Bécs felé sietett éjjel-nappal. Azon útjában sok bagázsiáját el is nyerte a török németnek, mert hátán gyütt egész Bécsig, úgy, hogy ő Felsége mikor indúlt Bécsből, udvarostúl: akkor már Austria tűzben állott. És ott, Bécsnél, subsistálván az ő Felsége népe, az egész infanteriát beszállítván Lotharingus herczeg Bécsbe, ő Felsége penig Gróf Staremberget declarálván bécsi commendansnak, kavaleriával penig a herczeg, mihent érkezett fővezér Bécshez, azonnal általalkültezett hidakon Dunán túl, és ott a szorosokon retirálta magát.

Dunnán innen semmi hada nem maradván ő Felségének: a képtelen kóborlás, húzás-vonás eláradván kuruczok által, — vármegyéknek mind meg kellett hajolni Tököli hívségire. Engem ugyan nemes Trencsín vármegye Benyovszki Imre urammal Bécsbe felküldtek volt, licentiát impetrálni Tököli salva-quardáinak behozására, és egyszersmind pro opinione captanda: quid nam facto opus esset, ha Tököli hada nyakunkba gyün? De arra könnyű válaszunk volt per tertias personas, nempe: accomodent se tempori; azt reportálván nemes vármegyének, újobban engem Nedeczky János urammal Lőcsére küldett nemes vármegye Tököli uramhoz, hogy salaquardákot obtineálhassák, az minthogy Horvát Ferenczet fő-salaquardának 30 lovassal lehoztuk, és protectionálisokat főrendeknek és némely uraknak. Igy megmaradtunk kóborló kuruczok miatt.

Tököli uram Eszéktűl megtérvén, Szerencsen subsistált, és ott sietséggel insurgáltatván tizenhárom vármegyét, mezei hadával tábort ütvén, és időhalasz-

tás nélkül egri és váradi bassákkal, circiter háromezer törökkel Egren alúl conjungálván magát, Lévához szállott, Petheházit penig ezerestül Liptóra és Túróczba dirigálván pro insurrectione Comitatuum, Túróczban múlatván egynehány napig : én is együtt Gosztoni uramékkal és mintegy nyolczvan lovassal nemes iffiakkal fölmentünk Túróczba Petneházihoz, Tököli hívségére állottunk, minekelőtte vármegyéül insurgáltak volna; a ki nem insurgált, mindenéből megfosztatott.

Géczi Zsigmondot ezekre az alsó vármegyékre tanquam pro tuitione adhaerentium, Tököli expediált, adván instructióban, hogy főrendektül, a kitül mit sajtolhat, pénzt, pro subsidio militari kérjen; de az nem succedált, mert pro libertate, úgymondván kiki, kötvén fegyvert, annak ellentmondott.

Tököli Fejdelem szép magyar haddal Nitra mellett (mely constanter ő Felsége hűségében megmaradott) elmenvén, Sentíhez derék táborba szállott, az hová ezen alsó vármegyék is számosan magokot ő Nagysága hívségére bepraesentálták. Onnan az tábor Pozson feléje ment, és pozsoni szigeteknél Kis-Duna mellett megszállott. Géczi Zsigmondot Pozson városa bebocsátott, nem lévén ő Felsége praesidiumja benne, és protectióját az által acceptálta.

Igazán szerencsésen folytak mindeddig Tökölyi uram dolgai: mert felföldén, — Szakmáron, Ecseden, Szendrőn, Szepesvárán és Murányon kívül, — idealá penig Árván, Likaván, Trencsínen, Nitrán és Leopoldon kívül, csak csupán practica által az egész várak s városok és vármegyék meghajlottak. De jól mondják: non minor est virtus querere, quam parta tueri; mikor legjobb szerencséje szolgál embernek, minden-

kor forgassa elmében vesztő felit. Propterea satius est causam triumphantem cum remissiori fortuna stabilire, quam victoriam rigorose prosequi. Quia ludit in humanis divina potentia rebus. Nagy pompáskodásnak és vendégeskedésnek indúlván a Fejdelem, inkább bízván a barom török erőhez, a ki Bécset potenter vítta és ostromlotta, semmint de his Comitatuum securitate gondolkozott volna, — a hadi tisztek is nagy italokban és vendégségekben elmerűlvén, hadakot zablában nem tartották, a sok katona pozsoni hustátba pajtákban szállván, részegségek miatt azokot meggyújtván. Ezeket megvizsgálván Austriában lévő Lotharingus, csakhamar elsőben is Marhekhez szállott, onnan egy estve megindúlván, viradtig pozsoni szőlők közt termett. Én is némely szükséges alimentumoknak megszerzésére azon estve előtt bémentem volt Pozsonba harmadmagammal, Draskovith uram házánál megháltam. Azalatt azon étszaka Tököli uram megorderezvén Pozsonban lévő gyalogságot, egészlen kiviteté; midőn hajnallék: az én gazdám észrevévén ezen lármát, hozzám gyün, megjelenti nagy réműléssel, mondván, hogy az ellenség már is kapu előtt van. Én is nem vévén ezt tréfára, lóra kapván, kimentem a piaczra, az hol Zsámbokréti Mihályt pozsoni bírót előtalálván, kértem opiniót: merre lehetne secure kimennem? Az penig nagy félelemben lévén, semmi directiót nem adhatott, mert a kapuk kulcsait is kuruczok tisztei magokkal kivitték. Ez volt 6 órakor reggel; németnek penig az bebocsájtásra 7 órát adták. Megvallom, ilyen extremitásban lévén, izzadott a homlokom, hogy gyalázatosan ellenség kezébe köll jutnom. In extremitate hujusmodi jutott eszemben pozsoni kis kapucska, de annak is kúcsai nem voltak; szeren-

csémre egy ácsot elétanáltam egy nagy fejszével, azt elvitettem, és mintegy nyolczan voltunk már együtt ezen extremitásban, leszállítván egy erős legényt, azon kis kapucska lakatját leverettem, és fölmenvén az árkon levő kis hídon, hustátra kiszaladtunk. De a felső-kapunál levő német észrevévén bennünket, mintegy negyven lovas utánunk gyütt, mink penig Kriszlink felé levő utczán a mezőre salváltuk magunkat; pozsoni akasztófánál egy csuport törököt tanáltunk, a ki németre vigyázott. Tököli tábora penig egészlen egy húzomba Sentéig elnyomúlt, ott által a Vágon, tábort ütett. A török penig megvárta a németet, meg is ütkezett vele, de meg nem állhatván tüzét, elszaladott, elnyervén bagázsiájában alkalmasint a német. Pozson városa penig visszahajlott, ő Felsége népit bebocsátván, azután constanter ő Felsége hívségében megmaradván.

Tököli Fejdelem nehezen tudván széllelszaladó hadát megtartóztatni, Senténél köllött temporisálni, és öszveverni hadát. Úgy azután ő Felsége népe visszatakarodott Austriában, Tököli penig újabban táborával Cseklészhez szállott, és tatár hám fiát galga-szultánt 8000 tatárral magához Bécsből somorjai réven általhozatván Bécs alúl, azután magát a szultánt egynéhány magyar sereggel excipiálván, mezőben sátorok alatt megvendéglette. Valamely nap múlva azon tatárságot egri és váradi bassákkal Tököli Fejdelem Austriába küdte; engemet magam seregével és kapitány Bakacs uramot három sereggel velek küldett, a mennyire lehetne rabságtúl oltalmazni a föld népét. Török György és Lehoczki Imre kalaúzoknak rendeltettenek. De a pogányság csak pogánymódon kezdvén bánni Austriában a néppel, irtózva néznem kel-

letvén, midőn mind levágták a föld népét, és rabbá nem tévén senkit: minekelőtte német haddal meg nem ütköznék, kerestem minden alkalmatosságot tőlek elválni, széltiben égettetvén Austriát. Ezelőtt harmadnappal Czengertől eltakarodván német tábor Bécs eleire, ott az hegyeknek recipiálta magát, sánczforma helbe. A török penig igen kapott azon, hogy német elnyomúlt előtte, azon czengeri táborhelyére szállott; engem penig azon étszaka egri bassa, úgymint főcommendója hadnak, Tökölyi Fejdelem után expediált, oly üzenettel és írással, hogy mindjárt egész hadával siessen pro conjunctione hozzája, mert a némettel akar megütközni. Az mint is Fejdelem válogatott hadával mind megindúlt, én penig fáradt lovaimra nézve táboron maradtam. Meg nem várván azt egri bassa, hanem vakmerőn éppen Klastrom-Nájburg táján találván németet, erdős helyek között, nagyfennen a pogányság megütette a németet. A német penig rendelt trupban várván az ellenséget, ágyúkkal annyira megpuskázta, hogy meg nem állhatván tüzét, visszaszaladott; némely részit bécsi hidakhoz üzvén német, ott mind a két bassát Dunába ugratták, egyik vízbe veszett, másik kiúszott török táborba; a több törökség magyarokkal Marhek felé tartván ló száját: ott tanálták elől Tökölyit hadaival. Ezt hallván Tököli, ő is visszatért Cseklészhez, és a szaladó sebes török is ott megtartózkodott. Engemet azon Austriába való indúlása előtt Tökölyi Fejdelem Szakolczára expediált, azon passusnak observatiójára.

Csillag-vezér 1683. in mense Junio Bécset megszállván, valóban nagy dühösséggel fogott expugnatiójához, úgyannyira, hogy várbeli és carinthiai kapukhoz közel sánczait vetvén, revelinumokot megvette,

mínákkal annyira prosperált, hogy bécsi pinczékbe istrázsákot kellett tartani: netalántán annyira penetráljanak; bástyákrúl németet haján fogva lehúzták, igen közel járván az megvételéhez. De igazán, ilyen barom-erő maga magának ellensége; mert sok mélföldnyire elégetvén és elpusztítván a földet: elsőben lova s egyéb marhái, azután népe éhelhalóvá lött. Az idő alatt ő Felsége imperiumi statusok és electorok segítségit obtineálván, sőt lengyel király Johannes Szobieczky 60 ezer emberrel conjungálván magát ő Felsége hadaival, Dunán Bécsen felül általtakarodván: die 12-a Septembris Anni ejusdem 1683. az török tábort, bécsi obsidio alatt levőt megütették, és oly szerencsésen járván, hogy az csillag-vezért egész lovas hadával confusióban ejtvén, és a német tűzét meg nem állhatván, egészlen megszalasztották, és minden hadi apparatusát, sátorait, ágyúit, táborát elnyerték. Mely nyereségnek bővebb declaratiójával micsoda levelet írt lengyel király, ugyan fővezér sátorábúl, következik ilyenformán:

Literae Principi Emerico Tökölyi scriptae.

Joannes Tertius, Dei Gratia Rex Poloniae, etc. Illustrissime Comes, grate nobis dilecte! Quantam Dominus Exercituum Christianitati favere dignatus est misericordiam, cum haesterno die (id est 12 praesentis) incredibilem serae posteritati dederit victoriam, paucis enarrari non potest. Fracta est uno impetu immanis illius potentia, strati cadaveribus campi, occupata Castra, omni apparatu, commeatuque refertissima, devenerunt in potestatem nostram hostium tormenta omnia, legendis spoliis tot millium manus per aliquod dies non sufficerent. Et quidquid in vota Christianorum cadere poterat, fortunatissime successit. Cujus rei ve-

ritatem ut Illustritati Vestrae aliquo comprobemus argumento: adjungimus hic non nihil spolii, quod in tentorio Magni Vezirii repertum est. Datum in tentorio Magni Vezirii, ad Viennam, 13-a 7-bris 1683.

Johannes Tertius m. p.

Ezen „non nihil spolii" följűl tett szó, in specie Tököli levele, kit saját kezével írt volt vezírnek, és vezír kalamáris-ezüstládácskájában találtatott.

Tököli uram ezen hírt így megértvén, táborostúl visszanyomúlt Sentíhez; és minthogy az ő Felsége armádája nem desistált egész Esztergamig ellenség persecutiojátúl, Tököli tábora is Léva felé elnyomúlt.

Esztergamnál újonnan meglett törökkel az harcz, kiben kevésbe múlt, hogy lengyel király személye szerint el nem veszett; de ott is az keresztény armáda triumphálván, Esztergam várát mindjárt megvette, úgy Visegrádot és Váczot is.

Tököli uram Gróf Homonnai Zsigmond uramat Gerhárd György urammal együtt lengyel királyhoz küldött pro interpositione ad pacificationem, maga penig az hadaival Ónod felé szaporán útját vévén, Patakra bement, és a hadakat széjeloszlatta, pihenés kedvéért.

Én elmaradván Trencsín ellen való vigyázásra az én seregemmel, magam is az magyar tábor után indúltam, és elhagyván feleségemet Ozoróczon, útamat Kolosokra vettem, az hol is kolosiaktúl három lövéssel megsebesítettvén, Nagy-Ugróczra anyám-asszonyhoz magamat elvitettem, és seregemet zászlóstúl a tábor után küdtem. Azután ott valamennyire gyógyíttatván magamot, onnan sebesen, sub cura chirurgi báni kastélyba gyüttem; az hova érkezvén Hidvégi Mihály, a feleségemet penig mely nap Ugrócz várában

szoptatós Pál fiacskámmal fölkűdtem: az nap Liptay András lovas labancz katonákkal, Hidvégit nyomozván, Bánba érkezett, és meghódolásunkat kívánta, Hidvégi kiadásával; a ki repulsát nyervén, és meghallván, hogy Ugrócz várába takarodnak kocsik: azok után indúlt katonaság. Mind a két sézánkot, mind enyémet, mind Ottlÿk Miklós uramét, beírték Podhragyon túl, domb alatt; szegény feleségemtűl elkapván az egyik szolgám Pál fiacskámot, avval vár felé szaladt, feleségemet penig beérvén, együtt húgommal Ottlÿk Annával sézámba ültetvén, elvitték magokkal az katonák egyenesen Bán mellett, hidakon által. Ezt meghallván én báni kastélyban: mind oly nyomorútan is kastélybúl kimentem egynéhányad magammal, és a labanczokot erősen megpuskáztam, annyira, hogy szaladva mentek ki Bánbúl, és ha Bánba hozták volna feleségemet, el is nyertem volna tűlek. Már nagy búmban nem tudtam hová lenni, Ugrócz várába fölmentem, szegény szoptató Pál fiacskámot ott tanálván, ilyen hirtelen az anyjától való elválasztását keservesen néztem. Feleségemnek utána küldvén, írtam Liptainak szabadúlásárúl, kit Bodok várában vivék be, és onnan nehezen kétszáz forint sarczczal lehetett szabadítanom, úgy hozattam fel újobban Ugróczra; de a lovaim elvesztek, és minden majorságbeli marhámot elhajtották labanczok. Magam penig elbúsúlván ezen, hogy mindenemtűl elmaradtam, die 1. Novembris 1683. felmentem Besztercze-Bányára és onnan Breznóra, Rozsnyó felé, Jánoki Zsigmond urammal, akkorbeli bányavárosok administratorával. Patakon találtam Tökŏli uramot, onnan Kaposra küldettettem, az hol tanáltam Petneházi ezerét, kiben az én seregem is volt.

21. Novembris Debreczenbe beszállott Tököli, váradi bassával, én is Petneházi ezerével; az hova egész lovas és gyalog hada Tökölyinek összegyűlt.

Lengyel királyt semmire nem disponálták Hommonai Zsigmond és Gerhárd György uram; még a mivel használni láttattak, avval ártottak: mert Gerhárd uram ott maradván ő Felsége hívségében, Homonnai uram penig beszállván Ungvárba Semsei Zsigmond és János uramékkal s némely a tájon levő katonákkal, labanczczá löttek. Lengyel király penig Esztergam tájárúl az Ipol mellett felgyütt Rima-Szombatnak, onnan Miskolcz-felé Kassának, azt gondolván, hogy feladják néki; de azon városok, úgymint Kassa és Eperjes, jól praesideálva lévén: ingyen sem gondolkoztak feladásrúl; hanem Eperjestt gyenge commendans lévén, engem Tököli uram Debreczenbűl válogatott 150 lóval Eperjesre küldött, parancsolván commendansnak, hogy velem mindenekben correspondenter légyen. Az minthogy én 2. Decembris beérkezvén Eperjesre: már akkor lengyel király is Kassánál volt, az hol az kuruczok elég kárt tettek lengyelekben, gyakran kicsapván, oldalt és hátul őket sokat vágták, és fogtak bennek. 5-a ejusdem király érkezett Eperjeshez, és azt megszállotta táborostúl; az hol hasonló kemény resolutióban tanálván bennünket: midőn Lesenyei Nagy Mihályt hozzánk küdte a király, üzenvén, hogy per accordam adjuk fel a várost, — de arra kész fegyvernél egyéb resolutionkat nem obtineálhatván, ott múlatott sok fenyegetéssel negyednapig, minthogy Eperjestt örömest quártélyozott volna. Mindennap kijártam katonákkal, és lengyelekben sok kárt tettem; annyi rabot hoztam be városba, hogy minden városi embernek lengyel szolgája volt, mezők-

ben penig bőven hevertek a lengyel testek; az mint híre volt, hogy csak in transenna is 13 vármegyében, 15 ezer lengyele elveszett.

Eperjes alúl lengyel király Szeben alá ment, kit is erőtelensége miatt mindjárt megvívé, és maga praesidiumját bennhagyá. Hadaival penig elment Szepességre Lublóra, és onnan Lengyelországba.

Én penig Tököli parancsolatjából hadammal nemes Sáros vármegyét insurgáltatván, in forma honesti aresti magammal elvittem. Tökölyit 21. ejusdem Patakon tanáltam. Onnan engem Petneházy ezeres-kapitánynyal Szendrő alá commendíroztatván bizonyos hajdúsággal, az hol a városában feles labanczság concurrálván, sok kárt tettek kuruczokban; azokot éjfél után megütvén, Szendrő városában felvertük, és a várost fölégettettük, alkalmas nyereséget hozván onnan. Azon általesvén, Rozsnyóra beszállottunk lovas hadúl; akkor Jósfán 400 hordó bort, kit Generál Kaprára és Karaffa után vittek volna, elnyertük.

Circa 19. Decembris megverte Petrőczi uram Szalánczival, gyalog ezeres-kapitánynyal, Tapolynál Ungvár felé Homonnai segítségére igyekező lengyelt, kiktűl 24 zászlót nyertek.

Ekkor manifeste ellenségnek declarálta magát Barkóczi Ferencz uram Hommonai urammal, és sok katonát oda hódítván, nagy obstaculumot tettek Tököli uramnak.

1684. Ungvár városában nagy-bátran quártélyozó lengyelséget die 5. Januarii háromezeren Petneházival, étszaka Ung vizén jég hátán jövén, felvertük szerencsésen, felest levagdalván, és lovaikot elhozván; a többi ki várhoz, ki jesuviták collegiumjában recipiálták gyalog magokat, és onnan puskáztak.

Ezen idők alatt sok nyughatatlanságban töltöttem az időmet, ki már Bodrogközbe valamely nyúgodalomnak kedvéért Zéténybe beszállván, kimondhatatlan betegségbe és formális hagymázba estem; avval nem múlatván, Kassára vitettem magamat, és ott eret vágatván, curával éltem, nehezen kiépültem.

Azután Sándor Gáspár urammal Fejdelem parancsolatjából Szerencstül elindúltunk, az magam és egy más, Petneházi seregével Szepességre, onnan Liptó, Árva és Túrócz vármegyéknek protectiojára: minthogy a sok lézengő kuruczság sok marhahajtást és embersarczoltatást követett. Elsőben is tizenhárom városon Szepességben beállítottuk salaquardákot, azután bementünk Liptóban, az hol hasonlómódon vármegyét salaquardákkal provideáltuk; onnan Túróczba érkeztünk, és salaquardák iránt vármegyével tractába eredtünk: de Pálffy Károly uram circiter három- vagy négyezer lovassal, németekkel s labanczokkal hamar beérkezvén, — a tractánk füstbe ment, Liptóba vissza köllött redeálnunk. Kóborló kuruczság azalatt nem desistált kegyetlen kóborlásától, marhahajtást, templomtörést, sarczoltatást elkövetvén, kit semmi úttal impediálnunk nem lehetett; azért is föld népe elállván tőlünk, és némethez hajlott.

Tököli uram az idő alatt öszvevervén gyalogságát: Csicsvát, Homonnát formalis expugnatióval, együtt Ungvár várával visszavette, úgy Szebent is. Homonnai Zsigmond uram bújában Ungvártt meghala. *) Barkóczi Ferencz uram idején Lengyelországon által ő Felsége hadához Túróczba recipiálta

*) Íme, tehát koholmány Szirmay Antal azon állítása, mintha Homonnai Zsigmond grófot Thököly lefejeztette volna.

magát. Lotharingus herczeg penig ő Felsége armádájával Budát megszállotta, és erősen vítta.

Géczi Istvánt és Jánoki Zsigmondot Tököli uram török császárhoz expediálta, és lengyelektűl nyert 30 zászlót ott praesentálják, kit török császár kedvesen vette, és magyarok vitézségét recognoscálván, sok ajánlással s biztatással patrociniumját ígérvén.

Tököli uram alattomban (lengyel) Respublicához követeket küld, és király ellen fájdalmason panaszolkodék, mely alkalmatossággal királylyal újabb confederatio subsequált. Sréter János penig Törökországon által tengereken, franczia királyhoz küldeték.

Az ő Felsége hada Budának vívásában kemény operatiókban foglalatoskodék, az szerdár-vezért is, töröknek sokságával Budának segítségére menőt, megverte; a népiben ugyan nem sok kárt tött, de sátorait és az egész tábori eszközét elnyerte.

Pálffy Károly uram helyébe Generál Sulcz érkezvén Túróczba: mindjárt táborostúl Barkóczi Ferencz urammal Liptóbúl bennünket kinyomott, és onnan mind feljebb nyomakodván, látván, hogy Tököli hada csak préda után leselkedék, és német bűzt kerűlé: Szeben alá szállt, és ott Rácz Ádám gyalog kapitányt 140 hajdúval benn tanálván, levágatta, és ő Felsége praesidiumját benn collocált. És mivel zabolátlan és kedve szerént járó hadnak veszedelem vége: megkémlelvén Generál Sulcz Eperjesnél feléni Tököli táborát, kibűl sok jó katona imitt-amott kóborlásra elment, — egy étszaka fölszedvén magát említett Generál Sulcz, elhagyván bagázsiáját, rajtunk gyütt hajnalban, és bennünket széljelvert, elnyervén minden bagázsiánkot, szekerinket, Fejdelem sátorait, szekereit, egy sézája nehezen gyühetett el.

Én azon harcz előtt való este érkeztem tizedmagammal épen Trencsín vármegyébűl, járván szegény feleségem látogatására; de viradta előtt ébren lévén, nem sok kárt vallottam. Ez rút casus is egyedűl tisztek vigyázatlanságának tulajdonítható volt.

Azután a kuruczság elszéledvén, Tököli Patak felé vette útját. A német penig egynéhány hét múlva Bártfát megszállván, az hol is többiektűl egy étszaka én mintegy hatvan lóval beállván lesbe herteneki útnak irányában, Gróf Castelli 20 dragonyossal Hertnektűl táborra menvén, egy sézáját szép hat szekeres lóval elnyertem, és dragonyosokban kettőt elhozván rabúl, a többit levagdaltuk. Ezekben az időkben zabolátlan kuruczság a nagy marhahajtásban elmerűlvén és kóborlásban, ki miatt ellenség ellen semmi progressusok nem lehettek.

In mense Octobri Tököli uram az egész hadát Rima-Szombatba gyűjteti, az hun magam is Jánoki Farkassal seregemmel bémentem.

Die 9. 9-bris érkezett Tököli Fejdelem maga is Rima-Szombatba; és mivel újonnan Generál Sulcz 15 praesentis megszállotta Eperjest, kinek succurrálni minden mesterséget keresvén Tököli Fejdelem: per omnia media instált egri bassánál, hogy segítséggel succurráljon; kinek sok hamis, tökéletlen bíztatási után nem nyert többet, hanem valami fegyvertelen mannó-töröket 500-at, tizenkét zászló alatt. Avval Szepességen megegyezvén Krompachnál, mivel fama crescunt bella: Sulcz nem veszen tréfára a dolgot, Eperjestűl elszáll, és Bártfa tájékára recipiálja magát.

Ezen November havában az ő Felsége armádája is budai obsidiót solvál, annonának nagy defectusa és interveniált kemény, esős idők miatt, nagy romlá-

sával visszanyomakodék Esztergam felé, és ott egyrésze Győr felé, és másrésze Léva felé quártélyokba nyomakodék. Ezen marsban, oly nagy penuriába esett azon militia, sok számtalan az útban elhalván, nemcsak kutya- és macskahússal élt: de emberi hást is megett, midőn anya gyermekét, és kamarát kamarátját megette. Hanem midőn ezen országban Nyitrára és Trencsín vármegyébe lemasíroztak, épűlni kezdtek.

Rima-szombati Fejdelem múlatásában, midőn meg sem álmodtam, engem emlétett Fejdelem ezeres-kapitánynyá tészen, és maga füzetett ezer lovas válogatott testőrző hadát kezem alá ád. Azután Tököli uram Szepességben megszállván, hogy Sulcz visszaszállott Bártfához: a Fejdelem is hadastúl együtt beszállott Iglóra, azon mannó-törökkel. Megkémlelvén bennünket Generál Sulcz, hogy nem vagyunk annyian, mint volt híre, — rajtunk gyütt lovas hadával; mivel penig nagy hó miatt még csak serget kirendelni is nem lehetett: Iglórúl vissza Rosnyó felé retirálta magát a Fejdelem, sézáját hat lóval kellő (?) szerszámmal elnyerte a német, sok kurucz vezetéket is. Szoros út levén a nagy hóban, magam tizedmagammal, két Hatházi zászlóját s harmadikot Géczi Zsigmondét ellenség előtt megoltalmaztam.

Pelsűczre szállott Fejdelem az én hadammal, és Petneházit, Hatházit, Vajit és Keresztest Jósvára kűdte. Akkor érkezett hire híres Zsák Marczinak, hogy 200 lóval és 700 magyar hajdúval fölvervén Hatvannál tatárságot, Rima-Szombatba kótyavetyéz és bátran quártélyoz; azon Jólsván szállított kuruczság Petneházi commendója alatt megindúlván Rima-Szombat felé: magok hírével hajnalban megütették

azon labanczságot, és felverték, Zsák Marczi alig salválhatta magát; katonáiban sokat levágtak, és labancz hajdúkban 550-t rabságra vittek. Sok nyeresége lõtt a kuruczoknak, kivált azon tatár prédából. Azután harmadnapra mink is Fejdelmmel és tõrõk kapucsín-bassával beérkeztünk Rima-Szombatba, a ki nagy álmélkodással nézte azt az sok szép hajdúságot rabságban, kiket Kassa felé mind elvitette a Fejdelem rabságra.

Megnevezett tõrõk császár kapucsín-bassája azért gyütt Fejdelemhez, hogy hamis, tökéletlen bíztatással és hazugsággal reá disponálja: az egész hadával lemenjen Nógrádhoz, oly reménség alatt, hogy egri, váradi egész tõrökséggel ott conjungálja magát, Léva körül széljel elszállított õ Felsége hadait felverhessék.

Arra nézve 21. Decembris megindúlt Fejdelem az egész hadával Rima-Szombatból. Nagy kemény hideg idõkben és havakban érkeztünk Patak nevû helyben Nógrádhoz, és ott töltvén karácson napját nagy kimondhatatlan nyomorúttúl, hidegben, egy háznál két- háromszáz ember is volt szállva; azután onnan megindúlván, Gécz nevû faluban Nógrád alatt érkeztünk. Azon egri és váradi basák nagy pompával Tõkölit excipiálták, és meg is vendéglették tõrõkösen egy-egy ebéddel, nekünk penig ezeres-kapitányoknak tõrõk császár szokott ajándíkát, egy-egy hosszú vont-ezüstkaftánt osztottak, és dívánba megmarasztottak, az hol sok hazug, tõkéletlen praetextusok alatt arra disponálták a Fejdelmet, hogy elsõben is minden katona nógrádi prófontházból egy zsák lisztet egy aranyért felvegye vezetékire, hasonlót elkövetvén a tõrõk is, és bekísérjék Érsek-Újvárba, kit még a tõrõk bírta, mert in defectu annonae voltak. A katonaság

megörűlvén szép aranyoknak, arra resolválták magokat; úgy osztán sok ezer szapu lisztet felvévén katonaság úgy, mint szabad hadak, a török hasonlóképen, Nógrádtúl megindúltunk Berzsenre. Az én ezerem szabadon*) volt, és előre voltam commendérozva ötszáz válogatott török lovasokkal, hogy Nagy-Sarlóban quártélyozó Czobor magyar regimentjét fölvertük volna, — de előre elvakarodott onnan, Léván quártélyozó Generál Hajzler dispositiojából. Midőn érkeztem Nagy-Sarlóban, egyebet lakosoknál ott nem tanáltunk. Utánam érkezvén Fejdelem Tököli, az is beszállott, — az több hadak penig, kik lisztet vittek, Újvárba bementek törökkel együtt; magunk penig mind ott voltunk Sarlóban, valameddig azok meg nem tértek. A nagy havakban semmi operatiót nem tehettünk; a németek is Lévára recipiálván falukrúl magokat, vigyáztak, hova fordulunk? Azon a földön képtelen pusztaság volt; mert a lengyel had, ki azon takaradott Esztergamtúl Kassa felé, mindent megemésztett, úgy, hogy az után takarodó német had sohun semmit nem tanált, még macskát, kutyát is megették; sőt a mely portánk járt Léva felé: egy puszta faluban tűznél egy házban három németet tanáltak, kik nagy éhség miatt tovább nem mehettek, harmadikát akkor ette a ketteje, elmetélvén a húsát. Midőn bementek katonáink csudára: a két német közűl egyik, a legbádgyadtabb, kért, hogy vigyék el rabúl, mert attúl tart, hogy a társa erősebb lévén, őtet is megeszi; odahagyák katonáink mind a kettőt, és ezen csudálatos actust megbeszéllették Fejdelemnek.

*) Azaz liszttel meg nem rakodva,

Onnan Sarlórúl Szécsén és Rima-Szombat felé vettük útunkat; nagy kínos járásunk vala nagy havakban és sok koplalásban, kenyért sohol nem kaphattunk, hanem Rima-Szombatban. Onnan Ónod felé vettünk útunkot. Fejdelem előre bement Patakra, én penig az én ezeremmel Bik nevű falubúl Dobra, onnan a Taktán által 1685. 12. Januarij érkeztem Tarczalra, a több szabad hadak penig eloszlottak hazájokban.

Én penig Tarczalrúl Liszkára beszállottam ezerestűl; ott megnyúgodván valamely napig, onnan 20. Januarij Szentes nevű faluba Bodrogközben érkeztem, az hadamat penig körülbelűl lévű falukra szállítottam.

21-a Januarij a sok hideg és nyughatatlan utazásom, járásom miatt nagy veszedelmes nyavalyába estem, nagy hideg-forróság rám gyütt, formális hagymázt magamon tapasztalván. Ott elhagyván Molnár András szolgámmal lovaimat s cselédemet, magam penig egy szánkán Palkó szakácsommal épen Kassára szaporán elvitettem magamot, sógor Langh János uram házához. Ott curáltatván magamot alkalmas ideig, és érvágást adhibeálván, kezdtem épűlni; úgy osztán Eperjesre vitettem magamot Keczer Sándor uramhoz, de megint recidivába estem; ott is sok ideig ágy fenekét nyomván, és sok orvoslás után Istennek szent kegyelméből fellábodtam, kéntelenítettem regimentemhez sietnem. Fejdelmet már is Kállóban tanáltam, és Pócs nevű faluban ezeremet. Onnan mentünk Fejdelemmel Ibránba; ott Fejdelemtűl elválván hadammal, és Kende Gábor uramra bizattatván udvari rend, együtt avval Túr felé, téli quártélyba indúltunk, Fejdelem penig Tokaj felé vevén útját. Olyan rettenetes hideg, fergeteges időben jártunk, hogy egyne-

hány katonát az útban a hideg megvett, mezőben meg is holtak. Debreczenhez érkezvén, városba semmi úttal be nem bocsátták hadunkot, hanem egyedül a tiszteket, a hadaknak penig kívül, szállásokon köllött megtelepedni. A nagy fergeteg miatt harmadnapig ott köllött múlatnunk. Azután 25-a Februarij Szoboszlón által és Hortobáton jégháton menvén, Karczag-Új-Szállásán megháltunk; azután Túr nevű városba beszállottunk, az hol is ottbenn az én ezeremmel és udvariakkal quártélyt csináltunk, egy egész hétig volt nyugovásunk. Azután érkezett Szólnok felül tatár hám fia, circa 6000 tatárral, kik reánk akartak szállani erővel is: de a helység kerített lévén, az hadamat gyalog kapukra commendéroztam, fegyverrel úgy kellett resistálnunk az útálatos tatárságnak; be nem bocsátottunk senkit, tovább kellött menniek. Ebben az téli quártélyban nagy bajunk volt szólnoki törökkel is: mert jóllehet török császár és budai vezér parancsolatjábúl beszállottunk azon quártélyokban, — de abban nehezen szenvedtek bennünket az iszpaiák és egyéb törökség, a tájon jószágot bírók; az minthogy két hét múlva megérkezvén Tököli Fejdelem az Asszonynyal, (Zrínyi Ilonával) és énnékem a magam regementével Szólnok elein, Tisza mellett lévő falukban quártélyom rendeltetvén, úgymint Tenőbe, Szajolba, Püspökibe, Tisza-Balán és tovább, — nem kevés galibám volt szólnoki és szentmiklósi törökkel, kik egynéhány százan zászlókkal jancsárok kocsikon reám gyüvén: én is az magam hadát mindjárt öszvevévén, Tisza-Ér mellett kirendeltem seregemet formalis ütközetnek, és a kik hajón kötezni kezdtek jancsárokban, azokat baltákkal, csákányokkal visszaverettem és vízbe is hányattam.

Látván szólnoki bék, hogy ki nem ijeszt hólyaggal: könyörgésre vette dolgát, hozzám küldvén két ispaiát barátságos üzenettel, hogy csak Tenő nevű helységet kiüresítsük, a ki szólnoki hídak előtt volt, és a több falukon szabadon quártélyozzak, módjával bánván lakosokkal. Azután Szólnokra invitált engem a bék vendégségben, az hová el is mentem jó válogatott száz lovas katonával és akkor mellettem lévő némely udvari főrendekkel. Úri módon excipiált bennünket azon szólnoki bék: előre jó darabon mezőbe circiter 50 ispaiát fris öltözetekben, paripáson elömbe küldvén; és hogy czifra kelevetekkel (így) kivont padimentumokat meg ne-mocskoljuk csizmákkal: egynéhány pár karmazsín-kapczát kihoztak, és bennünket megajándékoztak. Ez nagy becsületünkre lött, mert sokan lyukas és egész szürkapczákban voltunk, bék ajtónál penig mindenikünknek csizmáinkat levonták.

Isten tavaszt adván érnünk (1685.), minthogy Generál (Schultz) már is Ungvárat megszállotta volt, mink is Tököli Fejdelemmel Várad felé takarodtunk; onnan, stratagemmate bellico, mintha törökséggel együtt Tiszán általköltezkednünk kellene, alkalmas híreket elfolytatván: arra való nézve a németség Ungvár alúl elszállott, és Homonna s Sztropkó felé eltakarodott. Úgy a Fejdelem általköltezvén leányvári réven a Tiszán, igen kevésszámú haddal bement Bodrog közé, és onnan maga Patak felé, az hada penig széllel való kóborlásban oszlott, — az egy magam regementestül Bodrogközbe szálltam Lakárd nevű faluban és szomszéd helyekben. Itten ilyen váratlan casusom esett, hogy étszaka 60 lovas horvát és labancz Homonnárúl kimenvén portára, étszaka mezei istrázsámra akad, avval összepuskázván, és meg

sem reménlvén, hogy én circiter 250 lovas katonával benn vagyok: reánk ütettek, egyenesen a szállásomra, az istrázsa hátán hozván az ellenséget; azt gondoltuk, hogy egész Sulcz tábora reánk ütett, ily bátorságosan és resolute reánk ütvén. De mihent katonáimban egyet elfogtak, és én hirtelen egy lovamra kapván, falu mellett confusióba esett katonáimot fölbíztatván, és az ellenség azalatt nem késvén, kitanúlván számosan való létemet, az én kít paripámot, kardomot és egy szép ezüstbotomot (buzogány) elnyerték, és egynéhány lovát katonáimnak, — avval gyorsan eltakarodtak. Én a sötétben megsajdítván, hogy elvakarodék az ellenség: circiter 40 katonával utána resolute és sebesen megindúltam, jó három mélföldnyire űzvén őket, épen vinnai erdőben beértem, tüzesen rajtok mentem, fáradt lovok levén, jobbára gyalog ugrándoztak le a lovakrúl és erdőbe salválták magokat. Egynéhányat levagdaltunk, négy rabot fogtam, és mind az egész lovainkot visszanyertem, és labancz lovakban 27-tet hoztunk. Úgy nyertem vissza becsületünket. A 40 lovasban is a ki velem volt, nem érkezett több huszonkettőnél ezen actióra, kifáradván a lovak az sebes űzésben. Ezen actusért Tököli Fejdelem engem Munkács várában egy úri, aranyos-ezüstes karddal és ezüstes-fokos bottal megajándékozott.

Újonnan a Fejdelem Munkácsrúl Patak felé ment.

In mense Junio, mindjárt pünkösd után, Generál Sulcz német armádával újonnan Eperjest megszállott, és nagy keményen expugnatiójához fogott; Tököli uramot nem kicsiny consternatióba hozta: mert másfelűl Lotharingus herczeg szép armádával Érsek-Újvárat megszállotta, — töröknek nagyhírű gyülekezeti

elég bíztatást jóllehet naponkint hozván közinkbe, midőn szerdár-vezér fegyverhordozóját Tököli uramhoz Tályára expediált nagy bíztatásokkal. Kire való nézve Géczi Istvánt, Bezek Györgyet, Nagy Mihályt, Sándor Gáspárt több förendekkel Budához eleibe küldvén fővezérnek, és nagy sok exaggeratióval tőle segítséget kívánván, — az sok hamis bíztatási után csak nem obtineálhattak semmit. Eperjesnek penig naponkint súlyosodván dolga, Tököli uram Kassára beérkezett, és ott nagy lövésekkel excipiáltatván magát (kit az ellenség sokféle gondolkodásokkal hallgata), engem azalatt Petneházival circiter kétezer jó lovasokkal, portára Eperjes felé expediált; az minthogy én a kis sereggel*) eperjesi savanyóvíztől kiütvén, Tárczán által, eperjesi alsó híd mellett levő egy companiából álló derék-istrázsát az táborul elszorítván, épen délben nagy lármát tevén a tábornak, azon istrázsát (kinek Romani nevű kapitány volt commendánsa) levagdaltuk, nem sok benne elszaladván. Onnan épen Kende felyé levő lesekre Petneházira hátunkon hozván az ellenséget, nem kicsiny csatánk és harczunk volt; egy katonánknál több nem veszett, ellenségben penig feles.

Die 1-a Augusti újonnan Tököli Fejdelem engemet Petneházival német táboron való próbára expediált, circiter háromezer lovassal; de minthogy fortuna non semper est una: Sóvárnál leseket meghánván Petneházi, én magam újonnan 100 jó lovassal tábori istrázsára ütettem, fel is vertem, de csakhamar megszaporodván és sebesen rajtunk indúlván az ellenség:

*) Az úgynevezett martalék-, vagyis lesre vivő csapattal; különben „kis"-t lehet „két"-nek is olvasni; az értelem így is egyre megy.

egy sebesen futó szürke paripám, kin egy jó lovas szaladó németet elértem, el is hoztam rabúl, azalatt lovam eltikkad, és a vezetékével rosz szolga reám nem vigyázván, engem elért az ellenség, circiter nyolcz dragonyos, egy lovas magyar labanczczal, kiknek jóllehet mindjárt föladtam magamat: avval nem gondolván, az átkozott magyar mellembe lőtt, és balkezemen általjárt a golóbis. És így azon előjáróban sok német derék tiszt érkezvén, (kiknek végső veszedelme elkészíttetett vala, ha csak két puskalövésnyire tovább mentek volna), — de tűlem nyelvet fogván: hogy erős lesseink el voltak rendelve, visszatértek, engem rabságra vivén Sulcz Generálishoz, kinek nem kevés öröme volt, hogy engem látott. Az minthogy másnap jó reggel Kapy-várában 50 rajterrel fogságban expediáltattam, az hol hét egész hétig raboskodtam, ugyan tisztességes accomodatióban; commendanssal és Kapy urammal terölt asztalom, — egészlen úgy tartattam mint Gróf Herberstain (fogoly cs. ezredes) Tököli uramnál, az minthogy őtet Generál Sulcz potenter váltságúl rajtam kívánta szabadítani. Nagy főtörésem volt szabadúlásomon; mert mind töröknek, mind Tököli uramnak nyakrafőre roszúl folytak dolgai. Érsek-Újvárat megvette Kaprara, a török tábort Esztergam előtt Lotharingus keményen megverte; Sulcz Eperjest megvette. Hic opus, hic labor erat liberandi. Egyszer Kapyi commendans laitenantja, Tempi nevű, Kapy urammal Eperjesnek látására post deditionem kimenvén Kapyvárából: én az idő alatt, fohászkodván Istenemhez, commendant szobájába fölmentem, kiben múlatásom ezelőtt is meg volt engedve, és a német strázsa csak ajtó előtt szokott mezítelen fegyverrel állani; azon

szobában Kapy uram szolgájának kék ruháját tanálván, (minthogy én akkor bátyám Ottlyk Miklós uramat gyászoltam), azt magamra vettem, és egy feír kucsmát fejemre, egy valaskót (balta) Kapy uram szolgájáét kezembe, térdepelve az Úr-Istenhez fohászkodva imádván, lelkemet kezébe ajánlván, oly resolute indúltam ki: ha megösmertek volna kapun, valaskóval széllelvagdaltam volna őket. A mennyei Úr-Isten oly szerencsés órával megáldott, hogy pitvarban levő istrázsa akkor arczczal fordúlván másfelé midőn kimentem, nem vett észre, azt gondolván, hogy Kapy uram szolgája. Istennek segítsége által kapuban levő muskatérosok sem ismertek meg, úgy mentem ki a kapun; hanem egy hajdu megsajdítván engem, fölkiáltott, mintegy jó lövésnyire voltam a kaputól, — úgy vettem szaladásra dolgomat. Elhaladván egy partocskát, midőn kapunál nem láthattak, oldalt mintegy vár felé, négy-kézláb levontam magamot egy bikfabokorba; azon lármára sok ember, hajdu, muskatíros concurrálván, sőt maga commendant is érkezvén, nagy bánattal és sok ajándékoknak ígéretivel engem kerestetett: de mind a völgyen le nyomoztak, kerestek engem, meg sem gondolták, hogy vár felé való oldalba levontam volna magamat. Ott Istennek szent gondviselésében megmaradtam. Az úthoz nem messzi lévén, mind meghallottam, mikínt a commendant parancsolt hajduknak elállani az útakot, nagy ajándékot ígírvén, ha engem elfognak. Kire nézve én 9 órakor étszaka fölkelvén, és áhítatosan Istennek imádkozván, onnan megindúltam erdőnek sűrűségén, — sohun az útra nem mertem kifakadni, hanem sötétben, sokszor nyakrafőre tőkékre esvín, Szekcső (?) felé való vízhez tartózkodván, az

minthogy az Úr-Isten kisegítvén azon erdőből, érkeztem folyóvízhez, azon a vizen keresvén járót, akadtam Istennek csudálatos vezérlésével egy pallóra, azon általmentem Sebes felé, onnan Kendénél általgázoltam Tárcza vizit, és radácsi hegy tetein Kassa-Újfalu felé elballagtam. Megéhezvén nagyon, alig tudtam bemenni a faluban, az hol egy pajtában lehevervén, küdtem egy parasztot be Kassára az én pecsétes gyűrűmmel, nagyobb hitelért, üzenvén, hogy gyűjjenek érettem. Épen estve felé egynéhány lovassal Keczer Sándor uram maga érettem gyütt, hozván egy paripát alám. Egy darab pecsenyével s egy ital jó borral refocillálván magamot, bementem Kassára, az hol is egy hétig pihenvén, Fejdelem után eligazítattam kassai hadi tisztektűl. Azért magam mellé vévén úri 60 jó katonát, Keczer Sándor, Vas Sándor, Andrásy Péter és Csáky István uraimékkal kimentem, és hallván, hogy Tököli Várad felé nyomúlt, törököt Újvár és Esztergam közt német nagyon megvervén, és a német tábor egyenesen Kassa felé nyomakodván, gondolkodásra vettem dolgomat: mért kellessék haszontalan extremitásra fakadnom? Jobbnak ítéltem ő Felsége gratiáját amplectálnom. A minthogy öszveesküdvén mellettem levő fŏrendekkel: midőn Generál Sarffemberg azon német táborral megszállotta volna Kassát, — kivel Gróf Barkóczi Ferencz uram is együtt volt, — meghiteztetvén két katonámot, beküldtem német táborra levelemmel említett Generálisokhoz, kik super amnystia generali et universorum bonorum restitutione, in officijs accommodatione, hozván nékem teljes assecuratiót, 3-a Octobris Regécz alúl megindúlván, Mizslére, onnan étszaka, hajnalban, — midőn meg sem álmodták velem lévő jó csoport katona,

hogy ő Felsége hívségére megyek, — német táborra bementem, az hol nagy becsülettel excipiált bennünket elsőben Barkóczi Ferencz uram, azután Generál Safftemberg. Letettük a hitet ő Felsége hívségére mindnyájan. Die 6-a 8-bris érkezett Generál Kaprara, Gróf örög Csáky István urammal oda Kassa alá; engem mindjárt érdemem felett becsültek, és ugyan ő Felségétől Kaprarának adott plenipotentiája mellett engem óbesterségbe confirmáltak és verb-quártélyban promulgáltak; gyakran Kaprarával ebédelnem köllett.

12. 8-bris, ugyan Kaprarának ebédje után, engem in privato arra disponált ő Excja, hogy nagy ellenkezésünk levén kuruczokkal, azon mesterkedjem, hogy Petneházival parollára szólhassak, és disponáljam ő Felsége részire, Kassának hamarább való feladására. Meg is cselekedtem; egy német kapitánynyal és egynéhány katonával elmentem ellenkezni, és onnan üzentem be Petneházinak: gyűjjen ki parollára, el is gyütt; hitet adván egymásnak, fére állottunk és beszélgettünk, disponálván én őtet ő Felsége hívségére. De nyilván megfűzték előre az én kelepczémet, hamis parollával engem megcsaltak, és megfogtak, Kassára bevittek kemény rabságra, — ha Isten nem könyörűlt volna rajtam, és Generál Kaprarának rólam való gondviselése nem occurrált volna, (mindjárt városhoz két trombitást küldött, oly üzenettel: ha engem megölnek, a főtiszteket megöleti, kezébe adván Isten Kassát), avval megmenektem haláltúl. Géczi István nagy ellenségem volt, és halálomra igyekezett; csaknem két hétig zárva, egy bótocskába tartottak engem árestomban, senkivel beszélnem nem lehetett, inter spem et metum minden órán forgott állapotom. Kassai

praedicator uramot el is hivatt am magamhoz, és meggyóntam, minden órán halálomat várván. De a mennyei Úr-Isten reménységen kívül megvidámított; egy nap, midőn fölnyittatván az ajtóm, begyütt hozzám főstrásamester szép üzenettel Géczitől és Fájgeltől, kik commendérozták bennlevő praesidiumot, és engem Fájgel uramhoz ebédre invitáltak, jelentvén, hogy Kassát jó conditiókkal akarnák földadni, minthogy bizonyos informatiójok gyött, hogy váradi bassa Tökölit megfogattatta, és a hada elszéledett, nagy része be is gyütt ő Felsége táborában; erre nézve Kassának feladása resolváltatván, és zálogok ki- s beküldettetvén, engem közbenjárónak mind Generál Kaprara, mind kassai tisztek elvitettek, és német tábora kikűdtek, Generál Kaprara nagy örömmel beneventálván engemet. Az tractát énáltalam elvégezték, és úgy az ő Felsége praesidiumját Kassára bevitték, a kurucz gyalog németet, — a ki több volt ötszáznál, — ő Felsége regimentjébe elosztották, és kurucz hajdúságot széllelbocsátották. Előre penig engemet Andrássi Miklós urammal commissariusoknak választván Kaprara Generál: mink föladtuk a hitet elsőben is magyar kurucz fegyverviselőknek, azután Abaúj vármegyei bennszorúlt főrendeknek, azután kassai civiseknek; mindennemő renden levőknek, valóknak, tőlünk volt recognitiója super deposito homagio fidelitatis, — élete elfogyása pronunciáltatott. Azon alkalmatossággal mind a nemes vármegye, mind nemes város alkalmas discretióval voltak hozzánk. És így ezen Tököli-megfogatattással az egész kuruczság megtért ő Felsége hívségére, és az egész várakot, Munkácson kívül, föladták Generál Kaprarának. E volt a vége Tököli szerencsétlen hada-

kozásának, kin tanúlhatott minden magyar ember, sok kárvallása s veszedelme után.

Die 12-a Novembris ozoróczi puszta házamhoz érkeztem szerencsésen, kiért légyen Istennek ő szent Felséginek nagy hála és dicsőség. Szegény feleségem, Pál fiacskámmal azóta sok nyomorúságot szenvedett: minden jószágomat elfoglalván Fiscus, csak szállásúl is nehezen obtineálta ozoróczi lakást. Elveszvén minden marhám és mobilisom, azon esztendőbeli procreatiót is pénzen kellett Fiscustúl redimálnom, úgy, hogy evő-kenyerem nem volt, midőn hazaérkeztem; újonnan kezdtem a gazdaságot nagy nyomorússággal.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum!

Midőn már a sok nyughatatlanság után gondoltam házamnál leendő pihenésemet: azonban nem lehetett nyugtom. A Méltóságos Feldmarschal Kaprara és Generál Csáky István uraiméktúl egynéhány rendbeli leveleket vettem, hogy magamat ő Felsége szolgálatjára praesentáljak, regimentemnek megnyerésével engemet bíztatván. Ahhoz való képest, meg akarván bizonyíttatnom, hogy nemcsak Tököli uramot tudtam igazán szolgálni, az egész regimentem fizetett had lévén: midőn az ő Felsége derék tábora 1686. in mense Junio Budát megszállotta, — én is, társaságban vevén Motesiczki Miklós, Palásti Gábor és Radnai Ádám uramékot, mintegy 14 lóval becsületesen innen felső-ozoróczi házamtúl 6. Julij megindúltam, Érsek-Újvár mellett karvai réven által a Dunán.

Die 10. Julij szerencsésen érkeztem Buda alá, az hol is táboron semmi magyart nem tanáltam, Gróf Czobor Ádám uramon kívül; ő Nagysága mellé

szállottam, az hol is mindjárt említett Gróf uram engem nagy becsülettel látott, megnyervén Generális-Fő-Commissáriusnál cselédemnek szokott járó prófontot. Ottan már ő Felsége hadát sub obsidione Budensi derék operatióban tanáltuk. Arteleriae supremus Gróf Staremberg választatott, az ki Szent-Pál völgyén nagy erős bateriát fölállítván, 12 ágyúval úntalan lövette Budát. Úgy lelövettetett a fal, hogy úgy tetszett, mintha nem restálna egyéb ostromnál és abban leendő szerencsés progressusnál, — de ellenben a török éjjelnappal vastag fákkal erősítvén magát, nagy obstaculumra a mieinknek. Balkéz felűl brandeburgusnak bateriája volt, nyolcz ágyúval, 12 ezer embere ott lévén az Electornak; nem alábbvaló impetussal forgolódtak ők is, falnak és egy bástyának rontására. Ezen némely volentír-officirek igen kaptak: mert Felséges Lotharingus Herczeg engedelméből (kit nehezen obtineáltak) 13. Julij hajnal bannekiesvén valamely száz commendírozott muskatérosokkal azon letört falaknak, erős ostromba mentek; de valóban szerencsétlenűl járának: mert három herczeg és 48 derék officírek azon ostromban elestek, és re infecta kik megmaradtak, megtértek.

Ezen ostrom előtt harmadnappal Generál Pálffy Károly uram ötezer emberrel Földvár felé való passuson commendéroztatott, üzenvén Gróf Czobor Ádám uram ő Nagyságának, hogy Baja és Kalocsa nevű török kastélyoknak fölverésére szándékozik. Arra nézve, nekem is megjelentvén ő Nagysága aztat: nagy készséggel ő Nagyságával elindúltunk. Azután útunkban gyütt hírünk, hogy egynéhány bassa feles törökkel Szekszárd és Földvár táján érkeztek; vissza, Pentele nevű helyhez szállottunk,

az hol subsistálván Pálffy uram, mink penig az táborra Czobor urammal visszatértünk. Ez az út derék passusa Budától Eszékre, és onnan Belgrád felé. Ezen az tractuson derék szállott helyek voltak, utazó töröknek mindennemű alkalmatosságra: úgymint első Érd, Ercsi, Adony, Pentele és Földvár.

Itt már Buda alatt brandeburgus hadának szárnyához telepedtünk; egyéb munkánk nem volt, az egy szüntelen való ágyúknak lűttését és este sok bumáknak Budára való behányását néztük.

Az egész cavaleria, füvellésnek nagyobb alkalmatosságáért, Generál Kaprara commendója alatt Székes-Fejérvárnál feküdt; azonkívül fejérvári törököt is megzabolázták, hogy nem excurrál hatott.

Itt mesterkedett budai vezér: mi módon postáit jártasson fővezérhez? De nem volt módja benne, mert Budának obsidiuma ilyenforma volt:

Ó-Buda felől az szőlők partján az egész brandeburgus had feküdt; Ó-Budánál Duna mellett bizonyos lovas-gvardiával az egész artelleriának szekerei, lovai, prófont-, tábori-szekerekkel és vármegyék szekereivel, marháival, nagy spaciumban; beljebb Budához azon szekerek mellett az egész artilleriának szállása, és bumák csináló helye; brandeburgusok contiguitásában esső völgyben, hűvéz (hővíz) felé, haupquartír, Felséges Lotharingus Herczeg szállása, Neüburgi Herczeg és Generál Rabata Generál-Comissarius több nagy főrendekkel és volentír urakkal, kik között angliai király fia is volt. Onnan kezdődött infanteria szállása, által a szőlőhegyen fogvást Szent-Pál-völgyébe. Szent-Pál-völgyin derék lovasság, mindenkor 500 emberrel strázsálló, a ki mind budai excursi-

óra, mind külső töröknek netaláltán bemenetelére vigyázott. Felső hűvézek mellett egy kis völgyecskében, városhoz nem messzi, Generál Staremberg, qua infanteriae et tormentorum Generalissimus.

Táborunk bateriái és aprosi így voltak: Ő Felsége aprosi és bateriái, első rundela, avagy szegletesbástya, Szent-Pál-völgyétűl ellenbe, 14 ágyúval egy bateriába, jó darabon az aprosokkal.

Brandeburgus aprosi és bateriája 8 ágyúval, annak végibe.

Szent-Pálvölgye felett egy magas dombon (Kis-Svábhegy) volt svécusok gyalogsága; azoknak ezen az hegyen nyolcz ágyújok volt, kikkel szüntelen lüdeztek benn a várban, úgy, hogy török nem jöhetett városban kár nélkül; széltiben házakot rontották azon lövésekkel.

Szent-Gellérhegynek oldalába, túl felűl, mezőnek, volt szállva Felséges Bavériai Herczeg-Elector hadaival, saxoniai haddal, és ő Felsége némely regimentjeivel. Ennek bateriái várhoz voltak csinálva Szent-Gellérhegye alatt.

Die 20. Julij érkezett Generál Kaprara négy regimenttel, levén olyan híre a töröknek, mintha Pest felűl akarná beküldeni a segítséget. Minthogy a fővezér török császár hadaival Landor-Fejérvár felűl megindúlt: erre való nézve az egész magyar végbelieket, lovast és gyalogot, sietséggel convocáltatják és actu gyülekezteték. Pestre commendíroztatott lovas és gyalog német had, hogy az Dunán ne mehessen postája budai töröknek. 21. reggel 6 óra tájban Budavárában fölvetette magát a török puskapor czajkházokban, egy bástyát Duna felűl jó darab kőfallal annyira kivetette, hogy annak a köve Pestre és Pes-

ten túl kiesett, emberekben is kárt tett Pesten; miként gyúladt meg? azt meg nem tudhattuk, de álgyúval. Az erősségnek nem ártott, mert meredek helyen lött a romlás.

27. Julij előkészítvén Felséges Herczeg az egész tábornak commendírozott hadát: délután 5 óra tájban meglött az ostrom. Egy felől bavarus hada ataquírozott, más felől ő Felsége hada és brandeburgus, iszonyú lövések és bumahányások alatt. Az ostrom keményen indúlt, hogy úri vitézlő rend mását nem látott: mert az töröknek nyolcz mínája felvetette magát ostromkor; három ugyan ártalmasan, többi haszontalan lött, mert az rundela nevű bástyához ő Felsége hada commendírozva lévén, a mely fölmászhatott letört falakra: annyira oltalmazta magát a török, hogy a németnek haját fogván, úgy verte agyon kővel; azonkívül hallhatatlan sok bűrzsákokat puskaporral megtöltvén, azokat gyújtott kanóczokkal kihánta ostromon levő németre; — úgy söprötte szegény muskatírost, mint a legyeket, kivált mely rundela-bástyára Szent-Pálvölgyin ostromot muskatéros tött: circiter 300-ig való fölment volt, — azokat a mína egészlen fölvetette; szemünk láttára nagy-magasan muskatérosok levegő-égből anyaszült meztelen földre hullottak, és bástyán több nem maradt 12 muskatérosnál. Ugyan mégis — Istennek hálá, — sok veszedelem után, újabb népet fölcommendírozván, obtineálták mieink azon törött falakot s bástyákot, valameddig le voltak lűdezve. Erre az ostromra sok volentír úri officír hozzákészült volt; magam is társaimmal azokkal készen voltunk: de a sűrű veszedelmet, mínáknak fölvetésit considerálván, subsistáltunk bateriáknál. Jól viselte magát túlfelűl

bavarus, Elector commendója alatt: mert azok már király Mátyás házaiban is fönnvoltak: de hogy subsistált ő Felsége hada törött falakon, tovább nem progrediálhatván, azokat is a török kiverte, — hanem a törött falakot ők is obtineálták, és azokon subsistáltak.

Minthogy penig gyütt sűrűn híre fővezérnek, és vele jövő török tábornak, kit másfél-százezer töröknek bizonyosan lenni kémek hoztak: arra való nézve Feírvárától mind az egész német lovas had budai táborra érkezett, és szorosabban szállott az egész had, Ó-Budátúl mind eltakorodván, és haup-quartír is immutáltatván, Szent-Pálvölgyétől fogvást, által a szőllőoldalokon, Szent-Gellérhegye mellett egész Dunáig constringáltatott; magyar gyalogság penig — mind Barkóczi uramé, s Petneházié, úgy győri generálisság, Generál Eszterházi János urammal együtt — Dunától fogvást, alsó városnak kőfala mellett, kívül egész Szent-Pálvölgyig collocáltatott. Itt nem bátorithatván magát a tábor: sánczokba bévette magát egészlen; mink is Czobor urammal szállottunk közelebb Bottyáni Ádám Generál uram hadához Duna mellett Szent-Gellérhegyen túl, és bavarus Elector szárnyához értünk.

3. Augusti újonnan ostromhoz készültek, és csak plind-sturm forma stratagémát töröknek csináltak.

Ezelőtt harmadnappal Feldmarschal Generál Kaprara uramnak udvaroltam; engem nagy böcsülettel látott, hogy parancsolatjára ő Felsége szolgálatjára compareáltam, az minthogy mindjárt Felséges Lotharingiai Herczegnek engem bepraesentált maga. Volt is audientiám ő Herczegségénél; igírvén maga kegyelmességét hozzám, tudakozódott regimentem-

ről, hol légyen? Megmondtam, hogy Generál Barkóczi uram maga regimentének fogta; arra is felelt kegyelmesen ő Herczegsége, hogy ő Felségének engem recommendálni fog, és óbesterségembe securus legyek. Aminthogy mindjárt haub-quartírban minden tiszt megadta titulusomat, úgy Generálisok is.

8. és 9. Augusti érkezett török tábor Érd felül levő dombokra, a ki is táborunkhoz egy sík mezőn által fél kis mértföldnyire szállott; evvel mindennap ellenkeztünk sokat. Az minthogy érkezvén harmadnap előtt hozzánk Motesiczki Pál, Baranyai Gáspár és Mednyánszky Gáspár uraimék: azon török tábort 9. Augusti akarván látnunk, kimentünk egész feldvachtig, úgymint tábori istrázsáig; ott subsistálván, kiláttuk mind a török tábort. Azalatt együtt beszélgedvén, jó paripások lévén, javallottam, hogy vagy négyen oldalt kimentünk volna mintegy székes-fejérvári útnak, szerencsét próbálni valamely zsákmányos töröken; de arra senki nem akarván magát resolválni, mink ketten Palásti Gáborral kimentünk. Egynéhány kis völgyet elhalodván, semmi törökre nem akadtunk, hanem fejérvári útra lemenvén, azon gyüttünk alá, jó messzi tábori istrázsánktúl; láttunk egy kut mellett távul négy német lovast, jó messzi táborunktúl: azokhoz mindaketten rugaszkodtunk, gondolván, hogy meg nem ösmernek, és talám retirálják magokat istrázsánk felé, — de csakugyan resolute megvártak bennünket. Látván, hogy egyik közülök derék úri ember légyen, valamely óbesternek gondoltunk lenni: azonban ab incognito Neuburgi Herczeg volt, egy testvér császárnéval. Én, csak egy óbesternek vélvén, úgy tituláltam szóval; ki is megörülvén hozzájok való jövetelünknek, kért azon: minthogy ő soha törököt

nem látott, maradnánk ott vele, talám legyün valamely török, megpuskázhassunk véle. Azt én minden úttal disvadeáltam; messzi lévén tűlünk a tábor istrázsája, a török pedig igen szemlélvén bennünket: tartottam szerencsétlen casustól; de az ugyan csak tovább is kavalléri parolára obtestálván engem, becsületért meg kellett maradnom. Azon beszédünk alatt ímé, leereszkedék két paripás török hozzánk; azon is kapott a jó Herczeg, hittel fogadván, hogy emberkedni fog emberével; kire való nézve én egyik törökнek, Palásty Gábor másiknak, elkészített pisztolyokkal néki rugaszkodtunk. Közely érvén egymáshoz, elsőben török lövésit én fölvettem, azután hozzálőttem, de meg nem állván helybe, meg nem találtam; Palásty másikkal ellenkezett. Valamint fordítám lovamot, üres puskát tokba akarván tenni: egy térdig való verembe a lovam talált beugrani, leesett alattam, és a csigás kantárom kiesett fejéből lovamnak. Már lóra föl nem ülhettem, hanem a lovam fölugorván, táborunk felé elrugaszkodott, én gyalog maradtam, üres puska kezembe. Azt látván a török, hozzám rugaszkodék, egy pisztoly keziben; az Úr-Isten adván annyi bátorságot, hogy meg nem szaladtam, hanem azon kilőtt pisztolomat töröknek irányzottam, és riasztottam; nem mert közel gyűni hozzám, hanem hozzám lőtt, meg nem tanált; azalatt a Herczeg hozzám rugaszkodék, avanzsérozván, és közel töröknek eleibe állván, hozzálőtt; azalatt én ellódúltam lovam után tábori strázsa felé. Azon szempillantásban, hogy a Herczeg kilőtte pisztolyát: a török, pantalíron hordó karabílját fogván, úgy meglövé Herczeg lovát, hogy mindjárt ledűlt alatta, s megdöglött. A török ismég fordúl, hozzárugaszkodék a Herczeghez; a föl-

dön megölte volna: de Palásty Gábor*) azonnal nekimegyen törõknek, lovának hátulsó lábát meglõvé, csak alig huzá lábát maga után. Azalatt leugrik Herczeg embere lovárúl, nekiadja lovát, maga utána szalad gyalog. Ezen lármát látván tábori törõk, kihez annyira estünk, mint Alsó-Ozorócz Bánhoz: rajtunk indúl jó egynéhány lovas törõk; a hármom német, együtt Herczeggel, negyedik Palásty, egy kis retirádával úgy viselték magokat, hogy épen belekkapni a törõk nem mert, mind puskázva retirálván magokat utánam. Azalatt tábori strázsa lovamat megfogván, mindjárt valamely kantárokat vetvén feibe, circiter 25 lovas rajter egy tiszttel lenyargaltak hozzánk; lovamat kezembe adván, azon sebesen rajtamentünk a törõken, secundálván a Herczeget, és megsebesítvén egynéhány törõket, szaladóban ejtettünk. De csakhamar sok paripás törõk rajtunk teremvén, megüzett erõsen bennünket tábori strázsához közel, kire nézve az egész strázsának avanzsérozni kellett. Sok puskázásunk közt ejtettünk egynéhány törõköt, de mindenkor elkapták magok közé. Azonban a mi táborunkbúl egynéhány sgvadrony lovas kicommendíroztatott ezen ellenkezésre, úgy, hogy egész estig csak a sok ellenkezésbe, puskázásba forgott a dolgunk; úgy osztán elállott estvefelé a törõk, — mink is bementünk táborra. Másnap korán reggel Lotharingus Herczeg adjutántot küldött Czobor uramhoz, pro investigatione: ki kezdte azon ellenkezést? Megtudván Herczeg, hogy Neuburgus Herczeg is volt az,a ki elsõben velünk akadott erre az ellenkezésre: engem Gróf

*) Ugyanezt a hõs Palásthy Gábort (elõbb szintén Thököly hivét) kinoztatta halálra s ölette meg — hálából! — egy év múlva Caraffa a vérpadon, Eperjestt.

Czobor uram előhívat, és együtt adjutanttal a Herczeghez expediál, — az ki is magamot examinálván, declarálnom kőllett kezdetit azon ellenkezésnek, megmondván igazán: hogy ki légyen azon tiszt? a kit feírvári úton nagy-messzi tábori istrázsától tanáltam Palástyval, nem tudtam, s nem is akartam ott múlatni, tudván törőknek dolgát. Arra a Herczeg felelt: „Vestra Dominatio fecit ita, ut bonus miles: sed Dux Neuburgus temerarie se praecipitavit; si non respicerem Imperatricem, immediate Viennam ipsum remitterem pro poena; si enim per Turcas captus fuisset: fecisset nobis magnas confusiones".

Másnap mindjárt reggel, úgymint 11. praesentis, számtalan zászlós lovas-sereget kirendelvén törők nem messzi a táborunktúl, onnan sűrű ellenkezés támadott köztünk. Meg volt ugyan tiltva az ellenkezés: de az táborunkbeli istrázsáját sokszor behajtván az törők, úgy megengedtetett.

Én is akkor ebéden lévén Gróf Erdődi György uramnál, kivel sok jó lévai katona együtt volt, kimentünk együtt Gróf Czobor urammal egynéhányan jó paripások; mindjárt nekiesvén a töröknek, az egész ellenkező törőköt megindítottuk, mellettem levő Ungvári nevű katonával és kettővel Botthiány uram hadából, közepire bementünk; elszakasztván balszárnyárúl egynéhány törőköt, azokban kettővel magam egyedűl jól megpuskáztam, és egyet meghegyestőröztem: mellyébe szegezvén finum fringia-hegyestőrömet, — lapoczka-csontjába akadott, kinek keziben volt egy törők lobogó, őszvetűrte, azt le nem verhetvén, övem megé tevém hegyestört, pisztolyt fogtam, és azon lobogó-koplával rajtam fordúlván a törők, mellybe löttem, úgy, hogy kiesett mindjárt keziből a

lobogó. Elütöttem volna fejét: de rajtamgyütt négy török, elkapták a sebest; úgy én is felvétetvén a földrül lobogót, kezembe vettem és elterjesztém, sok vitéz embernek álmélkodására. Concurrálván officírek is hozzám, többi között maga Méltóságos Gróf Generál Bottyáni Ádám uram, örömmel excipiáltattam, azon kérvén ő Nagysága engem, hogy egy csapatban álló bavériai Electornak praesentáljam, — nagy böcsületének fogja tartani. Jóllehet Lotharingus Herczegnek lett volna szándékom praesentálni: de nem lehetett elkerülnem az Electort, hozzámentem, és nagy reverentiával azon lobogót praesentáltam, kit tisztességesen megis köszönt, parancsolván — úgymint legiselső táborunk nyereségét — Elector sátorához bevinnem, és magamat másnap említett Electornál insinuálnom. Kit el is követtem. A lobogó sátora előtt beverettetett, és nékem egy papírosban egynéhány aranyat praesentáltatja hoffmestere által; kiért én alázatosan köszönvén ő Herczegségének, el nem vettem, hanem egyedül pro contestanda mea fidelitate in servitio Suae Majestatis Sacratissimae, egy testimonialist csak kívántam, kit meg is parancsolt mindjárt Elector megiratni. Annak tenora ilyen volt:

„Nos Maximilianus Emanuel, Dei gratia Superioris et Inferioris Bavariae, necnon Palatinatus Superioris Dux, Comes Palatinus Rheni, Sacri Romani Imperij Archidapifer et Elector, Landgravius Lychtenbergae. Praesentibus hisce attestamur nobilem et voluntarium militem Georgium Ottljk vexillum insigne Turcis vi et magna animositate ereptum, ad castra nostra detulisse, suumque valorem contra barbarum et Christiani nominis infensum hostem hac in occasione egregie demonstrasse. Quod vexillum cum post-

modum Nobis offerre voluerit: vicissim de nostra benignissima propensione semper securus esse poterit. In cujus signum hisce expediri jussimus Testimoniales. In Castris ante Budam, 15. Augusti, 1686.
Ex Comissione Serenissimi Ducis Marcus Majer
Electoris Speciali (L. S.) a Secretis, m. p."

Másnap gyütt bizonyos híre Lotharingus Herczegnek, hogy fővezér actu rendeli seregeit harcznak; a mint láthattunk, ki is nyomúlt az egész tábora rendelt seregekkel, számtalan ágyúkkal s jancsárokkal. Erre nézve Lotharingus Herczeg is megveretvén dobosokkal és megfújatván az egész táboron felűlőt, mind kitakarodott a sok szép had (kinek mását sohasem láttam) sánczokon kívűl a mezőre, meghagyván Buda alatt annyi népet, a ki vigyázott a belső ellenségre. Ezen kitakarodásunk korán reggel meglőtt, és balkézen bavériai Elector, jobbkézen Generál Denvald, s közöpín maga Lotharingus, Generál Kaprarával s több Generálisokkal, masíroztunk nagy-csendesen és rendesen, hol két, hol három lineában. A török penig csak egészlen a dombokon ki volt rendelve nagy-szélesen és sűrűn, ad apparentiam mintegy fekete felhőknek. Egyik squadron dragonyos, másik vasas, azután gyalog, és minden batalion mellett két ágyú, a magyarság penig mind a másik lineában, szakasztva volt kirendelve; oly szélesen állottunk, valamint a török. Mink estünk Czobor urammal balszárnyára, Generál Bottyáni uram hadával, közepin Petneházi és Barkóczi hada, jobbszárnyon Bercséni hada újvári generálisséggal, legvégső volt Ladron horvát regimentje, Sulcz commendója alatt. Sokáig egymásnak szembe néztünk; a török penig csak veszteg állott, hanem hol közepire, hol balszár-

nyára sűrű ellenkezőt bocsátott, kin senkinek nem volt szabad avancsírozni: mert csupa stratagemmával akart a vezér bennünket vexálni és megcsalni; de a német táborbúl csak ágyúkot sütegeték az török és tatár ellenkezőkre. Utóljára kifakad mestersége a töröknek: előttünk lármát csinál, mintha szaladni akarna, azt akarván, hogy ott ataquíroztuk volna őket, kire volt is nagy vágyása Bavarusnak, de csak megüzente Lotharingus: senki ne ataquirozzon, hanemha török reánkgyün. Azalatt jobbszárnyon egyszersmind válogatott 8000 jancsár nyolcz könnyű ágyúval nagy dühesen kiüt, úgyannyira, hogy Ladron regimentit és Bercséni hadát megfutamtatja, sok elesvén benne, kivált Ladron regimentiben, úgy, hogy magának Denevaldnak három regimenttel köllött avangérozni. Oly keményen rajtament azon a jancsáron, hogy széllelverte őket, elnyervén a nyolcz ágyúját, és a katonaság *) recolligálván magát, hátán termett az ellenségnek, sokat öltek benne, és circa 20 gyalog-zászlót nyertek. Evvel a jancsárral akart vezír succurrálni Budának, — a ki nem succedált.

Nem volt szabad messzi űzni az ellenséget, hanem újonnan lineákba revocáltatván a had, circiter még egy óráig várakoztunk, hogy meg fog ütközni velünk a török; de látván, hogy nem mér belénk kapni: contramarst az egész tábornak parancsolt a Herczeg, úgy, hogy szép csendesen, majd sötét estig kellett masíroznunk táborunkba; úgy békével be is szállottunk.

Die 16. Augusti magam elmenvén Felséges Lotharingus Herczeghez, ő Herczegségével szemben lé-

*) Katonaság = magyar lovasság, huszárság, azaz itt: Bercsényi hada.

vén, mivel balkaromon töröktül karddal megsebesedtem, nehezen gyógyúlhatván sebem, a nélkül is megúnván hijábavaló heverést Budán, — a török is látván, hogy be nem küldhet segítséget Budára, elment táborostúl: arra nézve Lotharingus Herczegtül impetráltam licentiát hazamenetelemre. Az minthogy 17. Augusti megindúlván Buda alúl, 20. ejusdem érkeztem szerencsésen Ozoróczra. Dícsértessék az Úr-Istennek ő szent neve, feleségemet jó egészségben tanáltam, de nagy keserűségben, mert azt hozták hírül szegénynek, hogy minden bizonynyal engem megöltek Buda alatt.

Azután 1686. die 9-a Septembris egy ostrom alatt Budát vérrel megvevék.

Anno 1687. Die 19. Martij, midőn gondoltam, hogy már ennyi bujdosásom és veszedelmes hadakozásom után házomnál csendesen és békességesen élhetek: akkor insperate, Kohanóczon létemben, Ditrick nevű, Generál Kaprara adjutánsa negyven rajterral reggel reámgyüvén, engem fogságban vitt, jelentvén, hogy ő Felsége parancsolatjából Eperjesre ad Delegatum Judicium Karaffianum el köll mennem. Nagy sírással szegény feleségemtül elváltam, egy lovamra fölültetvén, félkezemre megkötöttek, és úgy Trencsínbe, onnan Bánba elvittek, az hová Palásti Gábort is fogva elhozták. Ott Bánban bőcsületes óbristvachmajszter Kaprara regimentjében, megértvén ártatlanságunkot: adott respiriumot harmadnapig, hogy írhattam Bécsbe patronusaimnak. Úgy osztán Bajmócz felé ötven rájterrel egy lajtinant elvitt bennünket Rajeczre, Gróf Hofkircher óbristlajtinanthoz. Ott meghálván, a nagy rút esős időben másnap új lajtinant 50 rájterral commendéroztatván, és bennünket mindkettőt vasra veretvén profúszszal, úgy küldtek

föl Liptóba, Szent-Miklósra. Ott nagy vizek s rút esők miatt nem indúlhattunk, hanem öt nap múlva. Az idő alatt szegény feleségem Bécsbe fölment, és jóakaróimmal közölvén dolgomat, magával elvitt bavériai Elector testimoniálisát in specie, kit Buda alatt nyertem, instantiáját szorgalmatosan folytatta. Bennünket penig 5. Aprilis lehoztak Eperjesre, mindkettőnket egy szobába, Olasz nevű városbéli embernek házához, nagy erős istrázsa alatt, benn a szobában mezítelen fegyverrel istrázsáltatván. Másnap, 6. Aprilis, Palástit más szobába vitték, hasonló kemény istrázsa alá. Az nap estve Palástit Generál Karaffa magához hozatta, és maga examinálta, hogy vallja meg sponte, benevole: új factióban mióta ő Felsége hívségére tértünk, micsoda correspondentiái voltak Tökölivel? Ebben minthogy ártatlan volt, mint mai született gyermek, nem vallhatott semmit. Másnap ad Delegatum Judicium városházához fölvitték, és ott is erre examinálván, egy tökéletlen asszonyt (a ki Tököli hadakozásában markotánosné volt) istentelen hamis testisnek disponáltak, valakit akartak confundálni és condemnálni: azt állították eleibe; az esküdt fejére szegény Palástinak is, hogy új esztendő napján Munkácson látta, és ezüstet, rezet, — kit hogy Bezegh György, Rót János és Radvánszki János *) bányavárosokrúl expediáltak, — ő kísérte volna. Kire szegény Palásti mindjárt offerált contráriumot edoceálni, hogy új esztendő napján nem Munkácson, hanem Beréni uraknál Bodokon volt; de nem használt, hanem azon istentelen infamis asszony fejére esküdvén Palástinak coram Delegato Judicio: arra nézve ad torturam condemnáltatott, és mindjárt az nap meg is kínoztatott.

*) Igy, de tán tollhibából, apja György helyett.

Azelőtt már egynéhány nappal az istentelen kurva fassiojára condemnáltattanak, praemissa terribili tortura, Keczer András, Sárosi és Czimmermann; mindenikének elsőben jobbkezét elvágták, azután elütették a fejét, azután négygyé vágták, és kívül a városon ad vias publicas akasztófákra fölszegezték.

In Delegato Judicio presideált Generál Vallis, és azon kívül hat német tiszt, és hat magyar, úgymint Szent-Iványi László, Kálmáncsai, Sztankai, Megyeri, Medveczki, és Turcsáni, akkori postamester. Engemet harmadnap múlva estve maga eleibe vitetett Karaffa, és ezen szókat proponált:

Domine Ottlÿk, Vestra Dominatio huc per Commissionem Suae Majestatis Sacratissimae ad Delegatum Judicium citatur, (azonban vasban vittek;) ex quo Dominatio Vestra, jam post acceptam gratiam Suae Majestatis, cum Munkácsiensibus (az hol Tökölinné bezárkódott vala, válogatott hajdúsággal, és várat föladni semmi úttal nem akart) correspondebat, Tökölio literas scripsit, servum suum in Munkács expediverat; quae literae in specie apud me exstant, de quibus nullum est amplius dubium. Proindes vadeo, ut Dominatio Vestra ipsa sponte et benevole fateatur ista omnia; adhuc poterit gratiam habere; non sit ita contumax, prouti illi jam executi, qui negabant omnia, et sunt convicti, horrendae torturae commissi, in qua omnia sunt fassi, — etiam contra personam Vestrae Dominationis.

Megvallom, hajam szála fölállott ezekre az istentelen kérdésekre; de fohászkodván Istenemhez, így feleltem:

Excellentissime Domine, non nego me peccare ante gratiam mihi elargitam Clementissimi Domini

Regis nostri, cum adhaesissem Tekelio, per fatalitatem totius Regni, — sed dum haec omnia per amnystiam Suae Sacratissimae Majestatis nobis sub verbo Sancto Regio condonata sunt: ab illo tempore non ut facto minimo, sed nec cogitatione peccavi contra Suam Majestatem; imo quam fideliter et strenue me gesserim sub obsidione Budensi, testantur Serenissimi Electoris Bavariae Recognitiones, quas ego nuper per uxorem meam cum declaratione humillima meae innocentiae Viennam expedivi. Me itaque coram Vestram Excellentiam absolute innocentem hoc in passu humillime declaro. Nec Tekelio scripsi, nec Munkácsinum aliquem misi, imo nec cogitavi amplius meo Clementissimo Regi peccare. Paratus sum omnia fide dignis testibus contra me proposita reprobare; proinde me qua innoeens recommendo in gratiam Vestrae Excellentiae.

Ezzel elbocsátott, és harmadnapra újobban ad Delegatum Judicium városházához engem fölvittek; az hol sokáig köllett múlatnom, temporizálnom, cum non exiguo timore et tremore. Ott, sok ember között, egy kis, magyar, szakállos emberke, egy rongyos köpönyegben, — kit én soha nem láttam s nem is ismertem, vagy talán az Istentől küldetett vala, — hozzám vonódván, ezeket formalibus mondott lassú szóval: Ne félj, jó reménségben légy! Ezt kimondván, hová lött? nem tudom. Fohászkodtam Istenemhez, és erigáltam szívemet. Egy kis idő múlva, behívattattam ad Consistorium, és valamit proponált azelőtt Generális Karaffa: azt proponált nékem ott is eperjesi commendans, Kirz nevű; és az istentelen asszony hamis bizonyság már is ott állott Consistoriumban, nem messzi. Én is repetáltam cum omni humillima

submissione azon feleletemet, kit Generál előtt mondottam, annectálván azt is: Si Excelsa Commissio fors aliquam fassionem per adstantem foeminam contra me intenderet excipere, humillime insto: contra hanc infamem foeminam paratus sum meam innocentiam multorum fidedignorum hominum fassionibus comprobare; prouti non tantum hic, sed etiam Viennae per meum demisissimum memoriale abunde haec omnia ad edocendam innocentiam meam humillime curavi repraesentari; nec peto gratiam Suae Majestatis, si ne minimo hujus novae factioni reus comprehensus fuero!

Ezeket a Commissio meghallgatván, nem vallattak semmit azon rosz lotyóval, hanem csak megmondatott nekem: Vestra Dominatio adhuc ulterius cogitet melius super proposita contra se actione, ne cogatur alijs medijs ad fatendam veritatem! Feleltem: Procincte paratus sum mori, et provoco me ulterius etiam humillime ad declaratam innocentiam meam. Evvel elbocsáttattam, és szállásomra fölvitettettem.

Általlátván Faraó-természetit az istentelen Karaffának, hogy propter aliam rationem status, csak praetextuose ilyen lanigenát keresi: nem bíztam életemhez, hanem meggyónván, és úntalan áhítatos imádságomban könyves szemmel desudálván, vártam minden órán hallhatatlan kínokra és halálomra való kivitelemet. A minthogy ilyen epitaphiumot is magamnak delineáltam vala, a mint következik, pro memoria posteritatis meae.*)

*) A gyarló tollrajz nyolczszögletű márványlapot ábrázol, melynek tetején négy szurkos bögre-féle edény áll, oldalait pedig fölül lobogós kópiák és dárdák s egy-egy ágyúcső, alól pedig szintén lobogós kópiák és két kéztörő fakalapács, — mint a vitéz-

Ezen praetextuosa rebellio vel nova factio csak egyedül Karaffa istentelen conceptusa volt, hogy avval incutiáltassék terror in Hungaria, ad subjugandos Hungaros. Talám ő Felségének sem volt realis tudománya ebben: mert szegény, Istenben elnyúgodott feleségem, hozzám igaz szeretetit incomparabiliter tartván, Bécsben maga fáradott szabadúlásomban, és beadván egy alázatos memorialist ő Felségének, includálván bavariai Elector testimonialisát in specie azon supplicatióban, (kit Buda alatt nyertem vala), és midőn a császár kiment volna a városba devotióra, egy szoros garádicson maga lábához borúlt, és ugyan császár lábát is fogta, nagy sírva beadván azon memoriálisát; mindjárt, hogy hintóba űlt ő Felsége: azon memoriálist olvasta, és csakhamar, harmadnap múlva, kegyelmesen resolvált, intimáltatván magyar Cancellarián, hogy azon supplicans asszony egy curírt készítsen ő Felsége parancsolatjával Eperjesre. Úgy is cselekedett nyavalyás feleségem; non obstante eo, hogy nem constált senkinek azon ő Felsége parancsolatja: nagy sietséggel Árvai Istvánt, feleségemmel Bécsben levőt, postán fölküldte maga költségin azon ő Felsége decretumával. Az ki megérkezvén Eperjesre: azon estve gyütt hozzám vachmaszter-lajtinant profússzal, kinek jövetele nekem nagy terrort causált: mert azt gondoltam, hogy már kínokra elvisznek; de azon

ség és a kínpad jelvényei — környezik. A szegélyen e fölirat áll: „Epitaphium adversantis fortunae G. D. Georgÿ Ottlÿk martyris, Praemium Fidelitatis, Eperjessini, Die N. 1687. ad Salvatorem suum portantis." Ezen belül a középtéren nagy betükkel: *S. S. Trinitas.* Alatta babér és cserág. Lejebb: „Bonum certamen certavi, fidem servavi, cursum consummavi, et reposita est mihi corona vitae aeternae." E sorok alá *kínpad* van rajzolva, mely alatt ismét ez olvasható: „Plus crede literis scriptis in gratia (?), quam mundi fragilis vanae fallaciae."

rettegésemben megvígasztalt, mondván, hogy parancsolatja Generálisnak az: vasat lábamrúl levegyék. De mégis semmi consolatiót ki nem tanúlhattam; hanem azon kértem mindenkor vachmaszter-lajtinántot, hogy instáljon mellettem: ne kínoztassam, hanem inkább a nélkűl kész vagyok meghalnom, haszintén semmiben nem érzem is magamot. Végre, minthogy senki beszélni nem mert, langvebat cor ad mortem se praeparans de die in diem, mert nekem halálos ellenségem volt Karaffa; de a mennyei idvezítő Jézusom mindenek felett volt legnagyobb patronusom, az ki ártatlan véremet mégis nem engedett kiontatni.

Azalatt behozatja Karaffa Géczi Istvánt is rabságra, a ki Tökölinek udvari-kapitánya volt, utána Jánoki Zsigmondot, Fájgel Pétert, — egy szóval mind a régi Tököli adhaerenseit, mindenkor sub praetextu novae rebellionis.

Géczi Istvánt az én szállásomon egy boltba viszik, és másnap mindjárt ad Consistorium Delegatum fölhozatják; ott szokások szerint megexaminálván, onnan igyenesen hóhérhoz, torturára viszik; az hol is generál-auditor praesentiájában a hóhér forgolódván körűlette, és Géczi lamentabiliter szabódván ártatlanságában, midőn levetvén már az övét és kapcsolta dolmányát hóhér előtt, fohászkodva mondja auditornak: Domine Auditor, video, sum filius mortis; rogo per Christi vulnera, non permittant me torqueri; quidquid volunt, fatebor; video me propter delicta priora (quae deleta putabam fuisse per amnystiam Suae Majestatis Sacratissimae sub verbo Regio datam) debere mori. Sed plus merentur alii; ego enim etiamsi publice peccavi: sed qui occulte, sub fidelitate Suae Majestatis nobiscum correspondebant et causam

Tökölianam promovebant, sunt majores rebelles me! Quaerit Auditor: Qui sunt illi? Respondit Géczi: Sunt multi, non tantnm ex Ministris Suae Majestatis, sed et ex modernis judicibus etiam, qui me judicant in Delegato Judicio. Ezen kap auditor, és békével hagy Géczit kínzó-házban, maga sietve elmegyen Karaffához, a ki soha ad sessiones Delegati Judicij nem jött, hanem praesideált Vallis Generális, maga penig mint egy Pilatus, távul dictált. Reportálván Karaffának auditor Géczi fassióját: azon nagyon kapott, és meghagyta, hogy Géczit mindjárt vigyék szállására, és légyen becsületes accomodatiója. Investigálván említett Generális: kik légyenek azok in Delegato Judicio occulti rebelles? megizente Géczi: Kálmáncsai és Sztankai. Ezeket mindjárt parancsolt Generális erős fogságban tenni, és mindeneket elpecsételni. Nagy lárma lőn az egész városon, nem tartván senki securusnak magát; minden magyar, a ki azelőtt Tököli híve volt, magára várta hasonlót.

Géczinek dolga naponkínt jobban lött: mert minden titkait tudván Tökölinek: ad privatum colloquium et examen secretum Karaffa magához étszaka hozatja Géczit, a ki rendszerint kifejezte, valakik correspondeáltak Tökölivel; azok penig Bécsben, Morvában, német urak, és némely ministerek is voltak. Ezeknek solidatiojára examinálták Jánokit, Fájgel Pétert, és a kik belső-emberei voltak Tökölinek, kivált Petenádát, a ki Bécsben póstálkodott. Ezen fassiókból sok becsületes urat megmocskoltak, kivált Badensis Herczeget, a ki Consilij Bellici Praeses volt; ezt successu temporis az Udvartúl amoveálták is, sub praetextu promotionis. Ezen idő alatt, kik meg voltak kínozva, ú. m. Bezegh György uram, Keczer Gábor,

Palásti Gábor, és egy városi ember. (Fleischhacker? Véber?) szegény Radvánszki kínban megholt, holttestét theatrumra hozták, és ott négyelték; a többieknek elsőben kezeket elvágván, azután fejeket szedvén, úgy négyelték, és szekeren kivitetvén a városon, felállított akasztófákra szegezték. Szegény Bezegh György a theatrumon elsőben búcsúzott mindnyájoktúl, és nagy istenes fohászkodással ezeket mondott: Post acceptam semel amnystialem gratiam Suae Majestatis Sacratissimae sim propinus morti; juro per Deum vivum, cujus in conspectum procedere debeo, sum homo innocens, nullius novae factionis sum mihi conscius, et proinde innocens mori debeo. Igitur judices ad tribunal omnipotentis Dei cito: reddent rationem innocenter effusi et effundendi sangvinis! Ezt nem akarván hallgatni a Haerodes kölykei: megütették a dobokat, és exequálták szegényeket, nagy ártatlanúl.

Érkezett ugyan postán szegény jámbor feleségem, egész Vesztenicztűl fogvást rút, esős időben, árvizekben, sok helyen lovagolni kénteleníttetett. Épen midőn felső-kapunál sétált volna Generális Karaffa: akkor feleségem postakürtelés alatt begyütt; mindjárt hozzá küldötte, és, ki légyen? tudakoztatta, meghagyván postamesternek: magánál accomodálja illendőképen. Azután estve magához hivatta Generális, és szépen beszélvén s tudakozódván Feleségemtűl az én dolgomat, megmondott neki: szabadon elmehet hozzám, az én dolgom extra periculum van. Én mindazáltal semmit nem tudván, in quibus terminis vagyok? mindenkor in timore et tremore éltem. Hanem más-nap gyütt vachmajszter-lajtinant hozzám, és utána feleségem. - - az ki nyakamba borúlván nagy sírással: nekem akkor

legnagyobb sebet ejtett szívemen, mert azt tudtam, hogy tűlem búcsúzni gyütt, ante meam executionem; hanem midőn mondta, hogy ne féljek, mert elszabadúlok, — akkor tértem magamhoz, és consolálódtam.

Ez mind pünkösdi hétben volt; tovább is szabadúlásomat szegény feleségem urgeálván : pünkösd szombatján Istennek kegyelme után kiszabadúltam. Mely szabadúlásomnak emlékezetire minden szombaton observálni szoktam cum jejunio totius diei áhítatos imádságimat és penitentialis könyörgést. Azután az Úr-Istennek kegyelme után, együtt feleségemmel, fogadott alkalmatossággal kimentem pünkösd után, és Liptóban szályra űlvén, vízen haza legyüttem, oly fogadást tévén, hogy, ha tanál elébb meghalni feleségem : az ő hozzám mutatott (más asszonyokhoz incomparabilis) igaz hívségiért és szeretetiért, — Isten után az ő industriájának tulajdonítván szabadúlásomat, — vagy holtom-napig, ha meg nem házasodom, mindenkor gyászban járok, vagy mindaddig, míg meg nem házasodom, fekete ruhát nem változtatom. — Sok költségembe is tölt ezen rabságom, megvallom.

Anno 1687. pro Die 18. Octobris ő Felsége ország-gyűlését publicáltat Pozsonba, pro coronatione Archiducis Josephi; az hon magam is, pro experientia, Zai István plenipotentiája mellett lementem. Az hol is in antecessum mindjárt előkerült eperjesi laniena és irtóztató theatrum. Minthogy ezen idő alatt Munkács várát is föladták,*) Rákóczi anyja, Tökölíné Bécsbe ment fiával, leányával; megvallották mindnyájan, — specialiter Radics, Sréter János, kik mun-

*) Téves állítás; Munkács csak 1688-iki január 18-kán capitulált.

kácsi praesidiumot dirigálták és legkisebb dolog hírek nélkül nem esett, — hogy azon praetextuosa új factióban, kit Karaffa in Delegato Judicio Eperjesiensi forgatott, semmi sem volt; hit alatt recognoscálták : toto tempore occlusionis Munkácsiensis senki oda egy betű írást nem írt, nem correspondeált,*) valakiket megölette Karafa kínos halállal : ártatlanúl holtak meg. Eo non obstante csakugyan nehezen tolláltatott azon eperjesi theatrum, — hanem post electionem et coronationem Regis, ac acceptationem successionis cum haereditaria obligatione. Ilyen fatalitásban forgott a szegény magyarok dolga. Igazán, cum Sancto Policarpo mondották : O Domine Jesu, in quae nos tempora reservasti!

Azon országgyülésének occasióval Zai István uram reám bízta Gróf Kolonics Ádám urammal ő Nagyságával való tractát, feleségit illető praetensiók végett; ugyan mind azért, mind országgyülésire sub poena decretali tartozó comparitiójáért lévén plenipotentiám, — bejártam sessiókban.

Personalis Orbán István uram eleibe adván az országnak ő Felsége propositióit 14 punctumban, peremptorie kívánta ország resolutióját; de a Statusok felelének Personalis uramnak, hogy ő Nagysága adjon pihenést ezekrül való gondolkodásra : mert ország előtt ilyen dolog még soha nem forgott.

---

*) Dobay Zsigmond munkácsi naplója ellenben igen számos titkos közlekedést mutat, kivált 1686. május havától kezdve, és pedig nemcsak Thökölyvel a török végekre, s nemcsak Lengyelországba, és Debreczen, Várad, Erdély, Eger, s a Bodrogköz felé, hanem május 4., 30., jun. 10. és 13-kán, julius 1., 5. és 6-kán, s oct. 12-én épen Eperjesre is. Valaminek tehát mégis kellett lenni a dologban, a minek ürügye alatt aztán faggatták, kínozták és kivégeztek amaz ártatlanokat. (L. Monum. Script. XXIII. köt. 131—157. l.)

Elsőben is praesentáltatott írva Ordo excipiendi Suam Majestatem Sacratissimam.

1. Ibunt crastino mano i. e. die 30. mensis Octobris Domini Deputati Wolffidorfium, seu Farkasfalvam, ibique expectabunt adventum Augustissimi Imperatoris et Augustissimae Imperatricis, necnon Serenissimi Archiducis Josephi; qui cum Deo propitio advenerint, imprimis Suas Majestates Sacratissimas, ac postmodum Serenissimum Archiducem nomine universorum Statuum et Ordinum Regni, medio Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Georgÿ Fenyessy, Episcopi Agriensis, humillime salutabunt. Qua salutatione peracta, benignoque accepto responso redibunt, ac ubi tentoria caesarea expansa viderint, subsistent, ibidemque universos Status et Ordines expectabunt, relationemque commissionis suae facient.

2. Universi Domini Praelati, Barones, Nobiles, necnon Liberarum Civitatuum Ablegati, cras circa horam primam pomeridianam convenient in Domo Senatoria, seu Viridi vocata; indeque carpentis vecti, cum Dominis Magnatibus alÿsque Ablegatis procedent cum Domino Palatino trans Danubium, ad limites Hungariae Austriam versus, eo nimirum, ubi tentoria caesarea fixa fuerint.

3. Equitatus porro Hungaricus stabit cum fronte Danubium versus, prope viam, qua Vienna Posonium venitur, infra tentoria dicta, mille circiter passibus. Sunt autem companiae X dictae, quantum sciri potest, circiter 1200 equitum, qui partim vexillis, partim evaginatis gladiis instructi, Suas Majestates Sacratissimas praetereuntes cum inclinatione armorum salutabunt.

4. Dominus Archiepiscopus Strigoniensis, veluti summus Cancellarius, Suas Majestates Sacratissimas nomine universorum Statuum salutabit, uti et Serenissimum Archiducem Josephum; obtentoque responso Sacratissimarum Majestatum ac Suae Serenitatis manum, Regnicolae exosculabuntur.

5. Inde, qui curribus sederint, bono ordine procedent, qui vero equitaverint ex proceribus Regni, cum Domino Palatino ibidem equitante manebunt, Suasque Majestates et Serenissimum cum Magnatibus et Ministris Germanicis Suae Majestatis procedent. Dominus autem Palatinus ante ipsum Serenissimum Archiducem equitabit; sicque usque ad pontes procedetur, sequentibus Augustissimis ac tota Aula Caesarea.

6. Hinc per utriusque Danubij pontes navales transibit totus praelibatus comitatus ad ripam usque Danubij, ubi longo ordine ex utraque viae parte, cives Posonienses armati stabunt, tam in suburbiis, quam in ipsa civitate; quo dum Suae Majestates advenerint, in fine pontis navalis Senatores Posonienses claves Civitatis Suae Majestati Sacratissimae Caesareaeque Regiae praesentabunt, currumque Caesareum pedes comitabuntur. In arce vero custodes Coronae similiter claves arcis praesentabunt.

7. Ut primum vero Augustissimae Suae Majestates (ripam) cis-Danubialem attingerint, machinae bellicae explodentur primo; deinde vero postquam Suae Majestates per portam Civitatis Danubialem ingredientes, ac per aliam portam Sancti Michaëlis egredientes arcem versus profectae fuerint, secunda vice tormentorum explosio; ac dum Suae Majestates Sacratissimae cubile suum intraverint, tertia inchoabitur tormento-

rum explosio. Taliterque ceremoniis primae diei finis imponetur.

Negyed-naptúl fogvást temporisálnom kellett. Personalis Orbán István uram nem akarván acceptálni Zai István uram plenipotentiáit; de mégis megtanálván Palatinus urunkot, meg kellett cselekednie. Az penig azért lött, hogy Personalisnak énreám bizonyos rancora volt, mely azután sopiáltatott.

Die 7. Novembris meg volt helyem országházánál, mely sessióban Personalis uram megolvastatta Mester Orbán Pál uram által az ő Felsége propositióit, ezen subsequált rend szerint:

Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis, Domini Domini nostri Clementissimi nomine. Reverendissimis, Reverendis, Honorabilibus, necnon Spectabilibus ac Magnificis, Egregÿs item Nobilibus, Prudentibus et Circumspectis Regni Hungariae et Partium Eidem adnexarum Statibus et Ordinibus ad praesentem Generalem eorundem Diaetam congregatis, hisce significandum.

Posteaquam memorata Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, gravissimis illatis periculis, quibus hoc harum sibi Regnum Hungariae, alias sub gloriosissimo olim Ferdinando adhuc primo Imperatore ac Rege, Principum Austriacorum imperio, ipsorumque haeredum et successorum potestati in omne tempus subjectum, sacraque ejusdem Corona, imo propria etiam Suae Majestatis persona et ipsa urbs Viennensis, ac consequenter res totius Christianitatis per malevolorum factiones expositi fuerunt, Praepotentis Dei auxilio feliciter superatis, hostibus devictis et propulsatis, ac Buda, totius Regni florentissima olim metropoli, una cum aliis locis et fortaliciis e faucibus hostis

Turcae erepta, potiorem Regni hujus partem Turcico jugo subjectum ab infami servitute liberasset, eo solliciti animi sui curas directas esse voluit, quo nimirum pacto deinceps ejusdem pericula praecaveri, Regnum hoc Hungariae pacari, et a malis, quibus hactenus deploranda sane rerum vicissitudine agitabatur, vindicare valeat. Nec judicavit ad id consequendum oportunius et efficatius dari medium, quam ut implorato summi Numinis adjutorio, prosecutaque sese offerente victoria, et bello contra juratum Christiani nominis hostem Turcam continuato, interea fidelibus suis Statibus et Ordinibus Generalem Diaetam indicet, eosdem convocet, et ipsa propria in persona in medio eorundem adveniat, communique cum iisdem subito consilio, rebus charissimi sui Regni sui consulat, et simul Serenissimum Archiducem Josephum, majorem natu charissimum suum filium et principem haereditarium, iisdem fidelibus Statibus et Ordinibus in futurum ipsorum Regem et Dominum pro more coronandum constituat, Divina fretus Clementia, eo quod hoc pacto et sub hoc novo sydere nova constansque Serenitas huic totque gravissimarum tempestatum procellis concusso Regno Hungariae, summo Suae Majestatis cum solatio, fidelium ante suorum Statuum et Ordinum ac totius Regni bono sit exoritura. Posset equidem eadem Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas Regno huic, tot tantisque suis laboribus, periculis, sumptibus et suorum sangvine, non aliter ac postliminio e manibus, quam per duellum contra Turcas recuperato, omni jure novas leges dare, nec non etiam vi armorum victricium acquisito, jure belli sibi suisque haeredibus discretim reservare, placitisque et convenientibus legibus gubernare. Nihil-

ominus pro innata sua clementia vult quam benignissime antiquas in suo vigore relinquere Statuumque et Ordinum libertates, privilegia, jura, ac leges sartas tectasque conservare, idemque per coronandum neo-Regem juxta formulam juramenti a Ferdinando Primo Imperatore et Rege inaugurationis suae tempore praestiti, necnon secundum formulam, superqua ratione ambiguorum, nocivorum, aut plane impractibilium conventum fuerit, sacramento etiam confirmari facere, praedicto etiam acquisito certo modo et modalitate Regno sibi charissimo iterum incorporare, iisdem legibus continere. Si tamen ante omnia id, quod dictae formulae juramenti a Ferdinande Primo Caesare, ut supra praestiti, de observando Articulo 31. Decreti Regis Andreae de Anno 1222. insertum reperitur. correctum, simul etiam jus haereditarium successionis solennibus pactis ac stipulationibus Principibus Augustae Domus Austriacae acquisitum, et quamvis facto ac interrupto primogenitorum ejusdem Austriacae Domus Principum succedentium serie illibate observatum, tamen per injuriam temporum et motuum occasionem sub initium hujus seculi malevolorum injuriosis interpretacionibus apparenter labefactatum et in dubium vocatum, aequissima Statuum declaratione plenissime redintegratum, et permanenter in omne aevum duraturum concepto in hunc finem Articulo Decreti inaugurati praesentium Comitiorum inserto stabilitum fuerit; cum secus non videat, quomodo jurare possit in id, quod divinis et humanis legibus contrarium, sine manifesto Regis et Regni discrimine observari haud quiret, dum viam Regnicolis pandit Regi suo resistendi et flagitia quoque ac scelera licentiose patrandi, quod ipsum funesta plurimorum anno-

rum experientia teste, tot motus intestinos et tot externa bella, et quod majus, iram divinam suscitavit, totumque Regnum ad fatale fere funus et internecionem deduxit, nec, nisi Divinae misericordiae fuit providentia, quod jam sub jugo Turcico non serviat Apostolicum hoc Hungariae Regnum, non solum cum libertatum omnium et fortunarum jactura, verum tot myriadum animarum, preciosissimo Christi sangvine redemptarum, aeterno et irrecuperabili damno atque interitu.

Caeterum extra dubium quidem est exortis belli motibus multa gravia in Regnicolas incidisse, et propterea justam querimoniae causam suppeditatam fuisse; verum quia haec omnia primis belli hujus contitatoribus imputanda sunt, satisque Majestatem Suam Sacratissimam Caesaream et Regiam affligit, quod necessaria sui defensione coacta, modum quem caperet, rebus ponere non possit, nec vero etiam durante bello omnia, quae loco posita esse deberent aut poni vellent, reduci queant, et hac temporum et rerum conditione tempora consultationibus trahi non debent, sed potius cogitationes rebus bellicis instruendis applicari : Sacratissima Caesarae Regiaque Majestas, quae his auguralibus Comitijs citissime pro bono Regni peragendis et Regno interne quantocius pacificando advenit, benignissime a Dominis Statibus et Ordinibus requirit, ut gravamina publica ea conditione compilentur, ut intra decem ad summum 14 dierum spatium Suae Majestati peremptorie offerantur, oblatorum etiam explanatio actum coronationis non moretur, sed peragatur, Inauguralibus Articulis ante omnia dicto termino confectis et exhibitis, reliquis vero per Commissionem vel Comitia pacatiori tempore instituenda complanandis.

Denique grato, benignissimoque animo susceptum est Suae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis, si Domini Status et Ordines modum stabilem collapsae in hoc Regno justitiae restaurandae et melius atque celerius administrandae proposuerint. Et haec erunt, quae praelibata Sacratissima Caesarea Regia que Majestas pro praesenti rerum, temporumque necessitate Inclytis Statibus et Ordinibus proponenda esse censuit. Quibus de reliquo omnibus conjunctim et cuivis singillatim Caesarea et Regia Sua gratia atque clementia benigne propensa manet.

Per Sacratissimam Caesaream Regiamque Majestatem

Posonij, 31. Mensis Octobris 1687.

Johannes Maholáni m. p.

Die eadem, 7. Novembris megolvastatván ezen felülírtt propositiók az Ország előtt: abban volt a discursus, hogy mivel olyan dologban álló veleje azon propositiónak, mely soha ennekelőtte Ország előtt nem forgott, azért méltó az Urakkal közleni : hol jár elméjek ? et primo quidem quoad haereditatem regalem tam neo-coronandi Archiducis Josephi, quam reliquorum successorum suorum. Meglévén pro et contra való üzenetek az Uraktúl is az országbeliekhez : ezen sessio csak úgy solváltatott, hogy méltó erre aludni, és azután hozzá szólania.

Die 8. Novembris hirdetett sessióban 9 órakor compareálván, nagy exhortatióval eleibe adá az Országnak Personalis uram az tegnapi propositiót: adjiciálván olyat, hogy ő Felsége nehéz disgustussal vagyon ez aránt, hogy az Ország eddigis scrupulussal éljen. Sok discursus pro et contra támadt, Szirmai István uramtúl Judex Curiae Mesterétől ilyen : Mint-

hogy nehéz, és eddig országunkban nem practicáltatott terminus haereditatis, hogy ő Felségének is complaceálhassunk, ebben fundálván ő Felsége is propositióit: hogy mind magyar, mind pogány ellenségit ő Felsége meggyőzvén szerencsésen maga fegyverivel, — szabad volna szabadságunkat is elvenni; de nem cselekeszi, etc. Voltak olyan discursusok, hogy talám jó volna errűl ő Felségét megtanálni, hogy az kegyetlen eperjesi Delegatumot elsőben tollálja ő Felsége, és a hóhérek theatrumát rontassa el; de occurrált még olyan, mintha jobb volna ő Felségének elsőben is evvel complaceálni. Utóljára olyan kérdés támad: kicsoda mond ellen-voxot elsőben, az Urak-é, vagy országbeliek? De minthogy előre megsajdították némely főrendek, hogy az Uraknál már is el van végezve ezen állapot: azért unanimis votis et suffragÿs elsőben is tabula assessorum, azután clerus, vármegyék követjei, urak követei és városok ablegatusi, Horvátország követjeivel megegyeztek ilyenformán:

Omnino intuitu tantorum felicissimorum triumphorum Suae Majestatis Sacratissimae, et recuperationis praecipui fortalitii seu metropolis totius Regni Hungariae Civitatis Budae, uti et reliquorum fortalitiorum, elegit Regnum Archi-Ducem Josephum in suum legitimum Regem haereditarium, uti et omnes ac singulas proles masculas ex propriis lumbis Suae Majestatis Sacratissimae in recta linea procedentes, ab ordine semper primogeniti, in suos legitimos et haereditarios Reges acceptant, cum praemissa semper pro quovis Rege coronando publicanda Regni Diaeta et juramento, juxta consvetum ab olim morem per quemvis deponendo.

Ezen megegyezett ország-votumát a Statusok

böcsületes követség által az Uraknak zöld-házhoz transmittálták, — pro contento volt az Uraknak is.

Ezen általesvén, mindjárt Personalis uram a másik propositiónak is punctumát elővette, és urgenter proponál, ezen szókkal : Ő Felsége mind ennyi sok intestinum bellumnak (mely miatt sem magának, sem országának sok esztendőtűl fogvást nem lehetett nyugodalma) egyébképen végit nem praescindálhatja, hanem hogy Clausula Andreae Regis Decreti (licentia resistendi Regibus) modificaltassék. Ezen sokképen hányák-veték elméjeket Statusok, de főképen olyanok, kik hizelkedést futni láttattak manifeste, — mint Czapáry uram Vice-Judex-Curiae, Szirmay István uram, Jászy uram Nyitra vármegyei követ, és Udvarhelyi uram Abaújvármegyének követje, — voxoltak erre, hogy mivel sok rendbeli országunk törvénye ezen András király decretumát világosan magyarázza, kiben ő Felségének semmi scrupulusa nem lehet : instálni kellenék ő Felségénél, hogy nem köll oly latepatenter érteni, mintha minden privatus embernek, egynek-kettőnek, királya ellen szabad volna támadni; hanem ezen czikkelyt csak praecise királyoknak arra köll érteni, hogy ebben áll az : quod Regnum Hungariae est absolute Regnum liberum et multis libertatibus decoratum, hogy pro aliqua reflexione minden király eztet tartván, szabadságban az országot megtartsa. Erre Szirmay uram voxolt : valamikor ő Felsége föltette azt, hogy örökös-királya legyen az országnak József herczeg, akkor mindjárt annak securitásáért ezen másik propositóit is utána föltette; úgy, mivel ratio secum fert, hogy örökös-ura ellen soha jobbágy nem támadhat : azért per consequens az Ország is, mihelyest haereditásnak annuált, ennek

a másik propositiónak is annuált; azért csak de modalitate modificationis szükséges discurálni. Evvel praescindáltatának discursusok, és relegáltatott ezen czikkelynek modificatiója, és ad propositionem Suae Majestatis accomodatiója compilatorokra, azok hogy föltegyék és pro ratificatione secundum vota megolvassák Ország előtt. Evvel eloszlott a sessio, determinálván, hogy az ország gravamenit is compilator uraim consequenter compiláljanak.

Ezen az napon délben 11 órakor együtt lévén én is nagy templomban, frissen láttam Méltóságos Gróf Draskovich Miklós Judex-Cariae uramot ő Nagyságát; az honnan ő Nagysága szállására menvén, — egy óra alatt, hirtelen való gutaütés miatt, megholt. Igazán, egy columnája az országnak leesett akkor.

9. Novembris reménség kívül Personalis uram sessiót hirdetett 10 órára, az hol per formam propositionis, Palatinus uramnak intimatiója mellett jelent az Országnak, hogy ő Felsége több distractiói között elfelejtkezvén propositiói közé betétetni: minthogy spanyol háztúl származott egy részről ő Felsége, az honnan e mostani hadi expeditióiban ő Felségének, milliumokból álló költséggel subveniáltak, most is négy milliummal jövő esztendőnek hadi expeditióját megsegíteni ígérvén Felséges Spanyol Király, — sőt in defectu seminis lévén most: vagyon oly assecuratióval ő Felsége, hogy ott is másik fia ő Felségének, Károly Herczeg, succedálni fog királyságban; azért mindezeknek respectusáért a Nemes Ország consequenter in defectu Domus Austriacae spanyol királyra is transferáltatnék legitima et simul haereditaria Regis successio. Az minthogy eztet kiváltképen Vice-Palatinus Szente Bálint uram és Per-

sonalis uram persvadeálták az Országnak; — de csak ugyan communibus viribus majori ex parte ehhez a Statusok így szóltak :

Elsőben is, valaminthogy ő Felsége kiadott regalisaiban errűl semmi mentiót nem tett : úgy az követeknek is erre való voxolásra semmi facultások és instructiójok nincsen. Másik oka : netalántán jövendőben ilyen királyi successiókért való competentiák ingrediálhatnának, ki miatt az országnak is baja lehetne, — azért Felséges Austriai Háznak nem használára vagy securitására, sőt netalántán nagy alkalmatlanságára lenne, — a Nemes Ország reá nem áll. Kiben unanimis vocibus et suffragÿs megegyezvén az Ország, követséget Palatinus Urunkhoz mindjárt a sessióbúl delegáltak; kit praevideálván Palatinus Urunk, hogy nem lesz pro contento : azon követséget az Urak eleibe zöld-házhoz nem admittáltat, hanem eloszlatván az Urak sessióját, ad partem követeket meghallgatja. Azalatt csak sürgette az Ország, hogy tolláltassék eperjesi laniena és keserves tortura. Eloszlott az Ország sessiója is. Az idő alatt fáradnak compilatorok mindennap az ország gravameneiben.

Die 11. új sessiót hirdetett Personalis által, kiben újonnan proponál az felűlírtt spanyol electiót, de főképen Vice-Palatinus uram minden mesterséggel secundálja. Minthogy penig már a parte az egész városok követjeinek sub magna indignatione Camerae Praeses intimálta adandó voxolást ad intentionem Suae Majestatis, vármegyék követjeit is, melyeket a parte informáltak praemÿs et donis, — ilyenképen voxoltak : Clerus consentit. Két rendbeli vármegyének követje : Jóllehet instructiónk nincs, de akarván így complaceálnunk ő Felségének, consentiálunk. Vá-

rosok conclamáltak : Nos quoque consentimus. Urak követjei : Nekünk sincs instructiónkban, de mink is consentiálunk. Tizenhárom vármegye : Nem tudjuk, kitűl deferáltattnnk, hogy mindenben csak mink teszünk gátlást; azért mink is azt mondjuk, kit a másik vox. És így repraesentáltatott követek által az Uraknak, et tum soluta sedes.

Ezeken általesvén, már nem adurgeáltatott annyira propositiókra való replica, hanem csak a compilatorok fáradtak gravaminákban.

19. Novembris 9 órakor étszaka Pálffi János uram házánál tartatott udvari comédia, melyben magam is nagy nehezen bepracticáltam magamat. Ebben repraesentálták : Arma victoriosa Suae Majestatis contra hostem, per formam aurea tuba decantante triumpho, mind szép énekszó és muzsika alatt producálván personákat; utóljára József Herczeg húgával, egynehány pár cavallér dámákkal, formás és rendes tánczczal elvégezték epilogust.

23. Novembris hozzáfogtam Gróf Kolonics Ádám uram s a Zai uramék között tractáló alkuhoz, a miatt sessiókban be nem járhattam, hanem Keczer György uramot helyettem substituáltam. Ezen amicabilis compositión általesvén, 2. Decembris Pozsonbúl hazafelé indúltam, és 5. ejusdem szerencsésen érkeztem.

Midőn immár ennyi veszedelmes casusim után idehaza telepedvén, és újonnan kevés oeconomiámat restaurálni akarván, sok költségembe telvén annak reparatiója, ahhoz sokat költvén raboskodásomért, kivált szegény feleségem Bécsben alkalmas időt töltvén, — Tököli háborújában minden mobilisem, sok

szép marhám elveszvén egy szőrszálig : mindenre újonnan köllett épűlnem, nagy búval s fáradsággal. Azon idő alatt Istenben elnyúgodott bátyám Ottlyk Miklós uram (a ki szegény atyám-urammal egy testvér volt) meghalálozván fiúmaradék nélkűl, hanem két leányzó maradt, Anicska és Klára, az édes anyjokkal Beniczky Zsuzsánával : a jó ángyom nekem boszúságomra, irígykedvén successiónkért, — Rajmanus Jánosnak adta férnek Anicskát, positive mihi nocendi gratia, mert jó procator volt; azon iparkodott gonosz asszony, hogy stabiliáltatja leányait jószágunkba. Evvel mindenúntalan nagy bajom volt; de mindeneknél legnagyobb akadályt okozott nekem azon házasság. Mert Méltoságos Gróf Czobor Ádám uramnak ő Nagyságának resolváltatott Bellicumon két lovas magyar regimentet fogadni, oly rangban, a mint más regimentek; ezen regimentek franczia ellen Imperiumba kívántattak. Ő Nagysága mindjárt legelsőben engem requirált, formalibus ezt írván :

Édes Ottlyk Uram! Tudván Kegyelmednek jó hírét-nevét, Istennek jóvoltából Kegyelmes Urunk ő Felsége, és az én nagy patronusom Gróf Staremberg Consilij Bellici Főpraesesnek patrociniumja által két magyar regimentet franczia ellen köll fogadnom; midőn is főtisztek denominatióját kívánt tudni Felséges Bellicum : Pálffi János, Kolonics Ádám uramék után Kegyelmed nevét föltettem, és qualitásit repraesentáltam is említett Bellicumnak, approbáltatott projectumom. Azért Kegyelmedet obtestálom minden jó szerencséjére s becsületére : eztet el ne múlasson acceptálni és magát erre resolválni, — mert nem fog derogálni Kegyelmednek, ha collonellusi titulussal vicecolonellusságban beáll. Securus lehet Kegyelmed

benne : rövid idő alatt regimentet nyer Kegyelmed. Elvárom Kegyelmed jó válaszát, és maradok Kegyelmednek szolgáló igaz jóakarója —

Raptim Holics, die 25. Januarij, 1688.

Gróf Czobor Ádám m. k.

Ezen specialis nagy szerencsémen minden erőmmel kaptam : mert szívem vagyon hadakozásra, és familiámnak dicsőséges előmenetelére. Közlöttem szegény feleségemmel : micsoda modalitással és securitással el köllessék hagynom szegényt, kis apró fiaimmal Pállal és Sándorral. Való dolog, szegény feleségem ezen nagyon elkeseredett, és éjjel-nappal sírt, azt hánván elémbe : mikínt hagyom ezen két apró fiammal, tudván, hogy positive az ángyom Rajmanusnak azért adta leányát, hogy jószágomban fészket verjen. De evvel se gondoltam volna annyira, ha az átkozott Tolvaj Gábor Itélőmester Kohanóczot nem impetrálta volna, statuáltatván magát; ez leginkább törte fejemet, híre lévén Breviumoknak, ha eleit nem veszem : odavész a szép örökségem, kivált ha tanáltam volna ott vesznem Imperiumban. Familiámnak levelei oly rendetlenül voltak, hogy azoknak regestratiójában heteket köllett töltenem. És így ezen okból könyves szemmel köllett rescribálnom Czobornak, hogy énreám számot ne tartson. Így vesztettem a nagy szerencsémet, kit maradékim közül nehezen éri valaki.

Azután oeconomiához applicáltam minden tehetségemet : mert oly elfogyott állapottal voltam, hogy száz forint készpénzem sem jött be proventusomba in fixo, praeter meam industriam, kire éjjel-nappal iparkodtam. — Az Isten az irígy és gyermekim romlására igyekező ángyomat hirtelen halállal e világból kiszólítá; az egyik húgom, Klára, in capillis exi-

stens, apja jószágát manuteneálni kívánt usque ad emaritationem, Rajmanus Jánoshoz és egy testvérnénjéhez kapcsolván magát, jure capillari erősen parancsolt jószágban; kinek eleit akarván vennem, Itélőmestert köllött kihoznom, és úgy sub termino juridico megalkudtunk: elsőben liquidálván ozoróczi és kohanóczi jószágban bátyámuram aquisitióit, azt exolválnom köllött, és post perceptos fructus ac universa mobilia a jószágot apprehendáltam, s a húgomnak, in capillis existenti, annuatim ad tempus emaritationis füzetnem köllett, tam pro intertentione, quam vestitu. Azután Kubíni Farkashoz férjhez menvén, bőcsületes lakodalmot kiszolgáltattam néki. Úgy azután beállván Breviumok Nagy-Szombatban, Tolvaj Gábor impetratióját elrontottam, és az egész leányággal seculumtúl fogvást fönnforgó pöröknek végét értem szerencsésen. Enenekutána semmi impetitiói fiaimnak a sexu foemineo nem lészen, kirűl exstálnak levelesládában authentica documentumok.

Ezen esztendőknek forgásában beállott Bécsben Neoaquistica Commissio, kire az egész úri és fő- s közönséges nemes-renden levőket citálták, kiknek jószágok sub jugo Turcico volt, kiki producáljon igazságát: kit bír mi mellett? Pro redemtione armorum uraktúl, fő- és közönséges rendektűl bizonyos summa pénzt kívántak, és feles jószágot, eo non obstante, jure armorum elfoglaltak, és a potiori a németeknek conferálták. A minthogy Anno 1690. Hatvanhoz 13 falut foglalván Budai Administratio, Salmis Herczegnek conferáltatott. — Ugyanazon esztendőben (1701) egy Longvajl nevű franczia cavallér, (Rákóczi Ferenczné favoritája,) nem tudatik mi okból, — ugyan Rákóczi mellett lakván, — egyszer fölszedte-vette

magát, fölment Bécsbe, és beárúlta Rákóczi Ferenczet, Bercsénit és Szirmai Istvánt néminémű factióban. Arra nézve ő Felsége Rákóczit, Szirmai Istvánt, Vay Ádámot és Vay Lászlót rabúl fölvitette Bécsbe, és onnan Német-Újhelybe, kemény fogságban tartatván őket. Bercséni penig akkor idealá Brunóczon és Nagy-Szombatban találván lenni : midőn ezt meghallotta volna, azonnal beszökött Lengyelországba. Ezért nagy lárma lőn Magyarországban, minden magyar eperjesi táncztúl és Karaffa nótájátúl tartván. Én is, jóllehet semmiben vétkes nem voltam, de csak attúl tartottam : ne járjak úgy, mint eperjesi Delegatum alatt, azonnal fölmentem Bécsbe, s ott megmutatván magamat Méltóságos Uraknak nagy patronusimnak, vártam : kit megfogtak, kit nem? Azalatt Salmis Herczeg hatvani jószágában praefectust keresvén : nem tudom micsoda fatummal, engem némely jó uraim recommendáltak ő Herczegségének. Én is, consideratióban vévén hazánknak nyakraföre fölfordúlt állapotját: Méltóságos Gróf Illésházy Miklós Főispánunk ő Nagysága akkor Bécsben lévén, ugyan ő Nagysága javallásából azon conditiót acceptáltam, és csakhamar elsőben is Rezvik nevű, József király secretariusával, — a ki belső-embere volt Herczegnek, — szemben lévén, és azon functiómrúl bőven discurálván, repraesentálta Herczegnek. Azután harmadnapra maga eleibe hívatott a Herczeg, és jelentette, hogy ad recommendationem nonnullorum, engem in Praefectum Bonorum Hatvaniensium resolvált, ajánlván kegyelmességit, hogyha industriám után hasznos szolgálatomat experiálni fog. Én is minden készségemet és hív szolgálatomat praestálni magamat obligálván : mindjárt parancsolt expediálni Hatvanba,

hogy instelláltassam per Syndicum Pestiensem Mozler vocatum, kire pro tempore volt bízatva azon Dominiumnak inspectiója; parancsolván nekem azt is, hogy projectumot tegyünk föl papirosra post revisionem eorumdem Bonorum : miként kellessék hasznosan oeconomisálni? Egyszersmind adott kezembe ő Herczegsége ilyen patenst is, a mint következik leírva :

Nos Carolus Theodorus Otto, Dei gratia Princeps Salmensis, Sylvarum et Rhenij, Comes in Kÿrburg, Dhaun, necnon Rumstain, Dominus in Vinstingen et Anholt, Sacrae Caesareae Majestatis Consiliarius Intimus, Campi-Mareschallus, Colonellus Legionis Pedestris, Sacrae item Majestatis Romanorum ac Hungariae Regis Supremus Aulae Praefectus.

Notum facimus, quibus expedit universis, praesertim omnibus et singulis officialibus nostris majoribus et inferioribus, in Dominio nostro Hatvaniensi in Regno Hungariae siti constitutis, oppidorum quoque et possessionum nostrarum ad idem Dominium spectantium judicibus, juratisque civibus et incolis, summarie omnibus subditis et servitoribus nostris praesentibus et futuris. Quod, confidentes dexteritati et fidelitati Perillustris ac Generosi Domini Georgÿ Ottlik de Ozorócz, eundem in supremum attactorum Bonorum nostrorum Hungaricorum Praefectum et simul Consiliarium nostrum susceperimus et constituerimus, dando eidem et attribuendo facultatem simul et authoritatem agendi, obeundi, disponendi ac dirigendi universa et singula, quae ad eorundem Bonorum defensionem, tuitionem, proventuum promotionem, subalternorum officialium directionem, caeteraque omnia pertinere possent, quae pro servitio et e re nostra proficua et utilia esse judicaverit; serio

deinde omnibus praefatis officialibus, judicibus, subditis et servitoribus nostris in jam dicto Dominio constitutis et imposterum constituendis committentes et mandantes, quatenus eundem Dominum Georgium Ottlÿk non modo pro Praefecto nostro agnoscere, verum etiam in omnibus ejusdem ordinationibus ac dispositionibus debitam ei obedientiam praestare, seque in singulis morigeros praebere debeant ac teneantur; secus (quod absit) facturi indignationem nostram, gravemque inobedientiae paenam incursuri. Harum vigore Literarum. Dabantur Viennae, Austriae, 20. Januarij, Anni 1702.

Carolus Theodorus Otto, m. p. (L. S.)

Copia Credentionalium Celsissimi Principis ad Comitatus Neogradiensem, Hevesiensem et Pestiensem scriptarum.

Illustrissimi, Reverendissimi, Reverendi ac Spectabiles Domini!

Salutem et officiorum nostrorum commendationem. In Bonis Nostris Hatvaniensibus per Suae Majestatis Sacratissimae Excelsam Cameram Aulicam nobis nuper clementissime assignatis, necessarium duximus Supremum Officialem Praefecti nomine constituere, cujus vices sint nonmodo Bonis ipsius qua par est diligentia praeesse et invigilare, verum etiam in gremio et congressu Dominationum Vestrarum circa omnia et singula, quae publico bono proficua esse videbuntur, quantumcunque id fieri poterit, nomine nostro omnimodam concordiam et correspondentiam fovere et promovere. Quem in finem dum Perillustrem ac Generosum Dominum Georgium Ottlÿk de Ozorócz Praefectum Bonorum et Consiliarium nostrum, prae-

fatis Dominationibus Vestris insinuamus, Easdem simul et semel peramice rogatas esse volumus, quatenus eundem in gremio et consessu Vestro, vel si quando adesse nequeat, qui nomine nostro alias comparuerit, pro hominibus nostris, viceque et in persona nostra commembrum Vestrum agnoscere, et quae ad rem erunt locuturos, adinstar aliorum membrorum auscultare et audire ne gravemini. Nos vicissim in omnibus justis et aequis, tam hic apud Augustam Aulam, qvam alibi Inclyto Comitatui pro viribus nos gratos et officiosos fore pollicemur. Easdem Dominationes Vestras dereliqvo diu salvas et incolumes diu vivere cupientes, semper mansuri

Dominationum Vestrarum

ad quaevis officia paratissimus:

Carolus Theodorus Otto

Princeps Salmensis m. p.

Ezekkel lemenvén Hatvanba, és beállván szolgálatban, minden igyekezettel elsőben a jószágot perlustrálván, föltettem observatiókat: hol micsoda jövedelem és industria instituáltassék? megcsináltam projectumot ad promovendam oeconomiam. Minthogy nyakas magyarokra akadtam: nagy főtörésem volt, qua modalitate azokat regulázhassam ad promovendam oeconomiam? Mert azok jobbára taxások voltak, és soha munkát nem praestáltak; nem lehet mindjárt kemény dologra fölfognom őket. Megállott azon a Herczeg, a mit én projectisáltam; de mégis eo non obstante, minthogy heten voltak németekben, kik az én tiszteim voltak, és pesti Syndicus, a canis filius, szememben nagy jóakaróm volt, de titkon áskált ellenem. De a Herczeg, mindenekben Generál Gronczfeld opiniójával élvén, kinek jószága Tiszán túl volt, Diószeg,

annak igen tetszett az én projectumom; ahhoz képest a Herczeg magával hozván Generál Gronsfeldet, pünkösd napján érkezett Pozsonba postán, és ott valamely napig késvén, tartott consiliumot super proposito meo, és a jószágot is majori ex parte perlustrálta. Kikoptak minden mesterségekből az én hitt competenseim, és engem a Herczeg confirmált, és minden informatiomot kedvesen vette, offerálván mindjárt nekem esztendős salariumot ezer rénes forintot és szabad asztalt. Evvel elment, és üzent király secretáriusa által, a ki igen belső-embere volt, hogy ha vagyon arravaló fiam, (minthogy Felséges József királylyal Landauban (?) készül), kész elvinni magával, úgy mint egy cavallért (akkor sok úrfi commendálta magát ezen alkalmatosságban); kit én alázatosan köszönvén, resolváltam erre Pál fiamot. A mint is írtam azonnal utána Regiomontumba: hagyja el a tanúlást, és menjen pro statu et tempore Francofurtumba ad Maenum. Úgy is cselekedett a fiam, és elment; a Herczeg kedvesen látta és maga udvarába applicálta, cum magna experientia rerum ibi gestarum. Én penig Hatvanban minden industriámot adhibeáltam in rebus oeconomicis pro contento Principis; a vármegyékben is nagy bőcsületem volt, mind a három vármegyében praesentálván magamot cum authoritate Principis mei, azon két esztendőnek forgása alatt.

Elszökött Rákóczi Ferencz mesterségesen Német-Újhelyből, és bément Lengyelországba; ott mindjárt nagy factiókat kezdtek csinálni Bercsénivel, és alattomban correspondeálván Magyarországban, kivált Beregvármegyében: oly tüzet lobbantottak föl, s magok is bemenvén Lengyelországból Munkács tájékára, hogy aztat hirtelen semmi úttal megoltani nem lehe-

tett. Oly támadás lőn azon felső-vármegyékben, hogy senki nem tudott mely felé kapni: hanem vagy életét elveszteni, vagy Rákóczi hívségére állani kénszerítte-tett. Ő Felségének az országban egy regimentinél több nem lévén, *) az nem resistálhatott a nagy támadásnak: mert a földnépe annyira föltámadott, sónak drágaságát és portiónak súlyosságát viselvén, valaki csak fegyvert foghatott, oda-hajlott. Én penig sok szép marhát szerzettem vala Hatvanban, mind a Herczeg számára, mind számomra; csak az én gulyám is, kit a parte tartottam, nem a Herczeg jószágában, több volt száz darabnál. Minthogy sűrűn jött a híre azon kurucz támadásnak: nekem re infecta el kellett jünnem Hatvanbúl. Csak hogy eljöttem, circiter négy hét múlva eláradott azon a földen is azon támadás, és elhajtott a tolvaj kuruczság mind az egész Herczeg marhájit, mind az enyémet; több kárt vallottam háromezer forintnál, valamit hagytam Hatvanban, mind elveszett. Felföldén kuruczság megvette Patakot, és azon a télen Tokajt is, utána Kállót, és Kassát s Eperjest ploquádába vették, be nem bocsátván semmi victualét a városokban, az hová dereka főrendeknek beszorúlt vala. Azon idő alatt Károlyi Sándor uram is Rákóczihoz hajlott. Ocskai Lászlót penig Léva felé küldvén, sok számtalan kóborló és egyéb jó katonák, kik portiót requiráltak, hozzá-adták magokat; az kik is Lévára beszállván, onnan végig nagy csapásokat követtek. Senki nem resistálhatott nekik; hanem ő Felsége Generál Schliket expediálván circiter három német regimenttel, és azok mellé Forgách Simon uram alkalmas magyarokkal, kiket együtt is,

*) T. i. Felső-Magyarországban, a várőrségeken kívül; a Montecuccoli-vasas-ezredet érti.

másutt is fölültethetett, nyitraiakban, szerediekben, és Komárom s Győr tájékárúl, állván: Szeredtűl megindúltak egyenesen Léva felé, az hol is a kuruczság kirendelkezvén eleibe németnek, mintha harczot megállani akarná, — de csakhamar confusióba esének, hátat adtak; magyar labanczok a mennyire lehetett, valamennyire persequálták, de ugyan csak Lévánál tovább nem mentek; némelyek kuruczokat elhagyták, és németekhez állottak. Onnan Generál Slik bányavárosok felé vette útját, és Zólyomnál megszállott.

Én penig azon idő alatt házomnál in securo meg nem maradhatván: Trencsínbe recipiáltam magamot, minden cselédestűl, úgy a több főrend is mind odatakarodott. Jött intimatió ő Felségétűl, hogy Slik mellé vármegyék insurgálván, véle conjungáljanak magokot ad reprimendos hostes. Engem nemes vármegye (Trencsény) választ kapitánnak, és csakhamar jön más intimatió is Bécsből, hogy én declaratus óbestere lévén ő Felségének, tíz companiát állítsak föl, erga solitam solutionem. A mit is elkövettem, és vármegyénkből négy jó compagniát fölállítván, volt parancsolatom, hogy nemes Liptó, Árva és Túrócz vármegyékből fölállítsam hatot, — de minthogy azok mind elpártoltak, tovább nem progrediálhattam. Nemes vármegyétűl ezen négy companiára mindjárt megvolt a füzetésem. Azonban kuruczság Bercsényivel nagyon megszaporodván, Losonczon toppan, és ő Felsége hadát megkémlelvén, midőn Zólyom városához szállott volna, a Slik maga Besztercze-Bányára circiter száz lovassal bemenvén, és Forgách uramot több német tisztekkel Zólyomnál hagyván azon éjtszaka: hajnalban a kuruczság megütette a német tábort, a ki oly confusióba esett, hogy egészlen városba szorúl-

nia köllett, a kuruczság penig körűlvette mindenfelől. Generál Slik nem conjungálhatván magát azokkal, és kevesed magával lévén: Körmöcz felé a hegyeken, és onnan Bajmóczra érkezett, — valamely jó ember által tudósítván Forgách uramot, ut quacunque potest arte, azon legyen: ha minden bagázsia nélkűl is, azon haddal éjtszaka kirohanjon, és utána jőjjön, Úgy is cselekedett Forgách; minden szekereket Zólomban elhagyván, éjfél tájban felnyittatván a kaput, jó kalaúzokat eleibe vevén, kirohanván, puskázván kuruczokra, kik azt gondolták, hogy ütközni fognak, a míg csuportoztak: addig a németek szép kalopérozva elhagyták őket, és hegyeknek esvén, szoros-úton azok is Körmöcz felé vakarodtak; hátokon ugyan alkalmas ellenség volt, de jó retroqvardia megpuskázván gyakran, csak eljöttek Bajmócz felé. Generál Slik érkezvén Bajmóczra: mindjárt küldett expressust Generál Ricsánhoz, a ki ezelőtt egynéhány nappal branisi passuson kijött, circiter háromszáz dragonynyal és hátszáz muskatérossal. Ezek mellé a mi vármegyénk is fölűlt personaliter, és mentünk egyenesen Zsolnára; onnan volt parancsolatja Bellicumtúl Generál Ricsánnak, hogy Schlikkel conjungáljon magát. Az mint is beérkezvén Zsolnára, és beszállván városba: azon éjtszaka jött fris posta Bajnóczrúl Generál Sliktűl, megírván sub secreto szerencsétlen casusát Ricsánnak, s urgeálván hirtelen véle való conjunctiónkat. Zsolnárúl másnap Rajeczre mentünk. Ezen Slik tudósítását Ricsán nem közlötte senkivel, hanem Gróf Illésházy Miklós Főispán Urunkkal és énvelem. Meghéltunk újobban Rajeczon. Azon éjtszaka a kuruczság általjövén a hegyeken Urbán Czellerrel, mintegy ezerig való, — nagy lármát tött rajtunk: mert

viradta előtt Rajecznek egy utczájában, az hol magyar gyalogunk volt, beütett nagy lármával és puskázással, fölgyújtván két házat. Nem tudott Generális mit csinálni, és ezen bátorságos agressust gondolta sok ellenségnek lenni; hat taraczk és por s golyóbis velünk lévén szekereken, elég gondot adott: mert Generális czimiterembe akart beszállítani gyalogot, és magunk is hogy a mellé szorúltunk volna. Velem közölvén, disvadeáltam, hanem kértem licentiát: száz lovas dragonynyal egy utczában ellenség ellen állani bocsásson. Más utczákon, a hol lárma volt, már is gyalogságunk jó rendbe vette magát, el is nyertek egy kurucz zászlót; de a kuruczok is elein becsapván, egy német dobost és négy muskatírost kihúztak a setétben. Úgy osztán adván az Isten viradtot, a kuruczság is nyelvet fogván, elébbállott, és hegyek felé takarodott, Generál Ricsán nem engedvén nekem persequálnom őket. Onnan facskói szorosra nem mertünk indúlni, hanem Domanis felé vettük útunkat, onnan Bélusra; és midőn Kossához érkeztünk volna: reménségünk kívűl zlechói passuson kijött Generál Slik, azon Zólyombúl eltakarodott haddal; épen Illavánál conjungáltuk magunkot, úgy mentünk be Trencsínbe. Nékem mindjárt Generál Slik specialiter ajánlotta kegyelmességét. — Trencsínnél megnyúgosztalván harmadnapig velelevő hadat: onnan megindúlt Pozson felé, engemet egy legnagyobb sereggel magával elvitt, épen Kosztolánig; ott meghálván, másnap reggel magához hívatott, ezen szókat mondott: Domine Ottlyk, ego magnam fiduciam habeo in Vestra Dominatione; determinavi Dominationem Vestram remittere, ut Domino Commendanti Trencsíniensi assistat in modernis occasionibus. Militiam Comitatus bene

ordinatam habeat. Ego imposterum apud Suam Majestatem Sacratissimam omnimode recommendare Dominationem Veteram non intermittam. Erre feleltem: Excellentissime Domine, ego libentius cum Vestra Excellentia perrexissem, et ibi in servitio Suae Majestatis Sacratissimae omni meliori modo me accommodarem. Ex quo militiae Comitatensi non multum fido; sed si Vestra Excellentia dignaretur ad minimum unam companiam equitum Germanicorum Trencsínium expedire : manerem obligatus multa proficua servitia praestare. Megígérte Slik uram nemcsak lovast, de gyalogot is Trencsínbe Felséges Bellicum rendeléséből beküldeni. Ezen bíztatással elmentem Trencsínbe, és oda bekölteztettem minden cselédemet és szükséges alimentumokat. Kuruczságnak elhatalmazása miatt épen nem lehetett kívül bátorságos maradásunk : mert a földnépe is elpártolt tőlünk, a képtelen portiózó igát megúnván.

Anno 1703. bezárkóztunk Trencsínbe, és onnan erősen portáztam, úgy, hogy Vilhelm Vinkler nevű kapitány sok gyaloggal és lovassal megszállván, azokra reáütettem és szerencsésen fölvertem, zászlókat, dobokat elnyervén és feles rabot behozván, magát is a derekában meglőtt valamelyikünk, mind elszélesztettünk. Ebben az esztendőben mind türhetőképen perseverált velem a bennszorúlt katonaság; hanem midőn kívül a kuruczság marháikot kezdett hajtogatni, házaikot rabolni, vermes életeket szedni : erre nézve mindennap szökni kezdtek várasbúl; annyira maradtam utóljára, hogy a négy companiámbúl közkatonám nem maradt több húsznál, mind kiszökött. A kuruczság is naponkínt nagyobb erőt vévén, kívül városnak hostádját is gyakran dúlni kezdték. Semmi segítséget

sohonnan bé nem várhattunk; commendansnak az egész gvardisonban nem volt több muskatírosa 80-nál. Látván naponkínt nevekedni periculumot: az Urak commendanssal várba költözködni kezdtek, úgymint Gróf Illésházy uram ő Nagysága, Beréni urak, Rutkai uram és Zirsics István harminczados, — bennünket csak bíztatással a városban hagyván, még a muskatírosokat is utóljára egészlen fölvévén. Ezt meghallván a kuruczság: circiter háromezer gyalog rajtunk jött, és beszállott hostádban, sok lövéssel és egyéb hostilitással bennünket premálván. Erre nézve nem volt kedve böcsületes odaszorúlt nemességnek a várost oltalmazni: mert csak a mindenkori istrázsákot is megúntuk volt, éjjelnappal fegyverbe köllött lennünk. Reám ronhantak mindnyájan, inkább föladásra resolválván kiki magát, hogysem ilyen számos istrázsálást continuálni kedvetlenül. Úgy osztán Sréter János urammal, Rákóczi kapitányával capituláltunk, és egy éjtszaka fölnyitván az alsó-kaput, kurucz hajdúságot bebocsátottuk; magunk penig azon éjtszaka kitakarodtunk mind egészlen, — a várbeli commendans egyéb boszúságot nem tehetvén rajtunk, hanem az ágyúkat egészlen városnak szegezvén: midőn legjobban költöztünk, akkor kemény lövést tött; de légyen Istennek hála, emberben semmi kár nem esett, hanem vagy két vonó-marhát megölt az ágyúgolóbis. Városban bennmaradt Vinkler kapitány 500 gyaloggal, a többi kiment; a mit prédálhattak imittamott a városon, azt elvitték, magunk penig kiki puszta házához szállott. Csak én is föl nem vettem volna hatezer forintért, mennyi kárt vallottam: minden marhámot egy szőrig elhajtván a kuruczság, és egyéb sok károkat megvallván. — Azután Bercsé-

nihez Sentevárába köllött elmennem; ott az sok exprobratio után, hogy keményen viseltem magamot labanczságban, azt kívánta: egy lovas-regimentnek óbestere legyek; mely regimentet Pongrácz Gáspár commendérozott, azt nékem adta. Úgy köllett magamot resolválnom: mert sok derék ember, úgymint Károli uram, Barkóczi uram, és közönségesen az egész főrend hajlott Rákóczihoz. Nem lehetett mást cselekednem, — jóllehet volt számban az ízi Tököli háborújának és rendetlen kimenetelének, mindenkor attúl tartván.

Károli uram Dunán általmenvén, az egész Dunántúl való földet Rákóczi hívségére hajtott, és ottan sok hadat öszvegyűjtett; egész Styriáig meghajlottak vármegyék. Eztet ő Felsége henyélő szemmel nem nézhetett; minthogy a francziát és bavarust hollandusok és anglusok notabilis segítséggel ő Felsége népe Hostetnél (Höchstedt) megverték: azon harcz után lecommendírozván circiter 4000 embert, Hajsztternek commandót adták, az ki is Pozsonnál hidat vetvén, általjött, és bennünket Majtínnál levő táborunkban megkémleltetvén, hogy nem sokan vagyunk, (már akkor is, szokása szerint magyarnak, megrakodván prédával, majd üres zászlókat hagytak, kiki feleségéhez szívódott), rajtunk jött Hajszter; kinek meg nem felelhetvén Bercséni, sőt kurázsija sem levén ahhoz (midőn ellenséget közel érzette, minden eszét elvesztette), onnan elnyomúltunk sentei hidakhoz; oda is utánunk nyomakodván Hajszter, tovább is egész kéri hidakhoz eltakarodott Bercséni. Engem csak nem tágít magától, hanem gyakran opiniómot kéri; a mi volt szívemen, megmondtam: ha csak így hadakozunk, és ellenséggel jóformán nem ütközünk, — országot elpusztítjuk, és

úgy járunk, mint Tököli idejében! Ezen szavaimban nagy scrupulust vetett Bercséni, és mintegy diffidált bennem, — hogy reprobáltam azon hadakozást. Nehezen tudtam tűle elválnom Kérnél; maga Léva felé, s onnan tovább takarodott, engem ugyan csak elbocsátott Trencsín felé, hogy a tájon én is öszvecsuportoztassam a hadat és Nagy-Szombat felé vigyázzak.

Hazaérkezvén, elsőben is Ottlÿk Pál fiamot jó paripásan Fejdelem Rákóczi udvarába küldtem: ifiúságát holmi kóborlókkal ne töltse; a hol is befogadták becsülettel, és bejárók közé helyheztették. Én penig circiter háromszáz lovast összecsuportoztatván, szállottam ocskai rétekre; onnan egy este megindúltam Leopoldnak (Leopoldvárának), és leseket meghánván, martalékot kűdtem kapu eleiben, praesidiumbeli vágóknak elhajtására. Mely lármára a commendans egynéhány lovast kiküldvén, és ötvenig való muskatírost: azokkal volt alkalmas vitánk s harczunk, annyira, hogy confusióban esven a német, ki szaladott, ki oltalmazta magát. Mintegy öt muskatíros egy bokron ott akadván, az egyik süveg-véve gratiát kér, én is megszánván őket, közelebb megyek, és katonáknak parancsolom: senki ne háborgassa őket; azalatt közűlök egyik hozzám irányozván flintáját, úgy lőtt fejemhez, hogy csak három újjnyira felől a homlokomnak általlővén nyusztos süvegemet, nagy Istennek oltalmában maradtam meg életemben akkor. Erre nézve a katonaság mind levagdalta őket, kik nem salválták magokat vár árkában. Egy ifiú tisztet igen bántam, szép ember vala, nyilván úri személy volt, azt is levágták. Onnan visszamentünk Ocskóhoz, az hol kótyavetyéltünk. Másnap jött épen dél tájban egy lovas-posta Károli uramtúl, hozván

nékem ordert, hogy mindjárt sietséggel velem levő katonasággal siessek Nádas felé : mert ott feküvő Ricsán hadát föl akarják verni. Azonnal indúltam circiter 300 lóval. Mintegy hajnalban Vitencztől masírozván, máris előtaláltam ednéhány sebes parasztembereket, kik mondották, hogy hajnalban megütették a németeket, és meg is indították. Kire nézve, hogy succursusra mehessek idein : Szent-Katarína klastromon alúl egy völgyen által a hegyen kijöttem Jabloncza felé; jókor penig, mert Generál Ricsán sebbe esvén, némely tisztekkel jablonczai kastélyban circiter 500 muskatírossal recipiálta magát. Az előjáró lovas megindúlt szaladva Szenicze felé, — annak esvén lévai kuruczság, sokat levagdaltak jablonczai nyíresben, szekereiket is ott érték, mind fölverték, nem sok elmehetett a lovassában, mind elveszett. Retroguardia penig, circiter tizenkétszázbúl álló, két taraczkkal épen jablonczai dombon megállapodott, rendbe vévén magát, avanzsírozni akart jablonczai kastélyhoz; hanem én eleibe állván rendelt seregekkel, megtartózkodott. Azalatt utána nyomakodó valamely száz lovassal érkezett Bercséni, nagy consternatióban távúl nézvén : nem tudván az én hadamot rendelt seregekben állani, ki légyen? a németet is felesen trupokban nézvén; későn tudta meg, hogy én vagyok, úgy nyargalt hozzám, formalibus mondván: Lelkem Ottlyk, épen Isten hozott téged most; mert úgy látom, Jabloncza körűl a katona csak prédának esett, zászlókat üresen látom, — ez az ellenség szégyent teszen rajtunk! Hanem, az Istenért, ne oszlassa Kegyelmed seregeit, azon németet, ha lehet, üsse meg; én is lenyargalok Jablonczához, és valamely száz katonát Kegyelmednek segítségére küldök!

Én az ellenségen rajtamentem; de Korlátkő várához nem messzi, falusi kertekhez hátát vetvén, meg nem indíthattuk. Több segítségem nem érkezvén, el kellett hagynom azon németet, a ki is a vártúl egyenesen másik völgynek, Fejérkő felé eltakarodott. Én is, be nem várhatván segítséget, jablonczai rétekre lenyomúltam; azon németség penig elvakarodott Ditrikkő alá, ott a kastélynál megállt; senki nem insequálta: mert a sok prédával megrakodott vala már a katonaság. Napnyúgotkor érkezett kurucz gyalogság, kétezerig való; ezt látván Jablonczán szorúlt német, desperált megmaradásárúl. Bercséni trombitást küldvén kastélyhoz, nagy fenyegetéssel üzent Ricsánnak: adja föl magát, mert ostrommal rajtamegyünk. Nem tartott ellent Ricsán, hanem kívánt capitulálni, és zálogot kívánt, hogy ő is kiküldhessen tractára két officírt; az minthogy engem és Ebeczki Imrét választották Ricsánhoz. Megszűnt a hostilitás, és kapuhoz menvén, kijött a két officír, és mink is bementünk, úgy tractálták a feladást, a ki meg is lőtt, — rabúl adván magokat mindnyájan, és a fegyvert nekünk mind egészlen resignálták, adván oly assecuratiót Bercséni azon tiszteknek, hogy mind bőcsületesen magok lovain egész Nagy-Szombatig elkísértetnek. Generális maga hintajában, feleségestúl kijött. És úgy meghálván azon jablonczai réteken, másnap mind elmentünk Nagy-Szombat felé, és Majtínnál tábort vertünk, a rabokat Nagy-Szombatba bekísértük, sebeseknek alkalmatossabb gyógyítására. Majtínnál kótyavetyét tartottunk; sok szép pénz, portéka elég volt, de sokat el is esküdt a katonaság. Ez tartván egynéhány napig, azután elosztván a nyereséget, Károli uram circiter háromezer emberrel

tűlünk elment, és somorjai réven általköltezködvén, Dunán túl takarodott; sok katona utána szívódott prédának kedviért, és a mi táborunkbúl sok elszökött, szokása szerint, nyereséggel hazájába. Ezt megsajdítván a német : újobban Hajszter rajtunk jött, kit be nem várhattunk, hogy szokás szerint elvakarodtunk. Engemet Fejérhegyen túl ötszáz lóval elcommendíroztak, Morva felé való vigyázásra; az mint is beszállván Szolotniczára, onnan küldtem portát mind Austria felé, mind Szakolcza tájára; az is már ennekelőtte jó idővel meghajlott vala Rákóczi hívségére.

Azután Bercséni, általlátván kedvetlenségemet a hadakban : mert improbrálván mindenkor ezen sok szaladást, — minden alkalmatosságot keresett, hogy engem Fejdelem mellé promoveáljon. Akkor, szintén in Octobri (1704.), resolválván ő Felsége kuruczokkal való tractát, és Selmecz-Bánya denomináltatván pro tracta : odaindúlt Fejdelem; engem penig Szolecsiczárúl minden bagázsiámmal Bercséni magához elhivatott Léva tájára, az hova érkezvén, sok persvasiával és mesterséges inductiókkal magával sézájában elvitt Fejdelemhez, kit is Hont vármegyében, Szemeréd táján egy faluban tanáltuk. Az hol megszállván, engemet estvefelé bepraesentál hoffmesternek, kit, — megvallom, — nehezen vállaltam magamra, de csak nem lehetett abbúl kimentenem magamot, hanem Fejdelem sok okos ajánlására nézve is megmaradtam. Elég nehezen esett hozzászoknom oly terhes tisztben : de csak naponkínt vigyázván Fejdelem parancsolatjára és szükséges dolgokra, kedvit tanáltam Fejdelemnek mindenben. Azon úttal érkeztünk Selmeczre, és ott meg sem szállottunk, hanem Vihnyére mentünk, Helenbach uram házába, és az

Udvarnak faluban, a ki hová térhetett : volt szállása. Bercséni beszállott Selmeczre. És nem sok idő múlva érkeztek az ő Felsége követjei is és plenipotentiariusi, úgymint : Gróf Czinczendorf, Gróf Koháry István, és Sailler udvari cancellarius. Azután valamely napok múlva érkeztek angliai királyné és hollandusok követjei pro mediatoribus. Ezek is Selmeczen megszállván, kívántak szemben lenni Fejdelemmel; az mint is praefigált napon annak rende szerint excipiálni akarván őket Fejdelem : két karabínyos-sereget két kapitánynyal rendeltek eleiben és Fejdelem maga rendes hintaját lovaival, és engem abban beültetvén, expediált jó darabon eleibe azon követeknek; kiket én salutálván Fejdelem nevével, azon Fejdelem hintajában beültettem, s magam első ülésbe ülvén, egyik lovas-compánia elül, másik hátúl, úgy vittünk be őket Fejdelemhez, — az kik post longas propositiones ott is maradtak ebéden, azután elmentek. Alkalmas ideig tartott ezen tracta, de, a mint láttuk, Fejdelem sokat kívánt, ő Felsége részéről annuálni nem akartak. Minthogy in secreto tractáltatott ezen állapot: nem minden ember tudhatta meg fundamentomát a dolgoknak; de csak volt általlátni, hogy propter sua privata, publicumot elhagytuk : *) mert azon solennis concursus re infecta eloszlott.

Nékem nagy munkám volt udvari dolgoknak jó rendben való reductiójában : mert praedecessorom, Hoffmester Gyulai, igen confuse és régi-magyarosan administrálta tisztit, a Fejdelem penig hozzászokván maníros rendtartásokhoz, én is minden igyeke-

*) A leggyalázatosabb rágalmazás a szepőltlen jellemű Rákóczi ellen, s épen az urait mindúntalan, — a mint saját jova és érdeke hozza vala magával — változtató Ottlÿk részéről, a ki jellem dolgában ugyan gyengén állott, de annál nagyobb dicsekvő volt.

zetemet ahhoz szabtam, és avval Fejdelemnek complaceáltam. Mivel penig Körösi, régi komornyíkja Fejdelemnek fizette és ruházta az udvari-szolgákot. minthogy igen fösvényes ember volt, és afféle durus magyar*) : nagy fogyatkozás volt ruhátlan cselédben; kit nem szenvedhetvén Fejdelem, megfogadta az opiniómot, azt javalván, hogy egy udvari-commissariust resolváljon a Fejdelem, kinek fog incumbálni minden udvari necessitasoknak, úgy szolgarend ruházatjának provideálni. A mint meg is lött ezen dispositio, és resolváltatott udvari-commissarius (Kerczell Adalbert) cum omni dependentia ab Aulae Praefecto. Avval már nagy könnyebbségem volt; de minden necessariumoknak procuratiója csakugyan tűlem köllött kisülni. Kivált az fejdelmi asztaltartás nagy gondot adott nékem mindenkor, mert arra sok költ. Fejdelem asztalán kívűl, az én asztalomtúl kezdvén, tizenkét felé köllött adni mindennap kétszer az étket; kire nézve két konyhamestert köllött Fejdelemnek resolválni, főt és vicét. Kulcsárnak dependentiája és az élésmesternek tűlem függött, és senkinek szabott praebendákon kívűl nem adatott bor az én hírem nélkűl: abban nagy compendiumot csináltam, nem ment ide s tova a bor, — mégis minden esztendőben másfélezer akó bor elkölt Fejdelem udvaránál,**) néha több, kivévén a nagy concursusokot.

---

*) De hű is volt urához — kit gyermeksége óta szolgált — s nem hagyá őt oda balszerencséje napjaiban oly gazúl, mint a hizelgő, háládatlan Ottlyk! L. az 1711-ik évet, s v. ö. mint szökött meg 1685-ben Thökölÿ mellűl is.

**) Bőven jutott abból alkalmasint Ozoróczra is! Egyébiránt írva hagyta Jósa Mihály: hogy folyt a bor és dőzsölés Ottlÿk udvarmester uram asztalánál. Ugyancsak ettek-ittak s nyakig úsztak ott a jó tokajiban az almaborhoz szokott tót urak.

Ezek után nemsokára publicáltatott Szécsénhez országos concursus (1705) Fejdelem által, more Diaeta, kire az egész vármegyék követjei és militiából eleje az Uraknak compareált. Ott, város irányában a sík mezőn, tábor üttetett, és kivonatván a Fejdelem derék sátorait, — kivált egyet, a ki még Bethlen Gábor Fejdelem sátora volt, tizenkét árbonczfára, — abban concurráltak az egész Rendek. Azon alkalmatossággal ad Confoedarationem perennem újobban mind a Fejdelem, mind az egész úri, főrend megesküdt, és Fejdelmet Vezérlő-Fejdelemnek, Bercsénit hadak Fő-Generálissának declarálták, rendelvén Fejdelemnek az Ország pro intertentione et solutione Aulae, ut et alijs necessarijs expensis kétszázezer forintot minden esztendőn, és Bercséninek másfélszázezeret. Ahhoz constituáltak 24 Senatort Fejdelem mellé, hogy mindenek ex Consilio Senatoriali folytattassanak; választatott Senatorialis Cancellarius Zsennyei István uram ő Nagysága, ahhoz két Referendarius és Secretarius, cancellisták hasonlóképen, Labsánszky János uram Director Cancellariae. Külöm volt Bellicus Secretarius, és külöm Aulicus. Egy szóval mindenek nagy pompára ordináltattanak, — holott annak ideje még nem volt. Nimis enim multum fuit de authoritate, et parum de securitate : mert a jó békeségnek előmenetelét igen gyöngén folytatták a jó Urak; jóllehet eszközűl vévén ab utrinque Szirmay István uramot és Okolicsáni Pál uramot, mind ő Felsége, mind a Fejdelem, ezek sűrűn folytatták a dolgokat: de míg Bercsényi erszénye meg nem tölt volt : *) —

*) Ez is csak Ottlykнak Bercsényi ellen — a ki őt úrrá : fejedelmi udvarmesterré tette — mindenütt hálátlanúl nyilvánúló egyéni

az ezermesterséggel tudta nyakrafőre fölforgatni a dolgokat.

Azalatt látván ő Felsége, nem sincere ágálnak a jó Urak békesség dolgában : kihozatván Imperiumbúl egynéhány regimentet, kivált dánusokban négyet, azoknak praeficiáltatott Generális Herbeville, oly instructióval, minthogy Erdélyben nagy progressusokat tött Rákóczi hada, hogy ott succurráljon Szeben városának, és azt megprófontoltassa. Meg is indúlt azon had egészlen Duna mellett Földvár felé, és ott*) a Dunán általköltezett.

Szécsénnél vége lőtt az országgyűlésének, de elsőbben is megvendégelte a Fejdelem az egész úri és főrendeket, — kivel nekem kimondhatatlan nagy bút és galibát szerzett Fejdelem : mert csak egy hétnek előtte megmondotta, hogy meg akar vendégleni az egész úri és főrendeket. 36 asztalra kellett készíttetnem az tractamentumot, Fejdelem asztalán kívúl, kihez maga és a 24 Senator leült vala. Megsegített az Úr-Isten ebben is : mert oly becsületessen vittem végh-ez, hogy sok ember csodálta. Szécséntúl Gróf Forgách Simon uram Erdélybe beküldetett, hogy ottan praeparatiókat tegyen Fejdelem lejövetelére és fejdelmi inauguratiójára. Azalatt az ő Felsége hada is lenyomakodván Budához, Generál Herbavillével, mind-

---

ráncorjából eredett alaptalan, rút ráfogás ; mert maga Rákóczi hagyta írva, hogy Bercsényit, bár roszakarói fösvénységgel, kincsgyűjtéssel vádolák : ő erre teljességgel képtelen vala, — sőt még magának is a magáéban hanyagúl és roszúl gazdálkodott. S nem szabad feledni, hogy épen Bercsényi volt az, a ki a szatmári béke kedvezményét a leghatározottabban megvetve, s részéről egy pillanatig sem habozva, hagyta oda több mint háromszázezer holdnyi jószágait, és lőn földönfutóvá.

*) Nem ott, hanem Ó-Budánál.

addig a Fejdelem sem indúlt Szécséntűl, míglen Budátúl tovább le nem nyomúlt a német tábor : hanem akkor a Fejdelem is megindúlt Erdély felé, tokaji passusra; elmaradván Bercséni egynéhány ezer emberrel, a tőbb had elment Fejdelmmel, Generál Károli uram Bercséni helyett commendírozván az hadat. Általmenvén a Tiszán Károli uram valamely ezer emberrel, indúlt Diószeg felé, németre való vigyázásra; a Fejdelem penig egyenesen Somlónak, mellette levő haddal nyomakodott, egész Karika nevű passusig. Károli uram penig gyakran tudósítván a Fejdelmet, hogy a német nyomakodik Erdélynek és Margitához közölög, — kire nézve a Fejdelem subsistált karikai passuson, és mellette levő franczia inzsinírekkel azon passust erős sánczokkal muniáltatta, sok munkást erdélyiek kihajtván arra. De nemcsak azt, hanem Zsibónál is sánczokat vetettek, és oda helyheztetett Generál de Zalűr (Des Alleurs marquis) franczia követ, regularis granatírosokkal, taraczkokkal, és a tőbb magyar gyalogsággal, bevágatván az erdőket. Itt már oly dispositiók voltak, hogy a németnek azon sánczokba resistálnak. A mint is zsibói (karikai) sánczot nyilván megkémleltetvén német Generál, és szorosnak látván az aggressust : zsibói passushoz tért, a Fejdelem penig valamely karabélyos sereggel és udvariakkal onnan Karikától Szamos-Újvárhoz *) elment. Engem nagy obtestatióval s kéréssel is azon zsibói sánczba Gróf Forgách Simon uram mellé expediált, az ki is azon egy sánczban magyar gyalogságot commendírozta, és túl felől, — a mint feljebb írám, — francziai Generál de Zallyűr. Én mihen odaérkeztem :

*) Csak a szomszéd Gorbóra, gr. Csáky Lászlóhoz, ebédre.

sok szép gyalogságát látván, elhitettem magammal, hogy az ellenség szégyent vall; de vizsgálván sánczokat: a két sáncz közt tanáltam egy rést, olyat egy dombon, kinek meredekségéhez bíztak a jó Generálisok, és ottan sánczot nem vetettek. A mint érkezett az ellenség: mindjárt azon dombnak elcommendírozott alkalmas gyalog trupot, és azon be is jött elsőben, úgy osztán Generál de Zallyűr nem állhatván az ataquát, — mert ezek, kik dombra felmásztak, hátul estek volna neki, — retirálni köllett magát, és consequenter a több sánczokban is confusioba esett a sok szép gyalogság, kiki hegynek, a ki gyalog, a lovas penig a völgyen föl elszaladtak. Igazán, duce cervo pugnabant leones: mert a hajdúság oly szívesen ment volna ellenségnek, — de a tudatlan vezérek minden confusiót okoztak.

Én már a Fejdelem után Szamos-Újvár felé nem mehettem. Ellenséget nagy darabon hátunkon hoztunk; vezetékem sem volt, csak az Isten oltalmazott, esős, sáros időben, hogy a lovam győzte az útat. Egész Kolozsvárig jöttünk koplalással. Ezen harcz Szent-Márton napján történt; másnap érkeztem Kolozsvárra, az hol is már nagy lárma lött. Körösit, Fejdelem komornyíkját, ott tanáltam Fejdelem bagázsiájával, az ki tanácsot adni sem tudott magának; ha én nem érkeztem volna, nagy kárt vallott volna Fejdelem.*) Úgy osztán jött orderünk Fejdelemtűl, hogy Beszterczére vegyük útunkot. Az szerint megindúlván, eljüttünk, és Beszterczére érkeztünk; de a Fejdelmet ott nem tanáltunk, hanem ott meghálván, Forgách Simonné Asszonyt ott tanáltuk bagázsiájával

*) Fölséges öndicséret, mint majd még többször is meglátjuk, pl. a trencsényi harcz után, a kis-tapolcsányi kastélyban.

nagy búban és gondban. Nékem a város, úgy mint Fejdelem Hoffmesterének, egy szép aranyos, fedeleskupát adott ajándokon. Azután onnan harmadnapra megindúltunk, és Máramaros felé, Emberfő nevű kegyetlen hegyes passuson a Fejdelemmel és a megmaradt haddal általmentünk, nagy szükségben kenyér dolgából. Az átkozott orosz falukban még csak málét is alig kaphatott a szegény katona.

Generál Herbaville armadástúl bement Erdélybe, elsőbben is Kolozsvárra, az hol portam triumphalem erigáltak volt jesoviták Fejdelem introitusára nézve, kit magam is láttam, szép emblemákkal volt felékesítve; de valóban nagy félelemmel rontották, a míg begyütt német Generális, ki miatt volt is bajok, — de avval mentették magokat, hogy Generális Forgách Simon uram parancsolatjából erigálták. A Fejdelem Ecsedbe ment, ott múlatott alkalmas ideig, az hová egy dániai óbestert fogva hoztak Erdélyben lappangó kuruczok. A német penig Feírvár felé, és onnan Szebenbe masírozott, az hol mulatván alkalmas ideig, és megprófontozván szebeni praesidiumot, visszament Erdélybűl Margita felé, igyenes passusban, és onnan arra, a merre legyött vala, *) Földvár felé.

Minthogy a békesség tractája szüntelen folytattatott Szirmai István és Okolicsányi Pál uramék által: Újvárba érkezett Fejdelem, Generális Bercsénivel és több Senatoraival; a mediatorok penig, angliai és hollandiai követek, érkeztek Nagy-Szombatba. Szirmai és Okolicsányi által folytattatott az állapot: mi formában elkezdjék azon tractát? A Fejdelem reputatiót tartván, Ujvárban maradott, hanem Ber-

*) Nem arra, t. i. Buda, nem is Földvár: hanem Arad, Pétervárad s Eszék felé ment vissza Herbeville, és Schlick is.

csénit beküldte két-három Senator úrral : azok ottan (Nagy-Szombatban) pro et contra propositiókat excipiálták, és mindeneket Fejdelemmel communicáltak, a mint volt tudtokra. Sokat ígért Istenben elnyúgodott József császár, kivel magyarok nagy boldogságban lehettek volna (?), de camelus desiderans cornua, et aures amisit, — úgy jártak a jó magyar urak is! Re infecta eloszlott azon nagy-szombati tracta (1706.).

A Fejdelemasszonyt ő Felsége kibocsátott vala Bécsből, az ő nagy instantiájára : de valóban nagy galibánkra, — mert tékozló és pompát űző természeti véghetetlen volt, ki miatt nekem is nagy búm és gondom volt szüntelen. A Fejdelemasszony csehországi hévízeket óhajtván Karlspadban, képtelen Fejdelem költségével és nagy pompásan oda expediáltatott, Selmeczi Jánost Hoffmesternek rendelvén melléje. Újvárból megindúlt Szakolcza felé; Generál Forgách Simon uram commendírozott haddal, és én, úgy mint Fő-hoffmester, némely udvariakkal, kísírtettük Fejdelemasszonyt egész Szakolczáig; onnan elváltunk, és visszaérkeztünk Fejdelemhez Újvárba. Onnan ismént Eger felé ment a Fejdelem, Bercséni elmaradván az több haddal tűlünk. Ugyan Egerben teleltünk akkor, és újonnan beküldvén a Fejdelem feles hadát Erdélybe, némely erdélyi urakat magához kihívatta, kikkel sokat tanácskozván fejdelemségre való inauguratiórúl : deliberálták, hogy csak bemenjen a Fejdelem másszor is Erdélybe, és inauguráltassa magát; magok előrementek pro dispositione Dominorum Transylvanorum. Meg is egyeztek rajta, hogy Maros-Vásárhelyen publicáltassék a gyűlés, és ott Fejdelem inauguráltassék. Erre nézve Egerben nagy készületeket tétetett Fejdelem azon pompára, és ugyan sok bagá-

zsiával, számos szekerekkel in Majo (1707.) be is mentünk.

Beérkezvén Maros-Vásárhelybe, egy nap megnyúgodván, harmadnapra conveniáltak ad Consilium, és de modalitate inaugurationis végeztek: micsoda solennitással tétessék le a hitet Fejdelmmel, és micsoda conditiókra? Azontúl meg is voltak a ceremoniák, de nekem is még nagy galibámra; mert meghagyta Fejdelem, hogy tegyek oly dispositiót: az egész Statusokat tisztességesen megvendégelhesse. Ezen volt nagy főtörésem; mert a jó erdélyiek humora nem quadrálván mieinkkel, — nehezen tudtam rendbe venni a dolgokot. Elsőben is praeterpropter végire jártam személyeknek számát, azt connotálván, azután: hány asztalra készíttessék az ebéd? determináltam; az egész konyhabeli szükséget papirosra föltétettem, és Főcommissarius Gróf Teleki uramnak kiadtam, hogy ő is subalternus-commissariusinak injungáljon minden föltött szükségeknek behozását. Fejdelem konyhamesterét előhívatván, minthogy ő szolgált azelőtt is Apafi Fejdelemnél konyhamesterül, még ezen kívül négy konyhamestert determináltam közönséges asztalokhoz, — és úgy Istennek segítségével harmadnapra azon vendégség elkészült. Fejdelem erdélyi tanácsurakkal egy palotában, azonkívül secundum gradus et dignitates gazdáknak kiadtam írva: kiket hol alkalmaztassák tisztességesen; négy hosszú (asztalon), Fejdelem asztalán kívül, adatott az étek. Egy egész ökröt, tizenkét egész berbícset (ürüt) hagytam város piaczán sütttetni közönséges népnek s populusnak, és két háznál jó magas helyekre nagy hordós borokat fölvonattam, nagy csévéket a fenekekben beverettem, alatt a piaczon kádakot vonattam, és folytattam a bort ká-

dakban, szabad volt kinek-kinek meríteni, — Fejdelem asztalát is úgy alkalmaztatván, hogy álmélkodtak rajta erdélyi urak, jó tokaji borral tartván emlétett urakot.

Ott két hétnél tovább nem késtünk, hanem megindúltunk Magyarország felé, Ónodhoz publicáltatván magyarországi újabb gyűlés, a hová mind Dunán túl, mind innen a Dunán, vármegyék zászlós seregekkel nagy frequentiával compareáltak. Ezen gyűlésbe a jó Urak, nem tudaték micsoda gyanúságbúl Túrócz vármegye ellen, — hogy tanáltak irnia némely vármegyéknek magok praegravatiójárúl, kit Bercsényi rendetlen dispositióibúl (?) szenvedtek, — azt legelsőbben proponálta Fejdelem, de modeste; arra Okolicsányi Kristóf és Rakowszky Menyhért fölállván Bercsényi háta megé, kezdték tisztességesen magokat menteni, hogy nem a feibe irtak szomszéd vármegyéknek, hogy valamely pártolásra okot adni kívántak volna : hanem hogy ezen országos concursusban orvoslását instálták volna. Erre fönálla Bercsényi nagy furiával, és fölkiált : Méltó volna ilyen hazánk árúlóit öszvekonczolni!....*) Ezt csak hogy kimondta, adstans némely vérszomjúhozó magyarok kardokat vontak, és ott mindjárt mind a kettőt főbe vagdalni kezdték rút brutalitással, annyira, kihúzván szegényeket a sátorbúl, a sok kegyetlen ember vagdalta szegényeket, mint a barmokat. Rakovszkit szegényt mindjárt megölték, Okolicsányit penig rút, fertelmes sebekben egy sátorba bevonták. Ezen nagy lárma esék a nép közt, — csaknem mindnyájokat Túrócz vármegyeieket öszvekonczolták : hanem karabélyos egy companiát köllett Fejdelemnek mellejek strázsá-

*) A tény, ismét Bercsényi rovására, hűtlenül adatik elő. V. ö. az alábbi ónodi naplót és Rákóczi Emlékiratait.

júl rendelni, hogy életbe megmaradhassanak. Azután Rakovszki testét hóhérral kihúzatták a mezőre, táboron kívül, és ott eltemettetett. Okolicsáninak valamely napig kötötték sebeit, azután, meg nem elégedvén avval, hogy számtalan seb volt rajta: még hóhérral is megkínoztatták, azért, hogy vallja meg: volt-é rebellióra indúlatjok, és ki persvasiójából? — Siralmas volt ezt hallani, nemcsak látni, ilyen pogánynál pogányabb kegyetlenséget ártatlan embereken követni*); mert ki nem gyütt egyéb (?) abból, hanem praecise csak az, hogy tanácskoztak: mi karban eleit vegyenek a praegravatióknak? Mert oly képtelen dolgokat és kegyetlenségeket elkövetett Bercsényi Miklós a vármegyéken, hogy nemhogy panaszolni, de még arrúl beszélni is nehéz és félelmes volt (?); soha németek alatt olyan kegyetlenség, húzásvonás el nem következett, mint azon időkben (?!) Azután Okolicsánit egy szekerkén kivitték, és hóhérral elütttették a fejét, ott a mezőn Rakowszki mellett eltemették. Szép istenesen kimúlt e világból, az én praedicatorom assistentiájával, és fiam András mellette létével, az ki koporsót csináltatván, el is temettette, praesentiájában. Későn megcsendesedett a nép ezen kegyetlen actus után. Azután nem tudaték, micsoda ördönges conceptust (?!) elővévén az Urak: detronisatiót Felséges József Királynak in publica sessione proponálták, és arra rend szerint a voxokat nemcsak szóval, de magános subscriptiók alatt is megkívánták. Ez a nóta nehéz volt, et praecedenti actu tyrannico: mert kinek nem is volt ehhez kedve és szíves resolutiója, de cselekedetinek úgy köllött meglenni, a mint

*) S akkor mégsem szólt ellene, sőt a többivel maga is reá szavazott a túrócziakat sújtó végzeményre!

kívánta a potioritas, kiki tartva Rakowszky és Okolicsányi tánczától. Azon gyűlésben újonnan vezérlő-fejdelemséget confirmálták, és nemsokára eloszlottak. Ezen idő alatt Generál Hajszter Dunántúl nagy progressusokat teszen, és Rákóczi hadát alkalmasint persequál. *)

Nagy boldogtalansága ennek az magyar hazának, hogy az Urak, kik kezdék a háborút, praetextu boni publici magok privatumát űzék; nagy bőcsülettel lehetett volna megbékélniek hollandi és angliai mediatio alatt, midőn is öt esztendő alatt sokszor szerencséssen jártak az harczokban; Dunáninnen Generál Ricsán corpusát megverték, Dunántúl Szent-Gothárdnál Rabatát az egész hadaival oly confusióba ejtették, csaknem magát is elfogták, elnyervén az egész bagázsiáját, ágyúit, — azonkívül sok particuláris nevezetes próbákat szerencsésen végbevittek, Bécs elein 300 lovas hacsérost **) vitézmódon felverték. Ilyen actusokkal mind nevekedett a híre magyarnak, és ő Felségének megbékülésre mindenkor tetszék nagy hajlandósága; de az Isten elvette eszeket a hadi directoroknak. Midőn hetvenezer lovas, gyalog, fegyverviselő ember volt Rákóczi hívségén : nem jó lett volna-e azon szép fegyvernek letételével megbékélni? Ez lőtt volna örökkévaló emlékezet, és szabadságban megnyúgovásra való alkalmatosság. Ezentúl már minden esztendőben csökkent előmenetele magyarnak : a sok húzás-vonást, istentelenséget nem szenvedhetvén az Isten, kivált Bercsényi Miklós miket

*) Nem áll ez 1707-ről, mikor Heister nem is vezényelt, és a császáriak Dunántúl semmitsem haladhattak elő, — hanem 1709-ről.

**) A cs. arciere-gárda lovagjai, kiket Bezerédy s Balogh Ádám futamtattak meg és szabdaltak le egypárszor.

követett az vármegyékben,*) positive maga szokott practicájával elámétván Fejdelmet. Elsőben is rézpénzt inducáltata, annak örve alatt tülten-tültette az erszényit,**) mert bányavárosokon a sok szép aranyat s tallért indesinenter gyűjtette. A mely deputatumot offerált az Ország Fejdelemnek, százezer tallért, pro condigno salario aulicorum, pro totius aulae necessitate : aztat én a vármegyéktűl mind in natura bevettem, cum maximo ipsorum contentu, et insensibili exsolutione ejusdem quanti; de jó Bercsényi az egész maga intertentióját, felesége mindenütt költséges tartását ingyen elvette, és azonkívül maga deputatumját az országon exequáltatta. Ezeket nem szenvedhette az Isten, mert sok keserves nyögés penetrált az Istenhez, és vindictára provocálta; a mint minden szerencsénk hátramászott.

Én is megúnván az nagy gondos tisztemet, kiben ki nem írható bajom s gondom volt, javallottam Fejdelemnek, hogy maga jószáginak rendes curájáért és hasznosabb dispositiókért instituáljon Oeconomicum Consilium (Aulicumot), hogy a Fejdelem ne búsíttassék minden állapotért, a mint én láttam más országokban. Ennek annuált, és ilyen írásban s instructióban vette a dolgot: Consiliumnak Fő-Praesese maga volt, én voltam Vice-Praeses, négy Dominiumnak Praefectusa négy Consiliarius, Causarum Director Okolicsányi Mihály uram, Rationum Director Bulowszki Dániel

*) Ellenkezőleg, a mi a húzás-vonást illeti : nem Bercsényi, hanem mindig Károlyi féktelen hadai ellen volt a legnagyobb panasz ; de Ottlyk uram a szatmári béke megkötésével hatalmassá lett Károlyit nem meri szóba hozni, hanem mindent a száműzötté vált Bercsényire fogna.

**) Rút hazugság ; e pénz posztóért és fegyverért stb. küldetett a külföldre, tehát a hadak szükségére adatott ki.

uram, azonkívül két Rationum Exactor; ennek az Consiliumnak Secretariusa Beniczki Gáspár uram, annak két Cancellistája. Secretarius kezében Fejdelem pecsétje, cum inscriptione : Consilium Oeconomicum (Aulicum). Ez így rendesen fölállott; én ugyan hol Fejdelem mellett, hol Patakon vagy Munkácson megfordúltam, és mindenütt mellettem Secretarius, Cancellistákkal. Valamennyi instantia az Praefectusokhoz jött : az kezemhez kerűlt, mert Praefectusoknak ilyen parancsolatjok volt, hogy ne a Fejdelemhez, hanem hozzám directe minden instans dirigáltassék; kit magam resolválhattam cum Secretario, resolváltam, ha oly nehéz dolog volt, haladott ad Consilium. Minden esztendőben négyszer statuáltatott concursusunk, et quidem in meditullio Bonorum, Patakon vagy Munkácson. Mindenkor az első sessio kezdődött circa 1. Januarÿ, azután három holnap után másodszor, és úgy per consequens. A sessiók így celebráltattak : magam praesideáltam, a négy Praefectus két részen, és Causarum Director, cum Directore Rationum, Secretarius űlt végin. Elsőben egy Praefectus angarialis extractusait praesentáltassa tisztartóival; quid-quid exstabat, vel in natura, vel in pecunia? azt föl kellett tenni, azután de universis oeconomicis rebus köllött adni informatiót. Ha mi instantiák voltak in Dominio, azokat revideáltuk; quae juridica erant, ez aránt Director Causarum opinióját vettük, és determináltuk; quae pertinebant ad rationum exactionem : arrúl informatiót adott Director Rationum, az is inprotocolláltatott. Praefectus ha mi híjával volt in suo Dominio, azt proponálta : pro compendio expensarum más praefecturábúl a mi telhetett. determináltatott, és rend szerint több praefecturák-

nak dolgait is ez szerint ruminálták és determinálták. Mindenik praefecturában mikínt oeconomizálnak? per quaestiones mind előkerűlt, úgy, hogy a ki negligens volt, ott corrigáltatott, és tanúlhatott is. Valakinél valami készpénz volt: az nem hevert ládájában, hanem angaricalis extractusában specificálni köllett, és úgy per assignationes Consilÿ, Fejdelem komornyíkjának kezéhez kerűlt. Nagy gondunk volt ebben az állapotban, kivált nekem : mert máramarosi sóaknák is a mi dispositiónkban voltak, úgy az munkácsi vashámorok. — Ez, megvallom, in continua experientia olyan lelke volt a jó rendnek, hogy soha jobb nem lehet : mert senkinek in privato gazdagodni nem lehetett, mind prodeáltak in apricum. Absoluta sessione angariali, Consiliariusok eloszlottak, magam penig mentem Fejdelemhez Secretariussal, és mindenekről tettem relatiót; ha valamely occurrens nagy kérdés volt köztünk, kit Fejdelemre relegáltuk : azt Fejdelemmel resolváltattam, és minden legkisebb állapot improtocolláltatott. Ezen Directorium igen tetszett Fejdelemnek, és minden okos embernek, valaki látta; nékem penig ezért némelyek irígyim voltak, és titkos nem-jóakaróim, kivált Udvari-Kapitány Vay Ádám, a ki minden dolgot kívánt volna dirigálni, — de józanon ritkán. *)

Ezen oeconomicalis dolgok nékem sok distractiót tettek, úgy, hogy Zsibrik Miklós uram hoffmesterségemet subportálta alkalmas ideig; kibűl én minden úttal kívánván fölszabadúlnom, instáltam Fejdelemnél, hogy énhelyettem mást constituáljon : mert reá nem érkezem tam Aulae, quam universorum Bonorum directio-

*) Megint egy váltig jellemesnek ismert és haláláig hű emigránst rágalmaz, — hogy annálinkább dicsérhesse magát.

nem viselni, — de kiváltképen egy concivis rosz ember: Illosvai János büszkeségit és roszemberségit nem szenvedhetvén. Sok ideig haladott búcsúzásomnak resolutiója; azalatt superveniált Feldmarschalk Pálffi urammal való tracta (1710—11.), kinek is plenipotentiája levén József császártúl, és adjunctussa volt pro Bellico Referendarius Locher, hogy tractáljon Rákóczival; az mint is Kállóba szállván Feldmarschalk Pálffi uram, onnan correspondeált Károli Sándor urammal, sőt parolára említett Károli uram be is járt Kállóba Pálffi uramhoz, kívánván magyarokkal minden jót végezni. Már azelőtt ország dolgait rontó büszke Bercsényi betakarodott vala Lengyelországba minden bagázsiával, sub eo praetextu, hogy Moskva Czár kívánta véle való conferentiát de rebus Hungaricis, — a ki csak tiszta hazug praetextus volt : mert látván Magyarországban hogy nem subsistál, azért elvakarodott idein. *)

Annyira vitte Károli Sándor uram békességnek tractáját, hogy Rákóczi resolválta magát Tiszán általmenni, és Ócsván, Károli uram residentiájában, Pálffi urammal szemben lenni, et de modalitate pacem amplectendi consultálkodni. Ezen mindnyájan megörűltünk, mert naponként veszedelem közelgetett hozzánk; az sok exulans becsületes ember minden cselédekkel jobbára Ung vármegyébe szorúlt, nem várhattak egyebet utólsó veszedelemnél. Mert 1708. igazán Istennek ostorát méltán szenvedett Fejdelem, Bercsénivel, minden hadával; midőn Trencsínnél meg-

*) Ismét ocsmány hazugság. Tudvalevőleg ugyanis Bercsényi gróf, Rákóczi fejedelem egyenes akaratából ment vala be Lengyelországba, hogy az 1707. óta szövetséges Péter czárt személyes jelenlétével bírja reá a segélyadásra, s az orosz seregek élén jöhessen vissza.

szállván a Fejdelem, hamri erdőnek háta megett: volt jó nyolczezer gyalog, és lovas hada is nem sokkal kevesebb, tizennégy mezei-taraczkja. Hajszter penig ötezer lovassal, minden gyalog nélkül Vág-Újhelynél általjövén gázlóban, meg sem gondolta, hogy megütközzék velünk; hanem reábukkanván hadainkra, elsőben Rizvadlón túl másfélszáz lovasbúl álló kurucz portát fölvervén, hátokon jött egész Turnáig: akkor korán reggel lárma esék kurucz táboron; (aug. 3.) Fejdelem Bercsénivel felültetvén a tábort, kirendelték a seregeket: de a tudatlan vezérek oly confuse kirendelték hadat, hogy az okos német Generálisok, úgymint Hajszter, Pálffi uram, általlátták rendetlenségeket. Mert ők is, német hadakot szedlicsnai dombokra az erdő felé lineákban kirendelvén, látták erősnek lenni kuruczságot: contramarst kezdtek tenni Trencsín felé; elsőben is turnai major mellett kezdett masírozni, onnan által az árkon, a ki hamri erdő alatt volt, — azon dombnak tetejére, a ki irányában vagyon hamri erdőnek, ott kezdtek lineát vonni. A mi hadunkot is hamri erdőtűl azon a dombon kirendelték, de valóban confuse: mert a gyalogságot lovastúl elszakaszták, egy részit a völgyön hagyták, más részit erdő felé, harmadik részit hamri erdőbe szállították. A német mind csak azon lineákhoz szívódott, és ha azok ott hevenyiben ataquálták volna: egész confusióba esett volna a német. De az értetlenség mindenkor nagy vétket okozván, — midőn a német böcsületesen tűlünk el akart válni: akkor balszárnyon (Pekry) valami ellenkezéssel ráczok Ebeczki István uram hadával oly confusiót csináltak, hogy midőn visszaverték volna ellenkező ráczokot, és azután lineánkhoz retirálni akarták volna

magokat kuruczok : a nagy Istennek ostorából, minden periculum nélkül, magok között confusiót csináltak, és szaladni kezdtek, és consequenter ex ordine a több had is már megindúlt Barát-Lehota felé. Elbámúlt a német, — és ezt látván, hadunknak hátán jött örömmel, elsőben az egész lovast erdőknek és barátlehotai völgynek hajtván, azután gyalognak fordúlt, kivált palotás-ezernek, a ki regulariter hamri erdőben állott, de az óbestere (Szent-Iványi János) ebűl viselte magát: mert elkapván az első zászlót, lóháton elment, és a regimentit ott hagyta veszni, — kit nagy vérontás nélkűl nem lehetett fölverni, hanem a német tisztek kiáltottak gratiát, hogy tegyék le a fegyvert, meggratiázzák; erre nézve inconsiderate letevén a fegyvert, sokat megöltek bennek, a többit mint a barmot, úgy hajtották trencsíni rabságra. Maga Rákóczi sok nyargalásban lóval megesett, más lóra kapott, az penig a kin nyargalt, mindjárt megdöglött. Ebben az confusióban némely része Rákóczi hadának föl a völgyen, árkokon, más része, úgymint a Fejdelem, inóczi hegynek a meredekin által, Zlatnik felé gyalázatosan szaladott. Magam is a Fejdelmet épen hegyen túl beértem, mert álmélkodva néztem : mi okbúl megfutamodott ez a sok szép had? A német is csudálta, és örömmel insequálta. De egyedűl Istennek ostora volt, — az Urak ambitióját nem szenvedhetvén az Isten, kik nem a közönséges jót, hanem magok privatumát nézték, és a miatt, midőn idejek volt, meg nem békéltek.

A Fejdelem orczája nagyon megsebesedett az esésben. Tűlem tudakozván : merre kellessék mennünk Kis-Tapolcsán felé? kiválasztván kalaúzt, sötét estve érkeztünk Nagy-Tapolcsánhoz, onnan Szerde-

helynél mentünk által Nyitrán, és Szerdehelytt megszállott a Fejdelem, és vele kik voltunk mindnyájan. Éjfél tájban érkezett hozzánk Bercséni. Ott egész viradtig késtünk. Minthogy akkor én a feleségemet Ozoróczon hagytam volt, — jóllehet a harczhelyről küldtem hozzá, hogy onnan takarodjék Nagy-Ugrócz felé, a mint el is takarodott, mindent re infecta hagyván Ozoróczon, — de mégis búsúltam : netalántán insequáljon bennünket az ellenség Bán felé, onnan tovább ne jőjjön : arra nézve a Fejdelemtől nagynehezen elkéredzettem Nagy-Ugróczra, hogy onnan Bajmócz felé eligazítván feleségemet,*) magam Kis-Tapolcsánra Fejdelem után mehessek. Elérkezvén déltájban Nagy-Ugróczra : már is feleségem onnan eltakarodott Bajmócz felé és facskói passuson Tepliczére, magam penig ott szándékoztam meghálni; de püspek Bíber urammal alsó-kastélyban beszélgetvén, azt tanáltuk, hogy Bán felé nyargaltassunk recognoscálni: a német nem jött-é által a hegyen? netalántán inopinate megnyomjon bennünket, vagy valamely portája. Emlétett püspek mindjárt két szkacsáni szabadossal eztet recognoscáltatta. Benyargalván csakhamar a jó két legény báni fenyérbe, onnan meglátták, hogy Hajszter egész hadával báni mezőben megszállott 5 óra tájban estvefelé (aug. 4.). Ezt meghozván, én azonnal megindúltam Nagy-Ugróczrúl Kis-Tapolcsán felé, által a hegyen; reggel napkeletkor (aug. 5.) érkeztem Kis-Tapolcsánhoz, Rákóczi hadát ott a völgyen nyúgodni, hevérni, minden vigyázás nélkül tanáltam. Magam lementem kastélyba, az hol még csak

*) Íme, a legválságosabb pillanatban hagyja oda a fejedelmet, hogy neje és ozoróczi jószága megmentéséhez, szóval : privatumához lásson, — és ő vádolja az „Urakat“ privatum-kereséssel!...

jóformában nem készültek indúlni. A Fejdelem meglátván engem, Bercsénivel: tudakozódták az ellenség dolgát; midőn megmondottam, hol légyen az ellenség, és hogy eddigis nem penetrált Kis-Tapolcsánhoz, holott hat óra alatt bízvást eljöhetett: akkor nem vették tréfára a dolgot, mindjárt indúltak. Igazán, nagy szerencsén maradtunk; hogyha azon estve megindúlt volna német Bántúl: hajnalban kis-tapolcsáni kastélyba szorította volna Fejdelmet Bercsénivel; de igazán, az én relatióm salválta őket:*) mert Hajszter az nap circa horam 2. pomeridianam érkezvén hadával együtt Kis-Tapolcsára, — a Fejdelem penig nagy consternatióban lévén Bercsénivel, de kivált Bercséni féltvén feleségét Bajmócz várában: épen Macskarévhez hogy érkezni akartunk, engem visszacommendíroztak, 30 karabélyost és cavalércompaniából 15 officírt adván magam mellém; mentem Szent-Kereszt felé, leginkább Bercséni dispositiójára, hogy feleségit dirigáljam Murányba. Az mint is érkezvén Szent-Keresztbe, ott subsistálván, mentem végire, hogy Bercsényiné már is általment Besztercze-Bánya felé. Magamnak nagy commoditással esett: mert onnan én is Bajmócz felé vettem utamot, és onnan facskói hegyen Tepliczére mentem feleségemhez. **)

Hogy continuáljam Méltóságos Feldmarsalk Pálffi János urammal inchoált tractának dolgát: arra

---

*) Újból a nagy-rettentő dicsekvés; holott föntebb maga írja, hogy már mikor ő odaért, t. i. napkeltekor, fenn voltak a fejedelem és Bercsényi, s csakhogy épen megindúlni nem kezdtek, — holott a német csak d. u. két órakor ért oda.

**) Íme, a Bercsényi felesége kísérésének ürügye alatt — saját feleségéhez fut, a maga privatumát nem kereső, önzéstelen hazafi!

midőn Munkácson készült volna Fejdelem, engem előhívatott, és megmondta szándékát: dispositiót tegyek holnapi indulására, általmegyen a Tiszán Ócsvára Pálffi uramhoz, engem is akarván magával elvinni. De én praevideálván azt: nagy jó Kegyelmes Uram lévén Pálffi uram, netaláltán kívánjon ad partem velem szemben lenni, és az által suspicióba ne essek Rákóczinál, — magamat kimentettem azon utazástúl, és elmaradtam Munkácson. Általlátván következendő veszedelmet, hogy Fejdelem cunctatiója miatt megromlunk, ha ezen tractát nem követjük: indulásának előtte Fejdelemnek, Munkácson magam szállására convocáltam az ezeres-kapitányokat, kik szép regimenteket commendíroztak, és elsőben hitre fogtam őket, hogy valamit mondok mindnyájunk javára, engem el nem árúlnak, s meg nem mondják, kitűl hallották.*) Erre assecurálván engem említett ezeres-kapitányok: hit alatt obtestáltam őket arra, hogy elsőben is Generál Károlyi uramhoz menjenek, és mondják meg: minthogy minden szerencsénk és szerencsétlenségünk ezen tractának kimenetelébűl áll, azért mondjanak Károlyi uramnak, hogy az elkezdett tractát minden tehetséggel continuálni és secundálni igyekezzenek, mert absolute Magyarországbúl senki ki nem megyen Lengyelországba, (a mint egész dispositiója erre czélozott a Fejdelemnek, hogy a hadait kivigye Lengyelországba). Adtam példát eleikbe Tököli háborúját: valaki Tökölivel kiment Törökor-

*) Itt, ez arczátlan önvallomásból tünik ki, hogy Ottlyk az Ónodnál összevagdalt túrócziaknál nagyobb árúló, titkos conspirator, sőt másokat elcsábító volt, s akkor, midőn vele jól tett Urának, Fejedelmének kenyerét ette, fizetését élvezte, hűségére hittel kötelezve volt; — és még ő kötelezett másokat hit alatt az elpártolásra a fejedelemtől!

ságra: magára maradott, és a kik idejin megtértünk ő Felsége hívségére, meglött a gratiánk, és hazaszállottunk. *) Ezen tanácsomat nagy consideratióba vették emlétett ezeres-kapitányok, és mindjárt tűlem azon estve mentek Károlyi uramhoz, nagy exaggeratióval megmondották, hogy úgy folytassa a tractát: végbemehessen, — máskép élni-halni resolválták magokat inkább Magyarországban, semmint kimenjenek Lengyelországba. Ezt meghallván Generál Károli uram: nagyon csudálkozott ezen nagy resolutión, mert magát is a Fejdelem annyira disponálta volt, hogy inkább kimegyen Fejdelem után Lengyelországba; de mivel ilyen resolutióját értette Fejdelem hadainak: elmenvén Ócsvára és Pálffi urammal (Vaján) szemben levén a Fejdelem, alkalmas inclinatióját tapasztaltuk békességre. De mivel Moszkva Czárhoz provocálta magát continuatiójára: arra nézve megtérvén Munkácsra, csakhamar lengyelországi indúlásra minden praeparatiókat resolvált; a mint is egymásután indúlni köllött az egész bagázsiának, tevén dispositiót munkácsi praesidiumrúl, és főcommendót a várban Zsennyei István uramat declarálván, az alsóvárban is az új kerítésbe sok szép hadat, lovast, gyalogot szállítván, és megprófontoztatván bővségesen, ott hagyattattak pro defensione fortalitÿ. Kézimalmokat is sokat készíttettek.

Ócsvárúl megtérvén a Fejdelem, elindúltunk Lengyelországba. Elsőben is Szkólyán megállapod-

*) Kivévén, mikor aztán összeszedette és egymásután Eperjesre hurczoltatta őket Caraffa; kár, hogy lelkesítő példáúl ezt is eleikbe nem adta. Mert ugyan szépen maradtak volt meg pl. szegény Keczerék, Bezegh György, Palásthy Gábor, stb., szóval, a kik jellemesek valának.

tunk: magam ott elmaradtam Fejdelemtűl az én bagázsiámmal, elhozván magammal Pál fiamot feleségestűl. Fejdelem elment Vay Ádámmal s Török Andrással (kit Hoffmesternek választott Fejdelem énhelyettem) bizonyos Szinyavszky*) várában, az honnan Czárral közelébb correspondeálni kívánt. Bercsényi penig bement Jaraszlóra minden pereputtyostúl, az hová Pál fiamnak is el köllött menni, kinek adtam oly instructiót, hogy Jaraszlóba nékem szállást szerezzen, az hol dolgaimnak eventusáig megmaradhattam volna secure. Valamely idő múlva én is bementem Jaraszlóba, minden portékástúl, menyem Pálnéval; elhoztam vala magammal Superintendens German (Krman) uramot is magam sézájában mindenütt. Istennek szolgáltunk cum summa commoditate, sohun akadályunk nem volt, sőt Jaraszlóban alkalmatos szállásomon bőti napokat isteni-szolgálattal, és kivált húsvét napját tisztességesen elvégeztük, cum summo commodo, absque omni impedimento; még Jaraszlóban lakos német némely mesteremberek is részesültek szent sacramentomok administratiójával. Történt oly casusom ott, hogy egy derék lengyel slachta, Missuna nevű,**) nékem specialis jóakaróm, egy hitünken való felesége frauczimerit férnek ígérvén egy hasonló, hitünken való Szinyawszky német szolgájához, megtudván, hogy praedicatorom légyen: sok kérésére Missuna uramnak resolváltam magamat, hogy házához megyek, együtt German urammal, és ott copuláltatnak azon új házasok; a minthogy meg is

*) Belzi palatinus és Lengyelország főtábornagya.

**) Rákóczi fejedelem jaraszlai uradalmának igazgatója, a ki szintén az udvari gazdasági tanács alatt állott volt, — innét a nagy barátság Ottlykkal.

lött, némely lengyel vendégének praesentiájában, kik között két jaraszlói jesuvita is jelen volt. Bevívén kápolnájába emlétett Superintendens uramot, ott az oltár előtt annak rendi szerint copuláltattak azon új házasok, nékem nagy álmélkodásomra, — kit Magyarországban senki pápista oltár előtt eztet nem admittálná, a mit penig sine scrupulo elkövettek. Azután jól lakván több vendégekkel, in bona harmonia eloszlottunk.

Fejdelem Bercsényivel mind Czár körül forgolódának, és bennünket a sok bujdosókat avval bíztattak, hogy a békesség tractája itt Lengyelországban elvégeztetik, — kirűl nem is álmodozott bécsi udvar, (hanem a kik Károlyi Sándor urammal ő Nagyságával megmaradtak Magyarországban: azok jól jártak), mert Méltóságos Feldmarsalk Pálffi uramot ő Excját nem segítettük a tractában, hanem azt contemnáltuk. Jóllehet Lengyelországbúl Rádai Pál uramot Fejdelem kiküldött vala Károlyi uramhoz: ne praecipitálná a dolgot, hanem respiriumot kérne Pálffi uramtúl, és Fejdelem akaratja szerint járna el a dologban; ez penig mind haszontalan ceremonia volt, mert nagy szerencsénk vala abban, hogy Pálffi uramot ő Felsége és Locher nevű Bellicus Referendariust pro continuatione ejusdem tractae ordinálta; másképen, ha Hajszterre bízták volna, a ki magyaroknak nagy ellensége volt: re infecta múlt volna el azon tracta, nagy romlásával magyaroknak. De az Úr-Isten áldjon meg Pálffi János uramot ő Excját és minden posteritását, — tudván némely ministereknek gonosz igyekezetjeket ellenünk: nem tágította ezen békességet, hanem Szakmárnál bőcsűletesen elvégeztetett, és postán Bécsben ratificáltatott és Felséges

József király által subscribáltatott. *) Csakhogy penig ez meglőtt: hirtelen betegségbe esvén József császár, meg is halálozott. Mindjárt az hadak (kik plus minus 16 ezeren **) voltak Károlyi uram mellett) letevén hitet, — kit specialis conceptusban föltettek a mieink — eloszlottak, kiki lakóhelyébe. Ha penig tovább vontatták volna ezen tractát, — a mint Rákóczi és átkozott Bercséni akarta, ***) épen nagy kimondhatatlan confusióba estek volna a szegény magyarok.

Én, általlátván, hogy a jó Fejdelem Bercsényivel csak magok privatumát keresik, (!!) — kerestem minden mesterséget ő Felsége gratiájára való kimenetelre; a minthogy Omaszta Miklós uramot (kit egynéhány esztendeig magam mellett tartván) kiküldtem Magyarországba duklai passuson, és írtam Méltóságos Feldmarschalk Pálffi János uramnak, alázatosan instálván gratiáért ő Excját. Omaszta uram Debreczenben tanálván: mindjárt obtineált részemre jó választ, cum sufficienti securitate; kire nézve én praetextust csinálván olyat, hogy menyemet Ottlyk Pálnét minden bagázsiástúl Duklára expediálom, s onnan az anyjához Magyarországra, magam penig elmaradok Jaraszlóban, avagy a Fejedelem mellett, — ezen praetextussal quasi pro

*) Megint nem áll; József akkor már nem élt, hanem Eleonóra anya-császárné ratificálá ideiglenesen.

**) Tizenkét ezeren; mert a kassaiak, ungváriak, stb. nem voltak mellette.

***) Az „átkozott" Bercsényi bizony nem vontatni akará a tractát: de egyáltalában soha tractálni sem akart, — hanem Károlyit elfogatni vagy összevagdaltatni, s élethalálra folytatni a harczot.

comitiva megindúltam magam is Duklára,*) az hol csak valamely napig megnyúgodván, Istennek segítségéből minden bagázsiámmal kimentem Magyarországra. Előmbe pro securitate Generál Virmond uram egész Dukláig beküldött egy strázsamestert tizenkét rajterrel, — úgy érkeztem Zboróra; ott levő német kapitánynál insinuálván magamot, Eperjesre dirigáltam bagázsiámot menyemaszszonynyal, magam Pál fiammal Pálffi uram után elmentem, kit épen csak Szerednénél érhettem, Munkács alá igyekezvén német hadakkal. Ott szerednei táborán udvarolván ő Excjának, letettem ő Felsége hívségére a hitet, sátorában. Azon alkalmatossággal nagy jó affectusát hozzám declarálta ő Excja, és magától nem akarván elbocsátani, egész Munkácsig köllött járnom ő Excjával, Pál fiammal együtt; az hol városban megszállván, ő Excja penig Fejdelem házában, egynéhány napig ott késtünk, próbálván minden úttal munkácsiakot a várnak föladására. A mint is armistitiumot tevén, kijöttek parolára Munkácsrúl, német officírek bemenvén zálogba, — de semmi úttal reá nem disponálhattuk a feladásra őket. Károlyi uram is megérkezett, ő Nagysága is cooperált abban. Azután Feldmarsalk urammal onnan eljöttünk, és erősebben fogván a város obsidiumjához, ágyúkot is Ungvárbúl eléhozattatván, Generál Lefelholcz ott maradott tábor commendójában, magunk eljöttünk Kassára, — onnan elbúcsúztam Feldmarschalk

*) Így, gyalázatosan szökött meg, — még csak búcsút sem véve — jóltévő Urától, akár csak a kapufélfát hagyta volna oda. Pedig a fejedelem senkit sem tartóztat vala maga mellett, a ki csak kérte: önként feloldá hűségeskűjétől. De Ottlyknak jobban esett úgy elszöknie, mint becsülettel válni meg.

uramtúl, obtineálván ő Excjától super apprehensione Bonorum meorum elégséges expeditiót, ő Excjának egy pár szép fakó szekeres-lovat adtam ajándékon. Onnan Liptóságra vettem útamot, és úgy lejöttem talpon a vízen, egész Teplyáig. Mivel penig azon utólsó meghálásban a szálon kificzamodt a balkezem vállamban, nagy nyomorúságban voltam, képtelen fájdalmakban trencséni hűvézbe (hévíz) bementem, reménlvén, ott borbéllal meggyógyíttatom magamot. De abban is megcsalatkoztam, reászorúltam valami parasztemberre, a ki eléggé kínzott engem, — valami kevés igazítást tött rajtam. Hűvézben kellett contineálnom magamot: mert nagy bajom volt jószágom reprehensiojával, azelőtt császár Prajnernénak conferálván, az parancsolt benne, és mivel én Benyó Istvánt előrekűdtem volt még Liptórúl, hogy beszálljon ozoróczi házamhoz: megtudván Prajnerné emberei, confugiáltak trencséni commendanthoz, attúl 12 muskatérost hoztak ozoróczi kastélyomba, és Benyót még falubúl is exturbálták; akkorig nem obtineálhattam jószágomat, hanem Prajnerné nekiesvén vermes-gabonámnak, circiter 3000 szapu gabonámat az egész illavai jószággal kihordatta Ozoróczrúl Illavára. Én penig confugiálván kamarára és Feldmarschalk Pálffi uramhoz: nagy későn kivitték muskatérosokat, és én úgy beszállottam Istennek szent kegyelmébűl, a sok bujdosásim után. Oly puszta jószágban szállottam és házamnak nagy romlásában, hogy azt sem tudtam, honnan kezdjem és mihez fogjak elsőben? Mindenre újonnan köllett szerződnem; közel négyezer forintomban belétölt oeconomiámnak és házamnak restauratiója. Ez volt a fructusa az

én bujdosásomnak és átkozott (!!) magyar hadakozásnak! *) Adok hálát az Úr-Istennek, hogy annyi veszedelmeim között, életemben gyermekeimmel együtt visszahozott lakóhelyembe.

---

*) A többi magyarok, kik Szatmárnál pacificálának, legalább büszkék voltak rá, hogy „mily szép békességet szerzettek fegyverökkel hazájoknak," (l. Csereyt) s íme, a jellemtelen Ottlyk még megátkozná a hadakozást, a melyben maga is hét éven át forgott.

SZAB. KIR.

BÁRTFA VÁROSA KÖVETEINEK

NAPLÓJA

AZ

ÓNODI GYŰLÉSRŐL.

— 1707. —

BÁRTFAI KÖVETEK NAPLÓJA

AZ ÓNODI GYŰLÉSRŐL.

— 1707. —

Anni 1707

Diarium Actorum Conventus Ónodiensis.

Die 15. Maij. Bártfáról lött indúlásunk.*) Die 17. Perénynél Nemes (Sáros) Vármegyével megegyeztünk, kivel is együtt járván lassan, mind az terhes szekerekre nézve, mind penig, hogy Felséges Fejedelem még Szerencsen tartózkodott, és más Nemes Vármegyék is táborhelyre nem confluáltanak vala, — onnat, úgymint Perénytűl, die 22. az táborhelyre érkeztünk, mely is metáltatott az körömi határon, Lúcztól.

Die 23. Maij. Felséges Fejedelem délután négy óra tájban Szerencsről az táborhelyre béérkezett pompásan, előtte menvén négy sereg kópiás erdélyi had, karabélyos ezer, úgy Urunk paripán, udvarával, — előtte menvén Méltóságos Generális Urak: Bercsényi és Károlyi uraimék ő Nagyságok, követve Urunkat Tekintetes Nemes Vármegyék ő Felsége eleibe ment seregei.

Die 24. Az öszvegyűlt Tekintetes Nemes Vármegyék, úgy az Királyi Szabad Városok követjei —

*) T. i. Péchy Ádám; Raszlaviczy István-, és Schirmer Zsigmondnak, sz. kir. Bártfa városa követeinek.

némely Nemes Vármegyék és Kassa Várossának követjei ebből az districtusbúl is jelen még nem lévén — tanácskoztanak : mikínt kelletnék üdvezleni Felséges Fejedelmet? Vévén annakokáért Urunk körűl való Főrendeknek Tekintetes Úr Vice-Generális Bertóthy Ferencz uram által — ki által is ezen kassai districtusbeli Nemes Vármegyék ügyekeztenek volna köszönteni Urunkat — opiniójokat s tanácsokat, deputálván ő Kegyelméhez Nemzetes Horváth Miklós, Péchy Ádám és késmárki Spóner uraimékot, — ő Kegyelme által ez lött az opinió, hogy az egész Nemes Vármegyék öszvejüvetelét és Királyi Városoknak megérkezését is kelletik megvárnia, és úgy az egész Confoederationalis Statusok nevével Urunkat köszönteni.

Die 25. Districtualis-Commissarius uram (Lipóczi Keczer Sándor) az artholleriának qvártéllyából leendő kiindúlására nézve akart vala engem *) elküldeni : de mégis (vice-) ispán uram és notarius Péchy Gáspár uram által disponáltatott Commissarius uram, hogy azon intentióját megváltoztatta.

Die 26. Csak ingyen töltettük azon napot.

Die 27. Kassai uraimék elérkezvén, Nemes Királyi Városok követjei confluáltanak ő Kegyelmekhez, holott is legelsőben Péchy Ádám — úgy tesztvén követ uraiméknak — informálta kassai követ uraimékot : Felséges Fejedelem üdvezlése iránt micsoda opinióját adta Tekintetes Úr Bertóthy Ferencz kassai Vice-Generális uram. Mivel pedig követ uraimék között discursus közben béjütt, mintha némellyek ő Kegyelmek közzűl ollyat értettek volna, hogy Fel-

*) Péchy Ádámot, ő volt a főkövet, s ő vitte a naplót.

séges Fejedelem districtualiter köszöntettetnék, recenseálván, hogy már is Tiszán túl való Nemes Vármegyék Tekintetes Úr Galambos Ferencz odavaló Vice-Generális uramot kérték s deputálták, kassai districtusbeli Nemes Vármegyék pedig említett ezen districtusnak Vici-Generálisát Bertóthy Ferencz uramot kérték, s magára is vállalta volna; — ehhezképpest az köszöntésnek mivoltában abban nyúgodtanak meg az Nemes Városok követjei közönségessen, hogy, ha generaliter, nomine totius Confoederationis fog salutáltatni Urunk: tehát nem szükséges Nemes Királyi Városok követjeinek fáradozni valamiben másban, hanem annak ideiben az több Confoederatus Statusok közzí e gremio sui deputálni bizonyos személlyeket, — holott pedig districtualiter köszöntetnék: tehát itélték illendőnek lenni, hogy a parte Regiarum Civitatuum is valamely becsületes úri ember kérettetnék arra, praejudicálni Nemes Városoknak itélvén, hogyha Nemes Vármegyékkel, districtusban valókkal, az Városok nevével is lenne az köszöntés, — egy Statust repraesentálván a Nemes Királyi Városok. Abban azért megnyúgodtanak, hogy tovább is requirálják Vice-Generális Bertóthy uramot és ő Kegyelme tanácsával éljenek, azon megegyezvén, hogy Districtualis-Commissarius Keczer Sándor uramot kérjék, hogy méltóztatnék districtusbeli Nemes Városok nevével köszönteni Urunkat, ha — az mint fel van téve — districtualiter köszöntetnék, de az is hírével Vice-Generális uramnak és consensussával hogy legyen meg. Deputálták azért említett Vice-Generális uramhoz Nemzetes Horváth Miklós és Péchy Ádám uraimékot, cum instructione, hogy megtudván: mikínt köszöntetni fog Urunk? Ha districtualiter

értenék, — tehát jelentsék meg megírtt intentiójokat Nemes Királyi Városok követjeinek.

Azon sessióban végeztetett, hogy másnap is követ uraimék sessiót tartsanak, és közönséges gravameneknek Nemes Városok részéről compilátióját, máskínt is csak temporizálván, pro omni casu valamely deputatusoknak concredálják.

Azon napon Méltóságos Senatus első sessiót tartott.

Die 28. Említett Méltóságos Senatusnak második sessiója celebráltatott. Nemes Városok követjei pedig sietve Districtualis-Commissarius Keczer Sándor uramhoz idéztettenek, holott is bizonyos repartitiót mázsákra Nemes Királyi Városokra, az munitiónak ide táborban lehozatása iránt kiadván azon Commissarius uram, a melyből városunkra limitáltnak találtatott mázsa nro 100.; — keményen azért intimálta az követeknek, hogy ki-ki maga principalissinak per expressum azonnal azon repartitiót hirré tegye, úgy, hogy hét nap alatt táboron légyen az munitió. Ezen dispositiót ez okáért eperjesi tanácsbeli úr Debelmundi uram által levelünk által megírtuk. *)

---

*) Ezen levél az 1707-iki Bártfa városi correspondentiák közt ma is megvan eredetiben, s így hangzik:

„Generossi, Prudentes ac Circumspecti Domini!

Domini et Fautores nobis Colendissimi, Observandissimi!

Servitiorum nostrorum obligatissimorum demissa commendatione praemissa. Mai napon Districtualis-Fő-Commissarius Keczer Sándor uram ő Kegyelme maga eleiben hivattatván itt lévő Nemes Királyi Városok követjeit, kiknek is munitió ide Lúczig való devectiónak mivoltában tött repartitiót kimondván, városunkra száz mázsának eddig való leszállítását kiadta, meghagyván, hogy ezen limitatiót per expressum írjuk meg Kegyelmeteknek. Mivel pedig eperjesi bíró uram expressus emberét, úgymint Debelmundi uramot ő Kegyelmét elküldette innet, említett tött limitatióra nézve: akartuk ez okáért

Azon nap estvefelí, nem tudatik mitől indíttatván? az Nemesség — Nemes Sáros vármegyebeli — az Három Város, úgymint: Bártfa, Eperjes és Szebeny Városa követjeinek strázsát indicált: hogy az Nemes Vármegye zászlójához jüvendő vagyis béálló étszakára singillatim strázsát állítsanak. Midőn ez okáért ez megüzentetett volna: senki közülünk nem akarta magát resolválni ezen addig nem practicált kívánságra, és az mondattatott ki az késő estve másodszor jelentőnek, hogy Méltóságos Generalatusságnak hírré fogjuk tenni ez kívánságát Nemes Vármegyének, és mikínt disponálni fog Generalatus, ahhoz magunkat tartani kénteleníttetni fogjuk.

---

ezen alkalmatossággal erről Kegyelmeteket tudósítanunk, azon száz mázsának leszállítását hét nap alatt kívánván megírtt Districtualis Commissarius uram. Colonellus Lamot uram tegnap délután ideérkezett: de említett munitiónak leszállítására nézve — úgy véljük — nem múlatván, visszamegyen.

His Praetitulatas Dominationes Vestras felicissime vivere exoptantes, manemus

Praetitulatarum Dominationum Vestrarum

(Datum nincs.) servitores obsequiosissimi

Adamus Péchy m. p.

Stephanus Raszlaviczy m. p.

Sigismundus Schirmer m. p.

Külczím: Generosis, Prudentibus ac Circumspectis Dominis Dominis N. N. Judici Primario, Tribuno Plebis, Senatui, ac Toti Selectae Communitati Regiae ac Liberae Civitatis Bartphensis, etc. Dominis et Fautoribus Colendissimis, Observandissimis. P. H. (Péchy Ádám mint főkövet czímeres és A. P. kezdőbetűivel ellátott gyűrűpecsété.)

E levél szövege ugyanazon írás a naplóéval. Kívül, más kézzel — nyilván a városi tanácsjegyző kezével — ez vagyon a levélre jegyezve:

„Acceptae 31. Maÿ, praesentatae 1. Junÿ, in Curia B. 1707.

Literae Generosorum Dominorum in Castris penes Körösm existentium Ablegatorum: Adami scilicet Péchy, Stephani Raszlaviczy, et Sigismundi Schirmer, significantes Civitatem hanc teneri devehere munitionis centenarios nro 100 versus Lúcz."

(Több levelöket az Ónodhoz küldött bártfai követeknek ennél a bártfai levéltárban nem sikerült találnunk.)

Die 29. Jóllehet comminatiókkal élt némely része az Nemességnek abban, ha megírtt vártára nem küldenek az nevezett Három Városnak követei : de mégis hallgatásban voltanak ezen nap, — mely is vasárnap lévén, Istennek szenteltetett.

Die 30. Méltóságos Senatus és Tekintetes Oeconomicum Consilium sessiókat tartottanak. Ezen districtusbeli városok követei is kassai követ uraimék sátorában reggeli isteni szolgálat után öszvegyűlvén, tanácskoztanak : nem szükség lenne-é, méglen más dolgoktúl nem occupáltatnának, valamely gravameneket papirosra feltenni? — Azon azért nyúgodtanak meg, hogy délyesti két órakor mindenik várostúl egy-egy deputálandó személy, ugyan kassai uraimék sátorában compareálván, azok az gravameneket compilálják. Öszvegyűlvén annakokáért, fáradoztanak benne, comportálván az particularis instructiókbúl is mindazokat, az mellyek közönségessen az Nemes Városokat illethetnék ; de papérosra ottan akkor semmitsem töttenek fel, deputatusokat rendelvén arra e gremio sui, kik hét óra tájban hogy öszvegyűlvén, pennára tegyenek fel, és azontúl az munka communicáltassék az egész követ uraimékkal. Mely munkára denomináltattanak : Váncsay István, lőcsei notarius Brochof, Péchy Ádám és Hedruith Jónás uraimék. A midőn pedig szinte confluálniok kelletett volna : jütt tudósítások követ uraiméknak, hogy Nemes Vármegyék deputatusi is együtt lévén, Felséges Fejedelemnek köszöntése iránt conferentiát tartottanak, — mivel ollyat értettek vala, hogy publica első sessiónak s propositióknak másnap kelletnék meglenni, — deputáltanak azért magok közzűl Tekintetes Úr Vice-Generális Bertóthy Ferencz

uramhoz, kérvén, hogy az köszentést magára vállalni ne terheltetnék. Megjüvén onnat deputatussok, ollyan relatiót töttenek, hogy ezen functiót magának nem kíván vendicálni, hanem valamint ország-gyülésekkor az Királyt Palatinus szokta köszönteni : így ezen alkalmatossággal is illendőnek itéli lenni, hogy Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi Miklós uram ő Excellentiája requiráltassék, hogy köszönteni méltóztassék az Felséges Fejedelmet, — mondván, hogy ő Excellentiája idegennek sem mutatja magát annak felvállalására. Tetszett azért ezen földről való Nemes Vármegyék deputatussinak, hogy az Pozsony tájáról való Nemes Vármegyék opiniójával is ebben éljenek, s azokkal correspondenter legyenek, — minthogy köszöntésnek az egész Confoederált Statusok nevével kelletik meglenni. Elküldvén ez okáért azon Nemes Vármegyékhez, az deputatusok illyen relatióval tértenek meg, hogy úgy observálják azon Nemes Vármegyék, hogy efféle gyülekezetkor Királyt Érsek szokta köszönteni: és így pro moderno casu illendőbbnek itélnék, hogy Méltóságos Egri Püspek uram invitáltatnék köszöntésre. Ezen Nemes Vármegyék pedig magok opiniójában persistálván, replicáltanak, hogy Érsek köszöntése olykor szokott interveniálni, a midőn Palatinus ultronee engedi; de mivel így informatusok lennének a Nemes Vármegyék, hogy Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi uram ő Excellentiája ettől nem lenne idegen : azért ő Excellentiáját abban nem illik disgustálni. Azon azért nyúgodtanak meg, hogy küldjenek Méltóságos Egri Püspek uramhoz, ebben mintegy tetszését vévén, hogy Méltóságos Gróff említett Fő-Generális Úr által köszöntessék-e az Felséges Fejedelem? és annak alkalmatossággal

discrete disponálják is, hogy sajnossan ne vegye ezt. Deputáltattanak pedig ő Nagyságához ama Nemes Vármegyéktől Csemniczky uram, ezen Nemes Vármegyéktől pedig Ráthy Gergely uram.

Die 31. Reggel nyolcz óra tájban — indicáltatván praevie publica sessio az egész Statusoknak — az Ország sátorában solenniter „Veni Sancte Spiritus!“ decantáltatott; azontúl azon solennitással Méltóságos Egri Püspek uram ő Nagysága pontificált s énekesmisét mondott, Felséges Fejedelem és az egész Méltóságos Uraság s Statusok jelenlétekben. Az meglévén, Urunk az Ország sátorából visszament az maga sátorában, Udvarával és Méltóságos Urakkal s Senatorokkal. Elmaradván pedig Senator urakon kívül az egész Statusok az Ország sátorában, abban fáradoztanak: ki által köszöntessék az Felséges Fejedelem? Deputálták azért nagy-szombati Mirray*) nevű pap urat, Rotth Mihály és Klobusiczky György uraimékot Méltóságos Egri Püspek Úrhoz, kérvén, hogy köszöntse az Statusok nevével az Felséges Fejedelmet. Azon köszöntést nem akarván magára vállalni az Püspek, — épen három ízben kelletett említett deputatus uraiméknak járniok; harmadik ízben ez okáért, nehezen — az mint referálták — disponálhatták.

Bejüvén annakokáért az Felséges Fejedelem, az egész Senatorokkal sessióban és táblához telepedvén, említett Egri Püspek (Telekessy István) uram köszöntötte, azon ó-testamentombeli pap, Zachariás szavain kezdvén: Nunc dimittis servum tuum Domine in pace, quia viderunt oculi mei Saluture tuum, — ex-

*) Mérey Mihály szegzárdi apát és az akkor Nagy-Szombatban székelt esztergomi káptalan kanonokja.

primálván, hogy örög-emberségére nézve nemcsak magának, hanem más, magához hasonló idejű embereknek is jobb vidámsággal lehet elválniok ezen világtúl, látván illyen Felséges Vezért szemeikkel, — az melynek Isten segedelmével szép, dícséretes előmenetelével az magyar nemzetnek szabadságiban lábra való állása előállíttatik. Több allusiót czímeres sasjához Felséges Fejedelemnek applicálván, inferálván beszédjében azt is : cronicákban miképpen légyen leírva Nagy-Győr nevezetes akkori végvár, — mely antemuralénak az egész kereszténységtől neveztetett, — mely nagy szomorúsággal lött, midőn az ellenség kezében esett volna; és valaminthogy nagy szomorúság azon esetet : úgy annál nagyobb öröm annak — az mint cronica írja — Isten csudájára való visszanyerését követte. Ezt is applicálván a mostani dolgokhoz.

Ez meglévén, leültenek. Elkezdette ezután beszédjét Felséges Fejedelem. Praeambulumban exprimálván : ezen Haza ügyinek boldogúlását micsoda szíves indúlattal és súlyos fáradsággival mindezen üdeig egyedűl ezen magyar nemzetnek közjavára folytatta légyen, és folytatni kívánja; noha ugyan — mondotta — valamint örömmel teljesedik, hogy nemcsak értette az Statusoknak öszvegyűlését, hanem szemeivel is szemléli : úgy ellenben szomorúsággal telik abban, hogy némely Nemes Vármegyék és egyéb Rendek, megvetvén ezen Haza szorgos elővitelét dolgainak, az napig is absentálván magokat, az Haza dolgait — nem tekintvén azt, hogy az ellenség maga incselkedő operatióit nagy szorgalmatossággal űzni kíván, — mintegy akartva késedelmeztetik. Minekelőtte azért propositióit az Nemes Statusok eleiben

terjesztené, és micsoda okon azon Nemes Statusokat convocáltatta légyen? kifejezné: opiniójokat az Nemes Statusoknak kívánta abban venni, hogyha azoknak absentiájában akarnak-é az dolgoknak folyamatjához nyúlni, avagy azokat megvárni? És hogy azontúl is hasonló alkalmatosságokkal való remorákkal ne gátoltassék az Haza boldogúlása: nem kívánnak-é Nemes Statusok valamely poenát azokrúl determinálni? Jelentvén továbbat Felséges Fejedelem, hogy az több propositióit következendő napon az Nemes Statusok eleiben fogja terjeszteni, reggeli isteni-szolgálat után.

Hozzászólván ez okáért az Felséges Fejedelem megírtt propositiójához: azon nyúgodtanak meg az Nemes Statusok, hogy non obstante aliquorum absentia, csak hozzá fogni kell az dolgokhoz. Azok ellen is az kik absentálták magokat, ratione statuendae poenae, de kivált minthogy némely absens Nemes Vármegyék tagjai azoknak mentvén azokat, hogy az nagy árvizek miatt nem jühettenek addig: nem úgy Nemes Vármegyék, mint az ollyan Urak ellen, az kik singillatim convocáltatván, nem compareáltanak, poena statuáltassék, — máskínt az ország törvénye dictálván azoknak poenát in Vlad. Decr. 3. Art. 1.

Ez meglévén, Felséges Fejedelem felkőt az táblátúl, és az egész Nemes Statusok is eloszlottanak.

Ezen napon délyesti öt óra tájban az Ország sátorában öszvegyűltenek a Nemes Vármegyék viceispánnyi s deputatusi, arról tartván conferentiát, hogy requirálják Urunkat: ne adstringáltatnának az teendő propositiókra ottan in sessione mindjárt választ s resolutiót adni, hanem hogy külemb sessiót tartana az Méltóságos Senatus, külömb az több Nemes Statusok,

avagy külömb Domini Praelati et Barones, külömb reliqui Status. Azon együtt való lételekben semmit sem determináltanak, hanem reggeli öt órakor hogy öszvegyűljenek másnap, s Felséges Fejedelemhez akkor deputatusokat is determináljanak.

Die 1. Junÿ. Publica sessiója celebráltatott az Nemes Ország sátorában az egész Statusoknak. Confluálván először is előtti nap lőtt végezés szerint Tekintetes Nemes Vármegyék az determinált 5. reggeli órára, — holott is sokféle projectálások után azon ügyekeztenek, hogy valamelly úri személlyek ordináltatnának, kik kérnének Felséges Fejedelmet azon, hogy az mely propositiók terjesztetni fognak az Confoederált Nemes Statusok eleiben : azokra teendő replica avagy resolutio iránt respiriumot, és azok iránt való tanácskozásra külömb sessiókat engedni méltóztatnék tartani az Tekintetes Nemes Vármegyéknek; valaminthogy pedig ezen praetendált külömb való sessiók iránt sokféle disputatiók és vetekedések s discursusok voltanak, abban tudniillik, hogy ha külömb sessiók tartatnának : az Praelatusok és Mágnások hol tartanának sessiót? mivel azok másszor is, úgymint ország-gyűlésekor is Tekintetes Nemes Vármegyék követeivel nem szoktak vala együtt lenni, — ha pedig azok is külömb sessióban gyűlnének : tehát harmadik sessióban kelletnék lennie az Méltóságos Senatussal Felséges Fejedelemnek. Mindezek iránt sokféle disputatiók és kérdések s discursusok voltanak; úgy senki is nem akarta felvállalni azon Nemes Vármegyéknek Felséges Fejedelem előtt való kimondását, azon lévén, hogy valamely Clerusból való úri személy által kimondassák, s reá is estenek vala nagy-szombati pap úr Mirray uramra : de semmiképpen nem

akarta felvállalni, — azután váczi praepostra (Berkess András) esvén, ki is hasonlóképpen mindaddig mentegette magát, méglen illyen szó esett, hogy evvel meg akarták a Tekintetes Nemes Vármegyék becsülleni az Clerust, az által mindenkor peragáltatván efféle hivatalok; de ha nem akarja itélni ezt praejudiciumának az Clerus : más személyt kell denominálni; ezentúl resolválta említett váczi praepost uram magát, hogy felvállalja magára.

Csakhamar pedig érkezik az sessióban Tekintetes és Nagyságos Sennyey István Cancellarius uram ő Nagysága, Secretarius Krucsay István urammal, rövid köszöntés után jelentvén Felséges Fejedelem kívánságát abban, hogy minden statusbeliek jelentsék bé magokat ő Nagysága előtt, hogy mind az jelenvaló Nemes Statusok, mind pedig absenseknek seriesét vihesse bé Felséges Fejedelemnek. Táblához állván azért, Secretarius Krucsay uram rendszerint olvasta Urakot, Káptolomokot, Nemes Vármegyéket s Királyi Szabad Városokat, feljegyezvén mind az kik jelen nem voltanak. Elmenvén ezokáért azon seriessel Felséges Fejedelemhez, csakhamar azontúl Felséges Fejedelem az Méltóságos Senatussal megjelent. Leűlvén az táblához, előszámlálta rövid szóval, hogy nem egyéb végre determináltatott jelenvaló sessió, egyedűl közjóra és közönséges megmaradásra czélyozó propositióknak Nemes Statusok eleiben terjesztésre, — intvén Nemes Statusokat, hogy szívekben vévén abban való közjót és megmaradást, ahhoz közindúlatjokat szivessen contestálni ügyekezzenek. Praemittálván ezt, Cancellariae Director Lapsánszki (Labsánszky) uram által elolvastatott írásban levő szép magyarsággal s nagy sok motivumokkal ezen em-

lékezett indúlatra gerjesztő intés, az mint alább következik sub Litera A.; mely általolvastatván, csaknem hasonló intést szép fejedelmi peroratiójával emphastice Felséges Fejedelem ore tenus recapitulált. Beszédjét szűntetvén, említett Lapsánszky uram által további propositiók elolvastattanak, az mint következik sub Litera B.*) Midőn pedig azok is olvastattanak: ollykor s ollykor explicálta némely azon propositióban feltött dolgokat, kívánván mind capacitálni jobban az Nemes Statusokat, mind pedig azoknak consentiálásra elméjeket hajtani, — ollykor Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi Miklós uram ő Nagysága is hozzászólván az dolgokhoz.

Vége lévén az olvasásnak, Felséges Fejedelem mondá ezen munkát Méltóságos Senatus által teljes intentummal lőtt munkának lenni, mellyet hogy az Tekintetes Nemes Vármegyék leiratván discutiálják, és singillatim arról conferentiákat tartván, ha mit ollyat valamely Nemes Vármegyék adinveniálnának, a melly ennél közjóra jobb lenne: azont ő Felségének jelentsék meg. Inferálván azon instansok dolgát is, az kiknek császár birodalma alatt jószágok törvény ellen confiscáltatván, distraháltatott, s másoknak adatott; exponálván aztat, hogy noha szécsényi gyűlésben tött végezés szerint ő Felsége authorizáltatott vala, hogy azoknak dolgát az Méltóságos Senatussal revideálván, decidálja is, és a injuriatus feleket avagy azoknak maradékit introducáltassa elvött javoknak birodalmában: de azon praetendens injuriatusok dolga hogy mindeddig is függőben maradott, — tulajdonít-

*) Mind az A. mind a B. betűk alatt mellékelt ezen okmányok már másunnét ismeretesek lévén, fölöslegesnek tartottuk itt közölni.

sák az Nemes Statusok kétszeri ő Felsége Erdélyben való útjának, és armistitium alatt lött békesség tractájának; és noha utólszor bémenvén ő Felsége Erdélyben, bizonyos deputatusokat az Méltóságos Senatusból rendelt vala : azok is pedig részint Pettes uram ő Nagysága Erdélyben való menetelére — ki is Nemes Statusok által odavaló követűl választatott vala, mely követségéről relatiót is fog tenni, — másfelűl pedig tavaly őszszel Kassának obsidiója miátt nem decidáltathattanak. Offerálván magát ő Felsége, s declarálván : ne adja Isten, hogy kívánva, akartva tovább is hogy az injuriatus felek jószágoktúl el legyenek, hanem valamint eddig azon volt, ha megírtt impedimentumok nem akadályoztatták volna, hogy vége szakadott vólna : úgy ezentúl is kívánja promoveálni dolgokat. Mivel pedig máskínt is sok querelák vadnak, hogy causansok törvényes igazságokat az ordinarius bíráknak nem-létek miátt nem folytathatnak, — nem creáltathatván actualis hadakozás miátt Palatinus, Iudex Curiae és Ítélőmesterek, — Méltóságos Senatus opiniója lenne, hogy Tekintetes Nemes Vármegyék gremiumjábúl 24 személy választatnék, a mellyekből 12 Eperjestt, más 12 pedig Korponán confluálnának, azoknak egy-egy praesessek constituáltatnék, és azok az causansok dolgait revideálnák és decidálnák; nem tetszvén pedig valamely félnek deliberatiójok : aztat per appellatam az Méltóságos Senatus eleiben intra dominium deducálnák, salvo cursu juris Tekintetes Nemes Vármegyék és Nemes Királyi Városok székein, — ezekről mindazáltal az appellaták Méltóságos Senatus eleiben hogy deducáltatnának.

Die 2. Junij. Krisztus Urunk mennyben való menetele napja lévén, részint devotiókban Nemes Sta-

tusok töltettík azon napot, — másfelűl az propositiókat irattatták, de azon nap egészlen le nem irattathattanak.

Die 3. Mintegy hét óráig reggel, continuálni kezdetvén megírtt propositióknak leírása, végben ment. Az Nemes Statusok azonban hét óra után az Ország sátorában confluálván, arról discuráltanak : mikínt opiniójokat megírtt propositiókra adjanak Felséges Fejedelemnek? Interea odajűvén s előállván Méltóságos Gróff Forgách Simon árestomban lévő uram ő Nagysága fia Forgách Zsigmond úrfi : édes-anyja nevével nyújtott bé egy memorialist, *) instálván az Méltóságos Asszony Nemes Statusok előtt, hogy, ha gyarlóságbúl ura tanált volna véteni Felséges Fejedelemnek : interponálni méltóztassák magokat, hogy azt condonálni méltóztassék ő Felsége; avagy, minthogy tudtára nincsen urának : mi okon raboskodnék? vétkét s okát annak megjelentené. Deputáltattanak azért ő Felségéhez instanter nagy-szombati pap úr Mirrhay uram, Andrássy György uram ő Nagysága, Nemesi Rend közűl Szent-Pétery Imre uram, ex quarto Statu Váncsay István uram. Kik megtérvén, ollyan resolutióját Felséges Fejedelemnek referálták, hogy reménli ő Felsége : evvel scissiót nem kívánnak talám tenni az Nemes Statusok, — de reliquo offerálta magát ő Felsége : revideáltatni fogja dolgát említett Gróff Úrnak.

Csakhamar pedig compareált az sessióban Felséges Fejedelemtől Cancellarius Sennyey István uram ő Nagysága, Secretarius Krucsay István urammal,

*) Ezen emlékirat fogalmazványa megvan a gr. Forgách-család levéltárában (codex FF.) Szécsényben, a honnét néhány éve mását vettük volt.

exponálván Felséges Fejedelem üzenetit, hogy gondolván — úgymond — Felséges Fejedelem, hogy az Nemes Statusoknak nem volt idejek, hogy az propositiókat ruminálhatták volna : azért maga praesentiájával jelenvaló nap nem akarja terhelni az Nemes Statusokat; hanem kívánja, hogy a Nemes Statusok s Tekintetes Nemes Vármegyék jelenvaló nap ruminálván az propositiókat : azokról való opiniójokat következendő nap celebrálandó sessióban — melyben maga Felséges Fejedelem az Méltóságos Senatussal jelen lészen — külön-külön minden Nemes Vármegye adja. — Ezt értvén Nemes Statusok : minthogy ezelőtt is immár mind oda tendáltanak, hogy districtuatim adják opiniójokat : ezen intentiójokat kimondották említett Cancellarius Úrnak, kérvén, hogy Felséges Fejedelemnek aztat repraesentálni méltóztatnék. Mivel pedig ellenkező üzeneti vala Felséges Fejedelemnek : nagy sok disputatiókra fakadott ő Nagysága (Sennyey) némely Nemes Statusokbúl valókkal; sok disputatiók után visszament Felséges Fejedelemhez. Nem sok üdő múlva pedig Felséges Fejedelem is az egész Méltóságos Senatussal megjelent, s leűlvén táblához, szép propositióval educálta : nem tudhatja mire vélni, hogy midőn ő Felsége maga közölíteni kívánná az dolgokat, és nem úgy, mint az idegen nemzet ideiben, két-három emberrel, kiket maga részére csinált vagy ajándékkal, vagy máskint, kimondatta Nemes Statusok opiniójokat, sokszor azoknak ki nevekkel mondatott ellenkezőt; mostan pedig, midőn Felséges Fejedelem kinek-kinek kegyessen opinióját kívánná meghallgatni : ez is netalám másra némellyek által magyaráztatnék. Azért, ha ím kinek valamely diffidentiája vagy scrupulusa s considera-

tiója lenne : aztat kedvessen venni, mondotta, fogja, hogyha bízvástan kimondja, — kívánván mindenekben illuminálni az Nemes Statusokat, hogy nem egyebet az egy közjónál kíván ezen propositióiban. Szüntetvén szavait, Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi uram prolixius, sok beszéddel Felséges Fejedelem szavait secundálván, ratiókkal deducálta, hogy a mit ultronee offerál s kedvekre hagyja, Tekintetes Nemes Statusoknak instálni azon illenék. — Sokáig való beszéd után végtére is csak abban maradott az dolog, hogy nem impediálja ő Felsége : valamint szeretik Nemes Vármegyék, confluáljanak s tanácskozzanak, de opiniójokat az Statusoknak singillatim akarja érteni s hallani. És noha az Nemes Statusok kívántak volna respiriumot harmadnapig : de csak avval oszlott el a sessió, hogy hacsak mi is resolváltatik : következendő nap újobban legyen sessió.

Délután Nemes Királyi Felső- és Alsó-Magyarország Szabad-, úgy Bánya-Városok követjei kassai uraimék sátorában öszvegyűlvén, az holott is tanácskozván az kiadott propositiókról : mind az gravamenekről, mind pedig az Városokra repartiált portáknak aversiójáról hogy munkát tegyenek, compilatorokat denomináltanak hatot; ezen Városok követei közzül : Váncsay István, Prokoff Hans Georg uraimék és Péchy Ádám; azon földről pedig való Nemes Városok részéről : Kohler Ferencz uram, és más, Nagy-Szombat várossának követje, és körmecz-bányai notarius. Kik is egymás közt végeztenek, hogy következendő napon „*Jézus*“ !-kiáltás után Kohler uram sátorában gyűljenek öszve.

Die 4. Junij. Öszvegyűlvén mostan említett Nemes Városok deputált compilatori Koller uram sáto-

rában, jó regg az munkához — premittált pro et contra való discursusok után — hozzá akartak szinte fogni : azalatt Forgách Zsigmond úrfi odajűvén valamely dologban, — el kelletett oszlani azon deputatiónak, illyenmódon mindazonáltal, hogy Váncsay István uram és Péchy Ádám öszveülvén, azon munkát papérosra tegyék fel. Alig pedig munkához fogtanak volna : az publica sessio az Ország sátorában béállott.

Minekelőtte Felséges Fejedelem béérkezett volna: újobban Méltóságos Gróff Forgách Simonné Asszony ő Nagysága nevével nyújtattatott két memorialis az Nemes Statusoknak : egyik említett Statusoknak szólló, az kiben köszönte, hogy Felséges Fejedelemnél interponálták magokat, kérvén, hogy Felséges Fejedelemnek intitulált memorialissát recommendálni méltóztassák az Nemes Statusok, a kiben instált Felséges Fejedelemnél, hogy dolgát urának ezen gyülekezetnek alkalmatosságával revideáltatni, és hogy mentségéhez készülhessen, idején rabságából idehozattatni méltóztassék ő Felsége. Deputáltatván ő Felségéhez pap úr Mirray uram, Fischer Mihály uram ő Nagysága, Nemesség részéről egy valamely becsületes ember, és Váncsay István uram. Megtérvén, relatiót töttenek, hogy commoveáltatott Felséges Fejedelem, mondván, hogy mint ablegatusokat maga eleiben sem bocsátotta volna, nem ismérvén Nemes Statusok ablegatusit; ollyan szókat ejtvén, hogy netalán valamely szakadást tenni kívánnának evvel : holott inkább tempore publicae sessionis nyújtatnának efféle memorialisok ő Felségének, az egész Statusokat concernálván az dolog.

Csakhamar Méltóságos Senatussal béjütt az ses-

sióban Felséges Fejedelem, holott is az kiadott propositiók alkalmatosságával az contributiónak mivoltát béhozván, akarta s kívánta tudni opiniójokat az iránt az Tekintetes Nemes Vármegyéknek. Azontúl részint némellyek hozzászólván az dolgokhoz, okot s materiát adtanak, hogy Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi uram subsummálván egynek s másnak beszédjét, s addig-addig sok ratiocinatiókkal deducálván az közügyet, annak confoederatióját, és az közönséges szükséget, — Felséges Fejedelem másfelül sok motivumokkal élvén : arra Nemes Confoederált Statusok resolváltanak magokat, hogy közönségessen contribuálni fognak. Azután contributiónak modalitása felül sokféle projectálások voltanak; utóljára azon megállapodni látszattanak a Nemes Statusok, hogy mi illeti Nemes Vármegyék portáit : causa fixi quanti porták szerint légyen az repartitio, — de per dicas légyen annak exactiója.

Nemes Statusok contributiója iránt való végezés in suspenso maradott, hanem az rézpénznek mivolta elővétetett, melyről : folyjon-é ? és micsoda valorban ? avagy devalváltassék-é ? — számtalan sok discursusok s disputatiók és kiáltások voltanak. Végtére erre menvén mintegy a potiori opiniók, hogy két vagy három póturában járjon az Libertás, annak pedig száma tizenkét millióbúl — annyinak mondván Felséges Fejedelem lenni — három vagy legfeljebb négy milliomra reducáltassék : abban akadott meg az dolog, hogy notanter Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi uram akarta sok motivumokkal, hogy az jószágok visszaváltásában és adósságoknak kifizetésében is folyjon, állétván : micsoda lelkiismérettel lehetne az Vitézlő Rendre nézve, a mely vérét ezen

pénzért felszenteli, restringálni azon rézpénznek dolgát annyira, hogy csak megigya s megegye, és mást ne szerezhessen rajta? Melly iránt sok disputatiók voltanak, — végtére is pedig csak in suspenso maradott, maga Felséges Fejedelem kimondván, hogy annak decisiója maradjon jövendő sessióra.

Ezen sessióban determináltattanak gravameneknek compilatori, az Clerus és Mágnásokon kívül, Nemes Vármegyék részéről: Szent-Pétery Imre és Görgey János uraimék; ex quarto Statu: kettő ama Királyi és Bánya-Városok követei közzül, ezen Nemes Városoktúl pedig Váncsay István és Ulik uram.

Die 5. Junÿ. Depultáltatván pro compilatione gravaminum, és portáknak Nemes Királyi Városoktúl eltávoztatása végett Felséges Fejedelemhez formálandó memorialis iránt Váncsay István uram és Péchy Ádám, — ezen napon abban fáradoztanak.

Die 6. Junÿ. Publica sessio celebráltatott reggeli nyolcz órakor. Öszvegyűlvén annakokáért az Ország sátorában a Nemes Statusok, Felséges Fejedelem csakhamar ezután az Méltóságos Senatussal megjelent. Emlékezvén legelőszer is, hogy legközelebb való sessióban az rézpénz iránt való végezés felhagyatván ezen gyülekezetre: szükségesnek mondá azért ő Felsége, hogy legelőszer is az Nemes Statusok azon rézpénznek dolgát eligazítsák, reménlvén, hogy a Nemes Vármegyék arról bővségessen gondolkodtanak; előszámlálván, mi okokért annak teljességgel való abrogatiója — nem lévén ezüstpénz az országban, — meg nem lehet. Ellenben az közölebbvaló sessióban Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi Miklós uram ő Excellentiája szavaira térvén, mondá, hogy ha azt tanáljàk fel a Nemes Statusok, hogy

folyjon, már akármiben is: de böcsit is kell csinálnia, hogy mindent lehessen rajta venni. Békeveredvén azért újonnan az jószágoknak rézpénzen való váltásnak mivolta: felállott váczi praepost (Berkess András) pap úr, ki is az tizenhárom vármegye nevével szólott, mondván, hogy azon tizenhárom vármegye opiniója, hogy említett rézpénznek ha folyása lészen: az jószágok kiváltásában és adósságok kifizetésében ne folyjon. Ezt subsummálván Méltóságos Fő-Generális uram: az közelebbvaló sessióban mondott ratióit előszámlálván, mondotta, hogy privatumokat itten nem lehet tekinteni; jobb-é némely embereknek ebben kedvezni, vagy egész országnak? jobb-é az magok privatumát kereső dúsgazdagoknak, — vagyis az egész országbelieknek és az közügynek? melynek folytatásának is meg kell szűnni, ha az rézpénznek, ha folynia kell, teljes böcsi nem lenne. És mintegy cum protestatione jelentette, hogy, hogy vagyon az, hogy említett praepost úr tizenhárom vármegye nevével szól: azonban ő Excellentiája Nemes Ung Vármegyének főispánya lévén, — abban semmit sem tud? Valljon lehetett-é ő Excellentiáját excludálni?! Hasonlóképpen felkelvén, szóllott Méltóságos Generális Károlyi Sándor uram ő Nagysága, úgy, mint Szathmár Vármegyének, és Méltóságos Gróff Csáky István Generális-Commissarius uram ő Nagysága, úgy, mint Bereg Vármegyének főispányi. Mindezekből béjütt, hogy most vehetik — úgymond — a Nemes Statusok tapasztolva észre: mi okon az Felséges Fejedelem kívánta mindjárt egyeleintén is propositiók folytatásának alkalmatosságával, hogy az Nemes Vármegyék ne ötenkínt-hatonkínt, vagy districtualiter, hanem ki-ki az maga opinióját szabadossan jelentse meg ő

Felsége előtt; most gyű ki, hogy nem azt, a mit egész Nemes Vármegye tud : hanem a mit ednéhányan akarják, mondatják egynéhány Nemes Vármegye nevével egy-két emberrel, — és innét szoktak lenni scissiók, inducálván : legközelebb micsoda scissiót Nemes Túrócz Vármegye is akart tenni, hat vagy hét vármegyét disponálván, hogy egyetértsenek azon Nemes Vármegyével, írván az békesség tractájának továbbvaló folytatásáról nem Felséges Fejedelemnek, hanem alattomban az vármegyéknek, legelőszer is disponálván azokat, — annakutánna az Felséges Fejedelemnek is; — de, külembezőképpen inferálván ő Excellentiája, nemde-nem confoederationalis hitek ellen légyen-é az?!

Azután subsummálta ezen dolgot az Felséges Fejedelem nagy sok enarratióval : mikínt eleitől fogvást folytatta légyen az Haza dolgait, és most immár, midőn kelletnék reménlenie, hogy ennyi éjjeli s nappali nyughatatlanszági után legalább köszönetet érdemül fogja venni, -- tyrannusnak neveztetik: feltévén megírtt Túrócz Vármegye az maga, némely vármegyéknek irott leveleiben, hogy nagyobb iga ez a mostani, mintsem német igája vala, és hogy császár idejében lehetett recurrálni és instálni a császár előtt: most pedig instantiának semmi hellye nincsen. Inferálván ő Felsége : nemde-nem ez az, és azt kell kihozni belőle, hogy, ha mondhatjuk, hogy tyrannice bánt német ezen magyar Hazával: nagyobb tyrannus az Fejedelem! Explicálván magát ő Felsége : álljon elő az, valakit meg nem hallgatott volna; vagy, ha szemben akart volna valaki lenni ő Felségével, maga eleiben kit nem admittálta? Avagy micsoda onus, az kit imponált, és maga hasznára avagy erszényjében

fordította volna-é, avagy Nemes Országnak közjavára, s ügyünk boldogúlására?!

Ezeket nagy fájdalmas szívvel exaggerálván bővebben: előállott azon Túrócz Vármegyének táblabeli assessora Rakovszky Menyhért, — ki is mentségére azon Nemes Vármegyének kifejezni ügyekezte azon dolgot, hogy semmi gonosz végre nem cselekedte azt azon Nemes Vármegye. Azután, sok kérdések s feleletek után, előszólíttatott azon vármegyének viceispánya Okolicsányi Kristóf; ki is előállván, producáltattanak vele feljűlírt írásoknak copiái: mind az vármegyéknek, mind az, mellyet Felséges Fejedelemnek irattatott vala azon vármegye; mellyek is publice Secretarius Krucsay István uram által előolvastattanak.*) Elolvastatása után azoknak, annál is inkább exaggerálta Felséges Fejedelem a dolgot, — annyira elkeseredvén, hogy sok beszédi között könyves szemmel — sok keserves szavai között — illyen szókra fakadott: Édes Nemzetem! Hát ezt érdemlettem sok szíves, Hazám ügye mellett való fáradságim után?!... Vagy öljetek meg, avagy nyeljen el az föld; készebb vagyok az országnak egyik szegletiben megvonnom magamot, mintsem — reménlett köszönet helyett — tyrannusnak mondatnom! . . . . Mindezeket hallván Cancellarius Sennyey István uram ő Nagysága, opinióképpen szólván, mondá, hogy azon Nemes Vármegye adigáltassék az egész Confoederatiónak ereivel, inquisitione mediante, hogy azokat, kik azon dolognak fabricatori, jelentse ki, és azok kitudódván: törvé-

*) Itt még e sor van közbe toldva: „kiknek valóságos pariája comprehendáltatik sub Literis *C* és *D*", azonban ezen okmányok ma már nincsenek itt a napló mellett, hanem az 1707-iki egyéb acták közt. Különben Szalay Lászlónál (VI. köt.) már máshonnét kiadvák.

nyessen revideáltassék dolgok. De mivelhogy az Statusok többire hallgatással voltanak : csaknem az okozta, hogy Felséges Fejedelem sok, könyves szemeivel tött panaszi után egyszersmind felkölvén, valedicálva Vezérlő-Fejedelemségének. — ki akart vala menni az sátorbúl: de nekiesvén Méltóságos Gróff Fő-Generális Beresényi Miklós uram ő Nagysága és más főbb Urak, nagy sok instantiákkal tartóztatták. Azalatt az sok körűl s belől álló fegyveres nép, reménteln, nagy villámlásával kivont szablyáknak nekirohanván az adstáló feljebbemlített Nemes Túrócz Vármegye embereinek: úgymint vice-ispányának Okolicsányi Kristófnak, és táblabéli assessorának Rakovszky Menyhértnek, — kik is szaladásra vévén magokat, de nem használván semmit, kirohanván az Ország sátorábúl az sok nép, azok után sokan futamodván, említett Rakovszkyt annyira elsebesítettenek, hogy mindjárt meghala, az másikán pedig, Okolicsányin, négy alkalmas vágást töttenek. Ezután valamennyire csendesedvén azon indúlás, s Felséges Fejedelem is engeszteltetvén, kiküldöttenek említett Okolicsányihoz, hogy minekelőtte meghalna, fassióját vehessenek : kik voltanak complexek azon dologban? Azalatt az is végeztetett, hogy az egész Nemes Túrócz vármegyeieknek árestom indicáltassék, — az mint a még el nem oszlott az sessió : elküldöttenek az kik mind az árestomot indicáltanak azon Nemes Vármegyének, mind az kik az istrázsákot ottan kiállítottanak. *)

*) Említést érdemel, hogy azon főhadi-tiszt (ezredes), a ki ekkor Túrócba indúlt, udvari lovas haddal, s ott a vén Okolicsányi Pált és a többi gyanús nemeseket nagy buzgalommal összefogdostatva, az egri vár börtöneibe hurczolá : a szintén elfogott — s e rab-

Die 7. Junÿ. Publica sessió újobban tartatott, mely is tíz óra tájban állott bé; minekelőtte pedig béállott volna: testi feljűlnevezett Rakovszky Menyhértnek, az mely az hellyen, az hol ölettetett vala meg, hagyatott, — levetkeztetvén egy gatyaszárig, két ökör után, lábon fogva, hóhér által hurczoltattatott ki az táborhelyről.

Béállván az sessió, emlékezett Felséges Fejedelem előtti napon incurrált állapotokról, hogy senki is azon meg ne ütkezzék: mert gondolatjában sem volt, és meg sem tudta gondolni, hogy azok történjenek. Azomban így tetszvén az Nemes Statusoknak, hogy mind az megsebesíttetett Okolicsányi Kristófnak fassióját vegyék, s mind az egész Túrócz vármegyebelieknek is hogy árestom imponáltassék: az mind az kettő végben menvén, már mikínt fog tetszeni az Nemes Confoederált Statusoknak tovább procedálni? — Ehhez hozzászólt legelőszer is Generális Károlyi Sándor uram ő Nagysága, ez után Méltóságos Gróff Generális Bercsényi Miklós uram ő Excellentiája, ki is többi között azt inferálta, hogy Isten ő Szent Felsége csudálatosképpen ezen casusnak történetével kinyilatkoztatta azt, hogy azon esett, a ki fabricatora volt azon írásoknak: fateálván azt Okolicsányi, a ki még él, hogy azon megöletett concipiálta az írásokat, de notariusa vármegyének írta. Mindezekhez képpest concludáltatott, hogy inquisitione ac investigatione mediante az egész, árestomban lévő nemesség között ki kell tudni: tudtak-é mindnyájan és consentiáltanak-é azon írásoknak? — Valamellyik abban tanáltatik: mindenik reus est

ságában meg is halt — túróczi főispán b. Révay Ferencz fia, Révay Imre volt.

mortis, kimondattatott, úgy, mint contra Confoederationem se erigens. Ezen indagatio Cancellarius Senyyey István uramra ő Nagyságára bizattatott. Azontúl Nemes Vármegyék négy vagy öt zászlótartói által — hozattatott egyenlő végezésből — azon Túrócz Vármegyének zászlója, a mely az Ország sátora előtt öszveszaggattatott, és kópiája törettetett diribrűl-darabra, — pecsétje pedig Felséges Fejedelemnek adinveniáltatott, hogy resignáltassék.

Discursusokbúl jütt bé azontúl, hogy investigálnia kelletik az Nemes Vármegyékben: az Confoederatióra esküdtenek-é mindnyájan az Nemes Vármegyékben valók? Mellyekben hogy kikerestessenek mind az ollyanok, a kik nem esküdtenek volna, és hogy azoknak seriesét Felséges Fejedelemnek hat hétnek forgása alatt küldjék meg Tekintetes Nemes Vármegyék vice-ispányi, végeztetett.

Az otthonn contumaciter maradt nemességnek, és innet is visszamenteknek büntetésekről szó esvén, Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi uram ő Excellentiája projectuma vala: az szegény, hadakban deficiensekre, avagy bénulás (által), vagy máskínt a kik élhetetlenné maradnak, — azoknak fundatio, említett contumax nemességnek büntetésekből rendeltessék. Az büntetésről illyen discursus is esett, hogy jószágok foglaltassék el, és egy esztendeig annak bírásától s hasznaitól el legyenek.

Ezután rézpénzről projectáltatott. Sokféle discursusok után mintegy inclinálni látszattanak a Nemes Statusok, hogy négy póturában folyjon az Libertás, és igenis, mind jószágok kiváltásában — az holott ezüstpénz nem extál az contractusokban, — mind az adósságoknak kifizetésében folyjon, néme-

lyek sentimentuma lévén: két-háromezer forintokig, némellyeknek pedig: ad summam infinitam. Úgy látszott az sessiónak evvel való eloszlásával, hogy azon pénznek mivolta következendő sessióra haladott.

Die 8. Junij. Minekelőtte az publica sessió beállott volna: árestomban tétetett Túrócz vármegyei nemesség az karabéllyosok által Cancellarius Sennyey István uram ő Nagysága sátorához késértetett, holott is examenjek tartatott; mely végben menvén, újobban visszakésírtettenek. Beállván pedig az publica sessió: Felséges Fejedelem az rézpénznek dolgát újobban előhozván, azon rézpénznek folyamatjáról csaknem az egész sessió tartott, sokféleképpen deducáltatván s projectáltatván: micsoda módokkal devalvatiójával immár introducáltassék? hogy folyása kívánatos lehessen. Az valora ugyan csak azon maradott, hogy Libertásnak négy pótura légyen. Hogy pedig az rézpénz ügyekezett summán felül ne maradjon: az végeztetett, hogy incassáltatván contributiók által a pénz, bélyegeztessék meg a pénzverő-házakban. Az ollyanok ellen, a kik azon rézpénzt elvenni nem akarnák: minden helységeken bizonyos emberek rendeltessenek, a kinek erejek légyen az panaszló félt meghallgatni, és annak, a ki jószágát rézpénzen nem akarná adni, elvenni, és pénz nélkül az vévőnek adni, magának pedig fáradságáért kik mondottak, hogy harmadrész essék, mások pedig, hogy hatodik. Továbbá az Uraság és Nemesség contributió kiszedésének mivoltáról lévén az discursus: abban maradott meg, hogy bizonyos dicatorok denomináltattak minden vármegyéből, kik az dicákot conscribálják; azok dicáknak pedig bizonyos taxájok lészen, mely taxa szerint contributiók beszedésének kelletik meglennie,

az pedig két holnapok elfolyása alatt kétszáz forintoknak poenája alatt, ha dicatorok negligentiája miá meg nem lenne a munka. Azontúl Királyi Városokban lévő kereskedőknek dolga hozattatott bé, ez lévén iránt ok az discursus, hogy azok is tōrvény szerint taxáltassanak.

Az religiók dolga is emlékezetben vala, jelentvén Felséges Fejedelem, hogy lennének még némely panaszok, mint egy, úgy más és harmadik részről is, az mellyeket componálni s egyességre hozni kelletnék; de valamint az kalmárok, úgy ezen querulansok dolga csak abban maradott. Végre Felséges Fejedelem emlékeztette azokat, az kik az gravameneket bé nem adták vala, hogy azoknak béadását ne halasszák, — és evvel oszlott el ezen napi gyülekezet.

Die 9. Junÿ. Nemes Királyi Városok memorialisa Cancellarius Úrnak nyújtatott, az mely porták iránt concinnáltatott vala,*) — úgy Nemes Városok gravameni is Klobusiczky Ferencz Úrnak ő Nagyságának, úgymint denominált compilator uraimék praesessének.

Midőn pedig szinte publica sessióban gyültenek volna az Statusok: akkor az granatérosok késérték ki feljebbemlített Okolicsányi Kristófot, ki is megsebesíttetett vala az minapi casuskor, és mivel magával nem bírt: ednéhány paraszteмber pokróczban vitte; kivívén az táborbúl jó puska- mintegy lōvísnyére, ottan kivonva lévén egy sátor, s mellette tűz, abban pedig sínvasak, — két ízben sūttettetvén, de nem sokáig, azután feje vétetett hóhér által, székben, nem bírván máskínt magával.

*) A lap szélén: „Litera E.", de e melléklet ma már nincs meg, sem itt, sem az acták közt.

Öszvegyűlvén azalatt az Ország sátorában Nemes Statusok: Cancellarius Sennyey uram ő Nagysága megjelent, Felséges Fejedelem szavával jelentvén, hogy dicator uraimék mellé rendeltettenek Prileczky, Bulyoszky és Kovács János uraimék ő Kegyelmek; kik is hogy ezen a napon az dicáknak megcsinállásában az több Nemes Vármegyék dicator uraimékkal fáradozzanak, végben vívén pedig az munkát, következendő napi sessióban elővétethessék. Melyre nézve azon következendő napra jelenvaló sessió is haladott, és eloszlottanak az Statusok.

A megírtt munkának végbenvitelében pedig, Klobusiczky uramnál ő Nagyságával öszvegyűlvén deputatus uraimék, fáradoztanak. Délután pedig három hóra félmilliomot is repartiálták porták szerint. Mely midőn innotescált volna Nemes Városok követjeinek: Nemes Kassa Városa követjeihez confluáltanak, mind relatiót hallgatván: az porták iránt nyújtott memorialisnak mivolta miben maradott? s mind pedig, azon repartiált munka iránt tovább mit kellessék elkövetni az Nemes Városok részéről? Deputáltanak azért e medio sui mind Cancellarius Úrhoz, úgy Klobusiczky Úrhoz ő Nagyságokhoz ezen declaratióval, hogy illyen reménség táplálta az Nemes Városok követjeit, hogy Felséges Fejedelem az portáknak nevezetit eltávoztatja azoktúl, — az mint is bíztatások is volt; most pedig nem tudják mire vélni, hogy illy reméntelen ugyan csak portákra reducáltatnak. Minekokáért elméjeket hogy vegyék megírtt Uraknak, s Cancellarius uramtól pedig végére menni ügyekezzenek: resolváltatott-é benyújtott memorialis? — Megjüvén deputatus uraimék, referálták, hogy mind az két Úr egyformában mondotta, hogy ennek

az félmilliombeli három holnapi repartitiónak máskint nem lehetett, — az mint az Uraságra és Nemessekre is lött repartitióban portákra volt reflexio, — nem lévén készen az projectált dicák; és hogy Felséges Fejedelem, igenis, nem kívánja az portáknak mivoltával az Királyi Városokat illetni: hanem ez a félmilliombeli contributio is csak mintegy kőcsenadás, úgy, hogy ha az dicák conscribálva lésznek, azoknak számához képpest az további fizetés reguláltatni fog, és ha mely város többet tanálna adni, annak refusióját várhatja. Ezeket értvén Városok követjei, azt tanálták fel, bár csak azt efficiálhatnák Cancellarius uramnál: az bényújtott memorialist indorsáltatná, hogy Felséges Fejedelem kegyelmes resolutiója e lenne: ezentúl Királyi Városok az portákkal nem fognak oneráltatni, — mely is pro futura cautela szolgálna az Városoknak. Újobban azért deputáltattanak említett Cancellarius Úrhoz ezen instantiával.

Die 10. Junij. Tekintetes és Nagyságos Klobusiczky Ferencz uramnál ő Nagyságánál deputatus uraimék mind az dicák megcsinállásában, úgy az félmilliónak az országra való repartitiójában fáradoztanak. Végben menvén pedig, az Úr Klobusiczky uram ő Nagysága azon munkát sessió előtt bévitte Felséges Fejedelemnek; mellyet is reprobálván ő Felsége: újabb munkához nyúltanak azon deputatus uraimék, melyben is foglalatoskodtanak circiter déli 12 óráig. Azon idő alatt pedig Cancellarius Sennyey uram jelent meg, értekezvén: megírtt munka miben légyen, és hamar-é elkészül? azon lévén Felséges Fejedelem: az midőn deputatus uraimék az munkával előjűnek, ő Felsége is kijün az Ország sátorában. Ezt is kérdésképpen említette megírtt Cancellarius

uram : nem occurrál-é még valami az Confoederált Statusoknak, a mi difficultást valamellyet hozhatna? Jütt bé ezután discursusban az rézpénznek dolga, melyről sokféle discursusok után ebben difficultások occurráltanak, hogy ez volt az egész Confoederált Statusoknak intentiója, hogy csak két milliom az országba maradjon, a többi, per reliquorum millionum liquefactionem egyik része, másik része pedig per devalvationem, csak két milliomra szálljon; calculálván pedig négy póturára reductióját az Libertásnak, jün ki, hogy ugyan négy millió maradni fog az országban. Eztet fontolván, oda tendált az Nemes Statusoknak elméje, — ha az Méltóságos Senatus jónak fogja ítélni, — hogy az Libertás csak két póturára reducáltassék. Ezen túl jütt bé in discursum, hogy illenik Felséges Fejedelemnek, sok éjjeli s nappali fáradságira nézve, valamivel kedveskedni ő Felségének. Mellyet igen illendőnek ítélvén közönségessen lenni : azon nyúgodtanak meg, hogy százezer tallér annuatim offeráltassék ő Felséginek, kérvén azon Cancellarius uramot, hogy visszatérésével az Méltóságos Senatushoz, annak elméjét ez iránt s consensussát vegye, — s ha ennél is többet ítélne az Méltóságos Senatus : az Nemes Statusok készek comportálni magokat az Méltóságos Sennatussal, megírtt summán felül az egész Udvarának kitartását is offerálván. Azon alkalmatossággal azt is concludáltanak, hogy Méltóságos Gróff Fő-Generális Úrnak ő Excellentiajának compromittáltassék említett summának az fele, úgymint ötvenezer tallér, és hasonlójúl Udvarának kitartása gratuito. Ezek meglévén, Cancellarius uram Felséges Fejedelemhez conferálta magát. Azontúl mintegy délyesti egy óra tájban az repartitióbeli

munkával megjelenvén Klobusiczky Ferencz uram ő Nagysága az több deputatus urakkal az Ország sátorában : csakhamar Felséges Fejedelem az Méltóságos Senatussal előjütt, s consideált. Minekelőtte pedig consideált volna : Cancellarius uram először érkezvén, jelentette, hogy az Méltóságos Senatus elméjét vévén ő Nagysága azon oblatiókban, — tetszik, azt hozzáadván, hogy az lovaknak intertentióját is illik offerálni, és hogy ezen oblatiót úgy értik-é a Nemes Statusok, hogy annuatim? Jelentette azt is, hogy rézpénznek négy póturán alól való szállását nem akarja érteni a Méltóságos Senatus. Felséges Fejedelem engedelméből azért az Úr Klobusiczky Ferencz uram ő Nagysága relatiót tőtt az deputatiónak munkája iránt, jelentvén, hogy kétféle munkát tőtt azon deputatio. Az mely repartitiónak munkáit vizsgálván ő Felsége és az Confoederált Nemes Statusok *) : jóllehet egyike olvastatott is vala, de az sem tetszvén, ezen okból, hogy az egész summa, úgymint 500,000 forint repartiáltatott vala az egész országra palatinalis porták szerint, azon particularis Nemes Vármegyékre esett summákból pedig azon Nemes Vármegyéknek, az mellyek az ellenségnek motusihoz képpest vagy tűz által, vagy máskínt megkárosodván, defalcatiót érdemleni ítéltettenek, defalcálván bizonyos summákat, azon summákot újobban az egész országra repartiáltanak vala; mely repartitio szerint sok vármegyékre több obveniált, mintsem az első repartitióból emanáltatott vala, és ez okon nem jónak tanáltatván : ottan azon publica sessióban illyen munka tétetett, hogy ollyan Nemes Várme-

*) A lap szélére jegyezve: „Sub Litera G", — de e melléklet ma már nincs sem itt, sem az egyéb levéltári acták között.

gyék, az kik tanáltattak, hogy defalcatát érdemlenek, illyen suppositummal, hogy ezen felvetés csak mintegy kőcsenadás, — annak adjustatiója minthogy jövendő dicatióbúl meglészen : tehát putative a menynyit gondoltak a Nemes Statusok, mellyik hány ezer forintot praestálhat? aztat feltétették, az supernatans defalcált summát azután öszvevetvén, az egész országra felvetett porták után való summáknak — úgy, hogy az 500-ezer forint kiteljék — hozzátoldatott. Az egész Királyi Városokra, úgy az Privilegiata Oppidumokra excindáltatott — noha palatinalis porták szerint nem obveniált volna csak valamennyivel több 38-ezernél — ötvenezer forint, melynek repartitiója csak függőben hagyatott. Végben menvén pedig a Nemes Vármegyékre való repartitio : csinált avagy compilált dicáknak Ideája olvastatni kezdetett, — az mellyekben egy jó ideig fáradoztanak, modificálván azokat, az mellyeket modificatióra szükségesseknek ítéltek lenni. Egykor felkelvén az Felséges Fejedelem, mondá, hogy azon munkát lehet folytatni ő Felsége és Méltóságos Senatus absentiájában is, praeficiálván azon munkának Cancellarius uramot, és hogy idő elfolyván, másnap öt órakor foghatnak azon munkához, melly a midőn készen lészen : kész ő Felsége, sessióban jővén, aztat meghallgatni. Eloszolván evvel az Nemes Statusok, az Királyi Városok követjei sopánkodással lévén az Nemes Városok dolgában, repartitió nélkűl maradván az említett Városokra felvetett 50-ezer forint, és Városok dicáiról is nem lévén semmi emlékezet : conferentiát tartani estvéli 6 órakor végeztenek. Confluálván ez okáért nevezett órára kassai uraimékhoz, sokféle quaestiók és discursusok voltanak mind az 50-ezer forintoknak

repartitiójáról, mind pedig az dicáknak mivoltáról; és noha sokféle projectálások voltanak : mindazáltal végtére csak abban oszlottanak el az Királyi Városoknak követjei, hogy az dicák állapotjában experiálni kell : az több Nemes Statusok dicái miképen constituáltatnak ? az mellyekhez lehet osztán regulálni magokat és hozzá is szólni az Nemes Királyi Városok követjeinek. Az repartitió iránt pedig illyen beszédek estenek, hogy pro hic et nunc más methodussal aztat repartiálni nem occurál, hanem portákképpen, mely is csak interimalis lészen; mindezekben pedig következendő napi munkától, hogy reguláltatni magokat fog lehetni az Nemes Királyi Városoknak. Ezzel el is oszlottanak követ uraimék.

Die 11. Junÿ. Reggeli 7 óra tájban az Ország sátorában öszvegyűlvén a Nemes Statusok, a dicáknak compilatiójában fáradoztanak, melly munkát majd 12 óráig Cancellarius uram praesideálásával folytattanak. Azt elvégezvén: dicator uraimék, Felséges Fejedelem több üzenetihez képpest, kettő-kettő minden vármegyében és városokban, denominálttattanak. Az meglévén, Felséges Fejedelem is az Méltóságos Senatussal megjelent. Elolvastatott annakokáért azon munka, és némellyekben modificáltatott is *); azontúl determinált dicatorok is elolvastattanak, — midőn pedig az Királyi Városok dicatoraira deveniáltanak volna : ez prothocoláltatott, hogy Királyi Városokban constituált dicator uraimék Nemes Vármegye részéről constituált egyik dicator jelenlétében az dicatiót vigyék végben.

Ez meglévén, Tekintetes és Nagyságos Prínyi Familiának memorialisa elolvastatott, kiben is azon

*) A lap szélén : „Sub Litera K." ; az acták között megvan.

Familia exponáltatta, mikínt Nemes Abaúj Vármegyének örökös-főispánsága azon Tekintetes és Nagyságos régi Familiától az Austriai Háznak birodalma alatt elvétetvén, másnak conferáltatott; instálván, hogy redeáljon azon Tekintetes Familiára. Igazságos instantiának ítélvén az Nemes Confoederált Statusok lenni, — informáltatván először magát azon Nemes Vármegye tagjaitúl, kik recognoscáltanak, hogy előttek nem constál : mi okon az Bécsi Udvar másnak conferálta vala azon főispánságot, — decidáltatott, hogy condálandó Articulusokban inseráltassék azon főispánságnak visszaadása.

Elolvastatott azután a Nemes Militiának memorialisa : némely instantiákat és mintegy gravameneket, militiát illetőket, a potiori füzetésének, egyéb subsistentiáinak, és az rézpénznek mivoltát foglalván magában. Ezen memorialisra resolutio függőben hagyatott.

Végtére ezen sessiónak, religiónak állapotja az quaerulansok iránt előfordúlván, melynek memorialisi deputatióra is bocsáttattanak vala, hogy azon deputatio extractust csinálván, relatiót tegyen azokról; tetszett közönségessen, hogy azon quaerulansok dolga Cancellarius uramra ő Nagyságára bizattassék, és meghallgatván mind az quaerulansokat, mind az constituált commissarius uraimékot : mi okon mindazok, valamellyek Szécsénynél végeztettenek, nem effectuáltattanak? pennára vévén, arról Nemes Confoederált Statusok előtt relatiót tegyen említett Cancellarius uram.

Die 12. Junÿ. Áldott pünkösdi ünepeknek első ünepe lévén, az isteni-szolgálatban töltetett el.

Die 13. Publica sessióban bégyűlvén az Nemes

Confoederál Statusok, Cancellarius uram ő Nagysága is megjelent, — először is dicator uraiméknak hitet feladatván. Az meglévén, előhozta Felséges Fejedelemnek és Méltóságos Fő-Generális Bercsényi Úrnak ő Excellentiájának Statusok által tött ígéreteket, hogy ez lenne a Méltóságos Senatus opiniója, hogy azokon kívül még az téli qvártély is lovoknak compromittáltatnék, — kinek is consentiáltanak a Statusok. Megjelenvén pedig az Felséges Fejedelem azalatt a Méltóságos Senatussal, legelőszer is (elővétette) az törvények folyásának mivoltát; az melyben ő Felsége és az Méltóságos Senatus opiniója die 1. Junÿ celebrált ezen írások seriessében bővebben explicáltatott. Ezen törvények folytatásának leendő processusok iránt sokféle kérdések, disputatiók intercedáltanak; végtére pedig admittáltatván azon methodus, nyúgodtanak meg közönségessen rajta, bizonyos causákat attúl és annak cursussától eximálván, az mellyek condálandó Articulusban exprimálva lesznek.

Azután dicator uraimék salariumja avagy füzetések iránt voltanak discursusok: némellyek füzetések hogy légyen, voxolván, — mások pedig az ellen szólván. Fő-Generális uram is némely consequentiáknak s acclamatióknak eltávoztatására nézve ezekkel tartván, mondá, hogy hazafiúságoktól viseltetvén, nem fognak kapdosni azon dicator uraimék, becsületért sokszor szolgálván sokszor sokan; ha pedig tanálkoznék valaki dicator uraimék közzűl, a ki nem akarná becsületért azon munkában fáradozni, jelentse meg magát. — Ebben azért hagyatott a dolog, hogy, ha ki mit eltagad: annak contrabandumának harmadik része dicatoré legyen, második része delatoré, a ki bémondaná dicatoroknak, egyik része pedig az Or-

ságé. Ha ki tanálkoznék, a ki az dicatiónak opponálná magát: jószágát hogy veszítse el, mondatott.

Ezen gyülekezet conclusiói iránt, leendő Articulusok compilálására bizonyos deputatusok constituáltattanak, mind e gremio Senatus, mind pedig a Nemes Vármegyék közzül.

Ezen sessióban hosszú beszéddel legelső propositióinak summáját, — azoknak tudniillik, az melyekben az Haza ügye eddigvaló folytatásának mivolta kifejeztetett, újabban Secretarius (Krucsay) uram által való elolvastatásával is — az Nemes Confoederált Statusok eleiben Felséges Fejedelem terjesztett, explicálván mindenképpen: ezen Haza ügyének mivolta miben légyen, és mikínt az Austriai Ház, az mely ezen Haza fiai által színesen folytatni kezdette vala az békességnek tractáját, ugyanazok által álnokúl hálójában keríteni ügyekezvén az Magyarországnak szabadságit, az projectált színes tractáival is csak eludálta az Nemes Confoederált Statusokat. Minekokáért igen szükségesnek lenni mondotta, hogy látja s ítéli Felséges Fejedelem, hogy a Nemes Confoederált Statusok Austriai Ház s József királyságának abrenunciatiót tegyenek. Melyhez hozzászólván bővebb beszéddel Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi Miklós uram, mondá, hogy semmi újnak ne ítéljék ezen propositiót lenni az Nemes Confoederált Statusok: mivel ezen abrenunciatiót még szécsényi gyűléskor töttenek, akkor tudniillik mindjárt, valamikor confoederáltanak; hogy pedig annak publicatiója eddig halladott: okozta aztat reménlett békesség tractájának kívánatos vége. Mivel pedig valóságossan tapasztolva tapasztalni lehet, hogy az Austriai Háznak nem volt semmi igaz intentiója az békesség tractájá-

hoz, s nincs is : azért igenis, szükség, Articulus condáltassék ezen abrenunciatiórúl ; — úgy reménlhetjük ezen magyar Hazának jóakaróitúl : több királyoktúl s fejedelmektűl inkább confoederatiót is, ha szabadosoknak Magyar Confoederált Statusokat lenni megértik. És noha, az mint emlékeztetett, ezen abrenunciatiónak kiterjesztése eddig jó reménség alatt halasztatott : de mindeddig is még az békesség tractájának alkalmatosságával úgy moderáltattanak az dolgok, hogy semmiben, sem az tractának punctumiban, magyarországi királynak József király lenni nem recognoscáltatott. — Mely abrenunciatiórúl hogy említett Articulus condáltassék, consentiáltanak az Nemes Confoederált Statusok.

Die 14. Publica sessio celebráltatott, melyben is az törvényes processusok iránt újobban sokféle discursusok voltanak, Felséges Fejedelem előhozván azoknak mivoltát. És noha ki egyet, ki mást az assessorok száma iránt (mondott) volt : de látszott, hogy ugyan az 24 személy mellett kívánták a Nemes Statusok magok opinióját határoztatni, — noha az Méltóságos Senatus táblájánál említett 16 személy egy-egy táblán hogy légyen, az exmittálandók helyett, in juridicis revisionibus, vagy más expeditiókban hogy szám adimpleáltassék.

Azután gravamenek olvastattanak, mellyeknek explanatiójával nagy-hosszúra prolongáltatott azon sessio, — nem lévén avagy nem tartván egy sessio is oly sokáig. Ezen gravamenek olvasásában látszott, hogy az bényújtott Királyi Városok gravameni kihagyattattanak ; minekokáért sessio után Klobusiczky Ferencz uram ő Nagysága — kire bizattattanak vala azon gravamenek — requiráltatott : miképpen lenne

az, hogy azok úgy kimaradtanak? Ő Nagysága Okolicsányi Mihály uramra provocálta magát, mondván, hogy ő Kegyelmének azon gravamenek concinnatiója concredáltatott vala; ő Kegyelme is azért requiráltatván, reponálta, hogy az Nemes Városok gravamenit való, hogy a parte fel nem tötte : de Nemes Vármegyék gravamenjébe comprehendálta azokat is. Azon elolvastatott gravamenekre a Nemes Statusoknak egyéb consolatio nem adatott, hanem, hogy az kiadandó Regulamentumban caveáltatni fog, hogy ezentúl effélék praecaveáltassanak s ne történjenek.

Ezen sessióban az is proponáltatott, hogy az harminczadok restringáltassanak.

Die 15. Instituáltatott vala sessio, de abban Felséges Fejedelem, sem pedig Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi uram nem voltanak jelen. Cancellarius uram ő Nagysága ez okáért az Nemes Statusok eleiben terjesztette Felséges Fejedelem tetszéséből az árestomban lévő Nemes Túrócz vármegyei nemesség dolgát; mely felől sok discursusok után végeztetett, hogy meglévén immár az examen : az mellyek közűlek tanáltatnak büntetleneknek, azok bocsáttattassanak el, — az otthonn elmaradt nemességről is pedig hogy inquisitió tartassék, és ha kik vétkesek tanáltatnak, azoknak dolgát Méltóságos Senatus revideálja. És mivel az examenből úgy gyütt ki, hogy azon írásoknak mivolta két, Nemes Vármegyének gyülésekor proponáltatott, és az első gyülésben maga is az főispán Révay Ferencz uram ő Nagysága jelen volt, — mivel azért suspicione az főispán is non caret : az végeztetett, hogy a még nem purgálná elégségessen magát, suspendáltassék az főispánságtúl, rendelvén az ideig is Felséges Fejedelem commissariust az vár-

megye tiszteinek restauratiójára. Constituáltatván pedig vice-ispán : az vármegye pecsétje resignáltassék neki, s azontúl zászlót is szabad légyen csináltatni azon Nemes Vármegyének.

Az confiscálandó jószágok iránt ezután volt beszéd, úgy, hogy mindazoknak, valakiknek jószágok fog confiscáltatni : feleségekre s gyermekekre légyen reflexio, és azok törvény szerint őket illető részjószágokban hagyattassanak meg.

Utóljára Tekintetes Hadi Commissariatus gravameni olvastattanak el; mely meglévén, jelentette Cancellarius uram, hogy actu fáradoznának bizonyos deputatusok az Articulusoknak megcsinálásában, — mely okon ezen sessiót is nem kívánta Felséges Fejedelem vontatni, hogy azon munka hamarább véghez mehessen; azok pedig papírosra feltétetvén, az egész Nemes Statusok előtt fognak elolvastatni. És evvel azon sessio solváltatott.

Die 16. Midőn az Confoederált Statusok öszvegyűltenek volna az Ország sátorában : Cancellarius uram is megjelent; holott is proponálta, hogy jóllehet az Articulusok concinnálásában bizonyos deputatusok fáradoznának, mivel pedig azokat szükség excoquálni: azért még eddig el nem készűlhettenek; mely okon kívánván Felséges Fejedelem azoknak admaturatióját, sessiót nem fog jelenvaló, sőt következendő napon is tartatni, hanem azon két napot azon Articulusoknak készűletire hadni fogja. Az idő alatt pedig ez az Felséges Fejedelem akaratja, hogy dicator uraimék egy közelebb való helyre kimenvén pro capienda aequali idea, az dicatiónak praxisnak módját vegyék fel, — kívánván ezenkívűl, hogy az Nemes Vármegyék deputatussoknak, kik az hátramaradt dolgoknak

eligazításában fáradozni fognak, adják bé neveket. Mellyek iránt discurálván az Nemes Statusok, rendeltenek, hogy Bulyovszky és Kovács János uraimékkal dicator uraimék Medgyaszóra menjenek ki pro dicatione capienda; deputatusok neveit pedig hogy minden Nemes Vármegye adja bé még a jelenvaló napon, kimondatott. Proponálta azt is Méltóságos Cancellarius uram : Felséges Fejedelem eleiben deveniált, hogy az Királyi Városok, azokra limitált 50.000 forintoknak magok közt való repartitiójában meg nem alkhatván, Felséges Fejedelem azon summának köztök való repartitióját Klobusiczky Ferencz uramra ő Nagyságára bízta.

Ezentúl, minekelőtte eloszlottanak volna : az pénznek cursussa iránt sok pro et contra való discursusok voltanak; mellyeket referálni hogy fogja Cancellarius uram Felséges Fejedelemnek, megígérte, — s evvel eloszlottanak Nemes Statusok.

Die 17. Junÿ. Azelőtti napon való közvégezés szerint, constituált dicator uraimék Berzék nevű faluban kimenvén : ottan az dicatio ideájának egyiránsó formában leendő folytatásának praxissában múlattanak. Az 50,000 forintokat is ezen a napon, említett Klobusiczky Ferencz uram ő Nagysága, defalcatiót alkalmast tévén némely városoknak, csak putative, ideát nem tekintvén benne, repartiálta; melynek repartitiója extal sub Litera *H.*, dicatiónak ideája pedig sub Litera *I.**)

Die 18. Junÿ. Publica sessio tartatott az Ország sátorában; holott is legelőszer egri Káptolomnak praepostja Petes András uram ő Nagysága relatiót

*) Ma már nincsenek sem mellékelve, sem az acták között.

tött szécsényi Articulus szerint maga Erdélyországában való ablegatiójáról, jelentvén, hogy noha mind Méltóságos Gróff üdősbbik Barkóczy Ferencz uram ő Nagysága, úgy Tekintetes Nemzetes Galambos Ferencz uram is coablegatusok valának: de megbetegedvén említett Méltóságos Gróff Uram, csak Galambos urammal kelletett végben vinnie az követséget, mely is abból állott, hogy az Felséges Erdélyi Fejedelmet és azon Nemes Országnak Statusit invitálják az Confoederatióra. Relatio pedig abból állott, hogy sok példákkal, argumentumokkal és ratiókkal midőn állatták volna: mely hasznos légyen ezen két, egy nemzetségő Országnak az egyesség, kit nemcsak historiákkal bizonyítottanak, de egyiránsó ügye lévén említett kívánt Confoederatió is. (Így.) Mely historiákkal, példákkal s ratiókkal indíttatván: nemcsak az Confoederatióra, mellyet ezelőtt immár hiteles kötölességgel amplectáltak vala, ofteráltak és kötöleztenek magokat azon Nemes Erdélyországának Statusi: de magok követjeit is annak bizonyítására, úgymint Mikes Mihály és Andrásy István uraimékot ő Nagyságokat ablegáltanak, — ezen követségéről említett praepost uram mind Felséges Erdélyi Fejedelem s mind pedig azon Nemes Ország Statussinak credentiáit producálván.

Ennekutánna ezen gyülekezetben végezett dolgokról való Articulusok Felséges Fejedelem akaratjából olvastattanak el, az mellyek még csak in projecto valának, mondván ő Felsége, hogy mivelhogy azokat rövid üdőnek mivoltára nézve nem lehetett purizálni: azért, ha mi nem tetszenék, s correctióra lenne azokban, azoknak actu lenne ideje. Az mint is azon Articulusok seriatim olvastattanak és modificál-

tattanak. Mellyeknek alkalmatosságával discursusban Felséges Fejedelem szavaira nézve jüvén, hogy midőn Nemes Erdélyország kötölességéhez való indúlattúl — szükség úgy hozván — azon Nemes Országnak dolgaira nézve el kelletnék mennie : nem volna-é jó, ha a Nemes Confoederált Statusok oly Locumtenensről gondolkodnának, a melly az ő Felsége ollyatén távúl való létében is mind juridica, politica, bellica, et oeconomica ezen Haza dolgait folytathatná? — Tetszett Nemes Statusoknak ezen ő Felsége propositiója, és conclamáltanak Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi Miklós uram ő Excellentiája személlyére, kérvén ő Nagyságát, hogy magára venné azon Locumtenensségnek becsületit; tekintvén is ő Nagysága a Nemes Statusok abban egyezett akaratját: magára vállalta, — kinek közönségessen aggratulálván, azon hivatalban üdvezlették.

Azontúl az gravamenek concinnálandó Regulamentum által leendő sublatiója, és az hadi törvényeknek s processusoknak országunk törvényeibűl kikeresése s azoknak seriesben kimunkálkodásra nézve jelenté Felséges Fejedelem, hogy bizonyos deputatusok hogy neveztessenek, szükséges lenne. Az mint is abban állapodott meg az dolog, hogy egy felűl az gravamenek mivoltában Nemes Vármegyék deputatusi constituáltassanak, más felűl az hadi törvényeknek kimunkálódásához bizonyos személlyek rendeltessenek.

Továbbat az elgondolt numero 24 személyből rendelendő — törvényes processusoknak folytatására — Táblának felállításában sok hosszas pro et contra való beszédek után abban állott meg az dolog, hogy igenis, meglégyen, — mindazon személlyek egy bi-

zonyos esztendőnek részén Eperjestt, más részén esztendőnek Korponán folytatván az törvényeket, micsoda módokkal? ugyanakkor, stante sessione, annak mivólta kimunkálkodtatott. Az Királyi Városokról a lévén, hogy az mely Királyi Városok Personalis Táblájára szokták vala magok appellátáit deducálni: azok ezen introducálandó Táblának alkalmatosságával, ha mi ollyan appellata causa occurrálna, előszer aztat ezen Táblára, innét pedig Felséges Fejedelem és az Méltóságos Senatus eleiben deducálják; — ellenben az mely Városok Tárnokmester Székére szokták vala magok causáit appellálni : azok egyenessen Felséges Fejedelem és Méltóságos Senatus eleiben deducálják.

Végtére azon Articulusokban az harminczadok proventussinak duplicatiója is feltéve lévén : hogy az harminczadok kevesebb számra vétessenek, és száraz vámok aboliáltassanak, végeztetett. Megolvastatván az Articulusok : azoknak purizate elolvastatása, pecsétlése, s kiadása következendő harmadnapra hagyatott Felséges Fejedelem szavai szerint, — intvén ő Felsége, hogy ki-ki magát addig contineálja.

Die 19. Junÿ. Áldott vasárnapi nap lévén, jóllehet publica sessio az Ország sátorában nem tartatott: privata mindazáltal sessiói mind az Méltóságos Senatusnak, Felséges Fejedelem sátorában, s mind pedig az Tekintetes Oeconomicum Consiliumnak, Praeses Klobusiczky uramnál ő Nagyságánál, tartattanak.

Die 20. Reggel Nemes Királyi Városok követjei — ezen districtusbeliek — kassai követ uraimékhoz confluáltanak; mely alkalmatossággal mivel mind az porták sublatiójában Felséges Fejedelemnél Cancellarius Sennyey István uram ő Nagysága által folytat-

ták az dolgokat, mind pedig az gravamenek orvoslásában ő Nagyságához bizakodtanak, — ő Nagyságán fordúlván másféle dolgok is a potiori : in signum gratitudinis, és hogy ezután is annál jobb accessussok s Városok dolgainak folytatása lehessen ő Nagysága előtt, rendelvén ő Nagyságának 24 aranyat, azokat azonnal comportáltanak is, végezvén, hogy egy, követ uraimék közzűl, azoknak praesentatióján jelen légyen. És mivel némely elmaradt dolgoknak és gravamenek eligazításának okáért Felséges Fejedelem dispositiójából Nemes Vármegyéktől deputatusok rendeltettenek : kívántak volna ezen Királyi Városok részéről is vagy kettőt hasonlójúl rendelni, — de kassai uraimékon kívűl senki is nem akarta felvállalni, hogy elmaradjon.

Eloszolván evvel, szinte akkor rendeltettenek seregek, kópiás székelyekbűl, karabélyosokbúl, és Nemes Vármegyék színesseibűl, s részint udvariakbúl állók, három hintóval, közelebb lévő Csécs nevű faluban, holott is Erdélyországának követei, úgymint: Mikes Mihály és Kemény Simon uraimék ő Nagyságok, más két adjunctus követ uraimékkal subsistáltanak vala, — azoknak táborban való békésérésekre. Mellyek a még táborhelyre érkeztenek volna : az Ország sátorában az Nemes Statusok confluáltanak. Azalatt azon követ urak is pompáson béhozatván, az Ország sátorához közel kirendelt sátorokban szállíttattattanak. Az meglévén, Felséges Fejedelem Méltóságos Senatussal az Nemes Statusok közzé megjelenvén : azon követ urak invitatiójára és Ország sátorában békésérésekre rendeltettenek nagy-szombati pap úr Mirrhay, Andrásy György uraimék, és Nemes Vármegyék részéről ezenkívűl ketten, ő Nagyságok s ő

Kegyelmek, — kikkel is csakhamar megírtt követ urak béjüttenek az Ország sátorában. Proponált követségnek summája a vala, hogy valamint ezen magyarországi Nemes Confoederált Statusok az Confoederatióra Nemes Erdélyországának Statusit invitáltanak, és (ezek) azon Confoederatióban már is béléptenek: úgy viszont emlékeztetvén Nemes Statusokat ezen Szövetségre, hogy az inviolabiliter tovább is megtartassék, kívánták. Mellyeknek Cancellarius uram ő Nagysága felelvén Felséges Vezérlő-Fejedelem és az Confoederált Statusok nevével, mondotta, hogy valamint ezen Confoederatióra invitáltattanak: úgy ezen Országos Gyűlekezetben is micsoda legjobb módokkal azon Szövetség continuáltassék, ezen Nemes Confoederált Statusok fáradozni elmúlatói nem lésznek. Ezzel sátorokban visszakésértettenek azon követ urak.

Annakutánna az compilált Articulusok olvastattanak; melyek noha purizálva voltanak, de sokban reformáltatván, az sokféle materiákbúl avagy állapotokbúl való pro et contra való kérdések s disputatiók után csaknem estvéli hat óráig azoknak olvasása és modificatiója halladott s vontattatott. Ezen sessio pedig avval solváltatott, hogy másnap idején, — mivelhogy az egész Articulusoknak purizatiója oly hirtelen meg nem lehet: azért nem kívánván Felséges Fejedelem egészen az Nemes Vármegyéket és egyéb Statusokat is tartóztatni, deputatusokon kívűl, — Articulus de Abrenunciatione Regiminis Domus Austriacae, specialis párokban tétettessék fel, s leirattasék, mellyet pecsételvén és subscribálván a Statusok, — az mint feljebb emlékeztetett: deputatusok itten maradásával, — el fognak mehetni.

Ezen sessióban Oeconomici Consilÿ Praeses Klobusiczky Ferencz uram ő Nagysága publice proponálta: hogy kelletnék — mondván — azt is orvosolni, hogy Királyi Városok akár micsoda embert, görögöt avagy másrendő kereskedőt concivilitasban admittálják, melynek erejivel az Ország harminczadjának csak harmadrészit fizetnek; az ollyatén pedig sokszor megtöltvén erszényét, csak kimégyen pénzzel együtt az országbúl. Mi okon pedig nagyobb szabadságának kellene lenni az városi embernek, mint valamely úrnak, avagy nemesembernek? Ezen dolog felindíttatott vala, és az bor pro exemplo adducáltatott, — de explicáltatván, hogy az bortúl a concivisek is úgy fizetik az harminczadot, mint akárki más: evvel látszott valamennyire csendesedni a dolog, a mellyet subsummálta is vala a Felséges Fejedelem, és megindúlt vala említett Praeses uram propositiójáu, — de csak függőben hagyatott eziránt valamely teendő decisio.

Die 21. Junÿ. Ezen napon is publica sessio tartatott, a melyben, Cancellarius uram ő Nagysága jelenlétében, projectált avagy elaborált Regulamentumnak punctumi és hadi törvények olvastattanak, lévén jelen Senator Kajali Pál uram is*), vége felí pedig Senator és Udvari Kapitány Vay Ádám uram is megjelent. Vége lévén pedig az olvasásnak: előhivattattanak Túrócz vármegyebeliek, kik árestom alatt addig voltanak, úgymint: Plathy Sándor, Huszár Imre és Beniczky Gábor uraimék, — kiknek eleikben Cancellarius uram által adatott, hogy noha Felséges Fejedelem és Confoederált Statusoknak továbbvaló

*) Generális-Fő-Hadi-Bíró.

animadversiójok lehetett volna azok ellen, hogy hallván a minap azon írásokat, mellyek Túrócz Vármegye neve alatt olvastattanak: csak süköt füllel praetereálván, csak egy szót is se egyike nem mondott, hogy nem hírével avagy consensussával löttenek volna, mely okon igenis suspicióban hozták magokat, láttatván avval azoknak consentiálni; de ezen vétkek megengedtetik, úgy, hogy publice deprecálják, s kövessék meg az egész Confoederatiót. Mellyek, principaliter pedig Plathy Sándor uram avval mentegette magát, hogy azért — úgymond — hallgatott, látván, hogy mind Felséges Fejedelem, mind pedig Méltóságos Gróff Fő-Generális Bercsényi uram ő Excellentiája igen megindúlt vala, és ha hozzá szóllott volna: netalántán gondolták volna, hogy hírével löttenek azon írások, — holott Felséges Fejedelemre provocálta magát, mondván: elébb nem tudta azon írásokat, hanem midőn maga Felséges Fejedelem mondotta volna neki; — ama kettő is mondotta, hogy nem tudták azon írásokat. Azontúl pedig mind az hárman megkövették publice az Confoederált Statusokat. Megmondatván pedig, hogy az Felséges Fejedelmet is kövessék meg, — evvel eloszlott azon sessio.

Utánna pedig sessiónak comportálván az 24 aranyat, mellyeket Cancellarius uramnak deputáltanak vala az Királyi Városok: azokat bizonyos deputatusok által praesentáltatták is az Királyi, ezen districtusbeli Városoknak követjei.

Die 22. Junij. Publica sessio az Ország sátorában tartatott; holott is az Felséges Fejedelem az Méltóságos Senatussal is megjelenvén: de Abrenunciatione Regiminis Josephi ac praetensionis in Regiam Dignitatem Domus Austriacae condált Articu-

lus, — az mely három párban leirattatott vala, — olvastatott el; az meglévén, aztat legelőszer is, azaz mind az három párt, Felséges Fejedelem, azután az Senator Urak subscribálták és pecsétlették. Hosszúra vontatódván pedig az pecsétlés, minthogy Felséges Fejedelem Te Deum Laudamust celebráltatott azon a napon: azért azon subscriptiók félben-hagyattattanak, illyenképpen, hogy meglévén megírtt devotio: az Ország sátorában gyülekezzenek minden Nemes Vármegyéknek deputatusi, s nevezetessebben viceispán és notarius uraimék, kik nomine totius Universitatis ki-ki Nemes Vármegyéinek pecsétjét azon exemplárokra feltévén, subscribálják, — nemkülemben az Királyi Városoknak követei is.

Ezentúl discursusban hozattattanak, előszer: ha nem szükséges lenne-é az Országnak peculiaris pecsétet csináltatni? Kiről bővebb discursusok után abban maradt az dolog, hogy csak abba-hagyattassék az pecsét dolga: mivel ha, az mint volt beszéd, hogy az ollyatén pecséten Ország czímerének kellene lenni, s körűl Felséges Fejedelem Vezérlő titulussának — subsummálván aztat Felséges Fejedelem, — láttatnék az Felséges Fejedelem az királyságot kívánni, mely iránt mondá, hogy ne adja Isten, hogy csak gondolkodni is kívánna felőle. Ha pedig pure az Ország pecsétje csak lenne: abban magának az Felséges Fejedelemnek derogálna, mivel Ország Cancellariussának így láttatnék lenni.

Másodszor titulusok mivolta előhozódott, melylyekben igen abutálnának sokan, nevezetessen „Méltóságos“ titulussal akármelly Colonellust is avval illetvén. Ebben noha azon voltanak némellyek, hogy büntetés statuáltassék ez ellen: de Méltóságos Gróff

Fő-Generális Bercsényi uram ő Excellentiája szaván nyúgodtanak meg az Statusok, hogy csak atyafiságosan s barátságosan intsék meg egymást, hogy kiki nem rendéhez való titulusnak békét hagyjon.

Harmadszor az öltezetnek állapotja beszédbe jütt bé, hogy annak is rendi nem lévén: bársonyos ruhát is akármely renden való ember is felvenni hozzája illendőnek tartaná. Ebben is sok beszéd volt: de az is csak abban-hagyatott, illyen discursusok lévén, hogy némellyek ex parsimonia az fényes ruházatnak békét hadnak, mások pedig, ha nem értékekhez való is, de avval akarják mutogatni magokat, hogy ők is értékesseknek tartassanak. Azért talám az köz-contributiónak mivolta fog praescribálni mind afféléknek törvényt, — ha mindenrendű ember fizetvén, számot fog vetni erszényével. *)

Ezek után felállván az Felséges Fejedelem, valedicált, mondván, hogy valaminémő örömmel azon Ország sátorában lépett bé: annál nagyobb örömmel abból menne ki, látván, hogy Isten ő Szent Felsége az Nemes Confoederált Statusoknak szíveket egyességben megtartván, ezen Országos Confluxust szerencséssen terminálni is engedte. Apprecálván, hogy tovább is azon egyességben Isten azon Nemes Statusokat tartsa meg, melyre intette is, declarálván tovább is magát az Felséges Fejedelem, hogy semmi egyéb czélja nem lenne az egy édes nemzete boldogúlása keresésénél; mellyet — nem kétli — megadja Isten, ha azon egyesség és synceritas meg fog maradni az Nemes Confoederált Statusoknak szívekben.

---

*) Az ónodi gyűlés t. i., támaszkodva némely régibb törvényekre, elhatározá, hogy a háború költségeire az egyházi, úri, és nemesi rendet is megadóztatja.

Ezen sessióban az religiók állapotja is béhozattatott vala; mellyek iránt ez vala az Felséges Fejedelem expectoratiója, hogy ne gondolja senki is, hogy mivelhogy mind az három religión valók részéről vadnak panaszok: azokat hogy nem kívánná ő Felsége orvosoltatni, és eddigis deputatiókat azoknak megvizsgálására rendelt vala; ítélvén pedig, hogy szécsényi generalis megegyezés s alku után nem lenne tovább differentia inter Statum Catholicum et Helveticum, és per consequens az harmadik religio között, et e conversa in generali, — hanem ezen avagy amaz hellyek között, az holott az szécsényi végezések avagy nem effectuáltattanak, avagy azok ellen némellyek cselekedtenek volna; és úgy vélné, hogy senkisem tanáltatik az, hogy az szécsényi végezéseket valaki kívánná bontogatni, mivel így annak soha vége nem lenne, hanem azokat, az mellyek azon végezésekhez képpest orvoslásra valók. Kihez képpest — mondá az Felséges Fejedelem — hogy mindjárt devotio után is kész lenne elővenni azon religiók dolgát, noha délután nem igen jónak ítéli azokat elővenni, experiálván aztat Szécsény alatt: iván némellyek, micsoda acclamatiókkal jüttenek elő és alkalmatlankodtanak. Abban maradott azért a dolog, hogy az Confoederált Statusok deputatusi az devotio után Ország sátorában, feljebbemlített Articulus copiáinak subscriptiójában s pecsétlésekben fáradozzanak, — Felséges Fejedelem sátorában pedig délyesti négy órakor religiók mivoltában panaszló felek gyüljenek; holott is elővétetvén panaszokat: a mi fog lehetni, ezen nap, de reliquo következendő harmadnap, úgymint 24. Junÿ denomináltatott, hogy pure csak azoknak eligazítására fordíttassék.

Eloszolván azon sessio, nagy solennitással ugyanazon Ország sátorában Te Deum Laudamus, énekes nagy missével, — melyen egri praepost s titularis Püspek Petes András uram ő Nagysága pontificált, — jeles lövésekkel celebráltatott. Délután megírtt subscriptiók s pecsétlések subsequálván, egész setét estig tartottanak; azomban az religiók állapotja is az Felséges Fejedelem előtt elővétetett.

Die 23. Junij. Meglévén immár az pecsétlés is: az Felséges Udvar, Senatus, és Tekintetes Oeconomicum Consiliumon kívül csak némely deputatusok hagyattatván az Tekintetes Commissariatus béadott gravamenjeinek eligazítására: az Nemes Vármegyék emberei és Királyi Városok követei — azokon kívül, a kiknek valamely particularis dolgok lett volna — mind eloszoltanak. Mivel pedig Kassa Városának követei ottan maradtanak el: azért tetszett ezen districtusbeli Királyi Városok követeinek három-három forintokat költségre comportálni, és azoknak hadni, ezen kéréssel: ha mi ezentúl elő tanálna fordúlni ollyas, a mely Királyi Városokat illethetné, vigyázzanak az Városok dolgaira.

GR. TELEKI MIHÁLY ÉS PÁPAI JÁNOS

NÁNDOR-FEJÉRVÁRI

KÖVETSÉGÉNEK DIARIUMA.

— 1709. —

GRÓF TELEKI MIHÁLY ÉS PÁPAI JÁNOS

NÁNDOR-FEJÉRVÁRI KÖVETSÉGI NAPLÓJA ÉS IROMÁNYAI.

— 1709. —

Fasciculus 160. —Negociatio Nandor-Albensis, Joannes Pápaiana. 1709. — Regestratum 5. 9-bris. *)

I.

Instructio.

Pro Illustri Comite Michaële Telekÿ de Szék, Intimo Consiliario Nostro, Comitatus Kolosiensis Comite, Arcisque et Praesidÿ nostri Kőváriensis Capitaneo, utrobique Supremo, — necnon Generoso Joanne Pápaÿ, universorum Bonorum Nostrorum in Transylvania et Partibus eidem annexis Praefecto, ad Illustrissimum Seraschérium Nandor-Albensem expeditis Legatis Nostris data, Punctis sequentibus.

Primo. Kegyelmetek magát a Passánál insinuálván pro audientia, a midőn admittáltatnak, legyen szemben vele, Credentionalis Levelünket megadván; kit is első audientiájának alkalmatosságával mostani Tisztiben köszöntvén nevünkkel : az tokban levő kávéeszközöket s úgy az ezer aranyat praesentálja; ki is ha kérdezősködik de statu rerum Hungaricalium,

*) Ezen egykorú czímirat Beniczky Gáspárnak, II. Rákóczi Ferencz fejedelem magántitkárának és titkos levéltára őrének kezeírása, az ezen levéltár 160-ik csomagát képezett jelen ügyiratok küllapján.

brevibus Kegyelmetek declarálja : úgy vagyon, valamely confusiója lett az hadaknak az elmúlt campánia alkalmatosságával, s feljebb, hogysem mint az igazság s valóság vólt, dicsekedett is az ellenség ellenünk lett triumphusával; de minthogy actu is Styria, Austria széliben qvártélyoznak hadaink túl a Dunán, s innen is mindenütt elégséges erővel vagyunk, a melly miatt is nem bátorkodott tovább egy Vármegyén kívül progediálni ellenünk; sőt actu felesszámú hadak verbováltatnak s appromptáltatnak is az armistitium alatt, s Istenben vetett reménségünk bíztat következendő operatiónknak szerencsés progressussa iránt. S Kegyelmetek ezen audientián tanúlja ki, avagy csak praeliminariter : micsoda affectióval viseltetik dolgaink s személlyünk iránt? hogy ahhozképpest moderálhassa maga discursusit továbbra is a Passa előtt.

Secundo. Másodszori audientiát impetrálván Kegyelmetek, mondja meg, három esztendővel s egynehány holnappal ezelőtt küldetvén egy Kegyelmetek közzűl, úgymint Nemzetes Vitézlő Pápay János Hívünk a Portára : hosszas várakozásunk után resolvált a Porta minekünk küldött levelében, s mind szóval említett Hívünk által, hogy a Porta minden dolgokat relegálván a Nándor-Fejérvári Passára, s azért is a Fejedelem mind titkos s mind nyilvánvaló dolgaiban Követje s Levelei által correspondeáljon a Nándor-Fejérvári Passával. Akarván azért a Porta akaratjához alkalmaztatni magunkat : kívántunk Kegyelmetek által a Passánál megjelennünk, a Portához Eleinktűl reánkszállott affectiónknak s valóságos szeretetünknek megbizonyítására, kérvén a Passát, így értvén a Porta elméjét, nem is kételkedvén benne, hogy Ibrahim Passának s nemkülömben neki is pa-

rancsolatja vagyon a Portárúl a velünk folytatandó jó correspondentia s egyéb dolgok iránt. Vegye kezére dolgainkat, s folytassa a Fényes Portán, melybúl mind maga promotiója s dicsírete, s mind a Fényes Portának nagy haszna következik, mellyet Kegyelmetek declarálhat azon Memorialekbúl, mellyek Constanczinápolyban béadattattak, s várja el Kegyelmetek válaszszát; s ha a Portára relegál, s onnan vár választ : azt is várja meg, mindazonáltal, hogy ő is a Portát informálhassa genuine, s Kegyelmetek is expectorálhassa elménket neki : declarálja aztat is, ha a Porta vagy egy, vagy más úton nem kívánja secundálni dolgainkat, hanem tovább is politice bánik velünk : micsoda consequentiája leszen contemptusunknak, s a Magyar Nemzet rejectiójának; az mint is kiváltképpen ezen armistitium a végre instituáltatott részünkrúl, hogy azalatt a Portának vehessük categorica resolutióját, s maga megítélheti, Kegyelmetek is szóval declarálja a constanczinápolyi actákbúl, ebbúl következendő kárát a Birodalomnak.

Tertio. Ha kérdi : specificálja Kegyelmetek, miben kívánjuk a Porta jóakaratját? Elsőben, hogy secrete azon Propositiók szerint, a mint proponáltattak az Athnámé punctumi a Portának : a Porta adjon secrete Protectionalist, mellyre elég okok inducálhatják, mellyek Kegyelmeteknél constálnak. Másodszor, adjon pénzünkért a Porta addig is, míg a Protectió meglenne, bizonyosszámú hadakat, nevezetessen Arnóthokat secrete. Itt már neki ígéretet kell tenni : ha ezt effectuálja a Portán, 10,000 talléra esztendőnként megadatik, míg azon hadak szolgálatunkban lesznek, s most mindjárást az első administratió meglészen Kegyelmetek jelenlétében;

sőt várja a dolgok boldogúlásával nagyobb jóakaratunkat is.

Quarto. Ha mondja : Talám azon segítség-adással aperte involválna a Porta a Békesség felbontására? Declarálja Kegyelmetek neki : Az Német ezt szemére nem vetheti az Portának sem egyszer, sem másszor, s nem is praejudicál a Békességnek, mert nem a Porta kezdette ezen oeconomiát, hanem a Keresztyének között régtűl fogva practicáltatik. A Dániai Király barátja szintén úgy a Franczia Királynak, mint szintén a Német Császárnak, Anglusoknak s Hollandusoknak, az mint mindazoknak követjeit is magánál tartja : mindazonáltal, mivel azzal nem kívánhatja senki is, hogy maga hasznát s oeconomiáját rövidítse : mind az Anglusoknak s Németeknek pénzért ád hadakat; kérjen a Franczia : s neki is ad, mivel ha egy magános ember eladhatja valakinek esztendeig maga szolgálatját: miért egy Király s Császár ezt nem practicálhatná maga s országa hasznára? Ugyanis, ha abát s egyéb portékát azért hordonak ki a Birodalombúl, hogy az pénzbeli oeconomia ampliálódjék, a kereskedő rend gazdagodjék, a Császár Tárháza s Birodalma kincsesedjék : inkább kell embert adni, mivel ezen hasznán kívűl az Birodalomnak ez is resultál, hogy az militia nem sordescál, a factióknak, tumultuatióknak taplója — melly a heverés — megoltatik; idővel, exerceáltatván, alkalmatossabb lehet azon militia a Birodalom szolgálatjára, mellyet készen adunk s bocsátunk vissza. Accedál ezen ratió is: ha a Német a Törökököt levágatván Kecskeméten, contra Pacificationem, s ma is negligálja az satisfactiót : szintén jól visszaadatódhatik ezzel azon injuriáltatása a Birodalomnak. Ezen segít-

ségadásnak titkon kelletvén meglenni, mintha a Pasa nem is tudna ebben semmit is — melynek modalitasárúl Kegyelmetek informálhatja — úgy kell ezt véghez vinni; ha midőn osztán általjővén zászló s egyéb militaris jelek nélkűl, a Német kezdene panaszolkodni : mentheti magát a Porta : valamint eddig sokan általmenvén a Kuruczok közzé, szabadságot adtunk vi Articuli Pacificationis, most sem praejudicál a Német Birodalomnak; ölesse, vágassa — ha kapattathatja, mivel széles s nagy lévén a Birodalom, nem coarctálhatni úgy a népet, hogy másuvá ne excurráljon; osztán, maga a Német Császár örömest nem adná hadát, elhiszszük, a Magyaroknak: de általszökvén, nem refroenálhatja őket. Mindazonáltal

Quinto. Ezen Arnóth segítségrűl úgy tegyen Kegyelmetek s akkor emlékezetet, ha ugyan látja, hogy a Nandor-Fejérvári Szerdár jóakaratja s assistentiája nélkűl Omer Aga által nem procedálhat, vagyis a Dunán, Száván s Dráván non erit practicabile jóakaratja nélkűl általjövetelek, — melly iránt Kegyelmetek elsőben minden modalitásokat kövessen el, s igen caute is procedáljon ezen Punctum iránt: valamint praecipitantiával ne romoljon falban intentiónk.

Sexto. Ha pedig a Porta megengedné azon Arnóthok conductióját : Kegyelmetek végezze el azt is a Pasával, 1-mo. Szorgalmatossan vigyáztasson, s valakik az mi passusunk nélkűl visszamennek s szöknek, vagy egyszer vagy másszor, azokat megfogatja, oly praetextus alatt, minthogy hire nélkűl ment el, tudván : nem szabad az Pacificatió ellen, s azért fogatja meg. 2-do. Mivel itt a Birodalomnak is majd azon haszna forog, melly az Magyar Nemzetnek: a

mikor Magyarország stabiliáltatván, antemuraléja leszen a Birodalomnak, több s nagyobb hasznok is következnek belőlle a Birodalom javára, mellyet Kegyelmetek már in praemissis szóval declarálhat bőven; azért ne kénszeríttessünk azon Arnóthoknak 12 holnapra fizetni, hanem legyenek contentussok az hat holnapi fizetéssel s quártélylyal.

Septimo. Az midőn Kegyelmetek taposztalja a Passának valóságos synceritássát: in discursu hozza elő, kivált ha továbbra is verificálódik, hogy Moesia ellen szándékozik: jó volna a Portának most azon elméjét változtatni, azon ratiókra nézve, mellyek Kegyelmeteknél constálnak.

Octavo. Omer Aga által folytatandó dolgokban pedig Kegyelmetek így procedáljon: 1-mo. Késedelem nélkűl küldje Arnóthországban, kezében adván azon hadak fogadása iránt kiadott capitulatiónkat. Kivel 2-do, arra rendelt postánk által titkon folytassa a correspondentiákat. 3-tio. Azon legyen minden úton s módon, hogy az már specificatióban letett s kiadott discretióval s fizetéssel legyenek mind az Tisztek s mind a Gregariusok contentussok, és hogy usque ad primam Maÿ megindúlhassonak, abban Kegyelmetek szorgalmatos hűségét kívánjuk. 4-to. Minden igyekezetivel munkálódja Kegyelmetek, hogy az míg vagy a Száván, Dráván, vagy a Dunán által nem költöznek, semmi pénz nekik ne fizettessék, se discretio; mindazáltal, haugyan csak semmiképpen azt nem effectuálhatná Kegyelmetek: azon pénzből, melly vagyon Alboërnél, avagy csak a Főtiszteknek Omer Aga assecuratiójára valamelly részt adattasson anticipato Omer Aga mellé rendelt Hívünk (Chilko Keresztély?) által; de arra semmiképpen ne condescendáljon, hogy

az Gregariusoknak valami adattassék ante Lustram, — hanem ha másként semmiképpen is nem inducálhatnák, úgyis Omer Aga assecuratiójára, — melly leszen az mi részünkrűl való földön. 5-to. Ha mikor megindúlnak azon hadak : Kegyelmetek Nemzetes Vitézlő Csáki András Hívünket küldje közikbe, vagy addigis, úgy kívánván a szükség; kinek is Kegyelmetek mindenekrűl adjon szoros instructiót, nevezetessen, mihelyen az Száván általkelvén, az ellenség földére mennek : fogjon vélek az operatióhoz, és módot keressen a velünk való correspondentiára, s minket az occurrentiákrúl tudósítson, kivált: mikor érkezik a Dunához? hol alkalmatossabb általköltözések? Ahhozképpest tehessünk rendelést innen a Dunán, általköltöztetések iránt.

Nono. Correspondenter legyen Kegyelmetek Nemzetes Vitézlő Horváth Ferencz constanczinápolyi Residensünkkel, és a mely dolgok communicatiót kívánnak: ebben is Kegyelmetek kötelességének tegyen eleget.

Decimo. Ha látja Kegyelmetek, hogy praemittált kívánságinkra Kegyelmetek választ nem vehet, avagy nem is reménlhet, vagyis halogattatik naprúlnapra: szakaszsza fel Kegyelmetek azon parancsolatunkat, melly vagyon sub Nro 2-do, s azt proponálja s urgeálja.

Undecimo. Az mely pénzünk Alboërnál leszen: azt Kegyelmetek együtt percipiálja, s a szerint is quietálja Alboërt Kegyelmetek; kirűl megkívánjuk annak idejében : mit hova erogáltatott szolgálatunknak promotiójára? rendes relatiót tegyen Kegyelmetek mind de perceptis, s mind de erogatis.

Duodecimo. Kegyelmeteknek megkötve nem lévén keze s elméje : ha mit jobbat a dolgoknak statusához

képpest ezen intentiónknak boldogabb s hasznossabb continuatiójára elkövethet, megnyúgodván Kegyelmetek hűségében, kövesse el; mindazonáltal, ha mi ezen praemittált difficultasokon feljűl is fontossan occurrálna in tractatu Athnámae, — minekelőtte concludáltatnék az dolog, tempestive adja tudtunkra, s resolutiónktúl várjon.

Decimotertio. Diariumot írván mindenekrűl Kegyelmetek, megkívánjuk : visszajövetele alkalmatosságával, a mikor egész reportumot teszen, a Diariumot is exhibeálja, s Bennünket addigis gyakran tudósítson.

Mindezek után kívánunk Istentűl szerencsés utazást, és dolgainknak kívánt végekre való hajtásában boldogúlást Kegyelmeteknek. Datum in Castello Nostro Munkácsiensi, Die Vigesima Mensis Januarÿ, Anno Millesimo Septingentesimo Nono.

F. P. Rákóczi m. p. (P. H.)

Franciscus Aszalay m. p.*)

II.**)

Franciscus II. Dei gratia Sacri Romani Imperÿ et Transylvaniae Princeps RÁKÓCZI, Partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, et Pater Patriae, Pro Libertate Comfoederati Regni Hungariae, necnon Munkácsiensis, Makovicziensisque Dux, Perpetuus Comes de Sáros, Haereditarius Dominus in

*) Eredeti, ívrét, a fejedelem által sajátkezűleg aláírva, különben pedig egész szövegében Aszalay kezével két ívre írva, s e két ív finom vörös-zöld selyemzsinórral összevarrva. E zsinór végei a nagy ostyapecséttel lepecsételvék.

**) Az előbbi okmányban említett, s külsején „Nro 2-do"-val jelölt titkos utasítás.

Sáros-Patak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Ónod etc.

Illustris Comes, ac Generose, Fideles Nobis syncere dilecti! Salutem et Principalis gratiae Nostrae propensionem. Minekutánna Kegyelmetek Instructiójában bőven declarált dolgainkat hűségessen urgeálván, ugyan csak, reménségünk kívűl, kívánatos végekre nem hajthatja: minthogy ellenségünknek ellenünk végképpen való veszedelmünkre eltökéllett gonoszsága és kegyetlensége miatt megeshetik, — kit az Úr-Isten távoztasson el, — hogy édes Hazánkbúl, ennek velünk egy szívet-lelket viselő, és az ellenség csalárd ígéretit s ámító hitegetésit nemes vérekbűl, buzgó indúlatjokbúl megvető fiaival, míg Isten kegyelmességének napjára virradhatunk és annak melegétűl megerősíttetvén, feltett célunkat consequálhatjuk: netalántán idegen földre is nagyobb csendességgel s örömestebb bujdosunk inkább, mintsem gyalázatban kevernénk ellenségünk kegyetlen jármának nyakunkra vételében magunk jó hírét-nevét és emlékezetit; az honnan ellenségünket lehessen szűntelen Hazánkban való bécsapásokkal ostromlanunk: arra legjobb, és mind az szomszédságra s mind sok egyéb ratiókra nézve alkalmatossabb földnek látván Moldvát, az holott sok puszta territoriumok s praediumok lévén, azokon felekezetinket megtelepítvén, hogy, ha az Fényes Porta jóakaratja járúlna hozzánk, bátorságos subsistentiájokrúl provideálhatnánk; arra nézve declarálván Kegyelmetek a Nándor-Fejérvári Szerdár előtt: melly nagy haszna következnék abbúl az Portának, proponálja és urgeálja, vigye végben azt a Portán, hogy in illo casu, — olly cautio alatt, hogy az puszta helyeket megűlvén, az meddig szükségünk leszen az ott

való bujdosásra, sem ellenségünk kezében nem adatunk, sem Isten Hazánkban való visszajövetelre útat mutatván, tovább meg nem tartóztattatik sem egyik sem másik közzűlünk, — szabad oda való menetelünk engedtessék, s a Porta protectiója alá bévétetődvén, arrúl Athnáménk avagy Fermánunk adattassék; offerálván azt a Szerdár előtt, hogy a míg azon földön nyúgovásunk lenne : az idő alatt, ha másként nem inducáltatnék azon jóakaratjának velünk való közlésére a Porta, — készek lennénk az illendő harácsot megfizetni; mellyre mit fog válaszúl tenni, sietséggel tudósítson bennünket Kegyelmetek. De egyébaránt ezen legutóljára tartandó propositióban felette igen cautusoknak kelletik lenni Kegyelmeteknek. Caeterum Eisdem gratia Nostra Principali propensi manentes, prosperos desideramus rerum omnium successus. Datum Munkács, die 20. Mensis Januarÿ, Anno 1709. F. P. Rákóczi m. p.

Külczím : Illustri Comiti Michaëli Teleki de Szék, Intimo Consiliario Nostro, Comitatus Colosiensis Comiti, Arcis, Praesidÿ item et Districtus Kőváriensis Capitaneo, necnon Militiae Nostrae Unius Regiminis Equestris Ordinis Colonello, ubique Supremo, etc., et Generoso Joanni Pápai, Universorum Bonorum Nostrorum in Transylvania et Partibus eidem annexis Fiscalium Praefecto, Fidelibus Nobis syncere dilectis, etc. P. H. *)

III.

Instructio

Pro Illustri Comite Michaële Teleki de Szék, Consiliario Nostro, necnon Comitatus Kolos Comite,

*) Eredeti, ívrét, s. k. aláírás és nagy ostyapecsét alatt. A szöveg Aszalay írása.

Arcisque et Praesidij Nostri Kőváriensis Capitaneo, utrobique Supremo, et Generoso Joanne Pápay, Universorum Bonorum Nostrorum Fiscalium in Transylvania et Partibus Eidem annexis existentium Praefecto, ad Illustrissimum Serascherium Nandor-Albensem, necnon Magnificum Passam Tömösváriensem expeditis Legatis Nostris data, Punctis sequentibus.

1-mo. Kegyelmetek siettesse útját minden industriával Tömösvárra, s az midőn közelít Kegyelmetek Tömösvárhoz : insinuálja magát előre az Tömösvári Passánál.

2-do. Bémenvén Tömösvárra, siessen szemben lenni az Passával, kinek is az audientia alkalmatosságával levelünket megadván, mostani Tisztiben szerencséltesse, s kérje nevünkkel : az mint azelőtt egész confidentiával vólt Hozzánk, mostani Tisztiben is continuálja Hozzánk való jóakaratját.

3-tio. Az melly Erdélyi Nemesség az Tömösvári Districtusban vagyon : vegye őket specialis Protectiójában, s a Porta akaratja s resolutiója ellen harácscsal s egyéb exactiókkal terheltetni ne engedje.

4-to. Mivel az Marosmellyéki Rácz ság, ki már a Birodalom Protectiója alá ment, gyakori, a Porta földérűl lett kicsapásával hűségünkben levő lakosoknak sok károkat tett, consociálván magokat a praedáért a Német párton levő Ráczokkal : az olly vagabundus Ráczokat zabolázza meg, sőt azokat is, az kik az ollyaknak pártfogói, compescálja, s tartson a végre a szélekben jó strásákot.

5-to. Kegyelmetek elbúcsúzván a Pasától, menjen Nándor-Fejérvárra, hová is az midőn érkezik : szakaszsza fel pecsétünk alatt lévő orderünket, s alkal-

maztassa ahhoz magát mindenekben. Datum Munkács, Die 20. Januarÿ, Anno 1709.

F. P. Rákóczi m. p. P. H.

Franciscus Aszalay m. p. *)

IV.

Franciscus II. Dei gratia Sacri Romani Imperij et Transylvaniae Princeps Rákóczi, Partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, et Pater Patriae, Pro Libertate Confoederati Regni Hungariae, necnon Munkácsiensis, Makoviczіensisque Dux, Perpetuus Comes de Sáros, Haereditarius Dominus in Sáros-Patak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Ónod, etc.

Illustris Comes, ac Generose, Fideles Nobis syncere dilecti! Salutem et Principalis gratiae Nostrae propensionem. Hadaink ruházatjára legalkalmatossabbnak tartván a Törökországból szállíttatni szokott abát: Kegyelmetekre kívántuk aziránt Alboërral vagy más kereskedővel megalkuvást és egyezést is concredálnunk; az mint is Kegyelmetek ebben is Hozzánk s Hazája javához való szeretetit előtte viselvén, olly punctumokkal ineálja az contractust, — mellyet elsőben, minekelőtte finaliter concludálna, velünk communicáljon, és aziránt veendő parancsolatunktúl várjon, — az mellyek szerint legjutalmassabban (legjutányosabban) eshetik azon abának beszállíttatása, s hasznossabb mind az két Hazának; kiváltképpen azt igyekezze Kegyelmetek véghez vinni, hogy alkalmatos időkben azon abák nem Kecskemétre, hanem Egerben szállíttattassonak azon factor által, az kivel contra-

*) Eredeti, ívrét, s. k. aláírás és ostyapecsét alatt. A szöveg itt is Aszalay kezével iratott.

hálni fog Kegyelmetek, s addigis hogyha valamiként az ellenség részérűl megkárosítása történne : annak refusiójára kötelesseknek nem tartván bennünket. Caeterum Eosdem feliciter valere desideramus. Datum Munkács, die 20. Januarÿ, Anno 1709.

F. P. Rákóczi m. p.

Külczím : Illustri Comiti Michaëli Teleki de Szék, Intimo Consiliario Nostro, Comitatus Colosiensis Comiti, Arcis, Praesidij, item Districtus Kőváriensis Capitaneo, necnon Militiae Nostrae unius Regiminis Equestris Ordinis Colonello, ubique Supremo, etc., et Generoso Joanni Pápai, Universorum Bonorum Nostrorum in Transylvania et Partibus eidem annexis Fiscalium Praefecto, Fidelibus Nobis syncere dilectis.

P. H. A pecsét mellé Pápai János kezével odajegyezve: Al-Boerral való alku iránt az abákrúl.*)

V.

Formula Juramenti.

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság, egy bizony Örök Isten, hogy Instructióm, s úgy annakutánna jövendő Orderek szerint folytatom mindenekben Felséges Urunk s a két Confoederált Haza dolgait, és azokban senkinek, sem titkon, sem nyilván, sem ott, sem visszajövetelem alkalmatosságával írás vagy discursus által ki nem jelentek, azokon kívűl, a kikkel Instructióm szerint kell negociálódnom, valamíg az Felséges Fejedelem titokban kívánja tartani; különben, ha comperiáltatom Instructiómban letett hitem

*) Eredeti, ívrét, stb. mint az előbbiek.

ellen impingálni: pro publico notorio tartatván, annak érdemes büntetése consequálja személlyemet. *)

VI.

Kegyelmes Urunk!

Fájlaljuk Felséged s nemzetünk szolgálatjában történt remorát: de minthogy Omer Aga mindeddigis el nem érkezett, kivel is kelletik útunkat bizonyos ideig continuálnunk, — késése oka remoránknak; küldöttünk mindazonáltal eleiben, hogy accelerálhassuk ide való jövetelét; de félünk attúl: a Maros jege felbomolván, azon által való menetelben is akadályunk lészen. Mindazonáltal Méltóságos Generális Károlyi Sándor Úr tett dispositiója által reménljük, meghaladjuk azon dificultást. Értettük Bagosi Uram levelibül, hogy Pápai Gáspár Uram is eddig valamely török követekkel, (hihető, a landor-fejérvári szerdár emberei) Szent-Jóbra érkezett; írtunk ő Kegyelmének: siessen hozzánk, hogy valamely informatiót vehessünk ő Kegyelmétül, — a minthogy, mihelyen érkezik, postán expediáljuk Felségedhez, sőt, ha az dolog úgy kívánja, talám várakozunk is Felséged továbbvaló dispositiójáig, reflectálván arra magunkat, hogy ő Kegyelme is talám conjunctus Felséged szolgálatjában velünk. Mi penig maradunk

Felségednek

Debreczen, 1. Februarÿ, 1709.

igaz hívei,
alázatos szolgái:
Teleki Mihály m. k.
Pápai János m. k.**)

*) Eredeti, ívrét, Aszalay írása.

**) Eredeti, mindkét aláírás sajátkezű, a szöveg Pápaié.

VII.

Kegyelmes Uram!

Felséged 15. currentis Ungvárrúl datált kegyelmes parancsolatját alázatoson vettem. Az én Istenem is pótolja ki azt az idegenyek által, a mit eddig csak reménsíggel tapasztalt Felséged a kereszténye kbe. Ha Christus Urunknak Aegyptum volt securitása, Dávidnak elöd-dedi (így) állopotjába Achis király volt protectora : semmit sem praejudicál Felséged is kereszténi vallásunknak, ha kereszténytűl prosequáltatván, a philisteusoknál lel manutentiót; kívánom is, az én jó Istenem ezen Felséged igyekezetit nemzetünk javára consumálja.

Gróff Turnonak (Velenczébe) Felséged parancsolatja szerént a plenipotentiát, instructiót megküldöm, a mostani occurrentiákrúl instructióm szerint késedelem nélkül tudósítom, — bízom is oly securitásra azon expeditiókat, hogy periculumba ne forogjanak. Tovább kellessík-e azon útra magamat resolválnom? az ott fennforgó conjuncturák, a fejíri (landor-fejérvári) szerdárnál lévő dolgok progressusinak mivolta, s úgy ezután következendő Felséged parancsolati újabb instructióim lesznek.

Bajoson megyünk, mivel immár az ellenség Solyomkűnél vagyon, mely is annonázni akarja Váradot; mindazonáltal mi holnap megindúlunk, lévén Sarkadig majd ötszázig való comitivánk, ott penig annál több hadat vévén magunk mellé, annál is bátorságossabban követjük a Marosig s azon túl

útunkat, Isten az időt is megkeményétvén. Én penig maradok

Felségednek

Debreczen, 18. Februarÿ, 1709.

alázatos hív szolgája
Pápai János m. k. *)

VIII.

Felséges Urunk!

Úgy vagyon, Felséged kegyelmessen parancsolt adatni kezünkhöz az aranyokon kívül 1475 rhénes forintokat máriás-pénzül: de megolvastatván azon summát itt, (kit pecsét alatt adtak kezünkhöz az Udvarnál) volt csak 1464 rhénes forint. Melly summából is kivévén az mi úti-költségünket, mely 500 tallér, — marad az arnótok fizetésére azon summából 564 rhénes forint; de minthogy Omer Aga itt máskínt declarálta maga praetensióit, a mint az includált listából Felséged méltóztatik meglátni, — úgy, hogy ő miolta Felséged szolgálatjában volt, addig az ideig, míg Munkácsrúl kiindúlt, annak elmúlt 14 holnapja; Felséged fizettetvén nekiek már eddig 6 holnapra: még restál 8 holnapi fizetések. Eléggé mondottuk, hogy azért rendeltetett nekiek a karabélyosok fizetése, hogy 6 nyári holnapra pénz, 6 téli holnapokra pedig qvártély adatik nekiek, — de arra ő azt felelte: Igenis, Szatmártt így volt mondva nékiek, de a midőn Méltóságos Generális Károlyi Sándor Úr assecuratiója mellett Felséged szolgálatjára állottak: akkor nékiek azt mondotta, hogy 12 holnapra lészen azon rend fizetések. Itt bi-

*) Eredeti, egészen s. k.

zony eléggé alterálódtunk is vélle, de mivel kevéssel nagyobb kárt sem akartunk tenni: kénteleníttettünk Dobozy István (debreczeni főbíró) Uramtúl leválni exolutiójokra 900 rhénes forintokat, oly assecuratióval, hogy Felséged elsőbb alkalmatossággal excontentálja ő Kegyelmét azon summa iránt.

Az arnolt tisztek a remek*)-köntössel is nem voltanak contentusok, hanem kénteleníttettünk a Nemes Városstúl 42 ing vörös fajlondist kérni mentéjeknek, dolmányoknak, a nadrágokat pótolván az remekből.

A több remeket pedig és londist hová erogálhattuk, mellyet Zachariás cancellista hozott Kassárúl, s mi maradt meg benne? annak accludált listájából kitetszik, — mellyet is Felséged továbbvaló dispositiójáig Pápai János Kállóban küldött.

Ez a város panasz nélkül alkalmaztatta magát hozzánk, s promoveálta Felséged mostani szolgálatját. Való, nincs kevés költségével: de hiszszük, mindezekkel is nevelik Felséged ezen városhoz eleitül fogva fenntartott kegyelmességit.

Az ellenség Várad felé való közelítésére nézve talám tartózkodnunk kellett volna: de minthogy tudjuk expeditiónknak sietö voltát, annakfelette mind innen jó comitivával indúlunk, mind Sarkadrúl szaporítjuk az ott lévő praesidiummal, — Istenre bízván utazásunk sorsát, megindúlunk Sarkad felé, tudván, azon ellenség most innen nem distrahálja magát, ha szintén Váradhoz jő is.

Az csausz rosszúl vagyon, — mindazonáltal minthogy maga is siet, mi sem kedvezünk néki az

*) „Remek-posztó", altisztek ruhájára való féldurva szövet.

indúlásban. — Ezzel Isten oltalmában ajánljuk Felségedet, s maradunk

Felségednek

Debreczen, 19. Februarij, Anno 1709.

alázatos hívei, szolgái
Teleki Mihály m. k.
Pápai János m. k.*)

IX.

1-mo. Az húsz arnolt gregariusoknak, kik Egerből elmentenek, négy holnapi restantiájoknak exolutiójára, per fl. Rh. 4 computando, kívántatott fl. Rh. 320

2-do. Omer Agának tavali esztendőbéli 8 holnapi restantiájának exolutiójára, per fl. Rh. 64 computando, fl. Rh. . . . 512

3-io. Egy zászlótartónak 8 holnapi restantiájának exolutiójára, per fl. Rh. 32 computando, fl. Rh. 256

4-to. Két corporalisnak 8 holnapi restantiájának exolutiójára, per fl. Rh. 8 computando, facit fl. Rh. 128

5-to. Egy strázsamesternek 8 holnapi restantiájának exolutiójára, per fl. Rh. 18 computando, facit fl. Rh. 144

6-to. Három gregariusnak 8 holnapi restantiájának exolutiójára, per fl. Rh. 4 singillatim computando, facit fl. Rh. . . 96

Summa universa facit fl. Rh. 1456

Teleki Mihály m. k.
Pápai János m. k.**)

*) Eredeti, mindkét aláírás s. k., a szöveg Telekié.

**) Eredeti, a VIII. sz. a. közölt levélhez csatolva. Mindkét aláírás s. k., a szöveg Telekié.

X.

Az mely vörös remek- és közlondis posztó Kegyelmes Urunk ő Felsége parancsolatjából idehozattatott, ment fel e szerint :

1-mo. A Méltóságos Úr Teleki Mihály Uram ő Kegyelme tizenegy szolgáinak mente, dolmány, nadrág.

2. Pápai János Uram ő Kegyelme öt szolgái számára mente, dolmány, nadrág.

3. Csáki András Uram két szolgáinak mente, dolmány, nadrág.

4. Omer Aga két szolgái számára arnolt hosszú köntösnek, mentének, dolmánynak, nadrágnak.

5. Hat arnolt tiszteknek külön-külön egy-egy arnolt nadrág.

6. Achmet török tolmács szolgájának hat sing londis posztó.

7. Haszán strázsamester szolgájának egy nadrágnak való remek.

8. Miskolczi Uramnak egy nadrágnak való remek.

Maradott még ezen posztóbúl 24 sing 3 fertály, londisbúl 5 sing 3 fertály, melyeket Pápai János Uram Kállóban küldött, Felséges Urunk ő Felsége továbbvaló dispositiójáig.

9. Az hat arnolt tiszteknek, hosszú arnolt dolmánynak, mentének való vörös fajlondis-posztót, 42 singet egy fertályt, item 6 arnolt süvegnek való zöld angliai posztót két singet s egy fertályt, annak kitoldására egy sing zöld közlondis-posztót, és az urak szolgáinak mentéjek alá való béléssel együtt, s ezek-

nek megcsináltatásokat, hozzátartozandó requisitumokkal együtt, Nemes Debreczen Várossa administráltatott és készíttetett el.*)

XI.

Felséges Fejedelem!

Természet szerint való jó Kègyelmes Uram!

Az arnótok alkalmatlankodása miatt Felséged méltóságának sérelmét, és netalám Nemes Országunk szolgálatjának is rövidségét akarván hívséggel evitálnom: dolgaik complanatiójára erogáltam fl. 1080. melynek is visszafizettetését alázatossan recommendálom Felségednek.

Mi valóban nagy félelemben és rettegésben vagyunk mind az Erdélyből kijött, s mind a Szegedhez érkezett németség miatt; várjuk szempillantásonként siralmas végünket.

Két rendbeli alázatos udvarlásom alkalmatosságával is említette Felséged, hogy most könnyen légyen ezen városnak dolga, kinek is csak ez új esztendőnek első napjától fogva ez mai napig, csak gyengén calculálván, Nemes Ország szolgálatjának promotiója áll legalább is 15,000 forintokban; melyet nem panaszképpen kívántam Felségednek repraesentálnom. úgy a felsőbb esztendőkben ehhez képest, melyet a minthogy örömmel s kész szívvel cselekedtünk, úgy tovább is elkövetni minden tehetségünkig készek leszünk, — csak az Úr-Isten ellenségünk vasigájától mentené meg nyakunkat, kihez — félő — ne közelít-

*) A VIII. sz. a. közölt levélhez mellékelve. Teleki s. k. írása.

sünk. Ezzel Felséged kegyelmességében ajánlván magamat, maradok

Felségednek

Debreczen, 19. Februarÿ 1709.

alázatos igaz híve
Dobozi István, m. k.

Külczím: Felséges Rákóczi Ferencz Fejedelemnek, természet szerint való jó Kegyelmes Uramnak ő Fölségének alázatossan. (P. H.)*)

XII.

Tömösvári Legatio Seriessse pro Anno 1709. a diebus ultimis Februarÿ, usque ad 6-tum Martÿ.

Kegyelmes Urunk!

Elsőben Omer Aga, azután Pápai Gáspár Uram és az Landor-Fejérvárrúl Felségedhez expediált Csauz után kelletvén várakoznunk, a die 26. Januarÿ usque ad 19· Februarÿ Debreczenben subsistáltunk; ugyanaz nap indúltunk meg Krucsai János Uram regimenjebeli 200, és nagy-kúnsági 100 lovasokkal; kik minthogy nagyobbára visszaszöktenek, kénteleníttettünk Óbester Sőtér Tamás Uramat mellénk venni 6 companiájával. 24. Februarÿ Csongrádnál az Tiszán rész szerint hidason, rész szerint az jégen általköltözvén, étszaka jöttünk Szentesre. 25., az midőn Makó s Vásárhely között jöttünk volna: valamely kóborló négy Ráczok akadván az oldaljárók eleiben, annak egyikét hamar levágják, hármát penig elfogják. Ét-

*) Eredeti, egészen s. k. írva, s gr. Teleki ás Pápai VIII. sz. alatti levelével együttesen elküldve.

szaka Makóra menvén, ugyanazon étszaka virradtig általköltöztünk az Maroson, az Török földére. 26. Somborra menvén, onnan expediáltuk Omer Agát, kezében adván az szükséges leveleket; ugyanonnan előreküldöttük levéllel Hasszánt az Tömösvári Passához, az Instructiónk szerint, tudósítván érkezésünk felől. 27. ebédre Megyre, hálni Lovenben, 28. ebédre Petskerőkre (Becskerek) érkezvén, az midőn ebédelni akarnánk, az ott lakos Ráczok megrészegedvén: ördögadta, teremtette! szitkokkal szidtanak; magunk s cselédink elvonván magunkat, Amhet tolmács az midőn csitította, öszvevesznek vélle, kardot rántván hozzájok, úgy salválja magát elsőben, való, azután az kardot is kivették az kezéből. Minthogy tudtuk: az Töröknek nem mernek ártani, annyival is inkább megsérteni: nem mertük megsegíttetni, mivel nagy helység lévén, félhettünk méltán attúl: az mentőkön seb eshetett volna, és talám egy lábig is ott vesztünk volna, tudván azonkívűl is, megleszen az satisfactió, — az mint idealább meglészen rólla az emlékezet. — Ugyanaz nap Tömösvárrá érkezvén, útunkban eleinkben jött Horvát Péter, Felséged Residense, Mulykóval együtt, úgy Hasszán; holott is szállottunk magunk az Passa-Aga házához, melyben lakik, Csáki András az Cavallérokkal együtt az Gyömli Agához.

1. Martii. Passa-Agának és Gyömli Agának kívántatott discretiót megadván, insinuáltuk magunkat az Passánál pro audientia; ki is délután 4 órakor 4 öltöztetett Török-lovakat szállásunkra küld, kikre mi, Csáki András és Amhet tolmács ülvén, 12 Csauz menvén előttünk az Passa residentiájáig, az Cavallérok s több szolgarendek előttünk lévén, az szerint bémentünk az Passa udvarában, holott is 8 sipos, 6

trombitás, egy rézdobos, két öreg Török-Dobos, és négy apróbb dobosok renddel készen várván az udvar közepin, beljebb penig az Passa háza előtt az udvari népe czifra liberiákban excipiálván, ugyanott az grádicsnál szállottunk le az lovakrúl, s mentünk fel az palotára; az palotárúl bemenvén más egy kis házban: ott excipiált az Tihája, sok Török Agák praesentiájában; holott is veres posztóval borított székeket tévén kettőnk alá, az midőn leűltünk, azonnal az muzsikások elkezdvén az muzsikálást, majd félóráig muzsikáltanak; — ezen muzsikálás jóllehet mindenkor az Dívány véghezmenetele után meg szokott lenni: de, hogy nekünk complaceálhassanak ezzel is, azért halasztották ekkora audientiánkot. Ezalatt izente az Passa: minthogy rövid az idő, most sokat velünk nem beszélhet, hanem az bővebb beszélgetést holnapra halaszszuk. Itt cafét iván, azután csakhamar felmentünk egy rövid grádicson, azon házban, az melyben az Passa volt, ki előtt is magunkat meghajtván, Hosgeldi Csafageldit monda reá, azután kettőnk alá veres posztókkal borított székeket adván, leűlénk, egy-egy csontkalán lictariumot bokály-csészékbűl ettünk, cafét adtanak, és kérdezte tőllünk: az Fejedelem mint és hol vagyon? Melyre, az Felséged nevével köszöntvén, az credentionalis-levelet neki praesentáltuk, örvendeztünk rajta, hogy illy jóakarója Felségednek szomszédságában rendeltetett Passának, szerencséltettük, promotióját kívántuk, és jó egészségben hollétit Felségednek megmondottuk. Serbetet adának, aranyas kezkenővel megtörlöttük az ő szokások szerint az szánkot, megrózsavizeztek, és füstölvén bennünket, tőlle eljöttünk, magunkot meghajtottuk, és innen mentünk az Tihájához; ott is hasonló

ceremoniát praestálának. Ott lovakra ülvén, az szállásunkra jöttünk, az ő alánk küldött, czifrán felöltöztetett Török lovakon.

2-da (Martÿ.) Ugyanazon felöltöztetett lovakon ismét felmenvén az Passához, midőn lictariumot ettünk és cafét ittünk volna, kiküldötte az Agákot és szolgákot; köszöntettük újobban is Felséged nevével, s praesentáltuk az 100 aranyat néki, szerencséltettük mostani tisztiben, s kértük: mutassa eleitül fogva contestált jóakaratját Felségedhez. Igenis ajánlotta magát, hozzá tévén: az mint Desalőr (Des Alleurs) ő Excja kimenetele alkalmatosságával megizente Felségednek, továbbra is azon affectióbúl származott szavait reiterálja, az mely ez: Botot s zászlót kérjen az Fejedelem az Portától, úgy maradhat meg az Erdélyi Fejedelemségben. Kire feleltünk: Az mint akkor, úgy most is kedvessen veszi az Felséges Fejedelem tanácsadását, sőtt kéri is az Felséges Fejedelem általunk: minthogy most közelebb vagyon ő Felségéhez, minden kitelhető dologban segíljе az ő Felsége dolgait.

Kérdezte: Meddig megyünk? Feleltünk: Landor-Fejérvárig. S hát tovább? Feleltünk: Megtanít az idő és az alkalmatosság. Itt mondotta: Valamint az Landor-Fejérvári Passára, úgy, és még nagyobban, bizattak énreám az végbeli dolgok, az minthogy Moldváig s Havasalföldig én inspiciálok az Birodalom dolgaira, sőtt az mikor tőllem elment az mostani L.-Fejérvári Passa is, tőllem kérdett tanácsot: mit cselekedjék? s én instruáltam. Mi feleltünk: Az lévén az rendi, hogy azon Passát is meglátogassuk, már oda is elmegyünk. Felelt erre: Peké,*) igen jól vagyon.

*) Igen jól van.

Proponáltuk itt neki Instructiónknak 3-dik és 4-dik punctumát; proponáltuk Andrássy és Ubrízy javainak elharácsoltatását, adván okúl: ha ezt követik el az Felséged embereivel, mi is ezt elkövethetjük azon Törökökkel, kik Porta dolgaiban járnak és ott halnak meg; proponáltuk egyszersmind az pecskeriek (így) rajtunk elkövetett insolentiáját. Kikre is minden jóval ajánlotta magát, közelebb penig az pecskereki (így) Ráczok iránt ígért satisfactiót. Az midőn ezen beszélgetést elvégeztük volna: jöttenek egynehány Görögök s Törökök be, kiknek abájok, egyéb portékájok elvétetődvén, maig is contentumok nincsen; kért bennünket, legyen contentumok; melyre mi feleltünk: Igenis, — valakiknek Felséged igazságát látja, azoknak contentumok leszen minden bizonynyal; nevezetessen Halil Oda-Bassát recommendálta, kit is ha az Fejedelem meg nem szán, ki is most is rab lévén az kölcsön felvött pénzéért, melylyel az abákot vette, ott vész az rabságban; in casu kénteleníttetik az Portának is ezt értésére adni, melyet örömest távoztatna. Feleltük: Volt már az Portán, azért az mit cselekszik az Fejedelem, az ő barátságáért cselekszi. Serbetet s egyéb accessoriumokat praesentálván, elbúcsúztunk az Passától, és mentünk az Tihájához, kinek is megadván az három tizes-aranyokat: hasonló ceremoniákot praestáltanak ott is, és elbúcsúztunk tőlle, mentünk az szállásunkra.

3-tia. Egy Agát rendelvén mellénk 12 lovas Törökökkel és egy Csauzzal, hálni mentünk Sibelben. *4-ta* hálni Margitára. *5-ta* hálni Pancsovára. *6-ta.* Az Dunánál az mellénk rendelt Agától, Törököktől elbúcsúztunk, nekik discretiót adtunk, az Dunán által-

mentünk, és ettünk ebédet Visnyiczén. — Ezzel maradunk

Felségednek, jó Kegyelmes Urunknak

Visnyicze, 6. Martÿ 1709.

alázatos igaz szolgái s hívei

Teleki Mihály m. k.

Pápai János m. k.*)

XIII.

Felséges Urunk!

Ultima Februarÿ érkezvén Tömösvárra, másnap, úgymint 1-a Martÿ, lettünk szembe Haszán Passával elsőben, másodszor 2-da, — ki is minden tisztességgel fogadott. Holott is véghez vivén dolgainkat, 6-ta jöttünk Landor-Fejérvárra. Háromszor levén szembe a nándor-fejérvári Passával, írhatjuk: Omer Aga által folytatandó dolgai Felségednek secundáltatnak, csakhogy nem oly modalitással, hogy azon had egy corpusba Szerémségre általmenjen, hanem három- s négyszázonként a Maros, Tisza felé jőnek, ott költöznek által, — melynek modalitásárúl coram egész declaratiót teszünk. Most az Athnámé dolga eł nem igazodhatik, hosszabb időt kíván, mi penig 5—6 nap alatt innen visszaindúlunk, s megyünk Temesvárra, úgy kívánván a Passa is; oda várjuk Felséged dispositióját: hova, mely napra menjünk? hogy a comitiva is azon napra odaérkezvén, akadály nélkűl indúlhassunk, mehessünk Felségedhez; sőt, minthogy ezen jó munka késedelmet nem kíván: mi sem írhatunk so-

*) Eredeti, piros selyemmel összefűzött másfél íven. Mindkét aláírás sajátkezű, — különben az egész szöveg Pápai János írása

kat, az időnek rövidségéhez képest. Pápai Gáspár magánoson addigis Ribiczei László Uram assistentiája által elsiet Felségedhez, hogy egész informatiót vihessen. Ez a Passa Felségednek, a mint erős hittel meg is esküdt, Atyja egészen, — a circumstantiákbúl is ezt tanúljuk ki. Mi penig maradunk

Felségednek

Landor-Fejérvár, 14. Martÿ, 1709.

alázatos hív szolgái
Teleki Mihály m. k.
Pápai János m. k.*)

XIV.

Ezerhétszázkilencz esztendőbeli martiusi Landor-Fejérvári Publica Legatiónak Reportuma.

Kegyelmes Urunk!

Sexta Martÿ Landor-Fejérvárrá, s ott az Erdéllyi Házhoz, az előnkben Visnyiczére, — melly is egy mértföld — küldött négy tollas Csauzokkal ebéd után 4 órakor béérkezvén, azonnal az Passa s Tÿhája, Ábrahám Alboër Franczia tolmács maga belső kedves emberek által láttattak: mint vagyunk, s hogy vagyunk, mennyin vagyunk? S kinek is replicálván, —

Septima. Felséged Tömösvári kiadott Instructiója szerint Instructiónk copertáját felszakasztván, mindketten, úgy Pápai Gáspár Uram is velünk, az annectált hitnek formulája szerint**) élő nyelvvel meges-

*) Eredeti, mindkét aláírás s. k. A részben titkos-jegyekkel írtt szöveg Pápaié.

**) L. fölebb, V-ik sz. a.

küdtünk, s ugyanakkor egyikünk, úgymint Teleki Mihály, szállásán az Instructiót megolvasván: minthogy Instructiónknak első punctuma azt tartja, hogy az 1000 arany az Landor-Fejérvári Passának első audientia alkalmatosságával az pisztolyokkal — mellyek az caféhoz való eszközök helyett vadnak — együtt praesentáltassék, — de minthogy az első audientia publice szokott lenni: netaláltám, akkor praesentálván azon 1000 aranyat, az Passa is megszégyellje annyi sok emberek előtt magát, az ellenség is megtudván az ajándéknak mivoltát, terhessebb ajándokkal a fontban le ne nyomja: tetszett secreta audientiánkon — adván erre hatalmat Instructiónknak 12-dik punctuma — az 1000 aranyat praesentálni, az pár pisztolyt penig publice megadni, tudván akárki is, hogy Felséged militaris személly lévén, egy Confiniarius Passának s Generálisnak méltán kedveskedhetik illy militaris ajándokkal, s kedveskedik is.

Ugyanez nap jó reggel hivatván Alboërt, általa kérettünk az Passától audientiát; s azonnal visszajövén Alboër, általa az Passa így replicált: holnap szemben leszek vélek délután, az midőn véghezviszem az Dívánt, annak utánna, hanem arra kérem, minthogy sok németes emberek vadnak itt is, az kik sok képpen informálják az Németet: ahhozképest cautusoknak kelletvén lennünk, én azon Publica Audientián csak ezeket kérdezem s nem többet: 1-mo. Az Fejedelmet mint és hol hagyták? magok az követek mint vadnak? 2-do. Eddig-é, vagy tovább szándékoztatok-é? 3-tio. Miért nem békéllik meg az Fejedelem az Némettel?

Octava. Öt öltöztetett Török lovakat küldvén az szállásunkra 6 tollas Csauzzal s egy Agával együtt,

azokon mi : Teleki Mihály, Pápai János, Pápai Gáspár, Bagosÿ László, Csákÿ András Uraimék megindúltunk az vár felé, az holott is az Passa resideál, előttünk bocsátván az két Cavallért, más szolgarendeket kettőtkettőt egymás mellett szép renddel; azok előtt mentenek az Csauzok gyalog, úgy Amhet tolmács az maga lován. Bémenvén az várban : az várnak különös kerítésében, az hol az Passa s Tihája residentiájok vagyon, minekelőtte bémentünk volna, leszállottunk az lovakrúl, s gyalog mentünk elsőben is az Passa Divány-ülő palotájára, holott is csizmáinkat levetvén, papucsban mentünk az Passa házában, melyben maga volt, velünk lévén azon személlyek, kik velünk lovon ültenek; meghajtván magunkat az ajtóban, addig is, míg közelítettünk volna az Passához, arra Horgeltit s Csafageltit*) monda. Közzellyebb menvén hozzá, ott is viszontag magunkat meghajtottuk mind neki, mind penig az Jancsár-Agának, — ki is azon audientián sok főrend Török Urakkal az házban jelen volt, ő ülvén egy kereveten az Passával; az többi mind felállottanak, egy keveset fennállván, azonnal kettőnk, úgymint Teleki Mihály és Pápai János alá széket töttenek, veres posztóval borítottakat, lictariumot az ő szokások szerint, csontkalánnal, mázas bokály-csészébűl praesentáltanak, melybűl is egy-egy kalánnal vettünk s ettünk, melyre is egy-egy filcsán (így) cafét is adtanak azoknak is, kik velünk benn voltanak.

Kérdezte : Mint vagytok, s hogy vagytok? Feleltünk : Istennek hála, jól; örülünk mi is az Hatalmas Passa jó egészségének, és az midőn az Felséges

*) Szerencsével jöttetek, Istenhozott!

Fejedelem nevével köszöntjük, az credentionalis-levelet exhibeáljuk, kívánunk mind mostani méltóságában való jó szerencsét, mind nagyobbakra való nevelkedést, és friss jó egészséget. Kérdezte tőllünk : Mint vagyon az Fejedelem, s hol vagyon? Feleltünk : Egészségben hagytuk el ő Felségét Munkácson. Itt elévén az egy pár pisztolyt, mondottuk : Hadakozó ember lévén az Felséges Fejedelem, az Hatalmas Császár egy ily Szerdárjának, szomszéd kedves barátjának, illy katona-ajándékkal kedveskedik; viselje egészséggel! S ekkor Pápai Gáspár Uram maga előtt adta egy Passa-főember-szolgája kezében, maga intvén az Passa, hogy venné el. Felelé erre az Passa : Az Fejedelemnek ezzel magát nem kellett volna terhelni, magának lévén erre szüksége, mint hadakozó embernek. Feleltünk : Illy eszközök forogván most az Felséges Fejedelem kezén : azokból is, az melly kedvessebb fegyvere volt, kívánta az Hatalmas Passát tiszteltetni.

Kevés idő múlva kérdezte : Kívánunk-é innen tovább menni? Feleltünk : Az idő s az alkalmatosság megtanít.

Kérdezte : Miért nem békéllik az Fejedelem az Némettel? Feleltünk : Az Felséges Fejedelem mégeddig csak gyűjtötte, oktatta, tanította hadait, — már ezután akar inkább azon tanúlt haddal hadakozni.

Javallotta, hogy békéljék meg, mert jobb az békesség. Feleltünk : Ennyi esztendőktűl fogva exerceáltatott had az békességben meg' eltunyúlna, azért jobb az Felséges Fejedelemnek ezen exercitiumát vinni egész perfectióra.

Ezután serbetet hoztanak mindenikünknek külön-külön bokály-csészében; abbúl iván, aranyas-kezke-

nőkkel, az itt való szokás szerint — mellyet is az csésze mellett tartanak s praesentálnak — szájunkat megtörölvén, az kezkenőt elvitték; annakutánna egy csúcsos, szoros szájú aranyas-edényben rózsavizet hoztanak, s kezeink alá széles bokály-csészét tartván, azon edénybűl úgy harmatozták meg kezeinket, melylyel az ittvaló szokás szerint orczánkat is kezeinkkel megdörgöltük. Utoljára hozták az füstölőt aranyas-edényben; azon füstöt menténk gallér-végei között az állunk alá tartván, az szakáll helyett az állunkat füstölték. Felkelvén, magunk meghajtásával elbúcsúztunk az Passától; lemenvén palotájárúl, mindjárást mentünk az Tÿhája házában, ki is veres posztós székekre leültetvén, kérdezett: mint vagyunk? Neki is megfelelvén, Felséged nevével köszöntvén, Felséged levelét néki megadtuk; ez is lictariumot, cafét, serbetet, rózsavizet, füstölőt, mint az Passa, azon ceremoniákkal praesentáltatván; azután tőlle elbúcsúzván, mentünk az szállásunkra azon felöltöztetett lovakon, azon renddel, az mint felmentünk.

Nona. Szállásunkon lévén, Alboër praesentált az Passa nevével tíz szekér szénát, 200 Török abrakot, mely is tészen 100 kassai vékát. Izentünk egyszersmind az Passának: Tovább is akarnánk az Passával szemben lenni, az mikor időt adna; s itt ígérte magát, de azt megmondotta az Passa szavával: Egyáltaljában Amhet az tolmácsságban nem admittáltatik.

Hivattatván az Tÿhája is Pápai Gáspár Uramat, maga Csuadárja által: szemben lött az Passa Hasznadárja házánál az Tÿhája, ő Kegyelmével. Tudakozta: mint vadnak s hogy vadnak az vendégek? Kire ő Kegyelme felelt: szállásokon vadnak, s magok dolgokhoz látnak. Leülteti az Tÿhája ő Kegyelmét, s

kérdi : Ugyan mondd meg, mi dologgal jöttenek? Kire ő Kegyelme felelt : Magok meg fogják mondani az Hatalmas Szerdárnak, audientiájok alkalmatosságával; azt énreám nem bízták. Ismét azt kérdi az Tyhája : Mikor akarnak az Passával szemben lenni? Kire ő Kegyelme felelt : Valamelly órában az Hatalmas Passa parancsolni fogja. Kire felelt az Tyhája: Majd mindjárt az Passa ide fog jőni ebben az házban, hozzád, hogy beszéljen veled, hanem itt légy, s innen sohová ne menj! Ismét mondja : Omer Aga jövetelit és dolgát, tudom, te is tudod, mert mi neki passust is adtunk; de, melly felé gondolnád hogy ő kimehetne Magyarországra lárma nélkül? Mert sokkal könnyebben véghezmehetne az illy dolog, ha Aradot, Szegedet az Fejedelem magájévá tenné, vagy penig ha Eszék táján valamelly Magyar hadak az Dráva mellett találtatván, csak szekereken is hordoztatnának oly hajókat, kikkel az Dráván hidat kötvén, szaporán megegyezhetnének, és minémű nyereségek lehetne az Szerémségen, az Ráczságnak is ott lévén az gyükere, igen nagy hasznot tehetnének arra is. Kire ő Kegyelme felelt : Igaz dolog, tudom én is Omer Aga eljövetelit : de én őtet az Felséges Udvarnál nem tanáltam, egészlen mégeddig informatus nem voltam minden ő dolgaiban; reméllem, annak idejében ha minek kellenék is, fog függeni az Hatalmas Passa gratiájától.

Ezen alkalmatossággal praesentáltattunk az Tyhájának 100 aranyat. Ezzel kimenvén, Pápai Gáspár Uramat ott hagyta, hogy ott várja meg az Passát. Kevés idő alatt az Passa odamégyen, és ő Kegyelmét közel, eleiben állítja, titkos audientiát adván; s kérdi az Passa : Mit csinálnak az vendégek, s mikor akar-

nak velünk szemben lenni? Kire ő Kegyelme felelt: Valamikor az Hatalmas Passa kívánja, készen vadnak. Kire felel az Passa: Győszte, tudod, mi dologgal jöttek, hanem mondd meg! Kire ő Kegyelme felelt: Az én számban semmi dolgot nem adott az Fejedelem, mert már ezen követeket megindította volt, — hanem engem utánnok küldött, hogy mentűl hamarébb beérvén, alkalmaztassam magamat az Felséges Fejedelem az követeknek kiadott parancsolatjához. Erre kérdi az Passa: Vagyon inkább valami ollyas dolog nállok? mert hiszem, az kinek titkos dolga vagyon, az maga dolgát az világ eleiben nem terjeszti. Ládd-é, Landor-Fejérvár olly helly, az hol az széles világ füle mindent meghall; mi megvalljuk Törökök, hogy titeket Magyarokat sokkalinkább szeretünk egyéb Nemzeteknél, s kivált az Németnél: de az mostani időben csak az szívünkben, belől, titkon kell benneteket szeretnünk, mert publice, világ láttára való szeretetünket most nincs egykevéssé módunk benne, hogy hozzátok mutathassuk; elhiszed-é, hogy az ellenségnek régen megvitték ide való pompás érkezésteket, és hogy hogy excipiáltanak benneteket? Tudjátok meg, hogy az ellenség eddig csak aludt az ágyában: de már erre nézve felugrik az talpára, és mindkét füleire készen vagyon; illy titkos dologgal nem kellett volna annyin jőnetek.

Azonban azt is kérdi: Hányan akarnak audientiára jőni? mert én két emberrel contentus leszek. Amhet tolmácslását penig absolute meg nem engedhetem, mert nem hiszek neki, hanem magad légy az tolmács! Kire ismét Pápai Uram felelt: Lehetetlenség, mert én azokat az nagy importantiájú dolgokat ki nem tudom mondani. Melyre nézve mond az Passa:

Menj el azért, és mindjárt hozz választ ezen négy dologra : 1-mo. Meddig akarnak itt múlatni? 2-do. Ha olly nagy dolgok nincsen : jobb, hogy fel se jőjjenek, hanem általad izenjék meg; ha penig titkos dolgok vagyon : sokan ne jőjjenek, elég legyen kettő. 3-tio. Mikor kívánnak audientiát? 4-to. Amhet nem admittáltatik az titkos tolmácslásban, mert nem hiszünk néki.

Ezekkel lejővén hozzánk Pápai Gáspár Uram, és referálván az Passa izenetit, ment vissza illyen válasz-adásunkkal : 1-mo. Meddig leszen itt múlatások az követeknek, akkor válik az el, mikor az proponálandó dolgokra válaszszát veszik és megértik az Hatalmas Passának. 2-do. Az mikor az követekre valamelly dolgot bíznak : akármely országban is az szokta azt megmondani, az kinek szájában adják az dolgot, és más által meg nem izenheti. 3-tio. Igenis, titkos és nagy dolgokkal expeditusok : de, hogy egyike proponáljon, s az másik elmaradjon, — nem a rendi. Azonban az Hatalmas Passa az Győzhetetlen Császárok kapujárúl való lévén, experiálhatta sok követek alkalmatosságával : ha egyedűl csak egy tolmácscsal valamelly követ proponálta-é maga követségét? sőtt inkább úgy látta, hogy nemcsak ketten, de többen is compareáltanak az Vezérek előtt, és az illy követeknek mind tolmácsai, mind penig az Fényes Portán levő kapitihájaival együtt, ötön-haton is ollykor, az szükséghez képest. 2-do. Minthogy az mi Fejedelmünk két ország : Magyar- és Erdély - országának Fejedelme, mind az két ország különös ország lévén : különös követet is kellett küldeni, az régi bévött jó szokás szerint; azért, ha kiket az Felséges Fejedelem meghitt maga dolgaiban : nem illik, hogy az Hatal-

mas Passa azokban kételkedjék. Ad 4-tum. Ha Amhetet nem admittálja az tolmácslásban : sem az követek az magok propositiójiban, sem az Hatalmas Passa az Fényes Porta hasznára való dolgokban nem procedálhat, nem értvén meg jól egymást. Ha penig az Passának van olly magyarúl tudó hív embere, az kire meri bízni ezen tolmácslást : álljon az Passa akaratjában. Felelt az Passa ő Kegyelmének: Holnap Ikindi (dél) tájban jőjj fel, megizenem, hogy (mikor) jőjjenek fel, és mindenekrűl beszéljünk, — de az tolmács magad légy!

Decima. A Passa vadászatra menvén, azalatt újobban felküldöttük Pápai Gáspár Uramat a Tihájához, s megizentük : Minthogy az Fejedelem megnyúgodt Amhet hűségében, egyébaránt se magának olly magyarúl tudó tolmácsa nincsen, se penig Kegyelmed — úgymint Pápai Gáspár — nem tudván jól törökűl, az dolgokat jól meg nem mondhatja : tartunk attúl, sem az Passa minket, sem mi az Passát jól meg nem értvén : az hibás tolmácslás miatt az Portára adandó informatiókban hiba, s úgy az Porta resolutiójában ahhozképest fogyatkozás esik; azért kérjük, effectuálja az Passánál : admittálja Amhetet. Az minthogy eziránt annuálván az Passa, —

Délután 3 órakort magunk lovainkon felmentünk az Passához, mivel csak akkor jött meg az vadászatból; hozzá egyenessen nem mehettünk, hanem megállapodtunk az Tihája házában, — onnan hivatott. Bementünk hárman, Amhet is velünk lévén; kit is köszöntvén magunk meghajtásával : ő is reciprocálta. Széket tétetett alánk, cafét adatott. Midőn az szolgák mind kitakarodtak az házból, mondottuk : Minthogy kirekedtünk az időből, most mindeneket meg nem

mondhatunk; azért ne legyen neki nehéz, ha továbbra is alkalmatlankodunk. Felelt : Illy későn ne is alkalmatlankodtunk volna magunknak. Instantiánknak második punctumát proponálván, az Passa ezt felelte: Mi a Magyarokat is szeretjük, az Némettel is most barátságunk vagyon; az minthogy ezen szeretetünket meg is mutattuk, az midőn húsz esztendeig hadakoztunk a Magyar Nemzet mellett, noha az Isten meg nem áldott. Feleltünk : Az mint az Török Nemzet hadakozott a Magyar Nemzet mellett : úgy a Magyar is a Török mellett tehetsége szerint forgolódott; s osztán, hogy valamelly nyilas czélt akarván lőni, nem találja egyszerre, abban hagyja-é? Nem, hanem mindaddig lövöldöz, míg feltött czélját feltalálja!

Felelt az Passa : Nem tudván egy ismeretlen ember valamely városra az útat, kalaúzt fogad; beviszi az kalaúz az városban : de az sem tudván megmutatni az vendégfogadó házának kapuját, kiáll az vendég fogadó, s az szállítja el. Azonban az Doctor látván az beteget, örömest orvosolná : de nem mondván meg nyavalyáját, nem orvosolhatja. Feleltünk: Az jó Doctor phisiognomiáját, szemeit megnézvén az betegnek : azonnal tudja mind az nyavalyát, mind az orvoslást ahhoz alkalmaztatni.

Az Passa szóllott : Egyszer egy Doctor volt, az ki midőn meglátott volna egy halottat, azt mondotta, hogy ha eret vágnának rajta, mivel az véri elaludt, meggyógyúlna; ezt én csak hallottam, de nem láttam.

Feleltünk : Az Passa úgy látszik sok Doctorok felett való Doctor lévén, nem is kétljük, ő is tud az orvosláshoz. (Méllyen nem akartunk felelni s bővön, mivel vettük észre : ismeri erőtlenségünket). Azért mi is megmondjuk nyavalyánkat, ha kívánja.

Egy beteg ember itt feküvén : Német, Magyar, Franczia Doctort kívánnak hozzá, ki az csillagokbúl, ki az napbúl, ki az holdbúl nézi nyavalyáját; néktek is három nyavalyátok vagyon: egyik az Német, másik az Rácz, harmadik magatok közt vagyon.

Feleltünk: Magunk sem tagadhatjuk nyavalyáinkat, azért is jöttünk orvoshoz, hogy régi barátságárúl megemlékezvén, orvoslást nyújt; máskínt, minthogy kínál az Német a békességgel : bizony, meg kell békéllenünk; idővel tapasztalja az Porta abbúl következendő kárát, az midőn az Magyarnak conjungálni kell magát az Némettel.

Szóllott ő : Ennek az várnak segítségre s élésre volna szüksége, s Vég-Szendrőben volna egy jóakarója, az ki meg akarná segíteni; el is vitte az kapuig az élést, ezen várbeliek penig kaput nem nyitván meg: az segítség hasztalan ott várakozott. Az Magyarok is az szélekben nem akarván kaput nyitni : más felé hadakoznak, sánczokat, erősségeket vesznek. Az midőn Károlyi Sándor megszállotta Aradot: akkor megijedve jött egy Német hozzám Aradrúl Tömösvárra, mondván : Megveszi az Magyar Aradot! Én feleltem neki: Nem veszi, megládd! Azalatt jő hozzám Károlyi Sándor adjutántja, ki is azt mondotta : Megveszi az Magyar Aradot; annak is megmondottam: Nem veszi!

Feleltünk : Az ki ellenségét meg akarja győzni: az feje körűl kereskedik az annak; nekünk is Bécs tájékán lévén felessebb ellenségünk, s ott is lévén feje az hadakozásnak : eddig ott kellett munkálódnunk, tudván : az fejét megrontván, az lába is megromol; most penig, minthogy erősödik ellenségünk feje, az mint ezelőtt három esztendővel : úgy most is recurrálunk az Török Nemzethez, assistáljon, hozzánk való

szeretetinek megmutatására, hadd azon fő ellen hathatóssabban progrediálhassunk, — máskint, ha barátságában nem bíznánk az Portának : nem is recurrálnánk hozzá, az midőn szükségünk vagyon reá.

Itt mondottunk egy fabulát : Két Török tejet szerzett, abban kenyeret hánt; az harmadik is az készhez oda akart űlni; azt mondották — s nem is hagyták kalánozni, — szerezz kenyeret és tejet, azután egyél te is velünk!

Felelt ő : Jusson eszetekben, mikor elsőben veletek szemben voltam, azt is mondottam : Békéljetek meg a Némettel. Ti azt feleltétek : Még most kezditek ti az hadakozást.

Feleltünk : Akkor publice úgy kellett felelnünk; most penig privatim azt feleljük, az mit elébb is mondottunk : Ha az Porta jóakaratjához bízhatunk, továbbra is folytatjuk; ha penig nem, megbékéllünk. Mi consequentiája leszen békességünknek : megítélheti az Passa, — kit azután bővebben declaráltuk.

Szóllott az Passa : Az ki valamelly barátjához akar menni : annak házának meg kell kapuit nyitni, úgy kell várni. Azonban, az ki valakit meg akar látni: elveszi az superlátot, az mely köztök vagyon.

Feleltünk : Az ki barátjához akar menni, ha igen vágy hozzá, s szereti: kapu nélkűl is bémegyen hozzá, kivált ha látja, hogy más is lakatot tart az kapuján.

Szóllott errűl az Passa : Az kapurúl gondolkozzunk, hogy lehessen meg? Adjuk tudtára. Most elmehetünk. Serbetezvén, rózsavizezvén, megfüstölvén bennünket, eljövénk.

Minekutánna mi az Passától elbúcsúztunk volna: hátramaradván Pápai Gáspár Uram, — de ezt Amhet sem tudja — megcsókolván az Passa köntösét, és az

1000 aranyat az lába közzé vetette; mellyen, mivel hirtelen esett, maga is elijjedett belé.

Undecima. Hivatván Pápai Gáspár Uramat az Tihája, ő Kegyelme felmenvén, azonnal hivatta az Tihája házától az Passa magához.

Elsőben is az discretiót exprobálta : miért kellett annyit adni? Ő contentus lőtt volna csak azon pár puskával is; s látja Isten, nem is várt ennyit, mert tudja : az Fejedelemnek is sokra vagyon szüksége, minthogy ingyen kívánok szolgálni, nem penig pénzért. Felelt Pápai Gáspár Uram : Ezt az Felséges Fejedelem hozzád való szeretetiből cselekedte, de csak mutasd jóakaratodat : többet is várhatsz.

Izente az Passa : Köszönts szómmal az követeket; itt, ha lehetséges, ne múlassanak sokáig; mégegyszer szemben leszek véllek titkon, azután egy Publica Audientiát adok, hadd legyen az az híre : elbocsáttattak az követek; mert, ha az követek itt sokáig múlatnak : az aluvó ellenséget is felköltjük.

Másodszor : Az Magyar Nemzetet hogy megsegíthesse az Porta: egyenessebb útat nem lát, ha vagy Aradot, vagy penig Szegedet megveszi az Fejedelem, az melyből ez az jó következik : az Magyar tábor közel lévén az Török határhoz, akkor menne parancsolatja az Arnóth Passának, hogy egész erejével menne az határ őrzésére, melyből az lenne, hogy alattomban megengedtetnék : ezer, kétezer, s több is menne által az Magyarokhoz. Akkor Omer Aga is véghezvihetné az maga dolgát; de másként hogy csoportossan mehessenek, — módunk nincsen benne, mert az békességnek praejudicálna; hanem százankként-százankként elmehetnek.

Tertio. Ha penig így az dolog nem succedálhat, hogy Aradot vagy penig Szegedet megvehessétek, — mondok még egyet : Rácz-Tökölyit küldje az Fejedelem kezemben, mivel engemet ő már egynehány ízben requirált, és tudom, hogy az Németnek is nem szintén igaz szíves akaratja, — én ő vélle végezvén, úgy kötnék vélle, hogy mind Aradot, Szegedet kezetekben adná.

4-to. Az mely Törökök Gyöngyösön, Egerben, Szakmártt, vagy más egyéb helyeken találtatnak, az kik az elmúlt hadakozáskort rabságra esvén, most is Törökök, nem változtatták vallásokat : az Fejedelem is, ha akarnak az Török földére jöni, bocsássa el, az Török Nemzet barátságáért; ezzel igen nagy hírt-nevet, kedvességet szerez az Fejedelem magának az Török Nemzet előtt.

5-to. Minthogy az követek elmenetele után megindúl az titkos negociatió : szükséges itt az Fejedelemnek olly emberének lenni, az kivel titkossan folytatván az dolgokat, az reportálhassa az Fejedelemnek.

Kire egymás között beszélgetvén, replicáltunk.

Ad 1-mum. Szemben lévén az Passával, meghallgatván propositióinkat : micsoda feleleti leszen : ahhozképest determinálják magokot itt maradások vagy elmenetelek iránt.

Ad 2-dum. Az mikor az Passával szemben leszünk : akkor magunk együtt beszéllünk az Passával.

Ad 3-tium. Minthogy az Német Császárral az Magyar Nemzetnek olly végezése vagyon, hogy akármelly részről essék rab, azt elcserélhessék; azért, ha Tökölit az Fejedelem kiküldené az Országbúl : felbomlana azon végezés, az melly is az Franczia Király interpositiója által menvén véghez, azt is offendálnók.

Ad 4-tum. Hogy ebben is megmutassa az Passához való barátságát az Felséges Fejedelem : valakik ollyak találtatnak, hogy most is Török valláson vadnak, ez lévén első kérése is az Passának, — szabadságot enged nekik, hogy általjöhetnek.

Ad 5-tum. Erre magunk praesentiánkban felelünk meg.

Pápai Gáspár Uram által mi ezt izenjük az Passának :

Elsőben. Tegnap is vettük észre, hogy az ajtók mellett szolgái hallgatóztak; prohibeálja : az többé ne legyen.

Secundo. Minthogy az Felséges Fejedelemnek az Arnóthok fogadása iránt egész resolutiót kell vinni : telik-é benne valami, vagy sem az armistitium alatt, mely harmadfél holnapig tart; másként is, ha reménsége nem leszen az Felséges Fejedelemnek s az Magyar Nemzetnek : absolute nem tartóztathatja az békességtűl. Mutassa azért jóakaratját : hadd az Felséges Fejedelem intentiója az szerint, az mint fogjuk repraesentálni előtte, menjen véghez három holnap alatt; mert mihelyen azon hadak Magyarországra általmennek : az nap elkezdi az Felséges Fejedelem 4000 aranyat adni az Passának, sőtt esztendőnként az Passának ezen discretiót továbbra is az Felséges Fejedelem megadja, míg azon hadak az Felséges Fejedelem szolgálatjában lesznek.

Tertio. Ezt Pápai Gáspár Uram magától mondja meg : Uram ! ha szintén ezen követeknek vissza kelletik is menni, — ne menjenek vissza illy fáradságok után csak száraz ággal, s valami reménséggel; mert 4 esztendőktűl fogva jártatván az Portára, ide is, maga embereit az Felséges Fejedelem : bizony, már

száraz reménységgel teli az hasa, — azzal penig ellenségit le nem vágja!

Pápai Gáspár Uram felmenvén az Passához, az mi resolutiónkat, megmondván, igen tetszett; csakhogy továbbra is — úgylátszik — inhaereál Tökŏli iránt lŏtt opiniójának, s gondoljuk azt az okát, hogy, ha Tökŏlit kaphatná : az Birodalom szolgálatjára applicálván, azzal az egész Magyarországban levŏ Rácságot az Törŏk Birodalomban általcsalná; mindazáltal bizonyossan elméjét nem tudjuk. Declarálván izenetünket is Pápai Gáspár Uram, így replicált : 1-mo. Tudtomra eddig sem hallgatódzottak az ajtómon: ezentúl annálinkább nem hallgatódzanak, midŏn audientián nállam lesznek; az minthogy holnap jŏjjenek fel az követek, beszélgessünk mindenekrŭl, és az mi legjobb, azt cselekedjük. 2-do. Nem szolgálok pénzért, hanem az Fejedelemnek, mint az Törŏk jóakarójának, ajándékon; de ne legyetek arrúl sollicitusok: nekem mit adtok? hanem mit fogtok adni az Császárnak? — Erre Pápai Gáspár Uram felelt : Az midŏn feljŏnek az követek, errŭl beszélnek az követek az Passával. 3-tio. Isten adja, üres szóval nem bocsátom az követeket. Amhetet penig, minthogy az követek is megnyúgodtanak hűségében és tolmácslásában: nem bánom, hozzák fel az követek magokkal.

Ugyan ma estve Alboér által izent az Tihája, hogy igen jó hajnalban, kapunyitáskor menjünk bé az várban az Tyhája szállására, onnan penig idején az Passához, míg az sok Kalabulok oda nem tódúl, hogy annál csendessebb idŏnk lehessen az dolgok propositiójára.

Duodecima. És így az Passa Tihájához felmenvén jó reggel, találtuk az maga házánál, nem az Tihája

szállásán. Az café-italt elvégezvén, kezdett titkossan beszélni velünk.

Kérdezte, nyilván : hadat kívánunk? Az meg is leszen. Másodszor: micsoda securitást ígérünk az Portának, hogy, ha velünk barátkoznék, barátságunk állandóságához képest bízhatnék? Harmadszor kér : az melly dolgok itt agáltatnak, legyen titokban nállunk, sőtt hirdessük ez felől az Passa felől, hogy nem jóakarónk, — mivel (másként) az ellenséget felköltjük.

Feleltünk : Tagadhatatlan dolog, nekünk segítségre vagyon szükségünk, kirűl az Passával bővebben beszéllünk. Az mi pedig iránt unk való securitássát illeti az Portának : arrúl is beszéllünk az Passával; ugyanis, ha szabad discurálnunk, mintha csak az caféházban volnánk. Micsoda securitás kívántatik jobb az Portának, az midőn az Magyar elszakadván az Némettűl, az Portával consociálja magát? Hiszem, tudja azt, hogy majd 200 esztendőktűl, az János Király idejétűl az Porta jóakaratja által prosperálta maga dolgait, és hogy az Német örökös ellensége lévén, annak barátsága, az mikor megbékéllett is vélle, soha nem volt állandó. Ha midőn az Porta barátságától elállana az Magyar : akkor az Némettel csatolná öszve magát, — akkor már inter malleum et in cudem levén az Magyar, keresné az Német ezen mesterségét, mely által az Magyarral való barátságát felbontaná, tudván : az Török is megbántódván az Magyar Nemzettűl, nem segíti, bátran azt cselekedné vélle, az mit akarna, — ezen az úton örökösítené meg magát Magyarországban. Osztán, forgassuk elé mindazt az időket, az mellyek János Királytúl fogva ezideig elfolytanak: nem hányhat az Magyar Nemzet szemére az Porta semmi állhatatlanságot, sőtt talám mi pana-

szolkodhatnánk. Ugyanis, ifjú János Királyt Szultán Szulimán megsegítette Ferdinandus Császár ellen : kivette kezébűl Budát olly praetextussal, hogy gyermek lévén, meg nem oltalmazhatja, hanem mind magát és mind várát protectiójában veszi, akkor, az mikor felnevelkedik, visszaadja, — de soha János Király fel nem nevelkedheték, — mindaddig, míg az Német ki nem vevé kezébűl az Portának, sőtt magának János Királynak az Erdéllyi Fejedelemséget adván, Magyarországot kivette kezébűl. Bocskai, Betthlen Gábor micsoda kedves emberei voltanak az Portának, s mennyit szolgáltanak : mégis contra capitulationem rész szerint az várakot kifoglalták kezébűl, rész szerint azoknak birodalmában háborgatták; Betthlen Gábort egy rossz ember Szombathi nevű kamaraispán hazugságára majd kiveték az Fejedelemségbűl. Apaffi Mihály Fejedelem hogy elállott az Porta barátságától, nem oka volt ; mert az Lotharingus Herczeg 20-ezer emberrel menvén bé Erdélyben, recurrált az Portához segítségért; az Porta maga követjét küldvén az Fejedelemhez, megengedte : hogysem mint az országot elveszesse, — hódoljon bé.

Ám Tökölyi Imreh Fejedelem holtával pecsétlé hűségét; ezt (őt) is az Athnámé punctuma szerint includálni kellett volna az békesség punctumiban : de semmisem tölt benne.

Felelt ő : Nám az Székelyek elállottak volt Tökölyitűl Erdélyben. Megmondjuk ennek is historiáját: Az midőn Tökölyi Fejedelem Erdélyben megverte Hejszlert, akkor eléggé kérte azon Passát : maradjon vélle Erdélyben, assecurálja : ha szintén az ellenség megsegíti is Erdélyt, Erdélyben egynehány holnapig elhordozza az ellenség előtt is, hogy semmi vesze-

delemtűl nem félhet, sőtt in casu kiviszi bátorságos úton Várad felé. De az Passa az Havasalföldi Vajdának akarván inkább tanácsán járni, ott hagyta az Fejedelmet, az mint, való, meg is bűnhődött érette: mind az Passa levettetett mind az Zainok jószága elvétetett. In hoc casu nem lévén elégséges ereje az Fejedelemnek: kénteleníttetett Erdélybűl kinyomúlni, az mikor látta, hogy Badensis az egész Landor-Fejérvárnál levő armádával ellene nyomúl Erdélyben. Valóban, az igen jól esett; mert azalatt Kűprűli megszállván Landor-Fejérvártt: nem érkezhetvén Badensis Erdélybűl segítségére, meg is vette, — ekkor fejet kelletett hajtani az Székelységnek, nem lévén elégséges resistálni. De akkor is az Erdélyi Urak kijőttenek az Fejedelemmel, itt is halának meg nagyobbára az bújdosásban. Felelt ő: Azt recognoscáljuk: sokat szolgált nékűnk az Magyarság az elmúlt hadakozáskor, — de ugyan csak odahagyták Tőkőlyit is.

Feleltűnk: Ne csudáld! Az midőn Sejtán Ibrahim megfogatván Váradon az Fejedelmet: nem volt fejek, el kellett oszlaniok; de nám azután, mihelyt kiszabadúlt az Fejedelem, visszajőttek hozzá. Mindezen szenvedési után is, az békesség tractája előtt egy Vezér elvégezte, hogy megölesse: de találkozván jóakarója az Portán, az Császárnak megmondotta, — úgy menekedett meg élete, maga fejével fizetvén az Vezér érette.

Kérdeztűk: Mit gondol, felbontja-é az Porta az békességet, vagy csak titkon akar segíteni? Felelt ő: Azt sem én, sem az Passa nem tudjuk; hanem ezt akarja az Porta: mint az melly gazda csorgót akar csináltatni, megalkuszik az mesterrel, amaz azt mondja: 200 tallér kívántatik azon munkára; de hozzáfogván

azon munkához : nem elég azon költség, hanem szaporodton szaporodik. Feleltünk : Jó ; de minthogy az Passa Doctor, látjuk, nem ács, vagy Inzenier, — jóllehet semmi szóllónk nem volna Ideájához, de megmondjuk. Az gazda másutt úgy fog az oly munkához, hogy az delineatióbúl kitanúlja elsőben egészlen egy kőig : mennyi költség kívántatik azon munkára ? Úgy is fog az munkához, hogy azután az költség többre ne extendálódjék. Valamint az Portának azon ne járjon az elméje, hogy az békességet felbontván. egész erővel agáljon az Német ellen : mert félhet azon kártúl, melly követte az elmúlt hadakozásban. Itt jobb leszen azon praxis, melly volt Bocskai, Betthlen Gábor, az öreg Rákóczi Fejedelem idejében, az midőn 10-ezer — 15-ezer emberbűl álló segítséggel secundálták az Magyar fegyvert, úgy is ment véghez, — azomban fel nem bomlott az Császárok közt való békesség. hanem ugyan csak az Német Császár Residense Constanczinápolyban lakott, ott lakván az Fejedelmeké is. Másként az egész Kereszténység feltámad az Német Császár mellett.

Szóllott ő : Ha az Passával beszéltek, ne beszéljetek ollyat, az kin megharagudjék. Feleltünk : Az Passának pro informatione mindeneket meg kell hallgatni, publicus Minister lévén, hogy az szerint tudhassa Principalisit is informálni ; mi is publicus szolgák lévén, meg kell mondanunk, az mi reánk bizatott. de nem haragbúl, — hanem az dolog úgy kívánván. Sőtt téged kérünk, kérjed az Passát : ha mi olly kedvetlen discursusink volnának, interpraetálja kötelességünknek, mint publicus Minister, ne apprehendálja.

Felelt ő : Igenis, azt cselekszi. Felkelvén, tőlünk elment az Passához.

Az Passa maga Csauzzát küldvén, csakhamar hivatott bennünket magához.

Kívánt becsületünket megadván, leültetvén, kérdezte : Mint vagyunk? Panaszolkodott : Tegnapi napon kinnjárván az mezőn lovon, alterálódott. Mondottuk : Ez az holnap ártalmas, az föld páráinak gőzölgési miatt, kik is megvesztegetvén az beszívó levegőeget, az causálja az alteratiót.

Ezen discursus közben lictariumot és cafét hozván : azután fogtunk az titkos discursushoz.

Mondotta az Passa : Az mi dolgaink vadnak, proponáljuk kevés szóval, hadd ő is az szerint informálhassa az Portát; azután, minthogy praesentiánkkal az fekvő ellenséget felköltjük : jobb leszen, menjünk vissza; azután, míg az ő embere megjárja az Portát : jöhet az Fejedelemnek is más embere hozzá.

Mondottuk : Hát nem volna-é jó, ha egyikünk az szolgákkal elmenne? ketten, csak kevesed magunkkal maradnánk itt. Felelt elsőben : Jó leszen, csakhogy az is menjen el Tömösvárig, s onnan jöjjön vissza. Újabban gondolkozván, mondotta : Minthogy csak megtudatik úgyis, hogy vagyon valamelly negociatio köztünk : jobb, menjen el az is.

Proponáltuk elsőben az segítség dolgát s annak modalitássát, instructiónk szerint. Felelt : Az segítségadás meglehet titkon; három- és négyszázanként menjenek; de olly csoportosson nem lehet, mert azt semmi úton nem titkolhatnók.

Mondottuk az Dániai Király példáját, de arra csak azt felelte : Az keresztények között ha úgy practicáltatik is azon mód, — mi azt nem követjük.

Mondottuk az más modalitást is : Ez csak keres-

kedés, az melylyel pénz jő be az Birodalomban, sőtt a mi nagyobb, exerceáltatik is az militia.

Felelt : Csak involválnánk aperte az békesség felbontására.

Mondottuk : Hiszem az Száva tulsó partján csordakokat *) erigálván az Német : mintha annak elrontására küldenétek azon hadat. Felelt : Ez sem lehet úgy csoportossan ; hanem, mikor az Magyar hadak Szerémségre általjőnének s ott csinálnának lármát : akkor én is azon lármára hadat állítván azon Arnótokbúl, Bosznyákokbúl : az Száva partjára általszökhetnének, így is lehet meg ! Mondottuk : Az Felséges Fejedelemnek sokfelé való distractiója lévén, arra nem érkezik, hogy oda hadat küldhessen.

Szóllott : Vadnak-é az Dunán innen hadaitok ? Feleltünk : Vadnak. Szóllott ő : Hiszem azok az Dráván Eszék felé általjővén, tehetnének lármát. Feleltünk : Még azoknak is előttök vagyon Eszék s az Dráva ; mesterség általjőni. **) Más az, hogy Austria, Styria ellen kell operálniok, az holott feles ellenség vagyon ; és ha azon földet pusztán hadnák : az ellenség hátok megé nyomúlna Eszék felűl, amott az Szerémségben eleiben kerűlvén az Rácz : az két fél ellenség között elveszne azon had.

Mondottuk : Uram ! nem alábbvaló jóakarója vagy az Felséges Fejedelemnek, mint Ibraim Passa, azt izented is az Felséges Fejedelemnek ; ő penig azt izente az Felséges Fejedelemnek : Ád az Szerémségre

*) Csardak : őrtanya, őrház, a végeken.

**) Meglehetett volna biz az ; hisz Bottyán tábornok hasonló körülmények között kétszer barangolá fel Szlavoniát, egész a Száváig, 1705. tavaszán, s 1706. elején, nemkülönben Károlyi hadai is 1704-ben átkeltek a Dráván a páli réven, Verőcze mellett.

által 5—6-ezer hadat az Ráczok ellen. Hiszem, Uram! ezen az úton adhatnátok vissza az kecskeméti casust az Ráczoknak!

Felelt : Ibraim Passa mire ígérte magát, azt nem tudom, de én inpracticabilitast látok benne; nem cselekedhetem. Hanem, a hol, minthogy sohult kaput nem nyitottatok, haugyan az Szerémségre hadat nem küldhettek : küldjetek Tételhez, oda is, — correspondenter lévén az Fejedelem velem — mikor érkeznek az hadak, az Tisza partjára elég hadat küldök, s ott is általszökhetnek az Arnótok. De, hiszem, nem volna jobb practicabilitas azon segítségadásban, mint, hogy vagy Aradot, vagy Szegedet megszállaná az Fejedelem : akkor én is az Tisza, Marus partjára küldvén egy Passát : Omer Agának is egy-két boncsokot szereznék, — onnan általszökhetnének. Feleltünk : Azon várak megszállásában nem volt módja, nincs is az Fejedelemnek, — mert az ország szívében s közepin lévén az két erősség: mind Erdélybűl, mind onnan-feljűl oda contrahálnók az ellenséget, és akkor, az mely részét még csendessen bírnók Eger, Kassa felé az országnak : abban is interturbálna, ha elnyomna azon várak alól. Azonban nekünk az Dunán innen Pozson táján, — az hol az feje vagyon az ellenségnek, — úgy Erdélyben, az közepin az országnak, hadat kelletvén tartanunk : azon várak megszállására nem szakadozhatunk; hanem azon vagyunk s voltunk eleitűl fogva, hogy egy helyen derék erejét az ellenségnek megvervén: azután érkezhetnénk az illy operatiókra. Járúl ehhez az is : elpusztúlt állapottal lévén az ország, ahhozképest ereje felett kelletvén költeni most is : elégséges porunk nem volna azon várak megszállására,

az minthogy kevés port csinálván az országban, más szomszéd országokbúl pénzen kell az hadak mezei operatiójára is succurrálni.

Felelt az Passa : Nem hiheti, hogy eddig, ha akartuk volna, vagy Szegedet meg ne szállottuk volna. Feleltük, megmutatván s mondván : az Fejedelem Szegedet az más Ali Tömösvári Passa idejében is (1704) megszállotta : de halálra betegedvén az Fejedelem, azalatt az hadak eloszlottanak, — kénteleníttetett elszállani alólla, jóllehet szerencséssen megvette az várossát. Generális Károlyi Sándor Uram is harmad-idén ám megszállá Aradot. Felelt ő: Tudom, három nap alatt meg is vette volna — ha az lött volna akaratja; de csak szín volt, akkor is megmondottam. Feleltünk : Nem szín, hanem valóság; mindazáltal, ha ex sinceritate valaki megmondotta volna Károlyi uramnak : bizony, elvárakozott volna harmadnapig; de minthogy Rabutín feles erővel jött ellene : elnyomúlt ez végre alólla, hogy consociálván magát az Erdéllyi Generálissal (Pekryvel), mely ellen magának elégséges ereje nem volt, ott Erdélyben megvervén, akkor mind Erdélyt kézhez vehette volna, mind újabban Arad megszállására elkérkezett volna. De az Generálisok között való egyenetlenség miatt ezen munka is nem succedálhatott. Most penig, az midőn mind Erdélyben megfelesedett az ellenség, mind oda-fel majd 17-ezer emberbűl álló corpussa vagyon, úgy, hogy azon két erő több 25-ezer embernél, bizony, az ellen kell agálnunk; másként, ha azokat elhagyván, azon várok szállásához fogunk : Erdélybűl kijő, az Tiszán túl való földet elfoglalja, onnanfeljűl is lenyomúl, Kassa, Eger tájával hasonlót cselekszik, minket Szegedhez s Aradhoz szorítván : sem

Eger felé, sem más felé nem mehetünk előtte. Itt felelt továbbra is : Ha akartuk volna, eddig Arad, Szeged megszállásában lött volna módunk, — de nem hiszi. Kire egyikünk, Pápai János, megszomorodván, mondotta : Látja ő, én azon megszomorodtam, de ő bizony igazat mond. Én, Pápai János, feleltem : Megszomorodtam, mert igazságot szóllok. Mondotta : Ő bizony igaz lélekkel kíván szolgálni az Fejedelemnek, de azon az úton, az mellyet mutattunk, nem secundálhatja az Fejedelem intentióját; másként, hitesse el az Fejedelem (magával), kész volna maga is kimenni az Fejedelem segítségére, igaz Török hitire mondja, csak volna practicabilitas az dologban. — Mi ezt ebben hagytuk, — hanem kezdettük az Athnámé punctumit proponálni. Az elsőt meghallgatván, mondotta : küldjük fel írásban holnap. Feleltünk : Igenis. Ezután rózsavizet, füstölőt hozván be és serbetet, azzal megtisztelvén, — tőlle elbúcsúztunk.

Erre kért mindazáltal : Siessünk visszamenni, valamint az aluvó ellenséget fel ne költsük!

Decima tertia. Az Passa úgy kívánván, az tegnapi discursus szerint, hogy kívánságunkat írásban tegyük, küldjük fel Pápai Gáspár Uram és Amhet által, nevezetessen az segítség kívánásának modalitássát és az Athnámé punctumit : tegnap megfordíttatván Törökre az Athnámé punctumit is, felküldöttük, úgy az segítség iránt való kívánságunkat, mely ez szórúl szóra :

1-mo. Adjon az Passa 9000 Arnót, Bosnyák gyalogot segítséget az Felséges Fejedelemnek, titkon, mely akár az Szerémségre, akár az Marušon, Tiszán által jőjjön csoporton : álljon az Porta dispositiójában; ezen hadaknak penig az Felséges Fejedelem adjon fizetést.

2-do. Ha az Felséges Fejedelem bízván ezen segítséghez, Aradot vagy Szegedet megszállja : azon szükségre adasson az Passa puskaport, élést, bombákat; sőtt, hogy az Ráczság ne segítse éléssel azon várakat : szállítsák el azon közel való hellyekrűl.

Szóval penig ezeket izentük Pápai Gáspár Uram által az Passának:

1-mo. Hasszánnak, ki is Bosznyában megyen, adjon passust.

2-do. Omer Agával való negociatió hogy félben ne omoljon : Pápai Gáspár Uramnak hadd legyen szabad vélle correspondeálni.

3-tio. Az Passának mondja meg : meg ne ijedjen azon punctumoktúl, mellyek az Athnámé iránt projectáltattanak, mert az még csak vásár (alku).

4-to. Admaturálja az választ az Portárúl, hadd az Fejedelemnek idejövén embere, vehesse egész válaszszát az Passának, vihesse is meg.

5-to. Az az segítség olly készen legyen, hogy cointelligendo legyen az Fejedelemmel : mihelyen vagy Aradot, vagy Szegedet megszállják, mehessen által az Felséges Fejedelemhez; másként, az Dunántúl 17-ezer, Erdélyben 8-ezer embere lévén az Német Császárnak, könnyen concurrálnak az várak segítségére, — mi penig teljes erőnket azon várak obsidiójára nem fordíthatjuk : mivel mind odafel az bányavárosok felé, mind Erdélyben operálni kell az ellenség ellen, oda penig erő kell. Az Dunán innen való hadat nem distrahálhatni : mivel annak is elég munkája légyen azon földön, Austria, Styria, és az szerémségi Rácz ellen.

6-to. Az Fejedelem barátságáért vigye véghez, hadd lehessen Omer Agának két boncsokja.

7-mo. Ha kívánja, mely szerint végeztünk Omer Agával : hogy megmutassuk hozzá való sinceritásunkat, communicáljuk vélle azon capitulatiót.

8-vo. Az mint Ibraim Passa sokszor kívánta constanczinápolyi actánkat magával communicáltatni : minthogy mindeneket vélle nem communicálhattunk, nem lévén ideje, készek vagyunk vélle communicálni, — lássa meg : eleitűl fogva mely sinceritással kívánt az Felséges Fejedelem az Portával agálni, mely jó legyen s következzék az velünk való barátságbúl.

9-no. Nagyobb sinceritássának contestatiójára az Felséges Fejedelem Apjának fogadja általunk, — ő is fogadja Fiának.

10-mo. Adja opinióját : micsoda kedveskedéssel legyen az Felséges Fejedelem az Fővezérhez? Jó volna-é valamely tisztességes, jójáró lovat küldeni szerszámostúl, vagy valamely olyan zsebben való ajándékot?

11-mo. Hamar kívántatván ezen segítség : Tót-Váradgyát az Felséges Fejedelem elébb is mint Aradot megvetetheti, — oda általjöhet az segítség, az lehet első kapu.

Pápai Gáspár Uram együtt menvén be az Passa szarájjában Amhettel, az Passa egy közönséges köntösben, — az kiben házában szokott járni, — az komornyíkja házában szemben lévén ő Kegyelmekkel, — sőtt megmondván nekik : az mikor elmentek, én elsőben innen kimenvén, azután egymásután, — mintha együtt sem löttetek volna, — menjetek ki, sokkal elébb egyik, mint az másik!

Holott is praesentálván mind az Athnámé punctumit, mind az segítség iránt való modalitásokat

Török írásban, — az segítség iránt azt felelte : Most tértenek jó útra, az szerint meg is lehet, megengedem. Mondotta itt Amhet : Úgy de, Uram, az Tömösvári Passa impediálni fogja azon munkát! Felelt az Passa : Leszen nekem gondom, írok én az Tömösvári Passának, nem impediálja. Az por, golyóbis, élés iránt azt felelte : Magától meg nem felelhet, az Portának hírt ad. Mondotta Pápai Gáspár Uram : Ibraim Passa ígérte, hogy ád. Felelte : Ő neki arrúl nincsen parancsolatja. 2-do. Az Athnámé iránt felelt : Ti ketten mit mondotok erre : ez-é az útja, vagy nem? Feleltek : Az Hatalmas Passa tudja; mindazáltal az követek feljövén az Passához, magok errúl bővebben beszélnek és felelnek az Passával, — mindazáltal az Passa tanácsát kedvessen fogják venni. Felelt : Én már az követekkel titkon nem beszélhetek, nem is akarok, mivel nem rendi; hanem ez estvén errúl gondolkozzanak, vagy itt adjanak választ, vagy penig az Fejedelem adjon választ. Az mint is itt mondotta Amhetnek : Te tudsz írni s olvasni, itt leszen Pápai Gáspár, ő általa folyjon az dolog, más senki se tudja. Az minthogy erőssen, Török hitire, — kinél feljebb az Törökök nem eskedhetnek — fogadta : ő maga leszen kapitihája az Fejedelemnek, agál igaz synceritással az Fejedelemnél (így) úgy, hogy, ha mely titkokat vélle communicál az Fejedelem, valamíg titokban kívánja az Fejedelem tartani : az Portának, sem másnak senkinek is meg nem jelenti; csakhogy ő is azt kívánja az Fejedelemtűl : az mit ő is titkoson communicál az Fejedelemmel, az Fejedelemnél is titokban maradjon; erre assecuratiót is vár az Fejedelemtűl.

Ezen Athnámé dolga ollyan, mint az ki valamely clenodiumot megszeret : kéri barátját, szerezze néki;

amaz megmondja : azon clenodium 1000 tallért ér, azért így s így adják; mondd meg nekem, mit adsz érte? Ha másként meg nem lehet az vásár, — mondja az vevő, — ha 1000 tallérbúl semmit is el nem engednek, azt is megadja. Azonban ezt hallotta, még mikor Tömösvári Passa nem volt, az Franczia Beszáde*), az ki ott általment Magyarországra, azt beszéllette volna Hasszán akkori Sophiai Passának, hogy az Franczia Király megsegíti az Magyarokat, hogy (ha) az minémű várakat, erősségeket az Töröktűl az Német elfoglalt Magyarországban, mindazokat az Törököknek visszabocsátják. Valameddig Tömösvárra nem jöttem, mind úgy hittem azon Beszáde szavait; de az midőn láttam : Aradot, Szegedet nem akarja az Magyar megvenni, és hogy itt is az Karlovicziai Capitulatio szerint kívánják az Magyarok az erősségeket manuteneálni, — már nem hiszem azon Bexáde szavait, mert nem igaz volt.

Az Karlovicziai Capitulatio szerint akarván manuteneálni az országot : mégis csak oly keveset ígérnek, az mely Szultán Szulimán idejében csak csizmapénz volt; megvagyon penig az Török Császár tefterjében : micsoda s mennyi jövedelmi voltak azoknak az váraknak. Azért ítélje meg akárki : Török Császár segítségével akarnak élni, azon határokat akarván bírni, — mégis csak 140 erszény pénzzel akarják az Török szemit kitolni! Pápai János Constanczinápolyban lévén, ezért nem adtak választ, hanem ide relegálták.

Itt az én tanácsom kettőbűl áll : 1-mo. Azokat az erősségeket, az mellyeket ezelőtt bírt az Török,

*) Követ; név szerint Des Alleurs őrgróf.

vagy visszabocsátja, 2-do. vagy penig alku szerint bizonyos summát ad érette. Ugyanis olyan oblatiónak kell lenni ez illy alkalmatossággal, az mely inducálhassa az Portát, hogy kapjon az szeme valamin. Én mindazáltal ezen punctumokat leküldöm; tíz nap odamegyen, három nap időt vesznek magoknak, megolvassák: tudom, csak elvetik, semmisem leszen ezen negociatióbúl, — mert csak hidegen verik az vasat. Ha az Német tudta volna: igaz az Bexáde szava, maga Péter-Váradgyát, Eszéket az Szerémséggel odaígérte volna az Birodalomnak, — talám még behódította volna az Portát; de innen veszem észre, hogy nem igaz volt az Bexáde szava.

Az több, szóval lött izenetek iránt ezt felelte:

1-mo. Hasszánnak megadatik az passus; sőtt az illy színű dolgokban hozzátok az Arzoált, fogyatkozástok nem leszen.

2-do. Szabadon correspondeálhat Pápai Gáspár Omer Agával.

3-tio. Teljes tehetségével azon leszen, hogy az válasz mentűlhamarébb megjőjjön az Portárúl.

4-to. Errűl nem is búsítom az Portát. Szabadon mehetnek az Arnóthok — cointelligenter lévén az Fejedelem velem — az mikor kívántatnak, csakhogy cum strepitu ne menjenek.

5-to. Az Fejedelem barátságáért, ha kívánja, Omer Agának az két boncsokot megszerzi.

6-to. Megkívánja, hogy láthassa azon capitulatiót.

7-mo. Kívánja, hogy azon constanczinápolyi actákot Törökre fordíttatván, communicáljuk vélle.

8-vo. Nemcsak Apja, kapithihája leszek, hanem olyan, mint maga magához, — melyre, mint azelőtt,

újobban megesküdt; — ne is tartson engemet csak úgy, mint Szerdárt, hanem mint kedves, titkos jóakaróját.

9-no. Ha 100-ezer aranyat küld is az Fejedelem (a Fővezérnek), semmi haszna nincsen : mert az pénzen nem kap, én tudom, nekem jóakaróm, az minthogy gyermekségétűl fogva majd az én ölemben nevelkedett fel; hanem, ha találtatik oly újmódi óra, az kit még nem láttak volna Constanczinápolyban, — vagy kiváltképpen való monyaslovat, vagy valamelly sebes iramló, szép termetű lovat, vagy egyéb olly raritást, az ki ott is raritás volna, — mivel azonnal a Török Császárnak küldené.

10-mo. Igen jó, annál jobb nincsen; vegyék meg, kezdjenek ott tenni valamely építést, s én is az eddig való praxis szerint Arnóthokat küldök az Marus partjára, csakhogy, három-négyszázanként takarodván által az Arnóthok az Maruson : valamint veszedelemben ne forogjanak. Felelt erre Pápai Gáspár Uram, az iránt assecurálja.

Reiterálta újobban is Rácz Tököli dolgát.

Izente ezt is : Én az Szerémség felé is küldök Arnóthokat, Bosznyákokat; tegyen az Fejedelem hada valamely próbát az Fruskán,*) vagy Szerémségen, — akkor ott is általköltözhetnek az hadak.

Decima quarta. Izentük intimatiója iránt, hogy tudniillik az várakat adja vissza az Felséges Fejedelem, vagy az melly jövedelme volt az Portának: azon várak iránt azon summát ígérje meg az Felséges Fejedelem, — szántszándékkal hallgatván az Szerémségrűl.

*) Fruska-Gora hegység.

1-mo. Az Felséges Fejedelemhez látjuk nagy affectióját, azért is bízvást izenjük : Olly két nagy Projectum ez, mellytől elijjed az Felséges Fejedelem; mert, ha az várakat visszaadja : újobban azon veszedelemben forog az Török Nemzettel együtt az Német szomszédságában az Magyar, mint Tököllyi Fejedelem idejében s azelőtt; osztán, ha azon várak az Portának adatnak : az ki Király leszen, minek leszen Királyja? Ha penig azon summát ígérné, melly azon váraktúl obveniál : ollyanra ígérné magát az Felséges Fejedelem, az melly lehetetlenség, elpusztúlván az ország. Mert ugyanis Budától fogva Váradig majd inkább mind Rácz lakván azon várak földét : azok már az Török földére általjöttenek nagyobbára, az pusztáknak senkisem veszi hasznát.

2-do. Az Felséges Fejedelemnek azon várakban pénzzel kell hadat tartani, az melly úgy az Birodalomnak, mint az Magyarországnak erőssége leszen; az honnan telik ki? 3-tio. Hiszen az Haza lakosinak, magának az Felséges Fejedelemnek, vagy az ki már Király lenne, élés kellenék az országbúl. Ítélje meg ezt is : az Felséges Fejedelem azon Arnóth hadakra is mennyit költ, az kiknek szolgálatjok úgy szintén az Birodalomnak, mint az Felséges Fejedelemnek használ. Ez semmiképpen ki nem telik; hanem inkább restringálja maga elméjét : mondja meg közelebb, hol jár az elméje? bizony, azt köszöni meg az Felséges Fejedelem. Kérjük is, míg az Felséges Fejedelem válaszszát nem vészi : addig ne küldje azon Athnámé punctumit az Portára, — legyen csak magánál az Passánál.

2-do. Pápai Jánost az Portán nem azon Punctumok késleltették; mert ha kérdésre vették volna,

vásár lévén, még csak az alkudott volna, — hanem az, hogy az Vezér körűl nem volt olly jóakarója az Felséges Fejedelemnek, az ki az Magyar s Fejedelem dolgait az Vezérnek értésére adta volna. Ám, mihelyen tavaly az Tihája — ki most Misztandzsi — ki is egész informatiót vett volt már azelőtt Tefterdárságában ezen Magyari dolgokrúl, s Tiháji Tisztiben ment, — azonnal 6 nap alatt megolvastattanak minden beadott írásink az Császár s Vezér előtt, azonnal az Fényes Porta, szokása szerint, eleitűl fogva az lévén rendtartása, az Landor-Fejérvári Szerdárra relegáltak. Az minthogy az Magyar Nemzet dolgai mindenkor az Budai s más végbeli Hatalmas Passák által eleintén elkezdődvén, úgy kezdettek folyamatot venni.

3-tio. Az mi elmenetelünk is hogy ne haladjon, magunk is kérjük: szombaton vagy vasárnap adjon nekünk búcsúzó-audientiát.

4-to. Az Omer Agával való capitulatiót fel kell az Passának vinni: de az constanczinápoli actáknak Törökre való fordítása időt kívánván, — kire most nem érkezünk — hanem itt maradván Amhet, fordítsa meg, és communicálni kell minélhamarébb az Passával.

Iterato is kérjük az Passát: az puskapor és élés iránt succurráljon, másként non est practicabile, hogy megszállják. Kínálja meg az 4000 aranyakkal, melly is Alboérnél készen leszen.

Pápai Gáspár Uram felmenvén az Passához: most is ott, az hol tegnap, lőtt szemben ő Kegyelmével, — Amhet is jelen lévén. Az midőn mindeneket proponált volna ő Kegyelme, felelt az Passa:

Ad 1-mum. Mondotta Pápai Gáspár Uram: Megszomorodtanak az Követek, hogy olly két nehéz

dologrúl izentél az Athnámé véghezmenetele iránt. Felelt az Passa : Ha szomorkodnak, inkább nem szóllok az dologhoz, ha neheztelnek s nehézségekre vagyon : mert énreám semmit is nem bíztak ezen dologban ; akarnám is, ha valamit bíztak volna. Felelt Pápai Gáspár Uram : Nem neheztelnek, hanem megszomorodtanak ; az Felséges Fejedelem is megszomorodik rajta, hogy illy két nagy terhes dolgot kívántak. Felelt : Én nem kívántam, hanem igyekezném, valamire mehetnénk ; azt én mind tudom, hogy Magyarországnak illy méltó okai lehetnek. Leszen is dolga ; és, hogy olly impossibilitas vagyon az dologban, — de mit tudjak mondani ? Ha az dologhoz akarunk nyúlni : ezen az úton lehet negociálódni. Az minthogy kívánságtok szerint le sem küldöm az punctumokat mindaddig, míg az Fejedelem arrúl való tudósítását veszem. Én penig mindezekben csak ahhozképest beszéllek, az mint az már mondott Bexáde beszéllette, — az melynek beszédével mind Landor-Fejérvár és Tömösvár tele volt. Budát az Török nehezen felejti ; valamikor, akkor, — de Budához praetensióját tartja ; akár Német, akár Magyar bírja : de azt az Török nehezen felejti, abban belé is kap. Érsek-Újvár minthogy távulykán vagyon, nemkülömben Kanizsa : azt nem kívánja. Egret magáévá kívánja tenni. — Felelt Pápai Gáspár Uram : Hiszem, Eger Ortha-Magyarország, avagy Tisza s Duna között való. Felelt az Passa : Landor-Fejérvárt az Törökök Császárja bírja, mégis Ortha-Magyarországnak tartják. Felelt Pápai Gáspár Uram : Magyarországnak három része vagyon : 1. Az Dunán innen való föld. 2. Az melly az Duna s Tisza között vagyon : ez az Ortha-Magyarország. 3. Az melly az Tiszán

túl Erdélyig vagyon, — és így Landor-Fejérvár nem esik Ortha-Magyarországban. Kire felelt az Passa: Ezeket én nem úgy mondom, mintha reám bízták volna. Mondotta ezt is : Tudjátok-é, hogy még mikor Tömösvárra érkeztek az követek, mindjárt megvitték az Váradi Commendansnak még azt is : hány zászlóval késértek, s micsoda tisztek? Nevezetessen nekem is levelet írt az Váradi Commendans. Én penig illyen informatiót adtam nekik : Ezek hozzám jöttek, hogy adjak passust nekiek, mivel ők az Fényes Portára mennek, azért, minthogy némely része az hadakozást megúnta, békélleni akar, — némely része penig recipiálni akarná az Fényes Porta szárnyai alá magát, holott is mutatódnék olly hely nekiek, az hol megvonhatnák magokat; mindazáltal megmondották: valamíg még egy derék harczot unanimiter nem tesznek, addig egyik rész sem csinál semmit. De én szabadságot nem adtam nekik, hogy az Portára menjenek, — hanem visszaküldöttem őket. Én penig alattomban felemelem az karomat, hogy menjenek az hadak; ugyanis pro statu rerum úgy kell alkalmaztatnom magamat, hogy egyik karomat feltartsam, másikat lebocsátva szorossan tartsam.

Ad 2-dum. Ha Pápai János minden dolgát megmondotta volna is az Portán : mégis csak ide relegálták volna hozzám; még énnekem Pápai Janival — így mondotta, — sok dolgom leszen.

Ad 3-tium. Szombaton adok publica búcsúzóaudientiát, és addig, ha mi leszen, titkon, az szokott modalitas szerint folytassák az követek.

Ad 4-tum. Amhet az Omer Agával való capitulatiót megolvasván az Passa előtt, felelt az Passa erre : Mit mondotok, vagy mit mondasz Amhet?

Felelt Amhet : Erre nem tudok semmit is mondani. Felelt az Passa : Ez nagy dolog. Kérdette az Passa: Omer Aga mutatja ezt mindennek? Felelt Amhet: Nem; ez csak maga assecuratiója, hogy az kiket elviszen magával, azoknak fizetések iránt meg nem csalatkozik. Szóllott az Passa : Ez nagy dolog, ezt az Portának értésére kell adni. Omer Agának is, iffjúember lévén, ártalmára lenne; ha én nem tudtam volna: nem gondoltam volna vélle; de minthogy már tudom, értésére kell adnom az Portának.

Ad 5-tum. Igen nehéz az puskapor dolga; de, hogy küldjük el? Felelt Pápai Gáspár Uram: Hiszem. az lisztet szabad hordóval eladni, — liszt alkalmatosságával az pornak elszállítása legkönnyebb. Felelt az Passa : Csak legyen hírünkkel annak idejében az Fejedelem szándéka, — találunk abban módot, hogy elszállíthassuk, mert hajón is felküldhetjük innen most, csak Tétel táján legyünk jó vigyázással, és ha valami félelem volna : bevihetnék az nádas közzé, ott napolhatnának vélle.

Ad 6-tum. Megmondottam, hogy 200 aranynyal contentus löttem volna : azért vidd vissza az többit, mert én reá nem szolgáltam;*) hátha meg sem szolgálhatom? Felelt Pápai Gáspár Uram : Nem viszem, mert az én Uram neked többel tartozik, bízván szolgálatodhoz. Az Passa mondotta : Te légy az bizonyság : én nem kívántam.

Mondotta maga az Passa : Mondjátok meg az követeknek : Ha szintén az hidat a Dráván által nem köthetnék is, csak csináljanak valamely lármát az Szerémségen, — legyen okom arra, hogy az

*) Így, tán tollhibából, szorúltam helyett.

Száva partjára hadat rendelhessek; az többit bízzátok reám!

Izente az Passa : Az Fejedelem csak levele által folytassa az correspondentiákat. Folyjon hármunk között; annak idejében, az mikor solennizálni kell a követséget, többen is lehetnek.

Decima quinta. Újobban felküldöttük Pápai Gáspár Uramat Amhettel, mivel tegnap izente az Passa, hogy Omer Aga dolgát értésére adja az Portának. Minthogy az Passa ezen dolgoknak folytatásában sinceritást kíván tőllünk s az Felséges Fejedelemtűl : azon okbúl adtuk ki, communicáltuk vélle az Omer Agával lött capitulatiót. — máskínt mi azt elhallgathattuk volna, mivel tőllünk nem kívánta, nem is tudott semmit is benne; de akartunk az egyenes úton járni: netaláután idővel is megtudván, az Felséges Fejedelem sinceritássát kétségben hozta volna. Kérjük azért, minthogy azon capitulatió olly titkossan vagyon Omer Agával, — tudván maga is publicatiójának ártalmas consequentiáját, — hogy publicáltatásátúl az Passa nem félhet : ne adja értésére az Portának ezen capitulatiót; mi azt nem úgy communicáltuk az Passával, hogy az Portára küldje, hanem mint kedves Atyja az Felséges Fejedelemnek, tudja az dolgoknak valóságát. Attúl félünk, sok külömböző elméjű emberek lévén az Portán, ezen az úton rontják el az kezdett negociatiónkat; hiszem, maga assecurálta az Felséges Fejedelmet : az mit titokban akar tartani, mindaddig titokban tartja, míg az Felséges Fejedelem kívánja. Nincs is ott semmi olly, melly ártalmára lehetne az Birodalomnak, hanem csak az, az mi az Porta intentuma az titkos segítség iránt; tudván penig az Felséges Fejedelem, hogy ingyen nem szol-

gálnak : azért adta ki Ő Felsége fizetések rendit. hogy tudhassák ők is, miért szolgálnak ?

2-do. Az levél által való correspondentiárúl gondolkoztunk; de az midőn az Athnámé dolga foly: lehetetlenség, hogy olly meritalis dolgok clavisra is reá bízattassanak : mert Betthlen Gábor Fejedelem ez miatt majd elrontá magát, mivel azt sokan interpretálni tudják. Hanem ebben titkos emberének kell az Felséges Fejedelemnek jöni s menni; azt ha elfognák is casu quo : az Német és köztünk való capitulatió szerint torturával nem vehetik ki az titkot belőlle. Ezen modalitás magának is az Passának hasznossabb.

Felelt az Passa, ad 1-mum : Sem az Athnáméról, sem az Omer Aga dolgárúl nem írok az Portára; hanem valamit nekem mondanak az követek, én azt írom; s kérem az Fejedelmet : mentűlhamarébb tudósítson engem. Az én válaszom is egy holnap alatt jön az Portárúl.

Kérdezte : Mikor fognak indúlni azon hadak ? Felelt Pápai Gáspár Uram : Szent-György-nap tájban. Felelt az Passa : Csak hírt adjanak, én Fermánt is adok nekik, mintha kereskedők, Ingurcsiak volnának. Ekkor penig megnevette magát, s mondotta : De, sok lesz egyszer, ha háromszázanként mennek ! . . . . De ezen is csak mosolygott.

Reiterálta : Tót-Váradgyát vetesse meg az Fejedelem, építtesse meg.

Hozta újobban is ígéretit az Franczia Bexádénak Magyarország iránt, sőtt azt mondotta : ezen Bexáde assecuratiót adott, hogy azon várak az Portának kezében adatnak; és így nehezen hihetni, hogy valamit vihessünk véghez az Athnámé iránt : mert, ha

szintén Szultán Szulimán canonja szerint az Porta bírná is Erdélyt külön, mégis nehezen felejthetné Budát s Egret. Azt tudjátok : hijában rázzuk az ló előtt az üres tarisznyát, hacsak valami nincsen benne!

Ad 2-dum, felelt : Eleintén clavissal meg lehet írni némely dolgokat, de mikor az meritumára jüttök az dolognak : akkor azon ember eljöhet harmadmagával ide; úgy lehet, magát az Vezérhez is béküldöm azon embert. Talál az Vezér abban módot : egyszer is, másszor is beszél vélle.

Pápai Gáspár Uram mondotta : Hogy most illy számossan jöttenek az követek, tégedet akart az Felséges Fejedelem tisztelni.

Erre felelt : Igen jól vagyon! Ezt az Porta is igen kedvessen fogja venni.

Izente : Búcsúzó-audientiára holnap 3 órakor menjünk fel nap feljötte után; azután elmehetnek. Izente: Az Német már emberét küldte ezen dologban az Portára.

Decima sexta. Kilencz órakor reggel felmenvén az várban, felmentünk az Passához, kit is magunk meghajtásával köszöntvén, kérdezte : mint vagyunk? Panaszolkodott, hogy az étszaka roszszúl volt. Azután lictariumot és cafét ettünk s ittunk. Kimenvén az Passa szolgái, mi is Bagossi László Uramat is kiküldöttük az házból.

Kérdezte: No, mit kívántok hát, hogy megírjam az Portára? Írja meg, — Instructiónknak 2-dik punctumában az mint bővebben declaráltuk, — hogy az Porta az miért ide relegálta az Felséges Fejedelmet, az végre küldettünk hozzád. 2. Az Felséges Fejedelem titkon segítséget kíván, olly modalitással, hogy az

Porta arra behúnyva tartsa az szemét. 3. Pénzért élést, puskaport adasson a Porta az Felséges Fejedelem szükségére.

Felelt az Passa: Igenis, megírom, mondd meg az követeknek! Én ollyanformán írom meg: Az Fejedelem Rákóczy Ferencz küldötte maga becsületes követjeit hozzám, az kik által is kíván az Porta barátságához folyamodni; semmi olly lehetetlen, nagy importantiájú kívánságok nem volt előttem, — hanem valami puskapor, élés iránt, és hogy nem lévén olly hiteles embere, az kihez bízhatnék az harczon. (Ezt azért írom olly subtiliter, hogy penetrálják az okossabbak, hogy segítséget kíván az Fejedelem). Az puskapor iránt tandem ez lesz válaszom: Annak administratiójának modalitássa reám relegáltatik. Én akkor módot találok abban: egy étszaka az várhoz szállíttatom az hajókat, megrakatom éléssel, csepkanéval avagy munitióval, — valamelly kevés kő praetextussa alatt elküldöm bizonyos emberem által.

Itt mondottuk az Passának: Látjuk és tapasztaljuk, inhaereálsz azon Franczia Bexáde szavainak, — holott ítéld meg, ha az Felséges Fejedelem Residense, melly most az Franczia Király mellett vagyon, ezen általmenvén, azt mondaná, hogy az Franczia Király az Portának adja Párist: el kellenék-e hinni szavait? Hiszem, az Franczia, ha mi dolga vagyon veletek: nem bízza Magyarra, — sem az Magyar bizony nem bízza Francziára, hanem magok emberek által tractálják magok dolgokat; azaz: azt csak semminek tarts! Más az, hogy mit is kaptok Budán, Egren? Hiszem, azoknak emberei, lakossi körösköryül mind az földeteken vagyon, — puszta földön penig, tudjuk, nem kaptok, mert elég vagyon

ollyan az Birodalom jurisdictiójában. Az kövein sincs mit kapni azon váraknak : mivel követek is elég vagyon.

Felelt az Passa : Én sem hiszem az Bexáde szavait, annyivalisinkább, az midőn látom az Athnámé punctumit. Az mit mondottam is, magamtúl mondottam. Az minthogy kérem is az Fejedelmet : adja utólsó resolutióját, írja meg, — másként csak hidegen verjük az vasat. Én is csak annyit vásárolhatok, az mennyi pénzem leszen.

Mondánk : Minekünk ugyan volt authoritásunk engedve az tractára, de mivel az Passának nincsen : nem is kívánjuk tovább azon tracta iránt úntatni; tudjuk, az Felséges Fejedelem mindezekrűl maga végez az Passával. Felelt az Passa : Igen jól vagyon!

Recommendáltuk Pápai Gáspár Uramat, tolmács Amhet Cselebit is, — hallgassa meg ezután is. Felelt az Passa : Igenis! Reiterálta továbbra is azon Törökök iránt minapi izenetit, az kik Magyarországban még Törökök; nevezetessen két leány iránt kéri az Fejedelmet, — sőtt, ha mit költ az Fejedelem kiváltásokra, refundálja.

Feleltünk : Ezelőtt is megmondottuk, most aziránt assecuráljuk is; nem is pénzért, mivel nincsen kalmár Fia, hanem fiúi affectiójának készségébűl. Felelt az Passa : Tudom, az Fejedelem nem Bazargán, de azt gondolom, az Fejedelem is az olly privatus emberektűl ingyen el nem veszi. Feleltünk : Talál ebben az Felséges Fejedelem módot. Követett az Passa bennünket, hogy úgy nem acceptálhatott, az mint kívántatott volna, az mostani időhez képest; de az

mikor az szívében vagyon az embernek az barátság: egész contentuma az akárkinek is! Feleltünk: Igen jól vagyunk, contentusok vagyunk.

Kértünk recredentionalist. Mondotta: Igenis, szállásunkra küldi, azon két leányoknak specificatiojával, kirűl emlékezett elébbi szavaiban. Ezek után serbetezvén, megrózsavizezvén, füstölvén, — elbúcsúzánk tőlle, s el is jövénk. Izentünk ugyanakkor az késérők iránt, úgy az hajókrúl is. Felelt: Abban nem leszen fogyatkozások. Menvén innen az Passátúl az Tihájához, kérdette: Mikor megyünk el? Feleltünk neki: Jól meg sem nyughatánk, szerencsétlenek vagyunk, hamar el kell mennünk. — hétfün vagy kedden! — Itt is az cafét megiván, elbúcsúzánk, s az szállásunkra jövénk. Az Jancsár-Agát is meglátogatván, praesentáltunk neki is egy pár puskát, — minthogy több nem is kellett, szükséges nem is lévén, — tőlle is elbúcsúztunk.

Felséged adván 50-ezer tallérrúl való Cambionalis-Levelet kezünkben, hogy azt exhibeálván Alboérnak: ő nékünk az Felséged szolgálatjának promotiójára erga Quietantias diversis vicibus erogálja; kinek is, — az mint erős hittel referálja — annyi pénze nem lévén, arra magát nem obligálta: hanem magunknak kellett elküldenünk azon Cambionalis-Levelet, Felséged levelével együtt, hogy annyival-isinkább azon summának admaturatióját exolválhassuk. Mit írtunk errúl mind az Franczia Oratornak, s mind penig Horváth Ferenez (portai residens) Uramnak: sub Literis A., B. Felséged kegyelmesen megláthatja.

Felséged speciale levélbeli parancsolatjának tenora szerint, usque ad ratificationem az aba dolgában

mit végeztünk Alboërral : sub Litera C. meglátszik. Mi penig maradunk Felségednek, jó Kegyelmes Urunknak

Landor-Fejérvár, 20. Martÿ, 1709.

alázatos igaz szolgái s hívei
Teleki Mihály m. k.
Pápai János m. k. *)

XV.

Sub Litera A. 15. Martÿ, 1709. Landor-Albae, Domino Ferriol, Gallico Oratori Constantinapoli scriptae.

Excellentissime Domine!

Domine nobis Colendissime!

Notificamus hisce Excellentiae Vestrae, nos ad Excellentissimum Szerascherium Nandor-Albensem Ali Pasam a Serenissimo nostro Principe, pro augurandis novae dignitatis, felicibus successibus, fuisse ablegatos; itaque, completo nostrae legationis munere, post quadriduum redituri in Hungariam, nosmet inviabimus. — De occurrentÿs in Hungaria recentioribus ad scribendum nihil obvenit, nisi Armistitium ex parte Imperatoris resolutum est, et cum Serenissimo Principe communicata est mens eatenus Aulae Viennensis; acceptatis iisdem conditionibus per Principem Armistitium publicabitur, de quo tamen nihil novi a tem-

*) Eredeti, ívrétben, összesen 14 ívre, szép rendesen, Pápai János kezével írva; az aláírások mindakettő sajátkezű. A jó vastag, és meglehetősen conservált állapotban lévő füzet piros czérnával van összevarrva, s e mellett még a papíros alján és fölén foszladékony kék török-selyemzsinórral egybefűzve.

pore nostri discessus accepimus. Accludimus Literas Serenissimi nostri Principis, simul cum Literis Cambionalibus super 50,000 talleris, et taliter hoc in negotio Excellentiam Vestram informamus : spes ea erat ex parte Serenissimi Principis, quod Muszi Alboër totam illam summam pecuniae hic nobis exolvendo, taliter ex illo fundo plenariam excontentationem haberet; sed quia tantam summam pecuniae in promptu non habet, itaque nihil nobis ex isto fundo persolvit; rogamus Excellentiam Vestram, quamvis Serenissimus Princeps taliter scripserit Excellentiae Vestrae, ut illam summam 50,000 tallerorum Muszi Alboër exolvi faciat: nihilominus intellecta praemissa nostra declaratione et informatione, nihil ex ista summa Muszi Alboër aut istius hominibus exolvi permittat, nec exolvatur, sed reservet Vestra Excellentia ad ulteriores Dispositiones Suae Serenitatis totam illam summam, cum ea, si quae adhuc praeterea apud Vestram Excellentiam ad exolvendum restaret. Et quia post quatuor menses, ut opinamur, exolvenda esset ista summa, vigore istarum Concambionalium Literarum, urgens tamen necessitas Serenissimi Principis istum terminum neutiquam praestolatur, et rogamus Excellentiam Vestram profundo cum respectu, imo et obtestamur ad eum affectum et sincerum candorem, quibus erga res Serenissimi Principis et Nationis Hungaricae ferventer ducitur, considerando simul, quantum emolumenti accedet etiam promovendis servitÿs Suae Majestatis ex celeriori exolutione istius summae : dignetur illam adhibere industriam, ut ante terminum, uno aut altero mense, eadem summa ita appromptetur, ut circa exolutionem Serenissimo Principi nulla accidere possit difficultas,

aut ob moram damnum. Caeterum, Excellentiam Vestram, etc. *)

XVI.

Sub Litera B. Horváth Ferencz Uramnak Constancinápolyban illyen levelet írtunk, die 15. Martÿ, 1709. Landor-Fejérvártt.

Akartuk Kegyelmednek értésére adnunk: mi ide küldetvén az Passához, tisztiben való szerencséltetésre, úgy egyéb dolgok végett, érkeztünk ide 6. Martÿ. Itt elvégezvén dolgainkat, 4 nap múlva visszaindúlunk az Felséges Fejedelemhez. Addigis penig kívántuk Kegyelmednek ezen alkalmatossággal az ő Felsége levelét megküldenünk, s egyszersmind informálnunk: most megyen az Oratorra 50,000 tallérrúl való concambionalis-levél, mellyet 4 hólnap múlva kell exolválni, azon 4 hólnapot számlálván azon concambionalis-levélnek exhibitiójától fogva. Olly reménséggel volt az Felséges Fejedelem, hogy Alboérnál találván annyi summa pénzt: azt mi percipiálhatjuk tőlle; ahhoz bízván az Felséges Fejedelem, assignálta levelében azon summát egészlen Alboérnak. De minthogy Alboér semmit is azon summábúl nekünk itt nem exolvált, nem lévén annyi tehetsége: Kegyelmed mondja meg az Oratornak, — magunk is megírtuk, az mint ex acclusis paribus Kegyelmed megláthatja, — Alboérnak azon summábúl semmit is ne fizessen, ha szintén úgy van írva az Felséges Fejedelem levelében is, — hanem tartsa azon

*) Egykorú másolat Pápai János iródeákjának a konstanczinápolyi levèlekből ismert szép gömbölyű betűivel. A czím azonban maga Pápai János kezeírása.

summát egészlen az Felséges Fejedelem továbbvaló dispositiójáig olly készen, hogy az hová fogja kívánni. administráltathassék. Mindazáltal az summával, az mely még az Oratornál azon kívűl is ad exolvendum restantiában vagyon, vagy lehet : kérjük Kegyelmedet, obtestáljuk is Kegyelmes Urához, Nemzetéhez való hűségére, — disponálja az Oratort hathatós argumentumokkal arra : hadd ante terminum azon pénz 2 hólnappal legyen készen, mert bizony azon pénzzel oly szolgálatja promoveáltatik ő Felségének, melynek haszna az Felséges Franczia Király szolgálatjának hathatós promotiójára is kiárad; ellenben ezen pénznek exolutiójának halogatásával bizony egészen confundálhatjuk Nemzetünk boldogúlására siettető Kegyelmes Urunk ő Felsége munkáját. Kegyelmedet kérjük is : mi választ ad az Orator? Kegyelmed Urunkat ezen visszajövő posta által tudósítsa, vagy más hamarébbvaló alkalmatossággal. Tudjuk is, Kegyelmednek nem kell az ösztön illy munkára, mivel kívánja mind azon modalitásokat szívessen folytatni, mellyek mind Kegyelmed buzgó hazafiúságát nagyobban is czímerezik, mind abból folyó Nemzetünk dolgait elésegíllik. *)

XVII.

Omer Agának irott levelünknek párja. Die 14. Martÿ, 1709.

Köszönetem után. Ha Kegyelmed idevaló dologrúl akar tudni : az Fejedelem kívánsága szerint itt mindent jól véghezvittünk. Kegyelmed titkosson az

*) Egykorú más, Pápai János kezével írva.

dologhoz — melly reá bízatott — jól hozzálásson. Az melly levél Kegyelmednél vagyon: azt Kegyelmed senkinek is ne mutassa, hanem, ha kívántatik: magárúl adjon Kegyelmed írást; mert azon levél az Felséges Fejedelem részérűl arra való, hogy Kegyelmed annyivalisinkább bátorságossabban vihesse véghez az reábízott dolgot. — Az Felséges Fejedelem tekintetiért Kegyelmednek egy vagy két boncsokot is megígértenek. Azért Kegyelmed legyen csendes elmével, csak Kegyelmed okossan és titkossan folytassa az reábízott dolgokat; hogy itt megengedtetett az dolog: senkinek Kegyelmed ne jelentse. Az Kegyelmed szolgálatja és fáradsága haszontalan nem leszen, hanem megjutalmaztatik.

Mi penig Isten kegyelmességébűl visszamegyünk; Pápai Gáspár Uram s Cselebi Amhet Aga tolmács itt marad, és minden dolgokat Kegyelmed értésekre adjon.

Száván-é, Maroson-é, Tiszán-é leszen az általmenetel? — az még nem bizonyos; de addig Kegyelmed egy felé se indítsa az hadat, míg az Fejedelemtűl dispositió nem jön rólla, mellyet Pápai Gáspár Uram Amhet Aga írásával megírja, — annak az írásnak és ne másnak adjon hitelt: mert ez az dolog már az Felséges Fejedelemtűl Pápai Gáspár Uramra vagyon bízattatva. Hasszon Agának is Fermánya vagyon, és Bosznára el is ment. Az mikor penig ezen munka készen leszen: Kegyelmed tegyen hírt Pápai Gáspár Uramnak, és Fermányok lészen, nem úgy, mint hadi-személyeknek, — hanem mint kereskedő rendeknek. *)

*) Egykorú másolat, Pápai János kezével.

XVIII.

Contractus Alboërianus.*)

Nos infrascripti damus pro memoria per praesentes, quod vigore literarum plenipotentialium a Serenissimo Nostro Principe, nobis in negotio conventionis super abis indultarum cum infrascripto Muzsi Abrahamo Alboër usque ad ratificationem Serenissimi nostri Principis accordavimus, punctis sequentibus:

1-mo. Annuatim quot petias abarum ordines Serenissimi Principis ab Abrahamo Alboër desiderabunt, easdem petias seorsim et singillatim pro florenis Hungaricalibus 2, den. 95. in Agria ad manus Serenissimi Principis ad id deputati Commissarii administrabit, et quidem ista conditione, ut singulae petiae abarum sexdecem ulnus continerant, aut si quoad istum numerum in aliquibus petiis contingeret defectus, ex aliis istum defectum supplebit.

2-do. Quicquid seu ratione tricesimarum, nauli, seu vecturarum, aut aliarum sub quovis titulo fiendarum expensarum, praeter tricesimam Kecskemétiensem, ubi nihil solvere tenebitur, usque Agriam solvendum obveniet, Abrahami Alboër sint omnes istae expensae, imo si fors in administratione istarum abarum aliquod damnum contingeret, illud quoque damnum Abrahami Alboër esto, nisi illud damnum a militia Serenissimi Principis, aut aliis quibusvis Fidelibus Suae Serenitatis causaretur, — istius damni adjustatio Serenissimi Principis gratiae submittitur.

3-tio. Cooperturae abarum nec numerum, nec

---

*) E czímírat a Rákóczi titkos levéltárát rendezett Beniczky Gáspár kezeírása.

praetium reliquarum petiarum abarum ingrediuntur, itaque istae gratis Serenissimo Principi obveniunt.

4-to. Quot millia petiarum abarum, et qualis puta: rubri, viridis et cerulei, aut alterius coloris, ad quem terminum juxta ordines Serenissimi Principis administranda erunt citra auctionem jam praespecificati praetii ad praefixum terminum, illa citra ullam moram aut dilationem administrabit; hoc tamen per expressum declaratur, quod, si coloratae abae administrandae erunt: antea tribus, quatuor mensibus, acceptis ordinibus de coloratione abarum, easdem coloratas abas appromptare tenebitur.

5-to. Quod si autem ad Marusium, aut ad Tybiscum successu temporis aperietur aliqua securitas transeundi cum praedictis abis, siquidem isto tempore nec pro vectura, nec pro tricesima tantum solvendum esset, pro tempore contractus praesens renovandus erit.

6-to. Assecuratur ex parte Serenissimi Principis dictus Abrahamus Alboër, quod seu in Hungaria, seu in Transylvania existentes exercitus Serenissimi Principis abis indigeant, et pro supplenda ipsa necessitate per Generales, aut alios quosvis Officiales, abae emendae forent: a nullo, vel Graeco, vel Turca aut alio quovis nomine nuncupato mercatore mercabuntur, praeter ipsum.

7-mo. Quot mille abae in manus jam praedeputati Commissarii administrabit aut per se, aut per suos ad id deputatos: aut ibi parata pecunia statim exolvetur, aut assignationem in cartha sub nomine Serenissimi Principis per manus Commissarii accipiet.

8-vo. Vel si fors cuprum aut quidpiam aliud vendibile in praetium dictarum abarum offerentur, juxta

currens in Hungaria aut Transylvania praetium dabuntur, et per dictum Abrahamum Alboër acceptabuntur.

9-no. Assecurabitur semel pro semper: habebit in mandatis tricesimator aut arendator Kecskemétiensis, quod a praespecificatis abis quascunque Agriam administrabit aut per se, aut per suos ad manus deputati Commissarii, nihil in exolutionem tricesimae in pecunia, aut in natura, aut alio quovis munere, sub quovis titulo aut praetextu exigetur ab ipso, aut ipsius hominibus. Datum Nándor-Albae, die 20-ma Martÿ Anno 1709.

Michaël Teleki m. p.
(L. S.)
Joannes Pápai m. p.
(L. S.)
Abraham Alboher m. p.*)
(L. S.)

XIX.

Puncta Athname.

1-mum. Serenissimum Principem Franciscum Secundum Rákóczi, Eiusque Posteros, necnon Inclyta Regna Hungariae et Transylvaniae, Potentissimus Imperator, Eiusque Successores, et Fulgida Porta, sub suam protectionem recipient, ac etiam in omnibus suis Libertatibus, Legibus, et Privilegÿs sancte et inviolabiliter conseruabunt, protegent, et contra quosvis impetitores, turbatoresque earundem tuebuntur, atque defendent.

---

*) Eredeti, Teleki Mihály kezeírásával írva. Az alá'rások sajátkezűek, s a pecsétek a legépebb állapotban rajta vannak.

2-dum. Si vero Regnum Hungariae unanimi voto et consensu, novum sibi Regem, elegerit: eandem Electionem (quae iuxta antiquas Regni Constitutiones et Decreta libera est) nullis sub praetextibus, via et modalitatibus iam praefatus Imperator, Successoresque Eius et Fulgida Porta impedire sibi praesument, vel impedient; imo similiter Eundem quoque Regem, in suam recipient confoederationem et protectionem.

3-tium. Si ea Hungariae aut Transylvaniae Regnis, aut alio quovis Regno, quispiam citra unanimem dictorum Regnorum consensum, in praeiudiciumque Legum eorundem, se in Regem et Principem potentiose, et authoritate propria erigere volens, ad Potentissimum Imperatorem, Successoresque Eius, et Fulgidam Portam, pro impetrando patrocinio et assistentia, aut qualicunque ope, quibuscunque oblationibus et promissis, sive in persona, seu per alios sibi faventes, quocunque successivo tempore recurrerit, eidem nullo modo, et nullo sub praetextu patrocinabuntur vel promovebunt.

4-tum. Occasione Pacis Karlovicziensis, qui limites, termini, et lineae Regni Hungariae et Transylvaniae a limitibus Excelsi Imperÿ Ottomanici disterminarunt: statutos eosdem terminos, limites, et lineas sancte, et inviolabiliter observabunt, et per suos observari facient, nec ultra arces, fortalitia, aut alia quaelibet quae possunt, saltem speciem fortalitiorum exhibere, extruere, aedificare, reparare, prope limites (prout de iis in Pacificatione praespecificata ex utraque parte conventum est) intendent, aut extruent, aedificabunt, et reparabunt, per se, aut per suos. In praenominatis vero Hungariae aut Transylvaniae

Regnis (quicquid seu arcium, fortalitiorum, civitatum, oppidorum, pagorum, villarum, territoriorum, sive tandem cuiuscunque terrae nomine obveniant) ex potestate Imperatore Germanorum ad Hungariam, Transylvaniam, vel Partes Hungariae, Transylvaniae annexas per Altenominatum Principem et Regnicolas occupata hactenus et restituta sunt, vel imposterum occupabuntur et restituentur, nihil ex ÿs unquam et ullo sub praetextu Potentissimus Imperator, Ejus Successores et Fulgida Porta praetendent, aut sibi restitui desiderabunt, vel vi et potentia mediante occupabunt, nec per suos occupari permittent.

5-tum. Quadraginta ab Hungariae, triginta vero a Transylvaniae Regnis millium tallerorum summa, titulo honorarÿ, annuatim sit administranda. Potentissimus Imperator, Successores Ejus et Fulgida Porta erunt contenti, nec imposterum successivis temporibus ultra specificatam summam desiderabunt et praetendent, nec praedicta Regna, sub ullo aliquali praetextu, ad auctionem nominatae et specificatae summae, potentiose minis vel territamentis adigent et compellent.

6-tum. Princeps Altefatus honoraria praespecificata ab utroque Regno praestanda et administranda, per Legatus utriusque Regni annuatim administrare tenebitur; ÿdemque Legatis, tanquam alÿs extraordinarÿs Legatis, competens honor exhibebitur.

7-mum. Si Hungariae et Transylvaniae Regnis adversus quamcunque gentem belligerendum foret: sufficientibus viribus auxiliaribus declarato Principi et toties iteratis Regnis succurrent et auxiliabuntur. Dum vero cum suis inimicis et hostibus paciscendum erit: Potentissimus Imperator, Successoresque Eius

et Fulgida Porta, citra Principis Regnorum praescriptorum consensum, neutiquam paciscentur.

8-vum. Si Imperator Germanorum aliquando successu temporis, contra Potentissimum Imperatorem, Eius Successores et Fulgidam Portam bellum ordiri et bellare praesumeret: omnem viam et transitum per Hungariae et Transylvaniae Regna, Princeps et Regnicolae praepedient, imo cum Potentissimo Imperatore, Eius Successoribus et Fulgida Porta, adversus praescriptum Imperatorem Germanorum arma sumere, et conjunctim belligerare obligabuntur, nec cum eodem Imperatore Germanorum citra consensum Potentissimi Imperatoris, Eius Successorum et Fulgidae Portae, nunc vel imposterum successivis temporibus paciscentur.

9-num. Liberum commercium Hungariae et Transylvaniae cujuscunque status et conditionis incolis, per Excelsum Imperium, erga alias Excelsi Imperij amicas nationes practicari solitam tricesimae et nauli solutionem permittitur. Quaestoresque praescriptorum Regnorum, praeter proxime declaratam tricesimae et nauli solutionem, per Confiniarios Passas, Agas, aut alios quoslibet et ubivis Excelsi Imperij dignitates et officia maiora, vel minutissima quaevis tenentes, ad alias extraordinarias datcas, honoraria, et taxas praestandum nullo unquam successivo tempore compellentur.

10-mum. Hoc autem Athname temporibus Potentissimi Imperatoris, eius Successorum, duret sancte et inviolabiliter in perpetuum, nec expost successive quovis tempore pro confirmatione et renovatione hujus Athname recurrendum sit declarato Principi, Eiusque Posteris, Regnisque praedeclaratis.*)

*) Gr. Teleki és Pápai részére kiadott egykorú másolat.

XX.

Látván, hogy reménségünk kívül is succedálnak itt a Felséged dolgai, — tudván azt is, visszamenetelem alkalmatosságával kelletik magamnak Felséged előtt teljes informatiót tennem: velenczei utazásomat elhalasztottam: hanem bizonyos alkalmatossággal holnapután. minthogy eddig olyat nem kaphattam, azon velenczei expeditiókat elküldöm.*) Nem is késleltetik az úton, oly bizonyos ember által expediálom. Én penig maradok

Felséged

alázatos szolgája
Pápai János m. k.**)

*) Gr. Tournonnak és b. Vajnovichnak, Rákóczi velenczei ügyvivőinek.

**) Eredeti, egészen titkos jegyekkel írva.

IFJABB

TSÉTSI JÁNOS
HAVI KRÓNIKÁJA
A RÁKÓCZI-HÁBORÚ
TÖRTÉNETEIRŐL.
1703—1709.

HISTORIA

REBELLIONIS RÁKÓCZIANAE,

seu

MEMORIA

Rerum quarundam Belli Hungarici adversus Domum Austriacam,

Anno MDCCIII suscepti,

Descripta per JOANNEM TSÉTSI, Sáros-Patakini,

Anno Domini 1705.

Deducta in forma Diarii ab Anno 1703 usque 1709.

S. Augustinus:
Stultum est in tempore vivere, et quid in tempore contingat, ignorare.

In nomine Domini nostri Jesu Christi, regnante Imperatore Leopoldo, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque Rege, avita Inclyti Regni Hungariae Libertate oppressa, Rebellionem meditari coepit Hungaria, aut saltem magna pars ejusdem, occasione captivitatis Principis Francisci Rákóczy cum alÿs, Anno Domini 1701. Mense Aprili, per Domum Austriacam factae. Quo Neostadÿ in gravissima captivitate et Aresto duriori retento, Annoque eodem secunda Novembris mirabiliter liberato, Hungariamque Anno 1703. Mense Majo ingresso, adjuncto Comite Nicolao Bercsényio, metu ejusdem captivitatis e Regno profugo:

Anno ergo 1703., ante ingressum in Regnum Celsissimi Principis, aliqui Colonorum Hungarorum in

Comitatu Szathmáriensi, necnon ejus vicinitatibus Rebellionem movendo et arma capiendo, cum scitu tamen et consilio Principis confluxerunt, et pro Libertate Patriae suae dimicaturi insurrexerunt, Mense hujus Anni Majo; qui jam numeroso Exercitu Capitaneo Thoma Esze et alÿs Principis Colonis e Possessione Ejusdem oriundis arma capientes, nec amplius Domus Austriacae jugum ferre volentes, quaqua versum versando suum auxerunt Exercitum; contra quos Mense Junio Inclytus Comitatus Szathmáriensis cum alÿs insurrexit, Duce Barone Alexandro Károlyi, ejusdem Comitatus Supremo Comite, a quibus Exercitus Hungarorum insperato in Possessione Dolha obrutus et profligatus est, occisis ex iis usque 200., captisque aliquot ex eorum numero.

Quo facto, non parvus timor Hungaris incussus est; tamen iidem semet ipsos recolligentes, ad eosdem Princeps praefatus advenit, et cum iisdem ad Dominium proprium Munkács consedit, aucto quotidie ejusdem Exercitus numero.

In Junio. Percipientibus hoc Germanis Regiminis Comitis de Montecuculi in Hungaria commorantis, aliqua pars Hungaros, Munkácsini residentes, debellare volens, non parum sibi damnum intulit, occisis per Hungaros Germanis bono numero.

Post hoc Germanus tremefactus, totum hoc Regimen ad Munkács se ipsum invallavit, combusto prius Oppido Munkácsiensi, residentibus Hungaris circa Munkács, et augentibus quotidie suum Exercitum.

Mense Julio. Confluentibus undique Hungaris, Arx Munkácsiensis est levi obsidione obsessa per Hungaros, veniente etiam ad eos Comite Bercsényio, qui cum Principe 20. Julÿ Munkácsino moti versus Szatth-

már, plurimos Nobiles ceperunt et sibi adduxerunt, occupata etiam salis fodina Marmatziensi, cum periculo aliquot Germanorum.

Mense Augusto. Arx Szathmárina per Hungaros obsessa, Arx Kisvárda iisdem detita, cum Arce Kálló, positis et sitis in Comitatu Szabolchensi, dimissis libere ex iis Praesidiariis Germanis, plurimisque Hungaris Dominis Nobilibus, Rusticisque ad Castra Principis transeuntibus : quorumque numero Militia universa Germanica residens in Hungaria exterrita, Arcesque clausae, Dominorum plurimi Arces et fortalitia, Urbesque ingressi sunt, metuentes irruptiones Hungarorum. Hoc etiam Mense Regimen Montecuculianum, ad Munkács residens, venit ad Tokaÿ, et inde ad Urbem Cassoviam, eam defensurum consedit.

Mense Septembri. Expugnata Arx Szathmárina majorem subiit obsidionem, venientes ex Transylvania Germani Szathmárinum, sunt plurimi per Hungaros in sylvania acri predio debellati; venientibus tamen ad Szathmár, ab iis, ibique multis utrinque caesis, Civitas combusta est, et Hungari Arcem oppugnare volentes, multi occisi, Rascianique Hungaros adorti, multi profligati circa Várad duabus vicibus. Item Arx Tokaÿensis obsessa, Generalisque Cassoviensis Octavius Nigrelli defunctus 23. Septembris, Alexander Károlyi Cassovia clam ad Hungaros discessit, similiter Comes Antonius Eszterházÿ eorum Castra salutavit.

Mensi Octobri. Transcendentibus in Augusto et Septembri Tybiscum, Hungaris Superior etiam Hungariae Pars eis cessit, deditionem faciente Urbe Késmárk, cum aliis hic et ibi fortalitiis minoris momenti ; eodem Mense Rasciani noviter, incitatione

Germanorum insurrexerunt, et Gentem Hungaricam severissime occiderunt, devastantes Oppida et Pagos, et omnibus in iis occisis et incaptivatis. Sed per Hungaros acri praelio fusi et debellati ad Oppidum Halas, occisis ex eorundem numero plurimis. Superior etiam Hungariae per Hungaros visitata, et ex Regimine Montecuculiano occisi ad Cassoviam circiter 16, ad Fragopolim 30. In Transylvaniam etiam sunt missae aliquae Hungarorum Centuriae.

Mense Novembri. Vallum Bihariense Hungaris refertum est per Germanos expugnatum, plurimis Hungaris et tribus Capitaneis caesis. Szathmárienses etiam Germani erumpentes, magnam Hungarorum oppugnantium stragem fecerunt, Hungarorum Generale Barone Stephano Szegnyei (Sennyei). Urbs etiam Bartfensis deditionem fecit Hungaris. 26. Novembris magna Imperatoris Armada Generale Slik et Simone Forgács Comite, est per Hungaros profligata et dissipata ad Arcem Zólyom, et sic intentio eorundem fracta Duce Hungarorum Comite Nicolao Bercsényio, qui etiam post hoc bellum et praelium, adjunctis aliquot millibus, venit ad Superiores Hungariae Partes, et ad Partes Trans-Danubianas feliciter ubique rem gerens, plurimis ad Castra Ejusdem undique concurrentibus.

Mense Decembri. Vallum Váradiense per Hungaros expugnatum et occupatum, Rascianis et Germanis superatis; ita etiam Urbs Leutschovia deditionem fecit Hungaris. Hungari Arcem Tokaÿ expugnare volentes, multi ab propugnantibus sunt occisi, egressisque ex Arce Germanis insperato, similiter multi interfecti sunt ex Hungaris. Cassovienses Germani, equites et pedites, pabulatum egressi, ab intervenien-

tibus Hungaris sunt occisi, plus 60., a quo tempore in obsidionem arctiorem cepit venire Cassovia. Eodem Mense magno numero Hungari ingressi sunt Transylvaniam, et acri praelio fuderunt Germanos Transylvanos circiter 580. ad Bonczida, et subegerunt Partes quasdam Regni.

Anno 1704. Mense Januario. In Transylvania sunt caesi Siculorum plurimi Generale Paulo Orosz. 13-ia Januarÿ deditionem fecit Arx Tokay, venientibus inde praesidiarÿs Budam; ita Arx Murány, Arx Szepes, Arx Ungvár fecerunt deditionem. Hoc Mense plurima Rascianorum millia congregata, et Regnum Hungariae vastando, in Gentem Hungaricam crudelissime saeviendo, volentes debellare Hungaros, sunt per Hungaros caesi, dissipati, et repulsi, et tota illorum Regio Mense hoc et sequenti Februario vastata et combusta est; ita etiam in locis alÿs a Germanis quoque Cassoviensibus Pagi integri depraedati, Bonaque depraedata, et unus totus combustus est, nomine Misloka. Oppida etiam Montana seu Fodinalia, hoc et praeterito Mense subacta et occupata.

Mense Februario. Hoc Mense non absimiliter ac in Januario Rascianorum contra Hungaros insurgentium Provincia est depraedata et devastata per Hungaros, saepius erumpentibus etiam Rascianis, et Hungariae damnum inferentibus, non sine periculo militum Hungarorum. Arx Munkácsiensis, in Comitatu Bereg sita, Dominium Principis, cum ab initio horum motuum obsessa fuisset : est dedita, et subiit deditionem transeuntibus inde Germanis praesidiarÿs Budam. In Partibus Superioribus Hungariae per Nicolaum Bercsényi bene etiam res tractata, congregatis undique copiis metum incussit Germanis, infestando saepe

Moraviam, et accedens finibis Austriae, captisque ex Rascianorum Castris quodam Colonello Germano, nominato Krajcz. Princeps Mense hoc et sequenti in Quarterio erat in Oppido Miskólcz, hyememque ibi transegit, dedita Arce Tokaÿ.

Mense Martio. Continuato Generale Paulo Orosz bloquadae Cassoviensis, militia Germanica Cassoviensis est per Hungaros exteriores infestata, repulsis illis aut saltem exterritis, cum occasione et gratia pabulationis excursionem fecissent in Possessionem Uÿfalu dictam, adjacentem Cassoviae, fusis aliquot militibus ex numero Germanorum, et sic alÿs etiam vicibus factum, et aliquando in pari etiam eventu, et sic etiam Fragopuli factum, et in Transylvania progredientibus Hungaris, et aliqua fortalitia sibi subjicientibus, res bene cessit. Sic et circa Moraviam aliqui Imperatoris Germanici Exercitus sunt fugati, aliquibus caesis, aliquibus captis, per Comitem Nicolaum Bercsényium irrumpentem etiam aliquando per milites Hungaros finitimas Moraviae Partes.

Mense Aprili. Collecturae aliquae militantes de parte Imperatoris ex Provinciis Haereditaris collectae bono numero cum Hungaris tentare voluissent et meditati fuissent : per Alexandrum Károlyi, jam partium Hungaricarum Generalem, adortae sunt, et tanquam Coloni et Incolae terrae et bellandi rudes dispersi sunt, non paucis ex illis more belli et praelii occisis, necnon captis, caeteris dispersis. Saevientibus identidem in Gentem Hungaricam Rascianis, et in Partes Hungarorum excursiones facientibus, bonaque eorum depraedantibus, occisis quibuslibet Hungaris sexus masculini ; similiter infestantibus illosve Hungaris, et vicem pro vice more solito illis multoties reddentibus,

Mense Majo. Hoc Mense Celsissimus Princeps Arcem Szegedinam, sitam ad confluentes Tybisci et Marusii, Rascianis et Germanis copiose refertam obsedit, et acriter oppugnare cepit, Rascianorumque excursiones aliquantum compescuit. Comes ab Haister, Imperatoris Germanici Generalis, cum multis millibus militum Germanorum, necnon Croatorum et Rascianorum est expeditus ab Imperatore in Hungariam, subigendam eam, et compescendos motus hos in Hungaria, gravissimo severae Commissionis modo instructus, sed ab Hungaris multoties valde male acceptus, irruentibus saepius illius exercitibus, et eos valde male tractantibus. Haister tamen, juxta Instructionem suam, venit cum Copiis suis in Hungariam.

Mense Junio. Praedictus Romanorum Imperatoris Generalis cum Copiis, superando fines Germaniae et Austriae in Hungaria, est per Hungaros ad Jaurinum praelio victus et superatus, amissis multis ex Castris Germanicis, die 13-tia hujus Mensis; tandem Germanus se inde movens ad Partes Inferiores Trans-Danubianae Hungariae se ipsum contulit, ibique sperans se Hungaros superaturum. Germani Cassovienses, deductis Fragopoli Germanis Montecuculianis 28. Mensis hujus Urbe erumpentes, Hungaros insperato obruerunt ad Vicum dictum Szakally, uno a Cassovia milliari distantem, et plus 40. ex Hungaris occiderunt, Generale Hungarorum Paulo Orosz.

Mense Julio. Ad auxiliandum hunc Generalem praefatum cum Copiis Germanicis non satis bene et non juxta suum animum procedentem, est expeditus et missus Generalis nomine Ricsan, cum Copiis Moravicis et Germanicis, qui ab Hungaris insperato obrutis Generale Nicolao Bercsényi circa Montem-Album

acri Marte est debellatus, exercitibus ejus partim occisis, partim captis, partim vero fugatis; ipsemet Generalis per Hungaros est captus, exercitusque ejus dispersi, hac et illac oberrantes et fugientes, per rusticos sunt trucidati, cum et ipse antea Hungaros ad Oppidum Szakolcza magnis cruciatibus interfecerat, et caeteris idem minabatur. Cassovienses Germani Fragopoli multo sale deducto, non sine suo damno Pagum Pány cum armento depraedati sunt.

Mense Augusto. Crescente in dies potentia Hungarorum, auditisque egregÿs eorundem de Germano victoriis, Praesidiarii in Hungaria ceperunt meditari; ita etiam Cassovienses cum Hungaris Armistitium, Commendante eorum Barone Jacobo Dusart (qui post hoc brevi tempore morbo extinctus est) equitumque Colonello Comite Montecuculi. Die ergo Mensis hujus decima Armistitium cum Hungaris exterioribus inierunt, Generale eorum, saepius memorato Paulo Orosz, missis ad Principem Legatis suis, qui Comitem Simonem Forgács, jam Generalem partium Hungaricarum, ad paciscendum et componendum cum iis misit. Quo audito Arx Szendrőviensis, deditionem fecit Hungaris, Germanis praeter Commendantem cum 7. alÿs, amplectentibus partes Hungarorum.

Mense Septembri. Ad succurrendum iterum Generali Haister, cum suis Copiis ab Hungaris constrictum, est expeditus ab Imperatore Generalis Rabata, cum exercitibus Stÿrionum; qui ante ingressum in Hungariam, per Hungaros amiciose est requisitus de avertendo suo exercitu de Hungaria : sed ille ambitiose contemnens Hungaros, in Hungariam irruit, et Alexander Károlyi cum Hungaris magnum cum eo

praelium iniit in finibus Styriae, dispersis omnibus illius exercitibus, plurimisque occisis, jure belli ejus exercitus dispersos in Styriam persecutus est, ibi omnia depraedans, vastans et incendens, et plurimos Styrios metu ipsius aufugientes depraedabatur. Germani Szathmáriensis Arce erumpentes, magnam devastationem, multis Hungaris occisis, fecerunt. Quaquaversum Princeps a Vallo Földvár movit se, et consedit ad Gyöngyösinum.

Mense Novembri. Veniente undique fama victoriae Germanicae in Transylvania, et multos interficiente ibi Generale Rabatin : ex Hungaria per Principem est ablegatus et expeditus Comes Simon Forgács cum aliquot millibus Hungarorum, ad resistendum illis Germanis, et eos debellandum. Princeps Arcem Neuhauselianam, vulgo Érsek-Újvár, obsedit et acriter oppugnavit, et 26-ta hujus Mensis miro stratagemate, per portas subterraneas intrantibus Hungaris cepit, sine periculo Hungarorum et Germanorum. Qua Arce capta, Princeps obsedit Arcem Leopoldstadianam, per ipsum Imperatorem fundatam et aedificatam. Imperator et Hajzter Armistitium cum Hungaris ineundo, Pacificationem Schemnicii praetextebant, ut sub ejus praetextu Hungaros invaderet et imparatos debellaret, sed impari eventu. Arx etiam Vácziensis deditionem fecit Hungaris, et aliae etiam Arces.

Anno 1705. Mense Januario. Rerum potientibus Germanis Princeps venit ad Castellum Kis-Tapolcsány, unde emissis quaquaversum Literis, personalem cujusque Nobilis Hungari insurrectionem exposcens et praecipiens. 2. Januarÿ Arx Szathmáriensis, ab initio motuum horum obsessa, est dedita Simoni Forgács, et Capitaneo eam oppugnenti Andreae Bóné,

Equitibus missis in Transylvaniam, Commendante Lövenburg et peditibus venientibus Budam, Colonello Dettrich. In Transylvania sub Arce Szász-Meggyes est reportata Germanorum de Hungaris victoria, insperato illos obruentibus Germanis, et bono numero ex Hungaris occumbentibus, Generale Paulo Gyürky. Rasciani iterum insurgentes, circa fluvium Berettyó devastationes fecerunt, multis armentis abactis, et duobus Pagis depraedatis, praedamque Váradinum et Aradinum deferentibus.

Mense Februario. Post victoriam Germanorum noviter etiam ad Tyrnaviam factam, moventibus se inde Hungaris, duae aut tres Hungarorum Centuriae per Germanos in loco quodam inaccesso circumdatae, qui Germanis ad fidem ipsorum deditionem facientes, per Germanos sunt interfecti; qua ratione irati Hungari: Germanos Fragopolitanos, in itinere adhuc commorantes, adgrediuntur, et similiter interficiunt et omnes trucidant. Armada Germanica, cum post pugnam ab Hungaris valde infestata et multum injuriata fuisset, circumdantibus eos Hungaris et ad angustias redigentibus, cum amplius foris manere non posset, ad Civitates Szent-György, Modor, Bazín et Tyrnavia pro quarterio se contulit, ibique valde multum male accepta ab Hungaris. Magnates quidam Germani circa Viennam sunt capti per Hungaros fortuito.

Mense Martio. Arx Tokaj ex Principis et Regni consensu et consilio, hoc et praeterio Mense tota demolitur et disjicitur, Colonis ex Comitatibus ad ejus demolitionem expeditis et missis. Armada Germanica, quae se in Civitates praememoratas contulit, multo suo damno per et propter Hungaros aliquamdiu

ibi consedit, donec Hungari eos circumdando, ipsis munitas Germanis expugnassent, plurimis ex numero Germanorum caesis et captis, et ad magnum ipsorum dedecus, duo millia Germanorum armis omnibus spoliarunt, et sic Viennam versus miserunt; quorum plurimos inarmatos Rustici Hungari in viis et montibus concusserunt et trucidarunt, reliquis Germanis ad Insulam Csallókőz se ipsos referentibus. Váradienses Germani et Rasciani erumpentes insperato, Hungaros oppugnantes obruerunt, et multos ex illis, cum praeda magna, occiderunt.

Mense Aprili. Princeps venit in Arcem Agriam, ibique diu commoratus, Leges omnes Bellicas compilatas exhibuit, cum rerum aliarum dispositione et ordinatione. Hungari circa Danubium aliquid periculi Germano inferentes, cum praedam inter se partiti essent: Germani aggrediuntur, et aliquot ex illis bono numero Hungaros occidunt, cum morte et periculo Colonelli Ladislai Ibrányi. Alexander Károlyi valde infensus Germanis, multa damna, devastationes in Austria circa Viennam intulit, comburens Civitates, Pagos et Oppida, et omnia vastans et dissipans, Imperatoriaeque Aulae inferens injuriam et tristitiam. Circa hoc tempus mittuntur per Germanos quaqua versum Literae, ÿs se Hungaros funditus dispersos, per Castra sua manentes, significantes et mentientes.

Mense Majo. Imperator, Romanorum ac Hungariae Rex, Leopoldus I., fatalem suum obiit diem, Viennae, die 5-ta Maÿ, cum vixisset Annos 65, regnassetque in Hungaria Annos 50., diu propter suas tristitias et injurias infirmatus, quas undique sibi adhaerentes habuit, aetatisque ingravescentia et corporis non eadem sanitate exstinctus est. Cui successit

Josephus I-us, filius, jam electus Imperator, Hungariae, Germaniae, Bohemiae Rex, etc. Arx Szász-Meggyes dicta in Transylvania, cum jam diu obsessa fuisset, fecit deditionem Hungaris oppugnantibus. Unde praesidiarii Germani libere emissi in Hungariam, et ibi quaquaversum, sursum-deorsum portati et ducti per Hungaros diutissime, Hungaricas partes amplexi sunt, et sic et Cibinium graviorem subiit obsidionem Hungarorum.

Mense Junio. Arx Szathmáriensis diutissime per Hungaros obsessa, et tandem post multa eorum pericula dedita, per Principem est jussa demoliri, et demolita hoc et sequentibus Mensibus per Colonos Comitatuum, Capitaneo Arcis Francisco Galambos. Arx vero Ecsediensis, Possessio Principis, quae per Germanos destructa est, aedificari et restaurari caepta est, jussu etiam Principis. Noviter ex Hungaris circa Dunubium ad Insulam Csallókõz aliquot sunt desiderati, per Germanos ibidem commorantes et Castra metantes. In Transylvania excursiones Germanorum Cibiniensium sunt cohibitae per Hungaros expugnatione fortalitÿ Veres-Torony dicti, et passus Moldaviensis est occupatus, totumque Cibinium est per Hungaros circumdatum, et Germani constricti.

Mense Julio. Germani et Rasciani ad Danubium Vallum quoddam Sóthiense dictum Hungaris refertum expugnant cum periculo Hungarorum, qui tamen videntes sibi periculum imminere, egressi sunt, et Vallum Germanis cessit cum praeda aliqua; quod tamen Hungari paulo post recuperant, excussis inde Germanis; aliud etiam quoddam Praesidium per Germanos acceptum, per Hungaros recipitur. Germani valde augentur circa Danubium, et illis praeficitur

Generalis novus, dictus Herbe-Ville, remoto Hajztero Generale. Ad Leopoldstadium Germanorum de Hungaris fit victoria, qui alimenta pro Praesidio intulerunt, occisis multis Hungaris, per proditionem Colonelli Bremer Germani, sed partium Hungaricarum, qui captus, et in Conventu ad Szécsén, 23-a Septembris, modo militari, ut proditor, occisus est.

Mense Augusto. Conventus Regni Generalis indicitur, primum ad Campestria Rákos, quod propter Rascianos et Germanos illuc considentes impeditum, postea ad Szécsén, in Comitatu Nográd, ad 1. Septembris, ad quum undique conflixerunt Magnates et Nobiles Hungariae. Princeps Emericus Tökölyi, olim Hungarorum pro Libertate pugnantium Dux, denatus est in Turcia, Anno aetatis 50, exilii sui 20. cum magna Hungarorum tristitia; magna et Hungaris minime laeta ad Arcem Vereskő Germanorum de Hungaris victoria, praesente ipso Principe, ex conniventia infidelium Hungarorum quorundam, ubi plurimi Hungari occumbendo, praesentes ibi fugati sunt; quo facto Nicolaus Bercsényi fines Moraviae non parum est depraedatus, domando et mulctando eam, non parvis damnis commissis.

Mense Septembri. Conventus durabat, totoque Mense continuabatur praesente Principe et omnibus Regni Statibus. Armada Caesarea, circiter 18,000 constans Germanorum, Thracum, et Croatarum aliquorum, Generale Herba-Ville transcendit Danubium circa Budam, et venit ad Campestria Pesth, succursum adferre tendens Transylvaniae; plurimi etiam ex Hungaris Trans-Danubianis insurrexerunt pro parte Germanorum, adversus Hungaros. Comes Johannes Pálfi Caesareanus venit ad Regionem Rascianorum, eos

cogens insurgere. 21-a Septembris ex Germanis pabulatoribus sunt caesi per Hungaros semel 30., alias 70. 26-a Septembris sunt caesi ex iisdem circiter 500; et Armada Germanica venit ad Oppida Kőrös et Kecskemét, quae iis portiones suas biennales neglectas solverunt, cum multis discretionibus et mortificationibus. Iidem Germani sunt constricti in haec Oppida per Hungaros Generales: Alexander Károlyi, Antonius Eszterházy, Johannes Bottyán, Franciscus Barkóczy. Circa Posonium Generalis Ladislaus Ocskay expugnavit duo fortalitia, Élesků et Detreků a Germanis.

Mense Octobri. Princeps 10-ma Octobris Szécsényino motus, venit in Transylvaniam, et ibi, ut jam electus Transylvaniae Princeps, est confirmatus per Hungaros partis exterioris. 20-ma Octobris Armada Germanica venit ad Oppidum Szoboszló. Ita 20-ma Octobris residentes Angli et Hollandi venerunt Tyrnaviam, ad pacificationem cum Hungaris, praesente Nicolao Bercsényio, — sed non optato eventu. 21-ma Octobris sunt caesi Germanorum pabulatores ad Debreczen. 25-ta Octobris Armada Germanica venit ad Urbem Debreczen, fugientibus inde omnibus Incolis, et vacua relicta Urbe, omnibus bonis referta, consedit Germanus penes Urbem ad Lacum Tóczó dictum, quotidie depraedans Urbem, et damnificans circumcirca in Pagis et Oppidis commorantibus Hungaris, et eventum rei expectantibus. Germanorum eorundem pabulatores sunt caesi per Hungaros, Rasciani et Germani 110, totaque illa Provincia Cis-Debreczina et Trans-Tybiscana est tremefacta, adventum Germanorum valde metuens, undiquaque ad illos.

Mense Novembri. Germani Debreczino moti versus Várad, in Transylvaniam multum infestantibus undi-

que, eos Hungaris per equites suos plurimum alimenti immiserunt Varadinum et Aradinum pro praesidiarÿs ibi existentibus. Ipsimet vero versus Somjó venerunt ad Transylvaniam, ubi Princeps in omnibus eorum viis ac angustÿs valla exstrui curavit, unum in passu Meszes, aliud in passu Karika, aliud in passu Zsibó dicto. Germani ex conniventia Hungarorum quorundam infidelium venerunt ad vallum Zsibó, adhuc inperfectum, nec Hungaris adeo refertum; et multis suis fatigiis, multo periculo, multa suorum morte expugnarunt 8. Novembris, plurimis ex Germanorum numero caesis et Rascianorum, multisque ex Hungaris occumbentibus ex Regimine Johannis Roth et aliorum; sicque magno suo damno Germanus ingressus est in Transylvaniam.

Mense Decembri. Omnes Comitatuum, Oppidorum, Pagorum Incolae sunt coacti venire ad vallum Rakamaz, ut Germanis metum incutiant, Generale Francisco Barkóczi. Comes Johannes Pálfi Caesareanus, cum aliquibus Germanis circa Mosonium est profligatus, occisis Germanis illius; ita Caspar Eszterházy Caesareanus, cum suo Regimine Hungarico est profligatus per Nicolaum Bercsényi, multique Trans-Danubianorum Hungarorum partes Rákóczianas secuti sunt. Ingressi Transylvaniam Germani, eam totam citissime occuparunt et sibi subjecerunt, et totum Regnum iis subcubuit. Fortalitia multa, exceptis paucissimis apud Hungaros manentibus, Hungarique milites omnes ex Transylvania veniendo, circa fines Transylvaniae commorati sunt, rerum potientibus undique in Transylvania Germanis et eam possidentibus. Arx Tata, penes Danubium, est capta per Nicolaum Bercsényi (Joannem Bottyán) a Germanis interioribus.

Anno 1706. Mense Januario. Ingressi in Transylvaniam Mense Novembri Anni praeteriti Germani, cum Germanis ibidem adhuc Cibinii, alibique existentibus se conjungentes, totam longe lateque Transylvaniam subjugant, omnibus in potestatem suam subjectis; Copiae vero Hungaricae in finibus Transylvaniae commorantur. Hoc ad resignanda Templa, Scholas, omniaque bona Ecclesiastica Evangelicorum a Pontificiis ab Anno 1685. possessa, et nunc vigore Conventus Szécséniani propter bonum pacis restituta, sunt exmissi a Principe et Statibus Regni Commissarÿ, numero ternario, juxta aequalitatem Religionis; in Comitatibus Zemplenyiensi, Abaújvariensi erant: Johannes Guldenfinger Catholicus, Johannes Szathmári Reformatus, Johannes Brezinaÿ Lutheranus, qui Templa omnia, eorumque appertinentias, Evangelico Statui in praefatis Comitatibus et in Regni Partibus alÿs alii restituti erunt; qui se durius et aliter quam debeant gerentes: ad inquirendum contra ipsos iterum sunt 3. Deputati Commissarÿ, pariter juxta aequalitatem Religionis, cum Litteris Principis, die 26. Januarÿ Tokajino datis. — Princeps indicit novum Conventum, aut saltem Generalem Commissionem, Miskolczinum in Comitatu Borsod situm, ad 25. Januarÿ et sequentes dies; quo congregati 13 Comitatus Superiores, Magnatum plurimi, ipse quoque Princeps, ibi de varÿs Regni rebus tractatum, deque Regni negotiis dispositum, et nihil magni momenti aut memorabilis conclusum. In Transylvania jam rerum potientibus Germani sese in quarteria dividunt, majori tamen militiae mole Cibini relicta; propter Germanos hos magnus toti Transylvaniae timor incutitur. Hi enim severe et durissime se gerentes, illosque

supra modum tractantes, plurimi Magnatum Transylvanicorum, Nobilium, Civium, Incolarum, relictis suis Oppidis, Civitatibus, Pagis, in Moldaviam et Transalpinam, ad Turcici Imperatoris et Vajvodarum Moldaviae et Transalpinae clientelam se recipiunt, magna omnium bonorum suorum jactura, quae Germanis, ibidem grassantibus, praedae et alimento fiunt.

Mense Februario. Conventus Miskolcziensis hoc etiam Mense aliquot diebus durans, dissolutus est, Dominis ad Aedes suas redeuntibus, Principeque Agriam veniente ad consummendam ibidem residuam in quarterio hyemis partem. Aliquot millia Hungarorum sunt ad Transylvaniam ordinata, ad resistendum aut saltem obsistendum ibi Germanis. Ad Scepusium etiam sunt aliquot millia Hungarorum commenderisata, in occursum Saxonum ex Polonia erumpere volentium, et ad auxilium Caesaris venire tendentium, ut itaqe illis resistatur, sunt ordinata aliquot Hungarorum illuc Regimina; nullam tamen Saxones in Hungariam eruptionem fecerunt, propter jam ad extremitatem properantia Saxonis negotia et Regis Sueciae ibidem triumphos et victorias, quibus Regni maximam partem sibi adhaerere fecit, paucis finitis fidelitate Saxonisque erat Rex Poloniae permanentibus. Ita ergo haec intentio Saxonum his de causis interrupta est, et evanuit. Res etiam Trans-Danubianae optime procedunt rerum potientibus ibi ubique Hungaris, et magnum Germanis timorem incutientibus, Moraviam, Styriam, Austriamque depraedantibus, omnia longe lateque loca igne, ferroque vastantibus et solo aequantibus Generali Bercsénio et Ladislao Ocskay, ita, ut ipsius quoque Viennae Portae ob metum Hungarorum clausae et obseratae sunt,

omnia Viennae vicina loca comburentibus Hungaris, imo ipsius Viennae suburbia et vicos incendentibus. Et vix abfuit, quin ipsum Imperatorem Josephum, cum multis Ministris et Magnatibus extra Viennam commorantem, vivum non interceperunt Hungari; et nisi fuga citissime sibi consuluisset : in manus Hungarorum incidisset. Ex Armada Germanica in Transylvaniam ingressa, aliquot millia versus Budam circa Lippam ad Szeged itura egressa sunt, quorum pars aliqua ultra Danubium profligata, Generalis quoque Leslie (?) in Transylvania cum ad occupandas auri fodinas cum aliquot Germanorum Centuriis ivisset, magno cum pudore et plurimo suorum militum damno, per Hungaros sine fructu repulsus est.

Mense Martio. Princeps cum aliquamdiu in Agriam commoratus fuisset, venit in Tapolcsán. Ab Imperatore Armistitium rogatur ab Hungaris, hoc praetextu, ut sub Armistitio Hungaros circumvenire et defraudare possit; quod tamen ab Hungaris non est concessum, nec ab iis ad Armistitium deventum est. In Transylvania cum Germanus omnia ferme fortalitia subigeret, aliqua tamen ipsis deditionem non fecerunt, graves eorum obsidiones et multas miserias tolerando, ex quibus et inter quae excellit Arx Déva, quae diutissime obsidionem Germanorum sustinuit, paucissimis in Arce existentibus praesidiarÿs; ad cujus Arcis expugnationem cum integro apparatu Germanus venisset, ab Hungaris exterioribus et praesidiariis se viriliter gerentibus, sub Arce hac ad 800 sunt dissipati, plurimis occisis, plurimis captis (inter quos fuere eminentes Officiales) et ad Principem delatis, multisque apparatibus bellicis in Hungarorum potestatem devenientibus. Hac potiti sub Arce Déva in Transyl-

vania Hungari victoria, plures iterum intrarunt ex Hungaris, ut Arx illa, ut et aliae in potestatem Germanorum non deveniant; alimentisque post hanc victoriam hoc fortalitium est copiose refertum, necnon munitionibus et alÿs apparatibus bellicis. Rasciani in Provinciis suis se in ordinem redigentes, ad succurrendum Germanis in Transylvaniam ituri, cum in Inferiori Hungaria omnia igne ferroque vastarent, homines, pecora, omniaque eorum bona abigerent et depraedarentur, magnumque ubique timorem Incolis Hungaris incuterent : ab Hungaris circa Kecskemét insperato circumventi, cum praeda sua onusti et victoria laeti essent adorti, plurimos ex illis interficiunt, capiunt, magnamque praedae vim ab ipsis eripiunt, ipsosque dissipant, persequuntur, — donec saluti suae consulentes aliqui in interiora Provinciarum suarum loca, aliqui in fortalitia Germani semet ipsos reciperent. In Transylvania ab innatam Hungaris inconstantiam et perfidiam, Germanus quotidie majorum rerum potitur.

Mense Aprili. Rerum potientibus in Transylvania Germanis, cum amplius Arx Déva eorum obsidionem durissimam sustinere non potuisset : deditionem fecit, emissis inde praesidiarÿs absque ullo damno. Capitaneus valde viriliter se gerens, Andreas Csáki, amplis a Principe honoribus extollitur; semel usque alias plurimi Germanorum sub hac Arce desiderati sunt, ibidem in Transylvania omnia intemperanter depraedantes et devastantes, magnam et intolerabilem faciunt omnium rerum inopiam; qua ratione non se amplius ibi subsistere posse credens Germanus : egressum inde meditatur, magnum toti Hungariae metum incutiens. — Ex alia parte Tyrnaviae Armistitium

tractatur et initur, ut sub Armistitio isto de pacificatione tractare possint Imperator et Hungari; Residentesque Angliae Reginae et Ordinum Hollandiae, qui se interposuerunt inter Hungaros et Imperatorem, et Mediatores facti sunt, totoque animo pacem inter Domum Austriacam et Magnates Hungaros ad Hungarorum commodum facere conantur, eodem Tyrnaviam scilicet veniunt Vienna, ad quos etiam aliqui Magnatum Hungarorum venerunt, Princepsque eo exspectatur. In Transylvania ex Germanis bono numero desiderantur Hungari, eos insperato adgredientes, qui non longo post tempore vicem in vice Hungaris rependerunt. Rascianique adversus Hungaros tum in Hungaria, tum in Transylvania dira moliuntur. Circa Viennam, ut antea, iisdem passibus procedunt Hungari, valde optime procedentibus, ibi rebus nihil Germanorum perfidie credere volentes. Ad Várad ex Hungaris Caesareanis et Rascianis multi sunt per Hungaros profligati et capti; Arx quoque Váradiensis in arctiorem et duriorem obsidionem devenit, ita, ut amplius cum Germanis Transylvanicis correspondentiam habere non possit. Germani Transylvanienses tum fame (quae tunc in Transylvania maxima), tum peste, quae inter Germanos grassari solet, valde deficiunt, plurimis quotidie ex iis morientibus, tum ob aërem illis inasvetum, tum ob egestatem ab illis paratam.

Mense Majo. Armadae hujus Germanicae Campestris Generalis Comes de Herbeville, — qui eandem introduxit in Transylvaniam, — cum Rabatino Generale Transylvaniae male conveniens, Transylvaniam deserit, et cum 30 sibi adjunctis, versus Arad, Lippa, Szeged, ad Partes Trans-Danubianas, et inde Viennam ad Imperatorem venit;

sicque totius hujus Armadae, ut et ejus quae erat in Transylvania, Supremus Commendans Rabatin constituitur, qui ex fortalitiis et quarterÿs ad Cibinium Castra metatur, in unum corpus redacta tota militia Germanica, ibique parvum praelium cum Hungaris initur, caesis aliquot Germanis, pax ubique promulgatur. Princeps quoque ex Kis-Tapolcsány in Novisolium venit, ubi de Armistitio tractatur. Armistitium ergo ex Consensu Principis et Statuum Regni Hungariae inter Imperatorem et Hungaros est conclusum ibidem Neosolii, vulgo Érsek-Újvár, ab hoc Mense, ad diem 1-mam Mensis Julÿ, ut sub decursu illius temporis de pace futura tractare possint Mediatores et Ministri Imperatoris cum Hungaris. Qua ratione Imperator etiam in Transylvaniam mittit suos Legatos, ut ibi quoque Rabatin cum Hungaris Armistitium ineat; quo Legati versus Tokaj cum praesidio Hungarorum venerunt in Transylvaniam. Tyrnaviam ergo venerunt Residentes Angliae et Hollandiae, et cum illis alii quoque Confoederatorum Legati, qui a Christianis Regibus et Principibus ad compositionem cum Imperatore et Hungaris sunt expediti, — Magnatesque Hungari huc congregantur, Castraque ex utrisque partibus, tum ex parte Hungarorum, tum Germanorum valde prompta et parata sunt, ut tractatio de pace fiat sub armis, ut ne dolus et fraus aliqua rei subsit; multa millia ergo ex Inferioribus Partibus ad Partes illas Cis-Danubianas migrarunt, Generale a Rege Galliae expedito, Antonio de Lemothe. Cassovia quoque plurima tormenta et munitiones sunt ducta sub Arcem Leopolstadianam, jam pridem et aliquot vicibus obsessam, quae etiam deditionem facere inmittit, ut et Arx aut Civitas Semproniensis.

Mense Junio. Conclusum est Mense Majo Armistitium sub toto Mense Junio ad 1-mum scilicet Julÿ duraturum, quod Armistitium in Transylvania etiam publicatum est, et Armada Germanica in quiete fuit sub effluxu Armistitii, sic etiam in Partibus Trans-Danubianis, et Moraviae, Austriaeque finibus. Princepsque in omnia fortalitia in tota Hungaria Germanis adhuc referta suos immisit Commissarios Hungaros, qui ubique in fortalitiis fiant pignora, et reciproce ex omnibus illis sunt emissi e parte quoque Germanorum. Sub hoc Armistitio ergo Tyrnaviae est tractata pax, ubi erat praesens ipsemet Princeps, Senatores Regni, in Conventu Szécsényiano constituti, aliique Magnates et Comitatus, aut eorum Deputati, Mediatoresque Reginae scilicet Angliae et Praepotentium Ordinum Hollandiae, cum aliis Regum, ut Sveci, Poloni, Galli, — Ducum, ut Brandenburgi, Reipublicae Venetae Legatis, qui toto conamine propter universalem Christianis pacem intendebant compositionem facere inter Hungaros et Imperatorem. Ipsius quoque Imperatoris Ministri Legati, ut Cancellarius Bohemiae, Minister Harag (Harrach), et alii, cum Stephano Szirmay, Okolicsányi, et alii; punctaque pacificationis jam týpis erant vulgata, et toti Christianitati ad videndum proposita. Uxor quoque Principis, cum liberis suis a discessu Principis Neostadio, sub specie honesti aresti, Viennae sub tutela Imperatoris Tyrnaviam est emissa, magna et pomposa Germanorum comitiva, indeque cum simili pompa Viennam remissa. Et hoc Mense parum abfuit, quin pax inter Imperatorem et Hungaros conclusa fuit, ita, ut liber passus Hungarorum in Viennam et ad omnia loca Caesareanis referta, et inde reciproce ad

Hungaros; sed Imperator nullomodo haereditatem, quae ipsi in Coronatione sui Anno 1687. est data, concedere, sic et Transylvaniam, utpote quam armis subjugavit propriis, — Hungari vero haec duo maxime urgentes. Caetera Germanica et postulata Hungarorum amicabiliter composita sunt.

Mense Julio. Cum toto Mense Junio compositio de negotio pacis absolvi non potuisset: Armistitium a 1-ma Julÿ protractum est ad 24. Julÿ, Mediatoresque et Legati Imperatoris Viennam euntes redeunt cum plenaria authoritate ab Imperatore ipsis data, — iterum ergo adgrediuntur rem pacificationis Imperatore semper urgente maxime haereditatem et Transylvaniam. A Principe et Hungaris jam ad hoc deventum est, ut Transylvania cedatur Imperatori, non multum curante Principe principia cum Transylvaniae; sed haereditas nullo modo est concessa, utpote pro quo actu militatur et propter quam tanta Hungarici sanguinis effusio facta est. Si enim haereditas concessa fuisset Imperatori, utpote haereditarius Hungariae Dominus, pro lubitu gubernasset et administrasset Hungariam, et penes haereditatem caetera etiam omnia ad eum redivissent. Hoc etiam tempore ergo tractatur negotium pacis per Principem et Senatores, Magnatesque Hungariae. Interim profligatus per Svecum Saxo, cum in Polonia jam mansionem suam habere posse rite crederet, ad Scepusium se continuo parabat cum eruptione, et sic trans Scepusium per Hungariam in Moraviam et Austriam se recipere posset. Qua ratione magna in Superiori Hungaria trepidatio orta est, metuentes undique hunc Saxonem, utpote jam cum ultimo sui periculo colluctantem; ideoque certa regimina Hungarorum in occursum

eorum ad Scepusium sunt missa. Sed Deus nunc etiam, ut antehac, hanc ejus intentionem praepedivit. Penes Neosolium etiam in promptu erant Copiae Hungaricae magno numero, invigilantes, ne Armistitio fraus succumbat, cui sunt maxime dediti Germani. Antoniusque Eszterházi cum aliquot regiminibus, et Antonius de Lemothe Generalis cum 9000 valde promptis et instructis ad Neosolium veniunt, et ad Partes Cis-Cassovianas. Cum hoc etiam temporis decursu nihil certi concludi possit in negotio pacis: iterum a 24. Julÿ ad ultimum ejusdem Mensis Armistitium est protensum. Sed tunc etiam inhaerente prioribus continuo Imperatore, nihil certi sub illo quoque tempore conclusum, — et sic eventum Armistitii (quod ipsimet Germani Hungaris praedixerunt) in nihilum abiit, et tractatio pacis, quae jam ab omnibus adesse credebatur, tantum potuit. Germanus enim valde elatus triumpho, quem recenter Confoederati Angli et Hollandi de Gallo reportarunt, Hungaros contempsit, Armistitium violavit, nec amplius de pace tractare, aut saltem verba facere volens. Residentesque Neosolio discedunt, admirantes magnam Imperatoris inconstantiam, et abeuntibus Principi et Magnatibus res Hungarorum et Imperatoris domi detegunt, promittentes se posthac etiam ut antehac servituros, et omni conamine pacem allaboraturos. Legati etiam, quos Caesar miserat, abeunt, Princepsque inde dimovetur, Magnatesque dissipantur, et Armistitium penitus annihilatur, et noviter ubique, tum in Hungaria, tum in Transylvania, hostilitas exercetur, ad Arma conclamatur. Rabatin totam Transylvaniam omnibus Thesauris, Bonis, Armis, Pecubus, Curribus, et omnibus penitus ad extremitatem spolians, cum

tota militia Germanica ad Bonczida Castra metatur, magna Regni parte in Moldaviam et Transalpinam ob metum eorum peregrinante.

Mense Augusto. Rebus se ergo ita habentibus, Rabatin ad Bonczida Castra metans, et ingenti apparatu, utpote 10,000 Germanorum et Rascianorum Exercitu, 7000 Curruum, plus quam 40 Tormentis et alÿs apparatibus bellicis, relicto pauco in fortalitiis Transylvaniae praesidio, egreditur, hoc fine, ut Agriam, Cassoviam et Fragopolim obsideat et expugnet, quibus expugnatis, totam Hungariam ac Transylvaniam subjuget, quod etiam se effecturum, Rabatin per Deum et per Diabolum jurat. Cujus egressus ex Transylvania magnum toti Hungariae timorem peperit, trepidabatur enim in universo Regno Hungariae ad rumorem hujus Exercitus aufugientibus integris Civitatibus, Oppidis, Pagis ob metum Germanorum et maxime Rascianorum, qui erant magno numero, usque ad 2000, adjuncti huic Armadae; ipsa quoque Urbs Debreczina jam ut Anno praeterito aufugit, relicta Urbe vacua hominibus, referta tamen et plenissima omnibus bonis ad hanc vitam spectantibus. Ita faciunt et omnia longe late loca, volentes magis omnium suarum rerum jacturam facere, quam denuo crudelissimo jugo Germanico colla sua subdere; militesque plurimi Hungari, relictis Armis, suisque Officialibus, ad domos suos redeunt, multis millibus Castra minuentes. Magnatesque et Nobiles multi cum sua familia in fortalitia, Urbes Arcesque recipiunt se, aut ad loca hostibus non tam obvia, remotiora abeunt. Germanus eadem, qua intrabat, via, egressus est, ad passum scilicet Karika dictum, multorum Saxonum et Valachorum, ad 12,000 millia, aurigarum

secum vehens, ubi ad Karika Hungari eos adgrediuntur, circiter 600 ex Germanis occisis, multos Currus illis eripiunt. Hungari, qui bono numero se cum hac Armada ibidem conjungere volebant, per Generalem Alexandrum Károlyi dissipantur, multis ex illis internecione datis. Trans-Danubium Joannes Pálfi et Generalis Storemberg cum nova Armada Germanica, Hungarisque Caesareanis et Croatis, Rascianisque volebant se cum hac Armada Rabatiniana conjungere: sed per Generalem Comitem Bercsényi insperate sunt adorti, et ex parte dissipati, ex parte caesi, — non parvo Imperatoris damno. Rabatin a Karika versus Margita veniens, consedit ad stationem Pocsaj dictam, inter Várad et Debreczen sitam, quo ibi considente ; Hungari ex omni parte ingenti numero advolant, et circa illos Castra metantur, augentes quotidie sua Castra Hungari, et se in ordinem redigentes. Rasciani etiam magno numero adjunxerunt se Germanis, qui sunt infetissimi Hungarorum hostes, et jam desperati latrones. Populus ubique hanc Armadam metuit, et relictis suis domibus, ad loca remotiora aufugit. Germani vero ab Hungaris perpetuo infestantur, aliquot ex suis propter Hungarorum insultum amittentes, qua ratione vallum ibi sibi Germanus exstruere cogitat : sed iterum alio veniente consilio, negligit. Princeps vero cum universa peditum Hungarorum Copia Neosolio motus, Arcem et Urbem Strigoniensem obsidet, et illam acerrime nocte dieque tormentis grassans, oppugnat, ut passus et portus ille quoque commodissimus, et fortalitium robustissimum Germanis eripiatur; ibidemque prope Strigonium vallum ad ripas Danubÿ situm fortissimum a Germanis possessum, praesidioque forti munitum, per Hungaros, Gene-

rale Antonio Eszterházÿ est reoccupatum, excussis inde Germanis et interfectis plurimis. — Arx quoque Strigoniensis, Principe generose obsidente, deditionem fecit, occupata prius per insultum Hungarorum Civitas etiam Strigoniensis, multis ibi inventis tormentis, machinisque bellicis. Germanique circa Posoninm Castra metantes, sunt profligati per Hungaros, multis amissis, captisque, et ad Principem deductis. Armada vero Germanica ex Transylvania egressa, ad Arcem Szeged, fortissimo Imperatoris praesidio munita, venit, ibique superato Tybisco, penes fluvium ejusdem cum aliquando ibi commoratus fuisset, ad Szólnokinam Arcem venit; cujus adventu Hungari praesidiarii tremefacti, Arcem prius exustam relinquunt, et sic Germani Arcem vacuam occuparunt, relicto ibi suo Germanorum Arcem custodientium praesidio.

Mense Septembri. Diu circa Szólnokinum, ad flumen Tybiscanum situm commorantes, ob Hungarorum metum et insultum Germani, proditione quorundam Hungarorum Dominorum et falsorum Patriae filiorum, ad quorum etiam vocationem, assecurationem et proditionem ex Transylvania erant egressi, qui Arcem Agriam, Urbesque Cassoviam et Fragopolim illis se dedituros promittebant, — inde a Szólnokino moti versus Arcem Agriam, ad eam occupandam, ut jam proditione illa deditam; ita enim cum quibusdam Magnatum Hungarorum, hic non nominandorum, erat compositum. Sed cognita prius, quam Germani illuc advenissent, hoc factione, Rasciani praesidiarii, qui jam partes Hungarorum tenebant quidem: sed factionis erant conscii, per Comitem Bercsényium Arce sunt ejecti, eorum Officiales comprehensi, Capitaneus incaptivatus, Domini proditores partim incaptivati, partim

sub praetextu alterius alicujus rei, Arce emissi, — et sic omnes proditionis conscii absque ullo disturbio et periculo remoti, et novum usque ad 2000 militum peditum. fortissimum praesidium immissum est. Nihil in hac re Germani scientes, utpote qui perpetuam cum proditoribus his correspondentiam habebant, more suo solito velites usque ad 300 praemittunt, Arcem ipsi quoque intraturi; qui absque ullo metu hostis advenientes: per praesidiarios hostiliter, tormentis et sclopetis sunt infestati et obruti, et plurimi ex illis, utpote nullum metum habentes, occisi, praesidiariis eos usque ad ipsa plane Germanorum Castra persequentibus, — ita, ut paucissimi ad Castra salvi ex illis redirent. Qua re summe exterriti Germani, statim Rabatini de rebus suis dubitare cepit, itaque spe sua frustratus, iter ab Agria, cui vicinus erat, versus Urbem Cassoviam recta dirigunt, idem cum Cassovia facturi, quod Agriae facere conabantur; quod et fecissent, nisi Deus ipsos et ipsorum clancularium factionem hocmodo elusisset. Moti itaque ex statione Madár (quae per Hungaros, ut et Civitas Agriensis exterior, combusta est) ad Pagum Keresztes dictum perveniunt. Eheu infelicem multis Hungariae Partibus Mensem hunc! Eheu memorandum Septembrem! Unum enim vae, alterum vae sequitur. — Audita enim appropinquatione Germanorum: magna et maxima magnis Regni Hungariae Partibus consternatio facta est, aufugientibus quaquaversum Civitatibus, Pagis, Oppidis relictis, integrisque suis domibus ac omnibus suis domesticis supellectilibus, et ad sylvas dentissimas, ad ingentia montium juga, ad convalles atque loca abdita, et hostibus non tam facile obvia se recipientibus, ad Partesque Regni ulteriores et loca

remotiora proficiscentibus, et magno cum metu, magna omnium rerum jactura, magna cum consternatione, magnis cum lacrymis fugientibus, cogentibus eos, et urgentibus exire militibus Hungaris, nolentibus, ut hostis ab iis expectetur. Inde moti Germani, ad Civitatem totius Comitatus Borsodiensis florentissimam, nobilissimam et populosissimam Miskolcz perveniunt, eamque vacuam hominibus reperiunt; ubi aliquamdiu commorati, totam Civitatem devastant, omnia bona, omnesque facultates terrae ab Incolis impositas eximunt, omnes acervos assummunt, partim combustis, partim in alimento direptis, totam miseris Incolis vindemiam eripiunt, omnes vinearum fructus nobilissimos intemperanter depascentes, et omni ingenio, omni molimine damnum et periculum Genti Hungariae inferentes. Ibi ergo omnibus bonis, alimentis, victualÿsque repleti, dum inde pedes suos movere vellent : totam Civitatam Die 21-ma exurunt, combustis praeter Templum omnibus aedibus, et in cinerem redactis, ut nocturno tempore ardens Civitas, adinstar facis ipsis inde egredientibus lucere possit, hominibusque Gentilium instar crudelissime excoriatis, liberisque eorum ad unum usque interfectis. Inde ad Oppidum Comitatus Abaúj Szikszó perveniunt, eamque hominibus pariter vacuam, omnibus bonis spoliant, et die 23-a similiter in cineres et favillas, una cum Templo redigunt, Hungaris aliquibus circum ipsos equitantibus, exspectato succursu Hungarorum majori nondum satiata tantis damnis inaestimabilibus. Gens haec crudelissima, ipsis Turcis crudelior, et sangvisuga, versus Cassoviam ad eam occupandam vel oppugnandam moti, penes fluvium Hernáth Pagos plurimos, bonis, Incolis refertos, ut Aszaló, Csanálos, Halmaj, Deme-

cser, Encs, Szurdok, Németi, etc. crudelissime exurunt. nullis parcentes hominibus, quos comprehendere poterant, imo nullis mulieribus, vae! nullis infantibus, sed omnes absque ullo personarum respectu, excoriando occidunt. Congressis ad Pagum Szent-András cum eorum velitibus Hungaris, ubi ex Rascianis nonnulli occubuerunt, et die 26-ta ad Perény Hungari numero 4000, qui erant ab eorum velitibus, sunt profligati, occisis multis ex Hungaris. Advenientibus undique Hungarorum Copiis Comite Bercsényio, Cassovia praesidio forti 3000 peditum est munita, a cujus portis die 26. eorum velites sunt tormentis repercussi, ii tamen e Regione Cassoviae die 29. ad Pagum Barcza Castra metatur, die 30. ad Misloka, ad Occidentem et Meridiem a Cassovia, inde infestantes Cassoviam, — et sic Urbem obsident, de tribus partibus eam oppugnaturi, circundantibus eos undiquaque Hungarorum Copiis. Militia Germanica Trans-Danubium ad succursum horum Germanorum ventura est infligata magno Hungarorum triumpho, postquam triumphum multarum rerum ibi potiti Hungari, et sic metus his Germanis major incussus; Princepsque cum multis peditum millibus a Strigonio de Germanis triumphans, propter quos tam diu commorari debuit, ad Germanos hos, ad Cassoviam scilicet Castra metantes, citissime adproperat. Obsidentes Urbem Cassoviam Germani continuo, nocte dieque valde accerrime infestarunt, vallum tribus in locis Urbi objiciendo, et octenis uno ictu tormentis explosis Urbem quatiendo, magnumque urbensibus et praesidiarÿs interioribus timorem injiciendo, sed tamen semper tormentorum et sclopetorum ejaculationibus indesinenter factis ab urbensibus repulso, et die 3. ex vallo, quod Urbi ad Occidentem obja-

ceret, ab exterioribus Hungaris militibus et praesidiariorum tormentorum ejaculationibus expulsi, excisi, magno numero Germanico, et die 5. ab Hungaris militibus de nocte aggressi, multi captivorum et aurigarum Saxonum, Valachorum sunt liberati, Cassovienses valde viriliter se gerentes, ipsum quoque tibicinem, qui de nocte ad petendam Urbem a Rabatino erat ablegatus, globo tormentario trajecerunt; legesque bellicae et puncta ab urbensibus sunt promulgata, ut scilicet nemo ne minimam cum hoste correspondentiam habeat, secus facturis mors sine ullo personarum respectu certa. Germani vero die 9. insultum Urbi adferre volentes : Urbem expugnaturi nondum tamen ausi facere. Rabatin autem, ut ipsimet Germani tandem Hungaris fassi sunt, tribus vicibus omnes Officiales convocavit Germanos, intimans illis, ut scilicet si cum felici successu Urbi insultum fecerint : tribus continuo diebus praedam in Urbe militibus permittet; sed nec Officiales, nec Gregarii milites ullomodo volentes et audientes pertentare dixerunt, omnes illos et totam hanc Armadam esse perituros, si scilicet insultus apparabitur. Et sic valde ab interioribus desperata audiata, aut magis temeritate exterriti; bombis saltem et tormentis muros et Urbem debilitabant, sed a praesidiarys et Civibus fortissime semper sunt repulsi, plurimis Germanorum Centuriis amissis, multisque eorum Officialibus desideratis. Princeps quoque cum Hungaricis peditum Copiis appulit, de hoste Trans-Danubiano triumphans, et cum Bercsényio se conjunxit, Károlyi cum aliquot millibus continuo circa Germanorum Castra residens, et eos continuo infestans et dilacerans. Quo Principis adventu Germani valde exterriti, abitum inde medi-

tantur, injectis die 9. et 10. in Urbem Cassoviam 345 bombis bellicis, praeter plurimos globos tormentarios, qui ad 1000 numerati sunt. Quibus Urbs tantopere est debilitata, ut magna pars propugnaculi fortissimi Folgász dicti, cum muro adjacente dirueret, magnaque pars plateae Folgász conflagraret propter bombas saepissime injectas, plurimaeque domorum in tota Urbe corruerunt, imo Templum magnum Cathedrale ictu bombae est trajectum, et Altare maximum dilaceratum, multorum millium florenorum damno. Sed et Urbs et urbani ab iis tormentis sunt infestati: pariter ex Urbe de muris et propugnaculis bombis, ignibus, tormentis et sclopetis sunt Germani exteriores agitati, et ex vallo aliquoties expulsi, et ab Urbe repulsi; quae ejaculationes ex Urbe indesinenter nocte dieque, totis 10 diebus fiebant. His multis Germanorum exteriorum infestationibus praesidiarii et urbani jam tantopere erant debilitati, ut vix amplius obsidionem tolerare valuissent, — cum vallum Germanorum ab Urbe adjactum saltem sclopi distabat, ita, ut Germani de propugnaculis splodere nec possent tormentis, sed solis sclopetis manualibus, et corbes, quorum ope Germanus insultum facere volebat, aliquot centeni ingentis adinstar currus unius magnitudinis ad fossam exterioris Urbis jam erant compositi, et parum abfuit, quin de Urbe actum esset. Sed Deus mirabili suo judicio eos terrefecit, et audita fama adventus Principis, sunt exterriti, tunc plane, cum insultum urbani maxime metuunt, et succursum externorum anhelant Die 11. Octobris tota Armada de nocte e Castris suis, spe sua frustrata, discedit, relictis ibi omnibus ad expugnationem Urbis praeparatis, vallo scilicet, corbibus pluribus curribus in-

strumentis, ad faciendum vallum idoneis, et aliis plurimis rebus, Germanorum occisorum corporibus, qui obsidione Urbis tum ab urbanis tormentis agitati, tum ab externis militibus per insultus identidem infestati, usque ad mille occubuerunt, et si ad insultum res devenisset : pauci ex tota Armada salvi remansissent; erant enim tum Cives, tum praesidiarii animo plane desperato, qui usque ad ultimum vitae halitum aequo se animo pugnaturos decreverunt. Ex urbanis vero (omnibus testantibus) 16. tantum desiderati sunt. — Princeps ergo cum Comite Bercsényio approperans, die 14. Urbem, obsidione solutam, ingreditur, ibique rebus dispositis, Officiales, Commendantem scilicet nomine Andream Radics, Capitaneosque peditum Thomam Esze, Joannem Ölyvös, et alios Officiales amplis honoribus et donariis, facta eorum admirans, ornat, — militesque pedites Urbem satis accurate defendentes, stipendio bimenstruo donat; sicque Urbe eductis his militibus, die 15. Urbe egreditur. Germanus vero a Cassovia discedens, consedit die 11. ad stationem Csány, inde 12. ad fluvium Hernáth, 13. ad Oppidum Göncz, quo Oppido ex toto combusto, curribusque Incolarum aliquibus depraedatis, combustis etiam Pagis circumvicinis, die 15. inde se movet ad Tállya Oppidum, quod etiam cum alÿs Oppidis nobilissimis Szántó, Mád, Szerencs, ab Hungaris ipsis comburitur, qui jam a Cassovia sub ductu Alexandri Károlyi alia via jam Germanos antecesserunt; die 16. horis matutinis Antecessores, vulgo Repor, Germanorum, Hungaros ad Oppidum Keresztttúr, otio praedae potuique deditos adgrediuntur, et magnam Hungarorum stragem insperato faciunt, sub Brigadiro Ladislao de Szemere. occisis ex Hun-

garis plus quam 200 equitibus, et usque ad 500 equorum ad eorum manus devenerunt, totaque Castra Károlyiana et ipsummet Károlyium inde a Kereszttúr usque ad Patak per duo milliaria fugere coëgerunt. Die 16. occupata Hungarorum statione, hoc Oppidum intactum remansit, eo plane tempore Hungaris, comburere volentibus, cum Germani et Rasciani eos adorti sunt. Germanus die 16. venit ad Tokaj, ibique Oppida, vini optimi feracissima Tokaj, Tarczal et Kereszttúr usque ad diem 25. depopulatus est, absque omni timore vindemias, sibique aliquot centena vasa vini optimi congerens, juxta antiquum sui desiderium, vineasque corrumpens, et semper memorali damno non solum Incolarum, sed et Principis et Magnatum ex toto devastans et penitus corrumpens. Hoc Germani factum, e longinquo prospicientibus Copiis Hungaricis, Principe et Bercsényio, quorum Castra ad 30,000 numerabantur, a statione Méra, tribus inde milliaribus distita, Károlyi usque a Sáros-Patak, — jam juxta antiquum sui desiderium vinis optimis horum Oppidorum oneratus : die 25. ponte duplici strato super Tybisco eum transcendit penes Tokaj, non combustis his Oppidis Tokajino, Tarczalino, Kereszttúrino, omnemque praedam secum aufert, cum quibus non potest celerrime transire pontem, ubi ab Hungaris totis diebus 24. et 25. est pugnatum, nondum tamen ipsis eripi potuit, licet non absque damno Germanorum per Károlyium facto. Germani die 26. circa Tybiscum commorantes, 27. veniunt ab Lök Pagum, 28. ad stationem Dada, 29. ad Eszlár, 30. ad Oppidum Szent-Mihály, 31. ad Polgár, circa Tybiscum situm, ubique aut saltem per insidias et insultus infestati ab Hungaris, semper eos comitantibus, nec ut pabulatum

egrediantur, permittentibus, loca vero omnia vucua relicta sunt, Incolae per Hungaris expulsi, bona eorum, antequam Germanus adveniret, per Hunngaros depraedata, et loca eorum combusta sunt, ne scilicet alimento ex illis sibi succurrere possit; quod tamen parum, vel nihil profuit Hungaris, habentibus ubique alimenta Germanis. Arx Strigoniensis, quae per Dei gratiam Principe diu obsidente ab Hungaris post 1000 circiter Germanorum mortem erat occupata: nunc per Germanos est reoccupata, per incuriam Hungarorum, Generale Germanico Storembergh, qui parvo suorum periculo, ad maximum vero Hungarorum opprobrium, eam Caesari denuo recuperavit. Expulsis itaque inde Hungaris : magna pars iterum Hungariae Trans-Danubianae Caesareanas amplexa est partes, et Castra Germanorum Trans-Danubiana aucta et corroborata Generale etiam Comite Joanne Pálfio, volente semetipsum et partem Castrorum Trans-Danubianorum cum Armada hac Rabatiana conjungere. Cujus in occursum ire molitus cum Copiis Hungaricis Princeps, Transilvanique omnes, usque ad multa millia, Generale Comite Laurentio Pekry inanimes insurrexunt, non amplius intromittere in Transylvaniam Germanos volentes, nec amplius illius jugum ferre et subire. Utpote qui omnibus suis per Germanos bonis et thesauris sunt emuncti, et quorum magna pars nunc quoque in peregrinatione in Moldavia et Transalpina delitescit; fortalitia autem Transylvanica adhuc a Germanibus ibi relictis praesidiarÿs fortissime custodiuntur, demolito per Hungaros Medgyesino et Szász-Sebesino. Quorum omnium quis eventus? Deus et tempus docebunt.

Mense Novembri. Septembri et Octobri forsan aliquo felicior November aliquibus. Incolae enim

magna parte quaqua versum ad loca remotiora dispersi, ad aedes suas, aliqui vero ad cineres et favillas aedium suarum redeunt etiamnum et illic vagantibus, redeunt ergo ad suos Lares, quorum loca divina providentia, aut ab hostium injuria, aut ab Hungarorum crudeli incendio liberavit; ab Urbe Cassovia enim adusque plane Tybiscum, seu Oppida Tarczal, Tokaj, nullum Oppidum, nullus Pagus intactus : omnes aut ex toto, aut ex parte combusti, omnes desolati et crudelissime devastati, omnes acervi Vulcano dicati, omnia bona intemperanter depraedata, in locis omnibus, in paucioribus per hostes, in plurimis per ipsosmet Hungaros, qui ipso hoste crudelius adversus Gentem suam semetipsos gesserunt, nihil illis parcentes, ac si ipsissimi hostes ipsorum fuissent, tali consilio, ut ne hostium alimento et receptaculo sint, combusta, vindemiandique aliquibus data licentia, licet satis paucis; potiorem enim vindemiae partem hostium crudelitas et Hungarorum effrenata licentia perdidit et abstulit, eorumque latrocinium consumpsit, intemperanter omnia ubique depascentes, magnamque uti Regno inopiam, sibique egestatem maximam parantes, et annonae caritatem gignentes. Haec obiter Germanus, a statione praecedenti, ad Szólnokinum et ultra pervenit, Rascianis cum innumera praeda vinorum, pecudum, aliarumque rerum omnium innumerabili mole ad Partes Rascianas, scilicet Provincias Rascianis refertas dimissis, qui abeuntes, multos centenos curruum plena praedarum secum vexerunt, qui donec aberant, et praedam hanc domi suae dislocarunt, aut dilapidarunt, toto illo temporis decursu. Minora fuit ibidem circa Szólnok Armada Germanica, ad terrorem et tutiorem toti miserae

Parti Trans-Tibiscanae. Urbs enim Regia Debreczina tota tertio aufugit, relicta Urbe vacua, cum innumeris alÿs Pagis et Oppidis, cujus molendina omnia per Hungaros, non parvum Civium damno, exusta sunt. Onere ergo suo disposito Rasciani, ad Castra Germanorum redeunt, et sic Germani a statione diutina 18. Novembris moventur, et 20. ad Debreczeny veniunt, non tamen Urbem cum Castris ingressi sunt, sed tamen quotidianis excursionibus crudelissime devastarunt, curruum fugitivorum Debreczenyiensium, Szoboszloviensium et aliorum usque ad 300 insperato iis superveniendo abigunt, nullos tamen ex illis speciali Dei providentia occidunt, aut, ut antecedenter faciebant, excoriant, — sed ad captivitatem ducunt, spoliatis omnibus illis, bonaque omnia illorum in currubus retenta, sibi accipiunt. pauperiores vero prius plagis verberatos, libere dimittunt. Generalis quoque Károlyi aliquam illorum pabulantium Germanorum stragem facit, aliquot currubus et vinis ab ipsis ereptis, Copiarum, quae adhuc supererant, Danicarum Generalis cum Rabatino concertat, non amplius contra Hungaros dimicare volens, plurimis jam ex suis amissis, utpote qui non ad Hungaros, sed etiam Gallos, ad succurrendum Caesari est missus; quem Rabatin incaptivat, sed tandem dimittit. ipsi quoque Dani abierunt, relictis ibi Germanorum Castris. Rascianorumque plurimi, multarum molestiarum, injuriarum et Germanorum perfidiae magnae pertaesi, nec ii amplius dimicare volentes, in Patriam suam clam noctu abierunt, qui occisis vigilÿs Germanicis discedunt, relictis ibi saltem 400 Rascianis. — Quo facto, Rabatin iratus, ipsorum Generalem aut Colonellum Tökölÿ nominandum incaptivat, et diutissime in duro aresto

detinet. Iterum Germanus Castra metatur ad Bátor, anxius de eventu rerum suarum; Transylvani enim omnes unanimes consurrexerunt, non amplius Germanum in Transylvaniam intromittere, et iis se subjicere volentes. Armada vero Caesarea Trans-Danubiana Generalis Storembergh et Pálfiana, se cum hac Armada conjungere ab initio volens, per casum est profligata; milites enim Hungari unanimes hos Germanos adgressi sunt, et plus quam 3000 ex illis occidunt, multis centenis captis, totisque Castris dissipatis; haec autem Armada erat maxime Viennensis. In hoc praelio Generalis Commendans Comes ab Haiszter captus, et ad Principem adductus est, cum alÿs eminentibus Officialibus Germanis. Ex Hungaris occubuerunt 150; erat Hungarorum Commendo Baro Stephanus Andrásy, supremi Officiales Hungari: Emericus Bezerédÿ, Adamus Balogh, Gregorius Kis, Ladislaus Kisfaludy, et alii Colonelli. Qua ratione Princeps cum Armada sua in occursum eorum approperans, rediit, et venit ad Rozsnyó. Comes Simonius Forgács et Antonius Eszterházi, circa Moraviam Castra metantes: ne aliquis succursus inde novus egrediatur, invigilantes circa Posonÿ, — Comes ergo Simonius Forgács de rebus aliquibus consultaturus, ad Principem venit; qui per Principem statim est arestatus, non sine crimine proditionis, utpote persona omnium suspectissima. Paulus vero Okolicsányi, partes adhuc tenens Germanicas, a Domo Austriaca ad Principem est ablegatus: qua ratione iterum rumor de tractanda pace spargitur in Regno, Baroque Stephanus Szirmaÿ in simili negotio a Principe ad Caesarem exspectatur. Quam, ut pacem optimam Deus ipse efficiat et roboret, et quantotius adferat, et ne tradat ad gaudium

et refocillationem innumerorum spirituum, — omnes unanimes rogemus et anhelemus! Amen.

Mense Decembri. A statione, quam Germanus sibi acceperat, Debreczinum redit, Urbemque cum universa Armada ingressus, se in quarteria dividit, ibi scilicet hyematurus, Urbemque fossis circummunit, innumeramque undique alimenti copiam ex circumvicinis Pagis et Oppidis congerit; cujus eo adventus magnum iterum timorem incutit toti illi Hungariae Parti, aufugientibus rursus omnibus Oppidis Hajdonicalibus, Civitatibus, Oppidis et Pagis juxta defluxum Tybisci sitis, aufugiunt integri Comitatus Szabolcsiensis, Bihariensis, Szathmáriensis, totaque, ut vocatur, Betulia universa sylvania, et omnis terra prope sita rumore ejus exterrita. Innumera ergo hominum multitudo plenis suis domibus omnibus, bonis suis mobilibus et immobilibus, quae adeo acceperunt relictis, intensissima aufugiunt hyeme, opulentiores curribus et jumentis, pauperiores vero pedibus suis, liberos suos humeris bajulantes, persequentibus eos continuo militibus Hungaris, ut scilicet ne a hoste supervenirentur, innumeris invia, fame, egestate, frigore, alicubi etiam hostium superventu insperato mortuis, ad loca jam ab hoste vel relicta, vel nondum tacta aufugiunt, in Comitatus scilicet Zempliniensem, Beregiensem, Ungensem, Marmaciensem et alios, aliqui vero in montibus, in sylvis, in nemoribus latitantes, et ibi vitam suam miserrimam, morte ipsa duriorem et asperiorem transigentes, eventum rei exspectant. Magnamque in toto regno omnium rerum inopiam et annonae charitatem parant, iis etiam, qui amplissimam domi habebant supellectilem, mendicorum instar ostiatim et domatim mendicantibus. Trans-Danubium gloriosa po-

titi Hungari victoria, aliqua loca a Germanis occupata recuperant, sed nondum ex toto depressis ibi ejusdem Armadae Germanicae viribus; ideoque Comitatus Trans-Danubiani et tota illa Provincia, Principi Statibusque Regni libellum suplicem exhibent, quo significant se jam bis a Caesare ad Hungaros defecisse et Hungarorum partes tenuisse, et penes eos militasse, propter quod omnibus suis bonis, quae habebant, per hostes emunctos esse, devastata tota eorum terra, eosque num etiam persequuntur hostes. Itaque Hungaris placet eos jam retinere in sua protectione, nec amplius permittant illis hostes supervenire; secus enim ipsi penitus ab Hungaris deficient, partesque Caesareanas amplectentur. Idem faciunt etiam Transylvani.

Armada Rabatina Debreczini commorans, fame, frigore, egestate, peste, et aliquando etiam Hungarorum insultu, incredibili modo defecit, Rascianique ab illis abeuntes, nec ulla, quam ad 6000 Germanorum et aliquot Centurias Rascianorum, omnibus computatis, 6000 et 160 numerantur. Hi ergo undiquaque Provinciam Cis-Debreczinensem miserrime depraedantes, omnia pecora currus fugientes abigentes, totoque Decembri hoc indesinenter facientes integras excursiones: memorabilis quae accidit diebus 14. et 15. Decembris, quo ipse Rabatin cum 2000 Germanorum et Rascianorum, multisque curribus, trans Oppida Hajdonicana ad Tokaj usque penetrat. Ipso tamen ad Nánás usque veniente, et omnia longe lateque juxta lubitum depraedatur, usque ad 20.000 pecorum abigens, innumeros currus, quos fugientes insecutus est, innumeros homines captivos secum aufert, Pagosque circa Tybiscum aliquot miserrime comburit. Et

nisi Tybiscum obstitisset, vae etiam Tokaino et toti Provinciae suo montanae fuisset! Quem miserabilem casum e longinquo prospectat Princeps, Magnates et Militia Hungarica, nihil hosti huic nocere audentes; quo facto, Trans-Tybiscanae etiam Hungariae magnus iterum timor incutitur. Rabatin patentes suas Templo Nánásiensi affigi curat, quo omnibus pacem et gratiam permittit, omnesque ad Imperatoris fidelitatem revocat, etc. Quae Literae inde per Hungaros decerptae et ad Principem delatae sunt. Princeps Rosnaviae commorans, Comitia iterum pro sequentis Anni 1707. die 18. Januarÿ indicit, omnesque Magnates Hungaros et Nobiles eo cogit, et personalem omnium insurrectionem urget; aliquid iterum de pace tractatur, rogante Armistitium Imperatore. Princeps Rosnavia movet, et die 28. Cassoviae commorans, die 29. motus Cassovia, venit Munkácsinum, cum paucissimis sibi adjunctis, propter rationes aliquot suas privatas in Dominio suo perfici debitas. Aliquae Hungarorum Copiae circa Germanos Debreczini distente Castra metantur, hic et ibi in Pagis et Oppidis delitescentes, Gentemque suam miserrime emungentes, omnemque annonam ab hostibus relictam, intemperanter depascentes, Generale Károlyio. Germanus de eventu rerum suarum valde dubitans, nec se Debreczini hyemare posse credens : relicto Debreczino abit, partim in fortalitia se recepturus, Caesareanis adhuc munita praesidiarÿs, ut Várad, Arad, Gyula, Szeged, et ibidem hyematurus, — partim vero cum maxima Castrorum suorum mole Transylvaniam intraturus, ad tutiorem suarum rerum gubernationem. Multis enim miserÿs, frigore, egestateque Armada illa Germanica est nimium attrita, et pedites ejus semi quasi mortui, a

Transylvanis etiam exspectantur. Germani cum iis conflictaturi, qui in finibus Transylvaniae Castra metantes, se forti animo resolverunt nunquam amplius iis servituros, sed cum iis aut conflicturos, aut Regno vacuo relicto, omnes discessuros; qua ratione etiam, postquam Germanus Debreczino venisset, ex Hungaria multa millia Hungarorum in occursum Transylvaniae iverunt. Comes Simonius Forgács Agriam prius ducendus, in Arcem Krasznahorkam, in Comitatu Gömöriensi sitam, deducitur in captivitatem; ubi, cum aliquamdiu detentus, fune mediante se de muro Arcis demittere volens, percipitur, duriorique aresto injicitur, urgens semper causam aresti sui, conscius ipse sibi. Sic etiam Comes ab Hajszter. Generalis nuper in praelio Trans-Danubiano captus, in Arcem Murány deducitur in captivitatem. Et ut loco Clausulae hujus Anni 1706. addam : Haec semper memorabilis in Hungaria Inferiori, Germani vastatioque Hungarorum effrenata licentia, et inconsultum Consilium, quo decuplo plus damni Regno quam ipse hostis intulerunt, tantam in Hungaria egestatem peperit, ut magna et maxima omnium rerum, praesertim annonae caritas, ut vix talis unquam antea audita fuit, quam tunc rationes praedictae, tam monetae novae ab Hungaris ab initio horum motuum cusae cupreae, cui titulus „Pro Libertate“ vilitas et contemptus peperit. Ita, ut omnia in Regno quintuplo aut sextuplo vendantur praetio, et haec moneta vili cupro constans, in tantam abiit vilitatem, ut una quae de Principis Magnatumque limitatione 30 denarum valere deberet : vix 3 aestimatur, imo nihili a plurimis praesertim opulentioribus reputatur, ipso ferro multi minoris aestimantes. Principe tamen et

Magnatibus semper hujus generis monetam in salarium universae militie et omnium in Regno Officialium. et pro omni annona et omnibus necessariis exhibentibus, relictis sibimet innumeri auri et argenti copia, qua moneta nihil exotici, imo nec ejus, quod Regnum in maxima copia fert, emi potest. Ita, ut vas vini ordinarii vendatur florenis 100, imo supra ab iis, quorum conscientia libera cum de jure non valeret ultra florenos 20-vel 25. Ulna panni Anglici flor. 40., cum deberet vendi 6.; Libra carnis denar. 15., panis unus denar. 120. praeterea ducatus unus per cambium mutatur flor. 24., cum deberet 480. den. Cujus monetae negotium plurimos ad extremitatem coëgit, et Principe, Magnatibus, totaque hac causa moderna abalienavit penitus; ita, ut Princeps male a multis audiat. et multi ad multas execrationes et maledictiones in modernum hunc rerum statum erumpunt, itaque Regnum totum ita perdidit. ut multi fateantur: si per Annos 10. Imperatore contributionem solvissent, non tamen ita ac Germani hujus. aut magis Hungarorum devastatione, et hujus monetae vilitate emunctos fuisse.

Anno 1707. Mense Januario. Anni praeteriti die 26. X-bris Urbe Debreczina egressi Germani, magna cum consternatione, tali, ut vix unquam inter eos visa sit. Eos enim tum Deus speciali suo Iudicio, tum adventu et appropinquatione Hungarorum, qui Trans-Danubium Castra metabantur, ad illos, tum vero fama profligationis Generalis Hajszteri et Copiarum omnium istius Trans-Danubium infortunium terrefecit. Ita, ut relictis suis multis in Urbe impedimentis, apparatibus bellicis, victualibus, annona scilicet innumera, quam ex circumvicinis Pagis et Oppidis per

pabulationes eo congesserat, citissime ex Urbe egreditur, et tota Armada Generalis Rabatin, quae a fame, peste, et bello relicta erat, ad Pagum Berettyó-Újfalu Castra metatur, et sic magnum iterum toti illi Provinciae incutit timorem, fugam, et magnam omnium rerum jacturam. Quo facto, statim Copiae Hungaricae ibi circa Castra metantes, jussu Principis se movent ad Provincias Transylvaniae vicinas, ad alpes scilicet et montes Transylvaniam ex omni parte circumdantes. Germanus vero in statione sua praememorata diutius commoratur, anxius de eventu rerum suarum se in 3 partes dividit: aliquot Centurias peditum Germanorum ad manendum praesidium Váradiense cum parte aliqua munitionum suarum mittit. Duo millia vero Germanorum et Rascianos in Transylvaniam ablegat, noviter eam subigendam. Quibus Baronem Vilhelmum de Tis Marescallum praeficit; qui inde moti, ad fines plane Transylvaniae veniunt, et ibi licet multum tentati ab Hungaris, eos circumdantibus: tamen fraude proditoris cujusdam, eos 200 viris incognitis per montium cacumina et convalles, salvi Cibinium usque perveniunt, nullibi iis nocentibus Hungaris, aut iis obstantibus, vel iis confligere volentibus. Armada vero reliqua Germanica, cum ipso Generali Rabatin, totaque praeda, quam tum ex Transylvania, tum ex Hungaria congesserat, multisque curribus, munitionibus, et apparatibus suis bellicis, ex statione sua ad Imperatoris vocationem, versus Tibiscum movetur, ad Szólnok usque penetrans, inde per Tibiscum ad portum Csongrád transtulit, eadem via, qua Herbeville Germanos in Transylvaniam duxerat; ibi aliquamdiu commorans, ad stationem Sarkad ab Hungaris circumdatur, ubi non parvum damnum Ger-

manis illatum est. Constricti enim Germani per Hungaros in locum quemdam intromittunt, ubi tum fame, tum armis Hungaris, tum veris inclementia eos corripiente et infestante, desiderati sunt multi; reliqui cum curribus 500 ibi relictis, iterum ab Hungaris circumveniuntur, desideratis aliquot ex iis. Caeteri quoque circumveniuntur ac superveniuntur ab Hungaris, qui plurimos currus, vino onustos, illis eripiunt, currusque alios plurimos, — ubi multi Germanorum Rascianorum a Germanis ad Hungaros deficiunt. Hinc ergo a Tibisco ad Danubium usque ad stationem Pest perveniunt.

In Transylvaniam vero ingressi cum Hungaris confligunt, eventu Hungarorum plane infelici. Trans-Danubium vero Armadae profligatae Haiszterianae reliquiae Jaurinum alimentum inferre volentes, ab Hungaris profligantur, ereptis illis praeter-propter 100 currubus, magno Germanorum et Officialium eorundem damno. In quo et ipse insignis Hungarorum Colonellus Emericus Bezerédi sauciatus est. Princeps, dispositis Munkácsini rebus suis, cum sorore sua Palatini Szyniavszki Poloni conjuge, Rosnaviam venit, ibique Conventus ille ab Hungaris circumvicinis eo congregatis Magnatibus tractatur, totoque hoc Mense Januario ad affuturi Mensis Februarÿ die 2. tractatur et connuatur, ubi nihil memorabile a parte Hungarorum conclusum, aut si conclusum, nihil deliberatum, — praeter quam, quod 3 milliones florenorum Rhenensium pecuniae cupreae per Regnum exolvendae, (exemplo adhuc hoc moderno rerum statu plane novo) ut pecunia cuprea jam plane per Hungaros contempta, in majus suum praeterito redeat; denique rebus aliis varie est tractatum. Comes Simonius Forgács incaptivatus, adhuc in aresto deti-

netur in fortalitio Krasznahorka, multis Hungarorum Magnatum ejus causam suscipientibus et tractantibus, Principe quoque hanc causam toti Regno deliberandam committente, et nihil a se deliberare volente. De pace etiam tractanda aliquid modo spargitur. Quorum omnium quis eventus? — solus Deus novit.

Mense Februario. In statione circa Pesthinum aliquamdiu commorantibus Germanis, se inde movent, atque penes Pesthinum, ad Budam, loca adhuc utraque Caesareanis munita praesidiarys, Danubium pontibus transcendunt cum toto suo exercitu seu Armada, omnesque currus, tormenta, machinas bellicas, omnesque praedas ex Hungaria et Transylvania raptas transferunt, ubi tres integrae Germanorum turmae ponto propter advenientem glaciei multitudinem subverso, Danubio immerguntur, atque aquas Danubianas omnes lethaliter degustant. Armada tamen aliqua Danubium transcendit, ibique cum iis ab Hungaris confligitur, multique Germani occumbunt, currus illis multi eripiuntur, vina ex Hungaria congesta, cum pecoribus ad Hungarorum, tanquam legitimorum possessorum, potestatem deveniunt. Sed tamen hoc etiam damno non perterrita Partes Danubianas petit Armada Germanica; propter quorum adventum magnus toti illi Provinciae incutitur timor, atque ex Partibus cis et hinc Danubianis ad Partes illas Trans-Danubianas migrat. Timor, tremor et trepidatio similiter media hyeme aufugientibus ibi terrae illius inhabitatoribus, et jacturam omnium suorum bonorum et facultatem facientibus, ita, ut illi quoque terrae multis semper malis expositae, magna consternatio nata sit. Celsissimus Princeps, cum Comite Bercsényio, absolutis omnibus Rosnyaviae negotiis, dissolutaque ibi illa quali

Congregatiuncula, et omnibus ad suos Lares redeuntibus, — se inde movet dicti Anni Februario, et trans Comitatum Abaújensem, in Possessionem suam, suorumque Parentum et Avorum suorum Sáros-Patakinam, in Comitatu Zempleniensi ad fluvium Bodrogh sitam venit die 11. Mensis Februarÿ. Ibi commoratus 2 dies, se simul cum Bercsényio Comite movet Ungvárinum versus, inde Munkácsinum, iturus in Transylvaniam, praetendens adhuc Principatum Transylvaniae et ad inaugurationem sui et deponendum Homagium properans; ante se tamen mittit ad Status Transylvaniae Aulae suae Marschallum Adamum Vaÿ, ut res ibi cum Transylvanis perficiat, et liberiorem ad intrandum eo, et capescendum Principatum Principi viam adaperiat. Transylvani vero omnes unanimi consensu ad exercitum unum se congerentes, Generale Comite Laurentio Pekri, magnam stragem Germanorum cum Colonello Barone Tis ingressorum faciunt; iterum 2-do idem faciunt, 3-tio quoque Germanos insperato adorte, usque ad 1000 ex illis trucidant, multis ex illis captis, multis ipsis currubus, jumentis, et omnibus praedis ereptis, magnum ipsis damnum inferunt. Et sic Germanus in Transylvania existens, dubius de eventu rerum suarum Cibinium se recipit, quod Hungarorum circa circum vicinorum Castra metantium intromitti patiuntur, et omnem illis ad pabulandum licentiam refrenant, et sic elatum in Transylvania Germanum aliquantisper deprimumt. Trans Danubium vero iterum omnium rerum potiuntur, omnesque Comitatus illos sibi subjiciunt et ad fidelitatem Caesaris revocant (?) et magnum Copiis Hungarorum militaribus ibi Castra metantibus metum infligunt (?); quo facto, nulli ibi manere metu eorum Hungari audent (?), sed

omnes (??) relictis istis Partibus, ad Partes hinc Danubianas veniunt, Generalibus Johanne Bottyán et Emerico Bezerédi, qui novum a Principe succursum implorant, Germanos aggressuri. Hic ergo recollectis noviter suis viribus: Germanos jam integra ista Provincia positos adgredinutur, et insperato obruunt, Commendante Hungaro praememorato Emerico Bezerédi, et usque 1500 ex Germanis delent, quatuor eorum turmas ad suam fidelitatem redigunt, innumeros currus, jumenta, tormenta, signa militaria, apparatusque bellicos illis eripiumt, magno Hungarorum triumpho, et sic erigentem ibi quoque sua cornua, Germanum maxime deprimunt, et in miseros Regni Incolas saevire non permittunt. In Partibus etiam Inferioribus res Hungaris bene cessit; nam ad Aradinum Castrum Germanis et Rascianis munitum, usque ad 500 Germanorum et Rascianorum caduntur, exiguo manente in Arce praesidio, totaque Civitas externa Rascianis referta, per Hungaros comburitur, relicta sola Arce, pecora etiam abacta, illis cum currubus multis et vinis ex Hungaria congestis, magna cum victoria eripiuntur.

Mense Martio. Celsissimus Dominus Princeps aliquamdiu Munkácsini considens, Soror ejus, Polonici Palatini Sziniavszki conjux, cum trecentorum militum Polonorum comitiva, multis praeterea Magnatibus, eorumque uxoribus, ad Principem cum Comite Bercsényio ibi considentem venit, et non paucis diebus de rebus variis cum illa tractatur, Princeps habens cum ea privata sua negotia. Sicque rebus ibi cum Principe, Fratre suo, peractis, in Poloniam redit, cum omnibus iis, cum quibus egressa fuit, cum comitiva pariter Hungarorum militum a Principe missorum, ob metum Moschovitarum, hoc tempore contra Regem

Sveciae in Polonia cum Saxone belligerantem, cum 100 et 50 suorum millibus totam Poloniam adimplerunt, et multis Magnatibus Polonis injurias intulerunt, praesenti ipsomet etiam illorum Imperatore, seu bono, ejus filio, multisque Imperii Moscovitici Proceribus.

Celsissimus itaque Princeps cum Comite Domino Bercsényio Munkácsino veniunt Ungvárinum, in Possessionem ejusdem Domini Comitis Bercsényi ab Imperatore ipsi datam, indeque ut antea, ita et nunc ad omnem Confoederationem Legatos suos emittit, Regnique negotia disponit. Comitem Bercsényium Bistricinum ad nonnullas de pacificatione et alia Regni negotia, consultationes, tractationes et dispositiones, cum parte Senatorum Regni dimittit. Ipsemet vero in Transylvaniam ad optinendum Principatum (in quem pridem inhiaverat) cum nonnullis Magnatibus venit, et sic primo Munkácsino motus, venit Ecsedinum, inde in Marmatiam, inde Aranyos-Medgyesinum, et sic in Transylvaniam, ibique ab iisdem Dominis Magnatibus, qui ipsi adhaerebant, et ipsi vocationem dabant Sáros-Patakini, in Principem eligitur, Princeps declaratur, installatur, corroboratur, et a Porta Ottomanica confirmatur, missis ab Imperatore Ottomanico ipsi omnibus muneribus, quae aliis Principibus dare consveverat, ut vexillum, tympanum, pileum etc.; ipseque, ut alii ejus praedecessores Principes Transylvani, se Turcicae tutelae committit, imo submittit, et pensum illud, quod alii annuatim, tamquam Protectori suo dare solebant, — se quoque redditurum promittit, scilicet 80.000 Imperialium. Et sic iterum etiam magno Christianorum damno et fatigio Hungarorum et Transylvanorum expulso Turca ad subigendum successu temporis viam aperit. Hoc

tamen res plurimis Magnatum Transylvanicorum non placuit, et sua via contradixerunt, illi scilicet, qui sunt in obsidione Cibiniensi adhaerentes legitimo Principi Apafio, Viennae adhuc manenti; sic ergo taliter-qualiter obtento Principatu, Princeps hactenus nomine jam re Transylvania egreditur, properans in Hungariam ad disponendas ibi noviter res Regni plurimas. Ut auditur, in Transylvania ingressi eo Germani de Hungaris triumphant, vel saltem eos superant, insperato adorti, Legatumque illum Regis Galliae aut Oratorem, insperato inconsulti milites Hungari occidunt, hacque ratione ibi pugnam et triumphum perdidisse dicuntur; pro quo facto Capitaneus (?) Hungarus Andreas Baÿ incaptivatur, et in severissimum, arctistimum arestum Munkácsinum ducitur. Comes Simonius Forgács a Mense Novembri Anni praeteriti in aresto continuo detentus, ex Arce Krasznahorka in fortalitium Scepusiense, in simile aut majus arestum deducitur, instantibus pro ipsius libertate plurimis Magnatum Hungarorum; Princeps tamen, ne aliquid a se ipso facere videatur: negotium illud, et illius eliberationem non a se, sed a Regno pendere dicens, liberationem illius dispositioni, Regni et Regno commisit. In Transylvaniam plura regimina Hungarorum ingrediuntur, ad agendum aliquid ibi cum Germano. Trans-Danubium vero res optime Germanis procedit (?), Rabatino ibi quoque grassante, et Neosolium (?) obsidere tendente. Circa Viennam Hungari milites incursionem ex vicinis Hungariae Partibus faciunt, cum aliqua Germanicorum strage, occisis, captisque nonnullis ex Germanis, et ad Principem adductis. Germani Rabatiani Danubium pontibus sternere incipiunt, ut transcendere ad Partes hinc Danubianas possint. in

quo tamen opere multum ab Hungaris militibus, non sine utriusque partis damno infestantur. Aliquid iterum de pace spargitur, eo, quod Angli et Hollandi Armistitium cum Gallo contraxerunt. Arx Szendrő, antiquissimum et fortissimum (?) in Comitatu Borsod fortalitium, quod nec ipsis gloriosis Transylvaniae Principibus Bethlehemo, Rákóczioque deditionem fecit: modo, nescitur, quo Consilio, an bono, an malo? per Principem demolitur, ut ne amplius circumjacentibus Regni Partibus inde malum suboriatur.

Mense Aprili. Mense Martio electus jam a Transylvaniae finibus Princeps, Transylvaniae die 5. Aprilis Maros-Vásárhelyinum pervenit, ibi a parte Regni magna exspectatus, Regnum et omnes Status Regni ipsi adhaerentes, homagium deponunt, et ita noviter majori solemnitate, deposito utrinque juramento, et homagio praestito in Principem declaratur, confirmatur, corroboratur, et titulus Serenitatis et Majestatis per Comitem Laurentium Pekry, ipsius partem maxime inhaerentem illi imponitur, — quam quidem primum recusare et renuere visus est, quam servitutem utinam Deus corroboraret, ubique throno pro ipso constructo elevatur et confirmatur pariter magna pompa et solemnitate principali. Ejusque titulis Regiae Majestatis ubique per Regnum Hungariae et Transylvaniae promulgatur, a quo tempore semper hoc titulo: Serenissime Princeps et Sua Majestas Principalis ac Ducalis intitulatur. Hic aliquamdiu commorans, suum Locumtenentem eundem Pekrium, qui omnium Magnatum Hungarorum, Transylvanicorum maxime introductione illius ad Principatum allaborat, reliquit, et multa millia militum Hungarorum intromittit. Praesidia enim et fortalitia, ut plurimum

Germanis longe lateque omnia depraedantibus, coelum terraeque miscentibus sunt referta; ad coërcendos ergo illos, aut saltem aut resistendum illis sunt immissa praedicta aliquot Hungarorum regimina, cum Colonello magni nominis Thoma Esze et aliis Officialibus Hungaris. Egresso ergo Principe una cum parte sibi addictorum Magnatum et militum, Ecsedini ab illo conseditur, et ibi per universum Regnum Hungariae perque omnes ejusdem Comitatus longe lateque dimisso suis literis ad omnes Status Regni, Praelatos, Magnates, Comites, Barones, Generalem-Conventum seu Diaetam totius Regni indicat ad campestria Harangod, ad praesidium Ónod et Kōrōm, in Comitatu Borsodiensi, primo ad 1. diem Maÿ, demum ad 16. ejusdem Mensis Maÿ, quo etiam exspectantur Legati a Porta Austriaca, de tractatione pacificationis, quam Deus quo citius adferet, anhelamus. Audito hoc Imperator, nova Regni Comitia a parte sui indicit, et Palatino Hungariae Paulo Eszterházi (ipsius partes adhuc tenenti) indicit de convocatione omnium Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, Germanis addictorum, ut in praesentia Palatini Comitia Regni celebrentur, (Comitia illegitima sine praesidio Regis, aut ejus Locumtenentis Palatini esse asserens.) Contra haec Hungarorum ut tandem ex Generalibus utriusque partis Conventibus conferentias quam plurimas habere possint, de tractatione pacificationis. Germani Rabatiniani (ipsomet Rabatino Viennam veniente) circa Budam, ultra Danubium commorantur, ibique hic et ibi dispersi, aliquando ab Hungaris non sine periculo infestantur, aliquando vero ab suis pariter afficiuntur, expectantes ulteriorum dispositionem Regni meliorem, aut tractam aliquam de pacificatione,

redire tendentes in patriam. Rasciani tamen infensissimi, et jurati semper Hungarorum hostes, tum ex his Castris Germanicis, tum interioribus suis Provinciys in aliquot Centurias congregati, magnam Hungariae Inferiori molestiam inferunt, et quod maxime memorabile, florentissimum Hungariae Inferioris Oppidum Aegopolitanum incendunt ipso die Dominico 3. Aprilis, et plurimos Incolarum, usque ad 400 homines, interimunt, absque ulla personarum electione; plurimos ad captivitatem usque ad 200. abducunt, alios fugant, reliquos, ut et totum Oppidum, expilant, depraedantur, et sic omnibus bonis onusti, ad sedes suas redeunt; ibi et aliquot Hungarorum militum in velitatione occubuerunt. Hoc facto, in tota Provincia ista ad rumorem hujus maxime trepidabatur, et Debreczini quoque summe metuebatur, et vix quin relictis Oppidis, Pagisque omnibus non aufugerunt omnes illius Provinciae Incolae. Idem Rasciani Gyöngyösinum quoque perveniunt: sed ibi exterriti propinquitate Hungarorum, parvo Incolarum damno redeunt. Tales miserabiles casus e longinquo prospicientibus nostris Magnatibus et militibus.

Patres Jesuitae, omnium malorum in Hungaria fons et disturbiorum fomites, vigore Decreti Szécsényiani toto Regno excedere jubentur, nullis eorum pollicitationibus eos remanere posse facientibus. Ex omnibus ergo residentiis suis, magna sui injuria, hoc mense exire jubentur, et exeunt alii in Poloniam, aliqui aliorsum, praeterquam ex consilio Magnatum illis summe favorisantium, Cassoviae et Tyrnaviae aliqui in institutione scholarum relinquuntur. Quos etiam Deus optimus maximus post alios auferat!

Mense Majo. Magnam injuriam sibi inferri aut

illatam esse videntes Jesuitae: contra Principem, Magnates deliberatores totius Regni solenniter protestantur in Capitulo Strigoniensi, injustam, illegitimam et illicitam sui proscriptionem praetendentes, etc. Quorum protestatione ex Aula Principali aliquis grafice reposuit, etc.

Celsissimus, aut jam Serenissimus Princeps Transylvania egressus, postquam primum Ecsedinum, tandem Munkácsinum aliquamdiu consedisset, et res suas privatas, publicasque Regni peregisset, — se inde movet, et ad diem 12. Maÿ venit Szerencsinum, in Possessionem suam, Castrum et Oppidum in Comitatu Zempleniensi situm, ibique aliquantulum commorans ob absentiam adhuc tum Magnatum Dominorum, tum vero Comitatuum, qui difficulter neglecta domestica supellectili, valde aegre abeunt ad Conventum istum, ut et alias semper difficulter insurgebant tempore Personalium Insurrectionum, tum viri militum aliquot Regiminum, quos illuc expectantes non parvo numero ad Partes Cis-Danubianas et Budae, Pestique vicinas, ad Rascianos, -- ibi omnia igni ferroque vastantes et coelum terrae miscentes — coërcendos, qui a populi quoque plus quam 200 captivorum civium adduxerunt, ibique loca depraedati sunt crudeliter. His itaque peractis, Princeps Szerencsino motus, venit ad locum antedictum Congregationis Generalis, ibi quoque praesens Comes Bercsényius, tota Senatoria Deputatio Praelatorum, Magnatum non parva Copia, qui ad locum illum ad Ónod sunt congregati, licet plurimi ob inundationem amnis nomini vulgo Sajó inaudibiliter se exundantis et aquas suas ad partes Congregationis illius loco vicinas effundentis, inde avocati, esse congregati; qui licet ex Partibus Superioribus

illuc meare ob aquarum ingentem copiam non poterant; qua ratione etiam terminus illius Congregationis a termino supradicto est aliquantulum revocatus. Occasione hac memorabile, quid accidit. Comes Ladislaus Szent-Iványi, antea Camerae Praesidentis Praefectus, vocatus per Principem ad Conventum hunc, cum omni sua familia et bonis mobilibus, Cassovia clam trans Poloniam, simul cum Barone Michaële Splinio discessit, et inde se Viennam in Austriam ad Imperatorem recepit, non parvo Hungarorum detrimento et incommodo, non quidem ob absentiam illius: sed ratione ejus, quanto scilicet ille hostes et contra Hungaros consilio adjuvare possit. Hic quoque explorator quidam Hungarus Caesareanus Vienna ad explorandum hunc Conventum missus, est per Principem comprehensus et Munkácsinum in arestum severissimum missus. Trans-Danubia egregia Hungarorum de Germanis Rabatianis victoria, quae obtenta per Hungaros ibidem Castra metantes, ut Bottyánium, Bezerédium, et alios, — quo facto Germanus crudelissime omnes illas Partes Trans-Danubianas, plurimis jam vicibus miserrime exhaustas et depraedatas, omnibus bonis privavit, emunxit, et ad ultimum sui exitii statum redegit. Quo tempore et ad Komárominum, ad Insulam Danubii Csallókõz, sua Castra cogit, plurimis Rascianis augens suum Exercitum, dira noviter Hungaris moliens, seque totam Hungariam aestate hac simul cum Transylvania debellaturum dicens et jurans, Arcem Neosolam obsidere molitur; qua ratione Arx haec jam magis ut expugnari vi bellica possit, fortificata, magno militum praesidio et ingenti annonae, munitionumque copia roborata, Commendans ei optimus, bellicosusque vir Stephanus Berthóthy praeficitur,

Germanusque ad obsidendum et expugnandum eo hilariter exspectatur. Cassovia quoque per Gallos Principis duplo, ut alius fuerat, fortius roboratur, vallo exstrinsecus structo, fortissimo et stupendi roboris. Circa Várad et Szeged multi Rascianorum ab inferis fors revocatorum reliquiae colliguntur, qui sese cum Armada Rabatiniana conjungere moliuntur, atque in bloquada Váradiensi 3 Centuriae Germanorum, jamjam Hungaris addictorum, infidelissime clam in Arcem ad Germanos cum Capitaneo quodam Hungaro fugiunt, non parvo Hungarorum et causae ipsorum detrimento, damno et periculo. Causam, ut Deus ipse quoque assummat et dirigat supra spes, vota, ac desideria nostra, sincere ac cordicitus anhelo! In Transylvania quoque omnis Armada Germanica in praesidia se recipit. Qui in campo per Hungaros alicubi aliquando profligati, ab iisdem et Cibinii et Coronae sunt obsessi, obsidente Barone Generali Stephano Andrásÿ. Caesar quoque Gubernio Transylvanico, illius partes adhuc tenenti, Cibinii obsesso et obsidionem Hungarorum qualem-qualem toleranti, totique Regno Transylvaniae (quod scilicet ipsi, aut Patri ipsius ab ipsis Transylvaniae proceribus sponte est datum et oblatum) omnibusque ejus Statibus solenniter illorum Principem electum, declaratum, inauguratum et confirmatum tum a Domo Austriaca, tum a Porta Ottomannica, Michaělem scilicet Apafium II-dum, per 10 jam plus-minus Annos Viennae in aresto honesto detentum promittit, et se immissurum et inauguraturum noviter Regno pollicetur, eosque rogat, ut contempto Rákóczio, ut qui nec consenserunt in ipsius electionem, illum amplectantur, et pro Principe suo legitimo agnoscant. Quod etiam illos facile omni

animo facere credit, utpote hostes antiquos et perpetuos totius Domus Rákóczianae, ob multa ab illis Transylvaniae damna et pericula illata, quae praesertim Georgio II. Principe contigerunt, etc.

Mense Junio. Ob rationes aliquas jam supramemoratas, tempus Comitiorum aut magis Conventus ad 1. Junÿ est restrictum. Die 1. Junÿ sunt incepta Comitia, ubi ad Ónod, circa Pagum Köröm, quae Comitia ad ultimum plane hujus Mensis diem sunt protensa. In quibus varia varie a variis sunt tractata, ubi etiam praeprimis cupreae hujus pecuniae, Libertas dictae, jam ex toto contemptae et exstinctae, ut uno scilicet denario plus non valeret, cum deberet de jure valere 30 plenaria, depositio et abolitio urgebatur ab universis Regni Statibus, de qua diu et multum est disceptatum. Nobilibus popularibus, militiaeque totalis illius pecuniae abolitio placuit : Magnatibus vero, ex quibus Comes Bercsényi (quibus magna privati fori et supellectilis cura, utpote, qui a toto quadriennio omne Regni Hungariae aurum et argentum deglutiverunt) placuit, ut antiquo suo permaneat statu et valore, et ad antiquum a Regno (vel potius uno atque altero Magnatum avarissimorum) determinatum suum pretium habeat. Princeps nihil a se et sua authoritate deliberans : totum hoc negotium deliberandum Regno commisit, et post multas disceptationes et altercationes, svasu et consilio Principis (ut nec Regno, nec Regnicolis immanius adhuc damnum inde suboriatur) est conclusum, ut ad tertiam saltem determinati valoris partem hujus pecuniae pretium redeat, moneta valens denar 30. valeat 12, valens 60. valeat 24, et porro, (quoniam maximum inde Regno dam-

num et periculum) ad suplementum hujus, Regnum ad intertentionem 70000 militum, toto hoc rerum statu durante, 4 milliones hujusce pecuniae juxta valorem ipsius modo determinatum ac defalcatum, donec haec moneta viguerit, conferat; quod etiam se effecturum Regnum promisit, ita, ut haec moneta trium saltem mensium spatio vigeat. Quantumque seu Contributio memorata hujus Anni de cuprea hacce moneta sit, adeoque tempus praedictum exsolvatur. Qua ratione ad omnes Comitatus certi et selecti viri per aequalitatem Regionis sunt electi et delecti ad conscribenda omnium Magnatum, Clericorum, Nobilium, Civium, Rusticorum, et omnium denique Regni Incolarum, (ne mendicis aut Zingaris exceptis) bona, omnesque possessiones, solutiones, et omnes cujusque proventus, ut sic omni cuique proportionate haec contributio, Dica dicta, imponatur, pro florenis scilicet 30, aut bonis tantum valentibus, Dica una, a denariis 12 de pecunia cuprea. Quod etiam factum est. Res etiam Ecclesiasticae in hoc Conventu sunt peractae, et quae nondum fuerant (praesertim in Partibus Trans-Danubianis) utcunque complanatae. Praeter haec memorabilis res 6. die in his Comitiis accidit. Christophorus enim Okolicsányi et Melchior Rakovszky, viri nobiles, hic Jurassor, ille vero Vice-Comes Comitatus Túróczensis, ob notam Infidelitatis et Rebellionis clancularíae et occultae, ad quam jam etiam 7 Comitatus Superioris Hungariae pertraxerant, et pacis ineundae semper obstacula fuerant : cum per Principem et Magnates acerrimis verbis accersiti fuissent, et Principem ad fletum verbis suis contumeliosis se se deduxissent, — primum a Comite Bercsényi, dein a toto

Conventu magna consternatione concisi sunt, unico quidem statim mortuo, altero vero lethaliter sauciato, qui per Carnificem eripitur, torturae imponitur, sed nihil fassus, et sequenti die capite privatus, utrique insepulti, in notam Infidelitatis relicti. Quo facto, 15 statim ex eodem Comitatu viri Nobiles capiuntur, in certa aresta conjiciuntur, Comitatusque ille Túrócziensis, exemplo apud posteros quoque parentes, degradatur, loco et cathalogo Comitatuum in memoriam Infidelitatis ejicitur, vexillum, antiquae nobilitatis Hunnicae signum, discerpitur, tympanum, sigillum, et aliae praerogativae antiquae nobilitatis rumpuntur, perduntur, et annihilantur. Occisique Oklocsányi pater, Paulus Okolicsányi, partes adhuc tuens Caesareas, ob aliqua tamen negotia ex permissu Hungarorum in Hungaria commorans, — capitur, et ad mortem in arestum detinetur, Munkácsinum cum aliqua parte praefattorum captivorum deducitur, magnaque in omnes Regni Partes Inquisitio emittitur. Cum hic ita insaniunt et delirant Hungarorum consilia: Germanus maxime rerum potitur, Trans-Danubium congregans suum Exercitum, ad Arcem Neosolianam obsidionem minitans. In Transylvania tamen Hungaris bene cessit; passum enim Transalpinae Veres-Torony a Germanis occupatum, aliquot suorum, magno vero Germanorum damno expugnant et recipiunt, et sic correspondentiam illorum cum Vajvoda Transalpinensi intercipiunt, et Cibinienses Germanos obsidione circumdant. In Comitiis his Ónodini, consilio et eventu nescio quo? (Deus tamen is, qui sapientissime gubernat, in bonam partem vergere faciat) ab universis Hungariae Statibus, Magnatibusque, Josephus Imperator et haereditarius Hungarorum Rex, cum

sua tota familia est depositus, et ipsi publice ac solemniter renunciatum est, unquam amplius illis jugum et imperium ferre volentibus Hungaris; et parum abfuit, quin Rákóczium, qui jam titulum regium a Transylvania, hic vero solium et officium non obtinuerit, differentibus ad ulteriorem Regni dispositionem et Comitia affutura omnibus Regni negotiis, ad quae etiam plenaria Domus Austriacae ad Hungaros resolutio exspectatur. His ita actis, ad finem hujus Mensis haec Comitia dissolvuntur, dissipatis omnibus Nobilibus. Rasciani circa Arad magnam Hungarorum stragem faciunt, vix fuga elapso etiam Károlyio, — contra quos e Superioribus Partibus aliquot Hajdonum millia demittuntur, munitionibus Cassovia, Munkácsinoque magno numero exportatis.

Mense Julio. Peractis infeliciter Hungarorum ad Ónodinum rebus, postquam major rei hujus supramemoratae disquisitio peracta fuisset, et Nobilium, Magnatumque arestatorum aliqua pars dimissa, aliqua vero ad ulteriorem dispositionem aresto detenta fuisset, — Conventus ille dissolvitur, dispersis quaquaversum Nobilibus, Comitibus, Magnatibus, Principe etiam tendente primum ad expugnationem Arcis Arad, plurimis Germanorum et Rascianorum praesidÿs refertae, ad eundem Agriam. Sed hic etiam conatus est interruptus; Princeps enim 2. Julÿ resolvit se iterum in Transylvaniam ad obtinendum et corroborandum Principatum Transylvaniae, utpote jam scilicet ibi rerum potiretur, tamquam Princeps electus, declaratus et confirmatus. Hoc ergo proposito Princeps die 3. Julÿ Regno ejusque Statibus, valedicit, guberniumque ad tempus illud, quo ibi commorari Principi licebit, Domino Comiti Bercsényio. Supremo prius militiae

Hungaricae Generali-Commendanti committens. Sic ergo magna Conventus illius Parte Principem ad Szerencsinum usque comitante, venit ad Szerencs die 3. Julÿ; inde remissis suis comitativis, die 5. Julÿ ibi est commoratus, et die 6. Julÿ venit in Possessionem suam Sáros-Patak, ibique ob multas supplicantium instantias et querelas commoratus unam diem, die 7. Julÿ ante ortum solis inde pedem movit (nullo Magnatum cum Principe existente aut eum comitante) iterum Munkácsinum, quo etiam die 9. Julÿ pervenit, Transylvaniam ob aliquas rationes non iturus, sed per integrum et amplius mensem ibi ad Ungvárini commorans, et accedente individuo suo Comite Bercsényio, cui cura Regni commissa fuerat, continui epulationibus, compotationibus et venationibus et id genus aliis, tempus ibi peregit, (interveniente licet aliquando Regni quoque negotio). Cum Princeps noster et Magnates nostri incumbunt choris tripudiis et epulationibus: attentae Germanorum aures valde proficiunt; ad Montem enim Album Armada Germanica Generale Storembergio partem aliquam Exercitus Hungarici opprimit, ita, ut dignas invigilantiae suae poenas dederint Hungarorum tum praefecti, tum milites; alia vero ex Parte Moraviae egressus Germanicus Colonellus Hercules Comes de Montecuculi cum aliquot millibus Germanorum conjungere se cum Storembergio volens, ab Hungaris, duce Ladislao Ocskay, est male acceptatus: plus-minus enim 300 ex ejus exercitu sunt desiderati. Pars vero exercitus residua consedit circa Montem Album. Exercitus vero Storembergianus molitur transitum per Danubium. Arx Arad cum aliquamdiu ob Hungarorum cum aliquot millibus, duce Alexandro Károlyi Generale,

obsessa fuisset, tota illa Armada exterior vel bloquada ab interioribus Rascianis et Germanis praesidiariis est repercussa, plurimis Hungaris desideratis. Quo facto, obsidio fortalitii ejusdem soluta est, aliqua parte exercitus illius obsidentis dispersa, aliqua parte ad Principem veniente, parte vero magna ad Lares redeunte. Et sic numero Germani illi et Rasciani fortuna sua elati, omnia ibi late longeque ferro igneque dissiparunt, omnibus ad internecionem deletis, multis armentorum cohortibus abactis, multisque alimentis Aradinum congestis. Tremorem iterum toti illi incutiunt Hungariae, nullo tali, qui illis resisteret, ob invigilantiam et socordiam Gentis Hungaricae innatam existente. Quo audito Generalis in Transylvania Baron Tis Vilhelmus, exercitus moderni Transylvanici Germani Commendator, aliquot Centuriis suorum Cibinio egressus, consedit ad stationem Tövis, qui tamen ibi aliquamdiu moram traxisset: Pannico quorundam terrore repulsus Cibinium petiit; post haec alacriores facti Hungari et Transylvani milites, eorumque officiales, Cibinium arctiori obsidione cingere ceperunt, Generalibus militiae Comite Laurentio Pekry et Barone Stephano Andrásÿ. Illiusque exercitus Hungarici, qui Aradino est repulsus, pars aliqua illuc est intromissa, a Principe etiam aliquot Gallorum et Turcarum stipendiariarum Centuriae sunt eo missae; quibus magis exterritus Germanus: non amplius egressionem Cibinio audebat tentare. Hoc mense toto Dicatores, illi a Regno in omnibus Comitatibus in Comitiis antedicti constituti, sportam suam perfecerunt, omnibus quibuslibet Regni Statibus, (Ecclesiasticis Ministris, mendicis, Zingarisque exceptis), tributum juxta gradum sui officii

status fortunarum. Proventus negociationis, quae imponendo de pecunia hac cuprea, his ergo omnibus computatis, cum nondum summa Regno promissa expleta esset : iterum initur consilium de imponendo noviter hoc Tributo et Dica hac imposita iterum renovanda, usque ad complanationem millionum a Regno promissorum; prius tamen hoc modernum Tributum, Dicam scilicet primo impositam, exigentes, et sic eo finito consequenter procedentes.

N. B. Hoc toto Mense maxima in tota Hungaria fuit siccitas, ita, ut flumina, lacus, fontes, putei exsiccati sunt, et multa pecora passim enecata propter sitim ob defectum aquae ortam exemplo raro et semper memorabili.

Mense Augusto. Articuli Regni in Conventu Generali ad Campum Ónodiensem a die 16. Mensis Maÿ usque ad 20. Junÿ celebrato deliberati exhibentur et imprimuntur, simul cum patentibus literis Principis, Senatorum, Magnatum, Nobilium, omniumque Comitatuum Comitum, Vice-Comitum et Deputatorum subscriptionibus et sigillis propriis munitis, quae ad omnes Christianos Reges, Principes et Respublicas dimittuntur, ipsi quoque Imperatori Josepho, in quibus plenaria Domus Austriacae Dominii abrenunciatio, jugi Germanici excussio, haereditatis abnegatio, et spontanea inter Regni constitutio, cum solemni ac generali proclamatione et protestatione continerentur. Dii meliora! . . . . . Hoc Mense Princeps inaudito et inexspectato nuntio ab aliqua parte Polonicae Reipublicae, discutientis et altercantis ad Regni Poloniae Regimen invitatur, et Corona Regni ejusdem Eidem offertur, venientibus ad Principem Legatis Polonicis Munkácsinum, ubi adhuc Princeps

residebat. Quibus Legatis honorificentissime exceptis, Princeps non sine dolo et practica Polonica hoc negotium esse apertissime videns, non statim plenarium eis responsum dedit: sed consultis suis, ad Colligationem seu Confoederationem magnam istam versutiam Polonorum, Brandenburgum et habendum: a parte sui Nicolaum Bercsényi, Generalem et suum in Hungaria Locumtenentem, a parte Regni Hungariae Baronem Franciscum Klobusiczky, antea Personalis Praesentiae Caesareae Regiaeque in Iudiciis Locumtenentem, nunc vero Consilÿ Oeconomici Praesidem, et Franciscum Berthótÿ Commendantem Leucsoviensem et Superioris Hungariae Vice-Generalem, — a parte Transylvaniae vero Paulum Ráday, Cancellariae Directorem Supremum, plena authoritate et plenipotentia ablegat. Qua ratione Princeps ab ingressu in Transylvaniam ad capescendum Principatum intercluditur, sed loco sui Adamum Vay, Supremum Aulae Suae Marschallum, pro Locumtenente intromittit. Ipse vero Munkácsini amplius manere nolens, Unghvárinum venit, ubi aliquamdiu Legatos ex Polonia exspectavit, venit Homonnam, ubi habito ad dirigenda aliqua Regni negotia Conventiculo de Regno Poloniae, cum sibi addictis consultat, indeque stationem sui movet ad Oppidum Terebes, in Comitatu Zempliniensi situm. Cum Princeps noster nondum superata Aquila Austriaca, et nondum superatis et subjugatis Hungariae et Transylvaniae latifundiis, aspirat Regnum: Armada Imperatoris (omnia Hungarorum redeunte) in duobus validissimis Exercitibus magna mole, magnoque apparatu instructis, eidem ignem ferrumque minatur Hungariae. Pars enim una, Generale Storemberg, ad Leopoldstadium sita, cum 8000 Ger-

manorum Exercitu, intendit Civitates Montanas seu fodinales, tamquam prima et maxima hujus Regni munimenta obruere, et iterum eadem adferre Hungariae Superiori. Pars vero alia Exercitus Germanici Albam-Regalem, Generale Rabatino (subjugata jam Hungaria Trans-Danubium (??) sita, 2000 suorum ad Jaurinum expedit, majorem vero Exercitus sui molem, plus quam 4000 constantem, ad Budam ducit; ubi coacervatis navibus, plurimis 3000 peditum navibus imponit, 1000 vero equitum ad dextram Danubii rippam, tormenta vero et omnia impedimenta bellica ad sinistram collocat, et ita mediante Danubio flumine, tutissime progreditur, volens iterum succursum adferre Regno Transylvaniae, et periculum, damnum ac timorem Hungariae, quae etiam, ob scissuram Hungaris innatam, Generale ibi Barone Tisch magnam Partem est subjugata ope saltem praesidii Cibiniensis : quo magno ausu paucis suorum Centuriis totam Bloquadam Hungaricam Cibiniensem dissipat, ita, ut ad quinque quaquaversum a Cibinio milliaria ne rumor quidem Hungarorum audiatur, et iterum se annona copiosissime refecit, Legatumque Imperatoris Vienna venientem liberrime excipit, Bloquadam pariter Dévaiensem longo tractu a Cibinio dissitam dissipat, plurimi Hungarorum damno aeque maximam alimenti et annonae copiam introducit, alibique idem ferme practicat, nihil obstare illis volentibus Hungaris sub tribus Generalibus : Stephano Andrásÿ, Laurentio Pekrÿ et Michaële Telekÿ, horum Comitum, illius Baronis, sitis. Armada etiam ipsa Storembergii, Leopolstadio mota, Hungaros cum Generali Comite Antonio Eszterházÿ ibi delitescentes nomine suo movit suo loco, ferentibus Germanos post tergum suum Hun-

garis, ad quos Colonellus Stainville Vienna cum aliquot Centuriis fortissimorum militum venit, quorum tamen maxima pars per Ladislaum Ocskaÿ, Campi-Marschallum (?) Hungarorum, est dissipata, occisis plus quam 300, captisque aliquot Officialibus, et ad Principem inde Munkácsinum deductis. Quo facto, Armada illa Storembergiana primo Civitatibus Montanis imminens, non ultra pedem movere audet, sed ibidem consedit et constitit. Vae unum transiit, et aliud sequitur; ibi aqua, hic ignis, ibi Germani, hic Rasciani Aradienses. Váradienses, Szegedienses. Gyulenses, Jeneienses, dispulsa Bloquada Aradiensi elati, quaquaversum miseram et plane afflictissimam, plurimisque hostium telis expositam Hungariam Inferiorem quaquaversum expilant, vastant, praedantur, igne ferroque, et uno verbo dicam coelum terrae miscere videntur, grassare severissime, tanquam hostes desperati, quorum vita et mors venalis habetur, extremum sui exitium sentientes; contra quos maxima pars militum Hungarorum expeditur cum Officialibus optimis et bellicae artis peritis, et sic omnia illa fortalicia acriter obsidentur. Pars vero Exercituum Hungarorum ad Hatvan se congregat, itura contra Germanum Storembergianum, aut saltem iis obstitura. Urbs Cassovia majus aut simile, ut Anno praeterito, malum simile metuens, circumjecto ingentissimo et fortissimo vallo, stupendo plane robore plus quam 2000 hominum continuo operantium labore munitur et optime laboratur, mirabilique modo contra insultus omnes hostiles fortificatur, ob sparsum rumorem Germanorum, iterum hoc quoque Anno Cassoviam obsidere et expugnare volentium.

Mense Septembri. Moneta supradicta cuprea, Li-

bertas nuncupata, cum post varias Regni et Regnicolarum disceptationes magis depreciata et exinanita fuisset, nullis Principiis Regni, Comitiorum, Comitatuum, Officialiumque nimis pollicitationibus, premiisque obstare valentibus: hoc Mense similiter depreciata est, magno et inaestimabili omnium Regnicolarum, praeprimis mercatorum et negociatorum damno, magnoque totius Regni detrimento, et tuto Regno enim omne aurum et argentum ad avara Dominorum gazophylacia est reconditum; militibus vero sola Libertas stipendio cessit. Sic ergo tota vis pecuniae ejus, quae de optimatum relatione ad 24 milliones excreverat, annihilata est, non edicto Principis aut Regni deposita, sed solo Regnicolarum dolo dietim sepulta et inhumata, relictis aliquamdiu aliquot millibus apud manus militarium, quae certo signo notata fuerat. Sed cum nullus in Regno amplius ejus valor superesset, aut superesse posset, nihil obsistente vigore Conventus Ónodini Mensibus Majo et Junio habiti, similiter periit, magno plurimorum damno, upote quae apud plurimos plenis cistis saccisque relicta est. Rabatin cum 4 millium Germanorum Copia, hoc tempore clam et timide mediante Danubio vectus, jam palam, audacter, absque ullo timore, per latissima Hungariae Campestria vehitur, nihil circumjacentes Hungarorum Centurias curans, cum paucis horum Regiminibus via jam alia quoque a se lustrata veniens, timorem iterum toti incutit Inferiori Hungariae, quam iterum igne ferroque vastat, et ad Várad pervenit, ibi adjuncta magna Rascianorum manu, praesidia ista sibi vicina annona copiosissima replet. Ad quod Libera Regiaque Civitas Debreczina jam 4-um loco suo mota aufugit, vacua relicta Urbe, magno

iterum Incolarum damno. Germanus, cum circa Várad res suas ageret, Incolae Pagorum eo vicinorum in vallum Várad vicinum Sarkad dictum confugiunt, quod quoniam et natura, et arte et Marte aliquo corroboratum est : ei praevalere tota illa Germanorum copia non potuit, resistentibus in loco illo exili, inferioribus contra insultus Germanorum, nihil ipsis nocere, aut eos invadere Germanis valentibus. Ubi magna copia hominum, pecorum, rerumque preciosissimarum ob insultus immanissimi hostis mirabiliter conservata est. Rasciani multorum laborum fastigii, periculi, et perfidiae Germanorum pertaesi, ab iis magnam partem deficiunt, remanentibus penes Germanos paucis, iisque invitis et nolentibus, et ad intrandum Transylvaniam verberibus actis. Cum Rabatin hic in hac Hungaria Transylvaniam intrare molitur : Armada alia Germanorum ad Leopoldstadium sita, Generale supradicto Storembergio, loco sua mota, fortalicium Szered, in Superiori Hungaria situm, expugnat, non resistentibus iis Hungarorum Generalibus Antonio Eszterházÿ et Ladislao Ocskaÿ. Pars vero aliae Armadae Germanicae in Partibus Trans-Danubianis ad Jaurinum Castra metans, licet parvo suorum numero, magna tamen Parti illi Trans-Danubianae infert pericula, quippe Papam et alia florentissima Hungariae Inferioris Oppida incendio dat, et longe-late Hungariam illam miserrime depraedat, post multas jam sui his bellorum turbinibus factas depraedationes, devastationes, expilationes, caedes, et incendiae quam plurima. Transylvani Hungari simul cum militibus copiis ibi commorantibus magis, quam Castra metantibus, Germanos intraturos intromittere nolentes, universaliter insurgunt, non amplius jugum Germanicum ferre

volentes. Generalisque Baro Tis Cibinio cum praesidio egressus, in occursum introëuntium Germanorum venire volens, cum magnam Cibinio sui praesidii partem eduxisset, ab Hungaris in Transylvaniam profligatur, plurimis optimorum suorum militum desideratis, ita, ut cum superstitibus fuga sibi consulens, Cibinium redire coactus est. In Hungaria tamen haec victoria in malam partem cessit; Germanus enim ad Portam Ferream ingressum moliens, magnam Hungarorum stragem facit, et sic nulla pars victoriam obtinuit, ibi Germanis, hic Hungaris praevalentibus. Collegatio ipsa, ad quam aliqui Dominorum Hungarorum ablegati erant, adhucdum durat Varsaviae, et nonnisi hujus Mensis limitans, Serenissimus Princeps cum aliquot diebus Terebes, in Comitatu Zemplén sito, commoratus fuisset, et ut res in Transylvania Aulae suae Marschallo Adamo Vaÿ commisisset, cum tota Aulicorum suorum turba, Legatusque Regis Galliae, ex statione modo dicta motus, die 19. 7-bris et 20. ejusdem Mensis venit in Patakinum, in fortalitium proprium, abhinc sexennium a Germanis demolitum, ubi totum hunc et amplius Mensem transigens, exspectat cum bona relatione Dominum Comitem Bercsényium, caeterosque Dominos Ablegatos ad colligationem Polonicam supramemoratam.

Mense Octobri. Comes Bercsényius, caeterique Domini Hungari ad Colligationem a Principe Regnisque Hungariae et Transylvaniae ablegati, dissoluta illa Congregatione, re infecta redeunt. Nicolaus enim Comes Bercsényi Unghvárinum magno metu et trepidatione advenit die 1. Octobris, utpote qui vix mortem aut manum hostium in Imperium Caesaris eum dare volentium, praeprimis Marschalli Lubomirszky

effugere potuit, et nisi a quodam Dominorum admonitus fuisset : de facto in potestatem ipsi insidientium devenisset; unde constat totum illud, quod Princeps creatus est in Regem Poloniae, meram Imperatoris et Saxonis eum perdere volentium factionem fuisse, et bonum, quia non intravit; tale enim ei evenisset, quale Avo ipsius Anno superioris saeculi 57. Caeterique Ablegati 2. 8-bris ad Principem Patakinum re pariter infecta redeuntes, contemptis aut magis delusis ibi Hungaris, qui magis tamen elusi fuissent, nisi Principi domi manere opportuisset. Infecta ex horum relatione audita Princeps die 3. Octobris: die 5. Octobris cum aliqua suorum Aulicorum parte, Unghvárinum ad Comitem Bercsényium venit, ibique nihil certi aut alicujus momenti, praeter nihil vae et metum ab illo habens, cum totam ibi hebdomadam transegisset, die 12. iterum Patakinum rediit, ubi uti hactenus, ita post singulos dies venationibus ferarum, non vero hostium impendit, usque quo 18. Octobris Comes Bercsényi Patakinum venit, cum quo deserta et relicta statione cum parte suorum militum, magna tamen parte hic relicta, Szerencsinum fortalitium, pariter aut meliori jure Castrum, ipsius, in eodem Comitatu situm, venit die 19. Octobris. Cum Princeps noster otioso venatur Patakini, et desidiose res suas hic et ibi peragit, Magnatesque nostri in propriis Aulis conviviis et tripudiis delectantur : Germanus per Portam Ferream viam alias quoque jam ab ipsis tentatam ingreditur Transylvaniam, nullo ei resistere valente, nihil curans circumjacentia Hungarorum agmina, universalem Transylvanicarum insurrectionem, militumque in Transylvania aliquot Centurias, stragemque nuper praesidio Cibiniensi illatam, contra

quos magna militum, equitum et peditum vis ex Hungaria intromittitur, nec illam quoque formidante Germano coactam et audatiam Hungarorum jam probe sciente. Quae etiam ingressa, satis magna moles non aliud melius aut majus factura, quam Forgácsiana (qui adhuc tunc in aresto severissimo Arcis Scepusiensis detinetur) creditur. Ecce, ergo repentino et inexspectato cursu et nuncio 4 Germanorum millia Transylvaniam audacissime ingreditur, totum Regnum, totaque Regni Nobilitas jam capescens, nec amplius Germanum intromittere volens : Hungarorumque 3 Generales plus quam 8000 militum fortissimorum, non visu, sed auditu solum illius parvae molis Germanicae, pannico terrore percussi, arma abjiciunt, magna trepidatione ex universo Regno (?) profugiunt. Et ecce, Germanus totum illud, quod Hungari toto sub quadriennio multorum millium sangvinis effusione, multo labore, sudore et sumptibus comparaverant, introgressus Germanus, unius septimanae decursu, parvo compendio, nullo damno, minimo labore recuperat, expulsis ad angulos Transylvaniae reductis Hungarorum millibus et Transylvanorum Copiis. Quo facto, tanta in universo Regno Transylvaniae trepidatio orta est, quantam et qualem vix adhuc audire licuit; omnes enim Nobiles, Ignobiles, Cives, Ecclesiastici, et omnes, relictis suis Civitatibus, Oppidis, Pagis, Castellis, Aulis, Domibus, omnibus annonis suis et proventibus, totisque suis familijs, uxoribus et liberis: magno metu et trepidatione aliqui in Turciam, aliqui in Transalpinam, Moldaviamque, aliqui vero in Hungariamque, semimortui similes, cum multis lamentis et damnis effugiunt, nullis enim Nobilibus, Ignobilibus, aut Ecclesiasticis Aquila pepercit, ob inauditam ejus Mense

Junio in Conventu Ónodiensi abrenunciationem Regiam; aliqui vero, quibus effugiendi libertas non est, cum plebe et Incolis totoque Regno Transylvanico Germanico jugo se dederunt, Principique suo jam electo et confirmato grafice renunciarunt. Sic ergo ad Cibinium Rabatin perveniens, praesidium ibi cum Barone Tisch nuperrime ab Hungaris male acceptum valde exhilarat, totoque Regno potitus annona celerrime reficit, et in Regno longe-lateque pro lubitu divagatur, illudque foedissime devastat, nulli parcens, aut Nobili, aut Ignobili, simul cum foedissima Rascianorum colluvie, et inter caetera Oppidum florentissimum Nagy-Enyed, quod alias pariter nefanda nece abhinc triennio tractaverat, devastans, plurimos ibi homines interficit, habens flagellum punitorium ipsius Dei in manu sua, ad effrenum et durissimum Gentis hujus extremitatem refrenandam puniendam, vix ne dicam : delendam. Ecce rabioso huic hosti non sufficit Transylvania, sed velites suos usque ad 1000 etiam extra Transylvaniam ad Regni Hungariae limites depraedandos emisit, qui circa et in Civitate Nagy-Bánya tÿrannicam suam exercet Tÿrannidem, cum ineffabili miserrimae cum afflictissimae hujus Gentis damno; qua 1000 hominum excussione in Hungaria exaudita : ecce! totum Hungariae Regnum tanto pavore et metu contremiscit, ut coelum quasi sibi irruere videbatur. Ecce! iterum fugam meditatur Hungaria, et trement Pannoniae Incolae. Eheu nefandum Magnatum nostrorum facinus! Mille homines vastissimum Hungariae Regnum, quod a duobus et amplius seculis potentissimam Ottomanicam potentiam feliciter sustinuit, et non paucis superavit, et totius Orbis Christiani propugnaculum dictum est,

deformidat; quam tamen Deus aliquantulum lenivit, — nam illi excursiones ab aliquibus Hungarorum ibi latentium Copiis exterriti, non amplius pedes suos ad Hungariam movent, sed via sua Cibinium redeunt. Cum itaque ab Oriente parum gauderemus: ecce! a Septemtrione excitavit Deus nequissimum turbinem, qui etiam muros Superioris Hungariae gravissime quassat. Marschallus enim ille Regni Poloniae Lubomirszki, 13 Oppidorum Scepusiensium a 3 jam Annorum Centuriis Regni Poloniae oppignoratorum hypothecarius Princeps, homo intemperatus et libidinosus, cum nuper spe sua Comitem Bercsényium, caeterosque Ablegatos comprehendere nequiens, frustratus fuerit, nec Principem ad id pellicere, ut Regnum Poloniae adfectasset, aut ad capescendum Regium thronum intrasset: statim ad Imperatorem, spe sua frustratus, discessit, et ibi omnibus exagitatis suis consilÿs, cum aliquot ibi dies exegisset, ab eo aliquot Germanorum Centurias accipit, quibus suos quoque milites Polonicos et Saxonicos adjungit, et praeterea Cives illarum 13 Civitatum ad bellum cogit, et ita cum numerosa militum Copia, bellum Principi Regno Hungariae indicit, et prius Civitates illas sibi subjectas, et postea Partes Hungaris subditas irrumpit, et aliquam Hungarorum Copiam obruens, usque ad 70 ex eorundem numero Nobiles obtruncat, et longelateque grassatur, Nobiles omnes insequendo et trucidando, Urbisque Késmárk suburbia et latifundia devastando. Cujus etiam rumor et aggressio magnum Hungaris dedit negotium. Omnes enim Nobiles Comitatuum Poloniae viciniorum in Urbes et fortalitia se recipiunt, et Urbes Leucsoviae, Fragopolis, Cassovia munitione, armisque et praesidio firmantur. Dum

haec ita hic aguntur, Generalis Storemberg cum magna Armadae suae copia, audiens successum Germani Rabatiniani in Transylvania, loco suo movetur, et ad obruendam Hungariam citissime properat insequentibus tamen eum Hungaris, pro more ab Hungaris aut bene aut male recepto; quo novo nuntio maxime iterum exterritis Hungaris, Comes Bercsényi una cum Principe de variis rebus consultaturus, Szerencsinum venisset, post tridie inde discedit in occursum eorundem iturus et cum iis conflicturus, ut saltem ita, ut amplius progredi nequeant, indicturus. Comes etiam Pálfi cum aliquot Germanorum et Hungarorum collectura, Trans-Danubium severissime grassatur, et florentissimas Civitates incendit, igne et ferro vastat, et iterum miserrimum illum et plurimis in dies calamitatibus expositum Hungariae tractum ad partes Caesaris cogit (?); quo facto (?), multi ex Hungarorum Nobilibus et militibus, multarum mediarum calamitatum, frigorum, miseriarum Officialiumque suorum perfidiae et avaritiae pertaesi et ad extremum redacti, ad partes Germanorum transfugiunt, et magnum numerum eorundem ex numero suo faciunt (?), eventu tali, qualem Deus in secreto suo habet, et quem debellanda aut finaliter delenda Gente Hungarica deliberavit. Hic etiam non videtur praetermittendum : hoc Mense, diebus quoque hujus 20. et 21-mum, tota tecta est nivibus terra, algore, frigore et glacie, — exemplo in hac regione plane inaudibili et hoc tempore memoria digno. Quod etiam, cujus signum esse possit? Deus novit.

Mense Novembri. Cum a die 19-a Octobris Serenissimus Princeps Szerencsini commoratus fuisset, die 4. 9-bris inde ad stationem, ubi majorem Aulae

et impedimentorum suorum partem habuit, rediit Patakinum, pro hoc Mense Novembri ibi commoraturus, et ad Mensem Decembrem Cassoviam ad Conventum Generalem ibi celebrandum, iturus; ad quem cum multi Transylvanorum Nobilium et Dominorum, metu Germanorum instroëuntium et ingressorum, Patria sua profugi venissent: eos ad certas stationes et quarteria dividit, Copias militares in Transylvaniam magno numero immissurus; in occursum vero Principis Marschalli Lubomirszky aliquot Comitatus Superioris Hungariae, cum Gallis sibi adhaerentibus, et aliquibus etiam militibus castrensibus expediuntur, quibus adjungit die 10. 9-bris etiam Corporis sui Custodes Equites, continuo sibi adhaerentes; quo etiam die 10. 9-bris insignis belli dux Ladislaus Ocskaÿ, cum aliqua Copiarum suarum manu, ex Hungariae Partibus Superioribus Austriae et Moraviae vicinis appulit, pro aliqua hostium parte expediendus. Sic ergo cum undique hostis et calamitates obstant et instant: omnes et ubique Comitatus, Civitatum, Oppidorum, Pagorumque Incolae Nobiles et Ignobiles, ad personalem Insurrectionem, et quidem universalem coguntur, ut cum hostibus undique, et ex oriente, et ex occidente, et ex septemtrione, necnon ex meridie imminentibus confluunt, saltem ut illis resistatur, et Regnum multis pavoribus et timoribus expositum, trepidatione eorundem horribili tutius redditur. In Partibus vero Superioribus Castra metans, magno numero Armada Germanica Storembergiana longelateque rerum potitur, et totam Provinciam seu Comitatus et loca omnia ab Austria et Moravia ad flumen Vagum usque subjugat et occupat, praeter fortalitium unum atque alterum. Principis et Hun-

garorum Confoederatorum praesidio fortissime munitum. Unde tota illa Provincia praementionata, Hungarorum subsidio et succursui haud confidens, collum suum iterum jugo Germanico subdidit, et ex illis plurimi non saltem Germanis sese subdiderunt, — sed arreptis armis, in eorundem Castra ad bellandum contra Hungaros se receperunt. Quorum plurimi ad aliquot Centurias ex militaribus Hungarorum Copiis quoque secedunt, qui relictis suis Generalibus et Colonellis, ad Germanos transfugerunt, spe forsan aut libertatis, aut pingvioris stipendii ab illis obtinendi ducti. Quod in Partibus his agit Storemberg: idem quoque agit Trans-Danubium Joannes Pálfi Caesareus Belli-Dux, cum plurimis Hungarorum Caesareanorum (aut ab antiquo illi adhaerentium, aut ex Hungarorum Castris transfugientium) Rascianorumque Copiis Partes similiter Trans-Danubianas, multis jam vicibus hoc rerum statu durante depraedatas, spoliatas, expilatas, modo a Germanorum furia, modo a Rascianorum injuria, modo ab Hungarorum audacia, subjugat, (?) qui etiam ferentes et non culpantes id, quod vitare non poterant, obtemperant, (?) et furiosum illum hostem recipiunt (?), qui ratione Copiae militares Hungariae in iisdem Partibus commorantes, trajecto Danubio, ad Partes Trans-Danubianas migrant, multis illiusque Partibus a Germano occupatis. Haec tamen eorum furia aliquatenus est depressa, aliquam enim stragem Germanorum Storembergianorum Comes Bercsényi facit; similiter Germani Praesidii Posoniensis magno numero pabulatum egressi, a militibus Hungaricis non parva strage confunduntur, et adusque plane portas Urbis fugientes, persequuntur, omnique praeda potiuntur Hungari, captisque non paucis

ex iisdem, licet non absque Hungarorum incommodo. Rabatin quoque in Transylvania idem facit, et jam ut triumphans Regno praeest, subjugatae toto Transylvaniae Regno, praeter eos, qui sponte Regno profugerant aut in Hungariam, aut in Moldaviam, Transalpinamque, sub Turcarum et Valachorum glientelam, qui in certa quarteria in Hungaria a Principe ipsis data dislocantur, hyemem ibi peracturi, usque ad meliorem et ulteriorem rerum ipsorum, aut etiam totius Regni ut Hungariae, ita Transylvaniae eventum ac dispositionem; qualem Princeps Celsissimus, post Szerencsino adventum Patakini residens, de negotio Regni cum aliquamdiu ibidem consultasset, aut saltem tempus pro more suo transegisset: Generalem omnium Statum et Ordinum Regni Hungariae Conventum in Urbem Cassoviam pro die 5. Mensis affuturi Decembris, Literis suis Patentibus Citatoriis et Convocatoriis quaquaversum emissis, sub poena magna infligenda nota perduellionis et infidelitatis, subque gravi animadversione, indicit et promulgat. Ipse cum magna Aulae suae militum sibi adhaerentium (corporis scilicet custodum) et impedimentorum parte, Patakino 25. Novembris movet, et vehit ad aliquoties repetitum fortalitium Munkácsinum, in proprio Dominio situm, ibi rebus de Transylvania actis aut agi debitis vel agendis, ab Officialibus suis perceptis et dispositis, inde movetur, et venit in Civitatem Kis-Várda, Oppidum et Castrum in Comitatu Szabolcsiensi situm, ibique mensurati plurimis militibus in Transylvaniam expediendis, Cassoviam versus ad Comitia antedicta revertitur. Quo facto, pars Aulae et impedimentorum, bagasiae quoque ipsius adhuc Patakinae relictae, Cassoviam transfertur die ultima

9-bris, post duorum Mensium et 10 dierum ipsius et Aulae ipsius (magno Incolarum et locorum circumjacentium damno et detrimento) commorationem.

Mense Decembri. Sic ergo ablatis Patakino ipsius Principis impedimentis Aulicis, et Cassoviam deportatis, Princeps quoque Kis-Várda per Comitatum Zempléniensem trajecto, fluvio Bodrogo, versus Semlény cum parte militiae suorum Aulicorum, necnon aliorum ipsum comitantium Nobilium et Dominorum, tum ad Comitia venientium, tum vero comitiva honorem ipsi Principali exhibentium, die 1. Decembris appulit in Urbem Cassoviam, in Comitatu Abaújvárienſi sitam, Anno praeterito ab hostibus magna et maxima vi frustra tentatam et obsessam, hoc vero Anno toto mirabili robore et stupendo opere munitam; quo tum ante Principis eo adventum, tum post, usque ad diem determinatum Comitiorum, juxta tenorem et vigorem exmissarum Principis Literarum Convocatoriarum, Regni Senatores in Conventu Generali 1705. ad Szécsény constituti, omnes Regni Status, Nobiles, Magnates, Comes Bercsényius, Clerici, omnium Comitatuum Deputati, Vice-Comites et caeteri Officiales, Civitatum Liberarum Regiarumque Ablegati, tum ad privata sua negotia, tum ad publica Regni negotia, ipsis incumbentia ibi peragenda, magno numero confluxerant. Qui congregati, primum in Urbem per Commendantem et Officiales tum Regni et Principis, tum Urbis Cassoviensis, omnis generis alimentis, ex circumvicinis (licet Anno praeterito extreme desolatis) agris, hominibus et jumentis valentibus incerta hospitia et quarteria in Urbe juxta graduum honoris et Officii sui, licet non parvo Civium jam multis malis expositorum, et multas cala-

mitates et obsidiones non sine tolerantium molestia. Ibi, juxta praescriptum Principis patentum, praesentibus omnibus Principe, Regnoque Statibus, die 5. X-bris Comitia adgrediuntur, seu tractare res eas, quarum causa Generalis ille Conventus est indictus, incipiunt. A quo die usque ad ultimum plane diem ejusdem Mensis X-bris totus ille Conventus Principe, Senatoribus, Magnatibus, totiusque Regni Nobilium Deputatis constans: nihil certi, nihil memorabilis, nihil alicujus momenti, nihil tale, quod hic inferatur et posteritati reponatur, peregit, — praeterquam Princeps cum Senatoribus, Senatores cum Magnatibus, Magnates cum Nobilibus, Nobiles cum Civibus, Cives cum Militibus totum hunc Mensem nativitati Domini nostri Jesu Christi destinatum, per multis et detestandis epulationibus, libidinosis commessationibus, choreis, compotationibus consummunt. Vah pudendum foedus! nec ipsi parcentes festo nativitatis Domini nostri servatoris, sed illud quoque nefanda barbaries Bacho ventrique dedicat, et cum negotia Regni tractare et de eorum felici successu Divinam opem implorare deberent: Bacho et delicatissimis conviviis ex ore miserorum Regnicolarum ereptis indulgent, et cum Deo servire deberent, Diabolo serviunt, Principe tamquam magno hujus Regni mancipio, venationibus et aucupiis dedito et Regni negotio neglecto (?), Dei timore ejecto, sacris abalienatis, Religione eliminata, et Diabolo introducto. O Deus, Jehovah Exercituum! cur non exurgis, et non confundis hos nominis Tui inimicos? cur non praecipis omnibus Coeli fulminibus, ut haec monstra consumerent? cur non praecipis terrae, ut eos absorberent? cur sol hoc aspicere potest? Oh infamem hujus Regni barbariem! Cur non

vult Deus auxilio Genti huic subvenire? cur non confundit hujus inimicos? Non mirare; quin memorandum, cur Jehovah vindex nominis sui hucusque Gentem suam hanc sinit procedere, et in via sua non confregit totam hanc Nationem, propter eximii sui nominis irreverentiam Sabathi ipsius contemptum, propter nefandam Tyrannidem, propter inauditas blasphemias, propter horrida scelera, propter injustam Regnicolarum oppressionem, propter elatam magnam superbiam, avaritiam, injustitiam, ambitionem, crudelitatem et effrenatam licentiam. Sed, ut eo redeam, unde parum aberraverum: in famoso ergo hoc Conventu nihil certi Serenissimus Princeps cum Inclyto Hungariae Regno, praeter: ede, bibe, cras morieris! deliberavit. Pecuniae quidem cupreae causa multum est agitata: sed de eo nihil certi est deliberatum, nolens amplius Regno eam recipere, praeterquam, quod moneta minor, poltura dicta, valens de jure 3 den., valorem duorum subeat, et circa monetas argenteas hic et ibi vigeat. Dux aut Princeps Lubomirszky, multis Copiis Hungarorum ipsum oppugnaturis exterritus, despondet animum, et pedes ex Hungaria in Poloniam retrahit, seque non esse Hungarorum falsissime dicit, correspondentiam tamen cum Imperatore per Literas et Legatus continuam exercet; contra negotium Hungarorum copiae circa Poloniam Castra metantur, exploratores suos in Silesiam dimittunt, ibi hoc tempore Imperator in Inferiori Silesia 4000 militum habet, in Superiori vero 7000, successu temporis, (si fortuna ipsis favebit) in Hungariam ducendos. Quorum spe cepit movere turbas homo ille nequissimus et seditiosus Lubomirszky, — hae tamen Copiae ab Hungaris vix metui possunt. Rex enim

Sveciae cum tota sua Armada die 1. X-bris in tota Silesia consedit. totam suam Armadam ibi hyematurus, in quarteria dividens. Avari Hungari nihil in Conventu Cassoviensi deliberant. nisi qua ratione pecunia argentea (sublata cuprea) ad intertentionem militiae ipsorumque crumenas implendas congeri possit; qua ratione, non sufficiente jam ipsorum avaritiae fodinarum omnium proventu: iterum Dica seu Quantum aut Contributio non de pecunia cuprea, sed de argentea, et quidem non in tanta, sed in maxima copia et summa imperatur, et per Deputatos ei officio per omnes Comitatus iterum Dica haec argenteae pecuniae exigitur, quod omnibus Regnicolis iterum incipit esse valde molestum. et statui sub Imperio Germanorum aut majus. aut simile, ut qui non saltem pecuniam, sed omnium generis naturalia, alimenta et victualia expendere cogatur, et praeterea opulentam Principis et Magnatum et Officialium arcam implere, non ad debitum, sed ad luxuriam indefesse ab initio horum motuum. In Inferiori Hungaria aliquae Rascianorum Copiae, egregia sane victoria ab Hungarorum nonnullis Capitaneis conscinduntur, non pauca ipsis praeda adempta, aliquot etiam Hungaris desideratis; et sic fortunato hoc suorum Armorum in fine hujus Anni successu, Annum hunc, licet non satis latum, aliquantulum tamen felicem concludunt.

Anno 1708. Ejus *Mense Januario.* Annum hunc (qui felix faustus, Deoque gloriosus, omnibus salvus, Genti huic Hungaricae salvus et pacificus, ab Armis quietus, cum Marte benignatus, omniumque bellorum et gladiorum terminus sit) aggredior. Cujus Anni initio, Mense Januario, Conventu sub finem Anni praeteriti satis rigide memorato, magnam partem

dissoluto, Dominis scilicet Magnatibus, Praelatis, Nobilibusque relicta Cassovia, ad Lares suos ut plurimum redeuntibus, decernitur, ut Serenissimus Princeps cum Domino Comite Bercsényio iter Transylvaniam versus moveatur, ad Comitatum scilicet Szathmáriensem, et inde aliquot militarium Hungarorum Regimina magno numero et pleno apparatu ad Oppidum Tasnád conveniant pro die 21-a Januarÿ noviter ibi Conventus Generalis instituatur de expediendis in Transylvaniam, ex consensu totius Regni et Principis militaribus Copiis, contra Rabatinum, Armadamque Germanicam, toto Regno Transylvaniae jam-jam potitum. His ita Cassoviae deliberatis, Princepsque adjunctis, magno cum apparatu itineri sese accingente, in effectum res et interea haec deduci non potuit. Princeps enim jam in procinctu se habens, ob incommodam itineris tempestatem et intemperiem, imbresque et pluvias toto hoc Mense grassantes, intinerisque incommoda efficientes, terram et omnia campestria inundantes, et sic ab itinere hoc reclusus: cum Comite Bercsényio, aliquot Senatorum, Magnatum, Nobiliumque adjunctura, se Cassoviae continere coactus est. Dum ergo Princeps hac ratione totum hunc Mensem Cassoviae commoraretur: Comitatus Regno Transylvaniae vicinus, Germanorum Transylvanicorum furiis exponitur; utpote Szatmár, Marmatiensis, Ugocsensis et caeteri Comitatus, Legatos suos unanimiter ad Principem mittunt, ad rogandum aliquot subsidium et succursum aliquem, auxiliumque militare implorandum contra insultus Germanorum in Transylvania latelongeque grassantium, et omnia ubique coelum terrae miscentium, et eorum excursiones, qui excursionibus suis non solum Transylvaniam devastant, sed

etiam ad Partes Hungariae Transylvaniae viciniores penetrant, et Comitatus hos memoratos miserrime depraedantur, omnibus eorum Marti sacratis et direptis, bonis dissipatis, armentis abactis, hominibus, incolis partim nefarie occisis, partim barbarica tyrannide ad captivitatem deductis, Oppidisque et Pagis Turcica plus quam barbarie Divo Vulcano sacratis et igne concrematis, et sic timorem et terrorem aliis quoque remotioribus Hungariae terminis incutiendo. Quibus juxta etc. replica talis-qualis datur, atque ad futuram prope diem in loco antedicto Congregationem relegantur. Hoc etiam Mense Cassoviam ad Principem Legati aliqui ab Imperatore (aut magis exploratores dicam) missi veniunt, cum salvo Hungarorum in Superioribus Hungariae Partibus, Austriae et Moraviae vicinis, necnon Trans-Danubianis Castra metantium conductu, quorum tamen adventus, quoniam nihil certi aut magni momenti propter Hungarorum et Germanorum meum et tuum, Germanorum superbiam et Hungarorum temeritatem, necnon utriusque partis duriciem secum importabat. Hi tantum in venerem remittuntur, et quantum tulerant, tantundem referunt. Et horum adventus in Regno nec adeo percrebescit, et quasi res horum saltem in occulto habita, nec admodum diffamata est. Dux Lubomirszky hactenus non tam apertus, quam clancularius hostis, multis Hungarorum militum in Scepusium contra ipsum, ipsius exercitus, et ipsius Oppida hypothecaria (quae illo in hostilitate perseverante, penitus delenda et solo adaequanda Hungari communiter deliberaverunt) secus ut plurimum Hungaris referta missis exterritus se Hungarorum non hostem, sed amicum benevolum et confoederatum esse Principi Magnatibusque nun-

ciat; qua ratione Princeps duos Magnates ad ipsum cum omni servitiorum oblatione missit, exercitusque in Scepusio contra ipsum Castra metati, magnam partem inde dimoventur, et versus Transylvaniam, eo ingressuri, expediuntur. Princepsque suos Legatos ad Regem Sveciae, nunc in Bohemia et Silesia hyemantem, ad bonam vicinitatem et confoederationem cum Hungaris adtestandam mittit. Quibus etiam se benigne resolvens, possibilium succursum et servitium pollicetur. Dum haec hic ita agerentur, in Superioribus Hungariae, Moraviae vicinae Partis immanissimus hostis Germanus nefarie grassatur, et pro more ab ipsis satis pessime et Hungaris miserabiliter recepto, omnia late-longeque vastat, licet Hungaris maximam eorum curam habentibus, nec ubique eos pro lubitu agere permittentibus. Inter alia memorabile est hoc: quod Germanum hoc Oppidum Kis-Tapolcsány Hungaris non animadvertentibus adgreditur, obruit, quadriennales portiones ab incolis exigit, eos miserrime cruciat, Oppidumque florentissimum devastat, flore incolarum ad captivitatem ducto. Qua fama audita Hungari ibi castra metantes, eos adgrediuntur, cum iis confligunt, eos superant, omnem illis praedam et captivos eripiunt, multosque centenorum Germanos occidunt, paucis suorum desideratis; et sic elata ibi ipsorum Corona, hac satis insigni victoria reprimitur. In Transylvania etiam nefarius hostis Rabatin, totius jam se Transylvaniae Dominum et Principem Imperatorem jactat; toto Regno — paucis fortalitiis exceptis — in postestatem suam redacto, atque quaquaversum Literas suas Patentes Convocatorias dimittit, omnes ad fidem et obsequium Imperatoris redigere volens, absque ullo vel bonorum vel personae detri-

mento. Cujus etiam excursores Rasciani et Germani usque ad 400 ab Hungaris, extra omnem Germanorum opinionem adorti, insigniter profligantur, nec ad populandum emittuntur. Similiter etiam in Inferiori Hungaria, circa Váradinum, Rascianis pabulantibus ab Hungaris evenit. Et ut de naturali statu etiam hujus Mensis, ut initii Anni, aliquid addam: hoc toto Mense tam multis, tam magnis, tamque inaudibilibus aquarum inundationibus aflixit Deus Superiores Hungariae Partes, cui similis nunquam adhuc visa est, quasi diluvium Comitatum Zempléniensem obruit; quae inaudibilis inundatio omnes segetes perdidit. Quod tamen benignissimus Deus vertat in meliorem partem!

Mense Februario. Cum Anni hujus Mensis prius ob incommodas itinerationes a Celsissimo Principe, aliisque Magnatibus, aliqua scilicet Senatorum Regni manu, caeterisque Nobilibus, praeter eos scilicet, qui finita tali-quali Congregatione, ad Lares suos redierant, Cassoviae transactus fuisset, in quo scilicet ab initio Mensis X-bris Anni 1707., sequentisque Anni 1708. Mense Januario Congregatio Generalis Statuum et Ordinum Regni Hungariae Confoederatorum ex authoritate Principis Celsissimi, Inclyti Senatus, Regno, aliorumque ipsi adhaerentium indicta fuerat, et ibi pro more Hungarorum Magnatum, Nobilium, Militumque (ne ipso quidem excepto) consveto, Congregatio indicta, utcunque tractata fuisset, imo multis epulationibus, coreis, tripudiis, commessationibusque transiisset; cum hostis, ut dictum est, in Transylvania omnia late-longeque devastans, horribili et terribili nomine suo, et ingredibili suo et multifario ausu, et ingentibus facinoribus non totam solum Transylvaniam, sibi jam toto subjectam, implevisset, sed uni-

versam Hungariam, totam ne dicam Germaniam, imo omnes Europae angulos inundasset. Princeps, ut ad praecedentem Mensem Januarium dictum est, ad Congregationem istam, quae pro die 15-a Januarÿ indicta fuerat, cum non contemnenda Magnatum et ipsi adhaerentium copia properat, qua ratione missis iterum Patentibus suis Literis, Congregationem iterum in locum Tasnád indicit, ut ibi de rebus in vicinia Transylvaniae agendis aliquid deliberetur, et de militum Castris aliqui eo immittuntur ad eum, si non compescendum, saltem exterrendum Germanum effreniem. Sic ergo Princeps Cassovia die 1. Februarÿ movetur; atque per Comitatum Abaújváriensem, et deinde Zempléniensem, ad locum supradictum properat, figens terminum Congregationis Literis suis Convocatorÿs pro 15. Februarÿ, ubi a Principe et ei adhaerentibus Magnatibus initi praesentibus deliberatum: ut aliquot millia Hungarorum militum equitum et peditum ad Transylvaniam expediantur, ut oppresso ibi per Germanos misserrime Regno et Regnicolis utcunque subvenire queant. Qua ratione militibus, eorumque Officialibus cum numero magno in quarterÿs delitescentibus eo ire imponitur, Regnicolisque Transylvanis praenunciatur, ut bona spe exspectantes, aut succursum Hungaricum, aut pacificationem: Germanico hosti ne succumbant, sed exemplo Hungariae jam non semel practisato, fuga sibi consulere, relictis potius omnibus suis impedimentis. Dii boni! vigore Congregationis Cassoviensis magnam partem hanc in rem constitutae monetae cupreae minoris valoris usus iterum invalescere incipit, ut scilicet moneta ista ternaria poltura vulgo dicta, iterum jam in Regno vigeat, sed amissa tertia sui parte, duorum

saltem denariorum valorem subeat; qua ratione in Conventibus omnium Comitatuum promulgatur, et Tributum, seu Portio, Dica dicta, de hac et hujus generis pecunia exigitur, imposito cuique juxta deliberationem Regni tributo de pecunia hac aenea persolvendo, quod aliquibus gaudium, aliquibus vero peperit tristitiam; gaudebant equidem nonnulli reducto hujus monetae valore, qui scilicet magnum hujus generis monetae jam depretiatae possidebunt, ut qui jam in Tributum Regni non argenteam, verum hancce dare cogerentur; tristitiam vero habebant aliqui, hoc pacto, quod exacta ab incolis ejusmodi moneta, militibus in stipendium cadat, qua ratione iterum Regno magnum malum, omnemque charitatem et timendum ne exitium quoque paretur. Interim in Transylvania imanissimus hostis Germanus, eorumque Princeps Rabatin late-longeque tyrannice dominatur, expulsis aut saltem fugatis in Transylvania militibus, praeter unum Regimen, quod hic et ibi inter montes latitans, multa saepe clam Germanis pabulantibus damna intulit, iisque, quo ad Gõrgény constringeretur, et aliquot ex suorum numero desideratis, fuga sibi consulendo in Hungariam venire, nec amplius in Transylvania manere, et cum tanto hoste colludere audere cogeretur. Contra quem tamen hostem ex Hungariae Castris multae sunt ingressurae militum Centuriae, ut paulo altius dictum est, hostis etiam Germanus in Superiori Hungariae Castra metata dira molitur Hungaris, promittit ignem ferrumque Hungariae, quod etiam in plurimis Trans-Danubianis Partibus miserrime nobis et lamentabiliter exercet. Idem quoque faciens in illis Hungariae Partibus, quae sunt [illegible] et Moraviae vicinae. Idem etiam circa [illegible]

et per Rascianos in Inferiori Hungaria in vicinitatibus fortalitiorum Germanis praesidiariis munitorum; in quibus tamen Castris mirabili Dei superbiam Germanorum deprimentis judicio, egregia Hungaris cessit laus, et virtus magis, quam victoria. Supremus autem totius illius Armadae Germanicae Commendo, trans fluvium Vág positae, Generalis Storemberg, jam pridem Hungaris infensus et juratus cum Rabatino et omnibus ipsi aut paribus, aut similibus Hungarorum hostis, cum Castra metantium circa illum Copiarum Hungaricarum vires pro parvo aut nihilo habuisset, 20 sibi adjunctis e Castris suis Viennam ire cogitat: sed ab insidiantibus ipsi, aliquot scilicet 14 equitibus Hungaris cum insperato adortus fuisset, et sine ullo Hungarorum damno, magnam partem suae comitivae sclopis deturbatam et fugatam vidisset, manibus Hungarorum comprehenditur, et ad Castra Hungarorum ibi metantium, Generalis scilicet Joannis de Bottyán, cujus illis saltem diebus plurimos Pagos exusserat, deducitur, et inde Cassoviam ad arestum tali heroi dignum deducitur; duobus jam Imperatoris Marschallis apud Hungarorum manus detentis: Haistero scilicet, qui a toto et quod excurrit Anno in fortalitio totius Hungariae firmissimo Murány in aresto severissimo detinetur, et hinc, qui jam Cassoviam in arestum arctum deducitur, — adde et Comitem Simonem Forgács, aresto jam pridem marcescentem, eundemque magnum Imperatoris in destruendis Hungarorum moliminibus operarium, in fortalitio Scepusiensi miserrime et lamentabiliter, quo ad magnificam ipsius naturam, detentum. His visis, et his similibus multis, sana mente et sano judicio, oculisque intentis perlustrans: Imperator Josephus incipit animum suum lapi-

deum, et effrenem suam licentiam emollire et flecti ad Hungaros, quos hactenus contempsit et pro nihilo habuit, et illis dira quaeque minatus est, et incipit cogitare de bona pacificatione, et nunciat Hungaris de tractanda et ineunda pace, ut ne amplius tanta sangvinis Hungarici effusio esset, sed omnia sancta pace ad unionem omnium componerentur. Qua ratione Comitia pro auctoritate sua Imperatoria indicit Posonium, illorum scilicet, qui sunt ipsi adhaerentes, ut in iis de pace tractetur: ea ratione vult, ut omnes Hungari belligerantes armati in unum Corpus eo conveniant, ut in isto eorum numero ex utraque parte optimis modis pax constitueretur. Sed haec ipsius intentio ab Hungaris metuentibus: ne hujus aliqua fraus subsit, non permittitur, nemmem Hungarorum illuc ire permittentibus Principe et Magnatibus, scientibus Germanorum infidelem parolam. Inundatio aquarum, superiori Mense memorata, Regni has Partes miserrime affligens, hoc etiam Mense brumali (cum hyems saevire deberet) durat, nihil decrescentibus, imo superbientibus continuo aquis omnia loca, Oppida Pagosque inundantibus, instar alicujus Diluvii magno Dei hanc Gentem plurimis signis exterrentis judicio. Quae aquae omnis annonae, omniumque segetum sunt corruptrices, et ingentis caritatis in Regno introductrices, quo Regnum hoc omnibus malis expositum miserrime punitur, affligente non solum diutissime hoste, sed etiam puniente eos elementis, ex nostro ori annonam eripientibus. Jehovah! Deus noster! Miserere Gentis suae!

Mense Martio. Rebus ita se habentibus, cum ut dictum, ad Congregationem illam Princeps cum aliqua Regni Statuum parte confluxisset, et ibi de expedien-

dis in Transylvaniam contra hostem immanissimum aliquot Hungarorum Regiminibus deliberatum fuisset, Princeps inde motus, et trajecto amne Tybisco, Cassoviam die 2. Martÿ rediit, ubi excipit Regni Transylvaniae afflictissimi et tot malis jam expositi Legatos, ab iis scilicet, qui Regno non effugerant, nec hosti se toto subdiderant, sed aut clam montibus, aut locis abditis, aut sub praetextu aliquo palam latitabant; qui per Legatos suos Principi aut Regni Statibus ibi praesentibus omnia mala sua praeterita et praesentia denunciant, et quantis jam malis sint enervati, quoties devastato Regno expulsi, omnibus bonis exhausti, et extremam damni sint repositi, exponunt, discentes: jam totum ferme Regnum suum secus florentissimum, opulentissimum et quibuslibet sane Europaeis Regnis aut Provinciis aequiparandum, ultimo laborare exitio, utpote ubi immanissimus hostis Germanus et nequissimi eorum vasalli aliquot Rascianorum, juratorum et Hungarorum et Hungariae hostium, tamquam desperatorum et rabidorum canum et furiosarum bestiarum turcisantium et tartarisantium Centuriae omnia devastarent, nulli parcentes, Nobili vel Ignobili omnes trucidant tam viros, quam foeminas, nulla ducuntur clementia, tam erga senes, quam erga juvenes, utpote qui nullomodo, vel prece, vel pretio tamquam jam-jam perituri flecti possunt, et porro quod jam tertium Regnum hoc devastatur; hoc infelici rerum statu saltem a Germanis ab Anno 1705., a Comitiis scilicet Szécsényianis et a tempore illo, a quo Princeps Rákóczi est declaratus Transylvaniae Princeps, et a Regno introductus, Mense scilicet 9-bri Anni 1705., primum scilicet tunc Anno 1705. ingentem et horridam Caesaris Armadam introducente

Generale de Herbeville; 2-do saeviente ibi Anno 1706. Rabatino, et antequam egrederetur, Regno extrema inferente, et egresso, Barone Tis intrante; 3-tium ingresso noviter Rabatino, et jam 3-tio egresso, sed aut periturum, aut Transylvaniam et Hungariam ad Caesarem reducturum et subjugaturum iniquissime jurante. Porro omnia Regni mala declarant, multa hominum millia occisi, multum sangvinis Hungarici et Transylvanici effusum, plurimos Nobiles et Magnates aut occisos, aut captos in aresto detentos, aut omnibus suis facultatibus relictis, fuga sibi consulendo in Moldaviam, Bulgariam, sub clientelam Turcicam, aut in Hungariam ad periculum et miseriam fugatos esse. Oh Deus, in quo nos tempore reservasti! Et sic a Principe, tamquam Domino et Principe suo opem implorant, et ne amplius tantis malis exponi patiatur: sed aut immani Germanorum potentiae subdant, aut conjunctis viribus Hungaricis et Transylvanicis superadeant, aut relicto Regno ad exilium et miseriam, alienamque terram ignotam abeant. Oh tempus! Ad hanc ipsorum omni Christiano, ne dicam Gentili deplorabilem instantiam, juxta consvetum Hungarorum morem datur replica. Oh miseri, procrastinatione et dilatione plena et vanis promissis, quae nisi splendidis mendaciis referta, utpote qui hosti illi devincendo sunt impares, imo jam-jam ne dicam ab illo devincti, utpote qui Hungarorum audaciam et bellicam virtutem edoctus jam contemnit, et non cum tota Armada, nec cum Regimine uno: ast 100, aut 200-tis, 50-a, 60-a in toto Regno palam grassatur, e longinquo aut aspicientibus, aut saltem aspectu quoque fugientibus, ita, ut Regnum hoc a quinquennio ferme non Hungarorum Armis,

non Magnatum virtute bellica : sed sola Divina Clementia et lamentantium piorum preces contra tam immanissimos hostes conservaretur, et hoc saltem fundamento Regnum hoc substitit, quod ubi hostis uno Anno devastat, pars altera supermanet, et Divina Clementia sequenti Anno hanc partem quoque hoste depraedante, partem illam depraedatam iterum florescere faciat, non ut solum immanissimis hostibus, sed et perversis Hungarorum militibus eo exmissis, Magnatibus et Officialibus miserum hoc Regnum sufficiat. Haec ita rebus ergo se ita habentibus, Princeps aliquamdiu Cassoviae commorato, et Conventum aliquot Comitatuum in Oppidum Gál-Szécs indicit pro 20-a Mensis Martÿ; ubi congregatis Nobilibus, de nullo, nisi de contributione et portione Regno noviter imponenda deliberatur, ut scilicet pro more jam bis aut ter practisato, iterum conscriptores illi Anno superiori in Conventu Ónodiensi constituti, juxta quantitatem facultatum proventuum bonorum cujuscunque, cuique Dicas imponunt, quod etiam hoc Mense ex toto practisatum. Sed ecce! cupream monetam, vigore Conventus Ónodiensis pro Dica exhibendas, tamquam jam inutiles, svasu avarissimorum Consiliariorum Princeps rejicit, nec amplius se recipere dicit; ita ergo posthabita pecunia cuprea argentum et aurum exigitur, ut sic opulentissimis et ditissimis fodinarum Hungaricarum proventibus ad gazophilatium Rákóczianum et Bercsényium deductis, pro intertentione militiae ab afflictissimis Regnicolis propter ingentes exactiones et plurima damna, multasque Officialium discretiones eligatur. Cum tamen Magnatum multis fatentibus ab integro seculo tanta venarum auri et argenti copia, ac ab hoc quinquennio

in auri fodinis et argenti fodinis Hungaricis toto orbe celebribus inventa non est, quae res tantam in Hungaria Regnicolis mutationem movit, ut det proelium Deus! Rebus ita fluentibus, maximum malum et intestinum bellum metuendum, juxta vaticinium Archi-Episcopi Strigoniensis et Colonics identidem praedicentis, — Caesar Josephus Comitia seu Diaëtam Generalem Posonium indicit, qua ratione Patentes Literae Principis Palatini Pauli Eszterházÿ (licet illis nulla authoritas modo inter arma silentibus legibus) ad Regnum quaquaversum mittit, ad Principem quoque, ad Status Regni, Magnates, quibus invitat Hungaros noviter nomine Imperatoris ad Comitia, ad deliberandum de pace, de statu Regni; sed notata jam ab Hungaris Germanorum infideli parola: nullus ex Hungaris eo dimittitur. Iterumque inde Patentes mittuntur: sed nec illis ullus Hungarorum aut in praesentia, aut per Legatos, illic allici potuit. Et sic eludentibus illos Hungaris, sicut illi Hungaros aliquoties jam insigniter eluderant, Comitia dissolvuntur, anathemisati pro more illorum ejus magna cum injuria omnibus Hungaris. Ad Patentes has Literas Imperatoris fertur dixisse Dominus Comes Bercsényi: Si tantae quantitatis, ut pallium ipsius, literis mihi mitteret, et eas tanto sigillo, ut ipsius pileus est, muniret: nondum tamen illuc iret, nec ullum Hungarum mitteret! — Magnarum aquarum multitudo a fine Decembris usque ad finem Mensis hujus instar Diluvii saeviens, misere hoc Regnum oppressit, et multa mala, damnaque sterilitatem scilicet huic intulit, unde magna annonae caristia, ob perditas ab aqua segetes sequitur, quod male de hoc Anno ominatur.

Mense Aprili. Rebus ita se ex omni parte in misera hac Hungaria habentibus, cum nullus ad Comitia Caesarea Posoniensia ex Hungaris ad multas licet illorum parolas compareret: Comitia ipsa, ut erant incoata, ita sunt soluta, anathemisatis ibidem Hungaris remotis per Germanos. Princeps Serenissimus et Hungari Confoederati, ob res aliquas disponi Regni debitas, quibus Princeps, Senatus et Magnates continuo ab instantibus urgentur, in rerum Politicarum, Oeconomicarum, Ecclesiasticarum scilicet complanatione, Conventum indicunt in Oppidum Corpona, ut ibi rerum aliquarum difficilium et gravaminum Regnicolarum de Bonis multorum occupatis restituendis, de nimia Dicarum emollitione, de aliisque rebus peragendis, bellicisque discursibus habendis decisio fiat. In quem particularem Conventum Princeps non comparuit, sed Comes Bercsényi Supremus Regni Generalis cum aliquibus Senatoribus, Magnatibus, Nobilibusque et Comitatum Deputatis eo venit. et non multis diebus ibi statione continuata, et rebus aliquibus non tam tractatis, quam propositis, mox Hungaricus ille Conventulus dissolvitur, longe minor et minoris momenti factus, quam sperabatur, et vix dignus, ut memorabilibus his, ob nullam ejus rem memorabilem introscribatur. Cum Deus pro abundantia bonitatis suae magnam Partem Hungariae aquis obsessam post longum tempus liberasset, et tota itinera, terramque aridam clementissime redidisset: ecce, hac bonitate Dei accepta, eodem modo malum aliud supervenit miserrimae Hungariae. Cum enim ab ingentibus aquis misella Patria liberaretur: alia manus Dei aquas comitatur. Rasciani enim, ferocissimi et jurati Hungarorum hostes, cum toto Anno

Hungaros ob exundationes aggredi non poterant, et ob eorum excursiones Hungaria tota quieta fuerat: ecce, aquis exsiccatis animati, viam et occasionem Superioris Hungariae Partes depraedandi et depopulandi sibi accipiunt; ex fortalitiis enim Inferioris Hungariae Germanicis et Rascianis Praesidijs fortissime munitis, magno numero et apparatu erumpunt, et ad Tybiscum fluvium populantur, omnia caede et incendio devastantes, et magnum afflictissimae Hungariae Interiori tot et tantis vicibus jam-jam expilatae terrorem incutientes; sed non solum Partem Trans-Tybiscanam hocmodo tractant: sed et ob defectum aquarum liberum jam passum habentes, fluvium Tybiscum superius transcendentes, ad stationem Csege, et sic ipso die Paschatis 8. Aprilis terras quoque hinc Tybiscanas, per aliquot suorum Centurias (relictis reliquis ad stationem supradictam) populantur, exterritis plurimis Oppidis et Pagis, quorum Incolarum plurimos fugientes aggrediuntur, aliquibus captis, multis occisis, et bonis eorum depraedatis; quibus cum magno numero existentibus, ibi commorans insignis Hungarorum Colonellus Franciscus Deák, cum paucis suorum obsistit, qui a Rascianis magnam partem caesi et capti sunt, ipse quoque Colonellus satis illustris et multis victoryis jam celebris captus est, et per eosdem cum ingenti praeda et multis captivis Aradinum, ad similem jam ibidem eorundem captivum Stephanum Krucsay itidem insignem Colonellum ducitur. His auditis Serenissimus Princeps: cum tota sua Aula et militibus sibi adjacentibus, ex statione sua hactenus continuata, Szerencsinum, Castrum et Oppidum proprium venit, ita, ut inde rebus his Inferioris Hungariae, Transylvaniae

felicius invigilare possit; qua ratione multae militum Hungarorum Copiae, in quarteriis hactenus commorantes, versus Transylvaniam et hos Rascianos expediuntur. — In Transylvania res omnis stat penes Hungaros minime, sed penes Germanos; illi enim jam toto Regno potiti sunt, tota Armada Germanica in fortalitia dissoluta, et toto Regno subjugato, ita, ut nullus militum Hungarorum Transylvaniam ingredi audeat, sed se tantum in limitibus Transylvaniae continere cogatur, plurima in montibus et itineribus furta et latrocinia exercentes. Rabatin Generalis totius Transylvaniae commendans, cum tribus suorum Centuriis relicta Transylvania, ob aliquas rationes Viennam rediit, in finibus Transylvaniae per Imperium Turcicum iter illud superaturus, relicto usque ad adventum suum, Regno Vicario seu Locumtenente. Aquae fine Mensis praeteriti deficientes, hoc Mense iterum augescunt, exundantibus similiter omnibus fluminibus, ut hyeme maxime praeterita, pariter terram totam inundantibus similiter, quae inundatio aquarum omnem fructuum terrae ab exundatione hyeme praeterita facta relictum deperdidit, et omnibus malis expositam Hungariam foedissime corrupit, et malis ejus plus mali addidit. — Oh Deus omnipotens! quando Gentis hujus miseraberis? et an ne perdes justos cum injustis?

Mense Majo. Serenissimus Princeps auditis et perceptis tot malis Regni, ex statione sua Szerencs venit in Agriam, fortalitium Agriae munitissimum, ubi accersito Comite Bercsényio et aliis pluribus Senatoribus et Magnatibus, ad varia Regni negotia disponenda, Conventum Generalem indicit in locum eundem Agriam, Oppidum in Comitatu Heves situm,

ad diem 28. Maÿ Anni 1708., ut ibi in Congregatione illa Generali, plurima negotia Regni, Principi, Senatoribus, Magnatibusque incumbentia disponantur, complanantur, dirigantur, ratione solutionis militum et Officialium, ratione Congregationis plurium ac modo sunt Regiminum, ratione complanationis Dicarum Regni intolerabilium, et aliorum quam plurimorum Regni negotiorum. Quare ad totum Regnum, omnesque totius Regni Comitatus exmissae Patentes Principis Literae Convocatoriae ad Praelatos, Magnates, Nobiles, Urbesque Liberas ac Civitates, necnon Oppida Privilegiata Hajdonicalia, ut ad praedictum Concursum omnes compareant, sub gravissima animadversionis Principalis poena; ad quam etiam Congregationem multi horum Senatorum, Magnatum et Nobilium comparent. Hoc Mense in Transylvania Germani maxime rerum potiuntur, exclusis ex toto Regno omnibus militaribus Hungarorum Copiis, qui non tantum in Transylvania ipsis jam ex tota subjecta praedantur: sed cum aliquot suorum equitum Centuriis superatis Transylvaniae limitibus, et ad Hungariam contendunt, Partes miserrime Hungariae, Transylvaniae nequissime vicinas depraedantes, ut in Marmatia, Sylvania et aliis Partibus Hungariae ipsis vicinioribus, praeprimis, quod maxime memorabile, florentissimum Marmatiae Interioris Oppidum Privalinum (?) cum aliquot suorum ut et Rascianorum Centurÿs aggrediuntur, et Oppidum illud exterrent, aliquibus Incolarum caesis, multis captis, et agris vicinis depraedatis, unde tamen ob adventum Hungarorum militum haud procul commorantium, re magnam partem infecta discedere coguntur. Quae solemnis ipsorum irruptio (eo quod in egressu et regressu multa loca incendio dato devastarent, et plurimos

Incolarum caperent, non sine morte plurimorum) magnum timorem et tremorem toti illi Parti incussit, imo et toti Hungariae Superiori, pro more Hungarorum solito trepidantibus omnibus Hungariae Incolis et adventum Germanorum summopere expaventibus, ita, ut vix quin fuga sibi ipsis plurimi confugere coacti non sint, nullam spem in militantibus copiis suis habendo, scientes egregiam jam illorum bellicam virtutem et in bellando peritiam et audaciam. Hunc tamen Gentis Hungaricae timorem aliquantulum leniit, quod Rasciani, pro more suo pessime solito, in Partibus Inferioribus Hungariae praedantes et populantes, cum aliquot Oppidis et Pagis expilatis, Hungaros adoriri voluissent: ab Hungaris adoriuntur, et multi illorum per Hungaros caeduntur, captivi liberantur, et Hungari magna praeda et victoria potiuntur, ita, ut fortalitia sua Aradinum et Szegedinum magno timore et terrore coacti sint Rasciani pedem retrahere; idem etiam evenit in Transylvania praedantibus Rascianis et Germanis, per Hungaros illos insperato obruentes.

Ad finem hujus Mensis aquae et inundationes a Mense praeterito Patriam et terram hanc iterum affligentes, multaque mala et damna huic inferentes, per beneplacitum ipsius Dei cessant, et terram hanc amplius affligere sinunt, et sic hoc Mense eam ex toto aridam reddunt. Et ut memorabilibus hujus Mensis hoc quoque addam : hujus Mensis 14., die inter horam 12. et 1. meridianam moritur Admodum Reverendus Clarissimus ac Eruditus Dei Vir Dominus Joannes Tsétsi de Szakály, natus Anno 1649. 24. Junÿ, hora 6. matutina, illustris scholae Sáros-Patakiensis in tribus exiliis, Gönczini, Cassoviae in Urbe, ibidem-

que in Suburbio Rector dexterrimus, in iisdemque scholis omnium facultatum, puta: Sacro-Sancto Theologiae, omnium partium Philosophiae sanioris et Sanctae Philologiae Professor celeberrimus, facundissimus, acutissimus, diligentissimus, optime de Patria sua Hungaria meritus, praeprimis de Ecclesia Dei et Republica Literaria Scholisque Hungaricis magnus Athleta Jesu-Christi, et adversariorum malleus, Orthodoxiaeque ac Aeternae Veritatis Propagator, Doctor, Ductor, Propugnator, Protector dignus, quem universa Patria Hungarorum mortuum lugeat, et nomen ejus imo quoque posteritas laudibus celebrando extollat.

Inter haec Patriae memorabilia, hujusque memoriam memoro: quod Thomas Esze per suos (?) misere occiditur. Vir sane immortalitate dignus.

Mense Junio. Conventus Regni Generalis, authoritate Principali et Senatoria indictus, cum a Mense Majo avocatus fuisset: hujus Mensis die 5. inchoatur Agriae, quo jam pridem Serenissimus Princeps secesserat; ubi praesentibus Senatoribus, Magnatibus, Praelatis, Nobilibus, et Comitatuum Urbiumque Liberarum Regiarum ac Hajdonicalium Deputatis, ab hoc die, subsequentibus aliquot diebus tractata sunt, non tamen juxta spem Regnicolarum de negotio optimae et optatissimae pacis, quam licet tractandam praetendebant, nomen ejus continuo in ore habentes: sed de eo, quod maxime Magnates nostri anhelant et toto nisu habere desiderant, avara sua gazophylacia implere studentes, miserumque et multis malorum telis expositum Regnum emungere satagentes, scilicet valorem pecuniae universae, in qua jam-jam ineffabilia damna omnes Regnicolae passi sunt, immane pressi

et oppressi per Magnates, pecuniae illius cupreae, vulgo Libertatis Hungaricae (quae equidem jam pridem est cuprea, et omnes desideramus auream) usuatione immane et horrendum immutantes, ideo, ut miseram plebem et militiam pecunia in magno valore exhibita, avariori methodo et manu continere possint; quod videat sera et miretur posteritas: qualia tolerat et videt infelici hoc seculo infelicissima Hungaria tum propter hostes, tum propter infelicissimos suos Protectores, (aut magis Praedatores; felicius Roma, cum sub paucioribus Diis viveret!) In hoc enim Conventiculo aureus Hungaricus est elevatus in praetium denariorum 720., cum deberet valere, et ut valuit, denarios 480., imo olim solum 400. Aureus Belgicus et alii peregrini 600., cum deberet 480, aut minus. Tallerus Imperialis 300., cum deberet 240., imo olim 200. Florenus Rhenensis 150., cum deberet 120, aut minus. Grossus Polonicus, valens denarios 34, in 36. Grossus Mariatus dictus, valens denarios 34, in 36. Grossus valens 14, in 15. Grossus valens 12, in 14. Ex qua horrendae pecuniae metamorphosi quanta Regni jactura futura est: quisque facile conjicere potest, et quod magis, pecunia minus cuprea, Libertatis cupreae filia, Poltura dicta, post multa Regni mala, Anno maxime praeterito deposita, vigore hujus Conventus iterum est reassumpta, ita tamen, ut amissa sui tertia parte, duos solum denarios valeat, quod etiam magnam in Regno omnium rerum caristiam peperit: nolentibus quibuslibet quilibet infelici hac moneta venundare, Regno tamen et Magnatibus omnia magni Gentis monetis mercantibus et militiae solventibus. Secundus hujus Conventus foetus est hic, ut Quantum Regni, vulgo Dica dicta, Contributionis Germanico

Imperatori factis, sicut major, neutiquam minimo jam aliquoties exsoluta, iterum exsolvatur; qua ratione omnibus iterum Regnicolis a Principe ad mendicum exolutio hujus Dicae imperatur, et tam avara imponendi methodo, ut plurimi nihil habentium omnibus suis suppellectilibus plus Dicae dare debeant, ita, ut multi liberos et sese, vah pudor! exigentibus offerant. In his Comitiis die 6. Junÿ memorabile accidit: taberna enim Secretarium Principis (haud procul a tentorio Ejusdem) judicio Dei fulmine icta est, magna consternatione affectis omnibus, cum duorum Secretariorum morte, etc. Sic ergo his deliberatis, Conventus hic dissolutus est, Magnatibus et Nobilibus ad aedes suas redeuntibus, Serenissimus quoque Princeps noster inde cum tota sua Aulica suppelleetili discessit. Pluviae praeterito cessantes, iterum pluere incipiunt, Deo hunc Annum totum multis pluviis et inde sequentibus aquarum inundationibus, ejusque successore: caristia magna affligere volente. Deus miserere!

Mense Julio. Cum his deliberatis, Conventiculum hoc dissolutum fuisset, et Magnatum quilibet ad Lares suos rediissent: Serenissimus Princeps quoque stationem suam mutare cogitat, atque relicta Agria, pedem Occidentem versus movit, et circa antiquum Vetero-Solium, vulgo Zólyom, aliquamdiu considet, una cum Excellentissimo Generali Domino Comite Bercsényio et tota sua Aula; ubi deliberatum est, ut convocato totius Regni exercitu, tota militia seu Armada Hungarica in tres partes discindatur. Pars maxima et prima cum Serenissimo Principe et Domino Comite Bercsényio, Austriam et Moraviam versus properet, ad expugnanda fortalitia cis et trans amnem Vagum, Austriae et Moraviae vicina, Germanicis adhuc prae-

sidiis fortissime munita, et multum negotii Hungaris adhuc facessura. Pars 2-da cum Domino Károlyi in Transylvaniam ducatur, contra Copias Germanicas et Rabatinum ibidem Castra metantem. Pars 3-tia vero cum Generali Comite Antonio Eszterházÿ, Trans-Danubium expeditur, contra Germanos et Rascianos ibidem grassantes. Quo deliberato, militia undiquaque cogitur, et congregata ad dirutum Castrum Hatvan et omnibus quarteriis et bloquadis, ubi aliquamdiu commorantibus Castris, quisque Officialium suam spartam eligitur. Princeps enim cum Comite Bercsényio, cum 27 equitum et peditum regiminibus, toto chavalleriatu, adjunctis quoque Gallis eorumque Generale Antonio de Lamot, Generale quoque Laurentio Pekrÿ, Vagum versus progreditur. Baro Alexander Károlyi cum 15 Regiminibus iter suum Transylvaniam confert. Reliquam vero militiae partem Comes Antonius Eszterházÿ cum Joanne Bottyán Trans-Danubium ducit. Et sic Princeps moto pede ex statione supradicta, circa Vagum castra metatur, anxius de oppugnatione minorum fortalitiorum, aut fortalitii Trincseniensis, in finibus Moraviae et Hungariae siti; Alexandro Károlyi quoque Transylvaniam intrante, res parum meliores evadere incipiunt, et Germanus hactenus ibi dira faciens, magis emolliri et extenuari, exterrerique incipit. Quo facto, Nobiles et Magnates, caeterique e Transylvania exules, ab Anno praeterito in Hungaria commorantes, intrare cogitant, ad videnda suarum facultatum rudera. Rabatin vero negotio Regni suis Officialibus commisso, cum tribus Germanorum fortissimorum Centuriis, quasi furto, versus Turciae fines, Transylvania egressum adhuc in Aprili mediante, iter in Austriam vertit. Hungari vero in

Transylvania rerum magnarum potiti: iteratis vicibus Germanorum velites, qui ad 5000 armatorum adhuc ibi relicti sunt, vincunt, caesis et captis ex iis non contemnendo numero, Claudiopolim quoque Urbem, totius Transylvaniae celebrem, his motibus a Rabatino magnam partem demolitam, modoque exiguo saltem Germanorum praesidio munitam, expugnant, praesidiariis internecioni datis. Rascianos armis jam saepe numero attritos, hoc Mense Deus peste affligere incipit, ita, ut relictis fortalitiis suis, ubi magno numero adhuc delitescebant, ad loca, ob aëre tutiora, se recipere coacti sunt, paucis saltem fortalitiis, ut Aradini, Szegedini, Váradini, Gyulae, Pécsíni et alibi relictis, iis quoque exstinctis aut saltem debilitatis, exminutis propter nimiam pestem inter ipsos grassantem, multaque ipsorum millia per totum ipsorum Regimen sufferentem. Qua re ita se habente, cum Supremus eorum Generalis Tökölÿ non amplius in fortalitio manere audens, in tugurium suum super arbore quadam exstructum, vitandae mortis causa venisset, a supervenientibus aliquot saltem Hungarorum peditibus propudiose capitur, simul cum fratre suo, quem secum habebat consangvineo; et sic mortem fugiens, mortem invenit, aut saltem statum morte similem: nam captivus, ad Principem est deductus, et inde in arestum fortalitii Munkácsiensis. Hoc Mense res talis, cui similis nondum audita fuit vel accidit; multi enim militum, multarum inediarum, paupertatis, crudelitatis Dominorum et stipendii illorum abstractionis, Dicarumque seu Contributionum intolerabilem pertaesi: nec amplius ingentes has molestias ferre valentes, usque ad aliquot Centurias e Castris se proripiunt, et conjunctis viribus, nunquam

se amplius bellaturos jurant, sicque in montibus hic et ibi vagantes, Dominis Officialibus et multis Regni Partibus dira minantur, Oppidisque et Pagis caedem et flamen; qua res non tam Principi et Dominis, quam Terricolis, jam stridorem saltem pennarum vulturis inermibus, magnum metum incussit, ita, ut armis contra hos multis in locis Incolae se defendere coacti sint. Quae res satis admiranda, ut non Schisma et Rebellionem inter Hungaros faciat, — Deus ipse solus avertat!

Mense Augusto. Pereleganter aliquando Poëta: „Passibus ambiguis fortuna volubilis errat, Et manet in nullo certa tenaxque loco.“ Cum Serenissimus Princeps cum Excellente Comite, juxta praedictam deliberationem, cum 27 Regiminibus circa Vagum castra metans, multumque diuque consultat: an fortalitia minoris momenti, ut Beczkó, etc. circa et trans Vagum sita expugnentur? an vero fortalitium Trincsény? deliberantur, ut relictis minoribus, majus, Trincsény scilicet, obsideatur. Quo deliberato, Princeps jam Vagum superat versus Trincsény, cum ingenti apparatu, multis curruum millibus, et tormentis, caeterisque munitionibus iturus. Et ecce! dormientem leonem loco suo excitat; octo enim Regimina ex Moravia Generale Comite Johanne Pálfi erant exmissa ad fines ejusdem custodiendos, nec ad pedem in Hungariam inferendum; quos Hungari, multitudine sua tumidi, et ante victoriam triumphabundi, loco suo turbant per velites suos contendentes cum iis, ut ii et tales, qui jam in manibus habent victoriam; qui licet commissionem sibi ab Imperatore de invadendis aut Hungaris, aut Hungaria non habuerant: (?) tamen se ad pugnam parant, provocati ad hoc ab Hungaris, et die

1. Augusti adorti, 2. et velites Hungarorum superant, et 3. Augusti juxta flumen Vagum cum Hungaris confligunt. Audi et mirare! Hungaricos ad bellum provocantes, repentine terrore exterriti: cum in acie multorum suorum occisos viderunt, post exiguam temporis moram, omnes et universi, 27 scilicet Regimina, horrendum aufugiunt. Quos cum Princeps omnes fugientes retrahere et cum hoste certare vellet: repente equo suo, delabitur, ita, ut mortuo equo, ipseque parum, quin vitam cum morte non commutavit, durissime allisa facie sua terrae et facie; quo facto, in totis Castris fugientibus clamatur: cecidit Princeps! Quod omnes de morte ejus interpretati, inaudito plane pavore et timore perculsi, pedem retrahere non audent, ipso quoque Comite Bercsényio equo delapso, simul cum Marschallo Aulae Adamo Vay et Generale Laurentio Pekryo. Quo facto, Germanus visa Hungarorum incredibili fuga et timore, eos insequitur, et peditem circa tormenta constitutum, miserrime trucidat ad 3000, captis usque ad 200 vel 700, et trucidatis insignibus Ducibus et militibus, praeprimis cavalleriatu et custodibus Principis. Quo Hungari magis territi, iterum ad sylvam, montesque recipiunt, reliqui vero nullo observato ordine, nullo ducente aut regente, per denos, vicenos, centenos etc. quaquaversum oculis solis ducentibus redeunt, omnibus impedimentis, tormentisque ad manus hostiles devenientibus, — quorum aliquot Centuriae Hungaros ad multa milliaria fugientes insequuntur, et toti Regno timorem incredibilem induunt. Princeps tamen incolumis cum Comite Bercsényio Agriam venit, lamentabiliter miserum hunc Hungarorum casum deplorans; Germanus vero, cum amplius Hungaros prosequi non posset, pedem ad

Vagum retrahit, et a Szered castra metatur, elatus magna hacce victoria, cujus signa Viennam ad Imperatorem transmittit, oppugnare et obsidere volens Érsek-Újvárinum, fortissimo licet Hungarorum praesidio munitum. Princeps ergo Agriam appellens, emissis quaquaversum suis literis et legatis, omnes milites de hac pugna profugos ad Szécsény venire cogit, praeficiens eis Comitem Bercsényium, — omnes vero Comitatus et Nobiles ad Agriam, praefecto iisque Generale Paulo Orosz, Magnatesque et Dominos ad se cogit Agriam, cum iis consultaturus, et conjunctis viribus cum Germano hoc conflicturus. Quo audito, et Rasciani hactenus metu pestis in fortalitiis et alibi serpentes, novo apparatu erumpunt Aradino, et circa fluvium Hortobágy, Hungarorum aliquos caedunt, et ad Portum Tybisci Csege dictum, plane veniunt; contra quos tamen Incolis Debreczinensibus et aliis Oppidis Hajdonicalibus egressis, retrocedere coguntur, nec amplius moliri. In Transylvania audito Domino Károlyi hoc rumore, inde egreditur, commissa militia suis Praefectis, quo Germanorum aliquot caedunt, iterumque ab iis caeduntur, et Urbem non plane munitam Segesvár (?) capiunt, et sic stationem contra Hungariam ad Albam-Juliam movent, indeque aliquos Germanos ibi commorantes removent. Trans-Danubium Comes Antonius Eszterházy, 3-iam partem militiae Hungaricae commendans, insignibus potitur victoriis de Germanis et Rascianis, aliquot vicibus eos ex fortalitiis erumpentes et populantes repellendo, cum non parva praeda. Emericus quoque Bezerédi Brigaderus, Generalem hujus subjectus, in finibus Austriae 500 Germanorum in vallo quodam caedit, qui ad custodienda quaedam Oppida, ab Hungarorum partibus ad

Germanos transfuga, expediti erant. Comitia Posoniensia a parte Imperatoris Mense Martio indicta, adhuc dum durant, multis Magnatibus Hungaris Caesareanis ad partes Confoederatorum inclinantibus et illorum praetensiones urgentibus: nullo tamen ex Hungaris eo veniente aut misso, praesidente iis Comitiis Regni Hungariae Palatino Paulo Eszterházy. Latrones, superiori Mense exorti, ad 700 ad Partes Poloniae viciniores se conferunt, et adhuc dum semper latitantes, die 24. Augusti se videndos praebent, atque circa Bártpham Urbem, Poloniae vicinam, multa loca crudeliter depraedantur, Castella, Aulas, Pagos et Oppida misere devastant, et suburbia Urbis Bártphensis igni dant; contra quos certa militum manus mittitur ex quarteriis et praesidÿs, qui aliquot horum obtruncant, duobus ex eorum Officialibus captis, reliquis se alio recipientibus, qui tamen hoc ipso animum suum non despondent: sed aggregatis plurimis suis sociis, dira et diriora (si ita loqui liceat) moliuntur et uniuntur. Da pacem Jehovah Principi, dum Titulus novus Pater Patriae ei datur!

Mense Septembri. Post infelicem casum hunc militum, labefactare caepit status Hungariae; multorum enim Magnatum et militum corda, a causa hac sunt abalienata, ita, ut multorum ore sit depraedicata extrema Gentis hujus ruina, quod maxime completum est, in maximi et insignis nominis authoritatisque Generali-Campi-Marschallo (??) Hungarorum Ladislao Ocskay, qui infelici Regni hujus statu viso: hactenus animum suum imperterritum immutavit, et vires suas hactenus penes Gentem Hungaricam indefessas, alio transtulit. Extra enim omnium exspectationem, magno et inaestimabili totius Regni damno et detrimento,

Sydus hoc fulgidissimum ex Coelo Hungarico decedit et ad firmamentum Austriacum translatum est, cum multis sibi addictorum. Insignis hic Heros, cui parem in virtute bellica vix ostendere potest Hungaria, ejurata Rákóczii fidelitate et rejecta Confoederatione, ad Germanos transfugit, — magnum certe (cuilibet sane dicere liceat) futurorum malorum praesagium. Cujus negotium tantum Hungaris timorem incussit, ut vix eloqui liceat, et ita animos Hungarorum imminuit, hostium vero auxit, laboravit, et postea viribus, opibus, consilio horrendum adjuvit; cui ad hostes transfugo, non solum in Castris Germanicis letabatur: sed ejus fama etiam Budae letissime excipiebatur, et non solum in Hungaria: sed et Viennae ad rumorem tanti boni gaudebatur, qui statim Officio Generalatus (?) ibi est insignitus, tribus Regiminibus extemplo Marschallus (?) praefectus. Tam infelici nuncio ab occidente veniente : Princeps cum Hungaris Agriae considens, Dicas Regni saevissime exigit, et emissis quaquaversum exactoribus, non solum pecuniam, sed et frumenta, jumenta, equos, boves, et omnes facultates miserorum, barbara impietate extorquet, onerans Incolas et Regnicolas inaudibilibus contributionibus, quae non Regni solum necessitatibus, sed Principibus et Magnatum Gazophylaciis, Officialiumque crumenis implendis sunt destinatae. Legatus Moschovitarum Czari, cum plena et magna legatione misit ad Principem, Agriam venit, qui ibi ingenti solemnitate excipitur, et praesentibus Magnatum plurimis, die 5. legationem suam exponit. Quo facto, praesentium Statuum Confluxus fit die 6. praesentis, cum quibus Princeps aliquot sequentibus diebus ibidem Comitia celebrat; qui Legatus sub tempus ejusdem Conventus, ibidem repentina morte

moritur, non sine suspicione veneni, responsum Principis et Hungarorum exspectante ejusdem Vicario. Quibus Comitÿs durantibus, omnes Comitatus personaliter, ingenti frequentia, juxta Convocatorias Principis et deliberatum hujus Conventus congregantur, contra hostem ituri; similiter omnes Copiae militares, a Clade Trincsiniensi profugae, in quarteriis delitescentes, et privata domi sua negotia tractantes, cum omnibus voluntariis ad Castrum Szécsény congregantur, ut illis similiter obviam hostibus eat. Armada Germanica cum hactenus magna sua mole ad Vagum juxta Szered castra metata fuisset, et per velitos suos magna terrae circumvicinae damna intulisset: unde pedem suum movet, et cum ingenti apparatu Neuheuselium, secus optime munitum, Hungaris tamen praesidiariis non satis bene refertum, obsidet, et tormentis quassat, dira minitans fortalitio et omni praesidio. Emericus Bezerédi, insignis Hungarorum Confoederatorum Brigaderus et a quinquennio plurimis victoriis et memorandis facinoribus inclytissimus, magnam hostis fortunam quaquaversum videns: Ocskaium ad Germanos nuper transfugam sequi cogitat, ac abjecta Hungarorum fidelitate, occultam cum Germanis compositionem init, et occulte totis viribus omnes suos Officiales a parte Hungarorum retrahere conatur, immemor multae gratiae Rákóczianae et favoris Hungarorum in ipsum collati. Deus tamen hujus et illius conatui obsistit, totam ejusdem et conspirationem occultam manifestando, et intimioribus ejus Officialibus patefaciendo, qui cum (licet optimum suum Ducem) cum plane ad Germanos transfugere vellet: in cubili suo obruunt et inopinate comprehendunt, et omnibus suis facultatibus exutum. cum 5

intimioribus Officialibus saevissime colligant, et ad Castra Generalis Joannis Bottyán deducunt. Qui cum omnibus suis complicibus vinctum et arestatum, ad Principem, Agriae commorantem, cum ingenti et fortissima comitiva mittit; qui eum dure prius examinaturus, cum sociis suis Cassoviam in durissimum arestum similiter mittit. Germanus Neuheuselium obsidens, Castra sua in 3 partes dividit; unica et maxima pars sub Neuheuselio manens, obsidens eam continue; pars 2-da Danubium superat, et ad Partes Trans-Danubianas penetrat, quos Generalis Comes Antonius Eszterházy magna clade afficit et profligat, nec amplius proficisci permittit, passum ei ad fortalitia Germanicis praesidiis munita intercipiens. Pars Armadae Germanicae 3-tia, ad Insulam Danubii Csalókõz venit, invigilans Hungaris Austriae et Moraviae imminentibus; qui cum ubique barbare grassaretur: Generalis Hungarorum Johannes Bottyán eos insperato adgreditur, et ingenti clade affectos, in eadem Insula considere cogit. Comes Antonius Eszterházy Copias suas magis adaugens, iterum ingentem Germanis cladem infert, qui se in vallum quoddam recipiunt, non parvo damno ab Hungaris affecti. Quo facto, Germanorum superbia et potentia aliquantum depressa est, Comite vero Bercsényio cum magnis Exercitibus versus Neuheuselium properante. In Hungaricis feliciter rebus Germanorum succedentibus, et Alexandro Károlyio, Supremo Transylvaniae Generale, Transylvania egrésso, cum Hungari ibi susque-deque peragerent: tota Transylvania iterum ad Imperatorem rediit, nec ullus ibi Kurucz reperitur, omnibus Hungaris inde egressis, totum Regnum homagium Imperatori iterum deponens, ejurato Rákóczianismo:

quorum fidelitate audita Imperator : eis omnimode Principatum Rákóczij disvadet et annihilare studet, et per suos Duces allaborat, offerens eis in Principem Comitem Nicolaum Bethlen, Cancellarium Supremum totius Transylvaniae, virum literatissimum et consultissimum, Guberniique Transylvanici Supremum Senatorem, qui a quinquennio per Rabatinum gravissimo aresto inclusus fuerat, et recenter cum eodem Viennam ad Imperatorem ductus, ac inde magno accepto favore, Imperatoris reductus; quae fama plurimum movit Principem Rákóczium, et bilem ei magnam excitavit. Princeps Rákóczi hoc cum Mense toto Agriae moratus fuisset, post unum Mensem inde se movet, iturus in Transylvaniam, auditis Principiis Principatus Bethlenii, qui ad extremum sangvinem penes Principatum ipsi datum, et in quo solemniter confirmatus erat, permansurum se pollicetur, et sic Agria motus cum magno apparatu, venit ad Castrum Szerencs, ubi etiam hebdomadas iterato duas moratus, partem Comitatuum, qui nondum ad Agriam congregati fuerant, ad se cogit, cum militibus in quarteriis et domi suae latentibus, unde Magnates et Nobiles majoris momenti, ad domos suas liberos remittit, caeteris missis ad stationem Hatvan.

Pluviis cessantibus, magna his Mensibus ex praeprimis praesens et inaudibilis terrae siccitas, quae universam Hungariam egestate est afflictura, post enim multas pluvias multa praesens est siccitas; post unum malum, alterum malum.

Mense Octobri. Magna Germanorum parte fortalitium Hungarorum Confoederatorum durissimum et tutissimum Neuheuselium obsidente, cum Arx optime licet munita, praesidio tamen non satis plena esset:

Comes Nicolaus Bercsényi, Supremus Regni Generalis, plurimis Hungarorum militum roboratus, insperato per tota Germanorum obsidentium Castra, cum ingenti et robustissimo praesidio Arcem intrat die 4. Octobris, et in ingressu magnam oppugnantiam et ipsi obsistentium Germanorum stragem facit, multas illorum Centurias delens, missis ad Principem Szerencsinum victoriae signis. Quo facto, videns Germanus Arcem ingenti praesidio munitam, vix a se expugnabilem et magnum damnum sibi illatum: obsidionem Arcis deserit, et cum totis Castris obsidentibus ad Vagum Castra metatur. Comes Bercsényi, relicto Neuheuselio firmissimo praesidio, inde egreditur. Princeps Rákóczius, cum duarum ferme hebdomadum decursu, in Castro Szerencs moratus fuisset, inde se movet, et venit Tokainum, ubi superato Tybisco, parat iter versus Transylvaniam a Germanis ferme penitus occupatam. Comes Storembergius Generalis Caesareanus Campi-Marschallus captivus toto hoc ferme Anno Hungarorum, in Arcem Scepusiensem captivus deducitur, ubi diriori aresto impositus, demandata infideli Arcis Commendanti ejus custodia, qui auro ipsius et factione Germanorum raptus, captivum Storembergium Generalem, Arce ex aresto se cum tribus adjunctis proripere fecit, qui magno Hungarorum opprobrio, ad suos salvus evadens: Commendas infidelis captus, et in durissimum arestum Cassoviam missus est; et sic insigni hoc suo captivo Hungari liberati sunt. Comes Simon Forgács, antiquus jam Hungarorum captivus, hactenus in eadem Arce Scepusiensi detentus, metu ejusdem mali, quod in Storembergio completum est, in durius, firmius et in acerbius fortalitium Munkácsinum ducitur. Similiter Brigadirus

Emericus Bezerédi, cum adjunctis suis ad suspicionem proditionis arestatus et Cassoviae detentus captivus, in idem fortalitium Munkácsinum plurimis jam et insignibus Germanicis et Hungaricis captivis refertum ducitur. Princeps apud Tokaj transcenso Tybisco, ad stationem et vallum antiquum Rakamaz juxta Tybiscum aliquamdiu residet, unde motus, venit in Károly, Oppidum Comitatus Szathmáriensis, indeque motus, venit in Erdőd, ibique paulum residens, venit et consedit in Szathmár, nuper fortalitio inclytum, sed ante triennium, et quod excurrit, jussu Principali demolitum; ubi, et in Oppido Szathmár-Németi vicino considens, cum tota sua Aula integro Mense ibi moratur, Transylvaniam nec ingressus. Supremus Rascianorum Generalis Tökölÿ, aestate hac ridicule ab Hungaris captus, ex aresto Agriensi, quo primum ductus fuerat, dure prius per Hungaros examinatus, simul cum fratre suo captivo et tribus suis Officialibus, per Castrum Szerencs et Oppidum Sáros-Patak, superato fluvio Bodrog et Districtu Bodrogköz, in Arcem Munkácsinum ad durissimum arestum mittitur. Duae partes Germanorum superiori Mense ex Castris ad Vágum et Szered, ad Csalóköz et Trans-Danubium missae, ibique ab Hungaris eorumque Generalibus Antonio Eszterházy et Johanne Bottyán iteratis vicibus male tractatae, factis eruptionibus multa loca circa Danubium diripiunt, incendunt et expilant, multis Incolarum occisis et ad captivitatem ductis, et tandem congesta multa praeda et annona, ad Castra sua, juxta Vágum Castra metantia Pálfiana veniunt, et se cum iis conjungunt, ibique conjunctis viribus circa Vágum late-longeque plurima loca depraedantes et barbare igni dantes. Imperator

Josephus per Legatos suos a Principe et ab Hungaris pacem rogat, quam tamen ab Hungaris, superbas illius Conditiones admitterre et acceptare nolentibus, non impetrat; quo facto, se frustratum Imperator videns: Armadam suam, ad Vágum Castra metantem, loco moveri et ad Hungariam opprimendam citissime venire jubet; quae ingenti apparatu, conjunctis omnibus suis viribus, totam Provinciam et Partem Hungariae trans Vágum amnem occupat et omnia longelateque praedatur, ignem ferrumque minitans toti Hungariae. Quo audito Generalis Hungarorum Comes Antonius Eszterházÿ, ex Partibus Trans-Danubianis citissime cum plurimis Hungarorum advolat, et aliquoties manus cum hoste conserens, cum juxta lubitum progredi non potuit: Imperator iterum ab Hungaris pacem rogat, sed eam iterato rogatam iisdem Conditionibus, iterato non impetrat. Unde exacerbatus Imperator: Armadam suam contra Hungariam iterum ire arctissime jubet; unde Germani mox totis viribus euntes, maxima Hungariae fortalitia et gazophÿlatia, supremaque Armamentaria: Oppida et Urbes Montanas seu fodinales Regni Hungariae praecipuas, inaestimabili Hungarorum et hujusce causae damno occupant, nihil obstare valentibus Hungarorum militibus; quorum Oppidorum amissione 3-ia Regni Pars periisse visa est. Regnum Transylvaniae contra Principem et Hungaros penitus rebellat; unde omnes Hungari milites toto Regno excedere jussi sunt, nec amplius iis in Regno permanere missum est, undique rerum potientibus Germanis, et toto Regno Imperatori Germanisqne adhaerente. Cujus Regni amissio magnum etiam huic Regno damnum attulit, accedente eo quoque, quod Trans-Danubium paucum sit

jam Hungarorum Imperium. (?) Princeps toto hoc Mense in Szathmár, cum tota sua Aula moratur, trepidante secus ubique Regni multitudine. Cum aliquot his Mensibus praeteritis, toto scilicet vere et aestate pluvia non fuisset, die 18. hujus Mensis incipit pluere, et are factissima tellus Dei beneficio irrigari, quae tamen non diu durans, iterum siccitas terrae subsecuta est, non solum hominibus, sed et aëre in perniciem Regni hujus conjurante. Deus, cito veni!

Mense Novembri. Generalis (?) Ladislaus Ocskay, olim Hungarorum inclytissimus, nunc quoque Germanorum insignis Campi-Marschallus (?), magnus transfuga Hungarorum, ab Imperatoria Majestate Titulo Baronatus insignitur (?), et aureo vellere donatus, Eques aurei velleris constituitur. (?) Princeps Generalem totius Regni Conventum indicit pro die 29. 9-bris in Oppidum Tálya, emissis quaquaversum ad omnes Regni Status, Magnates, Praelatos, Barones, Nobiles, Comitatus et Urbes Liberas, Literis Convocatoryis. Germani omnes Civitates fodinales, superiori Mense ex parte occupatas expugnant et occupant, Cremnitium, Bistritium, Altensolium, Neosolium et alias minoris momenti, et cives omnes ad suam fidelitatem redigunt, nihil curantes Hungaros, circum Castra metantes; quibus occupatis, auri, argenti, aeris et ferri fodinas cum inaestimabili metallorum in materia et cussorum quantitate intercipiunt, et omnes Hungarorum apparatus occupant, cum tormentis aliquot ibidem fusis. Quibus occupatis, terrorem toti incutiunt Superiori Hungariae, hoc et praeterito Anno per Dei gratiam ab hostibus intactae. In quibus Civitatibus dominantibus Germanis, Comitatum Túrócziensem, Anno praeterito annihilatum et vigore Conventus Ónodien-

sis Comitatuum cathalogo expunctum, revera amittunt, adhaerente toto isto Comitatu Germanis; quem Comitatum Germani cum aliis circumvicinis sibi subjiciunt, per velites suos eos subinde infestantes et ad parendum ipsis cogentes. Quo facto, et longius dissiti Comitatus, ut Gömörienses et Scepusiensis, contremiscunt, appropinquante Germano versus Urbem Leucsoviam, quae Urbs secus non satis munita, nec praesidio bene referta, exterrita est, metuens et exspectans adventum hostium, ita, ut si hostis advenisset: statim Urbs illa in hostium manus devenisset, et non solum illa Urbs, sed totus Comitatus Scepusiensis ac Oppida et Urbes in eo sitae, cum vicinis Comitatibus Sárosiensi, Tornensi, Abaújváriensi et caeteris.

Joannes Pápai residens ex Turcia redit, cui substituitur Franciscus Horváth. Visa magna hostium Germanorum fortuna: multi Nobilium Hungarorum ex Comitatibus Superioribus Hungariae, et militum, Officialiumque Hungarorum ad Germanos transfugiunt, ejurata Confoederatione ante triennium in Generali Conventu 1-mo Szécsényiensi facta; inter quos vir magni nominis et authoritatis I. Consultus Alexander Platÿ, Consilii Oeconomici Senator, Confessionis Lutheristicae, e Comitatu Túrócziensi oriundus, adventibus Germanis se adjungit, apud quos insignibus Officiis: 1-mo Commissariatus, ac tandem Secretariatus honore insignitur; quem plurimi ex Hungaris sequuntur, ita, ut saltem Colonelli 10 et amplius transfugae apud Germanos reperti sint (?) cum aliquot millibus militum. Quo audito, Germani in Transylvania rerum potientes, erumpunt in Comitatum Marmatiensem, et ibi plurima Hungaris et Hungariae dam-

na inferunt, plurimis populationibus et praedationibus miserandum peractis, praeda onusti redeuntes. Germani ex Oppidis fodinalibus multas vastationes faciunt, quorum velitibus, qui erant 400 (?), Hungarorum, 4000 obsistunt: Germani tamen illos ingenti victoria dissipant (?), nec ipsis obsistere permittunt. Princeps hactenus Szathmárini commorans, venit in Oppidum vicinum Szathmár-Németi, unde cum tota sua Aula motus, venit versus Comitatum Zemplinien-sem, Oppidum Tállya, sed svasu Consiliariorum, ob incommoditatem Oppidi Tállya, locum Generalis Conventus mutat, et quamvis plurimi Fragopolim transferendum Conventum intimarent: sed Princeps Patakinum transfert, et emissis iterato quaquaversum suis Patentibus, Conventum Generalem pro die 22. 9-bris Patakinum indicit, annona et omni apparatu Patakinum de Tállya transportato. Quo Princeps cum tota sua Aula Szathmár-Németino motus, die 18. 9-bris, hora 2. meridiana appellit, dies qui erat Dominicus, et sequenti die 19. 9-bris assignatis cuilibet Magnatum certis hospitiis, magno miserorum Civium incommodo, locus Conventus futurus Oppidum Patak designatur. Eodem die Legatus Caesareus Gabriel Tolvaj, olim Protho-Notarius Hungariae, cum plena Legatione Imperatoria Vienna advenit, rogans per illum Imperator Armistitium ab Hungaris. Cui Princeps et ei adjuncti, certa Puncta et Conditiones Armistitii proponentes, redit die 21. 9-bris. Principem, jam Patakini considentem sequitur Comes Bercsényi, qui 21. 9-bris magna solemnitate intrat, die 22. Franciscus Klobusiczky, Juris Oeconomici Praeses, 23. Comes Stephanus Csáky, Generalis-Commissarius, 24. Alexander Károlyi, Generalis Campi-Marschallus.

et Stephanus Segnyey, Supremus Regni Cancellarius, ac Godefridus de Hellembach, Supremus Fodinarum Administrator, quos alii Magnates, Praelati et Nobiles sequuntur, tanta frequentia, ut vix ipsis in Oppido locus datus sit, tantam afferentes Oppido huic stricturam et egestatem, ut vix similem aliquando audivisse licuit. Die 22. privata Sessio nondum praesentibus omnibus convocatis instituitur. Die 24. Comes Bercsényi in occursum uxoris suae Christinae Csáky venit cum ingenti apparatu et frequentia, Aulaque sua impiissima redit. Quo praesente, et plurimis Regni Statibus praesentibus, Legatis Civitatum et Comitatuum ad Pagos vicinos et Oppida relegatis: die 28. praesentis Conventus inchoatur et Sessio 1-ma habita est, Principe insigni oratione coram Regno in Palatio Arcis interioris perorante, et causas hujus Conventus detegente. Die 29. de Dica Regni fuit tractatum, multis volentibus ulteriorem Dicae continuationem, pluribus vero volentibus ejus abolitionem; sed tamen superante eorum suffragio, quibus abolitio placuit, et Principe eorum partes tenente: nomen Dicae annihilatum est, valor non. Item, die 30. Sessione 3-tia de intertentione militum fuit tractatus, quatenus est deliberatum: Universa Hungarica militia 75 Regiminibus constet, pro quorum intertentione expendantur frumenti metretae menstruatim 56,250; carnis centenaria 11,250; avenae et hordei pro pabulo metretae 113,685; currus ordinarie mutandi 2,030; ac pro solutione menstrua, seu stipendio equitibus Rhenensium florenorum 4., peditibus Hungaricis florenorum 3. Caeterum, Principi pro multis fatigiis annuatim florenorum 100,000, Comiti Bercsényio 50,000, Comiti Stephano Csáky 25,000, Supremo

Aulae Marschallo Adamo Vay 20,000, Senatoribus 12,000, — et sic caeteris Officialibus, juxta quantitatem Officii sui. Die 29. Novembris Ladislaus Vay, Supremus hoc tempore, absente Károlyio, Transylvaniae Brigadirus — cum jam paucissimis Hungarorum Militum in Transylvania, ob Germanorum potentiam, Centenis Hungariam salutare vellet, et cum 15 suorum Transylvania egreditur: juxta Oppidum Abruk-Bánya, in finibus Transylvaniae, a supervenientibus aliquot Rascianis capitur, cum ingenti monetae aureae gravitate, tum communis, tum privatae propriae, qui 5 suorum occisis, cum caeteris captus, miserrime Váradinum versus ducitur, — magnam Principi, cui charus erat, (utpote Anno 1701. cum eo Neostadio captivus) et fratri Adamo Vay, caeterisque Magnatibus de se sollicitudinem et tristitiam creans, tum ob se captum, tum ob amissum ingentem per illum thesaurum. De cujus captivitate multum letabantur Hungari ad Germanos transfugae.

Mense Decembri. Germani, magnis viribus instructi, Comitatum Gömöriensem, ipsis in Civitatibus montanis seu fodinalibus residentibus vicinum invadunt, et aliquot Pagis exustis, et toto Comitatu exterrito, per velites suos ad Rosnyaviam usque penetrant, quod Oppidum metu eorundem loco movetur. Sic et Oppida circumvicina Csetnek, Pelsőcz, etc.; — sed non solum hic Comitatus metu ejus exterretur, sed omnes vicini: Neogradiensis, Nagy-Hontensis, Kis-Hontensis, et Tornensis. Hungari, more suo, Oppidi Losoncz magnam partem: ne hostis praeda fiat, exurunt; Hungari iterum Bistritium Urbem, tunc Germanis non copiose refertum, pari modo exurunt, — unde a supervenientibus hostibus egregie repelluntur. Ger-

mani in his Comitatibus vagantur, grassantur et praedantur, multis Hungarorum dietim ad ipsos deficientibus, nec Hungari ipsis obsistere valentibus; qui magnum timorem toti Hungariae incutiunt, ita, ut Comitia Patakini celebrantes Magnates, vix quin Comitiis dissolutis non aufugerint, aut Comitia Fragopolini transportaverint. Qua ratione habita, 1-ma X-bris Sessione de Insurrectione tractatum est, et ut omnes contra hostem, nullis exceptis veniant, deliberatum, et severrime, authoritate Principali, omnibus impositum. Die 3-tia X-bris Sessio fuit de Armistitio cum Domo Austriaca ineundo, quo die rediit Vienna Legatus Gabriel Tolvaj, quod aliquibus placuit, aliquibus displicuit; post multas altercationes est deliberatum, ut Armistitium Imperatore expetente ineatur, et sub eodem tractatio de pacificatione instituatur, quod si vero non esset, et in eo frustrarentur: Generalis fiat omnium Insurrectio; quo deliberato, Gabriel Tolvaj iterum ad Caesarem remittitur, qui ab eo inde nec rediit. Die 4. X-bris Sessio fuit de valore pecuniae: an inaudita haec elevatio pecuniae amplius duret, vel annihiletur? De quo etiam plurimum disputatum est. Die 5. Sessione habita, elevatio haecce pecuniae, Principe quoque assentiente, annihilata est, et omnis generis moneta ad antiquum valorem rediit. — Die 6. Comes Nicolaus Bercsényi diem suum natalem cum Principe et omnibus Magnatibus, inaudibili pompa, solemnitate et luxu celebrat, neglecta communi Sessione. Eodem die Emericus Bezerédÿ cum 4 adjunctis, captivus Munkácsino Patakinum ducitur, ad causam ejus hoc Conventu revidendam. Eodemque die Nobilium Reformatorum fuit confluxus in Gÿmnasio Patakiensi, parum utili et

exspectato eventu. Die 7. Sessio fuit de Contributione, quatenus Dicae nomen penitus abolitum est, et alia Contributio Regnicolis imposita. Die 8. Sessio fuit de liberatione captivi Ladislai Vaÿ nuper capti, pro quo est deliberatum, ut Tökölyi per cambium pro ipso remittatur; sed is paucis post diebus per suos milites liberatur, cum magna parte praedae, et ad Principem Patakinum venit. Die 10. Sessio habita est de causa Emerici Bezerédÿ et complicum ejus, — cujus deliberationem Princeps Regno commisit. Eodemque die Tracta de Contributionibus Comitatuum; quatenus est deliberatum, ut abolito nomine Dicae, singuli Comitatus per minores et minutiores summas contribuant, ita, ut Comitatus Zempléniensis debeat contribuere 30,000 florenos, Borsodiensis 23,000, Unghváriensis 20,000, Tornensis 6,000; cum hactenus Comitatus Zempléniensis solverit Dicarum 80,000, quarum singulae faciunt florenos Germanicos 3., et sic Dica est mitigata. Die 11. iterum fuit Sessio de causa Bezerédÿ, quatenus: an occidatur, an ei parcatur? Aliqui volebant vitam ejus, aliqui — praeprimis Comes Bercsényi — mortem. Die 12. fuit Sessio de Contributionibus caeterorum Comitatuum. Die 13. Sessio, tertium jam de causa Bezerédÿ, Principe quasi volente vitam ejus, Regno vero contradicente. Die 14. Sessio fuit, in qua Contributiones Comitatuum sunt absolutae, executione earundem demandata Districtuali-Commissario Alexandro Ketzer, sic Commissario Francisco Darvas. Die 15. Sessio habita, in qua Princeps solemni declamatione satis accurata intimavit Regno electionem alicujus diei in cÿclo hebdomadario pro jejunio, quod toti Regno maxime placuit, et communiter est conclusum, ut posthac in toto Regno,

ad finem hujus belligerationis, ab omnibus, ne infantibus quidem exceptis jejunetur feria 6-ta, seu die Veneris, (licet dies ille Evangelicis non parum displicuit, eo quod videatur esse ad opprobrium Religionis Evangelicae.) Die 17. Sessione quarta vice de causa Bezerédÿ habita, est conclusum, ut moriatur. Et sic morti adjudicatus, sententia ad ipsum est delata, ut capite plectatur; qui die sequenti, die 18., qui erat dies Martis, hora 10., in Arce exteriori Sáros-Patakina, praesente ingenti hominum multitudine, per carnificem Tavernaviensem, — curante ipsum Confessario Plebano Patakiensi Andrea Székely, — capite plectitur, cum Adamo Botka, Supremo ejusdem Vigiliarum Praefecto. curante ipsum Confessario Georgio Tihani. Plebano Comitis Stephani Csáky; qui capite plexi, in Templo Patakiensi ad latus septemtrionale humati sunt, caeteris tribus ejus Officialibus, inter quos Rascianus (?) Ignatius Szegedi, ad intercessionem aliquorum vita donatis, ad annuos carceres damnatis. Quibus sepultis, fama ingens spargebatur de Bezerédio in sepulcro vivente, quae ad Principem plane devenit; qui missis ad eum effodiendum 20 peditibus, ejus corpus omnibus inspiciendum exponi jussit, — sed cum nihil in se esset, iterum humatus est. Die 19. ultima Sessio habita, in qua totius Conventus conclusio habita est, omnibus Articulis, qui in toto hoc Conventu deliberati sunt, communiter perlectis, roboratis et authentisatis. — Quibus peractis, Princeps insigni oratione concludit, et valedixit praesentibus Regni Statibus. Die 20. Senatorum cum Principe confluxus habitus est, ubi Principis cum Senatoribus praesentibus facta tractatio; qua finita, Princeps Senatoribus quoque valedixit, et se ad omnia Regni

servitia iterum solemniter compromisit, et Senatores prandio excepit. Die 21. (abitu Principis) a die praecedentis in diem hunc translato, Princeps hora 7. cum tota sua Aula discessit, postquam miserrimum Oppidum Patak, per 34 totos dies barbare afflixisset; simul cum eo abiit Nicolaus Bercsényi, Baro Alexander Károlyi, quos secutus est Comes Stephanus Csáky Generalis Commissarius, qui hospitium meum per 29 dies possedit, et cum 80 suorum Aulicorum turba miserrime devastavit et Scÿthica barbarie attrivit, magnam infamis sui nominis memoriam relinquens. Quos in abeundo praecesserunt, qui prius abierunt: 17. Alexander Ketzer, 18. Baro Stephanus Senyey, 19. Franciscus Klobusiczky, 20. Paulus Ráday, Cancellariae Principalis Director et Consilÿ Oeconomici Senator, etc. Sic totus Conventus hic dissolutus est, qui Comitatum hunc Zempléniensem et Oppidum Patak misere et foede attrivit, omni Civium annona, pabulo, foeno dissipato, et omnibus saepimentis et plurimis aedificiis exustis, plurimis furtis, verberibus et caeteris insolentiis peractis, extrusis omnibus aedibus Civibus suis, ne ipsis quidem Ecclesiis exceptis. Adde plurimorum circumvicinorum Oppidorum et Pagorum exhaustionem, ita, ut ad 7. quaquaversum milliaria singuli Dominorum Pagos binos etc., aut singula Oppida pro quarteriis possederint et exagitarint per unum Mensem, et quod excurrit, secus parvi Regno bono commessationibus, ebrietatibus, luxu, maledictionibus, blasphemiis, et omni impia vivendi ratione dies transigentes, Incolas affligentes et omnibus facultatibus emungentes. Princeps ergo Patakino discedens, venit eodem die in Pagum Bacskó, ubi a Supremo Aulae Marschallo Adamo Vaÿ, Pagi

ejus Domino, coena cum tota ejus Aula exceptus est. Die 22. X-bris superato Districtu Bodrogkõz, die 23. X-bris Munkácsinum pervenit, ubi tota Aula in Comitatum Beregiensem distributa, idem Comitatus pro trium Mensium quarterio Aulae ipsius assignatus est. Germani ex Civitatibus Montanis, paucis ibi relictis egressi, ad Arcem usque Gács per velites suos penetrant; omnia late-longeque fugant loca. Comes Antonius Eszterházy Generalis, cum multis Hungarorum millibus Arcem Leopoldstadianam obsidet, et severrime oppugnat; ad cujus Arcis succursum properantes Germani, obsidionem tamen solvere nequiverunt, fortissime se gerentibus Hungaris oppugnantibus; Germani ergo magna prius vastatione commissa, ad Civitates fodinales redeunt. Váradinum diutissime hactenus per Hungaros molliter obsessum, iis modo quoque obsidentibus, in ingentem annonae penuriam pervenit, ita, ut multi praesidiariorum fame exstincti sint, qua ratione succursum vix habere queant, spem Hungaris deditionem Arcis exspectandi dederunt. Jejunium, die 15. X-bris totius Regni suffragio deliberatum, in magnis Regni Partibus promulgatur et incipitur. Die 25 X-bris in Ecclesia Sáros-Patakiensi ipso die Nativitatis Christi publicatur et promulgatur, ut in Comitatu toto Zempléniensi et vicinis locis: atque hoc insigni facto et deliberato (quod hactenus neglectum est) hic Annus infelix 1708. clauditur. Transylvani exules iterum in quarteria diversa ab iis, in quibus ab Anno et amplius latuerant, distribuuntur. Toto hoc Mense ingentissimo luto molestatur Superior Hungaria, ita, ut nullum frigus, nullum gelu in toto X-bri habitum est, et loco nivium aqua et coenum molestissimum post magnam hujus Anni

siccitatem magna terrae mollities et itineratoribus incommoda, jumentisque fatalis. Deus corona Annum sequentem, et da videre feliciora oculis nostris! Da quietem et pacem populo Tuo enervato et defatigato, da consolationem afflictis, ut Te colant unum Deum Liberatorem! Amen.

Anno 1709. Mense Januario. Anno hoc praesenti 1709., quem sectum horum motuum infelicissimorum felicem et optabilem omnis, quem boni publici causâ tangit et angit, optet maximum Conventus famosi Patakiensis bonum: jejunium scilicet, Principe summe consentiente, et Statibus svadentibus pro salute Israëlis Hungaricae excogitatum, feria 6-ta cujuslibet hebdomadis celebrandum toto in Regno recipitur, et ubique publicatur, quod omnes, praeprimis Evangelici, Augustanae scilicet et Helveticae Confessionibus addicti, jam arrectis auribus a pridem exspectantes arripiunt avidi, et recipiunt perlubentes totum diem praefixum jejunio dicatum, sacris cultibus impendentes, omni penitus cibo et potu, ne infantibus quidem alicubi exceptis abstinentes, nullaque opera servilia agentes.

Per totum Regnum Hungariae ingens rumor spargitur de fortalitio Leopoldstadiensi, a Comite Generali Antonio Eszterházÿ felicissime expugnato; quae fortuna, ut vera, jam in Novellis hic et ibi spargebatur, et ut vera credabatur; eaedem Novellae eundem affirmabant Arcem quoque Szered, ad flumen Vágum per eundem expugnatum; — cum tamen nihil in re fuerit, praeterquam, quod pontem ejus loci decantatum, a Germanis transire volentibus, insigniter defenderit, cum aliquot Germanorum periculo. Idem Generalis Urbem Strigoniensem obsidet, non tamen optato

eventu. In Transylvania Germanus longe-late dominando, omnium rerum potitur, nihil jurisdictionis ibi Hungaris habentibus; ibidem Hungari aliquot Transylvani pabulantes, a tumido Germanorum cohorte superantur, non contemnenda victoria, quae etiam non parum horum animos juvit et promovit victoriolam; eam iterum alia subsequitur, ibi quoque Hungarorum aliquibus turpissime victis et confusis, quibus elati victoriolis hostes, emissis quaquaversum Patentibus Literis, cogebant Hungaros ad redeundum ad fidelitatem Imperatoris. Germani in Civitatibus Montanis hybernantes, et inde Hungariae ferrum igneque immittentes, saepius ad 5, 6, 7 milliaria excurrunt, captivando et cremando. Cujus metu tota Hungaria circumvicina ad aliquot circum milliaria, media hyeme eaque durissima, omnibus relictis facultatibus aufugit, praeprimis Tractus Rima-Szombatiensis, et ipsum Oppidum Rima-Szombatiense; qui Germani ad Oppidum usque Losoncz perveniunt, quod etiam fuga sibi consulens, ex parte ab Hungaris barbare comburitur. Germanus tamen ad suam redit stationem. Iidem Germani per velites suos circumvicinos Hungaros non parva clade afficiunt, ita, ut magna in Hungaria trepidatio orta sit. Princeps toto hoc Mense Munkácsini cum tota sua Aula moratur. Germani iterum ingenti apparatu ex Montanis Civitatibus erumpunt, et ad Scepusium usque penetrant, Leutschoviae, Késmárkino, et Arci Scepusiensi obsidionem minantur; quae fortalitia magno terrore, metu ipsorum clauduntur, toto Tractu Scepusiensi aufugiente, et in montes, Poloniamque recipiente. Hungari in Scepusio a Germanis profligati et magna clade affecti, caeteris timorem faciunt. Antonius Eszterházy

Trans-Danubium de hostibus iterum victoriolam reportat. Acta Conventus Patakiensis toto Regno publicantur et Articuli recipiuntur. Milites Hungari et Hungarizantes Germani, in quarteria toto Regno distributi, valde nefaria in quarteriis peragunt, miselos Incolas turpiter tractantes, obvios spoliantes, imo occidentes, et omne illiciti et indebiti barbare exercentes; propter quod incolarum animi non parum ab iis alienati sunt.

Legatus Caesareus Gabriel Tolvaj redit, sed sine omni fructu. Hoc Mense toto Regno magna contentio orta de pecunia Bavarica, faciente denarios XXX., quae quia erant multum suspectae bonitatis: primum amisso ex sui pretio 12 den., numero 18 valuit denarios; sed cum nec ita tolerare quiret, communiter deposita et annihilata est, ita, ut nihil amplius valeat. Cum tot mala hoc tempore circumdent Hungariam, in toto Regno magnum trepidatur, hostem exspectante Regno ab Oriente et Occidente, imo a Septemtrione, non ipso Meridie exclusi, unde omnia fortalitia aedificari incipiunt, praeprimis Urbs Cassovia, quae obsidioni Germanicae est obnoxia, munitur, praesidÿs introductis et commeatu congesto. Praeter hoc ubique in toto Regno Copiae novae conscribuntur, cogentes ubique Officiales magnam militum novorum Copiam. Accedente eo, quoque Generalis Hungarorum Insurrectio publicatur et promulgatur et omnibus ad Castra eundum proclamatur, ut his praesidÿs tutius hostis exspectari, aut ipsi obviam iri possit. Hoc toto Mense exemplo plane novo et raro frigus intentissimum fuit, ita, ut ingentissimi fluvii ad terram usque congelaverint, terra inditum algorem conceperit, ingentes arbores radic

catae, multa pecorum millia (ne dicam, homines) mortua; verbo : hyems fuit valde dura et inaudibilis, non parum Regnum affligens.

Mense Februario. Vigore Conventus Patakiensis annihilata famosa Dica, Quantum, seu Contributio a Regno tunc promissa, omnibus Regni Civibus imponitur et per competentes Commissarios in omnibus Comitatibus durissime exigitur, de stiva ad aratrum venientibus Hungaris, de Dica ad Portionem. Dii boni! Quibus item Contributionibus non parum afficitur miserrima Hungaria, multorum Nobilium et Ignobilium animis concidentibus et labefactatis, qui multis ab initio horum motuum malis et adversis fracti, fere ultimo sunt expositi malo, et colluctantur cum novissimo suo exitio, una cum tota Hungaria. Imperator Josephus sub gravi animadversione cogit suam Armadam in Civitatibus Montanis residentem, venire adversus Hungaros et Hungariam, praeprimis ad obsidendam Urbem Cassoviam, firmissimum et maximum Superioris Hungariae a parte Hungarorum Confoederatorum fortalitium. Quo audito rumore, iterum magna in Hungaria consternatio orta est, ita, ut plurimi Nobilium et Militum Hungaricorum ad partes eorum defecerint, maxime distrahentes Principis et Magnatum animum. In Transylvania etiam Germanus triumphans, omnium rerum potitur, exclusis omnibus Hungarorum Copiis, saepissime affligens afflictissimos Transylvanos, et terrens perniciosissimos Hungaros. Vigore Conventus Patakiensis omnes Nobiles Hungari suam Nobilitatem in Congregationibus Comitatuum docere coguntur, iis omnibus, qui Literas Armales suae Nobilitatis adferre nequibant, ad Ordinem Rusticorum degradatis; quod tamen sponte

plurimis facere volupe fuit, liberos se eo facientes a Personali Insurrectione, omnibus Nobilibus severrime incumbente. Jejunium, optimus Conventus Patakiensis foetus, cum hactenus utcunque durasset, et quasi coacte plurimi illud recepissent, Dii boni! jam taediosum esse incipit, ita, ut plurimi Scÿthicae barbariei alumni, contempto Regni solemni Deliberato, illud abrumpere cogitarunt, nec eum diem sacris, nisi ventri mancipantes; cui etiam Magnatum perplurimi consenserunt, ita, ut in Comitatibus mandatum exhibitum sit, quatenus hocce die omnia opera servilia peragere, sed edere non liceat, nisi ad serum diei, Evangelicorum tamen cordatioribus, contempta hoc Epicuri lege, vere jejunantibus, et diem hunc Deo sacrantibus. Quod etiam enorme factum, Deus hujusce Gentis verus ultor, etiam vindicare cogitat. Germanus enim ex suis stationibus ad Leutschoviam excurrere jubet, qui Urbis ejus suburbiis incensis, multis Oppidis et Pagis expilatis, plurimis hominum et pecorum abactis, foedissimas minas Regno faciunt, es saeviente hyeme inaudita perpetrant, toti Hungariae idem minitantes. Juxta hoc Princeps Sandomiriensis Polonus, adhaerens partibus Caesareis, bellum contra. Hungaros movet, multis suorum millibus volens erumpere in Hungariam, et conjungere se cum Germanis, in Scepusio constitutis. Quod etiam non absimiliter facit Comes Georgius Lubomirszki Polonus, famosi illius Hungarorum hostis Theodori Lubomirszki, 13 Civitatum Domini frater, qui etiam multis millibus conjungere se cum Germano medi-cantur, omni passu Hungarorum in Poloniam intercepto. Princeps Rákóczi Patakinum venire cogitat Munkácsino: sed ibidem Munkácsini ob certas suas

rationes permanet. Insignis Hungarorum Generalis: Laurentius Comes Pekry Transylvanus, multis victoriis ab initio horum motuum illustris, moritur in Oppido Homonna, post uxorem suam, hoc eodem Anno mortuam. Milites Hungari, in quarteriis delitescentes, inaudibilia patrant : non miseros solum, quibus incumbunt in Pagis et Oppidis, Cives et Colonos barbarrime (ut ita dicam) tractantes et omnibus dolendum eos facultatibus emungentes, excarnificantes et mortificantes, — sed omnia itinera intuta et calamitosa reddentes, Urbes, Oppida et Pagos lamentis et ejulationibus inplentes, nundinas, commercia spoliantes, homines itineratores expilantes et mortificantes et multis locis occidentes, omnibus eorum facultatibus direptis. Hungari in Scepusio contra Germanos saepissimis excursionibus terram vastantes, insigniter triumphant, 500 enim ex iis occidunt, insperato adorti eos, intercludendo viam iis saepissime excurrentibus. Trans-Danubium etiam Hungari aliquot Germanorum et Rascianorum caedunt. Et sic duabus ex partibus uno fere tempore laetus in Hungaria interiora et ad Principem nuntius advolat. Germani tamen a suis excursionibus non abstinent, quaquaversum barbara quaevis barbare peragentes. Captivi nota Infidelitatis et perjurii in Patriam magno numero, in natura et arte munitissimo fortalitio Murány detenti, varÿs mortis generibus exequuntur, aliis in eorum locum succedentibus.

Initio hujus etiam Mensis frigus intensissimum, Januario non absimile grassatur, quod repentissime dissolutis glaciebus, ingentissima aquarum exundatio subsecuta est, inundationi Anni praeteriti fere similis, quae omnes agros et vias inundans, minatur

futuram magnam annonae caristiam. Qua exundatione praeprimis fluvius Bodrogus abundans, pontem ligneum Patakiensem, exemplo plane novo disjecit et corrupit, ita, ut Princeps transcendere et Patakinum volens, Munkácsini remanere coactus fuerit, aquis insuper totum Tractum Bodrogköz abunde inundantibus.

Mense Martio. Hoc Mense, quem antiquitas fatalem esse vero similius censuit: a triumphantibus de Hungaris semper Germanis, Hungari portantes magna clade profligantur juxta Civitates Montanas, in quibus eos lacessere et subinde mala eis inferre Hungari circum militantes contendebant; unde iterum magnum sui timorem induunt Germani Hungariae. Soror Principis nostri Rákóczii, Comitis Szinavszki Poloni, Regni Poloniae Ensiferi uxor, magno cum apparatu ad Principem venit Munkácsinum, qui ipsam cum omnibus adjunctis principaliter et regaliter excipit, pluribus largis conviviis cum ea deditans, simul cum Comite Nicolao Bercsényio, Supremo Regni Generale; quae etiam consumtis aliquot diebus, cum omnibus sibi adhaerentibus in Poloniam redit, magna comitiva a fratre suo Principe Rákóczio in Poloniam deducta. Princeps vero Rákóczi, cum tum ob frigus Mensis Januarii intensissimum, tum ob exundationes aquarum Februarii maximas, et hujus Mensis etiam aquosa et impervia itinera, a statione sua (licet multum cogitasset) Munkácsino moveri non potuisset: ibi moratur, et totam hyemem ibi transigit, frustra volens venire iteratis vicibus Patakinum aut Fragopolim, ibi enim Munkácsini manere cogitur cum omni sua Aula, quae totum illum Tractum horrende devastat et ad maximam miseriam redigit, ingenti ibi

patrata omnium rerum detestanda inopia. Comes Generalis Antonius Eszterházy, omnium hoc tempore Generalium Hungarorum gloriosissimus, Trans-Danubium de Germanis et Rascianis insigniter triumphat, aliquot Centurias ipsorum memorabili strage delens, nec excursiones amplius ex confiniis et fortalitiis Germanis Rascianisque refertis, ipsis permittens; quae victoriola etiam in Hungaria Superiori militantium animum persvasit, cogitantes id quoque sibi posse fieri de Germanis in Superiori Hungaria, in Oppidis Montanis residentibus. Sed in Transylvania non aequatae res Hungarorum procedunt; nam ibi nihil juris Hungaris habentibus triumphabundus, et multis victoriis tumidus Germanus hostis longe-lateque rerum potitur, ubique imperat, diripit, vastat, incendit, Contributiones barbare exigit, Nobiles capit, incaptivat, occidit, et ne quid dicam facit, omne injustum peragit, — quod non avidis auribus excipit vicina Hungaria, simili malo exposita, et similibus aut quoque illis majoribus obnoxia et vicina, quae omnia hicce Annus praesens omnibus rotundo ore ita praesagentibus, minitatur. Contributio seu Quantum, Regni Conventus decantati Patakiensis genuinus filius, cum Mensibus praeteritis publicata et multis locis imposita et exacta fuisset : hocce Mense per deputatos iterum a Principe et Magnatibus Commissarios non paulo, quàm Dica praeteritorum Annorum mitius in omnibus Hungariae Comitatibus omnibus Incolis imponitur, et vix imposita, jam mox barbare exigitur. Qua Contributione plurimi penitus emuncti remanserunt, sperantes eam Dica nefaria fore multo mitiorem : sed multi testati sunt eam multo esse majorem et intolerabiliorem, ita, ut vacuis relictis

miserorum Incolarum Domibus, Magnatum sacci repleti sint; propter quos ingentes calumniae et maledicta in Magnates sunt injecta ab oppressis penitus miserrimis Colonis. Vix hoc malo magno et intolerabili transeunte, ecce, succedit aliud huic simile. Milites enim Germani Hungaris jam inhaerentes, quorum tamen nihil, praeter solam vestem, Hungaricum est, hactenus contra Germanos bella gerentes, jam hoc Mense in quibusdam Regni Comitatibus in quarteria dividuntur, pro transigenda reliqua hyemis parte; qui vix oblitis antiquis suae perfidiae et iniquitatis : mox ab omni morum et honoris regula discedunt, et misellos Pagenses et Oppidanos pessime tractant, eos mortificant, et omnibus facultatibus emungunt, qui tamen et ab Hungaris Civibus male alicubi tractantur, nam aliquot illorum mala patrantium clam occiduntur. Germanus toto nisu Cassoviam obsidere conatur, quae firmissime aedificatur, munitur et roboratur. Magni Muschorum Imperatoris Legatus ad Principem venit Munkácsinum, amicitiam initam volens inter Hungaros et Russos. Frigus etiam hocce Mense durat, quod iterum magna aquae inundatio sequitur, iterum frigus, et die 18. Martÿ ingentes nivis copiae ceciderunt, ita, ut vix huic similis hyems aliquando visa sit. Jejunium jam aliquantum tantum durat, imo vacillat, multis jam Evangelicis laborantibus, imo copiose etiam tripudiantibus, et quaevis illicita peragentibus. Deus veni! Perditio tua ex Te Izraël!

Mense Aprili. Exeunte hocce infelici Mense Martio, cum omnes Regnicolarum tantis malis pertaesis, attriti et fere consumpti fuissent, omnes suas facultates pro Quanto Regni exolventes, et a furioso

milite hÿbernante fere emuncti: cum jam plane amplius molestias et mortificationes ferre non possent, contemptis omnibus suis, cum liberis et uxoribus relictis, Pagis et Oppidis aufugiunt, desertis domibus, agris et vineis, et caeteris bonis immobilibus. Quod in universa Hungaria non unus aut alter, sed centeni vel milleni quoque praestant, nefandae tÿrannidis pertaesi, ita, ut praeprimis Pagi vix aliqui, qui remanserunt, conspiciuntur, Incolis aut in sylvis et montibus, aliisque locis latentibus, aut de vico in vicum dietim pedando victitantibus et infelicem spiritum trahentibus, — non tamen saevus et iniquus miles exequutor et Tÿranni Magnates ab iis affligendis desistunt: eos enim in montibus persequuntur, domos eorum exurunt, vineta, agros occupant, relictas uxores aut alicubi liberos captivant, mortificant. Ex quorum numero Princeps in ingenti aliqua sylva iter faciens, cum eos sibi ibi insperato reperisset: crudeliter aliquot occidi jussit. Iniquissimi milites Hungari et cane angueque pejores Germani Hungarizantes, attrita sub tota hyeme multorum locorum copia, ad mandatum Principis quarteriis exire coguntur, quod dum non facerent: iterum atque iterum Princeps eos cogit. Qui aeternam infamis sui nominis memoriam relinquentes, abeunt, vacuis relictis Pagis et Oppidis, plurimum pro viatico ab Incolis nequissime exigentes. Princeps Munkácsino venit Unghvárimum, ubi cum Comite Bercsényio festum Paschatis, aliosque sequentes dies peragit, volens venire Patakinum, — ab aquarum tamen inundationibus reclusus. A triennio fere detentus Hungarorum captivus Comes Simon Forgács, dum hactenus durissimo aresto conclusus fuisset, arestum illius mitigatur, ita, ut in Arce Munkács se

recreare, uxorem, amicos, cognatos accedere liceat, ingenti fama de finali ejus liberatione sparsa. Fragopoli plurimae causae et litigationes a parte plurimorum Magnatum et Nobilium, et a parte Fisci Regii ab initio fere horum motuum annotatae, per juristas deputatos tractantur, aguntur, coram certis personis a Principe et Regno constitutis. Princeps Rákóczi, cum aliquamdiu Unghvárinum fuisset, nec inde amplius movere quivisset: redit cum tota sua Aula ad pristinam stationem Munkácsinum, ibi adhuc tempus aliquot transacturus, ubi jam totum illum Tractum Aula ejus sumptuosa foede depaverat, ut vix alimenti aliquid pro homine aut jumento superfuerit. Comes Nicolaus Bercsényi in Unghvár remanet, ibi deditus epulis et conviviis, pro more solito, caeterisque Magnatibus, aut Munkácsini cum Principe feriantibus, aut in privatis aedibus otiantibus, et clausis oculis strictoque naso infelicem Regni statum prospectantibus. Soror Principis Szinavszki Poloni uxor, iterum cum ingenti apparatu egreditur, et multum diuque cum Fratre suo convivatur et epulatur, illa quoque affligente miseras hujusce Gentis afflictae reliquias. Princeps Sandomiriensis Polonus, cum hactenus Hungaris bellum et toti Hungariae cladem ruinamque minatus fuisset, hostemque Principis et Regni se aperte declarasset, nunciisque suis se cum Germanis conjungere velle et in interiora Hungariae penetrare innuisset: cum Hungaris pacem init, armaque abjicit, et se perpetuum et aeternum Hungarorum fore amicum Polonica fide jurat; Lubomirszkÿ tamen, ejusdem farinae, adhuc minatur clades et bellum Hungariae. Germanica Armada, cum hactenus totam hÿemem in Civitatibus Montanis consumpsisset, ereptis ejus omni-

bus thesauris, et depredatis quaquaversum Oppidis et Pagis, magna onustus praeda, abitum inde meditatur, ita, ut curribus omnibus paratis et instructis, omnibus suis exercitibus discessus ejus quotidie exspectatur, quo tamen, et qua se et animum suum vertat? nemine sciente. Unde in omnibus Hungariae Partibus et locis maxima trepidatio orta est, omnibus exspectantibus nefarium hunc hostem, ut qui nihil jam Hungaros timet, omnium eorum arcanorum probe conscius. Multa, ut tota hyeme, ita nunc in Superiore Hungaria latrocinia patrans, ita, ut iterum nulla tota, sed latronibus referta sint. Princeps iterum Szerencsinum venire cogitat, ubi ipsi statio disponitur. Trans-Danubium Hungari insigniter plurimarum rerum potiuntur. In Transylvania etiam Germani regnant, et Hungariae multa mala promittunt. Quantum iterum imponitur et exigitur a Regnicolis jam penitus exhaustis. Jejunium jam plane est in finali et in senectute sua, ita, ut paucissimi etiam cordatiorum illud observent, immo plurimis locis nec cultus sacri hoc die vigent. Inundationes aquarum ad finem Mensis deficiunt, quae segetes valde paucas pepererunt, ita, ut Annus hic annonae plane rigidissimus et sterilissimus praesagiatur; propter quod magna jam egestas in Regno ob mala multa fieri incipit, ita, ut modius tritici supra flor. 4 vendatur.

Conclusio.

Haec est brevis historiarum sub decursu 6 Annorum ab initio horum motuum facta narratio, quae hic breviter: tamen ut fieri quivit, accurate, et ut per relationes fidedignorum haberi potuit, juxta rei veritatem annotantur. In initio haec Historiola est valde compendiosa, tum ob id, quod non statim in limine motuum horum est cogitata harum rerum descriptio, sed post duos fere Annos, Anno 1705; tum quod puerilis aetas, Annorum scilicet 14. vix observandis aut methodice describendis par fuerit. Tamen hic habentur plurima talia, quae ipsa quoque Posteritas approbare et industriam scriptoris propterea laudare poterit. Hic autem scriptor non egit historicum, ut nec potuit superioribus se id demandans: sed solum curiositati suae consulere volens, per pauca annotare cogitavit, ut aliquando eorum memoriam habeat. Ergo non ut superciliosa ingenia his rodendo se oblectent, sed ut rudiores multa mala hujus Regni suo ordine et tempore perpendentes, subinde in animum revocent:

Quantae molis erat tot mala posse pati! . . . .

Continuatio Historiae hujus est intermissa obsiter scriptoris parantis se ad Regna exotica.

Ergo, si vis his recte utere, nec scriptorem malevolis excipere velis. Vale! — Patakini, die 23. Aprilis, Anno 1709. Tui studiosissimus: J. Tseétsi J. F.

Tu vero aeternum venerande, summe potens, misericors et maxime DEUS, qui adflixisti juxta merita ipsius Gentem hancce: propter Te, succurre huic, ostende ei bonitatem Tuam, et libera Izraëlem

Tuum in salutari Tuo, ut laetetur Jaakob et Izraël. Esto Deus propitius Genti huic, propter Ecclesiam Tuam in hacce agonizantem calamitatum copia, et benedic reliquis hujus, qui solus es potens, misericors et summe clemens. Amen. Amen.

Veni, veni cito, Domine Deus Jehova!

BIVOLÍNYI ISTVÁN

NAPLÓTÖREDÉKE.

1710—1711.

BIVOLÍNYI ISTVÁNNAK

BÁRÓ EBERGÉNYI LÁSZLÓ CS. K. ALTÁBORNAGY TITKÁRÁNAK

1710—1711-iki TÖREDÉK-NAPLÓJA.

Fragmentum Diarii Expeditionis Bellicae contra Rakoczy, per Stephanum Bivolínyi Secretarium Ebergényianum concinnati.

Anno 1710. dje 12-a 9-bris Conscriptum Diarium.

12-a Novembris movimus ex Kis-Tapolcsán cum tota bagasia, in itinere Generalem Prajner, versus Nagy-Tapolcsán et S.-Benedicto marsiritzantem, obvium habuimus. Excellentissimus Generalis (Ebergényi) in pago Kovácsi modice substitit, ubi cum praefecto S.-Benedicti in persona convenit, postmodum per trajectum Macskarév transeundo, ad pagum Keszi, ubi commendirizati Prajneriani manserunt, nos vero in Podlusán substitimus, noctem ibi egimus; non procul ab hinc, utpote in Csejkeő, pestis summopere grassatur, non secus Léva quoque simili lue infecta asseritur.

13-a. Ex Podlusán, Fölső-Kereskény versus movimus, ibidem nullus inhabitare repertus, nam pagus totus desertus est. In Szántó subsistere voluimus, sed ibidem solummodo praeterita die pestis est exorta, adeoque in Magyarad stationem nostram habuimus, ibidemque noctavimus.

14-a. Summo mane moventes, per pagos Deménd, in quo infectio pestifera actualiter grassatur, inde Százd, Szete, penes Szakállos, ibidem quoque lue

pestifera infecti esse dicebantur, penes Bél et Pásztoha et Kis-Kesze, indeque ad Szalkam penetravimus; in praedicto pago Szalka post festum Nativitatis B. M. Virginis substitit, nec ab eo tempore grassabatur. Ibidem quoque cum summa difficultate substitimus ac noctem egimus.

15-a. Ex Szalka, per Letkés penes Damásd, non procul a Helemba, penes desertam possessionem Szob, ubi vallum in ipsa rippa Danubÿ erectum, inde per Maros ivimus, ac sub vineis Marosiensibus, ubi horrea sua pagenses habent, pernoctavimus. In hocce pago tempore messis in pestifera lue 350 sunt mortui, ab illo tempore, utpote a festo Nativitatis B. Virginis, cessavit contagio.

16-a. Inde summo mane moventes, penes Verőcze, Váczium penetravimus, ibidem sacro audito et brevi prandio sumpto, postmodum nonnulli cum Excellentissimo Domino Generali adhuc illa die Pestinum penetravimus. Bagasia vero in pago Hartyán cum Domino Aulae Praefecto substitit. Pestinum advenientes, Budae rursus contagionem grassari inaudivimus, in qua plerique Generalis Pfefershoffen famuli et servi repente mortui; ob quod Budensibus Pestinum instituendus transitus est indictus. Pestini Excellentissimum Dominum Marschallum Pálffy, Generalem Gavalleriae Guzani, et Generalem Vigiliarum Praefectum Veterani reperimus. Agriam adhuc in manibus Kuruczonum esse, verum in spe deditionis audivimus, Guzanium Viennam abiturum, in Commenda vero nostrum Excellentissimum Dominum Generalem (Ebergényi) successurum.

17-a. Tota die ibidem morati sumus, qua ante pontem cum Domino Affine Emerico Zlinszky ac

Uxore ejusdem, ejusque sorore Vidua Domini Daróczÿ filiabus conveni. In prandio Excellentissimus Dominus Generalis apud Supremum Mareschallum fuit. Bagasia huc transferenda demandatur.

18-a. Dominus Vice-Comes Joannes Imre apud Excellentissimum Dominum Generalem fuit, 25 millia in hoc Comitatu Pest, Pilis, Soltiensi, in peste esse mortua retulit. Hac die ex Hartyán Bagasia nostra appulit, ac in domo deserta salinaria ante ipsam portam substitit. Excellentissimus Dominus apud Campi-Mareschalium prandium sumpsit.

19-a. Etiam tota die ibidem morati sumus; ego ad prandium Budam ad Arcem superiorem per Dominum Affinem Emericum Zlinszky sum invitatus, ubi existens, etiam cum Dominis Affinissabus, utpote Relicta Petrovaiana et Affinis uxore conveni, inde circa horam 5-tam pomeridianam Pestinum sum reversus. Budae actualiter, verum solummodo in Domo Generalis Pfefershoffen pestis pullulare incepit, Pestini quoque ante aliquot dies in simili morbo filia Dominae Sŭtírianae (Sŏtérianae) est mortua. Hac die cista Excellentissimi Domini Generalis mei pecuniaria, in Domo Domini Joannis Huszár, protunc actualis Judlium ac substituti Vice-Comitis, pro conservatione est deposita; pariformiter Dominus Aulae Praefectus Georgius Vesztendorfer quoque suam unam cistam ibidem reliquit, superinde recognitionales sunt praefato Domino Judlium mihi extradatae.

20-a. Pestino cum Bagasia versus Kecskemét moventes, per pagum Üllő, ab inde duobus bonis milliaribus distantem pergentes, usque ad pagum Monor perreximus, ibidemque noctem egimus; in Üllő ante annum usque ad festum Vincentÿ 300, in Monor

vero 400 homines in peste sunt mortui. Confoÿ certos Dragoneros cum Comite Carolo Pálffy commendatos habuimus.

21-a. Ex Monor euntes, per nullum pagum transiimus, verum post iter 4 milliarium perfectum, in Oppidum Czegléd pervenimus, ibidemque noctem egimus, ubi Inclytum Regimen Ulfeldianum stationem suum habet; ibidem Generalis Vigiliarum Praefectus Veterani commendirizat. Ulfeldiani Regiminis Colonellus Commendans Montecseli etiam in Loco eodem residet. Excellentissimus Dominus Generalis meus in hospitio Generalis Veterani, nos vero apud Calvinistarum praedicantem noctem egimus.

22-a. Abinde mane moventes, Bagasiam praemisimus, nos vero post duorum milliarium iter perfectum, ad Oppidum Kűrös pervenimus. Bagasia nullibi morando, usque Kecskeméthinum progressa est, Excellentissimus Dominus Generalis autem in Kűrös prandium apud Generalem Vigiliarum Praefectum à Croa sumpsit, ubi etiam Principis Eugenÿ Fratruelis, ipse quoque Eugenius, praesens fuit; prandio sumpto, nos quoque ad Kecskemét ante vesperum pervenimus. In Kűrös Regimen Principis de Saffoja equorum stativam habet, in Kecskemét vero Althamianum. Hoc vespere venerunt Suae Majestatis Literarum ad Palatinum scriptarum Copiae, in quibus declaratur etiam post proscriptione venientibus Rakoczianis gratiam vitae imo et Bona collata pro priori ad tales aut successores eorundem pertinentia remittenda ac ÿsdem resignanda esse, propter bonum publicum.

23-a. In Kecskemét stationem figentes, ibidem morabamur. Ante prandium, in praesentia Colonelli Suchknecht ac ejusdem Vice-Colonelli, discursus super

praeterita die adventis Suae Majestatis Literis motus, inter reliqua ac in summa nihil pro consolatione fidelium continue in homagiali obligatione Suae Majestatis perseverantium, ibidem contineri dictum est.

24-a. Nihil notabile occurrit. Stationes hic in Loco continuare caepimus. In prandio apud nostrum Excellentissimum Dominum Generalem, Colonellus Suchknecht, cum Vice-Colonello ac nonnullis Officialibus erant.

25-a. Excellentissimus Dominus Generalis apud Comitem Carolum Pálffy prandium sumpsit, praeterea nihil notabilis contigit.

26-a. Excellentissimus Dominus Generalis rationes, ob quas post proscriptionem redeuntes gratia vitae et Bonorum donantur, recensuit: utpote Svecum in causa esse asseruit, quem Aula Turcarum etsi indirecte, verum sat periculose, contra Domum Austriacam commoturum opinatur; qua occasione Turcam contra Moscovitam, ipsum vero Poloniam igressurum, ac inde cum Ungaris se conjuncturum, ac sic bellum gesturos opinatur; ne itaque Rakoczy cum suis intentionem eandem secundare valeat: ex eo ÿsdem gratiam impertiri, si redierint; per expressum dixit Rakoczium, Karolyium, quacunque tandem hocce hoc tempore redierint, gratiam acquisituros esse, Bercsínium difficile: nam magis malitiosus supponitur. — Post hoc, valla Oppidi Kecskemét circumÿmus, postea prandium in hospitio suo cum nonnullis Officialibus Excellentissimus Dominus sumpsit. Hac die summo mane Bagazia Guzaniana Pestinum versus abÿt.

27-a. Literae Excellentissimi Domini Generalis Mareschallis Joannis Pálffy, Excellentissimo nostro

sonantes venerunt, in quibus amphibologice scriptum erat, quasi vero hinc abeundum esset nobis, quas siquidem sua Excellentia non intellexisset, in originali remisit. Praeterea nihil notabilis contigit, praeterquam examinati sunt Tisza-Kürtienses et Sassienses homines, qui nihil aliud retulerunt, quam quod in Szoboszló Petrus Halász cum suo Regimine subsisteret de die, pro nocte vero in campum exiret.

28-a. Excellentissimus Dominus Literas responsorias concinnari per me curavit.

29-a. Excellentissimus Dominus in suo hospitio prandium sumpsit. A Domino Pálffy responsum advenit: priores Literas praeter intentionem suam expeditas esse.

30-a. Nihil notabile contigit. Excellentissimus in hospitio cum quibusdam Regiminis Officialibus prandium sumpsit.

1-a X-bris. Generalis Kroja, cum Principe Eugenio de Szafója Juniori, Kőrössino huc visitandi gratia advenit, hac die ad Colonellum Schuchknecht ad prandium invitatus existens noster Dominus Generalis, etiam praefati hospites ibi prandium sumpserunt; inter reliqua Generalis Kroja Rakoczium hinc ex Hungaria profugisse ac ad Venetos (!!) se recepisse. Bercsínium quoque in Polonia existere retulit.

2-a. Tota die in Literis scribendis laborabamus. quas postea, post medium noctis, Dominus Capitaneus Vogner et Dominus Gőcze secum abstulerunt; qua occasione pro huc adducendo adhuc ad Érsek-Újvárinum profuge Lokaj Stephano Antal, jam vero Pestini capto, unus Corporalis cum decem Dragoneris sunt exmissi; non secus restans pretium sonipedis a Domino Pálffy empti, aurei in specie 50, per Dominum Vogner, debitum vero Tobacae Hyspanicae Domino

Kessinger fl. 48 per Dominum Gőcze sunt transmissi. Praefata tota die Excellentissimus Dominus Generalis nihil comedit.

3-a. Excellentissimus Dominus Generalis domi sumpsit prandium; Vice-Colonellus Kempis ac nonnulli Officiales ibidem erant. Hac die, post prandium, duo Tisza-Kürthienses hinc 3-bus magnis milliaribus existentes advenerunt; unus eorum in Szoboszló existens praeteritis diebus, ibidem Petrum Halász Vice-Colonellum Károlianum, cum suo Regimine subsistere retulit; per noctem etiam ibidem manere eundem, ac apud quamlibet portam unam et unam Companiam, in toto duas vigilare asseruit; alter vero diei praeteritae vespere, quondam Gregorium Szira circiter cum Equis 300-tis in pago Túr, a Kürt 4 milliaribus existente, fuisse, inde alio abivisse retulit. Prior circa Szoboszló Karolyianam Equestrem Militiam, uti in Oppidis Hajdonicalibus ac alibi in pagis Qvarteria agere dixit. Hac die praefectus Szögödiensis Pestino huc veniendo, Adamum Balog Rakoczianum Brigaderum ante duas septimanas apud Sexard captum ac Pestinum adductum, inde ad Arcem Budensem transmissum esse, ac malle eundem Rakocz ianum porcorum pastorem, quam Suae Majestatis aliquem Officialem mansurum retulit.

4-a. Ex Turcia, Civitate Bender, ubi pronunc Rex Sveciae delitescit, ejusdem unius Regiminis Vice-Colonellus Oër nomine, ante decem septimanas abinde movens, per Transsylvaniam, Szegedinum versus proficiscendo, huc Kecskemétinum advenit; qui pro succursu ibidem existentis Regis Sveciae 60 millia Janicherorum ac reliquorum Turcarum et Tartarorum ad Bender circumquaque in promptu esse, praeter hos

plures adhuc Regem praestolari, cum hacque Militia affutura aestate in Junio contra Mosquam movere, ex Svecia etiam per suos milites proprios eodem tempore ex alia parte aggredi curare intendere retulit. Hicce Vice-Colonellus ibidem Officium quietando, huc ad partes Caesareas rediit, ipse quoque Imperialis Germanus et non Svecus existens, qui apud Excellentissimum Dominum Generalem in prandio fuit.

5-ta. Comes ab Eck, Commendans-Colonnellus Inclyti Regiminis Montecuculiani, ex Transsylvania cum passu Generalis Gavalleriae Stajnvill huc advenit, hinc Viennam versus profecturus. Retulit hesternum Vice-Colonellum Svecicum a Rege profugum esse, in Transsylvania pestem cessasse, interim tamen multa hominum millia in illa lue demortua esse. Hac die Excellentissimus Dominus Generalis ordinarie nihil comedit.

6-ta. Dedicatio Templi Franciscanorum celebrata est, ubi et nos praesentes fuimus. Postmodum prandium sumptum, ubi hesternus Colonellus quoque praesens erat, de nomine et prosapia aestimabilis, sed in alÿs non adeo videbatur. Hac die Comaromio antehac scriptae Literae Domini Lábadi sunt allatae, in quibus denuo exortam contagionem ibidem, in totoque Comitatu grassantem per expressum est appositum. Ex Partibus Trans-Danubianis similis rumor allatus. Deus nos omnes ab hoc flagello liberet! Strigonium etiam in simili lue constitutum asseritur.

7-a. Pro computu cum Militia hicce existente ineundo, Dominus Commissarius Bellicus ex Kŭrōs, necnon Dominus Vice-Comes substitutus Joannes Huszár, ac Judlium Dominus Emericus Zlinszky advenerunt; verum jam hic tam ex parte Militiae, quam

nostri Excellentissimi Domini Generalis negotium est accomodatum. Nam Colonellus statim ab initio cum Oppido taliter convenit, quatenus Oppidani ejusdem Milites domatim, prout quis poterit, interteneat, panem, foenum et avenam Quietantÿs, coeteram vero intertentionem in paratis regulamentaliter contentandam iri. Pro hac autem etsi duo Cruciferi praefato modo dietim pro una portione obvenirent: interim tamen Oppidanis tantum per unam polturam exolvit. Praefati Domini Vice-Comes ac Judlium, apud Excellentissimum Dominum Campi-Mareschallum Dominum Comitem Joannem Pálffÿ, cum punctis Capitulationis praeteritis diebus cum Agriensibus initae, Franciscum Rétey, praefati praesidÿ Agriensis Rakoczianum Vice-Commendantem, ac Alexandrum Csala, ejusdem professionis Provincialem Commissarium, elapso die Veneris fuisse, eaque puncta praefatos pro ratificatione ad Suam Excellentiam attulisse, ex quo sequenti die summo mane Sua Excellentia Agriam versus discessit; inter reliqua, Budae pestem cessasse, adeoque jam cuilibet eodem pergere concessum esse, Adami Balog negocium judicialiter revideri, in summoque vitae periculo, non qua Kuruczonem, verum qua fidefragum ac fidelitatis Suae Majestatis semel amplexae desertorem, asseruerunt. Hac die prandium apud Colonellum Suchknecht per Excellentissimum Dominum nostrum sumptum. Computus cum Regimine Althaniano initus, Commissarÿs et Deputatis repraesentatus, Regiminis Lustra facta est. Vespere, circa horam 7-mam noctis, Dominus Capitaneus Vogner, cum Domino Gőcze, Pestinum per prius exmissi, advenerunt, ac secum profugum Lokaj Stephanum Antal,

secundum Commissionem adduxerunt. Hac die Oppidum attestatione de complanatis expensis per nos causatis extradedit.

8-va X-bris. Ex mandato mei Excellentissimi Domini, attestationem praefatam coram Dominis Deputatis produxi, quae per eosdem subscriptione nominum suorum corroborata, per Bellicum vero Commissarium in originali detenta est. Interim par ejusdem conforme, una cum recognitione sua iterata Dominus Commissarius extradedit, quod prae manibus meis habetur. Hac die ad Trans-Tybiscanas Partes, utpote Comitatus Szatmár et Szabolcs, Civitatem Dőbrőczeniensem, Oppida septem Hajdonicalia: Szoboszló, Bőszermény, Dorogh, Nánás, Polgárd, Hatház et Vámos-Pécs (sic) vocata, ratione per Ablegatos fiendae comparitionis ac apud Dominum Campi-Mareschallum Joannem Pálffy instituendae insinuationis, sub dato 30. 9-bris scriptae Intimatoriae, per Tisza-Kürthienses duos homines: Andream Ócsay et Joannem Tóth sunt transmissae, quas omnes Dőbrőczinum Iudex Tisza-Kürtiensis expedire debet.

9-a. Actionem contra Stephanum Antal profugum Lokaj formavi, Auditori Regiminis revisio causae per Excellentissimum commissa. Domini pro computu Ablegati, utpote Dominus Huszár et Zlinszky, hinc post horam duodecimam meridianam Kűrősinum versus discesserunt.

10. Unus homicida Germanus, qui hujatem Incolam transfoditante triduum, hodierna die est archibuzirozatus. Examen Stephani Antal peractum. 4 Companiae, ad hoc Regimen Ulfeldianum spectantes, ad hucusque in Montanis existentes, cum ejusdem Regiminis Supremo Vigiliarum Praefecto Volff adve-

nerunt. Officiales ad has spectantes apud Excellentissimum prandebant. Comitatui Comarom, Lábadi et Baranyai, ratione restantiae Literae scriptae.

11-a. Nudius-tertius Dőbrőczinum sonantes Literae ex Kürt sunt relatae, quas propter metum Kuruczonum circum quaque Trans-Tybiscum vagantium, eodem deferre non sunt ausi. Hac commoditate Georgÿ Palocsay, Cseplés, Kuruczonum Officialium Currentales, ratione portionum suarum exmissae, abinde ex Kürth sunt in originali allatae, eaedemque Excellentissimo Domino Mareschallo Pálffy in originali, sequenti die trasmissae.

12-a. Dominus Affinis Emericus Zlinszky, cum Filio substituti Domini Vice-Comitis, Kűrősino huc in suis negotÿs advenit. Commissarius etiam, qui ante quatriduum hic in Computu praesens erat, huc advenerat, post prandium post Excellentissimum Mareschallum, profectus est. Hac die Bercsínium Homonnae cum suo Regimine subsistentiam habere retulerunt.

13-a X-bris. Excellentissimus Dominus in hospitio suo se continuit. In prandio apud suam Excellentiam Colonellus cum alÿs Officialibus exstitit. Nil notabile factum aut auditum, praeterquam Excellentissimum Dominum Campi-Mareschallum Joannem Pálffy ante aliquot dies Agriam profectum, ex Literis ejusdem hic de dato 10-a currentis abinde scriptis, 11-a rursus Pestinum rediturum percepi. Praeter hoc etiam omnes Generales et Officiales suae Majestatis, ratione Bagasiae, quanto numero intertenendae, ab Aula circumscriptos esse intellexi, — quod ne uni quidem grato accidit animo, in portionum hac hyeme plenaria exolutione, vel maxime equilium summa difficultas; spargitur nam, super totum Regnum non plus 40

millibus sunt repartitae, eae vero tantum orales tali numero pronunc hic in Hungaria existentes reperiuntur; haec et similia ordinarie cessante bello aliqua, in illa Provincia ubi exarserat, censuigene assolent, effervescente autem, cuilibet militi pro contento fere in omnibus accomodatio exhibetur. Hodie mirabilis casus relatus est; nam Commendans Leopoldopoliensis, Generalis Scherzer, tam forma, pietate, quam alÿs moribus elegantem uxorem, 10 prolium matrem, praeterito Mense sese ipsum suspendio affecisse pro certo assertum est.

14-a. Oppidi Kecskemétiensis Incolae, antehac hoc revolutionis tempore arma tractantes, per me ac Generalem Adjutantium nostrum examinati: ultra 70 reperti sunt. Excellentissimus tota die in hospitio se continuit, aliquot hospites more ordinario ad mensam habuit.

15-a. Summo mane Curírius Pestino hic advenit, qui cum Ordinibus usque in Transsylvaniam, ad ibidem existentem Commendantem Generalem a Stajnvill proficiscitur; adhuc ante meridiem, circa horam 10-mam abÿt, Szegedinum versus iter sumens. Hesterna die examinatorum potiorem partem ad Fidelitatem Suae Majestatis adjuravi. Hodie hic apud nos Generalis Kroa, Kűrősino veniens, prandium sumpsit, illoque absoluto, iterum ad sua stativa redÿt.

16-a. Tota die in scribendarum Literarum expeditione laborabamus. Hac die Excellentissimus nihil comedit.

17-ma. Profugus Lokaj judicialiter condemnatus, super eoque institutus per Regiminis Althaniani Officiales processus Excellentissimo Domino praesentatus. Post hoc adhuc plures dictatae sunt Literae; pariter

in expeditione Literarum laborabamus, medio quarum toti Ministerio ac altioris dignitatis Dominis festa natalitia apprecati sumus; tota die ac nocte subsequenti laborabamus. Quas Epistolas

18-va, hora 8-va Pestinum hujates duo Incolae, occasione curruli proficiscentes abstulerunt. Hodie super gratia profugo ac condemnato Lokaj impertienda sat multi institimus: verum nil aliud, quam patibularis poena in archibuzationem est transmutata. Kecskemétienses 2 sinnulos Excellentissimo Domino praesentarunt.

19-a. Condemnatus Lokay hora 9-a matutina ante portam Kűrösiensem eductus ac archibuziratus vitam finÿt. Requiescat in pace! Hac die meo Collegae, Germanico Secretario Georgio a Schenher, ab Excellentissimo dimissionem suam ante anni sui evolutionem postulanti, sat difficulter quidem, verum tamen post multas instantias, abitus resolutus est. Etiam incolae Sass et Kürth Trans-Tybiscanorum pagorum hac die huc advenientes, ibidem praeterita nocte octo Kuruczones fuisse ac unius Szögödiensis militis equum accepisse retulerunt. Ipso vespere venerunt ex posta ex Italia a Regimine Excellentissimi Domini, ac Sopronio, Viennaque ab Agente Koch exaratae Literae, Excellentissimo Domino non adeo gratae. Ante vesperum unius gregis equorum perlustrandi gratia, Excellentissimus Dominus non procul ab hinc eques exÿt.

20-a. Nil notabile contigit. Excellentissimus Dominus prandium domi sumpsit. Bartfam, Eperiesinum, Cibinium, Hertnek, per accordam se dedidisse retulerunt, Elek Zsigam cum suis ad fidelitatem redÿsse Ónodinum.

21-a. Meus Collega, Germanicus Secretarius Dimissionales Viennam versus obtinuit, cum quo parvus Laidinantius Volenterius ad Excellentissimam Dominam Sopronium versus est expeditus, cum Literis eodem sonantibus.

22-a. Secretarius Germanicus, cum praefato Laidinantio hinc hora 8-va matutina moverunt Pestinum versus. Venit rumor nostrum Jager praeterita nocte per 6 Kuruczones captum, ac ad Hajdonicalia Oppida ductum esse, — qua die etiam de eliberatione ejusdem scriptum.

23-a. Ex Transylvania Excellentissimi Generalis Gavalleriae Stajnvill Adjutantius huc penetravit, hic non diu moratus est, Pestinum movit; qui Regimina ad Hungariam egressura in procinctu esse retulit, multos Kuruczones in Valachia ac Moldavia eruptionem Turcae ac Tartarorum praestolantes, eademque occasione ÿsdem sese adjuncturos asseruit. Circa vesperum ex Partibus Munkácsiensibus unus hujas homo advenit, qui Rakoczium in Kis-Várda esse retulit, — ob suspitionem exploratoratus ad vigilias est positus.

24-a. Idem homo ad vigilias positus, hodierna die post Excellentissimum Dominum Mareschallum est Pestinum transmissus, qui ibidem ore tenus audita et visa referet.

25-a. Nuper Pestinum profectus Stainvillianus Adjutantius redÿt, hincque rursus Transsylvaniam versus abÿt.

26-a. Excellentissimus Dominus apud Vice-Colonellum prandium sumpsit. Spargebatur communiter nos brevi abituros.

27-a. Nil notabile factum, nec auditum.

28-a. Ego cum Domino Aulae Praefecto ad Il-

lustrissimum Dominum Comitem Carolum Pálffy, hic existentis Regiminis Capitaneum, sumus invitati. De die in diem paramus abitum.

29-a. Abitum paramus, Szólnokinum versus.

30-a. Literas ad postam Pestinum vesperi hora 7-a expedivimus. Kűrösiensibus scripsi, quatenus ex senioribus huc advenirent, qui de praedÿs Familiam Gellén concernentibus, jam vero etiam Excellentissimum meum Dominum, per successionem Illustrissimae Dominae Consortis suae, relationem facerent; super quo mihi etiam hic a loci hujus Judice percontanti relatum est omnino hinc non adeo procul praefatam familiam concernentia praedia, imo integros Pagos desertos Kis-Kűrös, Akasztó vocatos, alios quoque ipsi ignotos versus Halas numerosos existere.

31-a X-bris. Cum oppidonis de intertentione nostra convenimus, super quo etiam attestationem accepimus usque ad 10-mum Januarÿ Anni subsequentis inclusive. Hac die Dominus Ladislaus Laczkovics, Inclyti Comitatus Pestiensis Notarius, ac Emericus Zlinszky Judlium, fuerunt apud nos.

Anno 1711-o, die 1-a Januarij. Summopere parabamus iter. Excellentissimum Dominum Campi-Mareschallum ea die Kűrösinum pervenisse accepimus.

2-a Januarij. Meus Excellentissimus Dominus Generalis, cum Domino Colonello Schuchknecht Kűrösinum, ad inserviendum Excellentissimo Domino Mareschallo divertit, unde hora 4-ta pomeridiana reversus est. Demandatum nobis est, quatenus pro sequenti die cum omnibus parati essemus, hora octava matutina futurum pro certo abitum. Dominus Aulae Praefectus Georgius Vesztendorfer, cum majori Bagasia

Kecskemétini mansit. Ego cum Excellentissimo Domino abiturus.

3-a. Die Sabbathi movimus Kecskemétino cum Regimine Althaniano, ac usque ad Kűrös progressi, illa die ibidem Excellentissimum Dominum Campi-Mareschallum, Dominum Comitem Joannem Pálffy reperimus, ibique noctem egimus.

4-a. Die Dominico Kűrösino, cum duobus Regiminibus Althan et Saffoja, mane moventes, Szólnokinum usque venimus, per desertum Tűrtej et Abony, cujus Templi rudera extant, transeuntes. Domini Generales omnes in praesidio noctem egerunt, Regimina autem praefata, una cum Ulfeldiano, quod ex Czegléd directe venit, Trans-Tybiscum transeuntia, in ripa substiterunt, — qua occasione Capitaneus Kurdis cum suis militibus Hungaris, ac Rasciani Aradienses nobiscum se conjunxerunt. Kűrösino Szólnokinum usque, aqua nulla reperitur. Szólnokinum venientes, aliquot captivos a Kuruczonibus elevatos, ac per eorundem nonnullos concomitantes reperimus, inter quos etiam noster Jager erat; inter reliquos Kuruczones ex primarÿs nomine Árva, Ductor, Szerediensis incola erąt, quorum Excellentissimus meus Generalis collocutus.

5-a Januarÿ, die Lunae Szólnokino masírizantes, in Pagi deserti Fegyvernek territorio substitimus, ac ibi noctem egimus, ubi etiam aqua palustris reperta.

6-a Januarÿ, die Martis, abinde consequenter usque desertum Madaras progressi sumus, ibi parumper subsistentes, equos et corpora curavimus; post haec usque desertum Nagy-Iván profecti, ex hac parte ibidem repertae paludis, in quo sat exigua aqua reperta, Castra metavimus. Tota Castra ex praefatis

tribus Regiminibus Equestribus, Rascianis, Hungaris, ac circiter 300 peditibus Germanis Granateris constat.

7-a. Die Mercurÿ. Abinde progredientes, stagnosum fluvium Hortobágy transeuntes, in altera ripa substitimus, equos et corpora parumper refecimus, Commendirizati Germani, cum Hungaris Oppidum Hajdonicale Szoboszló versus exmissi, post moram nos quoque moventes, eodem feliciter pervenimus. Non procul a Hortobágy, Szoboszló versus, desèrtum Nádudvar reperitur, cujus Templum, sat exiguo vallo circumseptum, in quo elapsa aestate Halász Péter Kuruczonicus Colonellus excubabat. Toto itinere nullibi inimicus incommodavit. In Szoboszló, post medium noctis, circa horam tertiam, 6 Vexilla Kuruczonum nostros milites Hungaros adorsa sunt, magnam Larmam omnibus nobis causarunt, — alias nullum damnum passi sumus, praeterquam, quod praefatorum Hungarorum 19 equos acceperint. Hic Karolium cum suis non procul hinc esse, Rakoczium Munkácsini, Bercsínium in Polonia audivimus.

8-a Januárÿ, die Jovis. Tota die in Szoboszló morati sumus. Spargebatur nos Dõbrõczinum paulo post abituros, quo etiam Transylvanicum Corpus cum Generalis Campi-Mareschalli Locumtenente Montecuculi venturum est. Meo Excellentissimo Domino Generali 8 Hajdonicalia Oppida, utpote: Szoboszló, Bõszörmén, Nánás, Hatház. Polgár, Dorogh, Vámos-Pércs et Kálló, quod ultimum per Rakoczium modernis disturbÿs similibus privilegÿs uti reliqua donatum, 3 paria boum pro discretione sunt oblata, — quam oblationem Bõszörméniensis incola Péter Deák, et Calloiensis Notarius Megyesi nominatus repraesentarunt.

9-a. Kuruczones adhuc in Bőszőrmín existere, de dieque ibidem morari, ante vel vesperum vero qualibet die exire inaudivimus. Nudius-tertius Károlyi a Dőbrőczőniensibus 2 millia florenorum extorsit. Militia Transylvanica jam Diószeginum appulit. Nos quoque Dőbrőczinum paramus.

10-a. Commendirizati Dőbrőczinum versus, pro faciendis ibidem Quarterÿs, praevie exmissi, cum quibus ego quoque proficiscor. Recte cum dimidium iter absolveremus: portam Kuruczonicam, cum Petro Halász ac Nyúzó Capitaneis ex 700 Equitibus constantem, obviam habuimus; quam non tantum feliciter repulimus, verum etiam unum Ductorem Kuruczonicum, Joannem Bátory, Dőbrőczeniensem incolam caepimus, captumque, ad Campi-Mareschallum remisimus. Noster protunc Commendans Dominus Colonellus a Schuchknecht fuerat. Post haec in Civitatem pervenientes, dispositis ad septem portas vigilÿs, ac reliqua militia in foro Civitatis, penes Templum ordinata, etiam tunc ab inimico tentabamur: nam praefati Kuruczonici Capitanei, una cum suis, ante ipsam portam Magnum Nemes existentem veniendo, vellitabant nobiscum, unumque ex nostris militibus Hungaris caeperunt, post brevi abierunt; nos tota nocte in foro vigilabamus, interim autem etiam Quarteria dislocabamus. Meo Excellentissimo Domino hospitium apud Dominum Stephanum Komáromi est assignatum.

11-a. Militia Transsylvanica circa horam 10-mam matutinam advenit, pro cujus in hospitatione media Civitatis est relicta et ordinata; Commendans ejusdem Generalis-Campi-Mareschalli-Locumtenens Comes a Montecuculi, qui in Rang cum meo Excellentissimo Domino competebat, verum remonstratis Decretis,

compertum nostrum Excellentissimum Dominum diebus aliquot Montecuculium praecedere. Post introitum militiae hujus, etiam nostrum Corpus ipso meridie advenit. Excellentissimus prandium apud Mareschallum sumpsit.

12-a. Nil notabile occurrit, praeterquam, quod tres portas Civitatis obstrui curaverit Mareschallus, 4 relictis. Meus Excellentissimus domi se continuit, habitisque nonnullis hospitibus, prandium domi sumpsit, ubi etiam Judex Civitatis Georgius Komáromi praesens erat.

13-a. Duo vasa vini Tokaiani, Iudex Excellentissimo Domino dono dedit, ÿsque Suae Excellentiae gratificatus est.

14-a. Excellentissimus Dominus tota die nihil comedit, domi suae se continuit. Hajdonicalia Oppida denuo 6 boves Excellentissimo Domino obtulerunt. In Kálló 6 Regimina Kuruczonum actu existere, Rakoczium in Munkács, Bercsínium in Polonia est auditum.

15-a Jan. Excellentissimus, Comitem Franciscum Barkóczy fidelitatem Suae Majestatis amplexum, praesidiumque Caesareum in Castrum suum (Csicsva) suscepisse, multos alios ad gratiam redÿsse cum eodem retulit. Homonnae ac in circumferentia pestis valde grassatur, hic quoque Dŏbrŏczini actualiter adhuc virus suum effundit, quamvis non tam graviter, interim tamen quot-quot homines moriuntur, in tali lue extinquuntur, ac vita privantur.

16-a. Accinximus nos expeditioni Literarum.

17-a. Easdem expedivimus.

18-a. Excellentissimus Campi-Mareschallum, Generales Montecuculi, Kroa, Grafen, ac nonnullos alios Officiales tractavit.

19-a. Nil memorabile his diebus contigit. Hodie omnes Generales apud Dominem Judicem Georgium Komáromi prandebant.

20-a. Parabamus fere omnes abitum, nonnulli milites pro custodia in Civitate relicti.

21-a. Movimus Dőbrőczino, ac ad Oppidum Hajdonicale Hatház penetravimus; tempore introitus Adjutantius Károlyianus cum uno Tubicine advenit, qui ipsum quoque Karolium eodem ad parolam ad Campi-Mareschallum venturum retulit; prout non longum ad eo post tempus, idem centesimo semet, cum Capitaneo Nyúzó nonnullisque suis Officialibus comparuit, de quanam retractaverit? id adhuc ignotum; supponitur tamen gratiam tam sibi, quam Rakoczio quaerere intendere. Bercsínius etiam in praedicamento tali-quali est, qui pronunc cum tota Aula sua in Polonia residet; Kuruczones eundem suppetias quaerere, ac super eo apud Czarum Moscovitarum instare supponunt, — verum falluntur, nam ille tantummodo securioris permansionis gratia eodem se contulit, quod per nostros validis ex rationibus comprobatur. — Karolius in hospitio apud nos pernoctavit.

22-a. Inde moventes, ad Kálló pervenimus, unde ante ipsum adventum nostrum duo Regimina Kuruczonica, utpote Dragulianum et Pikó Dőmőterianum, sub Commenda Generalis Francisci Sennyei existentia, abscesserunt, nulla hostilitate aut velitatione interventa; in hospitÿs ubique paratus cibus repertus. Eadem unus ex militia nostra, Regiminis Montecuculiani Supremus Vigiliarum Praefectus, in Mars ob frigoris asperitatem spiritibus vitalibus privatus, ex Equo decedens, paulo post vita functus est.

23-a. Tota die in Kálló morati sumus, nil notabile accidit. Die Lunae Rakoczium cum Karolio ad parolam apud nos compariturum intellexi. Hesternus demortuus in Ruthenorum Templo cum pompa militari est sepultus; quem aliunde etiam fere septuagenarium percepi: non mirum itaque tam atroci in frigore spiritus ejusdem vitales dissolutos esse. Post medium noctis, non procul a hospitio Excellentissimi exortum incendium est, tres domus cum supellectili combustae.

24-a. Ratione debiti apud Comitatum Comaromiensem haerentis Domino Lábady binas, Inclyto Comitatui, necnon Domino Georgio Baranyai Vice-Comiti Comitatus ejusdem scripsimus, quae Literae vesperi expeditae. Totam diem itidem in Kallo morantes transegimus. Armorum suspensio ab utrinque observatur.

25-a Januarij, die Dominico. Excellentissimus apud Mareschallum prandebat. Responsum a Karolio praestolatum, circa vesperum cum Literis Campi-Mareschalli sonantibus ac per Karolium scriptis, Rakoczianus Generalis-Adjutantius Grabarics vocatus aliquod semet Munkacsino advenit, medio cujus ac quarum Dominus Károlyi Principem Rákóczy inopinate obviam Uxoris suae ad pagum Zavadkam vocatum ac in Confinÿs Poloniae existentem profectum enarrat, adeoque secundum datam parolam crastina die se comparere non posse excusat, prolongationem termini expostulando, prout etiam eidem rescriptum ad summum adhuc usque affuturum diem Veneris suspensionem armorum duraturam, praesentiamque aut ultimarium responsum tam Rákóczÿ, quam ejusdem praestolari. quibus minus succedentibus, opera-

tiones bellicas continuandas iri resolutum. Hac die Vice-Comes Comitatus Szatmáriensis, Zoltán vocatus advenit.

26-a. Summo mane cum his responsorÿs praefatus Adjutantius reversus est, qui crastina die Munkacsinum se perventurum appromisit.

27-a. Excellentissimus in hospitio suo tractavit, Generalis Croa, Graffen, Colonellus Suchknecht, Junior Princeps Eugenius protunc Saffoiani Regiminis unius Compagniae Capitaneus, ac nonnulli alÿ Officiales ibi erant. Munkácsino Excellentissimo Mareschallo Literae allatae, in quibus Dominus Károlyi scribit se mirari Militiam Caesaream ad Partes Ungvarienses progredi, quo sic habito, vix se posse comparere asseverat. Contributiones naturalium ex Comitatu Szabolcsensi advehuntur. Militia nostra vel maxime ob frigus valde misere subsistit. Döbröczeniensis Judex hesterna die huc advenerat, hodie rursus reversus est.

28-a Januarÿ, die Mercurÿ. Excellentissimus nihil comedit. Rexkron cum Kissinger inopinate advenerunt; inter reliqua Rexkron Gvidonem Stormbergh. nunc in Catalonia existentem, Bellici Consilÿ Praesidem futurum asseveravit. Praeterea nil notabile.

29-a, die Jovis. Praestolabamur adventum Károlianum, et quasi dubitabamus de eodem, supponentes Rákóczium tantummodo tempus protahere velle: verum circa horam 9-am matutinam Adjutantius Rakoczianus Grabarics vocatus comparuit, ac tam Rakoczium, quam Karolium pro certo Olcsvam crastina die compariturum asseveravit, iterumque, sumpto apud me modico prandio, ad suos redÿt.

30-a, die Veneris. Adjutantius Karolianus Jonas Kőrőskényi huc adveniendo, suum Principalem quo-

que brevi compariturum retulit; prout etiam pro prandio aliquot semet appulit, apudque Campi-Mareschallum prandium sumpsit. Rákóczium in Jánd actu esse, ac crastina die Olcsvae praesentem futurum, inde, quo Mareschallo libuerit, venturum retulit. Noctem (Károlyi) hic in Calló in hospitio mei Excellentissimi Domini Generalis egit. Generalis Montecuculi cum Brigadero (Rakocziano) Szent-Pétery ad Rakoczium praemissus.

31-a, die Sabbathi. Hora 8-a matutina hinc Campi-Mareschallus cum Karolio, Generali Kroja ac Colonello Acton, necnon ducentis circiter Dragoneris Vajam versus movit; ego quoque, habita ab Excellentissimo meo licentia, non obstante eo, quod sua Excellentia hic remanserit, cum Campi-Mareschallo abÿ. Vajam hora circiter 2-a pomeridiana penetravimus. Princeps Rákóczy eodem adhuc non advenerat; post mediae horae tempus spatium ipse quoque, parvo comitatu stipatus advenit. Ex praecipuis cum eodem: Adamus Vay, Emericus Szent-Pétery, Colonelli: Thomas Sűtér, Cseplész, Joannes Krucsay, Ladislaus Bagosy, Demetrius Pikó, Dragula, Stephanus Sámboky, Supremus Vigiliarum Magister Alexander Ottlik, Adjutantius Ejusdem (i. e. Rakoczii) Adamus Máriásy, — alÿsque nonnulli Officiales aderant, sui Regíminis Svecici Colonellus Sallér, Svecus, cum circiter 200 Dragoneris. Ubi ad id cubiculum, in quo Campi-Mareschallus erat, advenisset, repetita parola, ad invicem se salutarunt, postmodum in cubiculo soli duo remanentes, multa pro et contra discurrebant; post longum tempus nostri reliqui Generales ac Colonellus Acton intro vocati, protunc quidnam decreverint? ignoratur. Postmodum coena sumpta apud Principem,

in sanitatem Suae Majestatis per Rakoczium prospinatum, aliaque id genus intervenerunt. Post coenam iterum in Principis cubiculo, Campi-Mareschallus usque 12-am noctis moratus est.

1-a Februarÿ. Mane ad invicem iterum convenerunt, Armorumque suspensionem ad 2-rum septimanarum spatium concluserunt, quod Rakoczius sat difficulter a Campi-Mareschallo impetravit. Postmodum eadem die ad Kálló reversi sumus, Rakoczius vero cum Karolio Olcsvam redÿt. In Kálló ad prandium assidens Campi-Mareschallus, retulit Rakoczium nullam aliam praetensionem, praeterquam gratiam vitae et bonorum in communi omnium suorum erexisse; ipsius, Karolÿ, nonnullorumque aliorum negotium non adeo, verum reliquorum valde difficultatur ab Aula. Rakoczius gratiam Suae Majestatis se amplexurum appromisit, etiamsi suppetias in promptu haberet, verum amplius nec Domum Austriacam disgustare, nec vero Regnum Belli incommoditatibus extenuare non cuperet; super quo etiam ad suos eadem die in Olcsva specialem adhortationem habuit.

2-a. Ex Kálló cum tota Militia Dõbrõczinum versus movimus, eodemque circa horam 4-tam pomeridianam penetravimus. In via Adjutantius Karolianus cum Literis per Rakoczium scriptis comparuit, qui usque Dõbrõczinum nobiscum profectus est, cum responso circa horam 10-mam noctis remissus, per expressum transscriptum, quod, si die Mercurÿ, ad summum die Jovis affuturo, a Rakoczio Literae, Suae Majestatis sonantes, non advenerint, aut cum ÿsdem Karolius non comparuerit: Armistitium solvetur, operationesque incipient. Hac commoditate meus

quoque Dominus Generalis, Domino Károlyi valde ponderosas Literas scripsit.

3-tia Februarÿ in Döbröczen morabamur; dispositiones super hinc fiendo duorum Regiminum, utpote Montecuculiano ac Althaniano, abitu factae.

4-ta, die Mercurÿ. Althani (Regimen) ad Beszermen, Montecuculi autem ad Szoboszló abÿt. Cum responso a Principe Rakoczy ac Alexandro Károlyi, Rakoczianus Generalis-Adjutant ac Colonellus Adamus Máriásy circa vesperum advenit, meo quoque Excellentissimo Domino Generali a Karolio scriptas attulit; qua occasione Suae Majestati per Rakoczium scriptas Literas apportavit, in quibus ex parte clementiae petitio, ac Rakoczÿ cum suis talis-qualis submissio: sed etiam bonorum omnium restitutione non subseactura ac amnistia generali, protestatio ejusdem continebatur, — quod plus, Cortesia quoque in subscriptione Literarum difficultabatur ac controvertebatur: nam Suae Majestatis „Servitorem" se subscripsit, ubi hoc suo rerum statu submissiori termino uti debuisset. Adeoque desperatum eundem aliquid favorabilis aquisiturum.

5-ta. Praefatus Adamus Máriásy tota die hic moratus. Literae Rakoczianae Viennam transmissae; tam Rakoczio, quam Karolio responsum. Meus Dominus Generalis binas Karolio exaravit, rogando, quatenus submissiores Literas, siquid impetrare voluerint, Suae Majestati scriberent, breviterque supplicando, tantummodo clementiae Suae Majestatis se, suosque submitterent, — tali modalitate eosdem plus obtinere posse, quam praetensiones erigendo. Post haec exarata, ac manibus Máriásÿ assignata, ipse hora 11-a noctis hinc Munkacsinum versus discessit.

6-a Februarÿ. Excellentissimus Dominus Campi-Mareschallus, relicta parte Bagasiae suae, hinc mane hora 8-a Tokainum versus movit, inde Pestinum, aliunde vero Viennam profecturus. Commando immediate meo Excellentissimo Domino Generali concreditum.

7-a Februarÿ, die Sabbathi. Excellentissimus Dominus, cum Generali Graffen, nonnullisque Officialibus, prandium domi sumpsit. Qua die duo cadavera Ungarica in trahis ad portam Civitatis sunt advecta; an nostrates, an Kuruczones fuerint hi duo occisi? ignorabatur. Postmodum ad Kis-Pércs sunt devecta, quo rusticis in Campo existentibus per homicidas horum est demandatum.

8-a Februarÿ. Comitatibus Szabolcsensi et Bihariensi, necnon Oppidis Hajdonicalibus pro ineundo computu super comparitione cum documentis necessarÿs fienda, Fiscalitatumque inquisitione scriptum. Excellentissimus apud Generalem Graffen prandebat. Hospitia familiae hic existentis unde intertenebuntur, dislocata. Hac die a Karolio Sámboki advenit, cum Stephano Szabó.

9-a. Quidam Kuruczonum cum Literis Karolianis hujati Judici scriptis advenerunt. Excellentissimus domi prandebat.

10-a, die Martis. Nil notabile accidit. Excellentissimus vix aliquibus hospitibus praesentibus, domi prandebat. A Szathmáriensibus partem hÿbernalis obtingentis Excellentissimi Domini Generalis, utpote fl. Rhen. 973 percepi; qui per Dominum Commissarium Siess sunt quietati, ipse vero per Excellentissimum Dominum.

11-a. Excellentissimus tota die nil comedit. Literae pro respondendo collatae.

12-a. Pars earundem dictata, ac expedita.

13-a Februarÿ. Stephano Bene, in Poroszló existenti Capitaneo, assignatio pro hyemali Quarterio transmissa. Eadem cum Literis Karolianis Nicolaus Domokos hujas senator, Pestinum expeditus est ad Campi-Mareschallum. Capitaneo Granatiriorum Salmis, cum Capitaneo Kurdis ordines scripsi, quatenus Ecsedinum pro Gvarnizone proficiscerentur.

14-a, die Sabbathi. Praefata militia mane Ecsedinum versus movit. Excellentissimus prandium domi sumpsit. Literae etiam responsoriae sat multae dictatae. Rakoczÿ et Karolÿ Litèrae per Vetési allatae.

15-a, die Dominico. Prandium apud Dominum nostrum Generalem sumptum, pompose tractatum, saltatum, etc. Sámboki, Stephanus Szabó, Vetési quoque praesens erat.

16-a, die Lunae. Apud Generalem Graffen tractatum. Literae Rakoczianae allatae.

17-a. In domo Civica (tractatum), ubi ego pro hospite constitutus fueram, per Dominum Judicem Georgium Komáromi.

18-a, die Mercurÿ. Sámboki obtento passu Tokajinum, Stephanus Szabó vero Gyöngyössinum versus moverunt; N. B. cum ÿsdem Secretarius condam Bottyánianus quoque.

19-a, die Jovis. Cum responso Vetési ad Károlium remissus. Excellentissimus apud Bellicum Commissarium prandium sumpsit.

20-a. Károlio ratione obtingentis Szatmáriensis, ipsi quoque Comitatui intimatum, quod si illam summam secundum promissum non deposuerint intra 6 dies, executione mediante exigatur.

21-ma, die Sabbathi. Excellentissimus domi mansit.

22-a, die Dominico. Excellentissimus apud Generalem-Adjutantium Krajcz prandium sumpsit. Ante prandium unus Corporalis Rabutinianus cum Literis ad Campi-Mareschallum est expeditus.

23-a, die Lunae. Apud Acton tractatum. Campi-Mareschallo Literae recommendatoriae in negotio Comitatus Szabolcsensis scriptae. Kuruczones cum passu Karoliano hinc inde vagari significatum: Officiali cum ÿsdem existenti Michaëli Kovács intimatum, quatenus quantocius sese in Comitatum Szatmáriensem reciperet, nec ullus Kuruczonis in Comitatu Szabolcsiensi aut Bihariensi vagaretur, — secus armis repellendus.

24-a. Mane iterum post Excellentissimum Campi-Mareschallum hujas Incola missus. Nuper dierum eodem profectus Dominus Stephanus Szúnyogh reddÿt, responsum attulit. Resolutionem solum Excellentissimum Dominum Mareschallum Rákóczio et Károlio allaturum significatum literaliter.

Usque ad 5-tum Martÿ non adeo notabilia acciderunt.

5-a Martÿ. Excellentissimus Dominus Campi-Mareschallus Dominus Joannes Pálffy, cum Suae Majestatis Secretario: Referendario Domino Locherer (quem ad tractandum cum Rakoczio et Karolio exmissum dicunt) et Conthorale sua advenit, prandium in hospitio mei Excellentissimi Domini Generalis sumpsit. Stephanus Sámboky cum Stephano Szabó etiam ex Partibus Gyöngyösiensis huc appulerunt; post moram Adjutantius Karolianus Gabriel Nagy quoque cum Literis Principalis sui, Excellentissimo Domino Mareschallo scriptis comparuit, et adhuc illa die cum responso reversus est. Tam literaliter, quam ore tenus

4 aut 5 dierum spatium adhuc comparendum Karolius sibi exoptabat, quod et obtinuit.

6-a. Dominus Judex Civitatis Georgius Komáromÿ quoque ad Karolium ad eundem huc admovendum exmissus.

7-a, 8-a, 9-a nil notabile.

10-a. Joannes Kereskéni, Adjutantius Károlianus, aliquot semet crastina die sui Principalis subsequendum adventum apportans, advenit.

11-a. Circa horam decimam matutinam ipse Károli, cum nonnullis Kuruczonicis Officialibus advenit; inter quos Alexander Otlik quoque fuit. Hospitium in Domo Domini Judicis eidem ordinatum, in prandium apud Campi-Mareschallum fuit.

12-a. Campi-Mareschallus cum Conjuge sua, General Graffen, Locherer, ac nonnulli alÿ Officiales, Alexander Károlyi hic apud nos in prandio erant. Ante prandium cum Károlio tractatum. Ratione pacis bona spes affulget.

13-a. Tota die Excellentissimus jejunabat, Károlio prandium offerebat, verum etiam ille, pro caeptorum negotiorum felici successu, nil comedit. Excellentissimus apud eundem fuit.

14-a, die Sabbathi. Karolius expeditionibus ac resolutionibus adhuc sub secreto existentibus acceptis, circa hora 10-a matutina hinc Ocsvam versus movit. Apud Grafen comestum.

15-a. Nil notabile accidit. Szatmáriensis Judex apud Excellentissimum fuit. Excellentissimus apud Campi-Mareschallum prandium sumpsit. Unius Laidinantÿ Safoiani servus, 400 florenis ablatis, profugit.

16-a. Excellentissimus apud Acton prandium sumpsit, etiam Campi-Mareschallus. Qua die a Karolio

quidam Ductor cum nuncio advenit, quod qualenam fuerit? ignoratur.

17-a. Excellentissimus domi tractavit. Praeterea nil notabile.

18-a. Ratione carnis una poltura vendendae, ac pro intertentione per militem pro unius diei intertentione uno crucifero fiendae bonificationis, cum Civitate conclusum. A Karolio cum Literis ex Károly scriptis quidem ejusdem Ductor Váradinum proficisci volens advenit: verum licentiam non obtinuit. Literae ad postam dictatae.

19-a Martij. Excellentissimus Dominus Campi-Mareschallus omnes Generales tractavit. Inter alias nonnullae dissensiones exortae inter Montecuculi, Grafen et Montecseli; quae etiam taliter-qualiter protunc sopitae.

20-a. Erat auditum, quod hi tres se ad invicem evocaverint; interim exinde nihil factum. Excellentissimus nihil comedit, Literas ad postam dictavit. *)

21-a. Excellentissimus domi suae se patientavit. Hajdonicalium Oppidorum cum Bihariensi et Szabolcsensi Comitatibus consopita, conclusum persoluto, quanto proportionali ad priores suas portiones redeant.

22-a. Excellentissimus apud Campi-Mareschallum prandium sumpsit. Cum Domino Capitaneo Vogner, ratione argenteae frameae conveni, in qua 50 unciae argenti reperiuntur; pro qua unum Equum ac 10 Imperiales dedi.

29-am Martij usque nil notabile accidit. 29-a cum Literis a Karolio quidam Michaël Bagosy Supremus-Vigiliarum-Magister advenit.

---

*) E pont a „Literas" szótól kezdve keresztülhúzatott.

31-a Martÿ. Iterum Gabriel Nagy, Karolianus Adjutantius, cum Literis Campi-Mareschallo scriptis supervenit.

1-a Aprilis. Hi ambo summo mane abierunt. Gabriel Nagy per Comitem Simonem Forgács, Filiae in Claustro Clarissarum Tÿrnaviensum existenti, 50 id est quinquaginta Aureos specie eidem transmittendos, cum Literis ipsi sonantibus, manibus meis assignavit.

Usque ad 22-dum nil notabile, praeterquam, quod cum Kuruczonibus tracta continuata sit.

22-a Aprilis. Movit meus Excellentissimus Cassoviam versus, cum plenipotentia tractandi cum inclusis, ubi Supremus Commendans Comes Daniel Eszterházi fuerat. Dŏbrŏczino ante ipsum vesperum itineri nos accessimus, tota nocte pergentes, ac per Bŏszŏrmén, Nánás transeuntes, mane circa horam 7-mam Cassovienses ablegati: Georgius Nikházi, Stephanus Palásti, Michaël Szűke nobis obviarunt, qui in Campo Karoliensi congregatos Ungaros cum Karolio Kuruczones accedere volebant, ac quidnam ibi agatur, concludaturve, expiscari; quos Excellentissimus Dominus revertit. ac secum remigrare fecit.

23-a. Tokainum penetrantes ac post prandium moventes, Gönczinum de media nocte, ad Generalem Lefelholcz pervenimus.

24-a. Ex Göncz cum militia ibidem existente moventes, Enyiczkam penetravimus, ibique pernoctavimus.

25-a. Ex Enyiczka Cassoviam versus progrediebamur; in via Cassovienses ablegati: Georgius Nikházi, Trencséni et Zámory nobis obviarunt, referentes se actualiter in sessione esse, ac super deditione Arcis consulere, concludereque velle, adeoque adhuc ultima-

riam resolutionem denunciare eosdem non potuisse referabant. Post quam relationem denunciatum est ÿsdem: usque ad 12-mam meridianam concludant et se resolvant, si volunt, — secus alias tractabuntur, spesque capitulandi praecludetur. Interea nos ulterius progredientes, cum tota militia non procul a patibulo substitimus. Post moram iterum ÿdem ablegati advenientes, retulerunt actualiter Literas Rakoczianas advenisse, easdemque actu legi, — par-compar: praestolari velimus. Identidem prior resolutio ipsis data. Intra medium 2-daria horam identidem ÿdem ablegati venerunt, ac ad parolam meum Excellentissimum Dominum Generalem, qua Campi-Mareschalli Plenipotentiarium, intro ad Praesidium invitabant; quo obtento, Excellentissimus Dominus, adjuncto sibi Generale Viard, intravit, obsides dati et ab utrinque accepti. Post nostrum ingressum: tractatum, svasum, dispositum, peroratum, ac tandem summa cum difficultate persvasum est Obsessis, quatenus Praesidium dederent, in tractatu et pacificatione, resolutionibusque Suae Majestatis ipsos quoque comprehendi; adhuc illa die portam unam tradere parati fuissent, — sed a Hajdonum perfidia (t. i. hogy a capitulálásért a tisztekre támadandnak) metuebant.

26-a. Summo mane militia nostra ingressa est. Omnes Obsessi, praeterquam quosdam peregrinos, fidelitatem Suae Majestatis amplexi sunt, ac per me in Campo, non procul a Praesidio, adjurati.

27-a. Ibidem morabamur; prandium apud Paulum Andrási sumptum, cauteque tractatum.

28-a. Michaëlis Szűke nuptiae celebratae, in cujus gratiam Excellentissimus quoque illa die ibidem mansit. Interea tamen celerem nuncium cum deditione

Praesidÿ feliciter successa ad Campi-Mareschallum praemisimus, qui 28-a in Campo ad Károly Mareschallum deprehendens, Literas eatenus exaratas praesentavit; qno congregati Ungari intellecto: etsi pro priori a pacificatione abalienati, illico homagium deposuerunt.

29-a. Cassovia moventes, nobiscum Daniele Eszterházy, Georgio Nikházy, ac Ladislao Náray abductis, Gönczinum pervenimus, ibique pernoctavimus.

30. Tokainum usque pervenimus.

1-a Maÿ ad Nánás.

2-a. Ex Nánás, per Böszörmén, Debreczinum. Priori die Campi-Mareschallus ex Campo Karoliano, post exauctoratam Militiam Kuruczonicam, Debreczino redÿt.

3-a. Nil notabile.

4-a. Nikházy, Náray, et Revíriana (Náray leánya) Cassoviam versus moverunt.

5-a. Mareschallus apud nos gentaculo sumpto, postmodum Cassoviam versus movit.

Usque ad 18-vum nil notabile. Medio tempore Kővár, Huszt, ac postmodum Ungvarinum, utpote 14, semet dedidit. Munkacsinum adhuc prae manibus Kuruczonum exstitit, hic Stephanus Sennyei commendat. Praeterea 12-a ad Kálló Excellentissimus Dominus abÿt, cum Karolio de varÿs conclusurus; qua die Karolius non comparens, ipsa nocte advenit. Nil conclusum tunc. 13-a. Usque meridiem tarjum soli discurrebant, postmodum nos Döbröczinum, ille vero Ocsvam redigimus.

20-a. Döbröczino cum Regimine Ulfeldiano, Saffoiano moventes, in Campo Téglásiensi Castra metati sumus; ubi loco cum Regimine Altaniano nos conjunximus.

21-a. In ÿsdem Castris permansimus. Palatinum mortuum esse allatum.

22-a. Inde moventes, ad Oros venimus, ibidemque Castra non procul a pago fiximus.

23-a, die Sabbathi. Excellentissimus in tentorio suo tractavit Generalem Gavalleriae Montecuculi. Daniel Eszterházi eadem die advenit, etiam hic prandebat.

24-a. Dominus Aulae Praefectus ante dimidium noctis Pestinum versus expeditus. Munkácsinum se subdere nolle auditum usque ad Coronationem Regis.

25-a. Excellentissimus suo tentorio remansit. Post Aulae Praefectum ad Rácz-Fejértó, horeaeque epistolae expeditae. — 4 soles 17-a Aprilis in Italia apparuisse retulerunt.

26-a. Expedivi parvum Laidinantium, cum novo servo ac duobus neo-conductis recrutis Kis-Várdam versus, pro victualium per Comitatum limitatorum adductione.

27-a. Generalis Gavalleriae Guzanj apud nos prandebat. Nil notabile accidit.

28-a. Dictatae ad postam Literae quamplurimae.

RITTER GYÖRGY JÁNOS

SOPRONYI POLGÁR KRÓNIKÁJA.

1701—1719.

RITTER GYÖRGY JÁNOS

SOPRONYI POLGÁR KRÓNIKÁJA.

1701—1719.

Beschreibung und Geschichte der Königlich Freien Stadt Oedenburg vom Jahre 1701. bis 1719, samt den Rákóczischen Unruhen.

In diesen Buch ist beschriebener zu finden von den Ungarischen Rebellischen Krieg, so der Fürst Rakoczy, welcher in der Neustadt gefangen war, und nachmahls daraus mit Vortheil entkommen ist, und angefangen wider unsern Allergnädigsten Kayser, König und Herrn Herrn LEOPOLDUM was sich hie und da zugetragen, und endlich für einen Ausgang genohmen hat, absonderlich was unter diesen Krieg unsere arme Stadt Oedenburg, die Bürger, und Einwohner derselben dabei dulden und ausstehen haben müssen, welcher sich recht angefangen hat Anno 1703, und von mir

JOHANN GEORG RITTER

beschrieben worden, so viel als mir ist wissend gewesen. Auch ist dabei beschrieben etwas von den letzten Türken-Krieg, so sich angefangen Anno 1716, und etliche Jahre gewähret hat.

Eine kurze Vorrede.

Wann Gott Land und Leute um ihrer übermachten Sünden willen heimsuchen und Strafen will: so straft er dasselbige mit Krieg, Theurung und Pestilenz; und dieser grosser Strafen und Plagen hat unser geliebtes Vaterland nur schon zimlich erlitten und ist denenselben unterworfen gewesen noch bis anhero, aber doch keiner besser und stärker, als der Krieg, und welche Straf auch die gröste ist, da wird nun nichts geachtet und geschonet, wie es dann dort in einen bekandten Lied stehet: Es ist gross Ellend und Gefahr wo Pestilenz regiret, — aber viel grösser ist fürwahr wo Krieg geführet wird, da wird veracht und nicht betracht, was recht und Löblich wäre. Diese Straf und Züchtigung, sag ich, hat unser armes Ungerland von Anfang und Ursprung desselben zimlich genossen: dann es hat sich angefangen mit Krieg. und währet noch bis auf den heutigen Tag also, dass es fast wenig Ruhe und Friede hat, bald von ihren üblen und bösen Nachbarn den Türken, bald von ihren eigenen Einwohnern, — wiedann man solches genugsam in der Historie der Kronick findet, dass man es gleich eine Ruhe und Frieden gehabt hätte von den Türken oder anderen Feinden: so hat sich gleich hie und da bald von ihren eigenen Einwohnern Krieg und Entböhrung erhoben und dadurch das Land verwüstet und in Schaden gebracht, als man

dessen die Menge könnte anführen; allein ich will nur etlicher Entpöhrungen gedenken, so von 100 Jahren her geschehen sind, als Anno 1605. bis 1606., da eben ein solcher Krieg im Land gewesen, als wie nun jetzt gehabt. Zu dieser Zeit aber hat doch sogar lang nicht gewähret, als dieser jetzige, da Stephan Bocskay mit einen grossen Hauffen Kriegs-Volk das Land überzogen, und dasselbe zimlich verheeret und verzehret, auch um das Fürstenthum Siebenbürgen willen, dass Er desselben Herr seyn wollen, endlich auch durch einen Vergleich und Frieden Kontrakt dasselbe erhalten. Da hat es unsere arme Stadt Oedenburg dazumahl auch wohl erfahren, indeme dieselbe von ihnen (als die Vorstadt) ist in die Asche völlig, bis auf etliche wenige Häuser, geleget und nochmahls ausgeblindert worden. Doch aber der ineren Stadt sich nicht bemächtigen können; nachdem ist aber durch Gottes Hilf diese Entböhrung bald gestillet und durch einen Vergleich und Friedens-Kontrakt von beeden Seiten hinterlegt worden, als von Ihro Kayserlichen Majestät Rudolpho II-do, und mit ihme Stephan Bocskay, Anno 1606. den 23-ten Juny beederseits unterschrieben und bekräftiget; und wurde eben diesen Dato mit dem Türkischen Kayser, welcher auch dazumahl wider die Christenheit war, der Friede getroffen, wurde also das Land von beeden Seiten in Ruhe und Siherheit gebracht. Darauf Anno 1631. erhebet sich wiederum im Ober-Ungarn ein Bauern-Krieg, wurde aber bald wiederum gestillet, und die Radlführer bestrafet. Item, Anno 1678. haben sich die Krutzen in grosser Menge zusammengerottet, und mit Französischen und Polnischen Völkern in Ober-Ungarn eingefallen und grossen Schaden gethan,

mit Rauben, Sengen und Brennen. Nachmahls gar in die Bergstädte eingefallen, woselbst Sie nur grosse Bäute von Silber und Gold bekommen, auch viel vornehme Bürger mit sich hinweggeführet, welche sich hernach mit einen zimmlichen Stück Geld ransioniren müssen; und diese Rebellion hat gar nur eine geraume Zeit angehalten, dadurch grosse Verwüstung geschehen. In Ober-Ungarn haben sie auch unterschiedliche Städte, als Kaschau samt der Citadella, Eperies, Leutschau, nebst noch anderen kleinen Oertern einbekommen, und ob Ihnen schon von denen Kayserlichen hie und da zimlicher Abbruch und Widerstand geschehen: so haben Sie doch wenig mit ihnen ausrichten können, dann Sie häuften sich immer mehr und mehr, bis endlich gar der Türk ihnen auch zu ihrem Ziel muste helfen, welcher auch das arme Land mit einer unglaublichen grossen Macht überzogen, Anno 1683., und zwar erstens gleich die vielberühmte Kayserliche Residenz-Stadt Wien in Oesterreich belagert den 14-ten Julÿ; da hat abermahl das gute Ungerland samt Oesterreich eine zimmliche Niederlage, grossen Schaden und Verwüstungen leiden und ausstehen müssen, auch viele Tausend Menschen, jung und alt in ihre grausame Dienstbarkeit geschlepet und mitgeführt, ja viele so jämmerlich hingerichtet worden, dass es ein grosses Ellend und Jammer zu sehen und zu hören gewesen war. Unseres Orts hier habens schon auch erfahren, was wir dazumahlen haben erdulden und ausstehen müssen: indeme wir uns auch unter ihre Bottmässigkeit haben werfen müssen, und also alle Augenblick fast gewärtig seÿn, was sie mit uns werden vornehmen und uns etwan gar in Grund und Boden ver-

wüsten und verderben, wann es Gott nach seinen Vornehmen hätte ausgehen lassen; aber Gott hat Ihme seinen stolzen Hochmuth bald gedämpfet, dass Er nicht lange ist vor Wien gelassen worden: sondern wurde durch Christlicher Potentaten Waffen den 12-ten Septembris wieder abgetrieben mit Schimpf und Spott, und mit einen unschezbahren Verlust. Allein, der Krieg hatte gleichwohl noch kein Ende, sondern gieng erst rechtschaffen an, und ist es dann das arme Land zimlich gewahr worden durch grosse und unerträgliche Plagen, Auflag, Durchzügen, Porzionen, Vorspänen und Winterqvartiren, auch vielmahls noch dabeÿ grosse Theurung erdulden und ausstehen müssen, dass also kein Wunder wäre, dass das Land fast in Grund und Boden verwüstet und ausgesauget werde über den so vielfältigen langwährigen Kriegen: wan es Gott nicht wiederum oftmahls aus Gnaden gesegnet und viel fruchtbare Jahre darunter gegeben hätte, dass also die Einwohner desselben, Theils in Wein, Theils Getraid und in anderen unterschiedlichen Gaben Gottes sind gesegnet worden, und damit wiederum ihre Gaben und Auflagen verrichten und geben können.

Aber wie den allen, so hat dieser Türkische Krieg halt gar zu lang gewähret, und die Portiones nahmen auch immer mehr und mehr zu, also dass das Land fast ausgesogen und gar Viele nichts mehr geben konnten, also immer zugeseufzet zu Gott, und gebetten, dass Er uns doch den lieben Frieden einmahl aus Gnaden schenken und bescheeren wolle; welchen sehnlichen Seufzer der Armen und Nothleidenden Gott dann in Gnaden gewähret, und hat die hohen Häupter dahin gelenket, dass sie doch einmahl

zum Frieden getrachtet, und wurde zu Carlovicz ein schönes Conferenz-Hauss gebauet, allwo hernach alle Pottschafter zusammen kamen, und den lieben Frieden beschlossen haben, — welches geschehen Anno 1699. den 26-ten Jäner, und wurde solcher Frieden auf 25 Jahr verlängert und bestättiget.

Was nun vor eine sonderliche Freude daraus entstanden, ist Jedermann bewusst über diesen schon lange gewünschten Frieden, und gedachte Jedermann: nun werden wir einmahl in guter Ruhe und Frieden leben können, und uns wiederum in etwas erhollen über die lange Unruhe und unfriedliche Zeit, so wir gehabt; aber leider Gott! es währte gar nur kurze Zeit: dann es liesse sich bald eine neue Rebellion und Empöhrung verführen und anmerken, wiederum von ihren eigenen Einwohnern, gedachten aber solches noch in der Stille zu halten; allein, es komme doch am Tag, und wurden etliche verdächtige Persohnen gefangen und nach Neustadt in Arrest überbracht, von welchen allen dann folgends etwas wird zu vernehmen seÿn: wie es ferner ergangen, und was hernach vor ein grosser Krieg daraus entstanden, endlich auch vor einen Ausgang genohmen, — soviel mir undzwar nur das wenigste von diesen allen wissend worden ist.

Erstens folget die Beschreibung von den Fürsten Rakoczy: wie derselbe in den Arrest nach Neustadt gebracht und auch wieder daraus entkommen ist.

Anno 1701. In den Monat Maÿ wurde Fürst Rakoczy und Baron Szirmay, nebst noch anderen Drey Vajvoden*) aus Ober-Ungarn nach Neustadt gebracht, und allda in Arrest gethan worden; Ursach dessen, weil sie sind beschuldiget worden, als ob sie in den Land eine Rebellion hätten anfangen wollen, und dabeÿ auch unseren allergnädigsten Kaÿser und König nach den Leben gestanden; also hat man sie da scharf verarrestiret und verwahret, bis auf fernere Verhör. Es wurde also ein Hauptman dazugestellet, der das Commando gehabt über die Arrestanten und über die, so sie verwachen musten, nebst noch einen Lieutenant, und wurde ihnen scharfe Wacht zu halten anbefohlen, — welches wohl auch eine Zeit lang geschah; allein, es währet nicht gar lange diese ihre Treue, die sie ihren Allergnädigsten Herrn geschworen haben, sondern sie liessen sich bald der Arrestanten ihre Seite ziehen und bereden, und berathschlagten sich unter einander: wie sie es angreiffen sollen, dass sie den Fürsten Rakoczy heraus helfen und fortpraktiziren könnten aus den Arrest? und alle Anstalten machten: auf was weiss Er heraus könnte

*) A Rákóczival egyidejüleg elfogott három Vay (Mihály, Ádám, László) nevéből eltorzítva.

gebracht werden. Endlich hernach auf einen Tag, da sie ihre Gelegenheit ersahen: da haben sie Ihm Abends beim Thor-Speeren, verkleiter, als ein Reitknecht, mit einen Futter-Sack durch alle Wachen herausgeführet, und gleich zum Thor hinaus, allwo dann schon vor den Thor sein Knecht mit einen Pferd gewartet, wie auch des Hauptman, der Ihm hinausgeholfen, sein Bruder, ein Lieutenant, welcher dann mit Ihm auch gleich fort ist; und wie wohl die andern beede, als der Hauptman und Lieutenant auch gedachten: sie wollen den andern Tag in der Stille auch hernach, es wird so geschwind nicht an Tag kommen, und wo sie dann ihr Loos zusammen gaben, alldort antreffen; allein, ihr Anschlag müsslinget ihnen, und gieng ihnen nicht allerdings von Staten: dann es muste noch denselben Tag offenbahr werden; als man Ihm in seinen Qvartier nicht gehöret oder vermüsset hat, und gleich nach Ihm fragte, hat der Hauptman zur Antwort geben: Er wäre aller übel auf, Er lieget drine! Da man ihm aber keinen Glauben geben wolte, und schon fast gemündelt: es möchte nicht recht zugehen, und die Sache dann weiters angezeiget, — so hat man hernach visitiret, und Niemand gefunden in den Zimmer wo der Rakoczy gewesen. Er, der Hauptmann, aber wollte sich wohl gleich excusiren: Er wüste nicht, auf was Art solches geschehen wäre, Er wäre unschuldig daran. Alleine, die Entschuldigung half wenig: sondern Er wurde gleich samt den Lieutenant in Arrest genohmen, nachmahls examiniret und befraget, welche dann dieses alles nicht läugnen, sondern gestehen müssen; und endlich, nach genugsamen Verhör, wurde ihnen ihr Urtheil gefället: dass nähmlichen den Hauptmann, mit Nahmen N. Lehmann, solle erstli-

chen der Degen zerbrochen, und vor die Füsse geworfen werden, nachmahls der Kopf abgeschlagen und der Leib geviertelt werden, hernach sollen die Viertln samt den Kopf vor die Stadt-Thör hinausgestekt werden; welche Execution dann den 24-ten Decembris noch selbigen Jahres mit den Hauptmann vollzogen worden. Dem Lieutenant aber wurde ein Urtheil gefället, dass ihme der Degen auch zerbrochen, und vor die Füsse geworfen werden solle, und der Kopf abgeschlagen, — allein, weilen Er nicht gar so viel Schuld dabeÿ gehabt: so wurde Er begnadet, und auf 6 Jahr lang nach Raab verwiesen, als ein Gefangener alldorten in Eisen zu arbeiten.

Nachdem aber der Fürst Rakoczy hinausgekommen: hat Er gar nicht lange gewartet, sondern nur fortgeeilet noch bei Nacht seinen Weg, den Er Ihm schon vorher wird auserwählt haben, da man Ihm nicht viel wird antreffen; dann, wiewohlen man Ihm gleich auf allen Strassen nachgesetzet und nachgeforschet hat, durch gewisse Leuthe, die geschwind dazu bestellet worden, dass sie Ihm sollen nacheilen, auch versprochen worden viel Geld, ja bis 10,000 Thaller, der ihm lebendig, oder nur seinen Kopf nach Neustadt oder Wien brächte, — so hat man Ihme doch nicht bekommen können, und ist also ungehindert fortgekommen, und nach Pohlen zu, auf ein gewiss Ort, da Er gedachte sicher zu seÿn, allda sich eine Zeit lang aufgehalten, und hin und wieder sich um Hilfe beworben. Und weilen eben dazumahl der König in Frankreich wider unsern allergnädigsten Kaÿser und König einen Krieg angefangen, wegen des Königreichs Spanien, — nachdem selbiger König mit Todt abgegangen, und der König in Frankreich

dasselbe behaupten wollen, auch mit Hilfe des Pabstens seinen Sohn würklich dareingesetzet, von rechtswegen aber es den Erzherzog Karl, als unsern allergnädigsten Kayserlichen Prinzen, zugehöret: so muste solches schon von beeden Theilen mit Schwerd ausgefochten werden.

Also gedachte der König in Frankreich: die Sache würde Ihm wohl zu seinen Handel dienen, wan Er es könnte dahin bringen, dass das Ungarland aufrírisch würde, oder einen Krieg anfienge, dass alsdann der Kayser dahin auch sein Theil Volk oder eine Armee haben müste, — so könnte Er demnach besser mit Ihm kriegen; versprache dannenhero dem Rakoczy Hilf: Er solle nur sehen, wie Er das Land könne aufwiklen, Er werde Ihm schon an die Hand gehen und auf alle Weis und Weg helfen. Wie es auch geschehen, — dann Er schickte Ihm nicht allein gleich viel Geld: sondern auch hernach allerhand Kriegserfahrne Officiers, Konstäbler,*) und dergleichen Leuthe, die Ihm konnten von ein und anderen berichten: wie das und jenes anzugreifen, und was zu einer Armee von Nöthen dieselbe aufzurichten, oder in Ordnung zu bringen? Machte Ihm also der Rakoczyer stens einen Anfang in Ober-Ungarn von etlichen hundert Mann, und zwar die meisten (wie mann vernohmen) zu Debreczin, die sich immer mehreten; hernach schrieb Er in ganz Ober-Ungarn an alle Gespanschaften, und ermahnet alle und Jede, Hohe und Niedere Edl und Unedl, wer die auch seyn, dass sie sollen mit Ihm halten und sich zu Ihm schlagen, die uralten Freyheiten des Landes wiederum zu suchen, — wohl

*) Tüzér, hadmérnök.

wissend: wie das ganze Land bishero ihrer alten Freÿheiten und Gerechtigkeiten beraubet worden, mit grossen Auflagen, Contribution, Qvartiren, und noch anderen dergleichen harten Beschwerungen mehr, und haben also von Jahr zu Jahr zugenohmen, da man immer gehofet: es soll abnehmen, oder gar wiederum aufhören; weil aber solches nicht geschehen noch bis anhero, und den Land fast unerträglich war mehr länger auszustehen: also wollen sie sehen, dass sie mit der Hilfe Gottes sich dessen können befreÿet machen. Mit diesen und anderen dergleichen Beredungen mehr hat Er sich Ihme immer mehr und mehr anhängig gemacht, dass sie Ihm dann mit Freuden Hauffenweis zugefallen, und also schon zimlich Volk zusammgebracht, machte Er alle Anstalten eine rechte Armee aufzurichten, und dem Krieg mit ernst anzufangen, — wie hernach zu vernehmen seÿn wird.

Der Anfang des Krieges.

Anno 1703, bald zu Anfang des Jahres, da nun Fürst Rakoczy schon einen zimlichen Haufen Kriegsvolk beÿsammen gehabt: fielen Sie in Ober-Ungarn ein, thaten allda grossen Schaden, wer sich ihnen widersezte, mit Blindern und Rauben. Es kam auch der Bercsénÿ zu ihnen, samt noch andern Grossen und Edlleuthen, die Ihme dann auch zu seinen Handl dienen halfen. Dem Bercsénÿ machte Er zu einen Generalen, und gab Ihm die Armee über zu führen; und brachten dann immer weiter und weiter, bekommen dann auch manches Ort und Stadt ein, fielen auch hernach in Siebenbürgen ein, ein Theil von ihnen, und bekommen dann auch mit der Zeit unterschiedliche Städte; und obwohlen von denen Kaÿserlichen ihnen gleich hie und da Widerstand geschahe, und gedachten sie zu hindern in ihren Vornehmen, und manchen Scharmitzl mit ihnen hatten: so fragten sie doch wenig darnach, und half nichts, dann sie mehreten sich von Tag zu Tag, und hielt fast alles mit ihnen, was auf den Land oder in geringen Orten war. Ja, sie bezwungen wohl auch die Städte und Festungen, dass sie es einsperten und so lange plockirten, bis sie sich ergaben; wie sie dann noch dieses Jahr nach Leutschau, Eperies, Caschau, Tockay, Munkats, und fast das ganze Ober-Ungarn einbekommen, hernach sich vertheilet, also dass der Rakoczy in Siebenbürgen mit einen Hauffen geblie-

ben, und Theils in Ober-Ungarn, — die anderen sind heraus in die Bergstädte mit den Bercsényÿ gegangen, nachmahls auch derselben sich bemächtiget und bekommen, da eine zimliche Beuthe von Silber und Gold, und hernach den völligen Genuss davon; die Kaÿserlichen versuchten zwar vielmahls denselben zu widerstehen, und sie davon zu vertreiben, und hatten manchen blutigen Scharmitzl mit ihnen an unterschiedlichen Orten, absonderlich zu Altsohl und Levenz, — aber richteten nichts mit ihnen. Und wie man gehöret hat, dass das Bergwerk zu dieser Zeit, da sie es inne gehabt, überaus reich soll gewesen seÿn: so haben sie doch diesen Vortheil zu ihren sonderlichen Nutzen erdacht, und haben Kupfergeld schlagen lassen, und ihre Leuthe damit ausgezahlet, und Jederman, wo sie schon zu gebiethen gehabt, hat selbiges auch von ihnen nehmen müssen; das Silber und Gold haben die Vornehmen für sich gesparet und weggeführet.*) Nach diesen kamen sie noch weiter heraus, und war ihre Meinung, dass sie auch über die Waag kommen möchten; da ihnen dann erstlich der Forgats zimlich mit den Kaÿserlichen Widerstand hielte und sie immer gut zurücktriebe: aber Er wurde hernach auch falsch, und gienge zu die Krutzen über. Endlich, da sie gar zu stark kamen, und die Kaÿserlichen nicht mehr sie erwähren konnten: kommen sie doch bei Freÿstadl herüber, — worauf sich dann hernach Tyrnau, Modern, Besing und Sanct-Georgen, bis auf Pressburg ihnen alles huldigte. Sie

*) Alaptalan vád, mert az arany- és ezüstpénz — mint eléggé be van bizonyítva, — fegyver, posztó, ón, kén, és más itthon föl nem található hadiszerek vásárlására, úgy idegen regularis hadak fogadására s fizetesére, továbbá diplomatiai költségekre fordíttatott.

sezten auch der Leopoldstadt zu unterschiedlichen mahlen zimlich zu, nachmahls bekommen sie auch im Winter die grosse und kleine Schütt ein, und thaten allda grossen Schaden; dass also dann beÿ uns eine Forcht entstanden ist, und die Bürgerschaft bei den äussern Thören wachen und den Anfang machen müssen den 5-ten Decembris 1703, Tag und Nacht eine Korparalschaft.

Anno 1704. Da nun der Winter mit Gewalt eindrang, und die Wässer allenthalben, wie auch die Donau hart zugefrohren war: ist ein Theil von diesen ungebettenen Gästen auch herüber auf diesen Boden gekommen mit den Karolÿ, als ihren Generalen, der sie herüber comandirt hat, welcher zwar erstlich auch gut Kaÿserlich gesint gewesen, und ihnen in Anfang hie und da zimlich Abbruch thate mit seinen Volk, aber hernach von den Kruzen um all das seinige gekommen; da Er aber hernach kein andere Hilf gesehen: hat Er sich auch zu ihnen geschlagen. Als sie nun herüberkommen sind, und gleich Papa und selbige Örter herum einbekommen: hat der Karolÿ gleich zu Papa sein Hauptqvartier gemacht, von dannen an alle Gespanschaften geschrieben, und sie ermahnet mit Ihm zu halten, und sich nicht zu widersetzen. Da Ihm dann gleich die ganze Raabau und der ganze Boden herauf zugefallen, und sich gehuldiget, und die meisten mit Freiden mitgegangen, welche ohnedem mit Verlangen auf Sie gewartet haben. Bis auf unsere Stadt war alles gehuldiget herauf, ohne was die Festungen waren.

Den 17-ten Junÿ hat der Karolÿ auch zu uns herauf geschickt den Ocskay und den Tallián Ferencz, wie auch den Bezerédy, und die Stadt auffor-

dern lassen, und befragen: was wir thun wollen? Sind bis 2 Tag hier gewesen; weil sie aber gar ein grosses Begehren gethan, und unsere Herrn dadurch eine Ausrede gethan: sie wollen gewisse Herrn mit hinunter schicken, die mit den Karolÿ selbsten accordiren und sich bereden werden mit Ihm, und dann zwei Herrn deputirt, als Titulirter Herr Kovacsits des inneren Rathes, und Herr Reichenhaller des äusseren Rathes, nur unterdessen zum Schein, — darauf gleich in der Stille sind auch gewisse Herrn nach Wien zu Ihro Majestät in der Eile abgeschickt worden, und gebetten: wo es möglich wäre Hilfe zu schaffen. Da ist dann gleich befohlen worden nacher Pruck, allwo die Kaÿserliche Armee gestanden, 400 Mann herunter zu beordern, nebst einen Kaÿserlichen Comandanten, so ein Hauptman gewesen, als Baron von Blumenberg, mit noch einen Hauptman Prikovits genant, als Plaz-Major, nebst zwei Lieutenant, ein Wachtmeister-Lieutenant, und noch anderen Officiern. Den 26-ten Januarÿ 1704. sind sie allhier in grossen Schnee und Ungewitter angekommen. Eben diesen Tag sind auch die Kruzen hier angekommen, ein Truppen, und fast zugleich etwas ehender, — dann sie haben ihnen gewiss eingebildet: die Stadt ist schon ihnen, es wird sich huldigen, alldieweilen unsere Herrn beÿ ihnen sind; wie sich dann auch der Karolÿ soll verlauten haben lassen: Er getraue Ihm Oedenburg mit den Korbatsch einzunehmen, — dann Er gedachte nichts anders, als die Huldigung von uns. Als die Kruzen aber um die Stadt herumritten, und bei den Wiener Thor auf den Berg etwas hinauskommen, und sahen die Deutschen hereinmarschiren: so haben sie sich nicht lang umgesehen, sondern

gleich ihren Weg zurückgenohmen von der Stadt weg, und nach Kreuz hinunter. Als aber die Ungarn hernach gesehen und vernohmen haben, dass wir Kayserliches Volk in die Stadt bekommen: haben sie gleich unsere Herrn verarrestiret und nicht zurückgelassen, und mit sich herumgeführet, wo sie hinkommen. Als aber der Kayserliche Comandant samt den Volk in die Stadt hereinkommen: ist er geschwind auf alle Posten und zu die Thöre gegangen, und ringsherum besichtiget: wie alles stehet? und gleich alle Anstalten gemacht, wie dies und jenes kann befestiget und verwahret werden; und sind ihm gleich von unseren Bürgermeister Herrn Ferdinand Dobner alle Schlüsseln übergeben worden. Es wurde auch befohlen, nichts mehr zu verschonen, wie vor geschehen, — wann man anders einen kann erlangen mit Stucken oder klein Gewehr, — sondern Feuer geben auf sie.

Darauf musten die Bauern von unsern Dörfern viel Schanz-Korb, Faschinen und kleine Spierkörb in grosser Menge machen, gros und klein Bauholz und Brenholz hereinbringen, so viel sie gekönt haben. Es wurden in der Inneren-Stadt alle Pasteyen erhöhet. so viel mann gekönt hat, und Schanz-Körb neben den Stucken gesezt. In der Vorstadt wurden auch auf vier Örtern Paterien gebauet, und hernach Stuck darauf geführet, nähmlich auf den Michaëlis Friedhof. auf der alten sogenanten Fleischhackers Kirchen: da wurden zweÿ grosse eiserne Stuck aufgeführet, denselben Thall hinunter, und gegen den steinenen Brücke. damit zu bestreichen. Item beÿ den Potschÿ-Thor wurden auch 2 Stuck aufgeführet. Item auf unsern Evangelischen Friedhof, in den äüsseren, am Eck.

rechter Hand, wurden auch 2 aufgeführet, wegen des Langen-Zeiler-Grabens. Item, in den sogenanten Fodorischen Hauss, bei den darauf sogenanten Scharfen-Eck, auf den Zimmer, welches auf der Stadt-Mauer angebauet ist, sind auch 3 kleine eiserne Stuck aufgeführet worden, und aussen mit Faschinen und Erd dazwischen vermacht zur Brustwähr. Es wurden auch um die äussere Stadt ringsherum, — etwa 2, oder 3 Häuser-breit von einander, darnach man es dann immer an manchen Ort von Nöthen gehabt, — Bablatschen gebauet, damit man sich in Fall der Noth über die Mauer hinauswähren und schüssen könne. Auch in denen Roundellen wurden überall dergleichen Bablatschen und Schilterhauseln darauf gebauet. Vor die äusseren Thöre wurden auch noch vor der runden Mauer, Palisaten rundherum gesezt, und ein Spanischer Reiter davor gemacht. Es wurden in allen Gässen nach zwerch herüber Palisaten, und ein Spanischer Reiter davor gesetzet. Die Bürgerschaft, welche vormahls in die Rotte eingetheilet gewesen, wurde jetzo in die Korparalschaften getheilet, und nach Soldaten-Manier eingerichtet. Die in der Ritterschaft waren zu Officier gemacht, und 11, 12, oder 13 Mann (so wie es dann hat seyn können) in eine Korparalschaft getheilet. Ich wurde auch erstens zu einen Korparal gemacht, ohnerachtet aber, da die Stuck bey den Scharfen-Eck in Fodorischen Hauss sind aufgeführet worden: habe ich zu denselben als ein Konstabler, mit Hans Kollmann hin müssen, und dieselben versehen. — Hernach hat man zum Schanzen anfangen müssen, um die äussere Vorstadt-Mauer einen Graben machen, und da muste alles zugreifen: Hauer, Bauer, und was herinnen war, die

Bürger und Inwohner, und täglich einen Menschen auf die Schanz schicken, — da giengen dann zimlich schon die Plagen an. Der Wirth auf der Wacht, hat er einen Gesellen gehabt: die haben auch hernach wachten müssen, einen Menschen in der Robath, dem Soldaten zu Haus sein Qvartier und auch sein Essen geben im Anfang; und das Schanzen hat zimlich lang gewähret: den ganzen Winter und Frühling, ja wohl bis nach Pfingsten hin: dann auf manchen Ort hat es gar nicht wollen recht von Statten gehen, wo es so lenig oder wässerich war, und immer manches Ort zusammen gefallen, dass man es gar hat ausmauern müssen, dass es gehalten hat; ja es fiel wohl auch bisweilen manches Stuck von der Stadt-Mauer in den Graben, allwo die Erd weggerutschet ist: dann die Grundfestung von der Mauer war etwas leicht, und der Graben nahe hinbey, — so muste mann hernach immer vorbauen und Pfeiler ansetzen, wo man gesehen hat, dass die Mauer schlecht ist. Als man aber verkundschaftet hat, dass der Feind stark heraufgieng: da gieng das Flehen fast Tag und Nacht an, die Bürgerschaft von der Vorstadt in die Innere-Stadt, und die Bauern von denen Dörfern, sowohl von anderen, als von den Stadt-Dörfern, herein erschröcklich, dass alles, sowohl die Innere-, als die Vorstadt voll angefühlet wurde von Mehl, Getraid, Fleisch, und anderen Esswaaren; auch von Wein wurde nur allein bis 15,500 und etliche 20 Emmer dies Jahr hereingeflehet, und wurde ein jedes Fassl, so hereingeführet, bemerket mit einen grossen Eisen, welches hiezu gemacht worden, mit zwey Buchstaben F. W. als Fleh-Wein, und wurden auch gewisse Herrn dazu deputiret, die solche Weine anbrennen musten, wovon

man Ihnen. der den Wein hereingeführet hat, von jeden Emmer 2 Denar geben müssen.

Item, brachten die Bauern Kundschaft herein, dass die Kruzen ganz in der Nähe herum auf den Dörfern alles völligen und sich zusamen ziehen; da muste die Bürgerschaft gleich stärker auf die Wacht aufziehen. Es wurden auch die Hauer in die Korparalschaft getheilt, samt den Fremden, die von den Dörfern sich hereingemacht haben, derer dann diesesmahl eine zimliche Anzahl waren, und musten hernach auch nebst der Bürgerschaft wachten. Die Handwerks-Purschen wurden gleichfalls beschrieben und in die Korparalschaften getheilet, welche dann hernach bei den vordern Thor Wacht gehabt. Die Thöre in der Vorstadt wurden gleich alle, bis auf das Wiener- und Potschÿ-Thor, vermacht, mit Bäumen und Steinen inwendig verlegt, und wohl verwahret; denen Leithen wurde allenthalben Pulver und Munition, auch Gewähr ausgetheilet, denen Hauern Musqveten, Pantalier, und Säbel; es wurden auch die Morgen-Stern aus den Zeughaus herausgegeben und zur Mauer gelehnet. in Fall eines Sturms zu gebrauchen; Doppelhaggen, Geschifte, und andere wurden auch zu den Thören und anderen gefährlichen Orthen gegeben, und so viel als möglich, alle mögliche Vorsehung gethan.

Den 15-ten Februarÿ sind die Kruzen in grosser Anzahl, bis auf 12,000 Mann stark geschäzt, auf die Stadt zu, aber sind vorbei, und auf die Unterwiesen zu, wobei dann der Karolÿ selbst gewesen, und haben hernach allda ihr Läger geschlagen auf den Unterwiesen, und auf den Äckern gegen Schattendorf hinüber; auf den Abend sahe man schon die Menge Feuer im Lager, und höret nichts als Trompeten und

Paucken, — und sonst diesen Abend nichts verübet, und still gelegen. Der Comandant allhier liesse ihnen gleich zum Troz auf den Thurm bei den Windlichtern trompeten und paucken, auch sonst allerhand Musick machen, mit Schallmeyen den Türkischen Einzug, und mit der Trompeten den Dragonern, und andere Marsch, und so vermischt bald diesen, bald andren, Trompeten und Paucken dazwischen; und das geschahe alle Nacht, so lange, als sie draussen gelegen und daherum waren, dass es dann den Karolÿ hernach hart verdrossen hat, und gräulich gedrohet: Er wolle uns noch dies und das thun!

Den 18-ten Februarÿ haben sich ein Trup von ihnen herfür gethan, und nahe gegen Wiener-Thor geritten; unsere Leuthe aber sind bald zu Pferd, bald zu Fus hinaus, und mit ihnen gescharmitzelt, — allein, sie waren zu stark, und konnten nichts mit ihnen richten; haben einen Deutschen Mann zwischen denen Gärten erwüscht, und Todt gehauen, wie auch ein hiesigen Bürgers-Sohn, welcher draussen im Schanzen war, und sich etwas hindan begeben, gefangen, und mit sich in ihr Lager geführet, doch den anderen Tag haben sie ihm wiederum zurück hereingelassen. Item, diesen Tag, auf den Abend, da es schon ganz finster war, kommen etliche von ihnen unter das Bräuhaus herein, bis zu der jezt sogenannten Rittmeister Voglischen Mühle, und allda ausgespehet; als sie aber von unsern Leuthen bemerket wurden, und auf sie hinaus Feuer geben: da gieng es dick an herein mit Schüssen. Es wurde aber gleich Lärm gemacht und die Leuthe auf die Mauer getrieben: dann man wuste nicht, wie viel ihrer etwa sind, — sie stekten alle zwichen den Zaun und den Ställen in den

Bräuhaus, und schossen herein, und gewähret also eine gute Weile, welches aber gleich wohl bei uns, Gott seÿ Dank, ohne Schaden abgegangen, weiss nicht wie beÿ ihnen. Als sie hernach gesehen, dass sie nicht viel ausrichteten, — haben sie sich wieder in der Stille fortgemacht.

Den 19-ten Februarÿ darauf, als mann nun gedachte, das sie allda ihren Vortheil suchen, — indeme noch viel Zaun, Ställe und anderes Gestrip bei den Bräuhaus und in Garten herum war, — wurden die Leuthe von allen Viertln hinauscommandirt, gleich Früh, die Zäume und Ställe nieder zu reissen und alles wegzuräumen, auch von den Bräuhaus, von der Bräuhaus-Mühl, und von des Herrn Engels Haus in Garten die Dächer abzubrechen; und haben nicht einmahl davon recht fertig werden können: als die Kruzen dieses gesehen, sind sie ganz dick zu Pferd und zu Fus herüberkommen zwischen 9 und 10 Uhr. Ob man zwar ihnen gleich mit Stucken hinaus begegnet: haben sie sich doch nicht abschröcken lassen, sondern nur auf die Neuhellerische Mühle zu, hinter derselben sich in den Langen-Zeiler-Graben begeben, die zu Fus, die Reiter aber blieben hinter der Mühle stehen. Die Neuhellerische Mühle wurde gleich erstens von ihnen angezündet, und die Talpatschen machten sich alle in Langen-Zeiller-Graben, hinter den Tschaikischen Garten, allwo noch eine Mauer gestanden, — da konnte man ihnen mit keinen Schus zukommen. Es stunden auch viele Bäume und mehrere Stück Zäune noch dort, und da dass sie sich aufhalten konnten, und immer unter derselben herein feuerten. Hernach haben sie auch in den Tschaÿkischen Garten das Haus angezündet, auch den Engli-

schen Garten, und wo nur ein Lusthaus oder etwas von Holz gewesen, den Ziegl-Stadl alles angezündet, und haben sich um und um die Stadt gemacht; das Lazareth, und die Mühle des Herrn Stadtrichters Egidi Prisomann auch angezündet, und haben gemeint dadurch ein Feuer in die Stadt zu bringen, und wann die Stadt also in Feuer wäre: wollten sie stürmen, dann sie haben schon die Leitern und alles bereit gehabt, auf den Dörfern haben sie den Bauern die Leitern weggenohmen, wie sie es gefunden haben: Greb-Leitern, Heu-Leitern und andere Steig-Leitern, wie sie es antrafen, und haben sie zusammengeführt. Allein, Gott hat ihnen ihr Vornehmen gehindert, dass es nicht nach ihren Willen ist hinausgeloffen; und ist denselben ganzen Tag ganz still gewesen, und kein Wind gegangen, bis um Mitternacht: da hat sich ein schröcklicher Wind erhoben, — allein, das Feuer ist schon meistens ausgeloschen, und hat keinen Schaden thun können. Unterdessen gieng das Schüssen immer fort hinaus, und wo nur einer erblicket wurde: so wurde nichts verschonet; sie ingleichen auch herein geschossen, aber Gott seÿ Dank, ohne sonderlichen Schaden; nicht mehr als zweÿ Persohnen sind von uns getroffen worden, ein Student herinner der Mauer in Kopf, welcher den anderen Tag darauf gestorben, und von den Soldaten ein Fourier, welcher mit anderen Soldaten und Bürgern hinaus auf sie gefallen ist, von ihnen auch getroffen worden, und gleich Todt geblieben; doch hat derselbe, der ihm erschossen, auch gleich von den Bürger Nahmens List, sein Rest bekommen. Hat also das Schüssen von 10 Uhr an, bis Mitternacht gewähret gegen einander, auch das Brennen beÿ ihnen; das gröste Glück war, dass das Bräu-

haus und die Mühle allda vorhero abgebrochen worden, — sonsten hätten sie durch dieselbe gar leicht ein Feuer hereinbringen können. Als sie nun gesehen, das sie nichts richten, und nach Mitternacht auch sehr kalt worden : haben sie sich gegen den Tag in der Stille weggemacht und wegmarschirt; den anderen Tag darauf Frühmorgens, als den 20-ten Februarÿ, ihr ganzes Lager auf den Unterwiesen angezündet, und davon Theils auf Wandorf zu, und andere Dörfer sich ausgestreuet. Der Karolÿ aber selbst, ist mit den meisten und grösten Trup auf Eisenstadt zu, — aus Zorn, weil Er hier nichts gerichtet hat, — welche sich Ihme dann gleich ergaben, und gedachten nicht, dass es ihnen so ergehen wird, als hernach geschehen: dann sie haben sehr übel mit ihnen gehauset, alles ausgeblindert, aufgesucht, wo nur was verstekt gewesen ist, und mit weggeführet. Die zu Wandorf sind immer liegen geblieben, und haben sich also fast alle Tag sehen lassen, ein Trup heraus auf die Äcker, und immer weiter herunter, und haben mit unseren Herumreitern gescharmitzelt; allein, in die Nähe haben sie sich nicht recht herzugetrauet, dann sie fürchteten die Stuck sehr. Indessen hat man immer Nachricht und Hofnung von Kaÿserlichen Volk, dass es kommen soll, und sie wiederum von hieraus wegjagen, und von Eisenstadt, — welche dann auch am Grünen-Donnerstag geschehen, dass sie da, zu Eisenstadt, mit den Kruzen geschlagen und sie verjagt haben.

Eben diesen Tag kam Kundschaft herein, dass bis 180 Kruzische Wägen mit Proviant zu Wandorf wären, und auch nicht viel Krutzen dabeÿ seÿen; unsere Leuthe wurden aber nicht geschwind hinausgelassen, bis die rechte Nachricht kam. Endlich

Nachmittag zwischen 3 und 4 Uhr wurden zu Pferd und zu Fus hinausgelassen, wer da wolt, — aber es ware schon zu späth, dann die meisten Wägen waren schon heraus und gegen Schattendorf zu. Unsere Leuthe giengen dann gleich auf sie los, als die Kruzen sie zu Wandorf ersehen, sind sie gleich heraus die Wägen zu secundiren, — aber unsere Leuthe drehten sich gleich auf sie zu, und scharmitzelten eine Weile mit einander. Die Kruzen aber hielten nicht lang, sondern giengen wieder zurück nach Wandorf; unsere Leuthe setzen ihnen auch gleich nach, dass sie sich in Häusern überall versteckten, und auf unsere Leuthe herausbrenneten. Da sie aber sahen, dass immer mehr und mehr Volk hernachkam von der Stadt hinauf: so sind sie durch die Gärten aus in den Wald hinausgegangen; aber unsere Leuthe haben sie wacker begleitet, und sollen bis gegen 40 Kruzen Todt geblieben seyn. Diesmahl ist von unseren Leuthen keiner gleich Todt geblieben, als der sogenannte Lutherische Stephan, welcher von einen Kruzen mit einen Tchackan zum Kopf getroffen, und auch in etlichen Tagen darauf sterben müssen; auch ist ein Kroatischer Schuster in Fus blessirt worden. Die Wägen draussen sind unterdessen durchgegangen, aber sind von Bauern aufgefangen und geblindert worden gegen der Eisenstadt zu, welche schon gewusst haben, dass die Kruzen geschlagen sind. Unsere Leuthe traffen zu Wandorf noch viel an von Ochsen, Kühe und Kälber, auf die 50 Stück, und viel Pferd, auch von Waizen und Getraid, etliche 70 Metzen Haber, und was noch von anderen Graflwerk ist gewesen, eine zimmliche Beute, dass sie es diesen Tag nicht alles gar haben herunterbringen können. Den

anderen Tag sind sie wiederum hinauf, und hat der Comandant auch Kayserliches Volk mitgeben, und brachten das übrige gar herunter, — aber das meiste war schon in der Nacht verzogen und weggebracht in Dorf. Hernach ist dieses alles verkauft und zu Geld gemacht worden, um diejenigen, so sein Leib und Leben gewagt den ersten Tag, denselben ausgetheilet worden, es mag seyn gewesen Bürger, Hauer, oder Fremder : jeder 4—17 kr. werthes; und hätten wohl mehr bekommen sollen: aber die Officire haben das meiste in ihren Beutel gestekt. Ein Fahnl haben wir diesmahl auch von die Kruzen bekommen.

Als nun der Comandant allhier vernohmen, dass die Kruzen würklich von Eisenstadt verjagt worden, hat Er erlaubt : wer nun Lust und Belieben hat, hinaus den Feind aufzupassen, oder denselben zu verfolgen, der solle nur hinaus; und weil absonderlich Nachricht kommen, dass zu Kolnhof noch eine Trup ist, welche zwar erst dahin kommen, und haben auch auf Eisenstadt sollen den Karoly zum Succurs zukommen, und wusten also nichts davon, dass sie weg waren von Eisenstadt, — kam also die Nachricht am heiligen Christtag Früh herein, dass sie da zu Kolnhof noch wären : also hat der Comandant eilends die Bürger und Inwohner, und wer nur Lust hatte, hinunter, dieselben zu verjagen ermahnen lassen. Und sind die Leuthe dann aus der Kirchen wieder heraus Theils, und mit hinunter; und kam dann eine zimliche Anzahl zu Pferd und zu Fus zusammen, — allein, der Comandant liess nicht mehr dann, bis 500 Mann, ohne des Deutschen Kayserlichen Volkes; und zogen gleich fort hinunter unter der Früh-Predigt am heiligen Tag, und traffen die Kruzen

noch da an, bis 300 Mann Talpatschen : welche sich aber gleich tapfer währten, dass unsere Leuthe Anfangs nicht viel konnten schaffen mit ihnen. Sie reterirten sich in die Zimmer, auf die Böden, und gaben wacker Feuer auf unsere Leuthe, wann sie hinzu wollten; und da sie da nicht mehr sich erhalten konnten : sind sie in die Stadt hinein zusammen und sich gewehrt. Als nun unsere Leuthe sahen, dass sie dort auch nichts mit ihnen schaffen können: haben sie sich in eine grosse Gruben salvirt, und da sich auch eine gute Weile gewehret, und viel von unseren Leuthen blessirt : endlich haben sie unsere Leuthe doch übermeistert und in der Gruben zusammenschossen und umgebracht; auch die andern, die noch dort und da in Zimmern, und auf den Boden versteckt waren, aufgesucht, und niedergemacht, — doch bis 60 haben sie aber gefangen mit sich herauf gebracht, worunter dan viele blessirt, Theils ja tödlich blessirt waren, dass sie auch hier starben. Von unseren Leuthen sind nicht mehr als zweÿ gleich auf der Stelle Todt geblieben, als ein Zischmenmachermeister Nahmens Kifjaczy, und ein fremder Koch, aber bis 10 oder 12 sind blessirt worden, worunter auch Theils gestorben sind. An Beut war nicht viel da, als was eher an Gewehr bekommen hat; etwas von Pferden war da, aber nicht viel Rindvieh, dann sie haben sich nicht viel vorgesehen, — werden also wenig von diesen dazumahl seyn durchkommen, dann unsere Reiterey hat gleich das ganze Dorf umrungen, dass keiner hat hinauskommen können. Die Gefangenen hier mussten hernach schanzen, bis sie wieder ausgelöst wurden. Diesmahl haben wir auch 3 Fahnen von ihnen bekommen.

Den 20-ten April ist der Platz-Major von hier weg, mit 200 Mann nach Güns hinunter, dasselbe mit dieser Mannschaft zu besetzen, und Er als Comandant da zu seÿn. Im Maÿ haben sich die Kruzen wieder stark gesamlet und heraufkommen bis nach Kreuz. Weil mann aber unter dieser Zeit immer mit den Friedens-Contract umging : also wurde der Oculitsanÿ nebst den Bischof von Simegh nacher Wien geschikt, wegen diesen Friedens-Contract, und sind den 27-ten Maÿ hier angelangt, als dahin zu reisen. Eben diesen Tag Vormittag zwischen 7 und 8 Uhr, ehe sie hier ankommen sind : sind von den Kruzen, welche zu Kreuz gelegen, ein Trup vorhero herauf, und haben die ganze Kühehalt aus den letzten Viertl, und auch der Kolnhofer ihre Halt weggetrieben, ohne anderen Vieh, Ochsen und Pferde, deren sie auch wenig antraffen und bekommen, dann man versahe sich nichts solches, dieweil man hörte, dass diese Leuthe hier ankommen sollen; ob man wohl gleich mit Stucken nach sie schoss, - - so war es alles umsonst. Nach diesen kommen beede Herrn Abgesandte hier an; unsere Herrn, nebst den Comandanten, haben ihnen alles beÿgebracht, und geklaget : warum sie dieses gethan haben? So ist gleich ein Schreiben von ihnen beeden, und auch von unseren Herrn abgefertiget worden : ob sie dieses Vieh alles wieder erfolgen lassen wollten auf Ablösung? So haben sie geantwortet : wann sich die Stadt erkläret zu huldigen und mit ihnen zu halten, — so solls ihnen alles wieder werden, wo aber nicht, so wird auch das geringste Stück Vieh nicht mehr zurückkommen. Und ist auch so geschehen, dass wir nichts mehr bekommen haben, weil wir in ihren Willen nicht eingewil-

liget; und haben uns diesesmahl ein ziemliches versetzet, bis auf 1000 Stück Vieh, wie mans geschäzt hat, bekommen, und also ihren Schaden, den man ihnen zweÿmahl gethan, wiederum eingebracht. Nach diesen haben sie fast alle Tage herum um die Stadt gesträuft, dass fast kein Mensch recht sicher gewesen auf dem Feld; absonderlich in den Wäldern haben sie immer gepasst, und auf das Vieh gelauert, so noch in anderen Viertln gewesen, — allein, man hat das Vieh allezeit ganz späth, um 7, 8 bis 9 Uhr ausgetrieben, und nur in der Nähe, unter den Stucken gehalten, auch wohl manchen Tag, da man sie verkundschaftet, gar nicht ausgetrieben.

Den 20-ten Junÿ zwischen 8 und 9 Uhr ist wieder Lärm entstanden, und sind die Krutzen von Wolfs herein auf das ganze Weingebürg geritten, und die Leuthe so darinen waren, aufgesucht, und welche sie da angetroffen haben, erschlagen, ausgezogen, ja viele niedergehauet, geschossen, und verwundet. Hernach sind sie in grosser Anzahl vor der Stadt vorbeÿ, und auf Eisenstadt zu, weil sie vermeinten : sie werden sie gleich wieder hineinlassen, wie das vorigemahl geschehen; weil sie ihnen aber gleich mit den Stucken begegnet und sie bewillkommet haben : so haben sie dann leicht können abnehmen, wessen sie gesinnet sind gegen ihnen die Herrn Eisenstädter, — haben also hernach aus Zorn ihnen herausten die Stadl angezunden, und auch dort herum etliche Oerter abgebrennt und geblindert. Hernach sind sie wiederum zurück, und übernacht bey Klingenbach auf den Unterwiesen gelegen. Den anderen Tag ist wieder ein Lärm geworden, und sind diese Gäste in aller Frühe aufgebrochen, und von der Unten hereinmar-

schirt, ganz späth; Theils sind gleich hinüber auf ihren alten Weg gegen Wandorf zu, — sind aber nicht hinein, sondern gleich auf die Löwer in die Weingärten geritten, und die Leuthe aufgesucht, von da neben der Stadt vorbeÿ; als man ihnen aber mit den Stucken wacker begegnet: sind sie auf die Feld heraus und vorbeÿ gesprengt. Der andere grosse Hauffen aber ist ganz langsam marschirt gegen den Gericht herein, auch manchmal stilgestanden, und sich recht in Parade gestellt, dass man also würklich geklaubet: es ist etwa noch was in Hinterhalt, und sind Willens auf die Stadt anzurücken; haben hier desswegen gleich alle Anstalten gemacht und sich vorgesehen, aber es war nur eine Blenderey und vermeinte Schröckung beÿ ihnen, — dann, als sie gesehen, dass man auf die andern mit Stucken zugeschossen und durchgegangen sind: haben sich diese auch auf den Berg hinter den Gericht hinaufgelengt, in Thal hinüber bei den Tiefenwegen, und auf die Angerer-Weingärten zu. Als nun der Comandant allhier gesehen, dass sie durchgehen: hat Er gleich von seiner Miliz einige, nebst den Freÿreitern, und auch anderen, so gerne mitgewolt, hinaus comandirt, ihnen vorzupassen und den Pass abzuschneiden, — aber sie haben nicht gehalten, dann je weiter ihnen unsere Leuthe entgegen giengen: desto weiter sind sie gewichen, und gar zu weit hat sich das Fussvolk auch nicht begeben dürfen; doch sind sie gleichwohl zimlich auf den Hals gekommen, dass sie mit den Schus einander gelengen konnten, haben auch eine Weil mit einander Kugl gewechslet, und einige von ihnen blessirt, den unsrigen aber ist kein Schaden geschehen. Wie sie also den Ernst gesehen, haben sie sich durch

den Zaschalm-Wald durch begeben, wiederum auf ihr ordinari Nest: auf Kreuz hinunter, und auch da nicht lange aufgehalten, sondern weiter hinunter, gegen Nicolai und Steinamanger gegangen.

Den 13-ten Junÿ hat der General Heuster mit den Kruzen ohnweit Raab geschlagen, wobei dann der Forgats sie comandiret hat; und wurden die Kruzen bei 5 oder 6000 Mann geschlagen, und viele Fahnen, Stuck, und Bagage erorbert.

Den 22-ten Junÿ darauf wurde allhier aus Befehl des Herrn Comandanten das TE DEUM LAUDAMUS abgehalten, wegen dieser Victoria; in der Früh Predigt, Nachmittag aber, Abends um 5 Uhr, musste die ganze Bürgerschaft nebst der Garnison, die Handwerks-Purschen, Freÿreiter, die Fremden, Bauern, und auch die so unsere Dörfer haben geben müssen, samt den Soldaten, wie auch die Hauer, und alles was wehrhaft war, bei den Potschÿ-Thor hinausmarschiren und auf den Leonhards-Berg sich in Ordnung stellen, gegen Ungarn hinunter dreÿmahl alle zugleich Salve geben; es wurden auch 2 Böller hinausgeführet, und diese waren allezeit der Anfang, nach diesen um die Innere-Stadt um und um, hernach in der Vorstadt die Stuck, so heraussen stehen, 10, und also jedesmahl 50 Stück Schuss; nachdeme gieng es draussen mit den kleinen Geschoss alles zugleich an, und auf diese Weis geschah es dreÿmahl, — hernach marschirten sie wieder alle herein, und jeder in sein Quartier.

Den 24-ten Junÿ, als am Tag Johannis, wurde jeden Bürger von gemeiner Stadt 2 Halbe Wein und 2 Ungarische Brod ausgetheilet, hernach den andern allen, so mit draussen waren, jeden 1 Halb Wein und 1 Ungarisches Brod, den Konstablern aber jeden, wie

vorhero auch gebräuchlich war, 3 Halb Wein, 2 Ungarische Brod, und ein Pfund Fleisch gegeben.

Den 25-ten Junÿ Nachmittag ist der Oculitsányÿ nebst den Bischof von Simegh wieder von Wien hier angelangt, und gewisse Punkten mitgebracht, so der Kayser denen Ungarn verwilliget hat, wann sie damit wollen zufrieden seÿn, und darauf eingehen; und sind über Nacht hier geblieben.

Den 26-ten Junÿ Früh sind sie wieder von hier weg, und hinunter zum Rakoczÿ, welcher mit seinen Volk bei Földvár stehet, Ihm solches zu offenbahren; musten also die Kruzen, welche da herum waren, auch gleich alle mit Sie hinunter bis unter die Raab, und soll sich keiner da herum blicken lassen, bis zu Ausgang dieser Sachen. Allein, es hat gar nicht lang gewähret: dann die Kruzen samleten sich wieder allenthalben sehr zusammen, und nachdem die Kayserlichen nach der Schlacht ein Corps die Raabau durchstreiften und zu Kapuvár wieder von den Kruzen einen Trup antrafen und mit ihnen scharmitzelten, — auch von dannen gar hierherkommen und herauf weichen müssen; und sind den 29-ten Junÿ in der Nacht hier ankommen bis 2000 Mann Deutsche Reiter, und Fus-Volk, auch Krobathen und Razen zu Pferd, und haben ihr Lager herober Kolnhof, auf der Wiesen geschlagen. Den anderen Tag darauf sind ihnen die Kruzen gleich nachkommen, und auf Kreuz, als ihren gewöhnlichen Aufenthalt, begeben; und musten dann die Kayserlichen ihr Lager da wiederum aufheben, und ganz zur Stadt vor den Potschÿ-Thor auf den Viehmarkt hin machen.

Den 2-ten Julÿ aber brachen die Kayserlichen wieder auf, und gingen zur Armee; allein, bis 170

Mann Reiter behilte der Commandant von ihnen hier, um den Feind mehreren Abbruch zu thun und nachzusetzen, auch wegen des Feldbaues, damit man es sicher hereinbringen kann, — und wurden gleich in der Vorstadt, in ersten und letzten Viertl einqvartirt. Von den Kruzen hatten wir hernach fast alle Tag Lärmen, dass sie um die Stadt herumstraiften, die Leuthe aufsuchten und von Feld hereinjagten, auch auf das Vieh lauerten.

Den 13-ten Julÿ Abends zwischen 6 und 7 Uhr ist ein Lärm worden, und haben die Kruzen den Kolnhofern ihr weniges von Ochsen und anderen Vieh, was sie vormahls nicht bekommen, gar weggetrieben, auch von der Stadt etliche Stück Ochsen, was sie in der Eil erhaschen konnten, mitgenohmen; unsere Reiterey hat ihnen gleich nachgesezt, fast bis nach Kreuz, — aber das Vieh nicht mehr bekommen können.

Den 14-ten Julÿ zwischen 6 und 7 Uhr ist abermahl Lärmen worden von diesen Viehtreibern, und haben von den letzten Viertl auch die Schweinhalt weggetrieben, und also das arme Viertl mit ihren Vieh sauber ausgepuzt. Sie sind auch ganz nahe an die Stadt kommen, vor die Feldwacht vorbei, welche allemahl auf den Leonhardts-Berg gestanden, und gedachten noch etwas zu bekommen, — allein, unsere Reiterey ist ihnen gleich nachgeeilet, und auch eine gute Weile mit ihnen geschlagen; aber sie haben gar nicht lange Stand gehalten, und sind durchgegangen. Doch gleichwohl ist in diesen Gefecht von unserer Reiterey der Rittmeister und ein Reiter in den Arm blessirt worden: aber von ihnen sind bis 12 oder 15 Mann, — wie man Nachricht bekommen. — Todt

geblieben, und wohl auch so viel, oder noch mehr blessirt worden; das Vieh aber haben sie fortgejaget und fortgetrieben.

Den 22-ten Julÿ ist allhier wieder ein Freudenfest gehalten worden wegen der Victoria, so zu zweymahlen im Reich auf Kayserlicher Seite wider den Franzosen und Baÿr-Fürsten geschehen, die erste den 2-ten Julÿ, da der Bayer-Fürst aus seinen vortheilhaft verschanzten Lager geschlagen und alle Stuck und Munition erbeutet, und bis 16,000 Mann in Niederland auf den Plaz geblieben, ohne vieler Gefangenen; die andere ist etliche Täg darnach geschehen bey den Schwarzwald, da der Franzos den Bayer-Fürsten einen Succurs schicken wollte: wurde aber allda auch geschlagen, und bis 8000 Mann in Stich lassen, und die übrigen in der Flucht zurückgetrieben worden.

Den 28-ten Julÿ Früh um 5 Uhr ist abermahl Lärmen geworden, und haben die Kruzen unseren Leuthen auf 3 oder 4 Örter aufgepasst, in der Meinung: sie werden wieder nach Kolnhof um Getraid fahren, und solches heraufbringen, als wie schon vor etlichen Tagen geschehen; als aber unsere Reiterey auf die Wache hinausgezogen ist, — sind ihrer bis 18 recognosciren geritten, und da sie unter der Nattlischen-Mühle über den Bach gekommen: da sind die Kruzen, derer bey 200 waren, aus dem Langischen Haus und dem Lazareth auf sie herausgefallen; unsere Reiterey aber, die sich gegen ihnen zu schwach befand, muste die Flucht nehmen, — jedoch hat sich die Reiterey bisweilen umgewendet, und gegen sie gesetzt: da wurde aber von ihnen einer mit den Pferd gefangen, ein anderer gleich auf der Stelle Todt

geschossen, und 2 blessirt; die übrigen nahmen dann die Flucht zur Stadt, welche die Kruzen auch zimlich nahe herzu begleiteten, als aber die übrige Reiterey ihnen hinaus zu Hilfe gekommen, — da wichen die Kruzen wiederum zurück.

Den 29-ten Julÿ Nachmittag zwischen 5 und 6 Uhr geschah abermahl ein Lärm; weilen die Kruzen ersehen, dass unsere Leuthe viel Vieh auf den Äckern ausser den Langen-Zeiler-Graben gehalten. und gedachten ganz sicher zu seÿn: da sind sie plötzlich, ehe man sichs versah, aus den Wald herausgefallen, gegen 42 Stück Ochsen weggetrieben, auch einen alten Bürgersmann, Nahmens Saller, welcher von seinen Vieh nicht weggehen und dasselbe verlassen wollte, erschossen.

Den 4-ten August, gleich um Mittag, entstand abermals ein Lärmen; und gedachten die Kruzen: es wird ihnen mit dem Vieh wegtreiben wiederum so wie vorhin gelingen, dann unsere Leuthe hielten das Vieh auf den Äckern bei den Zieglofen hinauf; und als die Kruzen dieses ersehen: fielen sie auch plezlich bei den alten Walchstampf und zwischen den Mühlen heraus, und auf das Vieh los, und erhaschten in der Eile bey 30 Stück Ochsen, und sprengten damit fort. Weilen aber die Kayserliche Reiterey gleich vor den Neustift-Thor in Parade stand, und solches gesehen hat: ist sie gleich ihnen nachgesprengt, und ausser Wandorf ihnen das Vieh alles abgenohmen, zwei von den Kruzen sind gleich auf der Stelle Todt geblieben, worunter ein Lieutenant war, auch zweÿ als Gefangene hereingebracht, worunter ein Wachtmeister war. so tödlich verwundet gewesen, jedoch noch hier curiret worden. Die Reiterey hat ihnen noch weiter nach-

gesezt, aber sie haben sich gleich in den Wald verschloffen, und sind durchgegangen. In einer Stund darauf haben sie sich wieder auf den Potschÿ-Berg sehen lassen, und sich in etwas hereinbegeben; sobald aber unsere Reiterey auf sie losgegangen, — so haben sie gleich die Flucht ergriffen, und sich nicht mehr viel umgesehen. Aber unsere Reiterey hat ihnen nachgesezt und sie verfolgt bis auf Zinkendorf hinunter, bis sie sich alle in die Wälder verschloffen haben.

Den 6-ten Augusti in der Nacht um 10 Uhr ist in der Vorstadt, beÿ den sogenannten Juden-Friedhof, ein grosses Stück Mauer bei 20 Klafter in der Länge eingefallen, wegen des Schanz-Graben, dass er so nahe an die Mauer gemacht worden, — aber es muste gleich alles zusammenhelfen, damit dieselbe wieder auf das schleinigste gemacht wurde.

Den 12-ten Augusti Nachmittag um 5 Uhr wurde abermahl Lärm; weil unsere Leuthe das Vieh wiederum auf den Äckern beÿ den Zieglofen herum gehalten: sind die Kruzen wiederum bei des Herrn Kampel-, anjetzo Wallherrischen-Mühle herausgefallen, und etwelche 30 Stück Ochsen fortgetrieben, dabey auch einen Knecht erschossen, welcher auch den andern Tag gestorben ist; und vorher haben sie auch den Wandorfern die Kühhalt und Ochsen, was sie haben konnten, weggetrieben. Als aber gleich Lärmen worden, und die Reiterey die Reserve vor den Potschÿ-Thor hatten wegen des Getraids, so von Kolnhof herauf eingeführet wurde, — dann die meisten waren mit denen Wägen in Kolnhof, und dieses haben die Kruzen gewusst, dass sie einen gewohnenen Handel hatten, — so ist ihnen doch die Reiterey die auf der Reserve war, eilends nachgejagt, ehe sie noch mit

denen Stadt-Ochsen hinter der Wandorfer ihren Gärten waren, hat sie ihnen selbe wieder abgejagt: der Wandorfer ihr Vieh aber, welches sie lange vorhero fortgetrieben, wurde ihnen gleichwohl ein Theil abgejagt, das übrige aber nicht mehr bekommen können, obwohl sie ihnen bis auf das nächste Dorf hinter Neckenmarkt nachgesezt hat, weilen sie aber die Nacht überfahlen, hat sie müssen umkehren, und ist erst um 11 Uhr in der Nacht zurükkommen. Das übrige Vieh haben die Wandorfer hernach von den Kruzen lösen müssen. Diesesmahl haben die Krutzen den Meister Zimmermann zu Wandorf erwischt und mitgenohmen.

Den 19-ten Augusti ist mehr ein grosser Lärm worden, und sind der Kruzen bis 2000 Mann (wie man es nachher erfahren hat) auf den Potschÿ-Berg hergezogen; als aber die Kayserlichen Reiter — welche noch vor Tags recognosciren geritten. — den Feind auskundschaftet haben: so haben sie eilends hereingeschikt zu den Commandanten, und ihm wissen lassen: er möchte Anstalten machen, wie den Feind zu begegnen wäre? Als aber die übrige Reiterey, nebst den Fus-Volk, welches hinaus commandirt wurde, allda angekommen ist: machte der Herr Rittmeister von der Reiterey alle Anstalt, und beorderte gleich einen Trup von seinen Leuthen: sie sollen ihnen entgegen gehen, und sehen, dass sie es auf das freÿe Feld hinauslocken könnten, und dann wolle Er mit den andern Reitern, mit welchen Er versteckter im Wald stunde, von hintenher auf sie zukommen, und das Volk zu Fus solle alsdann vorne ihnen entgegen gehen, und wollen sie also in die Kluppen bringen. Aber ihr Anschlag that ihnen misslingen; dann, als der Coman-

dant mit den Fus-Volk herauskam, da sind etliche Reiter und auch etliche Bürger fortgesprengt, und sehen wollen: wo der Feind ist? und sind den Comandanten vorkommen; und als sie auf den Berg zum Kreuz hinaufkamen und ersahen etliche Kruzen, wollten sie denenselben nachjagen, — da fielen sie von beeden Seiten heraus auf unsere Leuthe, und haben etliche zu Schanden gemacht und verwundet. Der Jakob Mayer, ein Fleisehhacker allhier, war auch dabey; dieser als Er sich übermant sahe, und die Flucht zurück nehmen wollte: ist das Pferd mit ihm über einen Graben gefallen, und Er hernach von ihnen erschossen und zerhauen worden, nebst einen Reiter, welcher auch gleich Todt geblieben, und 3 wurden tödtlich verwundet hereingebracht, doch hier wieder curiret worden. Als ihnen aber die andern Reitern und Fus-Volk zum Succurs kommen, und eine Weile mit ihnen gefochten haben, — haben sie die Flucht wieder zurückgenohmen mit etlichen Todten und blessirten, und unsere Leute auch ein Fahnl diesmahl von ihnen bekommen.

Den 21-ten Augusti kam Nachricht herein, dass die Kruzen eilends daherum und bis unter die Raab weggewesen sind. Ursach dessen, weil der General Heuster wieder Volk bekommen und in die Raabau eingefallen ist; haben allsogleich Günns, Saarvar und Kapuvar verlassen, und sich weggemacht. — welche Oerter dann hernach alle mit Kayserlichen Volk besezt worden, und hat der General Heuster sein Lager bey Saarwar aufgeschlagen.

Den 25-ten Augusti darauf sind unsere Reiter, welche wir schon etliche Wochen hier gehabt, auch zur Armee hinunter gerückt, mit denen dann viel

fremde Fleischhacker und hiesige Bürger mit Wein und anderen Sachen mit zur Armee hinuntergegangen sind, und dachten einen guten Handel zu haben, — aber es gelunge ihnen zum Theil gar schlecht; dann als die Fleischhacker allda Vich eingekauft und heraufftreiben wollten: sind die Kruzen, welche sich noch hie und da in den Wald verstekt und verhalten haben, auf sie herausgefallen, und etliche gefangen genohmen, auch etliche erschossen, als den Kroÿspäcker und Margarether Fleischhacker, und sonst noch einen; die andern mussten sich hernach ransioniren, wie dann 5 Baadner, welche sie auch bekommen, allein 300 fl. geben mussten, und viel andere Fremde, mehr die sie bekommen haben, welche ihnen dann wacker Geld geben mussten. Den Csiszar von Holling haben sie diesmahl auch gefangen und hernach erschossen, weil Er sich nicht geschwind hat lösen wollen. Das Vieh aber haben sie dennoch das meiste heraufgebracht; es ist auch sonst viel Vieh durch die Soldaten heraufgetrieben und verkauft worden. Als aber der Commandant solches vernohmen: hat Er einen Verboth darauf gelegt, und auch was verkauft gewesen, in den Häusern aufsuchen, wegnehmen, und nach seinen Gefallen verkaufen lassen.

Item, ist der General Heuster wiederum von Saarvar aufgebrochen und bis nach Papa hinuntergeruckt, allda sein Lager augeschlagen, die Kruzen überall aufgesucht, und die meisten Rebellen auf diesen Boden gedämpft.

Den 27-ten Augusti ist allhier wiederum ein TE DEUM LAUDAMUS gehalten worden, wegen der herrlich Victoria, so den 13-ten August wider den Franzosen und Baÿr-Fürsten geschehen, und bis

20,000 Mann auf den Platz geblieben, alle Stuck, Pagage und Munition erobert, und etliche Officiers gefangen bekommen.

Item, in den beeden Monathen September und October, bis auf Leopoldi, ist von beeden Seiten Waffenstillstand gehalten worden, unter dieser Zeit wegen eines Frieden zu accordiren, — wie dann auch dessentwegen der Kayserliche, Englische, und Holländische Gesandte nach Schemnicz abgeschicket worden, allwo sie die Zusammenkunft gehalten, und sind auch mit einer solchen Pracht empfangen worden, dass es nicht zu sagen ist; den 10-ten Novembris aber sind sie wiederum unverrichteter Sache von einander gegangen, und haben sich nicht vergleichen können.

Der General Heuster hat mit seinen Volk bey Papa herum die Winter-Quartiere bezogen, — doch allda auch nicht lang verbleiben können, weil sie wieder fremde Gäste beforchten; sind also von da aufgebrochen, und sich in einer Abtheilung herober der Raab, bis auf Heilingstein einqvartirt, der andere Theil aber neben der Donau hinnuter, um den Pass zu besetzen, dass sie nicht sollen herüber kommen. Unter dieser Zeit musten die Ungarn auf diesen Boden herunter, von Dorf zu Dorf, — es sey Edlmann oder Bauer, — alles Gewehr, so sie gehabt, hergeben, und durften bey hoher Strafe keines verschweigen; und wurde alles hieher in das Zeughaus gebracht, und aufbewahret.

Den 23-ten Novembris auf den Abend ist ein anderer Comandant hieher gekommen, als der Hauptman Kemertin, und den 25-ten dito darauf ist der Vorige, sammt den Fähnrich, so mit Ihm hier war, mit 200 Mann abmarschirt, und sind auf Presspurg zu, allwo

mehr Volk soll zusammen kommen. Und muste auch alles Volk, so von der Raab herauf in Qvartier gelegen, hinüberziehen, und wollen mit den Kruzen eines wagen.

Item, ist dieses Monath auch Neuhäusel von den Kruzen erobert und eingenohmen worden.

Den 14-ten Decembris ist allhier ein TE DEUM LAUDAMUS abgehalten worden wegen Landau, so den 18-ten Novembris wiederum von den Franzosen ist erobert und eingenohmen, mit Accord; und sind die Franzosen mit 1800 Mann abgezogen. Bey welcher Belagerung und Übergab Ihro Königliche Majestät Josephus selbst in hoher Person zugegen war. Bei diesen Freudenfest ist ein Weib, die Letenmacherin genannt, aus den Orgeln *) erschossen worden, welche gleich hat wollen in die Kirchen gehen, und da der Comandant diesen Tag gastirt hat, und bei den Rund-Trinken allezeit eine von den Orgeln angezunden worden, und vielleicht eine ist übersehen worden, als ein Lauf auszuladen, und etwa auf einen Stein die Kugl aufgeprelt hat, — dann sie sind ganz nieder gestanden, und hätten ohnmöglich sogleich sie zum Kopf treffen können, als sie getroffen worden und gleich Todt geblieben ist. Gott hab sie seelig, und verzeihe es dem, der daran Schuld ist! Die Orgel zwar hab ich selbst angezunden, aber nicht geladet.

Den 17-ten Decembris ist Ihro Königliche Majestät Josephus nach Eroberung Landau wieder aus den Reich nach Wien zurückgekommen.

Item, haben die Kruzen Leopoldstadl schon

*) Seregbontó, orgona-löveg.

zimliche Zeit belagert, mit Stuck und Bomben hart beängstiget und plockirt gehalten, — dass schon ein zimlicher Mangl an Proviant und Munition entstanden, und sich nicht allzulange mehr halten können; darauf zoge der General Heuster sein Volk zusammen, und griff die Kruzische Armee an, welche ohnweit bey Tÿrnau stunde, zertrennet dieselbe, und schlug sie endlich in die Flucht, dass ihrer bey 3000 Mann Todt geblieben, *) ohne den Officiern, und auch ein Französischer Minister gefangen worden, und viel Deutsche Gefangene erlediget, — wiewohl auf Kayserlicher Seite auch viel geblieben sind: doch aber sie das Feld erhalten, und Leopoldstadl entsetzet und dabey viel Stuck, Proviant und Munition, und vieles Vieh bekommen, und Leopoldstadl hernach wiederum mit Proviant, Munition, und was ihnen nöthig war, stark versehen. Diese Schlacht geschahe am Stephani-Tag, als den 26-ten Decembris, und wir haben dabey bis 30 Fahnen von den Kruzen bekommen.

1705-er Jahr.

Den 18-ten Jäner ist allhier auf Befehl des Herrn Comandantens wegen dieser Schlacht, so bei Tÿrnau geschehen, ein TE DEUM LAUDAMUS abgehalten, und wurden unter den Gottesdienst Vormittag 12 der grösten Stucke dreymal abgefeuret.

Den letzten Jäner sind unsere Musqvetier, so noch hier gewesen, alle sammt den Comandanten Kemertin wegmarschirt, und sind nach Presspurg hinüber zur Armee.

*) Csak 185, — de a győző Heister hadából (ki nem sok híjja, hogy meg nem veretett) vagy 1000. L. részletesen, Thaly Kálmán: „A nagyszombati Harcz." Pest, 1869. Lauffer Vilmos kiadása.

Item, diesen nähmlichen Tag sind dagegen wieder 308 Mann Rekruten, nebst zweyer Hauptleuten, wovon einer davon Comandant worden, daher kommen, sind aus Steÿrmarkt herausgebracht worden, und waren Steÿrer, Kraner, und Böhmen durcheinander, und ganz unexercirtes und ungeschicktes Volk, als einmahl hier war.

Den 3-ten Februarÿ beÿ der Nacht, sind die Kruzen wiederum stark um die Gegend bei Altenburg herüberkommen, weil die Donau daselbst einen Eisstoss gemacht; und sollen, wie man vernohmen hat, bei 12,000 Mann herübergegangen seÿn, und sind gleich den 4-ten Februarÿ auf Wieselburg zumarschirt seyn, und dachten allda Kayserliches Volk anzutreffen: aber sie sind ehender herauskommen. — welches die Kruzen hernach abgebrent haben, die Kayserlichen zimlich versprenget und verjaget haben, auch von Fürstlicher Herrschaft Proviant-Wägen angetroffen, welche zur Kayserlichen Armee es liefern sollten, und ihnen dasselbe weggenohmen.

Den 5-ten Februarÿ sind etliche 100 Mann Kruzen bei der Nacht von den See her, und auf Schrolen und andere Oerter daselbst gekommen, und überall die Edlleute und Soldaten aufgesucht; wo sie Soldaten antrafen: haben sie selbe gleich niedergehauen, und die Edlleute, welche sie erwischt haben, haben sie mit sich geführet, welche sie aber nicht zu Hause antrafen, oder ihnen entsprungen sind: denen haben sie ihre Güter geplindert. Darauf sind etliche Tausend ins Oestereich hinausgegangen, und allda bis ober Wien gesengt und gebrent, und erbärmlich gehauset, viel Menschen niedergehauen, bis 32 Oerter abgebrent und geplindert, und innerhalb 4 oder 5 Tagen

mit einen grossen Raub, auf die 500 Wägen wieder hinüber mit sich über die Donau geführet.

Den 23-ten Februarÿ ist plezlich ein Lärmen in die Stadt hereinkommen, dass die Kruzen in grosser Menge zu Kreuz wären, wie es dann auch in Wahrheit gewesen ist; und hätte man sich eher was anderes eingebildet, als einen Kruzen zu sehen, wie gähling sie heraufkommen sind. Und solle der Karolÿ wiederum mit 16,000 Mann bey Comorn seyn herüberkommen, welcher dann gleich auf alle Gespanschaften ausgeschrieben und ihnen die Huldigung anbiethen lassen, und was sie gesinnet sind, — die dann von Ihme etwas verlangen, die sollen nach Sanct-Martins-Berg kommen, allda wird Er an zu treffen seÿn.

Den 26-ten Februarÿ wurden die Konstabler auf das Rathhaus gefordert und wieder auf das neue erinnert ihrer Pflicht und Schuldigkeit, wie sie sich verhalten sollen; dann wurde auf Befehl des Herrn Comandantens angeordnet, dass man alle wehrhafte Mannschaft beschreiben und Ihm eingeben solle.

Es sollte auch von den Stadt-Dörfern die wehrhafte Mannschaft hereinkommen: weilen aber die Bauern sich dessen stark geweigeret, — so musten sie doch von jeden Dorf gewisse Manschaft hereinstellen, die ihre Dienst und Wachten herinnen verrichten, und sie dieselben bezahlten; aber es währte nicht lang, sondern da die Arbeit im Feld anging, wurden sie wieder entlassen. Es wurde auch befohlen allen Proviant-, Mehl-, und Getraid-Vorrath, so die Bürger und Inwohner besitzen, oder hereingefleht worden, zu beschreiben. Es wurde denen Saillern befohlen 1000 Stück Bechkränz auf das eheste zu machen und zu verfertigen.

Ferners wurde befohlen, dass bei denen 2 Thören, als Wiener- und Potschÿ-Thor, weilen dieselben offen bleiben müssen, ein guter tiefer Graben gemacht, und mit einer Aufzugbrücke versehen werden solle; die anderen 3 Thöre aber sollen gut verpolwerkt und mit Steinen verlegt werden.

In Ansehung des Feuers (welches Gott in Gnaden verhütten wolle) ist dieses beschlossen worden: dass wenn die bösen Leute Feuer hereinbrächten, in der Meinung, alsdann uns zu bemeistern: so solle bei Leib- und Lebens-Strafe keiner von der Wacht, oder seinen Posten lauffen, sondern dabeÿ bleiben. Denen Zimmerleuten, Maurer, Schlosser, Schmidt, Sporern; und dergleichen Leuten, die in Feuer und anderer Arbeit begriffen sind, ist ebenfalls bei Leib- und Lebens-Strafe anbefohlen worden, den Feuer zuzulaufen, und so viel als möglich, Rettung zu verschaffen.

Nicht minder wurde auch im Falle eines feindlichen Anfalles oder Sturmes verordnet und öffentlich Kundt gemacht, dass auf jener Seite oder Ort, wo der Feind angreiffen sollte: auf den Stadt-Thurme beim Tag ein rother Fahn, bei Nacht aber eine Laterne mit einen Licht ausgestekt werden solle, — und wo diese Zeihen hinsagen, dahin soll man sich begeben.

Item, muste jeder Bürger einen Sack hergeben, und wurden alle auf das Rathhause zusammengetragen.

Den 27-ten und 28-ten Februarÿÿÿÿÿ haben die hiesigen Schneidermeister ihre Gesellen und Lehrjungen, so viel sie hatten, auf das Rathhaus stellen müssen. allda aus den Säcken Sand-Säck zu machen; sie wur-

den bei der Mitt entzweÿ-geschnitten und zusammengenäht, hernach mit Sand angefühlet, und auf die Mauern zu einer Kopfwehr gelegt. Vor ihre Mühe haben diese Leute jeder des Tages ein Seitl Wein und ein Paar Semeln bekommen.

Den 4-ten März sind allhier bis 900 Mann Reiter ankommen, nebst einen Obrist-Lieutenant, und meistens Cuirassier-Reiter, commandirtes Volk; die meisten gleich einqvartirt worden, theils in Würthshäusern, die andern in den Bürgershäusern in der Vorstadt, und bekommen von der Stadt ihr Brod, Fleisch, und Wein, auch für ihre Pferde die Futerasche, — allein sie waren nicht damit zufrieden, und forderten noch mehr von ihren Würth an Speiss und Trank.

Den 5-ten März bei der Nacht sind 300 Mann von ihnen zu recognosciren: wo etwa der Feind stehet? abgeschickt worden; so sind sie nur bis Nikitsch gekommen, und allda erfahren, dass nicht weit davon etliche 1000 Mann Kruzen stehen, — sind also wieder zurück- und nach Haus kommen.

Den 9-ten März Nachmittag ist auch das Bareÿtische Dragoner-Regiment angekommen bis 200 (?) Mann stark; diese sind auch gleich einqvartirt worden, sowohl in der inneren als äusseren Stadt, 5, 8, 10, 12 und mehr Mann in einem Haus, darnach die Stallung war, und wurden also zimlich überlegt. Sie bekommen zwar von der Stadt Brod, Fleisch, und Wein, und Futter vor die Pferde: doch waren die wenigsten damit zufrieden, sondern der Würth muste ihnen noch mehr, und nur genug Essen und Trinken verschaffen; und mancher Würth, welcher schlimme Kerls hatte, wurde mit Schlägen und spöttischen

Worten traktiret. auch wohl gar bestohlen. Das Futter von Heu und Stroh, wo sie eines fanden, war ihnen Preiss.

Den 10-ten März ist der Obrist-Lieutenant von hier weg, und nach Presspurg abgereist, und hat 200 Mann Cuirassier-Reiter zur Convoi mit sich genohmen; als sie aber nach Margarethen kommen: da erhielten sie Nachricht, dass zu Gschiess Kruzen wären, — wurde allsogleich ein Trup vorausgeschikt, um zu sehen, wo? und wie stark sie sind? Die anderen aber blieben sammt der Pagage zu Margarethen. Da diese commandirten nach Gschiess kommen: traffen die Kruzen beym Mittagmahl an; als sie aber die Deutschen wahrnohmen, eilten sie gleich zu ihren Pferden. und scharmitzelten wacker miteinander, und wurde von den Kruzen mancher erlegt; weil ihnen aber die andern Kruzen, die auf den nächsten Dörfern lagen, zu Hilf kamen: musten die Deutschen die Flucht zurück nehmen, weil sie übermant worden. Und als ihnen die Kruzen stark nachsetzten: wurde in dieser Flucht mancher, der kein gutes Pferd hatte, erschossen, und haben gegen 25 Mann eingebüsst; die übrigen nahmen die Flucht wieder zurück auf Margarethen, in die Kirch und Friedhof hinein, allwo sich die andern sammt den Obrist-Lieutenant und Pagage auch hin salviret haben. Und in dieser Action haben auch die Margarether zimlich eingebüsst, welche auch auf der Kayserlichen Seiten seyn wollten, und als sie ihnen in der Flucht nicht konnten folgen, und ihrer (wie ausgesagt worden) auf die 30 Mann geblieben. ohne Weib und Kinder, die sie im Dorf antraffen, auch viele. welche sich nicht gleich in die Kirch oder Kirchhof reterirten, niedergemacht. Sie vermeinten wohl auch

sich der Kirchen oder Kirchhof zu bemächtigen, — allein, die Kayserlichen haben sich wacker gewehret, und sie in keine Nähe hin zugelassen. Als die Kruzen nun gesehen, dass sie nichts mit ihnen auf diese Weise können schaffen: haben sie das Dorf angezündet, und gedachten sie so heraus zu treiben; wie es ihnen dann zimlich auch schon hart ergangen, dass die Kirch zusammen zu brennen, auch das meiste von der Pagage und Wägen verbrennet wurde. Die Leute also vor grosser Hitze fast nicht mehr bleiben konnten, dann die Menge Leut waren darinnen, weil von den ganzen Dorf fast alles hineingelaufen; jedoch dahin gearbeitet, dass das Feuer nach und nach abgenohmen und gedämpft worden. Allein, wegen die Kruzen haben sie sich dennoch nicht herausgetrauet, weil die Kruzen noch immer herumflankirten. Unter dessen kam doch Nachricht herein von etlichen Reitern, welche in der Zurükkunft von Gschiess versprengt worden, und also hereinkommen, und dieses berichtet, aber erst um 2 Uhr Nachmittag. Man hat das Feuer wohl hier gesehen von zweyen Oertern, — weil auch Gschiess angezündet wurde, — aber man wusste nicht, was es war? und hat sich gar nichts solches eingebildet. Darauf muste gleich die ganze ganze Reiterey, so hier war, aufziehen, und marschirten dann auf Klingenbach zu, und gedachten aussen herum zu gehen, dass die Kruzen sie nicht so geschwind sollten wahrnehmen, — aber die gleichwohl bald erfahren, und gar nicht lang auf den Seegen gewartet, und gingen durch; also wurden die im Kirchhof erlöst, und brachtens wieder herein um 10 Uhr bei der Nacht. Diesen Tag sind auch bis 200 Mann von den Comandirten nach Günss hinuntergegangen

auf ihr Begehren, dieweil sie grossen Anstoss leiden von den Kruzen.

Den 11-ten März zwischen 4 und 5 Uhr Nachmittag ist wieder Lärm geworden; und haben sich der Kruzen etliche Fahnlein auf der Unterwiesen und gegen den Schattendorfer Weg gezeiget: aber sie hielten sich nicht lange auf, dann als sie sahen, dass unsere Reiterey ihnen gleich entgegen kam, sind sie wieder durchgegangen, und die Nacht war auch schon vorhanden, dass sie ihnen nicht mehr weiter nachsetzen konnten. Unter dessen sind unsere Herrn nach Wien, und haben sich bey Seiner Majestät beklaget wegen dieser überlegten Mannschaft, so wir hier hatten, dass uns ohnmöglich ist so viel Leute zu erhalten. und sie von hier abmarschiren sollen.

Den 13-ten März kam Ordre, dass sie marschiren sollen, — sind aber den 14-ten Früh um 7 Uhr erst abmarschirt, und auf Purbach, Dundelskirchen und selbige Gegend herum etliche Tag gelegen; nachdem sind sie wieder herkommen und wieder etliche Tag hier gelegen, und grosse Unkosten der Stadt und Bürgerschaft gemacht, — bis der General Pálfy angekommen, und sie mit Ihme auf die untere Gegend marschirt, und auf solche Art ihrer losgeworden. Dann haben unsere Herrn so viel ausgebracht, dass Seine Majestät uns die Gnad ertheilet hat, dass hinführo kein Qvartier mehr allhier gemacht werden solle, — sondern sie sollen hier vorbey, und anderwärtig einqvartirt werden; darum wurde die ganze Bürgerschaft den 6-ten April auf das Rathhaus berufen, und ihnen dieser gnädige Befehl vorgelesen. Item. als die Kayserlichen auf diesen Boden hinunter bis in die Raabau gingen: gedachte man, dass jetzt kein

Kruz in unserer Gegen mehr seÿn werde, und man sicher allenthalben reisen könne; und nachdem zu Weltendorf am Christi Himmelffahrts Tag der Jahrmarkt einfiehle, wagten sich unsere Kaufleute auch dahin, und gedachten etwas zu lösen; allein, es zeugte sich schon zimlich an, dass es ihnen nicht gar gut gehen werde, indem die Kruzen auf den Markt aus- und einritten und ausspeheten, und den ganzen Markt verderbten, dass alles nach Haus liefe, was auf den Markt war. Als aber unsere Leute auch gleich hernach hereinfahren wollten: haben ihnen des Bezerédy sein räuberisches Gesindl ausser Schapring aufgepasst, sie allda angefallen, und weil sich unsere auch gleich gegen sie wehrten, absonderlich der junge Klem, Kaufmann allhier, und der junge Danapf auf die Kruzen schossen: haben sie diese beede erschossen und umgebracht, weil sie sich gegen sie gewehrt hatten, und etliche blessirt; die andern musten die Flucht nehmen und sich im Wald verstecken. Darauf haben sie gleich alles Preis gemacht, die Trugen aufgeschlagen, und was sie an Geld und Waaren fanden, auf die Pferd gepackt und weggeführet. Dieser Schaden, so die Kaufleute dermahlen erlitten, wurde über 15,000 fl. geschätzet, dann es waren allerhand Leute, sowohl Tuchmacher, als andere Handwerksleute und Kaufleute beysammen, wie auch der Michaël Kasper, Tuchhändler allhier, soll allein an seinen Waaren bis 5000 fl. Schaden gehabt haben. Die zweÿ erschossene sind nach Schapring gebracht und allda begraben worden, die blessirten aber haben sie heraufgeführet.

Den 24-ten September Früh zwischen 6 und 7 Uhr haben uns die Kruzen pletzlich überfallen, und

das Vieh gleich vorn Potschÿ-Thor weggetrieben: und weil viel Leute im Feld beÿm Ackern und Anbauen waren, und sich dessen gar nicht versahen: haben sie dieselben schröcklich herumgesprengt, sie ausgezogen, das Vieh ausgespant, 13 Persohnen erschossen, worunter zweÿ Bürger waren, nähmlich der Georg Lang beym Teucht, und der junge Gruber in der Langen-Zeil, und einen Hauer, auch etliche blessirt. Das Vieh haben sie nebst der Kolnhofer ihren. welches sie auch diessmahl mit- und auf Kreuz getrieben haben, bis 1000 Stück alles zusammen, wie mans geschätzet hat; hernach haben sie von da Post hereingeschikt: ob man es wolle auslösen? so wollen sie es zurückgeben. Da haben unsere Herrn gleich zweÿ Franziskaner hinuntergeschikt, dass sie mit ihnen handeln sollen, was sie begehren, nebst den Gyürfy zu Kreuz; und haben sich also mit ihnen verglichen. dass man vor das Vieh hat geben müssen 1800 fl., ohne was noch an Tuch, Schnüren und Zischmen ihnen a parte hat müssen gegeben werden. Was aber die Gaiss waren, diese haben sie gleich fortgetrieben. und sind nicht mehr zurükgegeben worden: es ist wohl von andern Vieh auch viel abgegangen: aber unsere Herrn haben dafür was zurückbehalten. Hernach ist das gerechnet worden. was auf ein Stück Ochsen oder Kuhe kommet? So hat dann, wer etwas dabey gehabt, dasselbe müssen erlegen, damit das Geld ist zusammengebracht worden.

Item, ist Titulirter Herr Graf Kaspar Esterházy mit einen Trup Reiterey *) anherkommen. und in die Würthshäuser einqvartirt worden; darauf kam Nach-

*) Styriai vasasok, a stájer rendek zsoldos katonái, kiknek ez a labancz főúr szegődött ezredesük vala.

richt herein, dass der Bezerédy zu Salamonfa solle Hochzeit halten: wurden also den 9-ten Octobris 200 Mann von der Reiterey und 100 Mann Fus-Volk hinuntercomandirt, — dass Fus-Volk musten die Bauern auf den Wägen hinunterführen, und gedachten also sie auf der Hochzeit zu überfallen; allein, sie kamen nicht weiter als bis Nikits, und erhielten allda Nachricht, dass die Kruzen sehr stark sind, und sie mit ihnen nichts würden ausrichten können, — blieben also über Nacht in Nikits, und den andern Tag Früh marschirten sie wieder herauf. Und nachdeme die Kruzen unsere Leute auskundschaftet: hat der Bezzerédy mit seinen Volk ausser Kreuz in dem Tiefenweg ihnen aufpassen lassen, und als die Deutschen dahin kommen, und sich nichts weniger als dieses eingebildet, — fielen die Kruzen hind und vorne auf beeden Seiten auf sie zu, dass ihnen fast keiner sollte entkommen können. Die Reiterey, welche sich übermant sahe, wollte sich wohl gleich mit der Flucht salviren; aber sie sezten ihnen nach, und kamen gar wenig von ihnen davon, ohne was sich etwa hie und da in das Gebüsch oder Gesträuch verschlieffen konnte; und die Musqvetier, welche sich auch von der Reiterey verlassen sahen, wussten nichts anders, — weilen von ihnen auch schon viele umgekommen sind, — als dass sie um Pardon bathen, welches ihnen auch der Bezzerédy versprach, und führet sie gefangen mit, deren noch bis 80 waren, welche endlich auch bald wieder erlediget waren in etlichen Wochen, von General Heuster.

Es ist vorhero vergessen worden anzumerken, dass dieses Jahr 1705, den 5-ten May Seine Majestät der Kayser Leopold, unser allergnädigster Landes-

fürst, in 65. Jahr seines Alters das Zeitliche gesegnet hat.

Den 26-ten October sind die Gesandten, als der Englische und Holländische, wieder nach Tyrnau gekommen, allwo die Zusammenkunft wegen eines Friedens zu tractiren war, — aber es wurde abermahl nichts darauss.

Item, haben die Kruzen die Stadt ermahnen lassen, wegen des Weinlösens sich zu vergleichen.

Den 2-ten Novembris in der Nacht zwischen 12 und 1 Uhr wurde mit 3 grossen Stucken geschossen, weil Nachricht eingelauffen, dass 2 Meilen von hier 3000 Kruzen sich befinden sollen; man aber nicht wissen kann: wo sie aus wollten, oder was sie vornehmen werden? ist also zur Wahrnung geschehen, dass sich die Leute auf denen herumliegenden Oertern und auch in Oestreich vorsehen können.

Den 5-ten Novembris, da die Leute schon zum Lösen anfangen wollten, wurde in der Früh um 7 Uhr Lärm gemacht, die Paucken geschlagen, und 3 starke Stuck-Schuss gethan: weil sich die Kruzen hie und da stark liessen sehen, und auch aus einigen Wägen das Vieh ausspanten, — doch aber wiederum still wurde. Um Mittag wurde abermahl mif 3 Stucken geschossen, und liessen sich wieder einige Kruzen sehen, haben aber doch niemahl etwas gethan, und geschahe von ihnen nur dessentwegen, dass wir uns mit ihnen wegen des Lösens vergleichen sollen.

Den 6-ten und 7-ten Novembris ist bey allen Thoren verbothen worden Niemanden hinaus zu lassen; unter dieser Zeit kamen wieder Briefe herein, und ermahnten die Stadt, dass sie sich wegen des Lösens vergleichen solle: widrigens solle kein Mensch auf den

Feld sicher seÿn, und wer ihnen wird unterkommen, den werden sie in Stücke zerhauen. Also wurden unsere Herrn bemust sich mit ihnen zu vergleichen, nachdeme uns keine Hilfe gekommen, wie wir gehoft haben, und dessentwegen mit den Accord so lange verzogen haben; weil aber die Zeit zum Lösen schon zimlich nahe war, auch Schnee und Regen zugleich zimlich einfielen, — wurden also gezwungen mit ihnen zu accordiren, und musten ihnen 2000 fl. in Geld, nebst anderen Accidentien, als: Zischmen, Borten, viele Ellen Schnür, zwey Stück Zobel, und dergleichen geben, und ist der Termin bis auf Nikolai (6. Decembris) gemacht worden.

Item, diesen Herbst gieng auch eine Armee von den Kaÿserlichen in Siebenbürgen hinein, und schlugen die Kruzen aus ihren vortheilhaften Schanzen, und nahmen ihnen nachmals fast das ganze Siebenbürgen wieder weg, und verprofiantirten die Städte und Festungen wieder, und legten frische Besatzung hinein.

Unterdessen mehrten sich die Kruzen auf diesen Boden fast täglich, und sammelten sich, — wie dann hernach der Vak-Bottyán mit noch mehreren Volk hinüber kommen, und auf diesen Boden commandirt hat beÿ ihnen, und zu Pápa sind Qvartire gemacht, von daher hat Er ein Patent an alle Gespanschaften ergehen lassen, dasselbe aber lautet also:

Ich Johann von Bottyán, der Löblichen Confoederirten Ungarischen Ständen, wie auch Ihro Hochfürstlichen Durchlaucht Franz Rákóczy von Felső-Vadász in Siebenbürgen, meines gnädigsten Herrn, General-Feldwachtmeister, Obrist über ein Regiment zu Pferd, und diesseits der Donau Commandirender-

General. Fiege hiemit zu wissen, allen und jeden, was Standes und Würthen, adelichen und unadelichen des bedrängten Vaterlandes Inwohnern, Markt-Flecken und Dörfern meinen Gruss.

Und fiege zu wissen, dass demnach Gott der Allmächtige unsere gerechte Waffen, wider den Feind so weit gesegnet hat, dass Ihro Hochgräfliche Excellenz, Herr Graf Nicolaus Bercsényÿ von Székes, der Löblichen Confoederirten Ungarischen Ständen, wie Ihro Hochgemelten Fürstlichen Durchlaucht Franz Rakoczy Senator und mit Ihme ertheilter Vollmacht Commandirender Generalissimus, rathsam erachtet hat, denen diesseits der Donau liegenden Gespannschaften und getreuen Landes-Einwohnern, die Zeit unter den feindlichen Joch seufzenden, zu Hilf zu kommen, ihnen zur Ergreiffung der rechtmässigen Waffen wider die drückende ausländische unrechtmässige Gewalt Luft zu machen, und zur Eintrettung in die hohe Verbindnüss, so zur Wiederbringung der uralten Landes-Freiheiten aufgerichtet, Gelegenheit zu geben, mich neben anderen Generalen und Obristen mit einer considerablen Armee und einer vollständigen Artollerie, — welche Kraft und Würkung die widerspänstige Schlösser und Städte, als des lieben Vaterlandes Verräther, wider die mit Feuer und Schwerd unablässig zu agiren, mit Gottes Hilfe spühren werden, — hieher geschikt habe, mit scharfer Ordre, seiner zu des armen Landmans tragenden, und zu Verschonung, auch Erhaltung derselben gerichteten Liebe gemäss, dass Ich, wie auch alle, bei dieser Armee comandirende hohe und niedrige Officiers, eine scharfe Kriegs-Zucht und Disciplin halten, keinen, — er möge von Adl oder Unadl, von Ungarischer, Deutscher, Croatischer,

oder anderer, was immer wolle, Nation seÿn, wenn er nur ruhig im Lande wohnet und keine Waffen wider uns ergreiffet, — ohne Unterschied kein Leid zufügen zu lassen, auch alle Handlung mit denen Protectional-Briefen auf zu heben, und generaliter der ganzen Soldatesca an zu befehlen, damit alle in Königreich Hungarn liegende offene Plätze, — sie mögen Nation seÿn, was sie immer wollen, ausgenohmen, die sich verschliessen oder gar die Waffen wider uns ergreiffen, — welche hiemit zu finden, erkläret nicht als Feinde, sondern als Freunde und unsere liebe Landsleuthe zu erachten: weilen man keine Waffen wider die Deutsche, Croatische, oder andere Nation, die vermög der Ungarischen Rechte im Lande ruhig zu wohnen gelitten, — sondern wider das Oestreichische, uns hart drückende Joch ergriffen hat. Also wahrne alle und jedwede obbemelte, damit ein jeder ruhig in seinen Haus verbleibe, weder sich, noch seine Sachen in verschlossene und feindliche Oerter begebe, vielweniger wider uns die Waffen ergreiffe, keine Victualien und Kundschaften dem Feind überbringe, oder Correspondenz mit ihme pflegen: sondern sich ein aufrichtiges Landeskind erweisen. wohl bedenkend, dass das unbarmherzig regierende Haus Oesterreich mit Auflagen oder unerträglichen sogenannten Portionen und Monath-Geldern, auch andere, wider Rechte des Königreiches laufende, des armen Landmans Haab und Guth Aussäugung der Auflagen und unerträglichen Proceduren keinen Unterschied zwischen Ungarn, Deutschen, und anderen Nationen gemacht, — sondern einen und den anderen ohne Unterschied hergenohmen: welche gewaltsame Regierung, reife Überlegung ohne Zweifel alle zu würken, die Wiederbringung der Freyheiten

billig aufmuntern wird; versichernd anbei alle und jede ob angezogene, sowohl adeliche als unadeliche, dass Ich, soviel als möglich, eine gute Disciplin und Kriegs-Zucht zu halten, auch alle Excessen, so von mir oder den Commandirenden Officiren bei Zeiten eingebracht werden, dergestalt abhelfen, und die bosshaften Excedenten strafen werde, damit jedermäniglich meinen Commando belieblich mache, wie auch Ihro Excellenz Titulirter Herr Generalissimus Bercsényi, der aus einer angebohrnen Liebe zu den armen Landmann, Vaterland, und Söhne, sucht dieselbe nicht nur in Flur zu setzen, sondern auch, so viel immer möglich, schadlos zu halten sich eifrigst bemühet, und über das genaue Obsicht hat, dass Er von meinen Thun und Lassen, Red und Antwort geben könne.

Damit sich nun die Oerter und deroselben Einwohner zu richten wissen: so haben sie zu vernehmen, dass alle Protectional-Briefe, wie gemeldet, aufgehoben, und sie von Niemand gelöst, noch ausgetheilt werden sollen, indeme solche in Königreich Hungarn nicht von Nöthen sind. Was aber in des Feindes Land liegende offene und keine Waffen ergreiffende Oerter anbelanget: denen wird man auf ihr Begehren, gegen vorhergehende Huldigung, den gegenwärtigen Protectional-Brief aus Christlicher Liebe nicht versagen, welches ihnen mit nächsten zu Wissen gemacht wird. Es soll auch keiner, keinen Generalen, Obristen, noch andern was immer Nahmens habenden Officier Wein, Geld, oder Gaben, unter was immer vor einen Vorwand, zu geben schuldig seyn, hat auch keine Privat-Persohn solche zu fordern oder zu erpressen die Macht. Alle die Güter, so Fiscalisch sind, oder denen sogenanten Lobonczen zugehören: sollen von Niemanden

distrahirt, sondern zur Verpflegung der Miliz und Verschonung des armen Landmannes angewendet werden. Es sollen auch keine Auflagen an Verpflegung der Miliz, noch auf Jemand andern, ohne der dazu deputirten Herrn und Kriegs-Commissariats Befehl (denen zu gehorchen) gereicht werden; ohne, wo die Miliz hinkommt: so sollen sie die Oerter mässig, doch ohne Trunk, — welches Niemand zu begehren hat,— verpflegen, bis auf weitere Ordnung, dass nähmlichen die hiesige Miliz kann eingerichtet werden. So aber, welche Officiere, oder Gemeine, wider dieses Patent handeln, einige Protection umb Geld ertheilen, Gelder erpressen, oder Pferd, Vieh, Kleider, oder sonst etwas weg zu nehmen sich unterstünden: so soll man solche, soferne man sie nicht Handfest machen und ergreiffen kann, — welches bei Verübung der Gewalt allen und jeden erlaubt, — und sollen solche als Räuber, zu mir, oder den nächst Commandirenden Officier gebracht, und mit Pferd und Gewehr, zu gebührender Strafe eingehändiget werden, — fleissig aufmerken: wer, und aus was für einen Regiment sie seÿnd? und mir, wie auch denen Herrn Deputirten, und Kriegs-Comissariat, aber zur Erstattung deren Schaden, beÿ des Excedenten Monath-Solt bey zu bringen. Hingegen wird allen Richtern und Inwohnern ernstlich anbefohlen: Gegenwärtiges ihme so viel als möglich explaniren, hin und her ab zu schreiben, damit überall Kundt werde, ab zu schicken, damit jedweder, wo er es hingeschickt, sich gegen ihme verantworten könne, und also ein jedweder zu Haus ruhig wohnen könne, — bei Leib- und Lebens-Straf wider die, so Solches vertuschen *) wollten, oder eher als überall publiciret

*) Más példányban: verhalten.

wurde, zum Feinde überbrächten. — Gegeben zu Pápa, den 9-ten Decembris 1705.

Idem, qvi supra:

Joannes Bottyán m. p.,
der Confoederirten Hungarischen Ständen dieseits der Donau Commandirender General.

Weil nun die Kruzen sich so stark sammelten: sind sie gleich auf Güns zu, mit völligen Gewalt, und haben den 8-ten Decembris 1705 die Vorstadt berennet, und selbe meistens abgebrent, hernach mit Gewalt hineingedrungen, und alles was ihnen unterkam, niedergehauet; und sollen bis 300 Personen umgekommen seÿn. Auch den Fridelÿ, Geistlichen zu Csoba, haben sie ermordet; nur Bürger allein sollen bis 80 umgekommen seÿn, ohne den andern Leuten und Kindern. Hernach haben sie in der Vorstadt das meiste was sie antrafen, geplindert und geraubt; die Innere-Stadt aber hat sich gehalten samt den Schloss bis auf den 3-ten Tag, und dann, den 10-ten Decembris, ist selbe auch mit Accord übergangen.

Unterdessen kam wieder ein anderer Comandant hieher, der Obrist von Weitersheim genannt, den vorigen Obrist-Lieutenant zu Hilf, weil derselbe schon ein alter Herr war, und nicht mehr zu Fus ist gewesen, und nicht so fortkommen konnte, wie es zu solcher Zeit erfordert wird. Wurde also allenthalben auf das heftigste Anstalt gemacht: wie alles verwahret und befestiget werde; es wurden von Wien herab auch noch 6 Stuck geschicket, eisene Haubitzen, zwar ohne Laveten und Räder, samt vielen Granaten und

Kartatschen, Pulver, Bley, und Lunten. Die Stuck wurden befohlen auf das schleinigste einzufassen. Es wurden auch noch mehr Baterien gemacht: in der Vorstadt, als beym Schlipper-Thor eine, und 2 Stuck darauf geführet, — item, auf der Sandgruben, gegen den Tiefenweg hinunter ein Blockhaus errichtet, und 2 Stuck aufgeführet. Es wurden auch gleich Freyreiter gemacht: wer Pferde hatte, muste eines hergeben, oder selbst aufsitzen, dass dieselben bisweilen um die Stadt herum recognoscirten, auch in der Stadt herinnen hatten sie ihre Posten, wo sie stunden, dass man sie gleich brauchen konnte. Die Handwerks-Purschen wurden auch alle beschrieben und in Korparalschaften eingetheilet, auch jeden Gewehr und Munition gegeben; auch was vom fremden Bauern und Volk herinnen war, wurden jeden Gewehr und Munition ausgetheilet; dann wurden auch die Hauer allhier in Korparalschaften eingetheilet, und jeden eine Musqveten, Pantalier, Pulver, Kugl und Lunten gegeben. Nachdem, als die Nachricht kam, dass der Feind sehr stark sich zusammenziehe und heraufginge: wurden auch alle äussere Thöre stark verpolverckt, bis auf das Wiener-Thor; aussen wurden vor jeden Thor ein Graben gemacht, und die Erde herein zwischen das Thor geworfen, und vor den Wiener-Thor auch ein Graben und ein Aufzug-Brucken davor gemacht. Die Morgenstern wurden auch ausgebessert und viel neue gemacht.

Den 23-ten Decembris kam Kundtschaft herein, dass der Feind ringsherum sich stark zusammenziehe, — die Infanterie war in Kolnhof, Kreuz, und Harkau, die Cavallerie aber in Obern-District: Wandorf, Agendorf, und Klingenbach versamlet. — also hat man die Thore geschlossen, und Niemand aus- und

eingelassen, übrigens zu einer mannbahren Gegenwehr alle nur ersinliche Anstalt gemacht, die Mannschaft rings um die Mauer gestellet, und selbe die ganze Nacht hindurch mit Munition hinlänglich versehen: allein, diese Nacht ist nichts erfolget, sondern alles still gewesen.

Den 24-ten Decembris, mit anbrechenden Tag, kam wieder Kundschaft herein, dass der Feind in Willens seÿe, mit voller Macht auf die Stadt los zu gehen; so hat man die Thore nicht geöffnet, und alle Posten, wie auch die Mauern wohl versehen mit Mannschaft, und einer Qvantität Granaten an diejenigen Posten, wo der Feind praesumirlich eindrüngen sollte, ausgetheilet, — wobeÿ Titulirter Herr Comandant von Weitersheim, und Titulirter Herr Bürgermeister, an Animirung der Bürgerschaft in geringsten nichts ermangeln lassen, auf allen Posten.

Indessen ist der Feind gegen 11 Uhr Mittags von allen Seiten hereingeruckt, die Infanterie zwar, — in Talpatschen, und bis 200 Mann Deserteur bestehend, mit 2 Fahnen auf den Leonhardtsberg Posten gefast, die bei sich habende 4 Stuck und 2 Mörser, auch sich selbst in die Steinbruchgrube daselbst vortheilhaft postiret: und so wurde auch gleich hier auf den Stadt-Thurme durch den Paukenschlag Lärm gemacht, und was von Kindern und Weibern war, in die Stadt hereingeflohen, was aber von Manspersohnen und übrigen wehrhaften Menschen war: lief alles der Mauer und ihren Posten zu. Die Kruzen aber haben gleich mit Stucken kreuzweis zu canoniren und Bomben einzuwerfen angefangen, wovon die ersten zwar meistens auf die Pfarwiesen und die daran stossenden Gärten niedergefallen, und dahero keinen sonderlichen

Schaden verursachet, die Feurigen-Kugeln aber haben gleich, — nach ein und den andern vergeblichen Schuss, — entlich leider den Effect gethan: indeme erstlich um ¾-tel auf 2 Uhr in des Meister Adam Steiner bürgerlichen Schuhmachers allhier Behausung eine niedergefallen, und angezindet, von welcher auch der meiste Theil der Fischer und Schlippergassse in Rauch aufgegangen. Darauf ist eine Bombe in gemeiner Stadt-Mayŷrhof auf den Plaz, eine in der Schlippergasse, und eine in Roth-Ochsen-Würthshaus niedergefallen, — und ist demnach so zu sagen, fast in einer Stund ein solch erschrökliches Feuer aufgegangen, welches bis gegen den Abend die ganze Fischer- und Schlippergasse, die Häuser auf den Plaz, von gemeiner Stadt Mayŷrhof an, bis zum Goldenen Hirschen-Würthshaus, auf den meisten Theil der Silber-, und Klein-Potschŷ-Gasse in die Asche geleget, nicht minder alles in denen Städl vorhanden geweste Korn, nebst anderen, den Feuer unterworfenen Sachen. Ohngeachtet um die, an den Mauern damahls stehenden Bürgerschaft ihren Ruin mit Augen ansehen müssen, auch das Feuer in ihren, ihnen angewiesenen Posten sie zimlich incomodiret, anbeŷ der Feind auch an ein und anderen Orten Minnen gemacht, — so hat sie doch weder der grosse Verlust, noch die augenscheinliche Gefahr dahin bringen können, dass nur ein einziger seinen Posten verlassen, und denen seinigen zuspringen sollen oder wollen; vielmehr hat dieselbe mit continuirlichen Schüssen aus Stucken und kleinen Geschüz eifrigst angehalten. Man hat auch angefangen die Dächer abzuschlagen, sowohl in der Vor- als Inneren-Stadt, um noch ein grösseren Unheil vor zu beigen. Worüber der Feind, nach Aussage eines

Überläufers, der hernach hereingekommen, nicht allein bestürzt, sondern daraus eine desperate Gegenwehr beschlossen. Und hat sich auch der Effect dieses Schlusses bald hernach gezeiget: indeme in der Nacht um 11 Uhr eine Feuer-Kugl auf den Kornmarkt, eine in der Neustiftgasse, mehr eine andere in der Langen-Zeil, und die lezte in der Inneren-Stadt in Herrn Pogatschens, gewest Hackstockischen, anjetzo Nonnenhaus würklich gezündet, und Frau Gansslin, Herrn Daniel Dobners, Herrn Paul Liebezeit, und Herrn Rieders Hausen, — in der Vorstadt aber fast die ganze Lange-Zeil, der Kornmarkt, und ein zimlicher Theil der daselbst gewesten Städln und der sich darin befundenen Fourage in Rauch aufgegangen. Und weilen durch vorbesagtes Feuer, so in der Langen-Zeil aufgegangen, alles bis an das Potschÿ-Thor, ja sogar einerseits Herrn Liebezeits Maÿrhof, und dann des Lukas Kleschitsch Haus andrer Seits, item die Halter-Häuseln und des Feldhütters Máttyás Wohnung und Stallung bis an den Zaun, — welcher Theils weggebrochen, Theils geblieben, — daraufgegangen, mithin auch die Feuersflammen und der Rauch gegen den Potschÿ-Thor häufig zugedrungen; in Erwägung nun der augenscheinlichen, von innen fürgewesten Feuers, von aussen aber Feindes-Gefahr: hat Herr Bürgermeister Ferdinand Dobner, nebst anderen Kayserlichen Offiziern, in Abwesenheit des Herrn Comandantens befohlen, alsobald den nächsten Zaun an Thor wegzubrechen, das Dach auf den Wachthäuseln, so weit es nöthig, abreissen, die Munition, als Pulver und Granaten, in die Erd zu vergraben, — so auch geschehen. Hierauf hat Herr Bürgermeister zur Resis-

stenz des Feindes alle mögliche Anstalten gemacht: die Bürgerschaft und Inwohnern an denen Mauern, herumreitend angeeifert, ihrer Treue und Schuldigkeit erinnert, sich nicht zu entsetzen, sondern tapfer zu streiten ermahnet, das gewöhnliche Wacht- und Nacht-Geschreÿ: Ha, ha, ha! ... stets mit lauter Stimme fortzusetzen, um den Feind zu zeugen, dass die Bürgerschaft, des Feindes ohngeachtet, von den Mauern nicht weichet, sondern sich festhalte.

Es hat aber die zeitliche Abschlagung der Dächer in der Inneren-Stadt merklichen Nutzen geschaft; denn daferne man sich nicht zeitlich dazu resolviret hätte: wäre theils durch häufig hereingeschossenen Feuer-Kugeln von den in Brandt gestekten Kornmarkt hauffenweis durch den Wind herumgetragene Brändte, selbige an vielen Orten zugleich angestekt, und dadurch ein noch grösseres Jammer verursachet worden wäre, — indeme alle Weiber und Kinder, und alles was zur Gegenwehr nicht tauglich war, sich in die Stadt hereingeflichtet hat, und dadurch die Innere-Stadt gleichsam mit Menschen angefühlet gewesen. Zu allen Glück hat der Feind diesen ganzen Tag und Nacht (keine Bomben) deren er doch über 20 geworfen, in die Innere-Stadt hereinbringen können, sondern sie sind meistentheils in der Vorstadt in denen Gärten und auf der Stadt-Pfarwiesen, ohne sonderlichen Effect krepiret. So haben auch die heut, sowohl bei Tag, als in der Nacht bey 200 hereingeschikte Feuer-Kugeln Niemand an Leib und Leben durch Gottes Gnad einen Schaden zugefüget, ingleichen alle auf der Mauer, durch den Feind geschehene Schüsse aus kleinen Gewehr, leer und fruchtlos abgeloffen. So ist auch, Gottlob, von allen diesen Feuer kein Mensch Todt geblie-

ben, auch nicht mehr als drey Persohnen blessirt worden, so von den Dächern in Abschlagen gefallen.

Ob der Feind des Nachts oder beÿm anbrechenden Tag einen Versuch oder Sturm auf die Stadt etwa tentiren möchte: also ist alles, was nur wehrhaft war, in Waffen bey den Mauern geblieben; da indessen die hierzu bestimmten Zimmerleute und Weibs-Volk in Abschlagung der Dächer die ganze Nacht hindurch beschäftigt gewesen, — und also die ganze heilige Christ-Nacht in so jammerlichen und elenden Zustand zugebracht worden. Diesen Tag hindurch sollen von unsern groben und kleinen Geschüz unterschiedliche vom Feinde Todt geblieben, auch sehr viele verwundet worden seÿn, worunter auch ein Konstabler von einer Stuck-Kugl im Fus blessirt seÿn solle. Nach Mitternacht hielt der Feind mit Schüssen und Feuer-Einwerfen ein wenig inne.

Den 25-ten Decembris. als am heiligen Christ-Tag, zwischen 7 und 8 Uhr Früh Morgens fing der Feind abermahl mit Einwerfung vieler Bomben und Feuer-Kugeln an, — konnte aber den ganzen Vormittag so viel. als Nachts tentiren: massen die meisten Städl und Häuser hinweg. die Innere-Stadt abgedeckt. auch sonsten hin und wieder, wo noch Dächer waren, gute Anstalten zur Löschung der Feuer-Kugeln gemacht worden. Worauf gegen 11 Uhr Vormittag ein Bauer von Kreuz mit einen Stäbl in der Hand, und daran gebundenen Tüchel, mit folgenden Brief, an Titulirten Herrn Commandanten lautend. beÿ den Potschÿ-Thor hereingekommen:

Illustrissimo Domino Domino N. N. Caesareae Regiaeque Majestatis Gvarnisonis Soproniensis Su-

premo Commendanti, Domino in licitis observandissimo.

Datum Harka, die 25-ta Decembris. 1705.

Der Brief lautet also:

Illustrissime Domine Commendans, in licitis mihi observandissime!

Salutem et benevolentiae meae propensionem. Praesentibus denuo intimandum duxi Illustrissimae Dominationi Vestrae, ne tam praeclara Civitas in favillas redigatur, pereatque tantae effusione sangvinis et tam horrendo periculo, — submittatur; ad fidem polliceor Christianam, cupientes abire intactos, incolumesque me dimissurum, Comitivas me quoque daturum.

Rusticum cum Literis ex Kereszthúr intromissum, cum praesentium latore dimittat, quia hoc est contra Jus Gentium detinere Legatos. Praeterea nullum speret Illustrissima Dominatio Vestra succursum. Ego, Deum testor, ab obsidione hujus Urbis non recedam, si se non dediderint, donec solo aeqvabitur; et certo certius sibi persvasum habeat sequenti nocte igne, ferroque omnia deleturum.

His maneo

Praetitulatae Dominationis Vestrae

ad serviendum paratus

Generalis Commendans:

Joannes Bottyán m. p.

P. S. Sacratissima Sua Majestas Caesarea, Principalis Suae Dominationis, credo, quod tam clemens Princeps sit: videns tantum periculum Civitatis et hominum, — si se subdiderint, non errori, sed prudentiae imputabit.

Nach Erhaltung dieses Briefes hat Titulirter Herr Commandant selbigen mit einen Ehrsamen Rath communiciret, und mündlich dem Herrn Bürgermeister auf das Rathhaus sagen lassen: Weilen die Stadt einen Commandanten verlanget, und Er auch von Ihro Majestät verordnet worden, — sie mit Ihme ferner in Ihro Majestäts Treue, dieser Aufforderung ohngeachtet, beständig verbleiben. Darauf hat ein Ehrsamer Rath mit folgenden Formalen geantwortet: Ein Ehrsamer Rath verbleibet in der Fidelität gegen Ihro Kayserlichen Majestät, unseren Allergnädigsten Herrn, und kehret sich an des Brenners Vak-Bottyán Drohungen nichts; will sich neben Titulirten Herrn Obrist von Weitersheim, als Commandanten, bis auf den letzten Bluts-Tropfen wehren.

Ihro Gnaden Herr Commandant hat folgenden Brief concipiren und überschreiben lassen, und durch obbesagten Kreuzer Bauern nachher Harkau übersendet:

Illustrissime Domine Generalis!

Ex quo Sacratissimae Suae Caesareae Regiaeque Majestati, Domino Domino meo Clementissimo, pro defendendo peculio Liberae Regiaeque Civitatis Soproniensis contra hostes suos, Commendantem me designare clementissime placuisset: idcirco si Illustrissima Dominatio Vestra semet hostem altetitulatae Sacratissimae Suae Majestatis porro ostenderit, — experietur me Ejusdem Mandatum Caesareo Regium omnino executurum. Quibus maneo

Illustrissimae Dominationis Vestrae

ad servitia paratus

von Weitersheim m. p.

Es sind auch noch folgende Reimen zu dieser Zeit componiret und den Vak-Bottyán zum Schimpf und Spott aufgesezt worden:

Vak-Bottyán, du Teufelsbrutt —
Dein Thun ist Gott zuwider!
Er hat die Stadt in seiner Hut,
Und stürzet dich darnieder.
Drum pack und trolle dich davon,
So hast du den verdienten Lohn:
Dein Nahm wird ewig stinken.

Andere noch mehr, so gemacht worden, welche hinten hernach zu finden sind.*)

Den 26-ten Decembris, als am Tag Stephani, Früh vor Tags, sind diese lose Gäste mit Stuck und Pagage abgezogen, die Belagerung aufgehoben, und nach Harkau zumarschirt, mit Bedrohung: sie wollen uns bald wiederum heimsuchen, aber auf eine andere, und stärkere Weise, weilen sie anjetzo nichts ausgerichtet haben.

Unter dieser Zeit ist ein Büchsenmeister, benantlich Joseph Enten-Feldner, bürgerlicher Fasbindermeister allhier umkommen; welchem sein Stuck im Losbrennen hinaus unter die Feinde, zersprungen, und ihm gleich erstossen hat.

Den 30-ten Decembris haben unsere Freyreiter, indem sie wegen Kundschaft ausgeritten, um die Stadt herum ohngefähr 15 Wagen angetroffen, so von Schattendorf gegen Wandorf herübergefahren, und den Kruzen ihr geraubtes Guth sollen herunterführen,

*) Nincsenek hátrább sem följegyezve, — egyébiránt a föntebbi nyomorúságos verseményből következtetve, nem is nagy kár, hogy elmaradtak.

bey welchen auch eine Convoy von 200 Mann war, — allein, diese war ganz sicher vorausgegangen, und schon zu Wandorf gewesen; als aber unsere Freyreiter dieselbe angetastet und herunter zur Stadt getrieben, und sie es verkundschaftet: die Kruzen haben ihnen wohl gleich bis Kreuz herunter nachgesezt und vermeint wiederum ab zu jagen, — allein, da man mit den Stucken wacker unter sie hinausgefeuret: haben sie zuruckweichen, und dieselben verlassen müssen. Bey diesen Wägen sind 4 Kruzen mitgefangen worden, worunter einer sehr krank war, und auf den Wagen gelegen, auch den anderen Tag gestorben ist. Auf diesen Wägen waren meistens Haber, Gersten, theils Getraid und Waizen, etliche Fass Wein, -- das übrige ist allerhand Eisenwerk gewesen.

Diese Wägen waren theils von Osslopp, theils von anderen Orten, und wurden hernach lange Zeit hindurch nicht hinausgelassen, und musten die guten Leute, samt ihren Vieh, viel Noth mit uns leiden und ausstehen.

Den 31-ten Decembris kam abermahl Kundschaft herein, dass der Feind sehr stark auf den Dörfern um die Stadt herum sich zusammenziehe, und also man mit der Wacht auch stark anhalten müssen, und wurde Niemand hinausgelassen.

Anno 1706.

Am heiligen Neuen-Jahres-Tag wurde plezlich Lärm, gleich unter Mittag, und kam der Feind abermahl mit starker Macht von steinenen Brückl hergezogen, und marschirte zu Pferd und zu Fus über den Sand herauf, und hinüber gegen den Zarhalm-Wald zu, — allda, neben denselben und den Hutbiegl

im Thal sich postirt, bis hernach in der Nacht, da er sich wiederum auf das alte Ort auf den Leonhardsberg begeben und sich allda verschantzet, was die Talpatschen waren, samt denen mit sich gebrachten 8 Stuck [worunter das gröste bis 8 ℔ Geschossen*)] nebst 5 Mörscher. Die Reiterey bliebe aber meistens hinter den Hutbiegl im Thal und unter der Nattlischen-Mühl liegen, ausser den Posten und Wachten, welche sie um die Stadt an verschiedenen Orten austheilten, wie dann auch bei den Gericht eine grosse Wacht von der Reiterey war.

Den 2-ten Jäner Fruh, zwischen 4 und 5 Uhr, fing er schon an wiederum zu canoniren, und Bomben einzuwerfen, — dass die Stadt durch das Feuer abermahl an etlichen Orten ist in Brandt gerathen, doch gleichwohl mit Gotteshilfe, durch die Leute, so dazu deputirt gewesen, allemahl bald gelöschet worden, dass es nicht zu weit greiffen hat können. Aber mit den Bomben hat er die Stadt so erschröcklich geängstiget und verwüstet, dass kein Mensch mehr in Zimmer sich getrauet aufzuhalten, sondern sich meistens in die Keller salviren und sich aufhalten müssen, um da einige Sicherheit zu haben vor den vielfältigen Bomben und Kartätschen, so hereingeworfen worden; welche meistens in die Innere-Stadt, und zwar nur in die Jesuitter-Kirche allein über 13 Bomben hineingefallen sind, und zimlichen Schaden gethan. Und dieses Bombardiren und Schüssen wehrte so fort Tag und Nacht etwelche Täge hindurch, ohne gar in der Nacht, da er etwa um 9 oder 10 Uhr auf-

*) Ez volt Bottyánnak legnagyobb baja; nem lévén faltörő ágyúi, 6—8 fontos tábori taraczkokkal kelle a bástyákat — természetesen, nem sok eredménynyel — lövetnie.

hörte, zu Morgens aber um 4 oder 5 Uhr schon wiederum anfinge. Dahingegen unsererseits auch nicht gefeiert worden, sondern allmöglichster Fleis angewendet worden: wie ihnen hie und da mit den Stucken und kleinen Geschüz könne Abbruch und Schaden gethan worden; absonderlich da man mit den Stucken wacker in ihre Approschen und aus die Baterien zuschosse, und wie man verkundschaftet, zimlichen Schaden in denselben thaten. Unterdessen muste täglich die ganze Bürgerschaft, auch Holden (?), Handwerks-Purschen, und alles, was wehr- und waffenfähig war oder wenigstens einen Morgenstern oder Kolm regiren konnte, auf ihren Posten Tag und Nacht stehen bleiben, — wie ingleichen auch von den Dörfern viel Leute und Manspersonen herinnen waren, welchen auch Gewehr gegeben wurde, die dazu geschickt waren, und musten auch nebst anderen bei der Mauer stehen, in Beförchtung, dass der Feind in währenden Feuer anlaufen und etwas probiren möchte; und also keiner, ob er schon gesehen, dass sein Haus würklich brenne, ihme nicht verlangt wegzugehen und etwas zu retten, — sondern die Bürger waren vielmehr also erbittert über diese losen Brenner, dass sie nur gewünschet an sie zu rächen, aus was Art es auch wäre, dass sie entweder anliefen mit Stürmen, oder wan man ihnen freÿgebe: mit tausend Freuden alle gleich hinausgefallen, und diese Mordbrenner aus ihren Schanzen und Approschen herausgeschlagen würden haben. (?!!!)

Den 5-ten Jäner wurden alle Posten visitiret, und überall gute Vorsehung gemacht, mit Pulver, Bleÿ, Hand-Granaten, und anderen Nothwendigkeiten, was etwa dort und da abgegangen, versehen. Item,

die Kayserlichen Grenadir wurden meistens in der sogenannte Kolbite-, nachhin Pochische-, anjetzo Martonische-Mühl genannt, — hinunter commandirt, wo die Handwerks-Purschen waren, und man sich immer allda eines Angriffes und Sturmes beförchtete. Diesen Tag gegen Abend wurde es ganz still mit den feindlichen Hereinschüssen, und die ganze Nacht hindurch nichts feindliches verübet; und zogen auch ihre Fahnl ein, welche sie ausser ihren Approschen gegen die Stadt hereingestekt hatten, — dass man also in den Gedanken gestanden: Er werde vielleicht abmarschiren, und uns wiederum einstens eine ruhige Nacht geben. Allein. ihr falscher Anschlag, den sie in der Stille machten, erzeugte sich folgends, und wurde bald offenbahr: indeme sie Morgens Früh, den 6-ten Jäner, als am heiligen Dreÿ-Königs-Tag, zwischen 5 und 6 Uhr 2 Bomben hereinwurfen, nachmahls mit 3 Trompeten-Blasen und Pauckenschläge die Loosung gaben zum Sturm, — und dann in der grösten Furie und grösten Geschrey auf 3 Seiten anfingen und anlaufen zum Sturmen. Und ware der erste Angrif neben den Neustift-Thor, an den sogenannten Scharfen-Eck in den Fodorischen Haus; da kamen sie von den Langen-Zeiler-Graben, allwo sie sich in der Nacht in der Stille hingemacht, plezlich her. Der anderte Angrif geschahe nachdem neben den Wiener-Thor am Eck; da kamen sie von den Tiefenweg herauf. Und der 3-te und letzte Angrif war neben den Schlipper-Thor hinter den Bayrischen Haus, — und dieses sollte der General-Sturm seÿn,*) wie sie dann bey densel-

*) Megjegyzendő, hogy mind a három helyütt minden réstörés nélkül, ép falak ellen történt a kiváló bravourral végbevitt roham, csupán faschínák és létrák segélyével.

ben bis 400 Deserteurs hatten, welche alle vorne anlaufen musten, und einen jeden von Vak-Bottyán 100 fl. versprochen worden, welcher in die Stadt komme in diesen Sturm; auch sie, und alle andere, vorhero mit Brandwein zimlich angezecht hatte,*) damit sie also unerschrocken und desto hitziger seyn sollten, — wie sie dann auch, und ehe man sichs versah, oder die Leute so geschwind auf den Bablatschen seyn konnten: sie schon in den Graben vor der Mauer waren, die Leitern an die Mauern anwurfen. mit ihren Hand-Granaten wacker hereinspielten, und viele schon auf den Leitern waren, theils Fahnl aufsteckten in den Mauern, — und gedachten also schon Meister zu seÿn. Allein, weilen vorhero alles wohl versehen und gute Anstalten allenthalben gemacht waren von denen Herrn Viertl-Hauptleuten, wie dann bey jeden Thor ein Rathsherr als Commandant aufgestellt war, (welche hernach sollen benennet werden). also wurde gleich überall Lärm geschlagen, und die Bürger und andere Mannschaft, welche ohnedem allert (allarmírt? animírt?) und wie vorhero schon gemeldet, begiehrig waren: lieffe alles gleich mit grosser Begierde und Unerschrockenheit den Mauern zu, schossen tapfer auf den Feind hinaus, wurfen ihnen ihre Hand-Granaten meistens wieder zurück hinaus, ehe sie herinnen ihren Effect thatten, — theils mit den Mor-

*) Valami kis melegítő szeszes italt bizonyára kellett a téli hideg éjszakát a szabad ég alatt ébren töltő e vitézek közt kiosztani: de, hogy ez igen mérsékelt adagokban és gondos elővigyázattal történt, élénken tanúsítja az a nagy csendesség, melylyel magokat elrendelt és titkon elfoglalt rejtekhelyeiken az egész éjen át viselték, a praecisió, melylyel a rohamra megindúltak, s végre az a példás hidegvérűség, melylyel halottaikat, sebeseiket, és létráikat a falak alól, úgy szólván egytől egyig, magokkal visszavitték. Ily tényeket csak józan tővel s a legnagyobb fegyelemtartással lehet felmutatni.

genstern wacker wehrten und schlugen, dass keiner sich getraute über die Mauer herein zu steigen, und also endlich abgetrieben mit Schimpf und Spoth (?), und zimlichen Verlust der ihrigen. Das gröste Glück und Vortheil war auf ihrer Seite, dass es noch finster war, und sie auch nicht lange anhielten mit den Sturm, — sonst würden sie zimlich gepuzt seÿn worden.

Von unseren Leuten herinnen sind nicht mehr umkommen, als 4 Bürger, 2 Hauer, und 5 Hauer blessirt, doch nicht tödtlich. Todte Bürger waren nehmlich der Meister Hans-Graf, deutscher Riemer, den 3-ten Tag darauf gestorben. Item, der Meister Hahn, ein Leinweber, gleich Todt geblieben; der junge Meister Gratzer, ein Binder, und ein Goldschmidt in der Rosengasse, beede auch sterben müssen an Blessuren. Und diese Leute waren meistens durch die Schusslöcher getroffen worden, welche in der Mauer waren, und uns zum Nutzen seÿn sollten: allein, diese lose Leuthe haben sichs zu ihren Vortheil gemacht, — dann, als unsere Leuthe der Mauer wollten zulauffen: waren sie schon bei der Mauer, und schossen herein, und traffen also diese guten Leute. Nach diesen aber wurden diese Löcher um und um zugemauert, und ist herauskommen, wie man pflegt zu sagen: Nach dem Schaden wird man Klug. Item, ist sonsten in dieser ganzen Belagerung weder von Stuck-Kugeln, noch Bomben jemand getroffen worden oder umkommen, als ein Landkutscher-Knecht ist in des Herrn Komáromy's Haus in der Stadt von einer Bomben erschlagen worden, wie auch ein Kind; item, auf den Ruckther zu, hinter den Bäyrischen Haus, sollten zweÿ Hauer eine Leiter auf ein anderes Ort tragen, wo man sie besser brauchte: da

wurden sie beede durch eine Stuck-Kugl getroffen, und gänzlich Todt geschossen; *) dahingegen von den Kruzen beÿ dieser Belagerung und Sturm, — wie Meszlényÿ Janos von ihnen selbst die Relation von sich gab, — dass sie bei der Musterung, welche sie in Kroyspach gehalten haben, über 1000 Todte vermüsset haben. **) Und wiezwar bei jeder Post, wo der Sturm war, von ihnen nicht mehr als 5 oder 6 vor, oder in den Graben todt gefunden worden, — und unter diesen auch bei den Scharfen-Eck ihr Capitän Nahmens Horváth Mihály, ***) welcher sie mit Gewalt hinantrieb zum Sturm; als aber dieser gefallen war: ist ihnen der Muth gesunken, — so hat man doch von jeder Post weithingemerket, wie sie die Todten weggeschleppet und gezogen haben, wie auch das Blut zimlich gesehen, und voraus die Deserteurs, die meisten darauf sollen gegangen seÿn.

Die Herrn Comandanten des Raths, und die Herrn Viertl-Hauptleute, so bei jeden Thor waren, sind folgende, als:

1-mo. Beÿ den Neustift-Thor, Herr Ehrenreich-Ränner Commendant, und Herr Adam Steiner Hauptmann.

2-do. Beÿ den Wiener-Thor Herr Paul Greiner Commendant, und Herr Mäsch Hauptmann.

---

*) Itt csak a polgári rend elesetteiről van szó, — de, hogy mennyien estek el a tulajdonképeni védők közül, t. i. a rendes katonaságból állott helyőrségből? arról hallgat. Lehet, hogy erről nem is volt biztos tudomása.

**) Képtelenül túlzott szám; egykorú levelek csak „300-ig valót" említenek. L. Thaly: Bottyán tábornok Élete, 106. és 505. l.

***) Ez Bezerédy Imre ezredében vala főhadnagy, vagyis — az akkori szokás szerint — századparancsnok.

3-tio. Beÿ den Michaëlis-Thor Herr Kolleis Commendant, und Herr Ursprung Hauptmann.

4-to. Beÿ den Schlipper-Thor Herr Horváth Commendant, und Herr Peter Reisch Hauptmann.

5-to. Beÿ den Potschÿ-Thor, Herr Georg Poch Commendant, und Herr Nicolaus Hackelberger Hauptmann.

Item, wurden auch täglich aus der Inneren-Stadt von denen Bürgern zu jeden Thor etliche herauscomamndirt, die neben uns die Wacht hatten und alle 24 Stund ablösten, und wiederum andere aufzogen, aber sie hielten theils, wie der Haass bey der Trommel; dann als sie bemerkten, dass es ernst will werden, und der Sturm anginge : da wollten einige den Reisaus machen, und unterschiedliche Einwendungen vorwenden, — allein sie wurden wieder zurückgeführet und nicht entlassen.

Item, an diesen Tag, an welchen der Sturm war, kam von denen Kruzen ein Capitain-Lieutenant auf Parolle zur Mauer, um etliche Wort zu melden, mit deme dann ein Kayserlicher Officier gesprochen, und seine Worte angehöret. Er sprach, wie dass er von den Bercsényÿ, welcher ohnlängst zu Rust angelanget ist, hereingeschickt worden, und vermelden läst: wie Ihm herzlich leid wäre für uns, dass wir so verwüstet und verbrennet worden, und wäre mit seinen Willen oder Consens nicht geschehen; doch werde Morgen schon durch Briefe selbst mit unsere Herrn und den Herrn Commandanten sprechen, sollten unterdessen mit den Schüssen auf beiden Seiten innehalten, — welches auch geschehen. Unterdessen wurde bei den Scharfen-Eck, allwo sie in Sturm angeloffen,

eine Batterie gebauet, und etliche Stuck und 2 Haubitzen mit Kartatschen daraufgestellet.

Den 7-ten Jäner schickte der Bercsényi Briefe herein, an die Stadt und an Herrn Commandanten, worinnen gleichfalls uns, wie vor, bedauert, aber wie es von Herzen gangen seyn mag? das weis Gott; und dabeÿ meldet: es wäre unsere eigene Schuld und Hartnäckigkeit, dass wir uns nicht ergeben wollten. so würde uns solches alles nicht geschehen seyn; auch nochmahlen ermahnen läst: die Stadt möchte sich doch eines besseren bedenken, damit wir nicht noch ärger verwüstet, und unsere Weiber und Kinder in noch grösseres Verderben brächten; und sollten uns nur bald und ehestens resolviren, was wir thun wollten?

Deme darauf wieder geantwortet worden: Mann könne sogleich sich nicht bedenken oder resolviren. sondern sie sollen uns 2 oder 3 Täge Bedenk-Zeit geben, und unterdessen solle von beeden Seiten ein Waffen-Stillstandt seyn, — welches dann auch wiederum geschehen. Und weil man immer eines Succurses vertröstet worden: dachte man denselben unter dieser Zeit etwa zu erhalten; doch dabeÿ resolvirten sich unsere Herrn sammt der ganzen Bürgerschaft nur kurz: es käme ein Succurs, oder nicht, sich zu wehren bis auf den lezten Mann, weil wir ohnedem schon das Gute verlohren, auch das Blut mit aussogen; — und gaben Ihme also den 8-ten Jäner die Antwort gegen Mittag mit unseren Stucken in ihr Lager wacker hinaus, da sie also leichtlich konnten abnehmen, was unsere Intention ist; wie sie uns dann darauf auch wiederum mit ihren Stucken und Bomben hereinantworteten. allein, der Mangel an Pulver und Muni-

tion, der bey ihnen war, (wie man verkundtschaftet) machet, dass sie nicht mehr so stark anhielten mit den Schüssen, als vorhin, sondern thaten nur immer ein und 2 Schuss. Und weil sie gesehen, dass sie mit Gewalt nichts richten, und endlich nicht lange mehr werden dauern können mit Munition: kamen sie abermahlen mit Briefen angezogen, mit Bedrohungen, wo wir uns nicht ergeben werden mit guten, — so werden sie dies und das vornehmen, und den grösten Gewalt brauchen, und (wenn) sie uns bemeistern werden, sie das Kind in Mutter-Leib nicht verschonen; deme allen aber wurde wenig Gehör gegeben, sondern nur mit Schüssen ihnen wacker geantwortet. Da sie nun gesehen, dass sie mit ihrer Drohung auch nichts richten: haben sie noch eines probiren wollen, und den 9-ten Jäner Abends einen Lärm gemacht, die Zoringhäusische-, jezt Tschürlische-Mühl, aussern Schlipper-Thor, welche ehe schon das meiste abgebrochen war, dieselbe angezündet, nachmahls bei den Schlipper-Thor auf unsere Leute hereingeschossen, und sich wiederum gestellt: als wollten sie mit Gewalt ansetzen und angreiffen; da sie aber gesehen haben den tapfern Widerstand von uns: sind sie bald wieder zurückgewichen in ihre Löcher, und folgends drauf ihrer Fahnen eingezogen, die sie ausser ihren Lager herumgesteckt hatten, und sich also ganz fertig zum Abzug gemacht.

Den 10-ten Jäner Früh hat man schon bemerket, dass einige von denenselben abmarschiren; darauf hat man gesehen, dass sie ihr Lager angezündet, und nachdeme aus ihren Lager und Approschen ordentlich ausgezogen die Talpatschen, auch bei den Gericht, und wo sie ihre Feldwachten gehabt, ihr Lager ange-

zündet, und abmarschiret, und sich überall auf die nahen Dörfer herumgelegt, damit sie uns gleichfalls eingespeert hielten; wie sie dann täglich herumflangiret, und sich sehen lassen, und also Niemand auf den Feld sicher war.

Unter dieser Zeit der Belagerung war überaus schöne warme Witterung, dass nicht zu sagen ist, bis auf den lezten Tag, ehe sie abzogen, — da ist recht kalt worden, und hat vielleicht auch geholfen und den Abzug befördert.

Darauf wurden gleich Maurer- und Zimmerleute hinauscommandirt, die Kruzische Schanzen zu zerstöhren und zu verwüsten. Und also hat Gott uns zum drittenmahl die Belagerung überwinden helfen; und was vor Trangsahl, Kummer, Angst und Strapatzen wir ausgestanden, — ist leicht zu erachten. Tag und Nacht bei der Mauer in grosser Kälte, dass Niemand zu den seinigen nach Haus dörfen oder gehen konnte, ja nur essen, vielweniger zu ruhen oder schlaffen, dass man in 8, 10, und mehr Wochen nicht in sein Bett zu Hause gelegen, solang vor und nach der Belagerung eine Gefahr gewesen. So hat Gott die Bürger und Einwohner recht gestärket und muthig gemacht; ohngeacht aller Gefahr und Ellend. so sie vor Augen sahen, sie nichts abschröckete oder kleinmüthig machte, da das Feuer fast allenthalben die Häuser verzehrte, und der Commandant selbst hierüber das Herz und Muth sinken lies, und so zu sagen, ein Schwaben-Herz hatte, seine Soldaten alle schon mit ihren Ranzen bereit stunden bei den Stadt-Thor, und nur gewartet auf die Ordre : wo sie hinmarschiren sollten? und die Bürger heraust zu verlassen. Er selbst der Commandant kame zu den Potschy-

Thor geritten, allwo vor dem Thor 3 oder 4 Stucke stunden, und befohlen dieselben zu vernageln und von der Baterie herunter zu werfen, die Munition weg zu tragen oder zu vergraben, und gesagt: Es ist nunmehr aus! — Aber die Bürger haben ihm hernach zimlich geantwortet, und gesagt: ob das einen Commandanten zustehet? Er solle vielmehr die Bürgerschaft anfrischen, und zur Beständigkeit ermahnen, und sich zu wehren; so hält er sie nicht allein ab, sondern will selbst auch von ihnen weichen; allein, er soll wissen, dass sie beständig seÿen, und sich so lang wehren wollen, als ein Athem in ihnen ist; weil sie fast ihr Haab und Guth, so zu sagen verlohren, — also auch ihr Blut daransetzen wollen.

Als aber der Herr Bürgermeister Titulirter Herr Ferdinand Dobner, so ebenfalls zugegen gewesen, solches angehöret, sprach er: Nun, ihr lieben Bürger! ihr thut recht daran, dass ihr beständig bleibt, und euch noch ferner treu erzeugen wollet. Ich will bei euch bleiben, und mein Leben auch mit euren daransetzen, solang ein Bluts-Tropfen in mir ist! — Und auf solche Weiss hat der Commandant auch selbst wiederum müssen ein Herz fassen, und sich mit ihnen wehren.

Dass aber diesen Unheil gleich Anfangs hätte vorgebeugt oder gar abgeholfen werden können: habe ich auch wollen anerkennen; dann, ehe die Kruzen angezogen sind: haben sie von Harkau herein an die Stadt geschrieben, dieselbe ermahnet um eine Brandschätzung, — und so man ihnen ein Stück Geld gegeben hätte, sie gar gerne abgezogen, und die Stadt unangetast gelassen hätten. Dann, das hat man gar wohl gewust, dass es den räuberischen

Gesindl (?!!!) um nichts zu thun war, als nur um Geld und Guth rauben und plindern zu können: also wann man ihnen ein Stück Geld gegeben hätte, — sie gar gerne abgezogen wären; und wann auch auf einen Bürger etliche Gulden gekommen wären: hätte er es leichter geben und verschmerzen können. als hernach Haus und Hof sammt allen Victualien verbrent ansehen. Aber man hat ihnen keinen Glauben gegeben, sondern nur ausgelachet. und gesagt: Was werden sie uns wohl thun? Sie haben kein Stuck bei sich, und dergleichen; — aber wir haben es hernach in der That erfahren, und Gott verzeihe es dem. der daran Schuld ist, dann der Bürgerschaft ist von dem allen nichts entdeckt worden.

Man hat die Bürgerschaft in währenden Feuer zwar wohl getröstet, und gesagt: Last nur brennen ihr lieben Bürger, es wird euch alles doppelt ersezt und bezahlt werden, ihr werdet solche Freyheiten bekommen, das eure Kindes-Kinder davon zu sagen haben!... Jawohl, werden sie zu sagen haben. — und wir erfahren es selbst schon. dass die Gaben, Portionen und Qvartier von Jahr zu Jahr grösser werden. und des vorigen vergessen wird. Etc.. etc., etc.

Item, ist vor der Belagerung die Frau Riemerin aus Schlessien, von Jägendorf, nachher Mittlacherin genannt, mit 8 Wägen hiehergekommen, um Wein wegzuführen: aber das Unglück hat sie betroffen. dass sie auch sammt den Wägen mit uns ist eingespeert worden, und die guten Leute sammt uns, etliche Wochen leiden musten, absonderlich mit den Pferden. wegen Mangel des Futters, dass fast ein Pferd das andere aufgefressen; doch haben sie dann und wann von der Bürgerschaft und von der Stadt etwas an

Proviant bekommen, und musten eben auch mit den Gewehr beÿ der Mauer stehen.

Item, kam Nachricht herein, dass die Kruzen mit ihren Stucken und den grösten Schwarmen nach Rust, — allwo sie ihr Hauptqvartier hatten, — gezogen, und von dannen dann weiters sich nach der Leutha zerstreuet haben, — doch daherum auf den nahen Dörfern ein guter Theil geblieben, damit sie uns eingespert halten können, dass wir nicht hinaus, auch Niemand etwas her zu bringen könnte.

Item, habe ich vorhero vergessen, dass in der Belagerung, nach den Sturm, der Kruzen ihr Konstabler, welcher die Stadt so grausam beschossen und bombardirt hatte,*) ist von ihnen durchgegangen und in die Stadt hereingekommen, nebst noch einen Kameraden. Der Konstabler aber war ein Savoier, und hat Pardon bekommen, auch nachmals Dienst beÿ uns gethan, und alle Kundtschaften von den Kruzen überbracht, wie es mit ihnen stehet?

Den 23-ten Jäner in der Nacht ist ein Kaÿserlicher Musqvetier bei den Schlipper-Thor über die Mauer gesprungen und zu den Kruzen übergangen. Unterdessen war ein Ehrsamer Rath bedacht auf die Leute, welche Tag und Nacht beÿ der Mauer stehen musten, und verordnet, dass zu Zeiten der Bürgerschaft, Soldaten, Hauern und Handwerks-Purschen, Wein und Fleisch, bisweilen auch nur Wein allein ausgetheilet werde, jeden Mann eine Halb Wein und ein Pfund Fleisch.

*) Ez csakis valami kisebbrendű tüzértiszt, vagy épen tüzmester lehetett, mert a bombázásnak főintézője maga Bottyán tábornok tüzérségének jeles főnöke: de la Rivière, franczia (hugonotta) tüzér-alezredes — később ezredes — volt.

Den 24-ten Jäner wurde unter den Gottesdienst Lärmen, und kam ein grosser Trupp Kruzen über den Sand herauf, von den steinenen Brückl her zumarschirt, und über den Hutbiegl gegen der Nattlischen Mühle zu; einige aber von denenselben ritten blizschnell auf den Leonhardtsberg *) ihren gewesten Schanzen zu, und sind lange hin und wieder gesprengt, und dieselben besichtiget, — dass man also glaubte: sie wollen wieder ihr Lager allda aufschlagen, und ein Vortrab etwan schon vorhero seÿe. Endlich, da man mit den Stucken unter sie hinausgebrent, sind sie mit den anderen durchgangen, und gegen Harkau zu. Item, wurden wir immer eines Succurses vertröstet, — wie dann unsere Herrn immerzu heimlich in der Nacht Bothen nach Wien abschickten, und darum anhielten.

Den 26-ten Jäner Abends zwischen 4 und 5 Uhr sind zweÿ Studenten, neben den Evangelischen Friedhof, sammt den Gewehr über die Mauer gesprungen, und als die Wacht nach sie hinausgeschossen: haben sie auch zurück hereingeschossen, und durchgangen.

Den 28-ten Jäner, als unsere Freÿreiter auf Kundtschaft ausgeritten, traffen sie beÿ denen Seegenshütten 2 Mörbischer Bauern an, welche von den Kruzen kommen waren, und brachten sie mit herein: diese sagten: wenn sie um eine halbe Stunde eher kommen wären, dass sie bis 40 Kruzische Wägen beladen angetroffen, und gar leicht mitbringen könnten, massen sie wenig Convoi dabeÿ gehabt. Diese Bauern

*) E hegyet Bottyán ostroma óta mai napig „Kuruczhegy"-nek (Kruzenberg) hívják a sopronyiak, és régibb „Lénárthegy" neve teljesen feledésbe ment.

musten hernach auf der Handmühle mahlen, mit den gefangenen Kruzen.

Item, Nachmittag brachten die Freÿreiter wiederum 2 Bauern herein, als den Richter und einen Geschwornen von Klingenbach, welche zu Kreuz waren, allwo die Kruzen einen Landstuhl gehabt, und Anschläge gemacht auf alle Städte, Märkte und Dörfer, über die sie zu gebiethen gehabt, dass nähmlichen jedes Ort nach den Portionen ihre gewisse Mannschaft stellen, oder aber dieselben mit Geld bezahlen sollen; und also wurden dieselben, sammt etlichen Briefen — so sie von den Kruzen hatten — hereingebracht, und nebst den vorigen zween in die Eisen geschlagen und in Arrest gethan. Ursach dessen: weilen sie gar niemahls eine Kundtschaft von den Kruzen hereinbrachten, — und also lieber mit ihnen, dann mit der Stadt hielten.

Unterdessen wurden wir noch immer eingespeert, dass sie uns nicht hinausliessen, oder was hereinbringen, und mit der Wacht noch stark anhalten, also, dass bei der Nacht die ganze Mannschaft, beÿ Tag aber nur die halbe Mannschaft wachen muste; nebst deme wurde alle Wochen einmahl der ganzen Mannschaft, — wie auch denen Freÿreitern, — Wein, und Fleisch ausgetheilet, jeden ein Pfund Fleisch, und ein Seitl Wein, den Officiern aber eine Halbe Wein. Endlichen, auf die lezt etwan 8 oder 12 Tag, bis auf den Fasching-Tag, wurde jeden, was nur vor eine Mannschaft herinnen war, auch den Soldaten, alle Tag ein Seitl Wein gegeben; und muste auf Befehl des Herrn Commandantens, jedweder der einen Keller-Wein hatte in der Stadt, oder wo hereingefehter Wein war — auch die Geistlichen — Wein hergeben, dass beÿ man-

chen ein Fas Wein aufging; wie dann auch viel Ungarn Wein herinnen hatten und hergeben musten, — und gingen fast alle Tage 12 bis 14 Emmer auf.

Den 3-ten Februarÿ kam Kundtschaft herein. dass bis 2000 Mann Kruzen durch Kroÿspach und Wolfs durchmarschirt sind, mit zweÿ Stücke, unten aus; wohin? weis man nicht.

Den 8-ten Februarÿ Nachmittag kamen bis 100 Mann Kruzen über den Sand heraufmarschirt, dann wieder ihrer 5 mit einen Trompeter, worunter ein Obrist-Wachtmeister war, diese naheten sich geschwind der Stadt, und der Trompeter gab mit der Trompeten — woran ein weisses Tüchel hieng, — ein Zeichen, deme man her zugelassen: aber den anderen befohlen worden, dass sie sollen zurückbleiben von der Stadt, und nicht in die Nähe kommen. Der Trompeter aber wurde von den Kaÿserlichen Hauptman Koch, als Plaz-Major, gefragt: was sein begehren seÿe? Welcher geantwortet: Er hätte Briefe von seinen Fürsten den Rakoczy, der Obrist-Wachtmeister aber hätte mündlich von den Graf Csáky,*) welcher zu Rust ist, etwas aus zu richten. Da man dann die Briefe von ihm genohmen, aber mündlich zu sprechen ihm kein Gehör gegeben: so passeten sie dann hernach bis gegen 4 oder 5 Uhr unter den Berg, und warteten auf eine Antwort; weilen sie aber keine erwarten konnten, und man sie nichts soviel würdigte. sind sie wieder zurück auf Rust. In denen Briefen aber haben sie gedroht: sie wollen uns in den besten Weingebürgen die Stöck ausschneiden, wenn wir ihnen

*) Gr. Csáky Mihály tábornok, ki az időközben gr. Schlick tbk fogadására és a ráczok megzabolázására a Drávántúlra indúlt Bottyán helyett átvette a vezényletet.

nicht Geld geben, oder uns ihnen ergeben wollen. Darauf

Den 11-ten Februarÿ brachten die Bauern Kundtschaft herein von Wolfs, dass beÿ ihnen schon bis 1000 Mann mit Hacken angekommen sind, und heute noch mehr erwarten, und morgen sollen sie anfangen zum Stöck-ausschlagen, weilen sie von der Leutha herunter in allen Dörfern aufgebothen, und die Leute dazu zusammengetrieben. Dann haben unsere Herrn einen Gemeine-Tag gehalten, und sich unterredet, hernach mit Consens des Herrn Commandantens an sie geschrieben und ihnen zu Gemüth geführt: ob das auch Christlich wäre, wenn sie das an den leblosen Creaturen ausübeten? — sondern sie sollen in etwas Geduld haben, man wird sich darüber bedenken, und sich schon mit ihnen weiters bereden, oder abfinden; auf solche Art ist also ihr Vorhaben hinterstellich gemacht worden.

Unterdessen wurde in der Stadt grosser Mangl an Holz: weil man beÿ denen Wachten vieles brauchte; und wurde dahero mit der Wacht allenthalben visitiret: wo noch ein Holz vorhanden ist? und wo 3 Fuhren waren, 2 oder wenigtens die Helfte weggenohmen, und auf die Wacht, oder an die Mauer geführet. Es wurde auch von den Kruzischen Lager viel Holz unter Bedeckung hereingeführet. Nachdeme aber dasselbe noch nicht hinlänglich war: hat man weiters um Holz umsehen müssen, und etliche Tage 2 oder 3 Stund Nachmittag, die Freÿreiter, nebst Kaÿserlichen Soldaten und Bürgerschaft, hinaus vor das Thor commandirt und Leute mit Hacken mitgeschickt, und wo sie etwas in der Nähe an Nuss-, Kästen- und anderen Bäumen antrafen, geschwind zusammen zu

hacken, und herein zu führen. Das meiste wurde in den Tiefenweg gefunden, und hereingebracht; es wurden auch hier in der Stadt die noch befindlichen Zäune ab zu reisen und auf denen Wachten zu verbrennen erlaubt.

Den 12-ten Februarÿ, als unsere Leute abermahl wegen Holz hinausgefahren, und die Freÿreiter, wie gewöhnlich, bei den Gericht die Wacht hielten: kommen bis 100 Mann Kruzen von Wandorf heraus, und gerade hinüber, als ob sie auf dieselben zu wollten; aber unsere Leute versamleten sich geschwind, — als sie dieselben sahen herüberreiten, — zimlich heraus ihnen zu Hilfe. Da die Kruzen aber das bemerkten, haben sie sich gar nicht über den Bach zu kommen getrauet, sondern ihren Marsch wieder zurückgenohmen; unsere Freÿreiter aber haben ihnen gleich wacker bis nach Wandorf nachgesezt, und etliche von ihnen in das Dorf hineingeritten, und auskundtschaftet: ob diese, oder noch mehrere daselbst wären? Da sie dann weder Kruzen, noch Bauern angetroffen, und mit einander in der Wald hinausgangen.

Den 13-ten Februarÿ Nachmittag, als unsere Leute abermahls Holz hereinbrachten, so ritten die Freÿreiter wiederum auf Kundtschaft nach Wandorf, wegen die Kruzen, — aber es war Niemand da, als 3 Bauern, welche sie angetroffen und mit sich hereinbrachten: weilen die Wandorfer nach Rust sollen geschickt haben, und 100 Mann von den Kruzen — Ursach dessen, weil sie vorgaben, dass sie von denen Freÿreitern keine Ruhe hätten, — verlangt haben.

Item, wurde anbefohlen rings um die Vorstadt inwendig etwan 4 oder 5 Häuser-Breit von einander Säulen auf zu setzen, und auf dieselben Pechpfanen und

Pechkränze auf zu stecken, um selbe in Fall der Noth anzünden zu können. Es wurden dahero neue Pechkränz, Sturm-Häfferl und Kartätschen verfertiget, wie auch Granaten gefühlet, und auf alle Posten, wo es nöthig war, zu einer Vorsorge ausgetheilet. Es wurden auch alle Bablatschen um die Mauer herum ausgebessert, und auf der Mauer die Kopfwehr mit guten, dicken Bäumen versehen und eingemauret, darunter Schuslöcher gelassen, und ausgemauret.

Den 16-ten Februarÿ bei der Nacht sind zweÿ Oesterreicher anher kommen, welche beÿ Neustadt von den Kruzen gefangen worden, und dieselben nach Rust gebracht, — alldort aber ihnen über die Mauer gesprungen, und hieher geloffen.

Den 19-ten Februarÿ in der Nacht ist von den Kruzen ein Trupp zu Pferd kommen, auf das Potschÿ-Thor zu, und auf die Wacht geschossen, und probirt: ob sie allärt sind? Als aber unsere ihnen solches gezeiget, und wacker auf sie hinaus Feuer gaben, — sind sie wiederum zurückgewichen.

Den 20-ten Februarÿ hat sich mehr ein Trupp von ihnen sehen lassen, und nahe beÿm Potschÿ-Thor, auf den Leonhardts-Berg zumarschirt, alldort eine Weile herumgesprengt; da aber unsere Leute wacker mit den Stucken unter sie geschossen, sind sie wieder unt ausmarschirt.

Unter Zeit aber haben unsere Herrn Nachricht bekommen, dass der schon solange gehoffte Succurs von den Kaÿserlichen auf das eheste zu hoffen, und der General Pálfy mit etlichen 1000 Mann schon zu Neustadt und dort herum liege, und warten nur, dass Proviant, Munition, und was sie brauchen, noch zusammengebracht werde, nachmahls sie gleich ihren

Marsch herunter nehmen. Unterdessen wurde hier auch Anstalt gemacht, und wer Lust hat mit zu gehen! befraget — und erlaubet, auf freÿe Beuth; auch wurden 2 Stückel bereit mit zu nehmen, und 2 Konstabler darzu, — mit denen dann ginge Herr Adam Pogats und der Savoier, welcher von den Kruzen überginge und zu uns hereinkam.

Den lezten Februarÿ nach Mitternacht sind von den Kruzen ein grosser Trupp fast um die ganze Stadt herumgeritten, auch etliche von denenselben an einigen Orten nache an die Stadt her zugekommen und hereingeschossen; aber sie wurden von unseren Leuten gleich wieder mit denen Stucken und kleinen Geschüz empfangen und vertrieben, und etliche von ihnen, wie man vernohmen, blessiret worden, denn es hat der Mond gar schön geschienen.

Den 1-ten Martÿ Nachmittag liess sich mehr ein Trupp von ihnen sehen auf den Leonhardts-Berg, aber in der Nattlischen-Mühle war ein grosser Schwarm in Hinterhalt; da aber unsere Freÿreiter ihnen bis an die Mühle nachgesezt: da kamen die anderen Hauffenweis heraus, und verfolgten dann unsere Freÿreiter wiederum bis nahe an die Stadt-Mauer. Einer von denen Kruzen vermeinete denen unsrigen den Pass ab zu schneiden, und sprengte vor ihnen her, — diesen haben sie vom Pferd geschossen, und das Pferd mit hereingebracht, welches auf 50 Rh. fl. geschäzet worden.

Item, beÿ der Nacht sind sie wiederum beÿ den Evangelischen Friedhof, und am Scharfen-Eck hinzugeritten, und hereingeschossen, aber sie wurden bald wiederum vertrieben.

Den 2-ten Martÿ liessen sie sich mehr hin und

wieder sehen, absonderlich aber trieben sie von den steinenen Brückl und über den Sand herauf viel Ochsen, und nahe an Zarhalm-Wald vorbeÿ; aber dieses geschah nur, dass sie unsere Freÿreiter gerne herauslocken wollten, dann — obwohlen nicht viel von ihnen beÿ den Vieh waren, — so werden schon in Wald desto mehr gestecket seÿn; man bemerket also ihre Schelmereÿ, und der Commandant liess Niemand hinaus, sondern liess mit den Stucken unter sie hinausfeuern.

Den 3-ten und 4-ten Martÿ wurde überall, wo übriges Mehl war unter der Bürgerschaft, gesuchet, auch was fremdes hereingeflehet worden, und der 3-te Metzen davon genohmen, und musten alle Bäcken Proviant davon backen, vor das Volk, welches täglich erwartet wird; und wurde alles Mehl gewogen: wie viel Centner oder Pfund von einen genohmen wurde? damit dasselbe hat wiederum von der Stadt bezahlt werden können, — welches auch bald darauf geschehen, und bezahlet worden.

Den 5-ten Martÿ Vormittag um 10 Uhr wurden zu Forchtenstein 6 Stuck gelöset: und dieses war die Loosung, dass der verhofte Succurs schon aufbreche, und in Marsch begriffen seÿe; worauf dann hier auch gleich mit 6 grossen Stucken geantwortet worden.

Den 6-ten Martÿ zwischen 9 und 10 Uhr kame der General Pálfy mit 6000 Mann anmarschirt, von der unten herein, und meistens Reitereÿ, mit 4 Stuck; welcher sodann mit Lösung der Stucke, sowohl in der Vorstadt, als Inneren-Stadt empfangen worden. Sie marschirten aber gleich beÿm Wiener-Thor vorbeÿ, und auf das Potschÿ-Thor zu, und nach Kreuz hinun-

ter. Unsere Freÿreiter, sammt den Razen und den Ocskay, welcher auf Kaÿserlicher Seiten war (?) und sie anführte, (?) diese ritten geschwind voraus, und versahen sich gar nichts böses; als sie aber hinunter gegen den Wald kommen: da fiehlen die Kruzen ganz dick aus den Wald heraus, und schossen gleich von unseren Freÿreitern einen Todt, bekommen auch den Ocskay gefangen, welchen hernach sein eigener Knecht den Kopf abschlagen muste;*) die übrigen aber musten sich in die Flucht begeben, welche ihnen zimlich nachsezten, bis ihnen die Armee nachkam und sie secundirte. Aber die Kruzen, als sie diese sahen: sind sie gleich, sammt den übrigen, so noch zu Kreuz waren, entflohen. Dieses Kaÿserliche Corps ist über Nacht zu Kreuz und auf den umliegenden Oertern gelegen, den anderen Tag aber wiederum aufgebrochen, und weiter hinuntergerückt; von hier gingen auch einige Persohnen mit ihnen, wie vorgemeldet, nehmlich: Herr Adam Pogats, und der Savoier, so auch zweÿ kleine Stücke mitgenohmen haben.

Nach diesen hatten wir allhier in etwas Luft bekommen, dass wir doch vor die Stadt hinaus durften; und weilen ein zimlicher Mangel an Holz war: so wurde in der Nähe gleich ausser den Potschÿ-Thor, beÿ jeden Bürger, der eines verlanget, auf 3 oder 4 Fuhren eine Maiss gegeben, dasselbe zu hacken, und geschwind hereinzuführen, dann man beförchtet: es möchte nicht lang sicher seÿn, — wie es dann auch geschehen. Indeme die Kaÿserlichen nur

*) Itt nyilván valami kisebb jelentőségű egyént téveszt össze a krónikás Ocskayval, kinek labanczczá létele nem ekkor 1706-ban, hanem 1708-ban, s elfogatása és lefejeztetése 1710-ben történt.

bis 2 oder 3 Meilen hinunterkamen: so streiften diese schon wiederum herum, dass Niemand mehr sicher war hinaus zu gehen; und schlug mit den Holzhereinbringen einstmahl unglücklich aus: dann, als den 12-ten Martÿ, die Leute abermahl dahin gehen wollten Holz zu hacken und herein zu führen, und die Wägen nur erst auf den Berg bei den Kreuz waren, — fiehlen die Kruzen aus den Gesträuch heraus auf unsere Leute, und als solches hier von der Stadt hinausgesehen wurde: resolvirten sich gleich etliche Bürger, so beÿm Potschÿ-Thor auf der Wacht waren, ihnen zur Hilfe zu kommen, und glaubten: es werden so gar viel nicht seÿn, wie sich dann auch nur wenige sehen liessen in Anfang, als aber die mit den Gewehr hinauskommen, — da fielen die anderen erst recht dick heraus, schossen und haueten schröcklich unter sie herum, wie sich unsere Leute dann auch desperat wehrten; aber zu viel Hund sind des Hasens Tod, und wurden 5 von denen Bürgern, und ein Hauer erschossen, und etliche Hauer gefangen und mit sich geführet, welche sich hernach rancioniren musten. Die Ochsen haben sie auch ausgespant, und weggetrieben. Von denen Kruzen sind etliche plessirt worden, und einer ist sammt den Pferd durch einen Stuckschuss erschossen worden. Die Bürger, welche Todtgeblieben, sind folgende: als der Michaël Unger, der N. Fröhlich ein Riemer, der Fidler, und der Fandler in der Potschÿ-Gasse, dann ein Deutscher Hutterer. An diesen Tag ist der Kruzen ihr vornehmster Konstabler, Ingenieur und Bombader: Obrist-Lieutenant Rivier anhero gebracht worden, welchen unsere Freÿreiter unten aufgefangen, und welcher auch unsere Stadt verbrennen geholfen. Von hier wurde er in etlichen

Wochen nach Neustadt geführet und in Arrest genohmen, aber in kurzer Zeit aus den Arrest durchgegangen. *) Er war ein Franzose.

Item, wurde von der Stadt zu dem vorgen Holzhacken jeden Bürger 4 Holz-Zeichen, und 2 Bürtl-Zeichen; einen Hauer oder Inwohner 2 Holz-Zeichen. und ein Bürtl-Zeichen, ohnentgeldlich gegeben, da sonst vor ein Holz-Zeichen 8 Groschen, und vor ein Bürtl-Zeichen 7 kr. bezahlet wurde, auch ohne den kein Holz hereingelassen wurde.

Den 20-ten Martÿ wurden wiederum durch die Kruzen 11 Hauer, so in denen Weingärten arbeiteten, gefänglich mitgetrieben; davon sie die vier jüngsten mit sich genohmen, die anderen haben sich jeder mit 11 fl. rancioniren müssen. Item, ein Hauer ist von ihnen erschossen, und Todter hereingebracht worden.

Nachdeme die Kaÿserlichen bereits unten-aus in Hungarn in der Rabau waren: sind die Kruzen in das Oesterreich hinausgegangen, allda gesenget und gebrennet, und grossen Schaden gethan, bis 15 Oerter abgebrennet, — und sollen auch in der Kaÿserlichen Jägereÿ grossen Schaden gethan haben, als nähmlich in den Neugebau, daselbst die Löwen und Tiger erschossen, und die Häute mitgenohmen. **) Nach diesen belagerten sie auch Altenburg (Magyar-Óvár), beschossen und beängstigen dasselbe so hart, dass sich endlich der Markt ergeben muste, und Geschloss auch hart zusezten. Darauf kam von Ihro Majestät eilends ein ernstlicher Befehl an die Generäle Pálfy und Heuster, dass sie mit der Armee, — welche

*) Rákóczi Emlékiratai szerint Rivière csere útján szabadíttatott ki rabságából, a pozsonyi várból. (1706.)

**) Ez korábban, még Leopold császár életében történt, t. i. ama nagy vadak lelövöldözése.

bis 15,000 Mann stark war, und von Deutschen, Kroaten, und Razen zusammengestossen war, — sollen ihnen zu Hilf kommen, und Altenburg entsetzen; welche dann in April hier vorbeÿ marschirten, und die 4 Generäle, als: Graf Pálfy, Heuster, Draskovics, und Ebergényÿ hier zu Mittag speiseten, aber sich nicht lange aufhielten, sondern marschirten bald nach mit den Trup, so auf ihnen gewartet hat, — nahmen auch das Proviant mit, was allhier gebacken wurde auf 8000 Portionen. Diesmahl muste auch unser voriger Commandant der Obrist von Weitersheim mit ihnen abmarschiren; dagegen hat der General Pálfy einen Obrist-Lieutenanten, Graf von Wallis genant, hier gelassen.

Nach diesen Abmarsch der Kaÿserlichen, haben wir die Kruzen wieder stärker allhier gehabt, dass also kein Mensch hinaus durfte; geschah es dann, dass die Leute in den Weingebürg oder auf den Äckern in Arbeit waren, — weil die Arbeits-Zeit schon herannahete, und die Witterung schön war, und in den Weingärten nicht einmahl die Stöcken gezogen, vielweniger das Schneiden und Hauen verrichtet war: dann, sobald das Lösen vorbeÿ gewesen, wurden wir gleich von den Kruzen eingespeert, und konnten nicht mehr hinaus, — wo sie also wem antraffen: der wurde zerhauet oder erschossen, wie solches auch öfters geschehen; und haben in der ganzen Belagerung nicht so viele Leute eingebüsset, als auf den Feld zu unterschiedlichen Mahlen geschehen, und mancher braver Bürger und Einwohner sein Leben so lüderlicher Weise aufgeben müssen. Wir hatten itzo fast alle Tag Lärmen. Unterdessen sind sechse von unseren Herrn nach Wien zum Kaÿser abgereiset,

alldort um gewisse Freÿheiten anzuhalten; und wurde ihnen von Ihro Majestät die Gnad und Freÿheit ertheilet, dass sie das allhiesige Dreÿsigst durch zehen Jahre geniessen sollen.

Den 13-ten April gegen Mittag wurde ein Lärmen, und jagten die Kruzen die Leute von den Feld herein. Nachdeme die Kruzen weg waren, gedachten die Leute: nun werden wir heut schon sicher seÿn und arbeiten können, — dann sie sonst selten an einen Tag zweÿmahl kommen sind; allein, so ungewiss, wann sie ihren Vortheil ersehen haben: sind sie bald Vormittag, bald unter Mittag, bald Nachmittag gekommen. Aber diesesmahl haben sie die Leute das erstemahl nur so schröcken wollen, — da aber dann die Leute wiederum in die nächste Gebürge hinausgingen, und sich gar nicht einbildeten, dass sie noch diesen Tag kommen sollten: da kamen sie wieder plezlich nach 2 Uhr daher, überfiehlen die Leute, besonders in den Angerer-Weingärten, und haueten den Vogl, einen Ungarischen Hutterer, und 3 Hauer zusammen, dass sie gleich Todt blieben. In anderen Gebürgen entliefen ihnen die Leute, und versteckten sich, dass sie Niemanden mehr konnten bekommen. Von den gefangenen Hauern schickte der Kruzische General einen herein, und befahl ihm mündlich: Er solle es unseren Herrn ausrichten, und sagen, sie sollen sich wegen der Arbeit mit ihnen vergleichen, so wollen sie Niemanden beunruhigen, und sollen friedlich arbeiten können; wofern aber solches nicht geschieht, — so soll kein Mensch auf den Feld sicher seÿn, sondern alles, was ihnen unterkommt, soll niedergemacht werden; und sollen ihnen nur bald die Antwort zurucksagen lassen. Weil aber schon Bothen ab-

geschickt waren mit Briefen zu Ihro Majestät, und auch zum General Pálfy: was zu thun ist, oder wie sich unsere Herrn verhalten sollen? — absonderlich, da man schon stark von einen Waffenstillstand geredet: so wurde den Kruzen zur Antwort gegeben, sie sollen sich in etwas gedulden.

Den 15-ten April, um 1 Uhr Nachmittag, wurde mehr Lärmen, und ritten die Kruzen fast das ganze Gebürg ab, und jagten die Leute hin und wieder, thaten ihnen aber nichts Leides, als bei den Unter-Lö-wern: da haben des Stephan Acsády Landkutschers seine Leute geackert, denen sie 3 Ross davon geritten, das 4-te aber hat der Knecht davon gebracht, und einen Hauer haben sie in den Kopf gehauen, aber nicht tödtlich. Diesen Tag, bei der Nacht, sind Briefe angekommen von Ihro Majestät, wie auch von General Pálfy, worinnen berichtet wird, dass von beiden Seiten der Waffenstillstand getroffen und bewilliget worden auf 14 Tag, von 15-ten dieses angerechnet. Welches sodann unser Herr Commendant gleich folgenden Tag, als den 16-ten April, in der ganzen Stadt unter Trommelschlag publiciren liess.

Den 17-ten April wurden zweÿ Kruzen von ihren Generalen, Graf Csáky, daher geschickt, welche auch den Waffenstillstand berichtigten, und dabeÿ versicherten, das wir nun ungehindert hinaus auf das Feld gehen dürfen und arbeiten können, — es solle keinen etwas Leids geschehen, er stehe vor alles gut; aber dabeÿ haben sie doch nichts herzuführen lassen in die Stadt zum Verkauf.*) Unter dieser Zeit hat

*) Miután a megszállott vagy körülzárolt erősségekbe, a fegyverszünet pontjai értelmében, csakis a kuruczok engedelmével lehetett, tőlük pénzen vásárlott gabonát stb. szállítani.

man die Kruzen gleichwohl, aber nicht zu viel auf einmahl, in die Stadt hereinlassen, etwas einzukaufen.

Den 1-ten Maÿ wurde durch öffentlichen Trommelschlag das Armistitium auf den 5-ten Maÿ wiederum verlängeret. Am heiligen Pfingst-Abend, als den 22-ten Maÿ, wurde abermahl öffentlich Kundt gemacht, dass das Armistitium bis Ende Junÿ fürdaure. dass also unter dieser Zeit jedermann in Feld arbeiten könne, oder sonsten handeln und wandeln möge. Und musten die Kruzen alle hinunter weichen, und nicht weiter heraufkommen, als bis Kreuz; die Kaÿserlichen aber wurden auf Wolfs, Harkau, Neckenmarkt und auf die Dörfer beÿ der Stadt herum geleget. Nachdem ist auch von hier der Commendant Herr von Wallis mit seinen Leuten abmarschirt, und dagegen wieder andere angekommen, nebst einen Obristen zum Commendanten, mit Nahmen Lamberg. Item, ist unter diesen Waffenstillstand verwilliget worden, dass in allen Kaÿserlichen Festungen und Städten, wo Kaÿserliches Volk lieget, dasselbe zu verstärken oder zu verwechseln, und auch mit Munition und Proviant zu versehen verordnet worden.

Den 13-ten und 14-ten Junÿ wurde allhier ein TE DEUM LAUDAMUS abgehalten, wegen der doppelten Victoria gegen den Franzosen, zu Land und zu Wasser, da auch die Franzosen vor Barcellona sind weggeschlagen worden, als sie dasselbe mit Feuer und Bomben beängstiget haben.

Den 15-ten Junÿ ist der Herzog von Lotringen von den Kaÿser nach Prespurg abgeschickt worden. wegen den Frieden mit den Ungarn oder Kruzen zu unterhandeln. Item, hat man unter dieser Zeit auch

Linien gezogen und an See (Fertő) her, ausser Wolfs, neben den Sauerbrunn angefangen, auf die Kircher-Hütten zu, und durch Herrn Kramers Magerler Weingarten, über die Greiter und auf den Leonhardsberg, an Thal, bis herober den Potschÿ-Thor, an die Stadt-Mauer; und unter diesen wurden auch 4 Redouten gemacht, und ein Graben herum, und von dicken Bäumen Palisaten im Graben herumgesezt und verwahret; und weil unter der Stadt der Langen-Zeiler-Graben bis an die Neuhellerische Mühle, izt Herrn Plazer zugehörig, anginge: also wurde unter derselben Mühle, von der Mauer an, wieder eine Linie gezogen, ober den Kloster und ober Wandorf vorbeÿ, und so nacheinander fort durch Berg und Thal und durch die Wälder, bis nach Forchtenstein. Es wurden von der ganzen Gespanschaft und Fürsten-Herrschaft die Leute zusammengetrieben und aufgebothen, dass sie musten daran arbeiten, — dass manchmahl 4 bis 5000 Mann beÿsammen waren, und FeÿErtag und Werktag daran gearbeitet haben. In den Wäldern zwar wurde es nur verhackt. Und haben die guten Leute in der besten, gnädigsten Zeit, da die Erndte und andere Arbeit häufig war, ihr Arbeit müssen stehen lassen und daher kommen, oder andere geschicket, — und auf unsere Stadt so geflucht und gescholden, als wann wir daran Schuld wären, oder grossen Nutzen und Vortheil dabeÿ hätten; da wir vielmehr den grösten Schaden litten, und unsere Weingärten, Äcker, und andere Grundstücke dadurch verwüstet worden sind, und auch die Redouten der Stadt viel Unkösten und Mühe gemacht haben. Wie dann um die Stadt auch noch andere dreÿ grosse Redouten sind gemacht worden, die zur Defendirung

der Stadt haben seÿn müssen, als eine grosse auf den Leonhardsberg, auf den Ort, wo die Kruzen beschossen haben, mit 3 Zimmer (Casamata), aussen einen tiefen Graben und Palisaten herum, und die bis an die Stadt-Mauer auf beiden Seiten herabgesezt, mit den Graben neben her, — dass man also sicher hin und wieder in dieselben gehen können, und mit einer Aufziehbrucken versehen war. Es wurden auch etliche Stuck hinausgeführt, und mit Munition wohl versehen, auch alle Tag gewisse Mannschaft von der Stadt, und zwar Bürger, auf die Wacht deputiret, die Tag und Nacht wechselweis da seÿn musten, nebst zweÿ Büchsenmeistern, (tüzér). Item, wurde vor den Wiener-Thor auf den Berg, und des Stadtpfarers-Acker vom Tiefenweg herauf auch eine Redoute gebauet, und mit Palisaten und Graben wohl verwahret; auf diese beeden aber wurden nur Doppelhaggen gethan, und von der Soldatesca verwahret, bisweilen ihnen auch andere Mannschaft zu Hilf gegeben. Und gab also dieses Redouten-Bauen und Linien-Ziehen eine schlechte Anzeige eines Friedens, den wir unter diesen Wafenstillstand hoffeten; und nachdeme von beeden Seiten kein Vergleich hat getroffen werden können, — wiewohlen der Stillstand bis 24-en Julÿ fürgedauret hat, — so ist gleich wieder das Streiten und Scharmizeln angegangen. Dann es wurden hernach von etlichen Regimentern Volk her commandirt, als von Darmstädtischen und von anderen Regimentern Dragoner, item Razen und Kroaten zu Pferd und zu Fuss, Legrader Freÿssassler, — alle zur Bedeckung der Linien, und machten ihr Lager auch neben denselben, von der Neuhellerischen Mühle an, bis an die Kamplische Mühle hinauf; die Le-

grader aber musten ihr Lager neben der Nattlischen Mühle, auf der Wiesen, neben der Linie machen. Aber die Darmstädtischen musten bald zur Armee zurück, welche in Deutsch-Jagendorf gelegen. Und also konnte man herüber der Linie gleichwohl täglich in Weingärten und auf den Äckern arbeiten: aber ausser derselben war man nicht sicher, wie dann die Reiterey immer zu thun hatte mit den Kruzen. An der Linie aber wurde täglich nachgearbeitet und nachgebessert, absonderlich an den drey Redouten, die um die Stadt gemacht wurden, hatte man ganzen Sommer und Herbst zu thun; ja die lezte vor den Potschy-Thor wurde erst nach Martini fertig, in welcher ein ganzes Haus hineingebauet worden, mit 3 Zimmern, als eines für die Herrn Officiers, das andere vor die Büchsenmeister, und das 3-te vor die Wacht.

Als nun die Redouten zwischen der Linie von See herauf, bis zu die Potzmann ganz fertig und wohl versehen waren: wurden dieselben auch wohl mit Kayserlichen Fus-Volk besezt. Die Kruzen aber thaten täglich wacker herumflangiren, und versuchten immer zu: wie sie sich der Linie bemächtigen könten? Thaten auch zu unterschiedlichenmahlen anranten, — als einstmahl wollten sie in das Kayserliche Lager, herunter der Kamplischen Mühle, einbrechen über die Linie, und bei Wolfs auch etlichemahlen angesezt: aber doch allezeit vergebens, — bis ihnen doch einmahl ihr listiger Anschlag gelungen; als:

Den 18-ten Augusti zwischen 7 und 8 Uhr kamen sie mit etlichen 1000 an, und untersuchten mit Faschinen auf 3 oder 4 Orten, warfen dieselben in die Gräben, und waren also geschwind trüben;

alles, was ihnen unterkam, wurde niedergehauen, der Legrader ihr ganze Pagage, so auf etliche tausend Gulden geschäzt worden, erbeutet, und die meisten, so nicht entfliehen konnten, niedergemacht. Die in den 4 Redouten wollten sich wohl wehren : aber es war umsonst; in der ersten wurden sie alle niedergemacht, — in der zweyten war ein Feldwäbel : die gaben sich zu Gefangen, nahmen auch hernach Dienst bey ihnen; auf der Potzmann-Redouten waren 50—60 Razen : denen gaben sie gar keine Pardon, sondern haueten alle zusammen. In der 4-ten aber, so in der Mitte war, ist ein Hauptmann gewesen, — dieser hat sich mit seinen Leuten zimlich lange gewehret, und sich nicht ergeben wollen, bis ihm der Bezzerédy selbst zugeruffen : Er soll sich nur ergeben, er solle Pardon haben und mit seinen Leuten abziehen können; es ist alles umsonst sein Wehren! Darauf hat er sich auch ergeben, weil auch keine Hofnung war eines Succurses, dann vor der grossen Menge hat man die aus den Lager nicht herabgelassen, — und also zogen diese ohne Gewehr ab, und hat sie der Bezerédy mit seinen Leuten bis ober die Nattlische Mühle herauf convoiret; und haben diesesmahl schönes Gewehr und Beute bekommen, auch die Doppelhaggen, so auf denen Redouten waren. Die Linien haben sie auch gleich, auf etlichen Orten, wo ihr Weg war, ziehen lassen, wie auch die Redouten ganz zerschleifen, und die Palisaten verbrennen lassen. *) Diesesmahl haben sie auch den Neiherr, Bä-

*) A császáriak e nagy erőfeszítéssel készült erődítési műveinek ritka vitézséggel, fényes nappal, nyilt rohammal történt megvételét, Bottyán János tábornok személyesen vezényelte, ki is midőn Bezerédyvel gr. Stahrenberg Miksa cs. altábornagynak a védmüve-

ckermeister in der Neustiftgasse gefangen und mit sich geführt, welcher sich hernach mit 160 fl., in lauter Groschen, lösen muste.

Das gröste Glück war an diesen Tag, dass es in der Früh regnete : sonst würden viele Leute ausgegangen, und ihnen unterkommen seÿn. Nach diesen wurden die Darmstädtischen wieder her commandirt, wie auch die Hanowerischen 3 Compagnie, und machten sammt den andern, so noch hier waren, ihr Lager hinter die Stadt, zwischen den Neustift- und Wiener-Thor, beÿ den Kaÿserbrunn und auf den Krautäckern, bis an Jesuiter-Garten an. Zu dieser Zeit waren 3 Generäle hier, als : Maximilian Stahrenberg, Ebergényÿ, und Herberstein, und also war die Stadt von beeden Seiten geplagt; die Kruzen waren täglich stark um uns, dass Niemand auf den Feld sicher war und sich in die Arbeit hinausgetrauet; — die Kayserlichen thaten der Stadt auch grossen Schaden : erstlich haben sie das meiste an Kraut und Rüben, was auf den Feld war, selbst verzehret und abgehalten, dass mancher Hauswürth nicht ein Hapel bekommen hat; hernach, als die Weinbeer ein wenig weig waren, dieselbe Stockweiss aus den Weingärten in ihr Lager getragen, da sie doch nicht einmahl die Helfte davon geniessen konnten; ja in den Löwern, der sich 10, 15 Emmer geschäzt : nicht einmahl 4 oder 5 Emmer bekommen hat, — und als sie diese aufgezehret hatten : sind sie

---

ken belől táborozó hadait is megszalasztotta és a sopronyi kapukig vágta volna: mindjárt a csatatéren több mint 400 németnek és horvátnak holttestét rakatá halomba, s 104-et foglyúl ejtve és a bevett sánczokat levonatva, a mellvédeket fölégettetve, azonnal Bécs alá száguldoztatá serény lovasságát. (L. Bottyán Életét, 119—124. l.)

in die Äussern-Gebürg vor den Wiener-Thor gekommen. Und obwohlen ein Ehrenfester Rath bei den Obristen Salve-Garde ausgebethen hat, und zu jeder Hütten ein oder zwey Reiter gestellet hat, denselben jeden des Tags 17 kr. und ihr Essen gegeben : so haben sie es doch nicht erwehren können; ja die Hütter haben gar nichts sagen dürfen, oder sich fast recht sehen lassen. Und sind leztlich auch wohl gar in die Untern-Gebürge kommen, absonderlich von denen Wachten, die sie allda gehabt, thatten grossen Schaden, — bis sie endlich dann alle von hier weg musten. Und ist dieser Schaden, den sie nur in denen Weingärten thaten, bis auf 2000 Emmer geschäzt worden, und an Kraut und Ruben auch auf 2000 fl., ohne des anderen Schaden, so hie und da geschehen an Holz und anderen Sachen; die schönsten Obstbäumen, was ihnen unterkam, abgehauen, und in ihren Lager verbrennet, etliche Stadt-Dörfer hergenohmen, und was sie fanden auch an Fourage, weggeführt. Und ist zu bedauern die schöne Zeit, dass Heuer ein solcher Wein gewachsen wäre, der vor vielen Jahren nicht gewesen, wenn die Weinbeer noch länger hätten stehen bleiben können, und wir wegen diesen Leuten nicht so Früh dörften zum Lösen anfangen, — dann sonst hätten sie noch grösseren Schaden gethan. Und ist bei Martini immer schöne Zeit gewesen.

Den 20-ten Octobris ist das ganze Lager aufgebrochen, wie auch die drey Generalen, so hier waren, nebst den Commendanten Lamberg, und sind zur Armee in die Raabau abmarschirt; und weilen die Kruzen Kapuvar und Günss verlassen : wurden dieselben Oerter durch die Kayserlichen besezt. Aber kaum dass sie recht hinabkommen, — waren die

Kruzen schon wiederum stärker da, dass man also wenig sicher war im Lösen, und vieles Vieh und Leut mit sich wegtrieben, die sich hernach auslösen musten; wie es dann auch den Johann Kampel ergangen, dem sie auch im Lösen erwüschten, und ihnen hernach 50 fl. zahlen muste; item, wiederum den Christoph Kampel mit Ross und Wagen, dieser muste ihnen vor sich und 3 Ross 100 fl. geben. Und ginge fast alle Tag so her, dass sie entweder Vieh oder Leute aus denen Weingärten wegtrieben, zu 8, 9, und 10 Hauer, die ihnen einer zu 9 und 10 fl. geben musten. Auf dieses war also ein Ehrsamer Rath und Gemeinde benöthiget gewisse Leute aufzunehmen, welche alle Tage mit den Gewehr hinausgingen und dieselben an gewissen Oerter stelleten, und aufpasten, — und wurde jeden des Tags 17 kr. gegeben, und das übrige Lösen also nach Haus gebracht, da nicht gar viel mehr zu lösen war.

Den 2-ten Novembris haben die Kruzen den Wandorfern ihr Vieh, was auf der Halt war, an Ochsen und Kühen bis 180 Stück weggetrieben, weil sie diesen Tag von der Stadt nichts haben bekommen können, — und haben kaum mehr die Helfte zurück bekommen.

Den 8-ten Novembris lief Kundtschaft ein, dass sie zu Rohrbach und März alles Vieh weggetrieben haben, und viel Häuser geplindert haben, den Richter zu Walberstorf erschossen, und den Richter zu Harkau gefangen mitgeführt, welcher ihnen hernach 100 fl. geben muste.

Im Monath December sind die Kayserlichen wiederum von Güns weg, und mit Sack und Pak hiehergekommen, und sich auf Kreuz, Harkau, und Ne-

kenmarkt ausgetheilet, und sich allda verschanzet, wie auch in Koberstorf in das Schlos einige hineingelegt worden; die übrigen sind bei Altenburg neben der Linie geblieben, — aber die da herum waren, hatten wenig Frieden von den Kruzen: sondern sie musten immer mit ihnen scharmizeln, dass sie ihnen gar an den Wachten ankamen, ja auch wohl hernach zur Nachts-Zeit unsere Dörfer, eines nach den anderen ausplinderten und ihr Vieh wegtrieben, als zu Kolnhof, Mörbisch und Klingenbach geschehen, in Klingenbach das meiste ausgebrent, und ihr Vieh auslösen musten. *)

Anno 1707.

Als die Zeit herzu kam mit der Weingarts-Arbeit, und die Leute sich dann und wann in dieselben und auf die Äcker zu gehen sich wagten: wurden auch zimlich bisweilen herumgejagt und gefangen mitgeführet, und sich demnach lösen musten.

Unterdessen kam immer Nachricht an, dass der General Rabatin mit seinen Corps bald ankommen soll aus Siebenbürgen, mit welchen er in vorigen Jahr hineingegangen, und wurde täglich erwartet, damit die Armee, die da herum war, besser verstärket, und die Kruzen besser angegriffen werden können. Allein, dieser Marsch ginge langsam her: weilen die Kruzen dieselben hin und wieder verhinderten, dergestalten, dass wann einige etwas zurückblieben,

*) Ez azért történt, mert a Soprony városához tartozó és azon fölül fekvő falvak nemcsak a hódolást, de az adófizetést is megtagadták (a császáriak tilalma folytán) a kuruczoknak: a kik tehát mint ellenséggel bántak velök, — valamint viszont a németek a vármegye alsó részein lévő, a kuruczoknak hódolt helységekkel, ha t. i. szerét tehették.

— so sahen sie die anderen nicht mehr; auch musten diese guten Leute grosse Kälte, Hunger und Noth ausstehen, nicht nur wegen des Feindes, sondern wegen der Kälte, da viele davon gestorben, und zurückbleiben musten.

Als nun in Martÿ die drey Generalen, so hier waren, als Maximilian Stahrenberg, Cziginÿ (Sickingen?) und Ebergényÿ vernohmen hatten, dass der General Rabatin schon heraufgehet: sind sie mit den Commendanten hinab, ihm entgegen, denselben zu empfangen und ihm in die Raabau herein zu begleiten, — und theils von denselben zu Kapuvár und Saarvar und theils auf andere Oerter verlegt.

Die Generalen aber kamen hernach wiederum herauf, und machten Anstalten, dass das Volk, welches zu Kreuz, Harkau, Neckenmarkt und auf den benachbarten Oertern gelegen, sich fertig mache aufzubrechen, und ihren Marsch hinunter in die Raabau zu nehmen, um die Rabatinischen abzulösen, und allda den Pass zu besetzen, — welches auch den 7-ten Martÿ geschehen, dass sie sammt den drey Generalen abmarschirten.

Als die Kruzen aber vernohmen, dass der General Rabatin heraufrucket zu den anderen Volk: verlohren sie sich alle da herum, und gingen durch, ohne den räuberischen Gesind, so sich hie und da in denen Wäldern aufhielt, und hin und wieder Schaden machten. Und als dieses Volk hinunter kam in die Raabau: gingen die Rabatinischen herauf, und marschirten den 15-ten März, als an unseren Fastenmarkt allhier vorbeÿ; welche noch, wie mans beschrieben, 4 oder 5000 Mann stark sollen gewesen seÿn; welche zimlich auf den Rabatin gescholten

und geflucht haben, dass er sie so hereingeführet hat, und so viel Hunger und Noth ausstehen musten, und viele Pferd und Ochsen, so an denen Wägen angespant waren, zu Grunde gehen musten, und die Pferde, wie man erzehlet, wo sie nur ein Stuck Holz bekommen, oder wo sie an denen Wägen angespant waren: dieselben abgenaget und gefressen haben, dann keine Fourage ware zu bekommen, weilen auf allen Seiten wo sie heraufmarschirten, die Kruzen standen, und also nirgends etwas bekommen konnten. Sie gingen von hier nach Wien hinauf, hernach wurden theils wiederum nach Raab in die Quartier verlegt.

Den 18-ten März Nachmittag zwischen 3 und 4 Uhr kam der General Rabatin selbst hier an, mit einen Trup Reiter und vielen Pagage-Wägen, — deme man zu Ehren um die Innere-Stadt dreÿmahl die Stuck lösete. Er hielte sich aber nicht lange hier auf, sondern ginge den anderen Tag Früh um 7 Uhr wieder fort, da man dann wiederum rings um die Stadt 12 Stuck dreymahl lösete, und 2 auf der Potschÿ-Redoute. Die Kayserlichen machten unterdessen denen Kruzen hie und da grossen Abbruch und Schaden, — bis sie sich wiederum sehr verstärkten, und die Kayserlichen nach und nach weichen musten, und kommen kurz vor Pfingsten wiederum hier an, und haben ihr Lager wieder auf den Krautäckern, hinter der Stadt gemacht; auch musten die Bauern sie aussen herum verschanzen, und wo sie aus- oder einritten, Spanische Reiter*) da vorma-

*) Spanyol tövis: egymással közös tengelyben keresztbe ékelt hegyes karókból álló hadi készülék, a lovasok járhatásának megakadályozására.

chen, mit den Vorwand, dass nicht so viel Leute von ihnen können durchgehen, weil fast täglich einige übergingen zu die Kruzen, — aber es war doch von den Kruzen eine Furcht auch dabeÿ, dass sie nicht sollten in das Lager einbrechen können.

Den 3-ten Junÿ, als der Georg Hüttenberger, der junge Johann Angermaÿr und der Paul Kern Früh ausgefahren sind, in Willens, in der Neustadt Bauholz einzukaufen : da überfielen sie die Kruzen auf der Unterwiesen, spanneten ihnen gleich die Pferde aus, liessen das Kalless stehen, und nahmen ihnen alles, was sie an Geld hatten, weg, das Gewand, so ihnen gefallen, ausgezogen, so wie auch das Angermaÿr seinen Rock mit silbernen Knöpfen, und haben sie alle drey mit sich nach Frauenhaid geführt, mit ihnen accordiren; und (haben) versprechen müssen, dass sie ihnen in baaren Geld alle dreÿ, 1000 Kayserliche Gulden, 7 Ellen Tuch Scarlatin, 300 Ellen Silber-Schnür zu 17 kr. die Ellen, dann eine Tigerhaut per 80 fl. und 3 Loth Seiden geben wollen.

Als nun vor Regenwetter und grossen Gestank wegen den Mist, das Volk auf den Krautäckern in den Lager nicht mehr bleiben konnte : haben sie Lager auf der Spittalwiesen aufgeschlagen; und als sie nun da eine Zeit lang gelegen, hernach wegen des anhaltenden Regenwetters auch allda nicht mehr bleiben konnten, sind sie den 1-ten October in der Stadt einquartirt worden.

Den 2-ten Octobris, an einen Sontag, Früh unter der Vormittag-Predigt, wurde Lärmen; und liessen sich von den Kruzen ein Trup sehen, trieben auch etliche Stuck Vieh hinweg, was ihnen unterkam. Und als ihnen von den Kayserlichen gleich nachgesezt

wurde, sonderlich von denen Razen und Freyreitern-Husarn, und zimlich hinabkommen, — da fiehlen die Kruzen also dick aus den Puschwerk heraus, umrungen sie, und bis die Deutschen nachkamen, so zusammengehauet, dass gar wenig davon kommen konnten; den Razen ihre Officiere sind die meisten daraufgegangen, sammt ihren Obrist-Lieutenant (Budacsky). Als aber die Deutschen nachgekommen: gingen die Kruzen nach Kreuz, und weil allda viel Talpatschen waren, — wollten sie sich widersetzen und wehren; allein, die Kayserlichen haben sie doch solang getrieben, dass sie weichen musten und entfliehen. Die Talpatschen aber verschlossen sich in die Häuser, und gaben Feuer heraus, und konnten nichts mit ihnen richten, bis die Kayserlichen den Markt anzündeten, und sie aus den Häusern heraus musten, und zusammengehauet wurden, was sich nicht verbergen konnte, so dass wenig davon kamen.*) Und sollen die Kruzen diesesmahl 4 Regimenter stark gewesen seÿn. Item, im Herbst ist von den Kayserlichen wiederum ein Corps nach Siebenbürgen hineingegangen.

Item, hat die Stadt sich mit den Kruzen wegen des Lösens wiederum vergleichen müssen, dass wir dasselbe sicher und ungehindert hereinbringen konnten, wie wohl schon mit grossen Schaden, — dann es hat sich mit den Vergleich etwas lange verzogen:

---

*) Ez nem áll, mert a legtöbb hajdú, b. Révay Gáspár exredessel a templom kerítésébe zárkózván: ott vitézül megoltalmazá magát, — s a magyarok közül korántsem veszett el annyi e kemény csatában, mint császári részről, a kiket kivált eleinte igen megszabdaltak, s a hajdúk kereszttüze is jól megtizedelt. Bottyán tábornok, — ki e harczot maga vezénylé, s a csatatérnek elvégre is ura maradott, — megolvastatá az elesetteket, és 339 horvátot, 60 németet említ. Rabot pedig százon följül fogott. L. Bottyán Élete, 175. l.

unterdessen sind die Weinbeer wegen den vielfältigen Regenwetter verfaulet, und voller Schimmel und Kott auf der Erden dagelegen, theils wohl auch noch am Stock gewesen, aber doch verfaulet und voller Schimmel, auch vor der Zeitigung viele verfaulet, dass wir also dieses Jahr ein schlechten Wein bekommen haben; also den Kruzen wiederum ein gutes Stück Geld geben müssen wegen des Lösens.

Anno 1708.

Diesen Winter hatten wir von denen Kayserlichen den meisten Theil hereinbekommen.

Item, im Monath Martÿ haben die Kruzen Kapuvár belagert, und dasselbe mit Stuck und Bomben hart beängstiget: weilen aber die Garnison darinnen uneinig worden und sich leztlich nicht wehren wollen: also ist der Commandant darinnen gezwungen worden dasselbe zu übergeben mit Accord, und haben die Kruzen die Garnison, mit Stuck und Munition abziehen lassen, und dieselbe hieher convoiret. — welche dann den 24-ten März hier angekommen.

Nach diesen aber haben die Generäle und der Commendant allhier, alle die abgezogenen verarretiret, sammt den Commendanten daselbst: dieweilen sie es ohne Ursach und einigen Mangel übergaben; darauf alle scharf examiniret, — und nach diesen ist ein Gefreÿter, ein Corporal, und ein Tambour gleich an den Pranger an eine Säule gehängt worden, welche die Rädlführer gewest seÿn sollen. Die Kruzen aber haben hernach Kapuvár ganz verwüstet, dass sich keine Besatzung darinnen mehr soll aufhalten können.

Nun kam die Zeit, dass man auf den Feld und Weingärten hauen und bauen solle, und war Niemand

ausser den Stadt-Thoren sicher vor denen Kruzen; also war die Stadt abermahl gezwungen, mit Zulassung und Bewilligung der Generalität, so hier war, sich mit ihnen zu vergleichen. Und wurde mit ihnen accordiret, dass die Zeit vom April soll angehen, und bis Ende Junÿ dauern, dass wir ungehindert auf unseren Territorium sollen arbeiten können, auch Holz aus den Wald führen mögen; dafür hat ihnen die Stadt bis 1000 Rh. fl. geben müssen, und die Bürgerschaft hat gleich zweÿ Viertl Steuer zusammentragen und geben müssen.

Item, hat der General Nadostÿ auch ein Regiment Hussarn errichtet, und den ganzen Winter hier und in Raab geworben; diese sind hernach immer zusammen mit den Deutschen Reitern entweder in der Stadt, oder aber vor der Stadt bis gegen 2000 Mann gelegen, und bald auf den Krautäckern, bald auf der Spittalwiesen, immer auch beÿ den steinenen Brückl, und auf der Wiesen beÿ Kolnhof gelegen; ist dann eine Gefahr gewesen, — so sind sie in die Stadt hereingeruckt.

Den 20-ten Maÿ ist diese Reitereÿ ganz von hier abmarschirt, aber nicht lange ausgeblieben, und bald wieder hieherkommen, also diese Zeit lang wiederum auf den Furthwiesen gelegen, und alldort sich nicht mehr getrauet zu bleiben: weil Nachricht gekommen, dass sich die Kruzen in der Nähe stark versamleten, — so sind sie am Jacobi Tag in die Stadt hereingerückt, und in der Stadt bis 2000 Mann stark sind einqvartirt worden, worunter Hanowerische, Preinerische, Kroaten, und Nadastische Husarn waren.

Als sie aber den anderen Tag wiederum hinaus auf die nehmliche Wiesen futeraschiren ritten, und

auch mit Wagen nachfahreten, — sind sie von den Kruzen auf 3 Seiten überfallen worden; welche dann gute Pferde hatten, oder noch hintnach ritten oder fahreten, dieselben sind durchkommen: die anderen aber erschröcklich zusammengehauen und erschossen worden, über 200 Mann. Theils wurden auch gefangen mitgeführet; und haben Ochsen und Pferd, so an den Wägen waren, bekommen. Unter denen Todten waren etliche Officiere, worunter auch ein Obrist-Lieutenant von die Hanower war, welcher bey sich bis 2000 Dukaten solle gehabt haben, nebst einer kostbaren silbernen Uhr. Die Kruzen waren zimlich stark diesmahl. *)

Auf diese Action getraueten sich die Deutschen hernach nicht mehr hinaus zu futraschiren; und muste dann die Bürgerschaft wo ein Heu war, den halben Theil hergeben, auch die Bauern von nahen Ortschaften musten Heu hereinbringen. Allein, dieses war alles noch zu wenig, — derohalben sie den 28-ten Julÿ Nachmittag in einer Eile alle zugleich ausgingen was nur reiten und fahren konnte, mit all ihren Wägen, ja auch wo sie Burger- und Bauer-Wägen antrafen, mit sich nahmen, und auf den Schattendorfer, Agendorfer, theils Baumgarten-, und was zur Stadt den Bürgern ihre Felder und Äcker waren, und Geschnittenes antrafen, — es seÿ Waiz, Getraid, Haber, Gersten, oder Linzen gewesen, — auf die Wägen geworfen, oder auf die Pferde gebunden, und weggeführet, dass es ein Ellend, und mit vielen Bejammern der Leute, so es betroffen, anzusehen war, dass mancher kein Bissen Brod zu Hause gehabt, und eines zu be-

*) A kuruczok e szép győzedelmét Bezerédy Imre dandárnok vívta.

kommen keinen Hofnung hatte: dann sie haben die Wägen so beladen, dass theils auf den Weg zusammenbrachen, und viel tausend Schöberl in die Stadt hereingeführet, theils verfuttert, und theils ausgetroschen, und hernach verkauft. Und dieses hat der General Nadastÿ angestellet; nach diesen haben ihnen die Bauern dennoch wiederum Heu und Haber hereinbringen müssen.

In diesen Jahr ist auch ein Landtag zu Prespurg gehalten worden, von Frühling an bis gegen Michaëlÿ, da dann, was Kayserlich war, alles hinkam; von unserer Stadt war Herr Ferdinand Hobner und Herr Matthias Trimel deputiret. Wurde aber hernach unverrichteter Sache wieder aufgehoben.

Den 20-ten Julÿ sind die Kruzen bis 12,000 Mann stark zu Pferd und zu Fus *), auch mit Stucken, nach den See heraufkommen, erstlich auf Rust zu. dasselbe belagert, weil Kayserliches Volk darinnen war; sobald sie aber nur 3- oder 4-mahl mit den Stucken hineingeschossen, — haben sie ihnen dieselbe übergeben, und die Kayserlichen abziehen lassen. Nach diesen haben sich die Kruzen nach Neusiedl gezogen, und theils von ihnen ins Oesterreich hinaufgegangen, und allda mit Rauben und Plindern grossen Schaden gethan, auch viel hundert Stück Vieh weggetrieben. Neusiedl aber, welches sich gewehret, — weil auch Kaÿserliches Volk darinnen war, — haben sie mit Sturm eingenohmen, alles was ihnen an Menschen unterkam, niedergehauet, und viel Schaden gethan; die Kayserlichen, als von Hanowerischen Regiment bis 100 Mann, so darinen waren, nebst einen

*) Gr. Eszterházy Antal tábornok hadteste.

Rittmeister und anderen Officiern zusammengehauet, und theils gefangen mitgeführet. Der Rittmeister selbst hat einen Schus bekommen, und am 3-ten Tag gestorben. Und haben die guten Neusiedler diesesmahl zimlich auch gelitten und ausgestanden. Auf den herumliegenden Oertern haben die Kruzen wacker gethan, und dann mit einer zimlichen Beute durchgegangen: weilen sie Nachricht bekommen, dass wieder ein Regiment Reiter ankomme und schon würklich zu Bruck stehe, als das Prinz Eugenische Dragoner-Regiment *); wie dann auch hernach die hiesige Reiterey den 4-ten Augusti von hier aufgebrochen, und sie allda abgehollet, und den 5-ten Augusti wieder allhier angekommen, hernach alle in der Vorstadt eingelegt worden, — und also in jeden Haus 8, 10, und mehr Mann gelegen, weil bis 4 Regimenter waren, und sind auch 4 Generalen dabey gewesen: als der Nadosty, Preiner, Veterany, und mit den Eugenischen ist der General Croix mitgekommen; sind aber nur über Nacht hier geblieben, und den 6-ten Augusti darauf nach Eisenstadt marschirt, und ihr Lager allda aufgeschlagen.

Unterdessen, weil wir abermahl auf den Feld und in den Weingärten nicht sicher waren, also waren unsere Herrn bedacht: wie sich wiederum mit den Kruzen vergleichen konnten? Haben also drey Herrn hinutergeschickt zu ihnen, als Herrn Petrak des Inneren-Rathes, dann Herrn Reichenhaller, und Herrn Sailler des Äussern-Raths; sind auch den

*) Nem egyedül ezért: hanem másfelől a horvátok és ráczok jövetele miatt vonúlt Eszterházy a roppant zsákmánynyal Rohonczig vissza, a három oldalról közeledő ellenség egyesülését meggátolandó.

1-ten Augusti wiederum zurückkommen, und sich also mit ihnen verglichen, dass von diesen 1-ten Augusti 1708 an, bis Ende Januarÿ künftigen Jahres 1709 der Accord von ihnen festgehalten werden solle, dass wir ungehindert die Arbeit auf den Feld und in denen Weingärten sollen verrichten können, auch das Vieh zu weiden, Holz aus den Wald zu bringen, wie auch das Lösen, und was noch zu thun gibt, hereinzuführen. Dafür musten wir ihnen aber geben in Geld und anderen Sachen, so in allen betragen hat 6000 fl., und dasselbe ihnen auch baar erlegen müssen.

Den 15-ten Augusti ist das ganze Lager mit Pagage und Mannschaft wieder hieherkommen; in der Nacht sind sie alle ins Ungarn hinabgegangen. die Pagage und Kranken aber haben sie hier gelassen; sind aber kaum 2 oder 3 Meile hinunterkommen, — und wiederum wegen vielen Kruzen zurück müssen. und sind den 3-ten Tag wieder hier angekommen, ihr Lager auch wiederum dahin gemacht, wo es vorhin gewesen.

Den 25-ten Augusti sind sie wieder mit Pagage und aller Mannschaft von hier weg, und sich auf die Birnhaid bey Purbach gelagert.

Item, in diesen Monath hat die Kayserliche Armee, so über der Donau war, auf die Kruzische gestossen, und zwischen Böhmisch-Neustadl *) und Trentschin mit ihnen geschlagen; wobei dann die Kruzen die Flucht nehmen musten, und bis 5000 **) auf den Plaz geblieben, ohne denen Plessirten und Gefangenen. Er selbst der Rakoczy solle dabey zwey Pferde haben zu Schanden geritten, worunter eines,

*) Hibásan, Tót- vagyis Vág-Újhely helyett.
**) Csak 2—3000.

sein bestes und schönstes gewesen seÿn solle, und sehr hoch geschäzt seÿn worden. Die Kayserlichen haben auch viel Stuck diesesmahl von ihnen bekommen, und über 40 Fahnen erorbert. Die Kruzen sollen bis 30,000 Mann stark gewesen seÿn. *)

Den 4-ten Septembris sind die Kayserlichen, so auf der Birnhaidt gelegen, wiederum herumgerücket, und sich auf die Übermas-Äcker gelagert, herunter des Wassers.

Den 5-ten Septembris in der Nacht sind bis 1000 Mann nach Güns commandirt worden, den Bezzerédy abzuhollen, — welcher mit seiner Frau allda ihrer gewartet, und würklich zu den Kayserlichen übergehen wollen, nebst noch anderen zweÿen oder dreyen Officiern. Weilen aber solches vorhero den Kis Balko **) veroffenbahret, und denselben auch dazu bereden wollen, welcher aber keine Lust dazu hatte, sondern vielmehr den Bezerédy verrathen hat, — worauf dann die Kruzen in Eil dahingekommen, ihm sammt der Frau und den anderen Officiern abgehollet und nach Csobáncz in Arrest geführet haben, und dann der Bezerédy durch den Freÿman enthauptet worden, — also musten die Deutschen wieder, unverrichteter Sache, zurück auf Kreuz zumarschiren, da dann die übrigen aus ihren Lager von hier aufgebrochen sind, und ihr Lager ausser Kreuz, auf der Wiesen aufgeschlagen haben.

Nachdeme aber der General Heuster mit seinen Corps in die Raabau eingefallen: sind diese auch zu ihnen hinuntergestossen, und haben miteinander die Raabau durchsucht, aber wenig Kruzen, noch Bauern

*) Mintegy 20,000-en voltak.

**) Kis Palkó = Nemes-Kéri Kiss Páll.

in den Dörfern oder sonsten wo angetroffen: weil sie sich alle in die Wälder verloffen und allda sich zerstreuet haben. Und ist diese Mannschaft nach etlichen Tagen wieder auf Kreuz in ihr Lager gekommen, und auch die anderen mit den General Heuster zurückgekommen. Auf der anderen Seite über die Donau aber mehrete sich die Kayserliche Armee täglich, und ging viel Volk hinunter, und wurden alle Anstalten gemacht, Neuhäusl zu belagern, welches auch noch dieses Monath geschehen; und wurde dasselbe mit Bomben und Stucken hart beängstiget: weil sie aber nichts ausrichten konnten, und fast noch zu schwach waren, so zogen sie innerhalb 14 Tagen wiederum davon ab.

Unterdessen aber, als diese davor lagen, so streifte General Heuster mit seinen Corps auch in der Rabau und da herauf hin und wieder herum, — traffen aber wenig Kruzen an, sondern wurde nur gleich wiederum viel verwüstet und verheeret. Und währet dieses Streifen hin und wieder den ganzen Sommer und Herbst: dann die Kruzen hielten ihnen nicht, wann sie nicht ihren Vortheil ersahen; gingen die Deutschen dahin, — so gingen die Kruzen dorthin. und wichen ihnen überall aus; und war also nur eine grosse Verwüstung des Landes von beeden Seiten.

Item, als der Bezerédy gefangen worden: wurde sein Regiment auch ganz zerstreuet, und hielten ihren Accord wenig, den sie mit der Stadt gemacht haben: sondern dies liederliche Gesindl passirte fast täglich in Weingärten, Wäldern und Strassen herum, trieben Leut und Vieh weg, was ihnen unterkam, dass also kein Bürger sich mehr hinaus trauete; haben denen Fleischhackern das Schlachtvieh weggetrieben,

welche ihnen davor wiederum 300 fl. geben musten. Item, den Hans Kastner, Bürger allhier, mitsamt Wagen und Ochsen weggetrieben, — muste ihnen auch 234 fl. geben und 6 Ellen Seiden-Tuch. Item, des Herrn Komáromys Sohn in den Weingarten gefangen, muste ihnen auch 100 fl. geben, und anderes vielmehr, so sie hin und wieder ausgeübet haben. Darauf haben unsere Herrn an den Anton Esterházy geschrieben, welcher auch mit ihm in den Accord begriffen war, und ihm solches alles berichtet: warum sie ihren Accord so schlecht halten? Welcher vorgab: es wären nur meistens Räuber, welche unter keinen Fähnlein stünden, und auch des Bezerédy seÿn Volk, die noch keinen commandirenden Officier haben. Und weil das Weinlösen auch schon an der Hand war, dass man täglich hinaus sollte, dasselbe hereinzubringen: also hat man bei ihm angehalten um Salva-Gvardia, welche er dann auch hergeben, und wurde auf alle unsere Dörfer, so um die Stadt waren und man hinzugehen hatte, einer gelegt, und jeden muste die Stadt täglich 17 kr. geben, und die Bauern auch sie verpflegen mit Kost und Qvartier.

Item, diesen Herbst im October haben die Kayserlichen die Bergstädte auch wieder einbekommen, aber an den Berg-Seegen wenig Nutzen bekommen Anfangs: weil von den Kruzen alles verwüstet worden, ehe sie es verlassen haben.

Den 17-ten Novembris sind von den General Heuster zweÿ Regimenter Dänisch Volk anhero kommen in die Qvartire, und den ganzen Winter hier liegen geblieben, begehrten auch die Kost, wie ihnen es der Kayser versprochen soll haben; es kam auch ein Obrister mit als Commandant, und wurde ihnen

täglich ein Pfund Fleisch und ein Comiss-Brod gegeben.

Den 18-ten Novembris musten die andern, so vorhero hier waren, weg, als die Ziginischen Mosqvetier, sammt den Commandanten, zum Heuster, anstatt den anderen.

Den 19-ten Novembris sind auch die Eugenischen Reiter, so noch hier waren, zum Heuster in die Rabau abmarschirt; nachdem sind unsere Herrn nach Wien, und haben sich beÿ Ihro Majestät beklaget, dass wir also sehr überlegt und geplagt sind von den Dänischen, und uns unmöglich ist soviel Leute auszuhalten, — so haben sie auch solches erhalten, dass sie weg musten.

Den 11-ten Decembris kamen wiederum von Dänischen bis 400an, mit rother Montour, nebst einen Obrist-Lieutenant und einen Obrist-Wachtmeister, und diese sollten hier in Qvartier bleiben; und bekommen alle Tag 4 kr. und ihr Comiss-Brod, nebst den Servis.

Den 13-ten Decembris darauf musten die andern zwey Regimenter wieder von hier wegmarschiren; und war dazumahl sehr grosse Kälte und Schnee dass unterwegs von diesen Leuten diesen Tag bis 36 Personen, ohne Weib und Kinder, sollen erfrohren seÿn; und haben nicht weiter kommen können, als bis Ockau, dann es hat auch sehr gewähet dabeÿ.

Item, vor den Weinachtfeÿertägen kam Kundtschaft herein, dass die Kruzen bis auf Kreuz herauf, auf allen Dörfern sich stark versamlen; also haben alle Wachten wiederum sehr verstärket werden müssen, und damit anhalten.

Item, wurde die Kruzische Salva-Gvardia auf denen

Dörfern abgeschaft und bezahlet, weil sie uns nicht viel mehr dienen und helfen konnte.

Anno 1709.

Den 2-ten Jäner kam Kundtschaft herein, dass bis 14 Fähnl Kruzen in der Macht in Oesterreich hinaufgegangen, auch allda wiederum sehr gehausset, viel Vieh weggetrieben, und sonst eine zimliche Beute bekommen; haben auch den Postmeister und einen Fleischhacker von Wimpassing mit sich geführet, und auch von unseren Fleischhackern viel Vieh bekommen, welches sie nach Wien treiben wollten.

Den 11-ten Jäner kam Kundtschaft herein, dass sich die Kruzen zu Steinberg wiederum stark versamlen, und also Willens sind etwas zu probiren und einen Streifzug zu machen, wo aber hinaus? kann man nicht wissen. Also wurde noch selben Tag Abends um 7 Uhr mit 3 Stuckschus Loosung gegeben, dass sich die Leute hinauf, vorsehen, und in Acht nehmen sollen.

Den anderen Tag darauf aber sind sie über den See auf die Haide nach Walla und andere Oerter zu, wo sie wusten, dass Kayserliches Volk verschanzt war, und suchten dieselben mit Gewalt zu bestürmen und zu bemeistern, — aber sie wurden allenthalben durch tapfern Wiederstand und zimlichen Verlust der ihrigen zurückgetrieben *); die Kayserliche Reiterey aber, welche sich Anfangs etwas herauslocken liess, büssete theils ein. Als nun die Kruzen sahen, dass sie nichts richten: da sind sie aus Zorn über dieselben Dörfer heruntergewischet und sie ausgeplindert, und davongegangen. Unterdessen hat man starke Hoffnung

*) Nem áll, mert az erős ballai sánczokat megvítták. L. Esterházy Antal tábori könyvét a nemzeti muzeumban.

von einen Waffenstillstand; wie dann derselbe von beeden Theilen ist würklich ausgemacht gewesen, und befohlen worden, dass von beeden Seiten die Qvartier sollen ausgemacht werden: wie weit die Kruzen sollen bleiben, und auch die Kayserlichen, wo dieselben seÿn, oder hinrücken sollen? Und kamen den 26-ten Jäner zu Széplak zusammen, nehmlich von Kruzischer Seite der Esterházy Antal, und andere mehr, und von Kayserlicher Seite auch gewisse Officier. Allein, weilen sie sich wegen die Qvartier nicht vergleichen konnten: so gingen sie bald wiederum von einander, und wurde gar aufgehoben, und aus den Waffenstilstand nichts geworden.

Den 4-ten Februarÿ ist von den Dänischen der General Wedl hier angekommen; unterwegen aber, als er von Rust in der grösten Kälte und Wähwetter hereinmarschiren wollen: sind ihme von den Leuten, so ihm convoiren musten, viele zurückgeblieben und erfrohren. Er selbst der General hat nicht weiter können, und kaum die Teicht-Mühl erreichen können, und da über Nacht geblieben, den anderen Tag Früh hernach hereingekommen; die Bauern aber musten die Todten überall unter den Schnee hervorsuchen und hereinbringen. Und war diesesmahl ein erschröckliches Wähwetter und Kälte, dass in viel Jahren nicht gewesen, auch zimlich angehalten. Item, wegen so grosser Kälte und Schnee haben die Kruzen in Monath Februar und März nicht viel ausrichten können, bis gegen Ostern, da man wieder hinaus in das Feld in die Arbeit gehen sollte: da liessen sich diese wieder stark sehen, und war Niemand mehr recht sicher draussen. Item, am heiligen Osterabend machten sich etliche Herrn und Bürger zusammen,

und gingen in Dudles-Wald hinaus; jedweder hatte sein gutes Gewehr, und gedachten sich nicht zu förchten, wann auch etwas auf sie kommen sollte, dann ihrer bis 17 Mann waren. Allein, da sie noch nicht beÿ den Wald, und nur beÿ den Greisser-Weingärten waren: überfielen sie die Kruzen mit starker Macht, und nahmen alle gefangen, bis auf etliche, die ihnen noch ehender entkommen und sich verschloffen haben, als der Baron Gänger, welcher auch mit war, dann der Titsch, die zwey Waldhütter. Ihr gröstes Unglück war, dass sie zerstreut, und nicht beÿsammen waren oder miteinander gingen, — sonst hätten sie sich wohl villeicht erwehren können, aber sie haben nicht mehr können zusammenkommen. Die aber gefangen worden, ist erstlich des Baron Gänger sein Jäger, nebst noch eines Hauptmans Jäger gewesen, item der junge Herr Prisomann, der junge Herr Hackstock, der junge Herr Leopold Krammer, Herr Fockler, Herr Hackelberger der jüngere, Herr Ränner, Herr Komáromys Sohn, Samuel Kern, und Johann Maÿer. Diese haben sie alle mitgeführt und ihnen ihr Gewehr genohmen, und erstlich nach Lutschmanspurg, hernach von dannen nach Sanct-Gergvár gebracht, allda verwahret, bis sie sich nach und nach ranzioniren konnten. Weil sie aber gar viel von ihnen begehrten: so ging es etwas langsam her mit den Vergleich, — doch innerhalb 3 Wochen sind ihrer 5 los geworden, als Herr Prisomann, welcher bis 600 fl. geben muste, der junge Hackstock, und junge Herr Kramer, jeder 400 fl., der Fockler bis 100 Rh. fl. Des Komáromys Sohn soll nicht viel gegeben haben, weil ihm der Sigmund Horváth losgemacht hat; die übrigen aber, weil sie das nicht geben konnten,

was sie, die Kruzen nehmlich, begehrten: musten noch länger in Arrest verbleiben, bis sie 14 Tag nach Pfingsten auch los worden, — als der junge Hackelberger muste über 200 fl., wie auch der junge Räner 150 fl., Samuel Kern 100 fl., und Johann Mayer 100 fl. Die Flinten, so die Kruzen von ihnen bekommen, sind auch bis 200 fl. den Werth nach geschätzt worden.

Den 2-ten April, als des den lezten Osterfeyertag, sind abermahl viele Kruzen ins Oesterreich hinausgegangen, und viel Vieh herunter getrieben, auch viel gefangene Leute: Richter und dergleichen, mitgeführet. Item,

Den 3-ten April, als unsere Leute in den äusseren näheren Weingarten waren zu arbeiten, haben sie dieselben plözlich überfallen und etliche Hauer mit sich geführet, welche ihnen dann zu 20, und mehr Gulden einer geben müssen; auch trafen sie viel Wägen an, und führten selbe mit sich weg, welche Haber', Mehl und dergleichen anher contribuiren sollten. Und so lauerten sie täglich auf uns, dass also Niemand auch in den nächsten Gebürgen sicher war, — wie sie dann die Leute aus denen Erdburger- und Tiefenweg-Weingärten wegtrieben, die hiesigen Hauer abfingen, und die Weiber, sammt den fremden Hauern schlugen, ihnen die Hauen wegnahmen, und wegjagten. Item, das Vieh dörfte man auch nicht Schusweit hinaustreiben, so war es hin; dann wir hatten diesesmahl keine Reiterey hier, wegen Mangel der Fourage, die ihnen könnten Widerstand thun, — und mit ihnen zu accordiren wurde uns auch nicht erlaubt von General Heuster, weilen er immer Willens war hinunter zu gehen, sie aufzusuchen und zu verjagen, und uns

also frey zu machen; allein, weilen noch kein rechte Fourage in Feld war: so ginge es etwas langsam her. Endlich doch, weilen der General Heuster gesehen, dass er uns nicht helfen kann, — so erlaubete er, dass wir uns vergleichen können mit den Kruzen; aber diese wollten sich auch hernach stolz machen, und zimlich bedenket, weil wir uns erstlich auf den General Heuster berufen, — doch endlich sich verwilliget. Und wurden von der Stadt abgeordnet Herr Petrak des Inneren-Raths, und Herrn Reichenhaller als Ungarischer Notär, nach Steinamanger zu gehen, und nahmen den Kraxner, so Feldhütter war, mit sich, damit er die Antworten oder die Posten hin und wieder bringen könnte, und sind den 22-ten April hinuntergegangen.

Item, in den Frühjahr wurde der Landtag wieder fortgesetzet, und gingen von der Stadt die vorigen beeden Herrn, als Titulirter Herr Ferdinand Dobner und Herr Matthias Trimel wieder hinunter; und man hoffete immer einen guten erwünschten Frieden, — aber es war alles vergebens, weil von Krutzischer Seite Niemand kam; währete doch bis Augusti allda zu Prespurg dieser Landtag, und wurde wenig oder gar nichts ausgerichtet, nur dass das Land, Stadt, und Dörfer in grosse Unkosten und Ausgaben gekommen: dann unsere Herrn hatten alle Tag einen Ducaten zu verzehren von der Stadt bekommen.

Item, wurden zwey Regimenter von der Reiterey, als das Prinz Eugenische und das Kur-Mainzische, welche in Oesterreich hin und wieder herumlagen, zusammengezogen, und den 6-ten April darauf in der Nacht, in Eile herunter commandirt, ob sie den Feind einen Abbruch machen können, und zu verkundtschaf-

ten: wie stark er seÿe? und ob sie mit denen Kruzen was ausrichten, und ihnen mächtig werden können? Aber sind nicht gar auf Güns hinunter kommen, — und haben gleich wieder umkehren müssen: weil die Kruzen zu stark waren, auch sich gleich versamleten und ihnen nachsezten bis auf Kreuz herauf, da dann die Deutschen ihre Pferde zimlich abgejagt haben, dass sie ihnen gleichwohl noch entkommen sind.

Den 28-ten April darauf, um Mittag, sind sie hier angekommen, und in der Stadt einqvartirt worden; haben ihnen Essen und Trinken geben müssen, und haben der Bürgerschaft wiederum Unkösten gemacht.

Den 29-ten April sind sie wieder von hier aufgebrochen, und hinauf ins Oesterreich marschirt. Unterdessen hatten wir wiederum alle Tag Lärmen, und jagten die Leute herum, die in den Weingärten und auf den Feld arbeiteten, bekamen auch immer Leute und Vieh, die sie wegtrieben; und mancher armer Hauer, der gerne etwas aus Noth verdienen wollte, ihnen unterkommen, der nicht 20 oder 30 Ung. fl. in Vermögen hatte, ihnen gleichwohl so viel Gulden geben müssen, — er habe es genohmen, wo er wolle. Und mit den Accord verzog es sich auch lange, und ging hart her; Ursach dessen, weil die Kruzen stolz waren und sehr viel von der Stadt verlangten, doch endlich sich verglichen haben, dass ihnen die Stadt von Dato an, bis künftiges neues Jahr 6000 fl. geben muss, — und absonderlich wegen der Schlesinger, dass diese auch sicher hieher fahren dörfen um Wein, und denselben wegführen können, sollen ihnen auch 300 fl. gegeben werden. Dagegen wurde hernach ein Anschlag auf diese gemacht, dass jeder Wagen,

der von ihnen herkommt und Wein wegführt, einen Gulden geben muste. Und also kamen unsere Herrn nach den Accord den 7-ten Maÿ erst von Steinamanger zurück, hier an, — auf welche dann jederman mit höchsten Verlangen gewartet hat; Ursach dessen, weilen sowohl das Feld ungebauet, als auch die Weingärten unbearbeitet waren, die meisten noch nicht geschnitten, viel weniger gehauet waren, und also ein Elend anzusehen gewest, dass alle die Arbeit in den grösten Botzen hat mussen verrichtet werden, und grosser Schaden geschehen ist, dass die Botzen also dick hinter die Hauen gelegen, und auch die Tagwerk nachmahls gross worden: dann jedermann wollte seine Arbeit verrichtet haben, weil es schon über die Zeit war. Item, sind zu unterschiedlichen mahlen die Kruzen wiederum ins Oesterreich hinausgegangen, und haben viel Vieh heruntergetrieben. Item, wurde viel Proviant von Mehl und Haber, über 100 Wagen anhero geführet, und erwartet man täglich den General Heuster. Endlich kam die Nachricht, dass der General Heuster schon würklich in der Rabau stehe mit etlichen Regimentern, worunter auch Polacken waren, als des Lubomirsky sein Volk, und Razen mitsammen vermischt waren.

Den 21-ten Junÿ kamen auch hier zwey Regimenter an von der Reiterey, und schlugen ihr Lager bei den steinenen Brückel, über den Wasser auf den Berg, auf. Mit diesen kamen auch bis 200 Mann Fusvolk von Tierheimischen Regiment hier an, welche in der Stadt in die Qvartiere verleget worden, worunter zweÿ Hauptleute waren, deren einer Commandant wurde. Theils aber von diesen Leuten bis 50 oder 60 Mann wurden nach Mattersdorf commandirt, allda

die Deutschen, Dänischen ab zu lösen: dann es war allda auch immer ein Posto von die Kayserlichen, die da verschanzt waren. Und als diese hieher gekommen: sind die abgelösten den 23-ten dito Fruh, sammt den allhiesigen Dänischen, welche hier in Qvartier waren, mitsammen abmarschirt, und nach Prespurg zu ihren Regiment abgegangen. In der Nacht aber ist die Reiterey, so bei den steinenen Brückl lag, auch aufgebrochen, und viel Wägen mit Proviant und Munition mit sich genohmen, und erstlich auf Saarvár zu, dasselbe damit zu versehen, — dieweil es schon grossen Mangel an denselben gehabt, — nachdem sind sie zu den General Heuster gestossen, und miteinander den Feind allenthalben nachgegangen und aufgesucht haben, auch einmahls mit ihnen geschlagen (Körmendnél), und viele, welche nicht geschwind die Flucht nehmen konnten, niedergemacht, auch 5 schöne Fähnl von ihnen bekommen, welche den 1-ten July hiedurch und nach Wien geführet worden.

Item, nachdem der General Heuster mit der Armee bereits unten war: waren die Kruzen wieder heroben bei uns, streiften gar bis in das Oesterreich hinauf, und machten grossen Schaden; absonderlich aber gab es viele solche räuberische Schelmen, die unter keinen Fähnl waren, und zu 8, 10, und mehreren in denen Wäldern und Weingärten herumgingen, denen Leuten aufpasten, und abfingen. Wie sie dann im Wald unter anderen auch Bindergesellen abfingen, welche für gemeine Stadt-Binder Holz schlugen, — musten ihnen bis 110 fl. geben, aber weil sie in der Stadt-Arbeit waren: so hat die Stadt vor sie bezahlet, und sie frey gemacht.

Item, den 5-ten July, als der Thomas Zwissel

Fleischhacker, und der Wischÿ-Bäck allhier, jeder mit einen Wagen Heu, nach Haus fahren wollten und sich nicht böses vorsahen, sondern vielmehr sich des gemachten Accordes vertrösteten: haben sie dieselben auf den Potschy-Berg angetastet, geschlagen, und hart gebundener mit sich geführet, sammt den Vieh; und muste ihnen der Zwissel aus grossen Gebitt vor sich und seine Ochsen 80 fl., der Wischÿ aber 100 fl. geben.

Item, wurde Günss und Steinamanger von General Heuster wieder mit Kaÿserlichen besezt, sammt noch anderen Oertern. Darauf liesse er ein Corps bey Saarvár stehen, mit den anderen aber ging er weiter, und streifte herum, bis er endlich mit Ende Julÿ auf Simegh losginge, und nach wenig Tagen von den Commandanten, so darinnen war, ihm übergeben worden, auch mit allen, so darinnen war, Kayserlichen Pardon und Dienste annahmen. Er bekam auch nach sie Simonytornya, Vesprin, sammt noch anderen Oertern zurück.

Item, wurde der General (Brigadier) Ladislaus Fodor, von General Heuster gefangen und nach Raab gebracht, allwo er sammt den Wohlfahrt enthauptet worden (1710).

Den 29-ten Julÿ wollte der Herr Freudenbacher mit seiner Frau auf einen Kalesch, — nebst noch einen Kalesch, worauf die Frau Doctor Lövin und andere Frauen auch waren, — nach Baaden ins Baad fahren; und als sie ausser Klingenbach waren: überfielen sie die Kruzen, und nahmen ihnen alles weg, was sie beÿ sich hatten an Geld und anderen Sachen, — absonderlich bei denen Grauen schönen Geschmuck gefunden; den Herrn Freudenbacher

aber, mit seinen Kalesch, sammt zwey Pferden, und den Knecht mit sich genohmen, — welcher ihnen dann vor sich und diesen allen bis 600 fl. geben muste. Item, diesen Tag auch vorhero noch haben sie den Praelaten von Neustadt mit seinen Hofmeister und Laqweyen erwüscht und bekommen; den Praelaten haben sie zwar nichts gethan: aber den Hofmeister, Laqwey, und zwey Pferde mit sich geführet und mitgenohmen. Und dieses alles haben des Barbél Gáspár seine Leute von der Frey-Compagnie gethan.

Den 1-ten Augusti gingen mehr bis 300 Mann Kruzen bey der Stadt vorbey, und trieben den Melchior Kern 4 Ochsen und den Wedl zwey Ochsen weg, welche drausten ackerten. Item, wiederum Nachmittag dem Kramer in der Schlippergasse 4, und der Schildbergerin 3 Ochsen weggeführt auf den Felde, der vierte ist ihnen entsprungen, und nach Haus geloffen. Item, den Reschl Landkutscher, welcher von Prespurg herüber fuhr, haben die Kruzen auch alle fünf Pferde ausgespant, und die Leute, so Er geführet hat, ausgeraubt, und ihnen alles was sie immer nur bey sich hatten, weggenohmen.

Item, den 5-ten dito, da unsere Leute theils in Ackern, theils auf den Heu waren, und gedachten ganz sicher zu seyn: fiehlen die Kruzen auch auf sie, schon gegen Abend, gegen 6 und 7 Uhr, trieben sie der Schlippergässler ihre Ochsenhalt hinweg, und sonst auch viel Vieh ausgespant und weggetrieben. über 70 Stück Ochsen. Item, der Herr Pogats mit seinen Stiefsohn war auch darunter auf der Wiese, Heu nach Haus zu führen, — diesen haben sie auch 6 Ochsen und den Sohn, nebst 4 Flinten, so sey sich hatten, weggenohmen. Er selbst aber hat sich

ehender verschloffen, hat ihnen aber hernach vor den Sohn und 4 Ochsen im baaren Geld 250 fl., 100 Ellen Silber-Schnür, und 100 Ellen Goldene-Schnür, und ein Stück Seidentuch geben müssen, die zweÿ Ochsen aber nicht mehr bekommen. Es waren dazumahl von der Reiterey Rekruten allhier, welche erst angekommen sind, und auch Hussarn: diese sezten ihnen wohl gleich wacker nach, — sie konnten sie aber nicht mehr einholen und davon etwas bekommen.

Den 11-ten ditto bekamen wir wiederum in die Stadt bis 40 Mann Reiter von den Hanowerischen, nebst einen Lieutenant, nur zur Bedeckung, wegen Unsicherheit der Kruzen. Item, hat diesen Sommer die Gespanschaft auch Husarn aufgenohmen, bis 360 Mann, und ihnen Kleidung, Pferd, Sattl und Zeig nebst Gewehr gegeben, — worunter ein getaufter Jud Officier, und Herr Madarász Rittmeister war, der sie commandirte; und diese wurden wegen den räuberischen Gesindl aufgenohmen, die hie und da in den Wäldern lauerten und grossen Schaden thaten, dass Niemand recht sicher war zu reisen, und unter keinen Fähnl stunden, oder rechte Kruzen waren. Also sollte diese Manschaft sie überall aufsuchen, und ihnen Wiederstand thun. Item, hat die Stadt auch gewisse Mannschaft aufgenohmen, zu Fus; wer ein Lust hatte hinaus zu gehen mit den Gewehr: dem gaben sie täglich 17 kr.; und gingen alle Tag bis 20 und 30 Mann aus, — die hielten also Posto unterschiedlich: bald bei der gewesten Potzman-Redouten, bald bei Kolnhof auf den Berg, und so hin und wieder in den Gebüsche, dass man sie nicht auskundtschaften konnte, und stellten ihre gewisse Wachten aus, die Achtung geben musten, wann etwas käme, damit sie

geschwind Lärmen machen, und sich die Leute, welche in Feld und Weingärten wären, etwa noch eher reteriren und verstecken könnten. Aber es kam einsmahl ein unglücklicher Tag auf sie, dann wie nun die Kruzen alle Kundtschaft von uns bekommen, Ursach dessen: weilen sie viele solche Freunde bei uns herinnen hatten, die ihnen geflehet sind und sich hier aufhielten, daneben gleichwohl mit ihnen hielten, und ihnen alles was in der Stadt geschieht, heimlich zuschickten, haben sie also dieses auch erfahren, und gingen den 18-ten dito bis 2000 Mann plözlich über die Raab, und als man sich hier gar nichts böses eingebildet oder besorget hat, das Vieh den anderen Tag gleich ausgetrieben, und in Feld geackert und gearbeitet haben, auch nicht die geringste Kundtschaft hereingekommen ist, — überfielen die Kruzen diesen Tag Früh gleich unsere Leute; und zwar erstlich liess sich nur ein Trupp heraussehen, und kam auf die Küh- und Ochsenhalt von lezten Viertl zu, wie auch von den Ackers-Leuthen das Vieh ausgespant, und weggetrieben. Von denen Husarn aber, so hier waren, sezte ihnen gleich ein Trupp nach, wie auch von der Deutschen Reiterey bis 20 Mann Hanower, — von diesen kamen also wenig davon, theils wurden niedergemacht, theils gefangen.

Item, unsere Fusgänger, so von der Stadt aufgenohmen waren, als sie sahen diesen Trupp so viel Vieh wegtreiben: wollten ihnen auch zugleich beyspringen, und helfen das Vieh abjagen, — und dachten nicht, dass ihrer mehr seyn konnten; aber als sie recht auf das freye Feld hinauskamen, bis unter Kolnhof: überfielen sie dieselbe auf allen Seiten, und umrungen sie; und weil sowohl sich unsere Leute

eine Weile tapfer wehrten und viel Schaden unter sie thaten, — besonders einen vornehmen Lieutenant von ihnen, den sie sehr bedauerten, erschossen, — so könnten sie sich doch in die Länge nicht mehr erwehren von der grossen Menge, die um sie gleich wie ein Bienen-Schwarm war, sondern hieben und schossen sie erbärmlich zusammen, zogen sie mutternackend aus, und liessen sie also liegen. Unter diesen allen, derer doch bis 20 waren, sind nicht mehr davon, als der Mitecker und ein Hauer, welche in diesen Scharmitzl einen Kruzischen Officier zugesprungen, und ihme so viel gebethen, dass er ihnen Pardon gab, — doch mit harter und grosser Mühe dieselben kaum erretten und erhalten können vor den anderen rasenden Gesind, welche wie die Bärn erbittert waren, und mit den armen Leuten erschröcklich umgingen, dieselben zerhauet und zerfetzet, dass man manchen kaum hat erkennen können. *) Item, des Christian Schmacher sein Sohn wurde auch mit vielen Wunden unter den Todten noch lebendig gefunden und hereingebracht, und ist endlich doch kuriret worden.

Unterdessen waren wohl noch mehr Reiterey und Hussarn nachgerückt: aber als die Deutschen Reiter gesehen haben, dass die Kruzen zu stark sind, die nur sachte hinten nachgegangen, blieben sie stehen; die Hussarn aber mit den getauften Juden, — sprangen nur immer fort voraus, bis sie auch unter die Kruzen kamen, und zusammengehauet worden, dass dieser Officier, als der gedaufte Jude, kaum als

*) A kuruczok ezen elkeseredettségét Heisternek bajtársaikon ugyanekkor tájban elkövetett embertelen, durva kegyetlenségei idézték elő, melyekért, ők is igyekeztek, a hol módját ejthették, bosszút állani.

Selbstritter davon ist kommen, — aber sein Knecht sammt den Handpferd war auch dahin. Die Deutsche Reiterey ginge aber nicht nach, sonst wäre es ihnen auch nicht besser ergangen.

Von unseren Leuten zu Fus, die zusammengehauen worden, und zwar unserer Religion, waren meistens Bürger und Bürgers-Söhne, als nehmlichen:

Der alte Michaël Schön, seines Alters 59 Jahr 3 Monath; Hans Schön, alt 53 Jahr, des vorigen Bruder; Georg Edlhofer, alt 34 Jahr; Andreas Nöltinger, alt 33 Jahr; Hans Karl Hausser, alt 31 Jahr, — diese fünf waren verheyrathet; Lorenz Hausser, des vorigen Bruder, alt 27 Jahr; Georg Blässwetter, alt 23 Jabr; Hans Bierbaum, alt 20 Jahr; Michaël Fidler, alt 19 Jahr; Georg Lintzer, alt 20 Jahr; Matthias Fridl, alt 25 Jahr, — diese sechs waren noch alle ledig und unverheyrathet.

Item, war auch dabey ein Schneider-Gesell unseres Glaubens: aber weil er so unkenbar, voller Wunden und Blut war, — wurde er sammt vielen anderen bei denen Katholischen begraben.

Die eilf beschriebenen aber wurden auf unseren Evangelischen Gottesacker mit grosser und volksreicher Versamlung beerdiget, und zwey und zwey in ein Grab gelegt, in eines aber drey zusammen; und Herr Christian Serpily hat ihnen die Sermon gemacht, und angefangen: Ach dass ich Wasser genug hätte in meinen Augen, dass ich beweinen möchte die Erschlagenen in meinen Volck!

Den 23-ten ditto haben die Kruzen wiederum etliche Stück Vieh hier von der Stadt weggetrieben.

Den 24-ten ditto war der Termin aus, dass ihnen die Stadt noch 3000 fl. erlegen sollte, wegen des gemachten Contracts mit den Kruzen: weil sie aber ihr Wort also schlecht hielten und so viel Schaden thaten unter dieser Zeit, — also hielte man ihnen dieses Versprechen auch nicht, und wurde ihnen nichts gegeben; nichts destoweniger aber sezten sie uns hernach desto besser zu, und lauerten täglich in Wäldern und um die Stadt herum auf das Vieh und Leute. Allein, es wurde von diesen Dato an verbothen einiges Vieh aus zu treiben, und wurde auch kein Mensch vor die Thore und vor die Stadt hinausgelassen, und musten Leute und Vieh einstweilen wieder in der Stadt verbleiben.

Den 26-ten ditto kam Kundtschaft herein, dass wiederum viel Kruzen in der Nacht ins Oesterreich hinausgegangen sind, und wurde alsogleich mit drey Stuck-Schüssen die Loosung gegeben.

Item, kam in diesen Monath der Pohlnische Fürst Lubomirsky hier an, welcher etliche Compagnien Dragoner dem Kayser gegeben, und auch schon würklich bei den General Heuster auf diesen Boden stunden. Er hielt sich also etliche Täge hier auf, bis ein Commando heraufkam um Proviant abzuholen,— mit welchen er dann hernach den 2-ten Septembris mit hinunterging.

Den 24-ten ditto haben die Kruzen wiederum bis 27 Stück Ochsen weggetrieben, wie auch den Fidler in der Schlippergasse gefangen, welcher sich dann mit 100 fl. ranzioniren muste; das Vieh aber war alles hin.

Den 6-ten Octobris war allhier TE DEUM LAUDAMUS abgehalten, wegen der Victoria in Spanisch-

Niederland, welche die Allirten wider die Franzosen erhalten haben, auch die Festung Tornik eingenohmen. Es wurden dreÿmahl, allezeit 24 Stuck-Schuss gemacht, sowohl in der Vorstadt, als Inneren-Stadt, und auf der Potschÿ-Redouten. Item, aus jeden Viertl musten 20 Mann von der Bürgerschaft, nebst denen Kaÿserlichen Soldaten, so hier waren, aufziehen, und allezeit vorhero Salve gaben; hernach bekam jeder von der Stadt eine Halbe Wein und ein Ungarisches Brod.

Nachdeme nun das Lösen sollte hereingebracht werden, und man aber draussen nicht recht sicher war: so kamen noch mehr Reiter zur Bedeckung hieher, welche beÿ der Leitha gelegen. Es muste auch die Reiterey von Mattersdorf herabrücken, — und also konnten wir gleichwohl das Weinlösen sicher hereinbringen; weil aber dasselbe gar schlecht ausgeben, und alles fast in 14 Tägen vorbey war: also ginge die Reiterey hernach wiederum an ihren Posten zurück. Viele aber hatten ehender angefangen zu lösen von der Bürgerschaft, und haben nicht warten wollen, bis diese Leute kommen sind, sondern sie sind auf ihre Gefahr hinaus in das Weingebürg, aber theils mit grossen Schaden hereingebracht.

Item, verlohren sich nachmahls die Kruzen daherum von Tag zu Tag, und wurde ihnen stark nachgesetzet und dieselben verfolget. Sie gingen Compagnieweiss zu uns über, und wurden Kayserlich, sammt denen Officiern, worunter auch viele Vornehme waren: als der Sigmund Horváth ihr Ober-Kriegs-Commissär, item der Kis Gergel, der Török István, nebst noch vielen anderen, welche alle den General Heuster wacker musten in die Bixen blassen, dass

er ihnen Pardon gebe und sie annahme *). Die übrigen wurde hernach gar von dieser Seite verjagt und weggetrieben. Durch die Hussarn und Freyreiter wurden auch um die Räuber, so hie und da sich noch in Wäldern aufhielten, aufzusuchen, und ihnen den Lohn zu geben, ausgeschicket. Item, drüben, über die Donau biesseten die Kruzen auch zimlich ein, und verjagt sie der General Heuster fast bis in das Zipsen hinein, nahm ihnen auch unterschiedliche Oerter weg; allein, weil die Kruzen sich wieder stark samleten, der General Heuster aber nicht viel Volk beÿ sich hatte, absonderlich ohne Stuck und Artillerie hineinging: so muste er diesesmahl wieder ohne sonderlicher Verrichtung, — wie seine Meinung war, — nach und nach herausweichen. Wir aber, da auf diesen Seiten, waren ganzen Winter durchaus sicher: weil alle Pässe beÿ der Raab und in der Rabau stark besezt waren mit Kayserlichen Volk; konnten sicher arbeiten auf den Feld und in denen Weingärten, auch sicher reisen, wo man nur hin wollte.

Item, zwischen Weinachten und Neuen Jahr wurde in einer Partheÿ der Ocskay von den Kruzen gefangen bekommen, welcher vor einiger Zeit von ihnen zu den Kaÿserlichen übergangen, — den sie bald enthaupteten; als aber die Kaÿserlichen solches vernohmen: liessen sie den Fodor Laszlo und Wohlfahrt, nebst noch einen anderen Gefangenen (Palkovich Ferencz), welche keinen Dienst bei ihnen wollten, zu Raab hinrichten.

*) Szent-Györgyi Horváth Zsigmondrúl áll, hogy önként lett labanczczá, a dunántúli dolgok balra fordúltával: de Thelekessi Török István és Kiss Gergely ezredesekről úgy tudatik, hogy elfogatván, előbb súlyos rabságot szenvedtek, s csak azután, kénytelen-kelletlen tették le a hitet.

Anno 1710.

Zu Ende des Monaths Jäner ginge der Landtag zu Prespurg wieder an, worzu dann unsere beeden Herrn, als Titulirter Herr Ferdinand Dobner und Herr Matthias Trimel, von der Stadt wiederum abgeordnet worden, — welche aber in halben März wiederum nach Haus gekommen, und zu Ende desselben wieder dort seÿn musten; und blieben abermahls dort bis Ende April, — nach diesen war derselbe wiederum aufgehoben.

Die Pest hat, leider, dieses Jahr in Ungarn und absonderlich in Ober-Ungarn sehr eingerissen, dass viele tausend Menschen allda gestorben. Nachdeme die Pest immer näher in unsere Gegend gekommen, als zu Steinamanger, Rechnitz und Günns stark eingerissen: also hat man die Pässe herauf, bis auf unsere Stadt, gesperret, und Niemand hereingelassen, auch alle Thöre allhier in der Vorstadt gesperret, bis auf das Schlipper- und Wiener-Thor, — zu diesen beeden aber wurden gewisse Commissarien gestellet, welche genaue Obsicht hielten auf die Reisenden: ob sie gute Pässe haben? oder wer sonst herein wollte, Niemand passiren lassen, den man nicht gut gekant hatte: woher er ist? Und weil man sich hier auch immer besorgte, dass diese Plag zu unseren Hütten sich nahen dörfte: so wurde von einen Wohl-Edlen Stadt-Rath und einer ganzen Löblichen Gemeinde allhier verordnet, sowohl beÿ Evangelischen, als Katholischen dreÿ grosse Buss-Tage zu halten, und also Gott in die Ruthen zu fallen und zu bitten, dass Er uns doch in Gnaden möchte ansehen, und mit dieser und anderen Landesplagen nicht heimsuchen, sondern unser verschonen, und nicht nach Werken lohnen.

Dreÿ Wochen nacheinander wurde allezeit in jeder Woche der Mittwoch bestimmet, welche waren der 23-te und 30-te Julÿ, dann der 6-te Augusti, und musten sowohl der Stadt ihre Dörfer solche feÿern, und Niemand nichts arbeiten, noch essen oder trinken, bis auf die Nacht, es seÿe dann Kinder oder Kranke, auch Niemand nichts feil haben, und weder Wein, noch Bier ausgeben, beÿ hoher Strafe. Beÿ uns Evangelischen wurde Vor- und Nachmittag eine Predigt gehalten, und mit grosser Andacht celebriret, mit grosser volkreicher Versamlung, sowohl hiesigen, als von Land herein vielen Volke, — wie solches in meinen Haus-Protockoll ausführlich beschrieben ist: was an jeden Tag vor ein Text oder Epistel gewesen ist, und sonst gehalten worden.

Item, sind die Kruzen wiederum auf diesen Boden herunterkommen, und sich stark gesamlet; doch hat man, Gottlob, noch eher was von Heu und Getraid was da war, das meiste noch eingebracht. Unterdessen hat der General Heuster auch zimlich Volck zusammengebracht, und ist auf Neuhäussl zumarschirt und diese Festung belagert, und mit Bomben, Stuck und Feuer stark beängstiget. Die Kruzen aber mehrten sich täglich, und thaten wieder allenthalben grossen Schaden, weil kein Widerstand da war, in der Meinung: die Deutschen herüber zu locken, und die Belagerten zu befreÿen; allein, die Deutschen liessen ihnen nur ihren Muth, und sezten der Festung besser zu, in der Hofnung, dieselbe bald zu bekommen, und dann mit ihnen den Kehraus gar zu spielen.

Den 6-ten Septembris Vormittag zwischen 9 und 10 Uhr wurde allhier Lärm, und kamen die

Kruzen plötzlich herauf, und trieben viel Leut und Vieh weg. was sie antrafen auf den Feldern und in den Weingärten, wie auch den lezten Viertl die ganze Kühhalt, und sonst unterschiedlich viel Ochsen. Item, des Herrn Petrak beede Söhne, sammt Ochsen und Zug erwischt und weggetrieben; vor die beeden Söhne hernach geben müssen bis 120 fl. Den Feldhütter Gstettner haben sie auch bekommen, vor welchen die Stadt 40 fl. geben muste, — item, viel arme Hauer und Mahder, die auch zu 8, 9 und 10 fl. geben musten. Item, haben sie auch den Schaibel, Bürger in der Michaëlis-Gasse, ohnweit vor der Stadt gefangen mitführen wollen : als ihnen aber nachgesezt wurde, und er nicht so stark neben ihnen herlaufen können, haben sie ihm erschossen und liegen lassen. Das Vieh, welches alles zusammen 280 Stück war, so sie weggetrieben, haben sie wieder verwilliget herzugeben: aber für jedes Stuck durch und durch 4 fl. verlangt, — welches sodann auch ausgelöst wurde, und dagegen ein Anschlag gemacht, dass wer ein Vieh dabeÿ hatte, schuldig seÿe vor einen Ochsen 7 fl., vor eine Kuh 4 fl., vor einen Sterzen 2 fl., und vor eine Gaiss 10 Groschen. Und haben sie also wiederum ein gutes Trinckgeld bekommen.

Den 8-ten ditto sind mehrere Lärmen-Schuss hier gethan worden, nachdem Kundtschaft hereinkommen, dass viel Kruzen wiederum ins Oesterreich hinaufgegangen sind, — wie sie dann den anderen Tag darauf vieles Vieh neben den See heruntergetrieben haben. Item, Herr Madarász mit einer bey sich habenden Mannschaft, als Freÿreitern, muste immer herumreiten recognosciren : dieser wurde von denen Kruzen einstmahl angetastet und bis nach Siplak

(Széplak) verfolget, allwo er sich mit seiner Mannschaft in die Castelle reterirte; allein, die Kruzen drungen ihnen Hauffenweiss nach, und ermahneten sie sich zu ergeben, — oder sie wollen den Ort sammt der Castelle anzünden und verbrennen. Diese, weil sie keine andere Hilf wusten, und sich also verlassen sahen, musten sich ihnen ergeben; welche dann von den Kruzen den 29-ten Julÿ auf den Abend hieher transportirt wurden, ohne Gewehr und Pferd. Darauf wurde hier gleich Lärmen geschossen mit 3 Stucken, dann bei der Nacht um 12 Uhr mehr mit 3 Stuck geschossen, damit sich die Leute auf den Dörfern und in Oesterreich können vorsehen, — wie dann viel Bürgers-Leute von hier diesesmahl allda auf den Wasser mahlen gewesen, — aber die Kruzen kamen diesmahl keiner hinauf.

Den 14-ten Septembris ist allhier TE DEUM LAUDAMUS gehalten worden, wegen der Victoria in Spanien, da der Franzos zu Wasser und zu Land geschlagen worden ist. Es wurden alle grosse und kleine Stuck, sowohl in der Inneren-, als Vorstadt und auf der Redouten dreÿmahl gelöset unter den Gottesdienst, und auch 200 Mann von der Bürgerschaft mit Gewehr aufgezogen, und dreÿmahl Salve gegeben.

Den 25-ten ditto und untere Herrn etwelche ausgeritten in die Weingärten, und gar nach Mörbisch und Kroyspach kommen; bey den lezten traffen sie ungefehr etliche Kruzen an, die aber bald durchgingen, jedoch einer davon, welcher zu langsam war und zurückgeblieben ist, — den haben sie erschossen, und sein Pferd und Sachen mit hereingebracht. Sie haben aber dieses zimlich gerächet, und bald wiederum eingebracht.

Den anderen Tag darauf, als den 26-ten ditto, lauerten sie schon wiederum auf unser Vieh; und wurde Nachmittag Lärmen, fiehlen auf die Übermaas auf der Schlippergässler ihre Kuhhalt, trieben dieselbe weg, — ritten auch von Wolfs herauf die Weingärten kreuzweis ab, und suchten die Leute auf; haben auch etliche Weiber, die sie angetroffen, ausgezogen. Item, traffen sie auch den Herrn Samuel Unger an, auf welchen sie gleich geschossen, obwohlen er auf das heftigste flehete und um sein Leben batte: so haben sie ihm doch kein Gehör gegeben, sondern allso erbittert, unbarmherzig zerhauet und ausgezogen, und als Todter liegen lassen. Item, auch an den Weintrauben grossen Schaden gethan, dieselben zertretten und verwüstet, als jehmals geschehen.

Der Balogh Adam hat auch gleich hereingeschrieben: wir wollen uns wegen des Lösens vergleichen, und gedrohet: Er wolle sonst dies und das thun! Darauf wurde Niemand hinausgelassen vor die Stadt. Das Vieh aber, welches sie diesmahl weggetrieben haben, ist lange nicht bekommen worden, — bis endlich einmahl in einer Action die Freyreiter ihnen dasselbe abgejagt und bekommen haben, und den 9-ten Octobris dasselbe (wiewohl nicht gar alles) hieher gebracht, und davor ist ihnen geben worden von einer Kuh 1 fl., und von einer Gaiss 4 Groschen.

Item, sind die Kruzen in vollen Schwarm auf Güns zumarschirt, und die arme Stadt, — welche ohnedem mit einer grossen Plag, nähmlich mit der Pest von Gott heimgesucht, sehr allda geherrschet und grosse Noth litte, — sie den 27-ten Septembris auf etlichen Oertern anzündeten, dass sowohl der meiste Theil in der Inneren- und Vorstadt abgebren-

net und erschröcklich verwüstet; auch solches hier zu sehen war der Rauch, und wie der Wind die Brändt von Rohr und Stroh heraufgetragen in unsere Stadt. In der Vorstadt haben sie auch die armen Leute ausgeplindert.

Den 29-ten Septembris, als an Michaëli Tag, wurde allhier abermahl ein TE DEUM LAUDAMUS abgehalten wegen Einnahme der fast unüberwindlichen Festung Bentheim (Bethuna) in Spanisch-Niederland; und wurden um die Innere-Stadt die Stuck dreÿmahl gelöset. — Nachdeme schon eine Zeit herum uns der Pass ins Oesterreich hinauf wegen der Pest versperret war, auch Niemand herunter dörfen oder gelassen worden, sowohl auch die Schlesinger: so haben doch unsere Herrn dahin gearbeitet, dass der Pass hinaus ins Oesterreich wiederum offen worden bis auf unsere Stadt; jedoch wer hinauf hat wollen, der muste einen Pass von Wien herunter haben oder vorhero bringen lassen: wie viel Personen, wie sie heissen, und wie viel Wägen und Pferd sie haben? und dann von hieraus gleichfalls einen Pass mitnehmen, zu zeigen, dass sie von keinen verdächtigen Ort kommen, oder aber hier die Contumaz ausgestanden haben. Dann, wer unten heraufkam und herein wollte, oder der ins Oesterreich hinausreisen wollte: muste vor der Stadt auf denen Redouten, oder in Feld, die Contumaz aushalten 2, 3, oder 4 Wochen, demnach er von einen verdächtigen Ort kam; wie dann auch unsere Hauer, welche unten in Ungarn in Schneiden und Dreschen waren, musten sammt ihren Körndl vor der Stadt bleiben, und gewisse Zeit die Contumaz ausstehen, ehe sie hereingelassen werden. Dagegen durften wir auch nicht unter der Stadt hinunter, und von

denselben auch Niemand herein, wie auch unsere Stadt-Dörfer nicht, die unter der Stadt liegen, und bis auf unsere Stadt alles gespeert. Von 14-ten Septembris an wurden auch die Thore unter der Stadt alle gespeert und zugehalten. Item, in Herbst sind unterschiedliche Grafen und Generäle anhero kommen, und ihr Contumaz gehalten theils auf der Potschÿ-Redouten und theils in der Neuhellerischen Mühle, welche von der Stadt dazu verordnet und bezahlet wurde, und Niemand anderer auf derselben wohnen dörfen. Nach ausgestandener Contumaz sind sie hernach nach Wien. Item, nachdem es etwas leidentlicher worden wegen der Pest: wurde in December der Pass bis auf Zinkendorf, Kreuz, Harkau, Neckenmarkt, und bis Roberstorf die Revier herum die Stadt alles offen und passirt, das Potschÿ-Thor aber noch immer zugehalten, und bei den Schlipper-Thor genaue Obsicht durch die Commisarien gepflogen.

Anno 1711.

Den 20-ten Jäner wurde allhier wiederum ein grosser Bustag gehalten, um Abhaltung der leidigen Pest und anderen Landes-Plagen; und durfte auch Niemand Speiss und Trank zu sich nehmen, (die Kranken und Kinder jedoch ausgenohmen,) wie dann auch unsere Stadt-Dörfer denselben mitfeyern und halten musten.

Den 17-ten April hat Ihro K. K. Majestät Josephus, unser allergnädigster König und Herr, zu grossen Leidwesen seiner Königreiche und Erbländer, dieses Zeitliche gesegnet, und die Schuld der Natur bezahlet, in gar kurzer Zeit seiner Regierung.

Darauf wurden allhier in unseren lieben Betthaus

den 29-ten und 30-ten ditto zweÿ grosse Trauer-Täge gehalten, mit volckreicher Versammlung, und jeder Tag mit einer Predigt und traurigen Musick celebriret.

Nach den Tod dieses Durchlauchtigsten Monarchens ist an seine statt dessen Durchlauchtigster Herr Bruder gekommen und erwählet worden; weilen aber derselbe in Spanien schon König, und zu der Zeit auch da war: muste er also bald heraus nach Frankfurt kommen, allwo ein grosser Reichstag gehalten worden, — ist auch glücklich im Herbst allda ankommen.

Den 12-ten Octobris war der Kayser-Wahltag, wobeÿ vier Churfürsten selbst in hoher Person zugegen waren, und Alba Carolus zum Kayser erwählet worden.

Den 8-ten November wurde allhier ein TE DEUM LAUDAMUS abgehalten, wegen der Erwählung Seiner Majestät Caroli zum Kaÿser.

Den 26-ten Decembris darauf geschahe allda die Kayserliche Krönung. Gott gebe ihme glückliche Regierung, und siegreiche Waffen wider alle seine Feinde, dass er sich auch als ein treuer Landes-Vater der armen Unterthanen getreulich annehmen wolle!

Nach dieser Krönung ist er hernach bald weg, und nach Wien ankommen.

Von den Kruzen noch leztlich zu gedenken, wie derselbe gar gedämpfet worden? Nachdem nun der General Heuster die Festung Neuhäussl bezwang und einbekommen: hat er manchmahl die Kruzen stark verfolget und aufgesucht, und andere etliche Oerter — so noch unter den Kruzischen Joch waren, — auch bald nacheinander einbekommen: also verlohren sich nach und nach die Kruzen (túl a Dunán); welche sich aber hie und da in denen Wäldern und

Puschwerk aufhielten, und als Räuber viel Schaden thaten: wurden stark aufgesucht, und Bandlweis gefangen und ohne vielen Ceremonien hingerichtet, theils geköpft, und ganze Galgen-voll aufgehänkt, hier auf diesen Boden.

In Ober-Ungarn aber stunde der Karolÿ noch mit einen grossen Hauffen; über diese war der General Palfy, jedoch hatte Er Befehl von der alten Kayserin, — welche nach den Tod Josephi bishero regiret hat, bis Carolus heraus aus Spanien gekommen, und gekrönet worden, — dieselben mit guten zu besänftigen, und ihnen General-Pardon anzubiethen: wann sie in guten werden das Gewehr niederlegen, so soll ihnen nichts geschehen, sie sollten ihre Freyheiten geniessen, wie bishero, und ihre Güter, so ihnen genohmen worden, alle wieder zurückbekommen, und in Summa, alles dieses ihnen vergessen und verziehen werden was bishero geschehen und durch sie ausgeübet worden ist. Welches sodann der Károlÿ mit allen seinen grossen Hauffen in höchster Unterthänigkeit angenohmen, und alle zugleich das Gewehr niedergelegt, nachdem sich voneinander gezogen, zerstreuet, und nach Haus zu die ihrigen zurückgekehret.

Der Rákóczy, Bercsénÿ, Esterházy Antal, Forgács, Adam Vay, Michaël Csáky und noch andere aber, diese haben sich nicht ergeben oder getrauen wollen, — sondern sind durchgegangen und anderwärtig Huldschaft gesucht, endlich gar zu den Türken kommen, und sich allda müssen aufhalten. Und also ist dieses grosse Feuer, welches schon etliche Jahr gewähret und viel Städte und Oerter ruiniret, auf einmahl gelöschet und gedämpfet worden; davor den höchsten Gott ewig Preiss und Dank gesagt

seÿe, und zu bitten, dass Er uns ferner von dergleichen und anderen Plagen in Gnaden verschonen und behütten wolle, in Jesu Christi Nahmen, Amen!

Anno 1712.

Den 5-ten Jäner ist auf Befehl eines Wohl-Edlen Raths allhier abermahlen ein grosser Fast-Buss-, und Bettag angestellet und gehalten worden, wegen bevorstehender Gefahr der Pest, so hin und wieder im Land grassirte.

Den 25-ten Jäner, als am Tag Pauli Bekehrung, wurde allhier TE DEUM LAUDAMUS gehalten, wegen der Krönung Caroli zum Kaÿser, so zu Frankfurt geschehen ist. Wurden unter den Gottesdienst 15 der grösten Stuck dreÿmahl gelöset um die Stadt, nebst noch anderen kleinen Geschüz.

Den 26-ten Jäner sind Seine Majestät Kayser Karl ganz spath zu Wien angekommen.

Darauf wurde auch bald ein Landtag nach Prespurg ausgeschrieben, auf den April, welcher auch zu Anfang des Aprils anging, und sind von ganzen Land zusammengekommen. Von unserer Stadt wurden dahin abgeordnet Herr Ferdinand Dobner und Herr Horváth.

Den 19-ten Maÿ ist Seine Majestät Kayser Karl zu Prespurg auf den Landtag angekommen, welchen die ganzen Landstände und Bürgerschaft allda gar schön empfangen und in schönster und prächtigster Ordnung aufgewartet haben, — absonderlich aber der Adel ihme prächtig entgegengegangen und eingeholet haben. Darauf

Den 23-ten Maÿ, als am heiligen Dreyfaltigkeit-Sontag, wurde Seine Majestät Carolus VI-tus zum

Ungarischen König gekrönet. Gott gebe ihm langes Leben und glückliche Regierung!

Der 5-ten Junÿ ist allhier TE DEUM LAUDAMUS gehalten worden, wegen der Krönung Seiner Majestät Caroli VI-ti zum Ungarischen König; und wurden unter den Gottesdienst 12 der grösten Stuck dreymahl gelöset. Zu Ende Novembris wurde der Landtag zu Prespurg aufgehoben: weilen absonderlich ein Geschreÿ auskommen, als ob etwas von verdächtigen Krankheit sich allda verspühren liesse; wie dann hierauf alle Pässe ins Oesterreich hinauf gespeert wurden, dass Niemand nach Wien, oder da hinauf konnte. Er habe dann hier Contumaz gehalten, und von Wien herunter einen Pass bekommen, — er seÿe, wer er wolle.

Anno 1713.

Diesen Sommer ist der Fürst Paul Esterházy, als Ungarischer Palatin, gestorben, und hat die Schuld der Natur bezahlt. Item, kam Kundtschaft, dass zu Wien die Pest stark einreisset; weswegen dann viele hundert Wägen wegflehen und viele auch zu unserer Stadt anherokommen. Und zu Prespurg solle die Pest auch stark grassiren.

Den 22-ten Julÿ, als den Tag Maria-Magdalena, wurde auf Anordnung eines Wohlweisen Stadt-Raths allhier wiederum ein grosser Fast-Buss- und Bett-Tag gehalten, sowohl die ganze Stadt, als auch dero Dörfer, Gott zu bitten und in die Ruthen zu fallen, dass Er doch unser in Gnaden verschonen wolle mit dieser und anderen Plagen.

Item, dieses Monaths die Pässe nach Wien und ganz Oesterreich hinauf wiederum gänzlich gespeeret: auch die Nachricht eingeloffen, dass zu Wien es so

schröcklich niederginge, und allda schon bis 18,772 Personen gestorben, worunter auch 10 Doctors und 50 Barbierer waren, die sich zu dieser Zeit gebrauchen liessen.

Anno 1714.

Nachdeme nun die Pest am meisten sich gestillet, und Gott diese Plag gelindert hat: also ginge der Landtag im Septembri zu Prespurg wieder an, und wurden von hier abgeordnet Titulirter Herr Ferdinand Dobner und Herr Matthias Trimel.

Den 12-ten Octobris ist Seine Majestät Kayser Karl, samt dero Gemahlin, von Wien aufgebrochen, sich dahin nach Prespurg zu verfügen, und den 13-ten dito Nachmittag zwichen 3 und 4 Uhr den Einzug gehalten.

Den 18-ten dito darauf sind Ihro Majestät die Kayserin Elisabetha-Christina zur Ungarischen Königin gekrönet worden.

Item, wurde auf diesen Landtag Seine Excellenz Graf Nicolaus Pálfy zum Palatinus erwählet.

Den 24-ten dito Sind Ihro Majestät der Kayser und die Kayserin wiederum von Prespurg nach Wien abgereiset. Dieses Jahr hat der Kayser auch mit Frankreich Friede gemacht, und in Herbst darauf ist der König von Schweden mit seinen Volk aus der Türkey heraus, vor Weynachten. Und die gesammten Landtangs Stände von den Landtag zu Prespurg wieder bis auf weitern Befehl von einander gegangen.

Anno 1715.

Im July und Augusti sind in ganzen Ober- und Nieder-Ungarn, sowohl deren Städte als deren Dörfer

ihre Grundstücke durch gewisse Commissarios beschrieben und specifisch aufgenohmen worden.

Anno 1716.

Hat der Türk die Venetianer schon zweÿ Jahr her bekrieget und denenselben viele schöne Städte und Festungen weggenohmen und grossen Schaden gethan. Und weilen Seine Majestät in einer beständigen Defensiv-Alianz mit Venedig gegen die Türken stand, — man auch überdies erfahren müssen, dass diese ohnehin aufgeblassene, stolze Nation durch diese glückliche Progressen noch weit hochmüthiger werde, und wann sie mit den Venetianern vollends in Dalmatien in denen noch übrigen zugehörigen Inseln Zante, Corfu und Cefalonia fertig ist, sich gar in Sinn kommen lassen möchte, etwas gegen Neapel oder Ungarn und angränzenden Ländern zu tentiren: so ist man bishero Kayserlicher Seits eifrig bemühet gewesen, sich allendhalben in gute Position zu setzen, um wan entweder dieser Erbfeind Christlichen Nahmens mit Venedig sich vergleichen Schwierigkeit machen, oder aber die Kaÿserlichen Erblande selbst anzufallen sich unterstehen sollte, — selbigen mit gebührenden Nachdruck begegnen zu können. Zu diesen Ende hat man an Reparirung der Festungen Ofen, Essek, Szegedin, Canisa, Klausenburg, und anderen mehr, beständig gearbeitet. Man hat ferner hie und da grosse Magazine aufgerichtet und selbe mit allen nöthigen zu versorgen getrachtet. Zur Sicherheit der Schiffahrt auf der Donau, und die Armee zu verstärken, auch die Brucken und Fuhrwesen zur Transportirung der Truppen und Pagage, Munition, und anderen zu versorgen: hat man zu Wien verschieden

grosse Kriegs-Schiffe zu erbauen angefangen und dann unablässig gearbeitet; wozu ein jedes Kloster, so in der Länge hinab Wälder hatte, seinen Antheil an Eichenholz beÿtragen musste. Und weilen dergleichen grosse Wasser-Magazinen nichts taugen, wenn sie nicht mit nöthigen Schifleuten und Matrosen versehen sind: so hat man ferner deren eine gute Anzahl, nebst verschiedenen erfahrenen Schifs-Capitains zu Hamburg, Brehmen und in Holland angeworben, und diese Schiffe damit versehen und bestens bestellen lassen.

Von denen Kriegs-Schiffen, so in diesen 1716-ten Jahr angefertiget und gemacht worden, sind folgende bekannt und benamset, als:

I-mo. das Admiral-Schiff Maria, mit 64 Canonen.

II-do. Sanct-Leopoldus, mit 54 Canonen.

III-tio. Sanct-Elisabeth, mit 50 Canonen.

IV-to. Sanct-Joseph, mit 40 Canonen.

V-to. Sanct-Carolus Boromaeus, mit 40 Canonen.

VI-to. Sanct-Franciscus, mit 40 Canonen.

VII-mo. Sanct-Stephanus, mit 30 Canonen.

Diese sieben Kriegs-Schiffe sind den 15-ten Julÿ durch den Grafen und Erz-Bischof von Kolonits eingeweihet, und sodann abgeschicket worden und abgesegelt.

Die Kaÿserliche Armee desgleichen, so damahls bestand in 92,000 Combatanten, hat sich gleichfalls zu Anfang Maÿ zu Felde begeben, und formirte beÿ Ónod, (Arad?) Peterwardein, Futak, Pest-Ofen, Szegedin, Essek, Csongrád, und in Siebenbürgen 9 verschiedene Corps, um allendhalben beÿ der Hand zu seÿn und den Türken widerstehen zu können, in

Fall er unvermuthet auf den Kayserlichen Gränzen etwas unternehmen sollte. Damit es aber bei allen diesen Anstalten nicht an den nöthigen, als an den Geld, man auch die Kayserliche Armee der übergrossen Macht der Türken allein nicht exponiren möchte, gezwungen werden: so ist man, was das erste betrift, bishero eifrig bemühet gewest den ohnlängst zu Wien aufgerichteten Banco in besseren Stand zu bringen, worinnen man dann zimlich revüssiret. Seine Päbstliche Heiligkeit haben auch um Seine Kayserliche Majestät desto eher zum Türkenkrieg zu vermögen und zu bewegen, Deroselben den Zehenten-Theil von allen geistlichen Gütern zu erheben accordiret, und von den Reich hofft man gleichfalls eine ergiebige Türken-Steuer zu erhalten. Wegen des zweyten Punkts aber hat man sich mit verschiedenen Reichs-Ständen in Handlungen eingelassen, und von selbigen einige tausend Mann zu übernehmen getrachtet.

Bei allen diesen Anstalten und Verfassungen aber hat man Kayserlicher Seits vor rathsam erachtet: ehe es in diesen allen zu zeitlichen Thätigkeiten kommt, nochmahls die Güte zu versuchen, und der Ottomanischen Pforte durch den Herrn Residenten Fleischmann eine nähere Vorschläge und Vergleichs-Punkten der Republik Venedig halber proponiren zu lassen, und wie vermuthet worden, dass diese leztere sich würklich resolviret hat den Türken nicht allein Morea zu überlassen, sondern überdies auch sie wegen ihrer übrigen Praetension mit einen guten Stuck Goldes zu befriedigen. Nachdeme aber alles dieses eben so wenig, als die angebothene Englische Mediation verfangen wollen, und die Türkische Armee unter Anführung ihres Gros-Vesirs in vollen Marsch nach

Bellegrad würklich begriffen war: so sind endlich Seine Hochfürstliche Durchlaucht Prinz Eugenius von Savoie den 30-ten Junÿ von Wien zu Wasser nach Ungarn ebenfalls aufgebrochen, um daselbst die Kayserliche Armee zu commandiren. Der Türke aber, ehe man sichs versahe, hat er sich mit grosser Macht nach Peterwardein gezogen, sich vor derselben verschantzet, und war Willens dieselbe eilends zu bezwingen und einzunehmen; allein, als unsere Armee solches erfahren: hat sich selbe auch nicht lange gesaumt, sondern ihme eilends nachgegangen, und allda in seinen verschanzten Lager, zwischen Peterwardein und Karlovicz angegriffen. Welches geschahe den 5-ten Augusti so glücklich, dass er alles verlassen musste, was in seinen Lager war, an vielen kostbaren Zelten, die ganze Kanzleÿ, sammt aller Munition, wie die Specification beweiset, so hier nachfolget, und in der Kriegs-Kanzleÿ zu Peterwardein beschrieben worden.

Den 10-ten Augusti 1716.

Erstlich. 4000 Centner Bleÿ. 10,000 metallene Hand-Granaten, ½ ℔ dicke. 10,000 Krampen und Schaufeln. 60 Centner Lunten. 500 Centner Salnitter. Miner-Zeich 30,000 Centner. Türkische Huf-Eisen 800 Centner. Kamel- und Ochsenhaar 300 Centner. Pulver 14,000 Centner. Schmeer und Inschlicht 100 Centner. Ungearbeitetes Eisen 50 Centner. Brandkugeln 20,000 Stuck. Ein Halb Million Centner Leinöhl. Haarene Sand-Säck 22,000. Schaaffell 14,000. Helleparten 12,000. Sensen 4000. Neue Janitscharn-Röhr 15,000. Gesponnene und ungesponnene Baumwoll 5000 Stuck. 1000 angefühlte Wollsäck. Janitscharen-Pulver-

Taschen 20,000. Blassbalck zu kliehenden Kohlen. Wägen 6000. Leere Munitions-Wägen 8000. Hölzene Wägen-Wünder 2000. Unterschiedliche Kugeln 50,000. Grosse und kleine Brandröhren 20,000. Grosse Schmidt-Ambass 60 Stuck. Ganze Kartaunen 5 Stuck. Pöller und Mörser 15 Stuck. Grosse und kleine Canonen 160 Stuck. Fahren 152 Stuck. Paucken 5 Paar. Ganze und gebrochene Rosschweif 9 Stuck. Bifelochsen 2500 Stuck. 160 Camel, und eine grosse Menge Schlepp-Sall. — Was aber von Schaafen und anderen Vieh in diesen Türkischen Lager vorfunden worden, wie auch an Victualien, als Schaaf, Reiss, Zwibach, Weinberln, Zibeben, Honig und anderen Esswaaren: war ohnmöglich gewest zu beschreiben. Item, sind auch gefunden worden 25 eiserne Trügeln, und in jeden waren 25,000 Stuck Ducaten gelegen. Item, in einen anderen Kästl zweÿ Stuck Geschmuck, welche man nicht hat schätzen können. Item, des Mohameth sein Bildniss war auch in puren Gold, auch der grosse Fahn mit 4 Rosschweifen gefunden. Item, ein Gahren mit Pfeilen von puren Gold gestickt und mit Edelgestein besezt, gefunden worden.

Von Türkischer Seite sind geblieben bis 30,000 Mann, Christlicher Seits aber bis 6000 Mann, worunter auch viele tapfere Soldaten und Officiere, wie auch Generalen waren, als der General Preiner, und mehr andere.

Den 23-ten Augusti wurde allhier ein TE DEUM LAUDAMUS wegen dieser Victoria gehalten.

Nach dieser Schlacht aber wurde von den Kayserlichen gleich Temesvár belagert, und denselben dergestalten hart zugesetzet mit Stucken und Bomben, — wobeÿ dann das beste war, dass ein warmer,

trockener Sommer war, und also der Marast, so um diese Festung war, zimlich ausgetrocknet, und man desto besser hinzu haben kommen können. Türkischer Seits auch kein Succurs zu hoffen war: also mussten sie sich endlich ergeben, den 10-ten Octobris. Welche Festung schon bis 160 Jahr in den Türkischen Klauen gewesen, und unter dieser Zeit schon das viertemahl von Christlicher Seite vergeblich belagert worden, anjetzo aber durch Gottes Hilf bezwungen worden. Und wurde ihnen erlaubt freÿ abzuziehen inerhalb dreÿ Tagen, woraus darnach bis 24,000 grosse und kleine Personen sollen abgezogen seÿn. Diese Festung wurde darnach gleich mit 10,000 Mann Kayserlichen Volk besetzt, und den Prinzen Alexander von Würtemberg als Commendanten anvertrauet. Die Pässe wurden auch überall stark besetzt, und die übrigen gingen in die Qvartire.

Den 25-ten dito wurde allhier wegen Übergab dieser Festung ein TE DEUM LAUDAMUS abgehalten; und wurden die Stuck um die Innere-Stadt dreÿmahl gelöset, auch haben von der Bürgerschaft 200 Mann aufziehen müssen, und in Michaëlis-Friedhof viermahl Salve geben müssen. Darauf wurde denselben Bürgern jeden eine Halbe Wein und Brod ausgetheilet, wie auch denen Bürgerlichen Officiern ihr Gebühr gegeben, den Büchsenmeistern auch, wie sonst gebräuchlich, jeden 3 Halbe Wein, und 2 Ungarisches Brod. Auch wurde jeden Raths-Herrn, und die in der Gemeinde sind, jeden 5 Halbe Wein und ein grosses Kipfel gegeben, — alles zur Freude und zum Andenken.

Unterdessen hat der Türk diesen Winter hindurch die Festung Bellegrad unglaublich befestiget und

verschantzet, auch mit allerhand Nothwendigkeit versehen, — weil er sich wohl die Rehnung machen konnte, dass aufs künftige Jahr mit derselben auch nicht anders ergehen möchte; wie es auch hernach würklich geschehen ist.

Anno 1717.

Nachdeme nun diesen Winter bei den Christlich-Kayserlichen Hof allerhand Anstalten und Kriegsverfassungen gemacht wurden, den Erbfeind Christlichen Nahmens noch besser und stärker anzugreifen, — wie dann eine so schöne Armee ins Feld gestellet worden, als man einmahl gesehen; welche nach und nach im Frühjahr hinabrucken, und beÿ Futak meistens zusammenkam.

An Kriegs-Schiffen wurden auch dieses Jahr drey verfertiget, und zwar das erste Sanct-Eugenius genannt, mit 52 Canonen, das zweÿte Sanct-Theresia, das dritte Sanct-Joannes Capistranus, welche aber erst im Monath Junÿ eingeweihet, und von Wien nicht eher als im Monath Julÿ abstossen konnten, und den 7-ten Augusti beÿ Peterwardein angelanget sind.

Item, als nun das Haupt-Absehen war, Bellegrad (Griechisch-Weissenburg) zu belagern: so reiseten Seine Durchlaucht Prinz Eugenius von Savoyen den 15-ten Maÿ von Wien zu Wasser ab, und kommet den 21-ten dito im Lager zu Futak glücklick an, veranstaltete allda eines und das andere, liess auch die Haupt-Armee von Peterwardein aufbrechen, und wurde den 9-ten Junÿ das neue Lager zu Kobila aufgeschlagen, von da des anderen Tages ferner sämmtliche Truppen bis an die Villoaer Communi-

cations-Brücke aufmarschieren, wo zugleich der Herr General von Mercy eingetroffen ist.

Den 11-ten dito passirte die gesammte Kayserliche Armee die Villoaer-, bey Titul Theiss- und Beger-Brücken, — unterdessen die Kayserlichen Schiffe Sanct-Leopold, Sanct-Elisabeth und Sanct-Joseph, sammt denen zu Peterwardein gemachten Reqvisiten, in die Donauwitz abgeschickt worden.

Den 12-ten dito aber Herrn General-Feldwachtmeister Freyherr von Diesbach nach den Einfluss der Donau anzulegen, und die dort zur Bedeckung der Communication angehörigen Schiffen Sanct-Francisci und Sanct-Stephan von Land zu sontemiren.

Den 13-ten dito trafen sämmtliche Armeen zu Orsova ein, allwo gedachter General Mercy sein zur Passirung bestimmtes Fuss-Volk eingeschiffet hatte und solches aus der Donauwitz in die Temesch vorrucken liesse, wohin des anderen Tages von Pancsova ebenfalls alles dahinruckte, um die Passirung etwan anderthalb Stund weiter hinunter von Pancsova zu versuchen; zu welchen Ende, denen in 27 Batailonen und 24 Grenadier-Compagnien unter den Commando des Herrn General der Reiterey Grafen von Moercy und anderer Truppen das Brod auf einige Tage, wie auch die erforderliche Munition, und denen Grenadiers die Granaten ausgetheilt wurden.

Den 15-ten dito, mit anbrechenden Tage, ohnerachtet der Feind die ganze Nacht hindurch auf denen Höhen aller Orten mit Machung vieller Feuer sich hatte sehen lassen: so geschahe doch die wunder- und vortheilhafte Passage über die Donau, unter

Bedeckung der Kayserlichen Kriegs-Schiffen, wovon mehrgedachter Kayserlicher General der Reiterey Graf von Moercy den Anfang gemacht; undzwar sobald derselbe das hohe Wasser erreichet: hatte er durch einen Canonen-Schuss das Zeichen gegeben, darauf die Kriegs-Truppen die Fahnen fliehen und sofort alle Trommeln auf einmahl rühren lassen, welches ein grausames Getös gemacht, und dabey den Türken einen solchen Schröcken verursacht, dass sie ihr über der Donau gehabtes Lager ohne Verzug verlassen, und über Hals und Kopf nach Bellegrad sich reteriret haben. Mithin war gedachter Herr General jenseits der Donau, am Türkischen Gebieth — ohne den geringsten Widerstand — gelandet und ausgestiegen. Gleichwie nun der Commandirende Herr General-Lieutenant Hochfürstliche Durchlaucht an den Ort der Übersetzung sich eingefunden: also unterliesse er den Befehl, dass das sämmtliche Fussvolk anrucken solle, um allsogleich folgen zu können, — sofort das übrige der Kayserlichen Armee übersezte, und wurde das Lager anderthalb Stund unter Bellegrad, auf denen Höhen von Visznicza aufgeschlagen.

Den 17-ten dito folgte die Pagage. Inzwischen hat sich der Feind zwar ober gedachten Visznicza zu Wasser und zu Land sehen lassen: nachdeme aber 4 Canonen auf einer Anhöhe aufgepflanzet wurden, sind sie allsogleich wieder reteriret, — hiernächst nicht nur allein die Festung Bellegrad zu Land, sondern auch zu Wasser sammt den daselbst befindlichen Schiff-Armament eingespeert wurde.

Den 18-ten dito hatte der Commandirende General-Lieutenant unter Bedeckung 6 Regimenter, dann allen Grenadier-Carabinier-Compagnien das

Erdreich zwischen der Donau und der Sau in Augenschein genohmen: wo das Lager am füglichsten vor Bellegrad geschlagen werden könnte.

Den 19-ten dito langte die sämmtliche Kayserliche Armee vor Bellegrad an, und hatte sich der linke Flügl bis an die Sau, wo ohnverzüglich eine Batterie von etlichen Canonen angelegt, — wie nicht weniger, nachdeme der rechte Flügl bis gegen die Donau sich hinausbreitet und angeschlossen, eine dergleichen Batterie an das Ufer dahin gesetzet, und das am Einflus der Temesch gestandene Kriegs-Schiff vor Ancker dazugelegt, um die feindliche Tschaicken und Gallere auf- und abzuhalten, und folglich das gänzliche Lager geschlagen.

Den 20-ten dito wurde die Schiff-Brücke aufwerts gezogen, und die Kriegs-Schiffe Sanct-Elisabeth und Sanct-Joseph am Einfluss der Temesch postirt, wovon das dritte, Sanct-Leopold, zu den rechten Flügl hinaufwerts geschicket worden.

Den 21-ten dito wurde angefangen an denen Circum- und Contravallations-Linien zu arbeiten, darauf sowohl in das Lager den Feind sehr stark kanonirte. Den anderen Tag liesse der Feind, in der Meinung, dass die Schiff-Brücken schon geschlagen wären, drey Schiff-Mühlen herunterlaufen, — selbige wurden aber von den Kayserlichen Tschaiken aufgefangen.

Von denen Regimentern, so würklich vor Bellegrad ins Feld gestellet worden, sind nachfolgende, ohne die anderen, so hie und da in Besatzung geblieben:

Infanterie.

	Köpfe.
Graf Heuster	2400
Qvido von Stahrenberg	2300
Nicolaus Pálfy	2350
Gchwindt	2360
Alt Würtenberg	2250
Neuburg	2280
Regall	2300
Löffelholz	2350
Jung Daun	2300
Jung Lotthringen	2300
Baaden-Durlach	2300
Fridrich von Würtenberg	2350
Trautson	2300
Ottocar von Stahrenberg	2400
Maximilian von Stahrenberg	2380
Harrach	2350
Alexander Würtenberg	2300
Virmondt	2350
Broune	2300
Hessen-Cassel	2300
Anspach	2300
Wetzell	2300
Bagnÿ	2370
Herberstein	2500
Hohlstein-Bek	2400
Sikingen	2380
Weltzek	2350
Faber	1500
Summa : 28 Regimenter.	Summa: 64,870

Cuirassier-Regimenter.

	Köpfe.
Caraffa	1000
Hanover	1000
Darmstadt	1000
Gondrecourt	900
Palfy	1000
Falkenstein	950
Montecucoli	950
Moercy	1000
Croix	1000
Wiardt	980
Hohenzollern-Gronsfeldt	900
Lobkovitz	900
Emanuel Savoyen	900
Haubois	1000
Martigni	980
Schultzbach	1000
Cordua	900
Graven	1000
Vasqvez	950
Summa : 20 Regimenter.	Summa: 18,310

Dragoner-Regimenter.

Prinz Eugen	1000
Batter	1000
Würtemberg	1000
Althan	980
Jörger	950
Wehlen	1000
Rhabuthin	2000
Latus : 7 Regimenter.	Latus: 7930

		Köpfe.
Translatus : 7 Regimenter	Translatus :	7930
Beyreuth		1000
Schönborn		1000
Galbes		600
Summa : 10 Regimenter.	Summa:	10.530

Husarn-Regimenter.

Ebergényÿ		644
Nadasty		644
Splényÿ		644
Babotsay		644
Esterházy		644
Summa : 5 Regimenter.	Summa :	3,220
Cur-Baÿrische Regimenter		6000
Summa der ganzen Kaÿserlichen Armee:		102.930

Ob diese jezt beschriebene Regimenter eben alle complet, und ob nicht einige Batailons hie und da in Festungen gestanden? will ich nicht sagen, ohngeachtet sich es beÿ der Haupt-Action ausgewiesen, dass die Armee so stark nie könne gewesen seÿn: jedoch ist nicht zu läugnen, dass eine so starke und wohlversehene Armee, von so auserlösenen Leuthen, zu Ungarn noch wenig gesehen worden seÿe.

Zu Neuhäussl. Ofen. Essek. Peterwardein. Temesvár, und in übrigen Festungen wurden grosse Magazine errichtet und mit allen Erfordernissen für Mann und Pferd dermassen angefühlet, dass man alles zu verwahren fast nicht Raum genug hatte. Zu dieser ansehnlichen Armee und Belagerung kommen auch noch hohe Fürstliche Personen mehr als 50, die zu sehen waren, welche diesen gloriosen Feldzug und

glücklichen Belagerung Bellegrads wollten beÿwohnen, so theils von fremden Landen und aus Deutschland kamen. Als

Eugenius. Herzog von Savoyen, als Chef der Armee; Don Emanuel, Infant von Portugal, welchen Seine Majestät wegen bezeugten sonderlichen Favor (Bravour?) in voriger Campagnie, zu dero General-Major ernennet; Constantin Sobiesky, Königlicher Prinz aus Pohlen; Prinz Ludvig von Dombes, Sohn des Herzogs von Mainne.

Carolus, Chur-Prinz aus Baÿern; Ferdinand, dessen Herr Bruder; Wilhelm-Gustav, Erbprinz von Anhalt-Dessau, nebst seinen Herrn Bruder Leopold-Maximilian; Wilhelm, Prinz von Sachsen-Salfeld, und dessen Herr Bruder Carolus-Ernestus; Emanuel, Prinz von Savoyen; Wilhelm-Gustav, Prinz von Hessen-Cassel, mit seinen Herrn Bruder Leopold-Maximilian; Georg, Prinz von Hessen-Cassel, Königlich Preisischer General.

Alexander, Prinz von Würtemberg;
Fridrich, Prinz von Würtemberg;
Ludvig, Prinz von Würtemberg;
Georg-Fridrich, Prinz von Kalnberg;
Amoralt, Prinz von Taxis;
Joseph-Anton, Prinz von Lobkowitz;
Georg-Christian, dessen Herr Bruder;
Wilhelm, Prinz von Schwarzburg;
Prinz von Lewern;
Zweÿ Prinzen von Lothringen;
Dreÿ Prinzen von Hohlstein-Beck;
Duc D'Aremberg;
Zweÿ Prinzen aus Moskau;
Prinz Cursie;

Prinz Lubomirszky, General-Major von der Sachsischen Garde de Corps;

Prinz von Hohenzollern;

Prinz von Lichtenstein;

Prinz Pignatelli, — der anderen Nahmen zu geschweigen, wie auch der Grafen und anderen vornehmen Cavalliers, so sich in grosser Menge bei dieser Belagerung eingefunden.

Den 25-ten Junÿ wurde die Donau-Brücke von 127 Schiffen verfertiget, davor zur Bedeckung die Kaÿserlichen Kriegs-Schiffe Sanct-Elisabeth und Sanct-Carolus Boromaeus gestellet worden, zugleich das Haubische Corps sich an die Sau, ober der Donau-Brücke gelagert, und eine Redoute an den Einfluss der Oranovitz mit 10 Canonen angeleget.

Den 13-ten Julÿ Abends entstunde ein solcher Sturm-Wind, dass nicht nur allein die Donau-Brücke fast die Helfte zerrissen, sondern auch jene über die Sau gesenket: bei welcher Gelegenheit auch eine feindliche Halb-Gallere aufgefangen worden, mit vielen Canonen. Die Brucken wurden zwar gleich wieder repariret, wiewohlen verschiedene Scharmitzln mit den Feind waren.

Den 22-ten dito wurde angefangen die Stadt Bellegrad zu beschissen und zu bombardiren, den 26-ten dito die Transchäen gegen die Festung eröfnet.

Den 28-ten dito, weilen in Erfahrung gebracht worden, dass der Feind zu Semendria sich gelagert hatte: wurden in den Lager und in Linien die Canonen aufgeführet, vor der ganzen Armee die Munition ausgetheilet, und alle mögliche Anstalten gemacht, um der feindlichen Macht allenfalls begegnen zu kön-

nen, — zugleich den Martignischen Corps von Semlin an die Sau zurückzumarschiren der Befehl ertheilet.

Den 1-ten Augusti kam der Feind mit voller Macht an, und schlug sein Lager auf, mit lauter schönen, nun grünen und rothen Zelten in der Menge, so sich von Kayserlichen linken Flügl durch ein Thal, bis auf die Höhe des rechten Flügels über extendiret, bezogen, auch sich gleich stark verschantzet; und weil er zum Vortheil hatte, dass unsere im Thal lagen und er eine Anhöhe vor sich hatte, und seine Batterien und Canonen aufpflanzen konnte, und alsogleich den 2-ten und 3-ten dito darauf von 3 Batterien zu canoniren anfinge auf unser Lager, und zimlichen Schaden that, dass viele Zelter von hohen Personen musten umgesezt und anderwärtig hin verzogen und versichert werden, — ja viele sich in die Erden vergraben, an dergleichen gefährlichen Orten, wo er so stark konnte zufeuern; machte auch den Futraschirern und anderen grossen Schaden.

Item, wurde ein Muskavitischer Prinz im Zelt, von einer Canon-Kugl getroffen und gleich Todt geblieben, wie auch der Obrist von Regiment Regall an Fus hart blessirt und darüber auch gestorben, und viel andere alle Tag umkommen, sowohl von Ausfallen aus der Festung, als auch von Lager. Indessen die jenseits der Sau geführte Attaque auch mit guten Success fortgeführet wurde, dass mittelst Hineinwerfung deren Bomben ein Magazin angezündet worden, und grosses Feuer erwecket hat.

Den 6-ten dito wurde die Vorstadt eingenohmen.

Den 11-ten dito, unter Commando des Herrn

General der Reiterey Grafen von Moercy, in Beyseyn des Herrn Feldmarschall Fürsten von Lobkovitz, durch Anführung des Herrn Obristen Baron von Neuberg, mit 5 Battalionen und 6 Grenadier-Compagnien, dann 350 Mann zu Pferd, wurde die mit 2000 Feinden besezte, in der Kleinen-Donauvez gerade der Festung über innegehabte Insul-Schanzen — mit einen Steinwerk und 2 Redouten — den Verlust mit 600 Mann, auch unterschiedlicher schöner Leute, mit einer Fregate von 10 Canonen erobert.

Den 14-ten dito waren aus der jenseitigen Attaque wieder einige Bomben so glücklich gefallen, dass ein grosses feindliches Pulver-Magazin in der Festung angezündet, und mit solcher Gewalt in Angesicht der feindlichen Armee in die Luft gesprenget, dass mehr als 3000 Persohnen verschüttet worden.

Den 15-ten dito ware der Feind so weit angeruckt mit ordentlicher Approschen und Vergrabung, dass derselbe innerhalb 24 Stunden in den Graben hatte logiren können, mithin gar üble Folgen zu befürchten stunden. Dannenhero liessen Ihro Hochfürstliche Durchlaucht Prinz Eugenius sämtliche hohe Generalität zu sich berufen, und derselben vorgestellet, dass sie den Feind in seinen eigenen Vortheil anzugreifen fest entschlossen wären? Wie nun solches für gut befunden worden: so wurde noch selbigen Abend die Ordre de Battalie fest gestellet, und die eingetheilte Reiterey und Infanterie des Nachts um 10 Uhr hinausgeruckt, um gegen Tag in Gottes Nahmen den sich dessen gar nicht vorsehenden Feind in seinen Approschen anzugreifen, aus seinen Vortheilen herauszujagen, und zuvörderst der viel feindlichen Bat-

terien sich zu bemächtigen trachten anbefohlen worden, — gleichwie nun dies höchst wichtige Werk geheim gehalten worden.

Also ist der Angriff den 16-ten dito des Morgens um 4 Uhr, unter Begünstigung eines dicken Nebels, am rechten Flügl mit einer grossen Tapferkeit geschehen, und der Feind wurde zum Weichen gebracht. Da es immittelst am linken Flügl hart zugegangen, dennoch, — da die lieben Sohnenstrahlen wieder hervorleuchteten und den dicken Nebel zur Erde brachten, auch das hitzige Gefecht 5 ganzer Stund gedauert, — die Kayserliche Armee nach 9 Uhr den Meister zu spielen angefangen, allermassen der Feind in möglichster Eile, mit Hinterlassung vieler tausend Todten, aller Gezelten, Canonen und Munition, die Flucht genohmen, und über Hals und Kopf, über Berg und Wälder, in der grösten Unordnung reteriret.

Den 19-ten dito langte Herr Graf Andreas von Hainicton mit 6 blasenden Postilionen zu Wien an, und brachte die erfreuliche Zeitung mit von diesen glorreichen Sieg, wider die Türken. Darauf, als nun die in der Festung Bellegrad die grosse Niederlag und Verlust ihrer zum Succurs gekommenen Armee wahrgenohmen haben, — sie sich auch nicht lange bedenket, und zu capituliren verlanget, welches auch endlich dahin getroffen worden, den 18-ten dito darauf, 2 Tage nach der Schlacht, und zwar gleich wie zu Temeschwar, jedoch mit Hinterlassung des Schiffs-Armaments und aller Artillerie sowohl in der Stadt, Festung, als gedachten Schiff-Armament. Worauf noch selben Tag die äussern Werker von den Kayserlichen besezt worden.

Den 19-ten dito wurde unter des eroberten

Gros-Vesiers Zelten ein solennes TE DEUM LAUDAMUS abgehalten.

Den 22-ten dito ware die feindliche Besatzung, so in und über 2000 Mann noch bestanden, wehrhafter Männer, ausgezogen, auch was andere ohne den gewesen, die Einwohner mit Weib und Kinder, Sack und Pack, — was sie haben können mitbringen, wurde ihnen alles erlaubt — mit Ober- und Unter-Gewehr, klingenden Spiel und fliehenden Fahnen, theils zu Land bis Nissza, theils zu Wasser bis an die Eiserne Pforte wurden sie convoiret, — worauf die Festung mit Kayserlichen Garnison, wie ingleichen das verlassene Orsova, Ram, und Semendria besetzet worden.

Eodem kame aus den Lager vor Bellegrad zu Wien an Titulirter Herr Graf von Rabutin mit fünf blasenden Postilions und der erfreulichen Nachricht, dass den 18-ten dito gedachte importante Festung per Accord an die Kayserlichen übergangen.

Vor Bellegrad nach der Schlacht fande man, nebst den verzeichneten Canonen, Mörsern, 300 Wagen mit Proviant, 600 Fässer Pulver, 300 Kasten Bley, 3000 Bomben, 3000 Hand-Granaten und bis 20,000 Stuck-Kugeln und an Ehrenzeichen 57 Fahnen, ohne diejenigen, so zertretten, zerrissen, und verlohren worden; 9 Ros-Schweife, worunter zwey sehr grosse waren; ein Paar der grösten Türkischen Paucken, nebst noch 2 Paar grossen und 2 Paar kleinen; auch vielen Tromeln, und 5 grossen Janitscharen-Trompeten. Mit diesen Ehrenzeichen ist nachgehends der Kayserliche General-Adjutant Titulirter Herr Graf Leopold von Styrumb den 24-ten dito von Bellegrad nach

Wien abgeschickt worden, und den 30-ten dito allda angelanget. Der Camele, Ochsen und anderen Viehes war nicht eine geringe Anzahl. An Geschüz zählete man — in allen, mit denen, so aus den feindlichen Lager bekommen worden, — 456 metallene und 209 eisene Canonen, 130 metallene Feuer-Mörser, und eisene Haubitzen. In der Festung 175 metallene und 25 eisene Canonen, 49 metallene Feuer-Mörser und eisene Haubitzen. Auf denen Fregaten, Tschaiken und Insuln in der Donau, 150 metallene und 184 eisene Canonen, eine metallene Steinbüchsen, dann 3 zweÿpfündige Orgeln, und 6 Pöller.

Von deren Türken Verlust in dieser Schlacht kann man die Anzahl so genau nicht wissen : jedoch sollen in den Lager und auf der Wahlstatt geblieben seÿn bis 4000 Mann, und auf den Weg gegen Nissza beÿ 5000 Todte, an blessirten und verwundeten aber bis 20,000 Mann gefunden worden seÿn, — massen unsere Husarn und Razen ihnen zimlich nachgesezt und verfolget haben. Von Kaÿserlicher Seiten aber hats auch manchen betroffen, sowohl hohe, als niedere; und zählete man von der Cavallerie an Todten 1044 Mann, an blessirten 1582 Mann, welche das meiste gelitten; beÿ der Infanterie 810 Todte, und 1830 blessirte, Dienstpferde todte 2747, blessirte 1358. Beÿ der Cavallerie todte hohe Officiers : der General-Feldmarschal-Lieutenant Graf von Hauben; der Obrist Marquis de Bona, die Herrn Obrist-Lieutenants Prinz Amorat von Taxis und Johann Palfy; der Obrist-Wachtmeister Graf von Venlen, nebst 22 Rittmeistern und Hauptleuten. auch 21 Lieutenants. 15 Cornets und Fähnrich.

Blessirte beÿ der Cavallerie: die Herrn Generals der Reiterey Graf Montecucoli und Ebergényÿ, die Herrn Feldmarschal-Lieutenants Fürst von Lobkovitz, so auch an der Wunde gestorben, und Graf von Gontrecourt und Valmerode; die Herrn General-Wachtmeister Graf von Eky, Lokatellÿ, Roten, Han, und Aragonÿ; der Herr Obrist Schuchknecht, die Herrn Oberst-Lieutenants Du Buison, Klemmerman, Karl Graf Palfy, Wiedersperg, Trento, und Weiss; die Herrn Obrist-Wachtmeister Graf von Stubek, Talaczko, Roger, und Forster, nebst 34 Rittmeister und Hauptleuten, eben soviel Lieutenants, 32 Cornet und Fähnriche.

Beÿ der Infanterie Todte: der Obrist Marcheche Coretÿ, und Obrist-Wachtmeister Ehmondt, 9 Hauptleute, und 13 Lieutenants, 1 Fähnrich.

Blessirte beÿ der Infanterie: General-Wachtmeister Freÿherr von Dahlberg, der auch in seiner Wunde gestorben; der junge Herr Graf von Wallis, und Graf Ottocar von Stharenberg; die Herrn Obristen de Kühn, und Rutsteph; die Herrn Obrist-Lieutenants Specht, Dalbon, und Moldek; die Herrn Obrist-Wachtmeister De Warth, und Haslingen, nebst 35 Hauptleuten, 48 Lieutenante, und 24 Fähnrich.

Den 29-ten Augusti darauf wurde hier, sowohl bei die Evangelischen im Betthaus, als bei denen Catholischen in der Michaëlis Pfarkirche, ein feuerliches TE DEUM LAUDAMUS gehalten, und unter denen Gottes-Diensten wurden um die Innere-Stadt herum dreÿmahl die Canonen gelöst, allezeit 24 Schuss, und von der Bürgerschaft musten 200 Mann aufziehen mit Gewehr in den Michaëlis-Friedhof, und

allda unter währenden Gottes-Dienst viermahl Salve geben. Nachmittag aber wurde auf Anordnung eines Wohlweisen Stadt-Raths allhier, eine herrliche Mahlzeit und Freudenfest auf den grossen Saal in Rathhaus angestellt, wozu auf den Abend um 4 Uhr der ganze Rath und die ganze Gemeinde kamen, und unter Trompeten- und Paukenschall speiseten. Aussen an den Rathaus wurden 6 schöne Bilder aufgemacht, worauf die Festung Bellegrad, die Schlacht, und andere Figuren abgemahlet waren, mit Lateinischen Reimen, — welche etliche Tage stehen geblieben und zu sehen waren. Es wurden auch die 3 Orgeln*) aufgeführet vor das Rathhaus auf den Platzl, und musten die Büchsenmeister bei denenselben seÿn, und so oft eine Gesundheit getrunken wurde, eine davon losbrennen. Auf die Nacht wurden 10 bis 12 Windlichter angezunden und vor das Rathhaus-Fenster herausgestellet, damit jederman sehen konnte; und gewährte die Mahlzeit und Freudenfest bis 12 Uhr in der Nacht, da alles von Speiss und Trank auf das herrlichste zu sehen und aufgetragen worden, und jederman, so dabei war, oder dazu hat kommen dörfen, sein Vergnügen gehabt, — auch mancher den Weg nach Haus kaum recht gefunden. Und wurde also diese Freude leztlich, nach der Mahlzeit, noch mit einen Ehren-Tanz auf den Rathhaus-Saal beschlossen und zugebracht, und Gott seÿ gedankt, alles in Frieden und Einigkeit vollendet. Des anderen Tages aber wurde jedweden, so zum Schiessen aufgezogen, ein Halbe Wein, denen Officiern aber doppelt gegeben, wie auch der Stadt-Garde jeden eine

*) Seregbontó, orgonalöveg.

Halbe Wein, und Büchsenmeistern jeden 3 Halbe, und was sonst gebräuchlich an Fleisch und Brodt. Und also nahme dieser glorreiche Feldzug auf dieses Jahr ein Ende; nachdem alles wohl besetzet, und versehen wurde: marschirte das übrige Volk in die Qvartire.

Den 19-ten Octobris langte der Durchlauchtigste Prinz Eugenius von Savoyen et Piemont aus den glorreichen Feldzug zu Wien glücklich an, begabe sich sogleich nach der Favoritte, *) und stattete daselbst beÿ Seiner Kaÿserlichen Majestät von ein und anderen mündlichen Bericht ab, und wurde von Seiner Kaÿserlichen Majestät mit einen sehr kostbaren, mit Diamanten reich besezten Degen allergnädigst beschänket und verehret.

Anno 1718.

Nachdeme nun der Türk den grossen Schaden und Verlust, so er die zweÿ Jahre hindurch erlitten, gesehen und wahrgenohmen hat: ist er wiederum den Frieden zu erbitten bewogen worden. Es ruckte zwar das Volk im Frujahr alles ordentlich wieder in das Feld: wurde aber dahin gearbeitet, dass der durch die zweÿ Jahre her zu Carlovicz gemachte Friede zerstöhret gewesen, wiederum erneuert worden; also sind nunmehro die eigentlich dazu bevollmächtigte Herrn Ministers und Bottschafters von Seiten Seiner Kaÿserlich Königlichen Majestät abgeordnet worden; als: Seine Excellenz der Hochwohlgebohrne Herr Hugo Damian Graf von Vier-

*) A mai Theresianum, a Favorita-utczában, akkor császári nyári palota, — melyben 1704-ben Károlyi Sándor kuruczai is tanyáztak.

mont, als erster Kayserlicher Bottschafter, dann Seine Excellenz der Hochwohlgeborne Herr Michaël Talmann, als zweyter Kayserlicher Botschafter; von Seiten der Durchlauchtigen Republik Venedig: Titulirter Herr Signor Cavalian Rosini; im Nahmen aber der Ottomanischen Pforte: beede vornehme Türkische Staats-Minister Ibrahim Aga und Mehmet Aga; von Ihro Gross-Brittanischen Königlichen Majestät, und dero Hochmögenden General-Staaten in Holland, als Mediatoren, Titulirter Herr Rupertus de Suton, und Titulirter Herr Graf Coliers, — in den Monath May in Passarovicz in Servien zusammengetretten, und nach vielen Beschwernissen durch die Gnade Gottes dahin gebracht, dass den 21-ten July von aller Seits zur Abhandlung deren Friedens-Tractaten hochermelte Botschafter zur Unterschreibung und Auswechsslung deren so glücklich abgehandelten Tractaten bestimmet worden; und sollte dieser Frieden von der Unterschreibung auf 24 volle Jahre dauern, mit den König von Pohlen und der Pohlnischen Republik solle der Carloviczer Frieden unveränderlich verbleiben, den Crimischen Kahin (khán) und allen Tartarn solle alle Feindlichkeit auf das schärfeste verbothen seyn; ingleichen solle alsogleich an alle entlegene Commandanten der scharfe Befehl ergehen, dass längstens innerhalb 20 Tagen alle Feindseligkeiten eingestellet seyen. Auch stehet beeden Theilen frey, nach verflossenen 24 Jahren, oder auch noch ehender, belieben, diesen Frieden-Tractat zu erneuern oder zu verlängern. Zu mehrerer Bestättigung der Freundschaft der beeden Kayßern, sollen künftiges Frujahr bevollmächtigte Botschafter gegeneinander abgeschickt werden.

Anno 1719.

Darauf wurden gleich alle Anstalten am Kayserlichen Hof getroffen, den Grosgesandten abzufertigen; wie dann zu dem Ende allerhand kostbahre Uhren, grosse schöne Spigel, und unzählich viel köstliches Geschier von Silber und Gold bereitet und zugerichtet worden, zum Praesent für den Türkischen Kayser, den Gros-Vesier, und anderen Unter-Vesieren. Worauf nachmahls der Christliche Kayserliche Gesandte und Extraordinär-Ambasadeur Titulirter Herr Graf von Virmondt, im Monathe May mit 72 Schiffen von Wien auf der Donau abgegangen, und den 31-ten July in Constantinopel bereits angelanget, den 2-ten Augusti hielte er seinen öffentlichen Einzug in schönster Ordnung, wie er zu Wien gehalten worden, in prächtiger Deutscher Kleidung und Livereyen. Den 5-ten dito besuchte er den Gross-Vesier, und den 8-ten dito erhielt er Audienz bey den Gross-Sultan, und die Praesente überreichet. Nachdem hat derselbe die Französischen, Englischen und Holländischen Minister besucht, und endlich auch den Mufti eine Visite abgestattet.

Den 3-ten Septembris nahm derselbe die Gegen-Visite von dem Gross-Vesier an, welcher sich unter Begleitung von vielen Bassen, und mehr als 1500 Reitern und Fuss-Volk zu den Qvartier des Herrn Gesandten begab; dieser begab sich gleich darauf in das Zelt, welches zur Empfangung des Gross-Vesiers aufgeschlagen worden. Hier wurde der leztere prächtig tractiret, und gab den Herrn Gesandten ein kostbahres Pferd, worauf er den Rükweg nach Constantinopel genohmen.

Den 14-ten Augusti hielte der Türkische Gross-Botschafter Ibrahim Bassa zu Wien auch seinen Einzug, und wurde in die Leopold-Stadt begleitet, allda zu logiren.

Den 7-ten Septembris erhielte er beÿ Ihro Fürstlichen Durchlaucht den Prinzen Eugenio Audienz, wobeÿ er die, von den Gross-Sultan und Gross-Vesier überschickte Praesenter überantwortete. Als nun diese von den Gross-Sultan übersandte kostbahre Praesenter überbracht worden: legte der Graf Sinczendorf ein kurzes Dancksagungs-Complement ab.

Gleichwie nun am beeden Kaÿserlichen Höffen oft erwähnten Abgesandten alle ersinliche Ehre und Höflichkeit erwiesen wurde: so haben doch beide ein Verlangen bezeiget, ein Ende dieser grossen Ehre zu sehen, und nach Hause zurück zu kehren; welches sodann darauf erfolget, als den 15-ten Junÿ geschahe die Auswechslung der hohen Deutsch- und Türkischen Herrn Bottschafter, beÿ den dreÿ steinenen Gränz-Säulen.

Den 28-ten dito darauf um Mittag sind sie allhier angekommen, und in der Stadt ein Qvartier gemacht worden.

(Ende.)

TARTALOM.

	Lap.
Előszó	V
Felső-Ozoróczi és Kohanóczi *Ottlyk György* önéletírása, 1663—1711	1
Szab. kir. *Bártfa* városa követeinek naplója az *ónodi gyűlésről*, 1707	121
Gr. Teleki Mihály és *Pápai János* nándor-fejérvári követségének diariuma, 1709	175
Ifjabb *Tsétsi János* havi krónikája a Rákóczi-háború történeteiről, 1703—1709	257
Bivolányi István naplótöredéke, 1710—1711	397
Ritter György János sopronyi polgár krónikája, 1701—1719	433

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. Összeszedte a lemásolta Hatvani Mihály (Horváth Mihály). I. KÖT. 1441—1538. Pest 1857. XXI és 387. — II. KÖT. 1538—1553, Pest, VIII és 367 l.—III. KÖT. 1553—1608, Pest 1859. VIII. és 324 l.—IV. KÖT. 1608—1652. Pest 1859. VIII és 323 l. I. Ferdinánd kir. hasonmásolt levelével. — *Monum. Diplom. I—IV. kötet.*

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, londoni könyv- és levéltárakból. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. 1521—1717. Pest, 1859. VII és 318. l.— *Monum. Diplom. V. kötet.*

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR (Fejér György Codex Diplomaticusának folytatása). Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I. KÖT. 1001—1235 és Függelékül: *Kritikai jegyzetek Fejér György „Codex Dipl. Hungariae Ecclesiasticus et Civilis" czímű munkájának az árpádi korszakot illető része felett.* Pest 1860. XLII. és 405 l.—II. KÖT. 1234—1260. és Függelékül: *Az Árpádkori Új Okmánytár és a kapcsolt országok okmányai.* Pest 1861. XIX. és 402. l. — III. KÖT. 1261—1272. s Függelékül: *Olaszhon levéltárai, a magyar történelem szempontjából.* Pest 1862. XV és 363 l. — IV. KÖT. 1272—1280. Pest 1862. XX és 414 l. — V. KÖT. 1290—1301. és Függelékül: *Theiner Ágoston „Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia" czímű munkájáról.* Pest 1864. XXI és 336 l. — VI. KÖT. v. a második folyam I. kötete: 890—123. Pest 1867. XXXVI és 578 l. — VII. KÖT. v. a második folyam II. kötete: 1235—1260. Pest 1869. XXVI és 564 l. — VIII. köt. vagy a második folyam III. kötete, 1261—1272. Pest 1870. XXII és 479 l. — IX. köt. vagy a második folyam IV. kötete. 1272—1290. Pest 1871. XXX. és 584 l. — X. köt. vagy a második folyam V. kötete. — *Monum. Diplom. VI—XVII. XIII és XVIII. kot.*

ALVINCZI PÉTER OKMÁNYTÁRA, Erdély visszacsatolása felett a m. királylyal folytatott alkudozások történetéhez, 1685—1688. Közzé tette Szilágyi Sándor I. kötet. VI és 421 l., — II. köt. 338 és LVIII. — *Monum. Diplom. XIV. XV. kötet.*

PÁZMÁNY PÉTER LEVELEZÉSE. Közzé teszi Frankl Vilmos. I. kötet. 1605—1625. Budapest 1873. XVI. és 480 l. — *Monum. Diplom. XIX. kötet.*

OKMÁNYTÁR I. RÁKÓCZY GYÖRGY svéd és francia szövetkezéseinek történetéhez, jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Budapest, 1873. XI és 491 l. — *Mon. Diplom. XXI. kötet.*

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

SZEREMI GYÖRGY, II. Lajos és János királyok házi káplánja EMLÉKIRATA MAGYARORSZÁG ROMLÁSÁRÓL. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Pest 1857. XXXIV és 410 l. — *Monum. Script. I. kötet.*

VERANCSICS ANTAL, m. kir. helytartó, esztergomi érsek ÖSSZES MUNKÁI, közli Szalay László (1—7.) és Wenzel Gusztáv (8.) I. KÖT. Történelmi dolgozatok deák nyelven. Pest 1857. XX. és 370 l. — II. KÖT. Történelmi dolgozatok magyar nyelven, és Vegyesek. Pest 1857. XV és 321 l. — III. KÖT. Első portai követség 1553—1554. Pest 1858. XII és 463 l. — IV. KÖT. 1555—1557. Pest 1859. XI és V. 404 l.—V. KÖT. Második portai követség 1567—1568. Pest 1860. VIII és 396 l. — VI. KÖT. Vegyes Levelek 1538—1549. Pest 1860. VI és 373 l. — VII. KÖT. Vegyes Levelek 1549—1559. Pest 1865. VI és 369 l. — KÖT. Vegyes Levelek 1559—1562. Pest 1868. XIV és 393 l. — IX. KÖT. Vegyes Levelek 1563—1569. Pest 1870. VI és

315 l. — X. KÖT. Vegyes Levelek 1569—1571. Pest 1871. X és 366 l. — XI. KÖT. Vegyes Levelek 1572—1573. Budapest 1873. XIII és 327 l. — *Monum. Script. II—VI. X. XIX. XX. XXV. XXVI. kötet.*

GR. ILLÉSHÁZY ISTVÁN nádor FÖLJEGYZÉSEI 1592—1603, és HIDVÉG MIKÓ FERENCZ HISTORIÁJA 1594—1613. BÍRÓ SÁMUEL folytatásával (és 3-ik Függelékkel: Knyedi Pál Énekeből 1598—1601, és okmányok Mikóbos és Illésházyban). Közli Kazinczy Gábor P. 1865. X és 331 l. *Monum. Script. VII. kötet.*

ROZSNYAY DÁVID, az utolsó török deák, TÖRTÉNETI MARADVÁNYAI. Összeszedte s jegyzetekkel, oklevéltárral kiérve kiadta Szilágyi Sándor. Pest 1866. 462 l. — *Monum. Script. VIII. kötet.*

— Pótfüzet, 1871. Ára 50 kr.

AL-TORJAI B. APOR PÉTER MUNKÁI. Közli Kazinczy Gábor. Lucas Munk. Synopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylvania, et progressus ultra meae. Metamorphosis Transylvaniae (és magyarul) CSEREI MIHÁLY Pótlékai és Magjegyzéseivel). Pest 1863. X és 485 l. — *Monum. Script. XI. kötet.*

BRUTUS JÁNOS MIHÁLY magyar kir. történetíró MAGYAR HISTORIÁJA 1490—1552. A m. kir. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából szerző életével közli Toldy Ferencz. I. KÖT. Második Ulászló országlata, hasonmással. Pest 1865. CIV és 461 l. — II. KÖT. Második Lajos trónra léptétől 1537-ig. Pest 1867. IX és 465 l. — III. KÖT. 1537—1552. Brutus elveszett XIV—XX. könyveinek töredékei 1571-ig, és Magyarokhoz írt Levelei (sajtó alatt). — *Monum. Script. XII. XIII. XIV. kötet.*

GHYMESI FORGÁCH FERENCZ nagyváradi püspök MAGYAR HISTORIÁJA 1540—1572. Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel és Forgách Ferencz kisebb iratával együtt. A hg. Eszterházi-féle kéziratból közli Majer Fidél; bevezette Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXXVIII és 555 l. — *Monum. Script. XVI. kötet.*

BARONYAI DECSI JÁNOS MAGYAR HISTORIÁJA 1592—1598. A szerző életével, közli Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXX és 328 l. — *Monum. Script. XVII. kötet.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1676—1678 évekből. Közli Tóth Károly. Pest 1866. XII és 199 l. — *Monum. Script. XVIII. kötet.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1689, évből; ugyanennek Leveleskönyvei 1694 és 1705; Dobay Zsigmond Naplója 1686; Bay Mihály, Inczédy Mihály, Sándor Gáspár és Almády István Naplóik 1687—1694-ből. Közli Thaly Kálmán. Pest 1868. 2 részben. XXXII és 784 l. — *Monum. XXIII. kötet.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓI (1685—1689), Leveleskönyvei (1691, 1694) és egyéb Emlékezetes Írásai; közli Thaly Kálmán. Második kötet. XVI és 707. l. — Monum. Script. XXIV. köt.

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1693—1694 évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Pest 1863. VIII és 701 lap. — *Monum. Script. XV. kötet.*

KRITOBÚLOSZ, az utolsó byzanti történetírótól II. Mehemet Élete, magyarul Szabó Károlytól. Budapest 1874. VIII és 273 l. — *Monum. Script. XXII. kötet.*

TÖRTÉNELMI NAPLÓK, 1663—1719. Közli Thaly Kálmán. Budapest 1874. XXXII és 608 l. — *Monum. Script. XXVII. köt.*

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYŰLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel Szakaly Vilmostól. Első kötet 1526—1536. Budapest 1874. XXXII és 650 l. — Második kötet 1537—1545. 688. l.

Dec. 20. 1874.

Budapesten, 1875. Nyomatott a m. kir. tud. egyetemi könyvnyomdában.

Aus 80212.2.13
Tortenelmi naplok,1663-1719.
Widener Library
007008768
3 2044 081 684 599